ଶ୍ରୀ ... ମାଳା

odia.org

ପ୍ରକାଶକ—
ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତ, ପ୍ରେ: ଏ:

ରାଜର୍ଷି ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ କୃତ

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମ ରଚନାମାଳା

ପ୍ରକାଶକ :—
ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି, ଏମ୍‌: ଏ:
ପ୍ରଥମ ଦେବ ସଂସ୍କରଣ ।

ମୂଲ୍ୟ—ମନୋଯୋଗ ସହ ଆମୂଳଚୂଳ ପାଠ ।

ସୂଚୀପତ୍ର

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ବନ୍ଦନା	୧	ଅଦ୍ଭୁତ ସତ୍ୟ	୫୫
ପ୍ରାର୍ଥନା	୨	ସୁବର୍ଣୋପଦେଶ	୫୭
ସରସ ଗୀତାବଳୀ	୩	ପରମ ପବନକୁ	୫୮
ଅନ୍ତର୍ଲିପି ଅଦ	୧୪	ଅଦ୍ୱୈତେ ଜ୍ଞାନ	୫୮
ସୁଧାକର ତତ୍ତ୍ୱ	୧୮	ମଥୁରା ବାସ	୫୮
ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ଗୀତ	୧୮	କେତେ ଦେଶଭକ୍ତ	୫୯
ସୁବର୍ଣ ତତ୍ତ୍ୱ	୧୯	ନିର୍ଦ୍ଦେଶିକା ପ୍ରୀତି	୫୯
ସୁନା ରୂପା	୨୦	ଉପଦେଶ	୬୦
ଶିକ୍ଷକ ପଦ୍ୟ	୨୦	କଥଭଣ୍ଡାର	୬୧
ରସ ବିଷୟ	୨୧	ନୀତି-ବାକ୍ୟାବଳୀ	୬୧
ଋତୁ ବର୍ଣ୍ଣନ	୨୨	ଗୌରୀ ସ୍ତବ ଅଦ	୬୩
ଗୁରୁ ଦକ୍ଷିଣା	୨୯	ଶ୍ଳୋକ ପଞ୍ଚକ	୬୫
କି ହେଲା	୩୩	ବସ୍ତ୍ରର ମାଳିକା	୬୮
ଏବେ ଚଳଣି	୩୩	ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚରତ୍ନ ସ୍ତୋତ୍ରଂ	୭୧
ବେଦ ପୌରହିତ୍ୟ	୩୪	ଶ୍ରୀମାଧବ ପଞ୍ଚରତ୍ନ ସ୍ତୋତ୍ରଂ	୭୧
[illegible]	୩୪	ଶ୍ରୀକୃପାମ୍ବୋଧଷ୍ଟକଂ	୭୨
ଜାହ୍ନ ନାହିଁ ତଳେ	୩୫	ଶ୍ରୀ ଅଚ୍ୟୁତାଷ୍ଟକଂ	୭୩
ଅଦ୍ଭୁତ ବିଧାତା	୩୫	ଶ୍ରୀହରି କବଚ	୭୪
ପ୍ରହେଳିକା	୩୬	ନବଗ୍ରହ ସମ୍ମାନ ସ୍ତବ	୭୫
ଲୋକୋକ୍ତି	୩୭	ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ ଗୀତ	୭୫
ରାଜଧର୍ମ	୪୪	ଶ୍ରୀ କେଶବ ଚଉତିଶା	୭୯
ଏ ଭବର ଅନ୍ତର	୫୪	ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନାମମାଳା	୮୨

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ଈଶ୍ୱର ନବରତ୍ନମାଳା	୮୩
ଗୋପାଳ ନବଗ୍ରହ ମାଳା	୮୪
ମତ୍ତକୋକିଳ ଶ୍ଳୋକ	୮୫
ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟସ୍ତୋତ୍ର	୮୬
ଭକ୍ତ ସଙ୍ଗୀତ	୮୭
ଦଣ୍ଡକ	୧୦୫
ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର ତତ୍ତ୍ୱ	୧୦୬
ନୈବ ରହସ୍ୟ	୧୦୭
ଖାଇପଦ ଧାର	୧୧୦
ଜ୍ୟୋତିଷ କବିତା	୧୧୧
ତୁଳସୀ ରାମାୟଣ ଅଦ୍ଵକାଣ୍ଡ	୧୧୫
ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦନନ୍ଦିରକାବଳିଃ	୩୧୫
ଶରୀରରେ ମୂର୍ତ୍ତ ଜୀବ	୩୨୩
ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଗ୍ରନ୍ଥସି	୩୨୫
ଗୋବରିଆ	୩୨୯
ଗୁଣବତୀ ପତ୍ନୀ	୩୩୫
ସୁଲକ୍ଷଣା	୩୪୪
ଲଳିତା	୩୫୧
ନିଜ ଗାଡ଼େ ନିଜେ ପଡ଼େ	୩୫୫
ବାଳିକା ବିବାହ	୩୫୮
ଭୂତ ଭୟ	୩୬୭
ଅଙ୍ଗହୀନ ଅନ୍ଧକଷ୍ଟୀ	୩୭୨
କାଦମ୍ବରୀ କଥାସାର	୩୭୬
ଭେଦ କେବଳ ପାତ୍ରାଳିରେ ରାଘବସ୍ତ୍ର……	୩୮୯
ଗ୍ରୀକ ପୁରାଣ କଥା	୩୯୫
ରାଜାଶ୍ରୟ ବିଧାନ	୩୯୮
ଅର୍ଦ୍ଧବିବାହିତଙ୍କ	୪୦୦
ଭଣ୍ଡ ଧର୍ମୀ	୪୦୫
ବୁଦ୍ଧ ଚରିତ ନାଟକ	୪୦୭
ଉତ୍କଳ କୁନ୍ଦମାଳା ନାଟକ	୪୩୯

ସମାପ୍ତ

ମୂଲ୍ୟ ୪ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର

ଭ୍ରମ ସଂଶୋଧନ

ଏ ବହିରେ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରମାଦ ଥିବାରୁ ତାହାର
ଶୁଦ୍ଧିପତ୍ର ଦିଆଗଲା

ଅଶୁଦ୍ଧ	**ଶୁଦ୍ଧ**
କମ୍ପା ଓ କମ୍ପାଇଁ	କପାଁ, କପାଇଁ
ଉପେଖିବା, ଉପେଖିଲା	ଉପେକ୍ଷିବା, ଉପେକ୍ଷିଲା

ବହିର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଥିବ
ଶୁଦ୍ଧଟି ଗ୍ରହଣ କରିବ ।

ପୃଷ୍ଠା	ଧାଡ଼ି	ଅଶୁଦ୍ଧ	ଶୁଦ୍ଧ
୪୯	୨	ଖୋଜେ ପରଦୋଷ	ପାଞ୍ଚେ ପରନାଶ
୭୨	୬	ସନିଧ୍ୟାଚରଣ	ସତ୍ନିଧ୍ୟାଚରଣ
୬୪	୨	ମୁଦାକରଂ	ମୁଦାପ୍ରଦାଂ
୧୨୭	୨୩	ଗାବିର	ଗାମ୍ଭିର
୧୪୫	୧୧	ନିପଦାଳି	ନିପଦାବଲୀ
୧୫୪	୮	ଭବାନିଙ୍କ	ଭବାନୀଙ୍କ
୨୭୪	୧୨	ନି	ଙ୍କ
୩୦୪	୩	ଚ୍ୟୁତାଦ୍ଵ	ଚୂତାଦ୍ଵ
୩୨୩	୨୨	ପୁରଙ୍କୁ	ପୁରକୁ
୩୫୨	୨୭	ଧର୍ବକାଶଙ୍କୁ	ଧର୍ବକାଶକୁ
୩୫୭	୧୪	ଶୁଅଚ	ଶୁଅଇଛି
୩୬୧	୧୧	ବୋଥ	ବଥ
୩୯୩	୨୫	ଜନନି	ଜନନୀ

ଜନନୀ ପ୍ରଭୃତି (ୀ) ଇକାର ସମ୍ବୋଧନରେ (ି) ଇକାର ହୋଇ ଥିବାରୁ
ତାହା (ୀ) ଇକାର ହେବ ।

ଭୂମିକା

୧୮୬୯ ସାଲରେ ଜନ୍ମହୋଇ ଆଜୀବନ ସାହିତ୍ୟସେବା କରି ନାନାଦି ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରିସାରିଲା ପରେ ୧୯୪୭ ସାଲରେ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ 'ରଚନାଳି' ଏକତ୍ର ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ତାଙ୍କର ଚରିତ୍ର-ସୁଲଭ ବିନୟରେ ଏହାକୁ 'ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ' କରିବାକୁ ସେ ଅନିଚ୍ଛୁକ ହେଲେ । ସାହିତ୍ୟ-ଜଗତରେ ସେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ, ସେ 'ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ୍', 'କଳାପ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣ' 'ବିଦ୍ୟାସାଗର' । ସେ D. Litt, Doctor of Letters । ସେ ଅନ୍ଧ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରୋ-ଚାନ୍‌ସେଲର, ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ସମିତିର ସଭ୍ୟ । ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ସେ ବିଶାଳ ଜୟପୁର ଜମିଦାରୀର ଅଧିକର୍ତ୍ତା, ଜୟପୁରର 'ମହାରାଜ' ଯାହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଭବିଷ୍ୟତର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶକ୍ତି ଅବସ୍ଥିତ । ସେ ପ୍ରାଚୀନ ନନ୍ଦପୁର ରାଜବଂଶର ଅବତଂସ । ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରେ ସେ ଦାନବୀର । ୧୯୩୧ ରେ ଜୟପୁରର ରାଜଗାଦି ପାଇଲା ପରଠାରୁ ବର୍ଷକୁ ଏକଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ହିସାବରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଅନ୍ଧ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ୧୫ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦାନ କରି ସାରିଲେଣି, ଏବଂ ତାହା ପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ୧୯୧୧ ସାଲରେ ବିଶାଖପାଟଣାରେ ରହିଥିଲା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଦାନ ଓ ବିଦ୍ୟୋତ୍ସାହ ସକାଶେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ସେ ଖ୍ୟାତି-ପଦ ପାଇ ସାରିଥିଲେ । କଟକ ମେଡ଼ିକେଲ୍ କଲେଜକୁ ତାଙ୍କର ଦାନ ୧ ଲକ୍ଷ ୩୦ ହଜାର ଟଙ୍କା । ୰ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ଭାଷାକୋଷକୁ ଦଶହଜାର ଟଙ୍କା । ୰ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ସେ ପ୍ରଧାନ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ । ନୀଳକଣ୍ଠଙ୍କ 'ନବଭାରତ' ତାଙ୍କର ବିପୁଳ ଦାନ ପାଇଥିଲା । ଶ୍ରୀବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ କବିତା ବହି ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ Hill tribes of Jeypore ସେ ନିଜ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଛପାଇଥିଲେ ଏବଂ ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ କବି, ପଣ୍ଡିତ, ଛାତ୍ର ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନ ତାଙ୍କଠାରୁ ଦାନ ପାଇଛନ୍ତି । ତାହା ଛଡ଼ା ତେଲୁଗୁ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଟଙ୍କା ଦାନ, ବିଶାଖପାଟଣାର ନାରୀ ଚିକିତ୍ସାଳୟ, Industrial Museum, ଅନ୍ଧ୍ର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଏପରି ଦେଶରେ ତାଙ୍କର ଅକ୍ଷୟ କୀର୍ତ୍ତି ଏବଂ ସେ ଦେଶର ଅଗଣନ ଲୋକ ତାଙ୍କର ଅନ୍ନରେ ପ୍ରତିପାଳିତ । ସେ ଜଣେ ଉଚ୍ଚ କୋଟିର କର୍ମୀ । ନିଜେ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ସଭ୍ୟ ଥିଲେ ବୋଲି ସେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ସେ ବିଶାଖ-

ପାଠଶାର 'ଓଡ଼ିଆ ସମାଜର' ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା, ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ୟୋକ୍ତା ଏବଂ ୧୯୧୪ ସାଲର ଉତ୍କଳ ସମ୍ମେଳନୀର ସଭାପତି, ଯାହାଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ଉତ୍କଳର ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନ ଉତ୍କଳ-ଭ୍ରମଣରେ ଲେଖିଛନ୍ତି :—

"ଏହିପରି ଜଣେ ଯେବେ ଥାଆନ୍ତେ ଉତ୍ତରେ
ଭୁଲିଥାନ୍ତି ମୁହିଁ ତାଙ୍କ ପଚାର ନାଶରେ" ।

ଅନ୍ଧ୍ରଦେଶରେ ସେ ଅନ୍ଧ୍ର-ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଅଧିପତି । ୧୯୧୭ ରେ ସେ ଅନ୍ଧ୍ରଇଣ୍ଡଷ୍ଟ୍ରିଆଲ୍ କନ୍‌ଫରେନ୍ସର ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୨୩ ରେ ଅନ୍ଧ୍ର ସାହିତ୍ୟ ପରିଷଦର ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ଧ୍ର ଭାରତୀ ତୀର୍ଥ ୧୯୩୩ରେ 'ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ' Lord of Letters', ଅନ୍ଧ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ୧୯୩୮ରେ 'କଳାପ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣ' D. Litt ଉପାଧିମାନ ଦେଇଥିଲେ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ସମାଜର ସଭାପତି ହୋଇ ଗ୍ରାମ ବରମ୍‌ପୁରରେ ଯେତେବେଳେ ସେ ପଦାର୍ପଣ କଲେ, ସେତେବେଳେ ୩୫୦ ମୈଲବ୍ୟାପୀ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଥିବା ସୁସଜ୍ଜିତ ବିମାନରେ ତାଙ୍କୁ ବିପୁଳ ଅଭିନନ୍ଦନ କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଓ୍ୱାଲ୍‌ଟେୟାରରେ Jeypore College of Technology & Sciences ଅନରେ ତାଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରାଯିବାବେଳେ ଶ୍ରୀମତୀ ସରୋଜିନୀ ନାଇଡ଼ୁ ଯେପରି ଭାଷାରେ ତାଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ କରିଥିଲେ ତାହା କେବଳ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । ନାନା ଦେଶୀୟ ନାନାଭାବରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି, ଓଡ଼ିଶାରେ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ମହାନ୍ତିଙ୍କର 'ଜୟପୁର' ତାହାର ନମୁନା ମାତ୍ର । ଅନ୍ଧ୍ର ଦେଶରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରି ଯାହା ଲେଖା ହୋଇଛି ତାହା ଅନ୍ତତଃ ବିଂଶ ପୁସ୍ତକ ହେବ ଏବଂ ଜୟପୁରର ମହାପଣ୍ଡିତ—ସନ୍ଧ୍ୟାକରେ ଯେଉଁ 'ଜୟପୁର ରାଜ ବଂଶାବଳୀ' ଲେଖିଛନ୍ତି ତାହା ଦକ୍ଷିଣଦେଶରେ କଲେଜ-ପାଠ୍ୟ ।

ଏହି ପ୍ରକାର ମନୀଷୀଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ରଚନାବଳୀ ଏକତ୍ର ହୋଇ ଏଥିରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଙ୍କର ଜନ୍ମପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା 'ପ୍ରଦୀପ', 'ମୁକୁର', 'ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ' ପ୍ରଭୃତିରେ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଲେଖକ ଥିଲେ । ତାହା ପରେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାଂଶ ପତ୍ରିକାରେ ସେ ଲେଖୁଥିଲେ । ସେ ତେଲୁଗୁ, ସଂସ୍କୃତ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଏ ତିନି ଭାଷାରେ ଲେଖନ୍ତି । ତେଲୁଗୁ ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରେ ତାଙ୍କର ଅନେକ ରଚନା ଛଡ଼ା ଅନ୍ଧ୍ରକବିଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଅମୂଲ୍ୟ ଦାନ 'କୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନ ଚରିତ୍ର' କାବ୍ୟ ଏବଂ "ମାନବତୀ ଦେବୀ" ନାଟକ ଯାହା ଅନ୍ଧ୍ର ବିଶ୍ୱ-

ବିଦ୍ୟାଳୟର କଲେଜପାଠ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ସଂସ୍କୃତରେ ସେ ଅସାଧାରଣ ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ । ଓଡ଼ିଆରେ ତାଙ୍କର "ସଙ୍ଗୀତ ରାଧାମାଧବ ନାଟକ" ସମ୍ବନ୍ଧେ ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନ ଲେଖିଥିଲେ :—

"ତୁମ୍ଭର କବିତ୍ୱ ରାଧାମାଧବ ନାଟକ
ପଢ଼ି ଜ୍ଞାନ କରେ ମୋର ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ।"

ସେହିପରି ତାଙ୍କର "ଯଜୁର୍ବେଦୀୟ ସନ୍ଧ୍ୟା ପ୍ରୟୋଗ", "ଦ୍ୱିଜାଚମନ ବିଧାନ" ଏବଂ ଅସଂଖ୍ୟ ଶ୍ଳୋକମାଳିକା । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର ରଚନା ଅର୍ଥ ଗୌରବ ମଣ୍ଡିତ, ସୁଲଳିତ ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର କୃତି ଗୁରୁତର ଅଟେ ଏବଂ ବହୁ ଏହି ରଚନାବଳୀରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ । ଏଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୀତାର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ 'ଭଗବଦ୍ ଗୀତାମହାତ୍ମ୍ୟ', ମୋହମୁଦ୍ଗରର ଅନୁବାଦ 'ଶ୍ରୀଗୋବିନ୍ଦ ମଞ୍ଜରିକାବଳୀ', 'ଭାଗବତ କଥା ସାର', କେତେକ ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତ ନାଟକର ଅନୁବାଦ 'ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କୁନ୍ଦମାଳା' ଏବଂ ହିନ୍ଦୀ ତୁଳସୀ-ରାମାୟଣର ଅଯୋଧ୍ୟାକାଣ୍ଡର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ 'ଶ୍ରୀ ତୁଳସୀ ବିନୟ ରାମାୟଣ' ଅଛି । କବିଙ୍କର ମୌଳିକ କୃତି 'ବୁଦ୍ଧ ଚରିତ' ନାଟକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ତାଙ୍କର ଅନେକ ଖଣ୍ଡ କବିତା 'ସରସ ଗୀତାବଳୀ' ଓ 'ଚିନ୍ତାରତ୍ନ ମାଳିକା' ନାମରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଅସଂଖ୍ୟ କବିତା ଓ ଶ୍ଳୋକ ଷ୍ଟ୍ରିଙ୍ଗ ପଦ ରୂପେ ଜୟପୁରର ବିଜୟ ପ୍ରେସରୁ ଅନେକ ସମୟରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ । ଅବଶ୍ୟ କେତୋଟି ରଚିତ ଅଦ୍ଭୁତ ରସାତ୍ମକ କବିତା ଛଡ଼ା ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ କବିତା କ୍ରମଶଃ ଗମ୍ଭୀର ଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ, ସ୍ତୁତି, ଜଣାଣ, ଉପଦେଶାତ୍ମକ କବିତା, ଧର୍ମ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ଗୀତପଦ୍ୟ । ସେ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ସମାଲୋଚକ । 'ନବରସ' 'ଅଳଙ୍କାର' 'ନୃତ୍ୟକଳା', 'ସମାସ', 'ଅବର୍ଣ୍ଣ୍ୟ ବିଚାର', 'ଦୃଷ୍ଟିକାବ୍ୟାନୁବାଦ', 'ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନ' 'ମେଘଦୂତ' ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସମାଲୋଚନା-ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ଯଥା 'ଗୁଣ୍ଡିଗୁ', 'ଧର୍ମଘଟ', 'ସମ୍ମେଳନ' ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ବିଚାର ସ୍ୱରୂପ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ପ୍ରବନ୍ଧ ଅଛି । ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଅନେକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଏବଂ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଳ୍ପ ଅଛି ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର କ୍ରମବିକାଶର ଇତିହାସ କଲେ ସେ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଣିଧାନଯୋଗ୍ୟ । ପ୍ରାକୃତିକ ଉତ୍କଳର ଭୂସ୍ୱର୍ଗ ପରି, ଭରଙ୍ଗାସ୍ଥିତ ପୂର୍ବଘାଟ ପର୍ବତମାଳା ଅବୋର ସୁଦୂର କୋରାପୁଟ ଓ ଗଙ୍ଗରାଜ ମାଡ଼ୁଗୁଲ ଅଞ୍ଚଳ । ଯେଉଁଠି ଋଷି ପରି ପାହାଡ଼ ଓ ପର୍ବତୋପରେ ପ୍ରାଚୀନ ଅଧମ ମନୁଷ୍ୟର ବସତି । ଯେଉଁଠି ରାମାୟଣଯୁଗର ମାଲ୍ୟବନ୍ତଗିରି, ପର୍ବତ ଓ ନଦୀ, ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ

ସଖୀ ଲକ୍ଷ ପରଜା କୃଷାଣକୁଳ, ଖରଦୂଷଣ ନିଶିରଙ୍କର ଅଧୁନିକ ସଂସ୍କରଣ ଶବରଜାତୀୟ ସାନ୍ତୁଭାରପଲ୍ । ରାଜନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନାଦି ଘଟିଛି ଅନେକ ଗଙ୍ଗରାଜ ମାଢ଼ଗୁଲର ଓଡ଼ିଆ ପୁଅ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ପ୍ରଜା, ଡୁଡୁମା ଜଳପ୍ରପାତରୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଅଧୀନ, କିନ୍ତୁ ସେଠି ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ବିଶେଷ ବଦଳି ନାହିଁ । ହଜାରେ ବର୍ଷ ପୂର୍ବର ମନୁଷ୍ୟର ସଂସ୍କୃତି ସେହିପରି ରହିଛି । ଅପଣା ଅପଣା ଜାତିର ପ୍ରକୃତିଅନୁ ସମ୍ପାଦ୍ର ପବିତ୍ର ଖୋଳ ଭିତରେ ସେକାଳର ସମାଜକୁ ଜାଅଁଳ ରଖି ବଞ୍ଚି ରହିଛନ୍ତି ମନୁଷ୍ୟ, ଯେଉଁମାନେ ବୈଦିକ ପଦ୍ଧତିରେ ଅଗ୍ନିକୁ କାଠିରେ କାଠି ଘଷି ନିଆଁ ବାହାର କରନ୍ତି ଏବଂ ସେ ଦେଶରେ ଅଛି ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗର ସରଳତା, ସତ୍ୟପ୍ରିୟତା, ଶିଷ୍ଟାଚାର, ବିନୟ, ନିରାଡ଼ମ୍ବର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ଭୀମଦେବଙ୍କର ସାହିତ୍ୟିକ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ପୃଷ୍ଠପଟ ଏହି, ସେ ପ୍ରାଚୀନ ନନ୍ଦପୁର ରାଜବଂଶଜ ।

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବାନ୍ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟିକ, ସତସ୍ତରୀ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ଦୀର୍ଘକାୟ ବୃଦ୍ଧ, ଅଦ୍ୟାପି ସବଳ, ଅଦ୍ୟାପି କର୍ମଠ । ଘଣ୍ଟାପରେ ଘଣ୍ଟା ଠିଆ ହୋଇ ବକ୍ତୃତା କରି ପାରନ୍ତି, ଏ ବୟସରେ ମୁଦ୍ଧା ଦୂରକୋଶ ଚାଲନ୍ତି, ଅଦ୍ୟାପି ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚା କରନ୍ତି, ରଚନା କରନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ଆଚାର, ମସ୍ତକରେ ଶିଖା, ପରିଧେୟ ସାଧାରଣ ଓ ଅତି ନିରାଡ଼ମ୍ବର, ବିଦେଶୀ ଖାଦ୍ୟ ଛୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, ଚିନି ପରିବର୍ତ୍ତେ ଗୁଡ଼ ଖାଆନ୍ତି, ସିଗାରେଟ୍ ପରିବର୍ତ୍ତେ ପିକା ଟାଣନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଖାଦ୍ୟ ଓଡ଼ିଶୀ ପିଠାପଣା ଓ ଅଦାପିପୁଳ ମିଶିଥିବା ଗୁଡ଼ଦିଆ କଫି । ଧର୍ମରେ ଅତି ନିଷ୍ଠାପର, ଏକାଦଶୀ, ବ୍ରତ, ଉପବାସ ଯଥା ନିୟମରେ କରନ୍ତି ଏବଂ ଯଥା ନିୟମରେ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଅପଣା ଜୀବନରେ ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିୟମ ଓ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଧାରଣ କରିବାକୁ ସେ ସଦା ପ୍ରୟାସୀ ଗର୍ବ ନାହିଁ, ଦମ୍ଭ ନାହିଁ, ଅତି ସରଳ । ଅପଣାକୁ ତୁଚ୍ଛ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି । ପରକୁ "ହେ ମହାଶୟ ! ମହାଶୟ !" ସମ୍ବୋଧନ କରି ବହୁମାନ କରନ୍ତି ତାଙ୍କ ପରି ଲୋକଙ୍କର ଅଲୌକିକ ବିନୟ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ । ତାଙ୍କର ମନ ଅତି ଦୃଢ଼, ସେ କାହାର ଖାତିର ବା ଭୟରୁ ମୋଡ଼ି କାହାର ପ୍ରଭାବରେ ପଡ଼ିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ପରର ଉପକାର କରିବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଅପଣାର ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚା ଓ ଭଗବଦ୍‌ଚିନ୍ତାରେ ବୁଡ଼ି ରହିଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ପ୍ରଭାବ ତାଙ୍କର ରଚନାବଳୀର ରୁଚି, ବିଷୟ ବସ୍ତୁ, ଭାଷା, ଛନ୍ଦ ଓ ଶୈଳୀ ସବୁରେ ପଡ଼ିଛି ଏବଂ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ପରିଚୟ ଆବଶ୍ୟକ ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଗଠନକୁ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟକୁ ତାଙ୍କର ଜୀବନୀ ହିଁ ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ମୌଳିକ ରୂପ ଦେଇଅଛି । ତାଙ୍କର ପିତା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶଜ । ସେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଶ୍ରୀକାକୋଲ ତାଲୁକାର ପର୍ବତାଲପେଠ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନରେ ରହୁଥିଲା ସମୟରେ ସେଠାରେ ତା ୨୮।୨।୧୮୬୯ରିଖରେ ବିକ୍ରମଦେବ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ଅତଏବ ଜନ୍ମତାରିଖ ଅନୁସାରେ ସେ ଭକ୍ତୋତ୍ତର ଯୁଗର, ଯେତେବେଳେ ଆମ ଦେଶରେ ନୀତି, ଚରିତ୍ର, ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ପ୍ରଭୃତି ଆଦର୍ଶ ହୋଇଥିଲା ଓ ସଂସ୍କୃତ ହିଁ ସମ୍ମାନାର୍ହ ବିଦ୍ୟା ହୋଇଥିଲା । ଜନ୍ମକାଳରୁ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଅନ୍ଧ୍ରପରିବେଷ୍ଟନୀର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେଠାରେ ୩ବର୍ଷ କାଳ ସେ ତେଲୁଗୁ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢ଼ିଥିଲେ ଏବଂ ଜଣେ ବ୍ରତିରାଜୁ ତାଙ୍କୁ ତେଲୁଗୁ ଭାଷାରେ ବାଳରାମାୟଣ, ନୀତିମଞ୍ଜରୀ ଓ କୃଷ୍ଣଶତକ ପଢ଼ାଇଥିଲେ । ବିକ୍ରମଦେବ ଘରେ କିଛି ଓଡ଼ିଆ ପଢ଼ିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପୁରୋହିତଙ୍କ ଭାଇ ରଘୁନାଥ ରଥ ତାଙ୍କୁ କେଶବ କୋଇଲି, ବାରମାସୀ କୋଇଲି, ଗୋପୀଭାଷା, ଗୋପଲୀଳା ପ୍ରଭୃତି ପଢ଼ାଇଥିଲେ । ପରେ ସାହି-ତ୍ୟରେ ବିକ୍ରମଦେବ ଆପଣାର କାବ୍ୟ ଓ କବିତାରେ ସରଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କଲେ ଏବଂ ନିଜର ଅସାଧାରଣ ସଂସ୍କୃତଚର୍ଚ୍ଚା ଯୋଗୁଁ ସେଥିରେ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟର ନୀତି ଏବଂ ବ୍ୟାକରଣ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ । ୧୮୨୫ ରୁ ୧୮୭୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହରରେ ରହିଥିଲେ । ୧୮୮୫ ରୁ ୧୯୩୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶାଖପାଟଣାରେ ଥିଲେ ଏବଂ ତହିଁରୁ ପ୍ରଥମ ଦଶବର୍ଷ ଘରେ ପଢ଼ି ସଂସ୍କୃତ, ତେଲୁଗୁ, ଓଡ଼ିଆ ଓ ହିନ୍ଦୀସାହିତ୍ୟରେ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ପଣ୍ଡିତ ହେଲେ ଏବଂ ସାହେବ ଶିକ୍ଷକ ରଖି ଇଂରେଜୀ ଶିଖିଲେ । ତେଲୁଗୁ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟର ନିୟମର ଅନ୍ୱିତ ଏବଂ ଅଦ୍ୟାବଧି ତେଲୁଗୁ କାବ୍ୟ ଦୀର୍ଘ-ସମାସ ଉପମା ମଣ୍ଡିତ ଏବଂ ତେଲୁଗୁ ନାଟ୍ୟକଳା ଚରିତନାଟ୍ୟସମୂହରେ ଗୃହୀତ । ଏହି ପ୍ରକାର ସଂସ୍କୃତ ନିୟମର ପ୍ରଭାବ ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ତେଣୁ ସେଥିରେ ଯମକ, ଅନୁପ୍ରାସ, ଅଳଙ୍କାର ଆଦି, ଶୁଦ୍ଧ ରସ ଓ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର ନିୟମ ବଦ୍ଧ ଭାବରେ ଅଛି । ଆପଣା ଜୀବନର ୬୨ ବର୍ଷ କାଳ ତେଲୁଗୁ ଦେଶରେ ରହି ସେ ଦେଶର କର୍ଣ୍ଣଧାର ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଅନ୍ଧ୍ର ସାହିତ୍ୟର ଯଶସ୍ୱୀ ଲେଖକ ହେଲେ ।

ତାଙ୍କର ସହଜ ମନରେ ଏହି ପ୍ରଭାବର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସ୍ୱରୂପ ଆପଣାର ଜାତୀୟତା ବଜାୟ ରଖିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସ୍ୱଭାବତଃ ପ୍ରଖର ହୋଇଥିବ ଏବଂ

ସେହି ମତତତ୍ତ୍ୱ ଅନୁଯାୟୀ ସେ ତେଲଗୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗରୁ ଅପଣାକୁ ମୁକ୍ତ କରି ନେଇ କଥିତ ସରଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ କାବ୍ୟ ଓ କବିତା ଲେଖିଛନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିମାନଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି । ୯ବର୍ଷ ବୟସରେ ତାଙ୍କର ମାତାଙ୍କର ଏବଂ ୧୫ବର୍ଷ ବୟସରେ ତାଙ୍କର ପିତାଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ଧର୍ମିକ ବୈରାଗ୍ୟ, ଉଦାସୀନତା ଓ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ କଥା ସେହି ଦାରୁଣ ଆଘାତର ପ୍ରତିଫଳ । ୬୩ ବର୍ଷ ବୟସରେ ତା ୫।୫।୧୯୧ ରିଖରେ ସେ ଜୟପୁରର ମହାରାଜ ହେଲେ । ତାହା ପୂର୍ବରୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଭାଗ୍ୟବିପର୍ଯ୍ୟୟ ତାଙ୍କୁ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେହି କାରଣରୁ ସାଧାରଣ ରାଜାମାନଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରକାର ବିଳାସ, ବ୍ୟସନ, ଗର୍ବ, ଆଡ଼ମ୍ବର ତାଙ୍କର ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରରେ କ୍ରୂରତା ନାହିଁ ଏବଂ ସେ ଧୀର, ପ୍ରାଜ୍ଞ, ସମଦର୍ଶୀ ଓ ଆତ୍ମାଭିମାନ-ଶୂନ୍ୟ ଏବଂ ପରଦୁଃଖକାତର । ରାଜପଦର ଲହଣ୍ଡ ଅସିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଆପଣା ଚରିତ୍ରକୁ ଦୃଢ଼ କରି ଗଢ଼ି ସାରିଥିଲେ । ସେହି କାରଣରୁ ମଧ୍ୟ ସେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟର କୋଳାହଳରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଲିପ୍ତ ଏବଂ ଅପଣାର ସଂସ୍କୃତରେ ନିମଗ୍ନ ଏବଂ ତେଣୁ ସାହିତ୍ୟ ତାଙ୍କର ବ୍ୟସନ ନୁହେଁ, ତାଙ୍କର ଜୀବନ ।

ତାଙ୍କର ଏହି ପ୍ରକାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ମିଳେ ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟରେ, କାରଣ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସେହି ଜାତିର ସାହିତ୍ୟ, ଯହିଁରେ କବି ଆପଣାକୁ ହିଁ ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି । ସାଧାରଣ କୈଶୋରମନର ପ୍ରତିଚ୍ଛବି ପରି 'ପ୍ରଣୟଗୀତାବଳୀ', ଯେଉଁଠାରେ ଦେହର ଆକାଂକ୍ଷା ଅତି ଉଗ୍ର ଏବଂ ଚିନ୍ତାର ଅଧିକାଂଶ କାହା ହିଁ । ଅପର ପଟରେ କବିତା ଭଞ୍ଜ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାଚୀନ କବିଙ୍କ ଛାଞ୍ଚରେ ଢଳା ହୋଇଛି । ସେ ସମୟର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ସିଧା, ସଳଖ, ସରଳ ଓ ପ୍ରାକୃତ ଥିଲା ଏବଂ ସେଥିରେ ବଳ ଥିଲା । ଦୁର୍ବଳ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସମୟ Neurotic କବିତାର ଉପାସକମାନେ ସେପରି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନାକ ଟେକି ଭଞ୍ଜଯୁଗର କଳ ଠୁ କଣ୍ଟକାଳ ପାଠକ କହିଲେ ପରେ ହୃଷ୍ଟମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଆଧୁନିକ Realism ବାଟେ ତାହାର ଜାଗରଣ ହୋଇଛି । ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କ କବିତା ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ Metaphysical ହୋଇଯାଇଛି । ତାହାର ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ :—

"ତୁହି ଏବେ ମୋର ଗତି କେଳି ଅରେ ରସବତୀ
ନିଦ୍ରା କରିବ ତୁହି, ମୋ ଚେତନା ଫଣୀନ୍ଦ୍ର"
(ସ୍ୱପ୍ନରେ ରମଣୀ ମଣି—)

ଏବଂ ଉପାସ୍ୟ ଚତୁଷ୍ଟୟର ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଲେଖାହୋଇଥିବା—

“କି ଉପାସ୍ୟ ଅଛ କରବ ପ୍ରାଣବାନ୍ଧବା” ଗୀତଟି ଦେଖାଯାଇପାରେ । ଏପରି ଗୀତ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ । ୧୯୦୮ ସାଲ୍‌ରେ କବିଙ୍କର ବିବାହ ହେଲା । ସେଉଥିରୁ ମାନସିକ ଦମନପ୍ରକ୍ରିୟା ବିଚାର ଫଳରେ ଏହି ପ୍ରକାର ‘ଦୈହିକ କ୍ଷୁଧାର୍, ଯେଉଁଥିରୁ ସଂଚାରଣ ହେତୁ ରହିଲା ନାହିଁ । କ୍ରମେ ମନ ନାରୀକୁ କେବଳ ଫଳଦାୟିକା ବୋଲି ନ ଭାବି ତା’ର ବିଧାତାସୃଷ୍ଟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ଗ୍ରାହୀପଣ ହୋଇ ଦେଖି ଲାଗିଲା । ଏପରି ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ “କିଏ ଦେଖିଲାରେ ନୟନ ବେନି ମୋହର” ପ୍ରଭୃତି କବିତା । କବି ଲେଖିଲେ :—

“ଗେଲେ ନବବାଳୀ ମନ୍ଦେ ମନ୍ଦେ ଗୃହ୍ଲି, ହରେ ମନ ଧୀବରଙ୍କର
ଧସ୍ତରେ ଚପଳା ନିନ୍ଦିତ ପିନ୍ଧିଲା ଧୀରେ କି କରେ ବିହାର ।
ପ୍ରଲମ୍ବ କୁନ୍ତଳ ଖୋପାରେ ମଞ୍ଜୁଳ ବିକସିତ ମଲ୍ଲୀସର
କାଳିନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ବିଜେ କି ସୁନ୍ଦରେ ଗଙ୍ଗା ହୋଇ ଧାର ଧାର ।”

ଜ୍ଞାନଚର୍ଚ୍ଚା ଓ ବୟୋବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କ୍ରମେ କବିଙ୍କ ମନ ଭଗବତ୍ ଭାବକୁ ଆଶ୍ରା କଲା । ତାହାପରେ ତାଙ୍କର ସମୁଦାୟ ସାହିତ୍ୟ ଧର୍ମ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅଥବା ନୀତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ମନର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କ୍ରମରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ତରର କବିତା ଜନ୍ମ ହୋଇଛି । ପ୍ରଥମ ଝଲକରେ ନିଜର ଅନୁଭୂତ ଉପରେ ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ଦେଖିଥିବା ଧର୍ମଭାବର ପ୍ରଭାବ ଅଧିକ । ଏପରି ପଦ୍ୟାବଳୀରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା କିମ୍ବା ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଭାବ ହିଁ ଅଧିକ ଦେଖାଯାଏ । ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକର ଓଡ଼ିଆ ଅର୍ଥ ବା ସଂସ୍କୃତ ଶାସ୍ତ୍ରର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦଗୁଡ଼ିକ କବିଙ୍କର ଏହି ମାନସିକ ସ୍ତରର ଦାନସମୂହ । ‘ରତ୍ନମାଳିକା’ ‘ଗୋବିନ୍ଦ ମାଧବ ଗୋପାଳ କେଶବ’, ‘ନେତ୍ର-ରହସ୍ୟ’, ଅଷ୍ଟକ, କବଚ, ସ୍ତବ ପ୍ରଭୃତି, ଶ୍ରୀଗୋବିନ୍ଦାଷ୍ଟରକାବଳୀ, ତୁଳସୀ ରାମାୟଣ ପ୍ରଭୃତି ଏହି ଶ୍ରେଣୀର । କବି ପ୍ରବୀଣ ହୋଇଗଲେ, ଅନେକ ସମୟରେ ନାନା ରୂପରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଓ ଜଣାଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନାମ-କୀର୍ତ୍ତନ ଓ ମହିମା-ବର୍ଣ୍ଣନର କବିତା ଗୁଡ଼ିକ ଏହି ସମୟର । ଅନାସକ୍ତି ବଢ଼ିଗଲା, ଧର୍ମ ଓ ଧ୍ୟାନ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେଉଁଥିରେ ମନ ରହିଲା ନାହିଁ ! ଏହିପରି ମନୋଭାବର ଧର୍ମ-ସଙ୍ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକ କ୍ଷୁଦ୍ର, ମୌଳିକ ଏବଂ ରୂପବର୍ଜିତ । ‘କରୁଣାରେ କର କରୁଣାର ସାଗର,” “ଗୋବିନ୍ଦ ମାଧବ ଗୋପାଳ କେଶବ ପାପସମୂହ ବିନାଶ,” ‘ଗୌରସ୍ତବ’ ପ୍ରଭୃତି ପଦ୍ୟ ଏହି ପ୍ରକାରର । ଜୀବନରେ ଅନନ୍ତର

ଅଦ୍ୟପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ଲାଗି ଏହି ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ-ପଦ୍ୟରେ ଓ ଗଦ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ରଚନାରେ ଅନେକ ନୀତିକଥା ଲେଖିଛନ୍ତି । ଏହି ନୀତିକଥା ସୁକ୍ତ ସରଳ ଓ ଦୃଢ଼ ! ଜୀବନର ନାନାଦି-ଅବସ୍ଥା ସହିତ ତାଙ୍କର ନିବିଡ଼ ପରିଚୟ ଥିବାରୁ ଭଲଠୁଁ ମନ୍ଦଯାଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଅଛି । କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ଦ ଏପରି ମତ-ତାଙ୍କର ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର 'ଗୁରୁଦକ୍ଷିଣା' କବିତାରେ କାହାଣୀର ନାୟକ ଗୋଟିଏ ଚୋର, ଏତେ ଦୋଷ ଥାଇ ତା'ର ଗୋଟିଏ ଗୁଣ ଥିଲା, ସେ ମିଛ କହୁ ନ ଥିଲା ତା'ର ଏହି ସୁଗୁଣ ପାଇଁ କିପରି ତା'ର ଉନ୍ନତି ହେଲା ତାହା ଏହି ଗଦ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ସେହିପରି ସେ 'ସ୍ୱଦେଶୋପଦେଶ' ଲେଖିଛନ୍ତି । ସେ ନିଜର କୀର୍ତ୍ତିର ପ୍ରୟାସୀ ନୁହନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଆସିଛି ଯେ-କୌଣସି ରଚନାରେ ଲୋକଙ୍କର ଉପକାର ହୋଇପାରେ ସେତେବେଳେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତୁଳସୀ ଦାସଙ୍କ ରାମାୟଣକୁ ସେ ଅନୁବାଦ କରୁଥିଲେ । ଅଯୋଧ୍ୟାକାଣ୍ଡ ସାରି ଯେତେବେଳେ ସେ ସମ୍ବାଦ ପାଇଲେ ଯେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ-ଅନ୍ୟ କେହି ତୁଳସୀ ରାମାୟଣକୁ ଅନୁବାଦ କରି ଛାପ ସାରିଛନ୍ତି ସେତେ-ବେଳେ ସେ ଅନୁବାଦ ବନ୍ଦ କଲେ ।

"ତା ଅନୁବାଦିତ ଅବର
ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇବା ଖବର
ଶ୍ରୁତିରେ ପ୍ରବେଶି ଜାଣିଲି
ଉତ୍ତର କାଣ୍ଡ ନ କଲି ।"

ତାଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ତାଙ୍କର ଜୀବନୀ ।

"ନିର୍ହେତୁକ ପ୍ରୀତି କୃପା ବୋଲାଏ ଜଗତେ
... ...
କୃପାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ଭେଦାଭେଦ ଜ୍ଞାନ
ପାତ୍ରାପାତ୍ର ବିବେଚନ ନ ଲଭନ୍ତି ସ୍ଥାନ"

ଏହିପରି ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହିପରି ତାଙ୍କର ଚରିତ । ଅଳ୍ପ କଥାରେ ସବୁ ଧର୍ମ ସାର ପ୍ରକାଶି ସେ କହିଛନ୍ତି :—

"ଅଦ୍ୱୈତେ ଜ୍ଞାନ, ସେବାରେ କର୍ମ ଦ୍ୱୈତେ ଭକ୍ତି
ଭଗବାନରେ ସମର୍ପଣ ଯୋଗେ ଯୋଗାସକ୍ତି
ପରହିତ ଲାଗି ଦୁଃସ୍ଥେ ପ୍ରେମ ସ୍ତମ୍ଭସ୍ତେ
ଅହିଂସା କେବଳେ ସାଧନା ଜ୍ଞାନପାନ୍ଥ ପଥେ

ଏ ମତମାନଙ୍କରେ ଏ ନବକ ପ୍ରଧାନ
ସାଧାରଣ ଧର୍ମମାନ ସବୁରେ ସମାନ ॥

ଏହିପରି ଜ୍ଞାନୀ ଅଥଚ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ଅତି ନମ୍ର ଅତି ବିନୟୀ କବି ନିହିତ ସତ୍ୟକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଆଡ଼ମ୍ବର ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ଚରିତ୍ରର ଆଦର୍ଶ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପଦ୍ୟରୁ ଜଣାପଡ଼େ :—

"ପରମ ପବିତ୍ରଙ୍କୁ ଅଭିଷେକ କାହିଁକି
ଦିଗ୍‌ବସନଙ୍କୁ କିମ୍ପା ବସ୍ତ୍ରସୂତ୍ର
ଯଜ୍ଞନାଶଙ୍କୁ ଯଜ୍ଞସୂତ୍ର କି ହେତୁରୁ
ଚନ୍ଦ୍ରଲେପକୁ କିପାଁ ମଳୟ ଗନ୍ଧ
ବ୍ୟୋମକେଶଙ୍କୁ ପୁଷ୍ପନିଚୟ କି ହେତୁରୁ
ଧୂପ କିପାଇଁ କୃଶାନ ଗୃହିଙ୍କୁ—..."

ବିଗ୍ରହରେ ଓ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏହି ଆଦର୍ଶର ଉପାସକ ହୋଇଥିବାରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକାର ଭଣ୍ଡପଣିଆର ସେ ବିରୋଧୀ । 'ଭଣ୍ଡଧର୍ମୀ' ବୋଲି ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ଅଛି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ କରି ହାସ୍ୟରସରେ ପଖାଳିବା ପାଇଁ ସେ ଗୋଟିଏ ପଦ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି—

" ନାହିଁ ନାହିଁ ଟଳେ । ମୁକ୍ତି ଭାବିଲେ ।
ପ୍ରାତଃ ସମୟରେ କାଟର ପାଣିରେ ପାଣିକୁଅ ପରି ବୁଡ଼ିଲେ ହେଲେ"

ଯାହାକୁ ମୀରା ଭଜନ "ନୀତ ନାହନସେ ହରି ମିଲତୋ ଜଲଜନ୍ତୁ ହୋଇ" ସହିତ ତୁଳନା କରାଯାଇ ପାରେ । ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟତା ଅନେକ ପ୍ରକାର ଭଣ୍ଡାମୀ, ଅନାଚାରତନ୍ତ୍ର, ଶଠତା ଆଣିଛି ଏବଂ ଏଥିରେ ସେ କ୍ଷୁବ୍ଧ ଏହା ତାଙ୍କର "ଏବଚଳନ" ଓ "କହେଲି" ଏହୁଇଟି ପଦ୍ୟରେ ପରିସ୍ଫୁଟ । ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି:-

ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକାନଭିଜ୍ଞ ବେଦାର୍ଥ ଜଡ଼ିତ
ବ୍ୟାକରଣ ଜ୍ଞାନହୀନ କାବ୍ୟ ବିବର୍ଜିତ
ସଦର୍ଶନ ବିହୀନ ନଟଇ ରଚିତ
କିଛି ନ ଜାଣିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲାଏ ପଣ୍ଡିତ
... ...
ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନାନଭିଜ୍ଞ   ବିପ୍ରକୁଳ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ
ବ୍ୟାଧି ବ୍ୟାପାର ତତ୍ପର   ଋଷିସ୍ଥାନ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
... ...

ପ୍ରଜାଗଣ ପ୍ରପୀଡ଼କ   ଅଟେ ରାଜୋତ୍ତମ
ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ବୋଲାଏ   ବିବେକ ସତ୍ତମ
...   .
କଳୁଷ କର୍ମ ନିବୃତ୍ତି   ଭ୍ରାନ୍ତିଙ୍କ ଅଗ୍ରଣୀ
ଜଗଦୀଶ ଭକ୍ତିରତ   ମୂଢ଼ ଚୂଡ଼ାମଣି"

ଯେଉଁମାନେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାରୁ କେବଳ ଆଡ଼ମ୍ବର ଓ ଚରିତ୍ର-ଦୋଷ ହିଁ ଶିଖନ୍ତି ସେମାନେ ଏହି କବିଙ୍କର ହାସ୍ୟର ପାତ୍ର । ବିଲାତ ଯିବା ଲୋକଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି :—

"ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଭକ୍ତ ପ୍ରବର ଯେ ହୁଅଇ
ଲର୍ଡ଼ସ୍ ସପର ମାତ୍ର ସେ ଲଭଇ ।
ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଯିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ନର
ସବୁ ସମୟରେ ଲର୍ଡ଼ସ ସପର
ଲର୍ଡ଼ସ୍ ଲିଷ୍ଟ ଅତ
ଲର୍ଡ଼ସ୍ ଫ୍ଲାଉର ଲବେ ଦେଇ ଭାତ ।"

ତାଙ୍କର ଗଳ୍ପ 'ଗୁଣବତୀ ବୋହୂ'ରେ ନାରାୟଣ ନାୟକର ପୁଅ ବିଲାତ ଫେରନ୍ତା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରର ଘର ବାହୁଡ଼ାରେ ସେ ଏହି ଭଳି ସମାଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି—

"ନାରାୟଣ ଫଷ୍ଟ୍ କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରେ ଓ ସେକେଣ୍ଡ କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରେ ଖୋଜି ନିଜ ନନ୍ଦନକୁ ନ ଦେଖି ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତେ, ପାଦେ ବୁଟ୍, ଅଙ୍ଗେ ଓଭର କୋଟ୍, ଶିରେ ହ୍ୟାଟ୍ ଧାରଣ କରିଥିବା ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଥାର୍ଡ଼ କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ତାର ପୂର୍ବ ପରିଚିତ ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ସାଧାରଣ ଭବ ଅଙ୍ଗ୍ଲ ଭାଷାରେ ସମ୍ଭାଷଣ କରୁଥିଲା । ନାରାୟଣ ମଧ୍ୟ ସାହେବ ବୋଲିବା ଜୋରରେ କିଛି ଦୂର ଘୁଞ୍ଚିଲେ । କଥୋପକଥନ କରୁଥିଲା ବ୍ୟକ୍ତି ହଠାତ୍ ପୂର୍ବସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅପର ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କହେଇ "ଗୁଡ୍ ବାଇ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର" ବୋଲି ଯାନ୍ତେ ଅପର ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜାତ୍ମଜ ବୋଲି ଜାଣିବେ ତାଙ୍କ ତା କେତେକ ନାରାୟଣ ଯାଇ ମୁଠେଇସ୍ ଚାହିଁଲେ ।

ଏହି ସବୁ ଉଦାହରଣ ଗୁଡ଼ିକରୁ ତାଙ୍କର ହାସ୍ୟପ୍ରିୟତାର ପରିଚୟ ମିଳେ । ସେ ତେଜସ୍ୱୀ, ଅନ୍ତର୍ଦ୍ରଷ୍ଟା ଓ ହାସ୍ୟପ୍ରିୟ ଥିବେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ । 'ନବରୋତ୍ତମ' ବୋଲି ଅ ଠ ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ କଥାଗୁଡ଼ିକ ସେ ଠିକ କରିଛନ୍ତି ତହିଁରୁ ତାଙ୍କର ଏହି ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଗମ୍ଭୀର ରହସ୍ୟପ୍ରିୟତା ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣା ପଡ଼େ, ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ :—

"ଅଳାଅ ଘରର ଘରେ; ପସରି ପୁରେ ପୁରେ ।
ଅଣ୍ଡ ଢାଟିବା ସ୍ତ୍ରୀ ଅଳା ପଇତାକୁ ନଅଣ୍ଟ ।
ଏ ଗାଁକୁ ସେ ଗାଁ ଯେତେ ଦୂର, ସେ ଗାଁକୁ ଏ ଗାଁ ସେତେ ଦୂର ।
କଟକ ଯାଇଁ ଘୋଡ଼ାବାଲ ଅଣିଲୁ ।
ଚେଙ୍ଗା ମୋର, ଭଣ୍ଡା ତୋର ।
ଠକ ଜାଏ ଫାଙ୍କି, ରଜା ଜାଏ ଟଙ୍କି ।
ବଜାର ଖଜା, ଦେଉଳ ଦିଅଁଙ୍କୁ ପୂଜା ।
ମାଙ୍କଡ଼କୁ ଦେଖି ଚୁହି ଖଡ଼ାଉ,
ସେ ଚୋରେ ଖଡ଼ାଏ ତୁ ଜାଣୁ ନାହିଁ ।
ଯତ ଦେଢ଼ ସେର, ଜଠା ଅଢ଼ାଇ ସେର ।

କବି ବନମ ଦେବ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟ ସୂତ୍ରକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ । ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟ-ସୂତ୍ର ଓ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ ବିଷୟରେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରି କରି ସେ କ୍ଳାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଥରେ ଗୋଟିଏ ନାଟକର ଅଭିନୟ ଦେଖିବା ସମୟରେ ବାରମ୍ବାର ବୃନ୍ଦା ନାମଟି ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଉଥିବା ଶୁଣି ସେ ଉଠି ପଡ଼ି ଅବର୍ଣ୍ଣୀବକାର ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ବକ୍ତୃତା ଦେଇଥିଲେ । ସେ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ରଚନାଟିଏ ମଧ୍ୟ ଅଛି । 'ନବରସ' ବିଷୟରେ ସେ ପଦ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି ଏବଂ 'ସମାସ' ବିଷୟରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତିକା ଛପାଇଥିଲେ । ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ବିଷୟରେ ସେ ବିଚାର ଲେଖିଛନ୍ତି ଏବଂ ନୃତ୍ୟକଳା ଶାସ୍ତ୍ରକ ମତ ବିଷୟରେ ସେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ 'ବୃନ୍ଦ ଚରିତ' ନାଟକ ଭରତ ନାଟ୍ୟର ସବୁ ନିୟମ ମାନି ଲେଖା ହୋଇଛି । ଭାଷା ଉପରେ ସର୍ବଦା ତାଙ୍କର ବୈୟାକରଣିକର ଦୃଷ୍ଟି । ଶବ୍ଦର ଚତୁର୍ଥ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଆରେ ମଧ୍ୟ ସେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ତାର ଉଦାହରଣ ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତିରେ 'କୁ'—

"ଦ୍ୱିଷନ୍ତି ଭାବ ଠାରେ ଦେଖି ଶ୍ରୀମ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ।
ପରେ ତାକୁ କନ୍ଦୁକ ଶିବ ସେ ଚରଣକୁ ।"

... ...

"ଅହେ ସୃଜନ ସେ ବେଣୁଙ୍କର ସମ୍ପାଦକୁ ।
କର୍ଣ୍ଣ ମୁଖେ ପାନ କରି ଲଭ ଆନନ୍ଦକୁ ।"

... ...

"ଧୀରତାକୁ କେଜଣି ଥିବେ ରେ ତରୁଣୀ"
"ମୋ'ର ଭଣ୍ଢୁଣୀକୁ ଭର ଶ୍ରୀଧର ।"

ନିଜେ ତେଲୁଗୁ ସାହିତ୍ୟରେ ଜଣେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖକ ହୋଇଥିବାରୁ ତାହାର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ରଚନା ଉପରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପଡ଼ିଛି । ତେଲୁଗୁରେ ବହୁବଚନରେ 'ଲୁ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ, ତାହା ସଂସ୍କୃତର 'ଳ' ପ୍ରତ୍ୟୟରୁ ସମ୍ଭୂତ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମ ଓଡ଼ିଆରେ ବହୁବଚନରେ 'ଳ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି, ଯଥା :—

ରଚନାଳ, ଋଷିସ୍ୱାଳ, କୃଷକାଳ, କର୍ମୀଳ, ପାପାଳ, ଦେବାଳ, ଦାନାଳ ଇତ୍ୟାଦି ଏକବଚନ ବହୁବଚନର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବହାର, ହ୍ରସ୍ୱ ଦୀର୍ଘ ନିୟମ, ଭାଷାର ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ ସିଦ୍ଧ ଗଠନ ଏସବୁ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ନିଘା ଅଛି । ପଦ୍ୟ ଓ ଗଦ୍ୟ ସରଳ ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖା ହୋଇଛି କିନ୍ତୁ ଅପଣାର ଚିତ୍ତ ବିନୋଦନ ପାଇଁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସମାସ ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟବହାର କରିହୋଇଛି । ସ୍ଥାନେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି—

"ଧନ ତେଉ ସୁଖଦ । ଶ୍ରୀହରି ଚିନ୍ତନ ତେର ସୁଖଦ ।
ମନ ବଲେ ବୁଝ୍‌ ନାହିଁ ଭାବିକି ।
... ...
ମୁକ୍ତିସନ୍ତୋଷାର୍ଥି ବନ୍ଦନ ସୁଖଦ ...
... ...
ଶ୍ରୀମାଣିକେଶ୍ୱରାର୍ଚ୍ଚନ ସୁଖଦ ।"

ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟିକ ଭାଷାର ସ୍ୱରୂପାଦି ବିଶିଷ୍ଟତା ତାଙ୍କର ଚରମ ଉତ୍କର୍ଷ 'ବୃଦ୍ଧ ଚେତ' ନାଟକର ଅବତରଣିକା ହୋଇଥିବା ଏହି ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶ୍ଲୋକରୁ ଜଣାପଡ଼େ—

"ଯୋବେତ ବାଧା ଜଗତେ ନ ଥାଉ
ଲୋକଙ୍କ ଅଜ୍ଞାନ ବିନଷ୍ଟ ହେଉ
ଦୁଃଖୀଙ୍କ ସନ୍ତାପ ଦୂରନ୍ତ ଯାଉ
ଜୀବାଳ ନିର୍ବାଣ ଦଶାକୁ ପାଉ ।"

'[illegible]' ଗ୍ରନ୍ଥରେ ନନ୍ଦପୁର ସହରକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି "ଏହ (ନନ୍ଦପୁର) ପୁରବର ରାଜଶେଖର ଅଳଙ୍କୃତ ହୋଇ କୈଳାସ ପରି, ବେଦଚତୁଷ୍ଟୟ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଚତୁରାନନ-ଭବନ ପରି, ବହୁଧନ ନିବାସ ହୋଇ ତ୍ରିଦିବ ପରି, ପୁଣ୍ୟଜନାଗାର ହୋଇ

ଲଙ୍କାପୁର ପରି, କୁବଳୟ ହୃଦ୍ୟ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ପରି, ବିଦ୍ୟାଧରଯୁକ୍ତ ହୋଇ ହିମାଚଳ ପରି, ହରିଲଳିତବଚନଲାଳିତ ହୋଇ କମଳାହୃଦୟ-କମଳ ପରି, ଶିଖିଗମନଯୁକ୍ତ ହୋଇ ସୁରସେନାନୀ ପରି, ପରଶୁ କଳିତ ହୋଇ ଭୃଗୁସୁନକର ପରି ଏବଂ ପ୍ରବାଳ ଭୂଷିତ ହୋଇ ଭଗବତୀହସ୍ତ ପରି ଦର୍ଶକ ମନୋହର ହୋଇଥିଲା ।"

କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ରଚନା ସରଳ ଓଡ଼ିଆରେ । ଯାହାଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଓ ଭାବନା ସଂସ୍କୃତରେ, ଯାହାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ଦିନ ବିତିଛି ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ, ସେ ଯେ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ସରଳ ଓ ଲଳିତ ଓଡ଼ିଆରେ କବିତା ଲେଖି ପାରିଛନ୍ତି ତାହା ହିଁ ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ :—

"ଜୀବରେ ମୂଢ଼ ଜୀବ । ଛାଡ଼େ ମମକାର ଭାବ ।
ଏ ଘଟକୁ ଛାଡ଼ି ଦିନେ ଯିବୁ ଉଡ଼ି
କେଣୁ ବୋଲୁଛ ତୁ ଜୀବ—।"

ତୁଳସୀ ରାମାୟଣରେ—

ଅନେକ ମାତା ରାମଙ୍କୁ ମାଜଣା କରାଇ
ବେଶ କରି ଗଜଦନ୍ତ ଦୋଳାରେ ଶୁଆଇ । ୧୫୨୧
ଇଷ୍ଟ ଦେବତା ପୂଜା ନିମିତ୍ତ ନିଜ କରେ
ନାନାବିଧ ପିଷ୍ଟକ କରି ଚିତ୍ତ ଭାବରେ । ୧୫୨୨
ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜି ପାକଶାଳାକୁ ଗମିଲା
ସେଠାରେ ଭୁଞ୍ଜୁଥିଲା ପୁତ୍ରକୁ ଦେଖିଲା । ୧୫୨୩
ସେ ଚକିତା ହୋଇ ଦୋଳି କତିକି ଗମନ
କରି ଅନାଇଁଲା ତହିଁ ଶୋଇଛି ନନ୍ଦନ । ୧୫୨୪

ତାଙ୍କର କଥିତ ଓଡ଼ିଆ ଗଞ୍ଜାମର ବୋଲି । ତାହାର ପ୍ରଭାବ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟିକ ଭାଷା ଉପରେ ପଡ଼ିଛି—

'ଏକନ୍ଦନ' 'ରହିଁ' 'କସ' 'ଦେଖିବାର' 'ପଗୁରନ୍ତେ' 'ବୋଇଲି' 'ଝଦେ' 'ମାଙ୍ଗ' 'ନିକଟେ' ପ୍ରଭୃତି ତାହାର ପରିଚୟ । ଗଦ୍ୟରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ଅଧିକ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ—

ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଳ୍ପ ତାହାର ନିଦର୍ଶନ । ଏହା କେବଳ କଳ୍ପିତ ନୋହୁ ସତେ ଘଟିଲା ବିଷୟ ଅଟେ ।

ଗୋଟିଏ ବୁଢ଼ା କବାଟ ଫିଟାଇଲା । ତା'ର ବୟସ ପ୍ରାୟଶଃ ଷାଠିଏ, ବର୍ଣ୍ଣ ଗୋରା ପରି, ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ଟେନ୍ଥଳ ପାଚୁ ପଡ଼ିଯାଇ, ଅଖି ଦାଉଁଟି ଭେନୁଲା ପଟର ପଲ୍ ଓ୍ୟାଇ, ମୁହଁ ଦେ ଭାର ପଡ଼ି, ଅଗକୁ ବାହାରିଥିଲା ଦାଉଁଟି ଦାନ୍ତ ଲଇ ଚକ୍ଷି ପଡ଼ ଦଶେ ।

('ନାଜଗାଡ଼େ ନାଜେ ମଡ଼େ')

ସେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ରଙ୍ଗାସ୍ୱାମୀ ମାଧବସ୍ୱାମୀର ଗୃହରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲେ ଯେ ଲଳିତା ଏକାକିନୀ ହୋଇ ମେଜ ନିକଟେ ଥିଲା । ...ସେ ଯୁବତୀ ସହସା ଚୌକିରୁ ଉଠି କେତେ ପାଦ ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚି ବୋଇଲାକ "ତୁମ୍ଭେ ଏପରି ଅନ୍ୟାୟାଚରଣ କର ନାହିଁ ।" "ରଙ୍ଗାସ୍ୱାମୀ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ମାଧବସ୍ୱାମୀ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଲଳିତାକୁ ପଚାରିଲା" (ଲଳିତା)

ସେହିପରି ପଦ୍ୟରେ—

ଲେ ତୋର ମା'ଲଉ ଲେ ତୋର ମିଣିପ
ଲେ ତୋହର ସୁଚାସୁର —(ଯାଇଁଲେ ସ ଇଁଲେ ବୁଓ୍ୟ)

ଏହିସବୁ ବାକ୍ୟର ଗଠନରେ ମଧ୍ୟ ଗଞ୍ଜାମର ବୋଲି ଶୁଣାଯାଏ ।

ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନା କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରାଚୀନ ବିଶେଷତ୍ୱସବୁ ଗଞ୍ଜାମର ଚଳନ୍ତି ବୋଲିରେ କେତେକ ପରିମାଣରେ ଅଛି ଏବଂ ଉତ୍ତର ଅଞ୍ଚଳରେ ସେସବୁ କାଳକ୍ରମେ ଲୋପ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଧିକାଂଶ ଲେଖକ ଉତ୍ତର ଅଞ୍ଚଳର ହୋଇଥିବାରୁ ଗଞ୍ଜାମର ଏ ବିଶେଷତ୍ୱ ସେମାନଙ୍କ ଭାଷାରେ ନାହିଁ । ଦକ୍ଷିଣ ଅଞ୍ଚଳର କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶର ବୋଲିର ପ୍ରଭାବ ଦେଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଯେ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ଲେଖା ସକଳ ସାର୍ବଜନୀନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଯାହା ଉତ୍ତର ଓଡ଼ିଶାର ଯେତିକି ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାର ସେତିକି ।

ସେହି ଭାଷାରେ ବ୍ୟାକରଣର ସବୁ ନିୟମ ମାନି ସେ ତାଙ୍କର ବନ୍ଦନା, ସ୍ତୁତି, ଜଣାଣ ଓ ଲୀଳାଆଦି ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ଏପରି ସାହିତ୍ୟରେ ଭକ୍ତି ରସ ହିଁ ପ୍ରଧାନ, ଅନ୍ୟ ରସ ପାଇଁ କବିଙ୍କର ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ଚଳଚଞ୍ଚଳ ଓ ସଯତ୍ନ ଚେଷ୍ଟାର ପ୍ରବଣତା ନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କ ଧ୍ୟାନରେ ଲୀନ ରହିଲାବେଳେ ଉଦ୍ଦାମ ଆନନ୍ଦରେ ସେ ଯେଉଁସବୁ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ତାହା ଗତାନୁଗତିକ ଶୈଳୀକୁ ଲଙ୍ଘିଦେଇ ନୂଆ କଳେବର ନେଇଛି । ତାହାର କେତୋଟି ଉଦାହରଣ :—

"ରାମ ଜେ ଜେ । ପୂତନାମ ଜେ ଜେ ।

... ...

ଦେବ ଜେ ଜେ । ବାସୁଦେବ ଜେ ଜେ ।

... ...

ଶ୍ରୀଶ ଜେ ଜେ । କୋଶଳେଶ ଜେ ଜେ ।"

"ଜୟ ! ରାଧା ମନୋହର । ଅନନ୍ଦ ସାଗର ।
ଗୋବିନ୍ଦ ଶ୍ରୀଧର । ଜେ । ଜେ । ଜେ ।

... ...

ରବିକରବଦନ । ନୀରଜ ଲୋଚନ ।
ପାପୌଘ ମୋଚନ । ଜେ । ଜେ । ଜେ ।"

ଏହି ପୁଣ୍ୟନାମ ଗାଇବା ସଙ୍ଗେ ନାନା ତାଳରେ ନାନା ରାଗିଣୀରେ ସେ ପଦ୍ୟ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ନିଜେ ସଂସ୍କୃତ, ଓଡ଼ିଆ, ତେଲୁଗୁ, ବଙ୍ଗଳା ଓ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ସେ ସୁପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ରାଗରାଗିଣୀରେ ସେ ଅତି ନିପୁଣ । ତେଲୁଗୁ ସାହିତ୍ୟରେ କ୍ଷେତ୍ରୟର 'ପଦ୍ୟାଲୁ' ନାନା ରାଗରାଗିଣୀ ସମ୍ବଳିତ ଏବଂ ମହାତ୍ମା ୰ ତ୍ୟାଗରାଜଙ୍କ କୃତ ଭାରତରେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ତେଲୁଗୁ ସଙ୍ଗୀତ ଅନୁଶୀଳନରେ କବି ଶାର୍ଙ୍ଗଦେବ ମୋହନା, ମନୋହରୀ, ଚକ୍ରବାକ, ନାଥନାମକ୍ରିୟା, ନାଟକୁରଞ୍ଜି ପ୍ରଭୃତି ରାଗରେ ଗୀତ ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି ଏବଂ 'ମନ୍ମ-କୋଟି ସୁନ୍ଦରାଙ୍ଗ' 'ନନେ ନାମ୍ମିନାନୁ', 'କୋବାମା ମେହିଲୁଚ୍ଛ' 'ଦେବ ଗଜାନନ' 'ମାଁ ଅୀ ସାମାସ୍ମା ମିଦେବାସ' 'ଓ୍ୟାରମୁଲୋସାଗି' ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତେଲୁଗୁ ଗୀତକୁ ଅନୁସରଣ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ସେ ଝିଂଝୋଟି, ବେହାଗ, ଖମାଚ, ସିନ୍ଧୁ ଖମାଚ, ମାଣ୍ଡ, ମାଳବଗୌଡ଼ା, ଅନନ୍ଦଭୈରବୀ ପ୍ରଭୃତି ହିନ୍ଦୀ ରାଗିଣୀରେ ପଦ୍ୟ ରଚିଛନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶୀ ରାଗରାଗିଣୀରେ କବି ଅତି ପଣ୍ଡିତ । ଓଡ଼ିଶୀ କଲ୍ୟାଣୀ, ତୋଡ଼ି, ହନ୍ତୁକ୍ରତୋଡ଼ି, ବରାଡ଼ି, ପାଲ୍ରବରାଡ଼ି, ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ, ସାବେରୀ, ଧନାଶ୍ରୀ, କଉଶିକ, ଗୁର୍ଜରୀ ପ୍ରଭୃତି ରାଗରାଗିଣୀରେ ସେ ଅନେକ ପଦ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି । ଲୋପ ହୋଇ ଯାଉଥିବା ସଂସ୍କୃତି ଉଚନ୍ତୁ ସବୁ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅନେକ କଥା ତାଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗେ ଏବଂ ସେହିପରି ଅନେକ ଜିନିଷ ସେ ସାଇତି ରଖିଛନ୍ତି ।

ଯନ୍ତ୍ର ସମାଲୋଚନାର ଉପାୟ ହୁଏ ସୂକ୍ଷ୍ମାନୁସୂକ୍ଷ୍ମ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ର ଭାବ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହୁଏ ସାହିତ୍ୟରେ 'କ'ଣ' 'କିପରି' 'କାହିଁକି' ର ସମାଧାନ ତାହା ହେଲେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ 'ରଚନାଳି' ସମାଲୋଚକ—ପାଠମାନଙ୍କର ଗବେଷଣା ଓ ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ ହେବ । ତାହା ଷାଠିଏ ବର୍ଷର କଠୋର ସାଧନାର ଫଳ,—ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ଗୋଟିଏ ଯୁଗ । ୧୮୬୯ ରେ ଜନ୍ମ, ୧୯୩୬ କୁ ଅଦ୍ୟାପି ଲେଖୁଛନ୍ତି ! ଯଶ ଅର୍ଜିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ଥିଲା, ଜୀବନଧାରଣ ପାଇଁ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ପଡ଼ ନାହିଁ । ତଥାପି ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ସେ ବ୍ରତୀ ରହିଛନ୍ତି । କାହାର ମତକୁ ଅପେକ୍ଷା ରଖି ନାହାନ୍ତି, କାହାର ପ୍ରଶଂସା କି ନିନ୍ଦାକୁ ଅନେଇ ବସି ନାହାନ୍ତି, ଆପଣାର ରୁଚି ଅନୁଯାୟୀ ଆପଣାର ରଚନା ଚାଲିଛି, ଅଟକି ନାହିଁ । ୧୮୬୯ କୁ ଆମେ ଫେରିଯାଇ ପାରିବା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏ ଆଦର୍ଶ—ନମସ୍ୟ । ଇତି ।

ବରଗଡ଼
୧।୬।୩୬ } ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି

ରାଜର୍ଷି, ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଶ୍ରୀ ରାଧାକୃଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ ।

ଶ୍ଳୋକୌ:—

ହୃଦୟକମଳମଧ୍ୟେ ଚିନ୍ତୟେ ଭାନୁପୁତ୍ରୀଂ ।
ସଲଳିତବକଜଦାସ୍ୟାଂ ପଦ୍ମିନୀଂ ପଦ୍ମହସ୍ତାଂ ।
ଛବିବିଜିତସୁବର୍ଣ୍ଣାଂ ନୀର ଜାତାୟତାକ୍ଷୀଂ ।
ଧରବରଧରପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥାୟିନୀଂ ମୁକ୍ତିଦାତ୍ରୀଂ ॥

●

ହୃଦୟକମଳମଧ୍ୟେ ଭାବୟେ ବାସୁଦେବଂ ।
ନବଜଳଧରବର୍ଣ୍ଣଂ ପୁଣ୍ଡରୀକାୟତାକ୍ଷଂ ।
ଅରିଜଲଜଗଦାମ୍ଭୋଜାତହସ୍ତଂ ସୁରେଡ଼୍ୟଂ
କନକବସନଯୁକ୍ତାଲଙ୍କୃତାଙ୍ଗଂ ମୁକୁନ୍ଦଂ ।

●

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମ- ରଚନାଳି

ରାଗ ବସନ୍ତ—ଅଷ୍ଟାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ

ଭ ସ୍ୱ ବନ୍ଦ୍ୟ ! ଘେନ ମୋର ବିନୟ ।
ଚ ନ୍ତ ଧର ! ମୋରେ ହୋଇ ସଦୟ ।
ନି ମେ ନେଇ ଶତ୍ରୁହଂସଙ୍କୁ ମୋର ।
ଶ୍ରୀ ଶ ! ରଖ ପଦପଙ୍କେରେ ତୋର
ଏତେ ସେ ମାଗଇ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯା ନାମ ରାଜଇ । ୧ ।

ଗୋ ସ୍ୱ ନ । ହରେ ରାମ କୃଷ୍ଣ ବୋଲି ।
ସ ନ୍ତ ମତେ ମୋର ଭ୍ରଣ୍ଡ ନାଶେଲି ।
ପ୍ରେ ମେ ସଦା କରୁଥାଉ କୀର୍ତ୍ତନ ।
ଦେ ଶ ବ ! ନ ଇଚ୍ଛାରୁ କୁବଚନ ।
ଏତେ ସେ ମାଗଇ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯା ନାମ ରାଜଇ । ୨ ।

ଅ ସ୍ୱ ରତ ମୋର ଅନ୍ତଃକରଣ ।
ଖ ନ୍ତ ଗଞ୍ଜନ ! ମୁନୀଶରଞ୍ଜନ !
ତ୍ୱ ମେ ଅନୁରକ୍ତ ନୋହୁ ତୋହର ।
ଦ ଶ ରୂପଙ୍କୁ ଧ୍ୟାଉ ଦାମୋଦର !
ଏତେ ସେ ମାଗଇ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯା ନାମ ରାଜଇ । ୩ ।

ର ସ୍ୱ ଶଶୀ ନେତ୍ର ! ଭାବ ମୋହର ।
ବ ନ୍ତ ପଥଗ ନୋହୁ ନିରନ୍ତର ।
ଉ ମେ ଶ ବନ୍ଦିତ ! ପରୋପକାର ।
ବ ଶ ହେଉ ଜଗନ୍ମୋହନାକାର !
ଏତେ ସେ ମାଗଇ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯା ନାମ ରାଜଇ । ୪ ।

ଛ ସ୍ୱ ଛବି ଚୋଃ କୁସୁମଶର !
ନ ନ୍ତ ହର ମୋତେ ଭବସାଗର ।
କ୍ର ମେ ପକାଇ ଜାତ ନିସ୍ତଳଙ୍କ ।
ଯ ଶ ରେ ଲଗାଅ ନାହିଁ କଳଙ୍କ ।
ଏତେ ସେ ମାଗଇ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯା ନାମ ରାଜଇ । ୫ ।

ସରସ ଗୀତାବଳୀ

(୧) ରାଗିଣୀ ଝଞ୍ଝୋଟ । ରୂପକ ତାଳ ॥

(ଚେଲ୍ ଚେଲ୍ଲେ ସଖୀ—ପ୍ରଭ)

ପାହି ଶଙ୍କର ! ପାଟଳାଧର !
ନାହିମାଂ, ସମସ୍ତ ଲୋକ ଶୁଭଙ୍କର । ପଦ ।
କଞ୍ଜଲୋଚନ ! କଷ୍ଟମୋଚନ !
ଗୃହ୍ନଶାରଦାମ୍ବୁଜାତଶାଳିବାନନ । ୧ ।
ସର୍ବମଙ୍ଗଳେ ! ଭକ୍ତବତ୍ସଳେ !
ମତ୍ତଭୃଙ୍ଗଜାଲନୀଳଦିବ୍ୟକୁନ୍ତଳେ । ୨ ।
ପାପହାରିଣି ! ଶୂଳଧାରିଣି !
ସୁରଦାନବାଳିଗର୍ବଖର୍ବକାରିଣି । ୩ ।
ସିଂହବାହନ ! ଶମ୍ଭୁମୋହନ !
ବନ୍ଦମେଘଚନ୍ଦ୍ରନୀରଜାତବାସିନ । ୪ ।

---

(୨) ରାଗିଣୀ ଖରହରପ୍ରିୟା । ରୂପକ ତାଳ ।
(ବିନା ଦୋଷେ ନବୀନା—ପ୍ରଭ)
ରାଧାଚିତ୍ତଚୋର । ମୋ ପାପ ହର । ପଦ ।
ଗୋପୀନେତ୍ର ନୀଲୋତ୍ପଳାର୍ଚ୍ଚିତଶରୀର । ରାଧା ।
ନିଜଦାସମାନସ   ମାନସରାଜହଂସ
ଦନୁଜକୁଳସାରସବୋହଣୀବର । ୧ ।
ନବୀନଘନଶ୍ୟାମ   ଅଙ୍ଗବିଜିତକାମ
ଉମାବାମଦେବବନ୍ଦିତପାଦ ଯୁଗଳ । ୨ ।
ମୁଖଜିତକଳଙ୍କ   ହୀନରାକାଶଶାଙ୍କ
ମୁନୀନ୍ଦ୍ରହୃଦୟଚକୋରପ୍ରମୋଦକର । ୩ ।

ସ୍ୱରରସବିଳାସ ଧୃତହରିତବାସ
ସତୀଗନ୍ଧର୍ବଙ୍କର ମୁରଲୀଧର । ୪ ।
ନାଗରଚନ୍ଦ୍ରଲୀଳା କେକୀପୁଚ୍ଛଚୂଳୀୟା
ବ୍ରଜବନିତାପାଳ୍ଠାବାସ ତସ୍କର । ୫ ।
ଶ୍ରୀଅନ୍ତି ମହାଦେବୀ ଚାରୁ ଜଳଜ ରବି
ଶ୍ରୀମତୀ ବଦନ କଞ୍ଜ ମତ୍ତ ଭ୍ରମର । ୬ ।

---

(୩) ରାଗିଣୀ କେଦାରପ୍ରିୟା । ରୂପକ ତାଳ ।
(ବିନା ଦୋଷେ ନନ୍ଦନା—ପ୍ରଭ)

ସଦା ନୟନେ ନାଚନ୍ତି ଝାପ-ମୂଳୀୟା
ପାସୋର ନୁହେଁତ ମନୁ ଧେନୁ-ଧୂଳିୟା । ପଦ ।
ଅଖଣ୍ଡ ସୁଧାକର ଜିଣି ମୁଖ ସୁନ୍ଦର
ମନ୍ଦ ମନ୍ଦରେ ହସିବା ସେ ମୁରଲୀୟା । ୧ ।
ତାର ବସନ ଭୂଷା ମୋ ହୃଦେ କଲେ ବସା
ରସାଳୁଆ ଅତି ଧୃତ ଧର ଠାଲୀୟା । ୨ ।
ନବୀନ ଜଳଧର ପର ଛବି ସୁନ୍ଦର
ଦଣ୍ଡେ ଦଣ୍ଡେ ଦଣ୍ଡେ ମୋତେ ବାଙ୍କଚୂଳୀୟା । ୩ ।
ହିଡ଼ିଙ୍ଗି ଠିଆ ଠାଣି ମୋ ଦମ୍ଭ ଦିଏ ହାଣି
ନ ଜାଣି ଗୁନ୍ଥିଲି ଅରେ ଗୁଞ୍ଜମାଳିୟା । ୪ ।
ଏ ମନୋହର ଦେହ ବଚନେ ନୁହେ କହ
ଶ୍ରୀ ଅନ୍ତି ମହାଦେବୀଙ୍କ ସେ ସଖାଳିୟା । ୫ ।

---

(୪) ରାଗିଣୀ ଖରହରପ୍ରିୟା—ରୂପକ ତାଳ ।
(ବିନା ଦୋଷେ ନଦୀନାରେ—ପ୍ରଭ)

ଦେଖ ଅରେ ରୂପ ବର, ନନ୍ଦକୁମର । ପଦ ।
ବନୁ ଧେନୁ ଆଣିବାର ବେଳିକି ତାର । ଦେଖ ।
ନୂପୁର ପଦେ ବାନ୍ଧି ମୁରଲୀକୁ ବଜାଇ
ଗୋପାଳ ମେଳେ ଚଲ ଚଲ ନାଚିବାର । ୧ ।

ବନ ଧାତୁରେ ଚିତ୍ର   ବିଚିତ୍ର ତାର ଗାତ୍ର
ନେତ୍ର ଭୁଲି ବ୍ରଜ-ନାରୀଙ୍କ ଫିଙ୍ଗିବାର । ୨ ।
ନାନା ଜାତି କୁସୁମ   ପିନ୍ଧନ୍ତି ଘନଶ୍ୟାମ
କୋଟି କାମ ସମ ତନୁ ଧୂଳି ଧୂସର । ୩ ।
ଗୋପୀ ନେତ୍ର କୁମୁଦ   କରିବା ପାଇଁ ମୋଦ
ବ୍ରଜ ଦାଣ୍ଡ ନଭେ ଉଦେ ଏ ନିଶାକର । ୪ ।
ଶୋଭା ଜାଲ ପକାଇ   ମନ ମୀନକୁ ସହି
ଘେନି ଯିବ ଏବେ ବୃଷଭାନୁ-ସୁତାର । ୫ ।
ଶ୍ରୀ ଅମ୍ବି ମହାଦେଈ   ଦେଖିବା ପାଇଁ ଭାବି
ଭକ୍ତି ହୋଇଛନ୍ତି ଧରି ଲଳିତା କର । ୬ ।

---

(୫) ରାଗିଣୀ ବେହାଗ—ଆଦି ତାଳ ।

(ଯମୁନା ପୁଳିନେ—ପ୍ରଭୃ)

କିଏ ସେ ନାଗର ସହି ଦିଶେ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର । ପଦ ।
ବର ମାନବତୀ ଗଣ ଗର୍ବ ଖର୍ବ ତସ୍କର । କିଏ ।
ଅକଳଙ୍କ କଳାକର   ସମ ମୁଖ ମନୋହର
ମତ୍ତ କଳାପି କଳାପ ମସ୍ତକରେ ଭାସୁର । ୧ ।
ସଜ ସରୋଜକୁ ଜିଣି   ଚାହାନ୍ତେ ନୟନ ବେନି
ଭନ୍ଧୁ ହୀନ ପକ୍ୱ ବିମ୍ବ ଫଳ ପରି ଅଧର । ୨ ।
ସୁକୁମାର ଅପଘନ   ନବୀନ ଘନ ସମାନ
କଟି ତଟେ ପୀତ ପଟେ ସୌଦାମିନୀ ପ୍ରକାର । ୩ ।
ତାର ଲଳିତ ଚାହାଣି   ବଡ଼ଶିକୁ ପକାଇଣି
ବଳେ ଓଟାରି ନେଲା ମୋ ମନୋମୀନ ସତ୍ୱର । ୪ ।
ସେ ସର୍ଗ ଲୋକ ଲୋଚନ   କୁମୁଦ ନିଶା ରମଣ
ଯାର ପାଦ-ପଦ୍ମେ ଦର ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ କିଙ୍କର । ୫ ।

(୬) ରାଗିଣୀ ମାୟାମାଳବଗୌଡ଼ା—ରୂପକ ତାଳ

(ଜୋଖାନେ କୁଳ—ପ୍ରତ)

ନ ଜାଣି ପୀରତି କଲି, ବାଉଳୀ ହେଲି । ପଦ ।

ଘୋର ଚିନ୍ତା ପାଗବାରେ ଚିତ୍ତକୁ ବୁଡ଼ାଇ ଦେଲି । ନ ଜାଣି ।

ତାଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ରୂପକୁ   ନ ବିଲୋକିବା ଲବକୁ
ଲୋତକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋଚନେ ଯୁଗ ପରାଏ ଗଣିଲି । ୧ ।
ନିରତେ ତାଙ୍କ ପ୍ରେମରେ   ରତ ହୋଇ ମୁଁ ମନରେ
ଅଶନ ବାସ ଭୂଷଣ ବିଷ ସମାନ ମଣିଲି । ୨ ।
କୁଳ ଶୀଳ ଗୁରୁଜନ   ଭୟ ଲାଜ ଅଭିମାନ
ସଜନୀ ସମାଜ ସ୍ନେହ ସକଳ ସୁଖ ତେଜିଲି । ୩ ।
ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣ ତାପକୁ   ମଳୟ ବାତ ଘାତକୁ
ଅନଙ୍ଗ ବାଣ ଗଣକୁ ମୋର ତନୁ ସମର୍ପିଲି । ୪ ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ସୁତ   ବିକ୍ରମଦେବ ବଦତି
ହବ ଏଙ୍କ ନିତ୍ୟ ବୋଲି ମନରେ ଯା ଭାବିଥିଲି । ୫ ।

---

(୭) ରାଗିଣୀ କଲ୍ୟାଣୀ—ମଣ୍ଠ୍ରୂପ

(ପଦ୍ମର ପ୍ରିୟ ସଖୀ—ଛନ୍ଦ)

କେ ତୋ ନାଗର ବର   କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦରତର
ଦେଖିବା ମଣି ତାର ।
ବଶ୍ୟ ମାନସ ମୋର । ପଦ ।
ବଦନ କଳଙ୍କ   ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଶି ନାୟକ
ଏହି ନିକାଟ ମୁଖ ।
ସମ ନୁହେ ନିକର । ୧ ।
ଯନ୍ତ୍ର ଭଙ୍ଗିକୁ ଜିଣି   ଚୋବ ନୟନ ବେଣି
ସୁଲୁଳିତ ଯୁହାଣି ।
ଲୁଭି ହୃଦୟ ମୋର । ୨ ।

ନୀଳ ମଣିଙ୍କ ବଳି କୋମଳ, ତନୁ ଝଳି
ହୃଦସ୍ଥ ଗୁଞ୍ଜ ମାଳ ।
ଦିଶଇ ମନୋହର । ୩ ।
ମାନିନୀ ସମିତର ମାନ କରନ୍ତେ ଚୂର
କିବା ମଦନ ବୀର ।
ନବୀନ ଅବତାର । ୪ ।
ବ୍ରଜେନ୍ଦ୍ର ମଣି ଦେବ ଚିତ୍ତ ଧାରଧରବ ।
ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ସୁକବ ।
ମନକୁ ଅଗୋଚର । ୫ ।

---

(୮) ରାଗିଣୀ ପାନ୍ତବସନ୍ତ—ରୂପକ ତାଳ

(ପଦ୍ମର ଲତାକୁ ସନ୍ଦେଶ—ପ୍ରତ)

କି ଉପାୟ ଆଜ କରବ, ପ୍ରାଣ ବାନ୍ଧବୀ । ପଦ ।
ସଙ୍ଗିନୀ ମୋତେ ତେଜି ସେ ରେ । ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀ ପ୍ରେମ ରଜ୍ଜୁରେ ।
ବନ୍ଧାହୋଇ ମାତଣ ତାରେ ।
ଏଠାକୁ ନ ଆସନ୍ତି ବାରେ । କି ଉପାୟ ।
ବାଲ୍ୟକାଳ ଖେଳ ପାସୋର, ଭାମାକୁ ପାରେ ।
ମୋତେ ଫିଙ୍ଗିବାର ହେ ହର । ନ୍ୟାୟ ନୁହେ ବୋଲ ଜଣାଇ ।
ଅଣେ ବୋଲ ଦୂତୀ ପଠାଇ ଥିଲି ମୁଁ କି କରବି ସହି ।
ଧାମୋ ପାଦ୍ୟେ ଆସିଲେ ନାହିଁ । ୧ ।
ତୁମ୍ଭରେ ଅନ୍ୱେଷ୍ଣ ନାସ୍ୱିକ, ମୋହନ ତୁମ୍ଭେ ।
ରସିବାର ଯଶା ନୋହେ କି । ଏପର କହ ଅଣେ ବୋଲ ।
ସଜନୀଙ୍କ ପଠାଇଥିଲି । ଅନୁତାପ ମାତ୍ର ପାଇଲି ।
ଭେଦୋପାଦ୍ୟେ ମୁଁ ନ ଲଭିଲି । ୨ ।
ବିମ୍ବ ସମାଧର ପୀୟୂଷ, ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗନ ।
ଚୁମ୍ବନ ହେମାଙ୍ଗ ସ୍ପର୍ଶ, କହଣ ଦାନଦେବ ବୋଲି ।
ଅଣିବାକୁ ପେଷିଲି ବାଳୀ । ମିତଣି ! ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲି ।
ଦାନୋପାୟରେ ନ ପାଇଲି । ୩ ।

ବିକ୍ରମ ଚରଣାରୁ ଭିନ୍ନକୁ, ଅପେ ମୁଁ ଯାଇ ।
ଡାକିଲେ ଦେଖାଇ ଦୈନ୍ୟକୁ । କି କଷଣା ଭାବ ଯାଇ ସହି ।
ତାଙ୍କେ ଭୁଜ ହେବାକୁ ସହି । ଫୁଲ ମାଳେ ମାଇଲ ମୁହିଁ
ଦଣ୍ଡୋପାୟେ ପାଇଲି ନାହିଁ । ଅଜ । ୪ ।

(୯) ରାଗିଣୀ ଖମ୍ବାଜ—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ଅହା କି ଲପନ ମାଧୁରି—ପ୍ରଭୃ)

ସଜନୀ ଶ୍ୟାମ ଚରଣେ କି ପଡ଼ିଲି । କୁଳ ଧରମକୁ ଏଡ଼ିଲି ।
ମୁରଲୀ ଗାନେ ରସି । ଥାଇ ମୁଁ ଦବା ନିଶି ।
ଅଳ ବିଷୟ ଛାଡ଼ିଲି । ୧ ।
କୁସୁମ ତୋଳିବା ଛଳେ । ଯାଇ ଯମୁନା କୂଳେ
ସେ ହରିଙ୍କୁ ସଦା ଲୋଡ଼ିଲି । ୨ ।
ତା ଲାଗି ହେଲି ମୁଁ ବାଇ । ସଜନୀ ତାଙ୍କୁ ନ ପାଇ
ଅନବରତରେ ସଡ଼ିଲି । ୩ ।
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ଜେନ୍ତ, ନବ ନୀର ଜାତ ମିତ୍ର ।
ପଦ୍ମରେ ଭେଟିତ ଦଉଡ଼ିଲି । ୪ ।

(୧୦) ରାଗିଣୀ ହମସ୍ତାନୀ ଭଞ୍ଜି ଅଠତାଳ, ଅଣା ବାଣୀ ବୃତ୍ତେ—ପ୍ରଭୃ

ଲୋ ଦୁଃଖ ଜଣାଇ । ମାନସ ମଣାଇ । ଅଣେ ପ୍ରାଣେଶଙ୍କୁ ସହ୍ମ ।
ତୋଷିଲ ଏ ରେଳ ବଢ଼ିଲା । ମନ୍ଦ । ମଳୟ ମରୁତ ବହିଲା ।
ସଭା ସୁଧାକର । ଜାଳେ ଦେହ ମୋର ।
ପୀଡ଼ାକୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଚଳିଲା । ୧ ।
ବତ ତେଜ ପବଣି ଧାଇଁ । ଅତ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହୃଦୟକୁ ବହି ।
ପାଦ ରତ୍ନ ଭାଣ୍ଡ । ସୋ ଲଳିତ ପିଣ୍ଡ ।
ଶୋଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ବିଦାରଇ । ୨ ।
ମାନିନୀ ମାନସ ଚୋରଙ୍କୁ । ସଜନି । ନୀଳ ସମାନ ଶରୀରଙ୍କୁ ।
ନ ଦେଖିଲେ ଏବେ । ନ ବଞ୍ଚିବ ଲବେ ।
ବିକ୍ରମ ଚରଣାରୁ ଭୂପଙ୍କୁ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ମୋହନା । ଅଡ଼ତାଳ ।

(ମାରକୋଟିସୁନ୍ଦର ରଙ୍ଗା—ପ୍ରଭୃତି)

ତୁମ୍ଭ ପ୍ରେମେ ହୋଇ ଭୋଳ ରାମା ପାଏ ଖେଦ ଗୋଳ । ପଦ ।
ଅନ୍ନ ନୀର ନିଦ୍ରା ବାଳା ଛାଡ଼ି ଅତି କ୍ଷୀଣା ହେଲା
ବେଶ ଭୂଷା ଛାଡ଼ିଦେଲା ବାଞ୍ଛି ତୁମ୍ଭ ଗାଢ଼ କୋଳ । ୧ ।
ଅହେ ଗୋପୀ ଚିତ୍ତଚୋର ଚଣ୍ଡ ବାଣେ ମାର ବୀର ।
ଚନ୍ଦ୍ର ସାରିକାଳି କୀର ହୋଇଛନ୍ତି ତାର ଭାଳ । ୨ ।
ବନଦମେଶ ଚିତ୍ତ ଭଞ୍ଜ ସୁରକାରରାଜରାଜ ।
ଦୂର ହେଲା ତାର ଓଜ ଏତେ ଦୁଃଖ ତାକୁ ଦେଲ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ମାଞ୍ଜି । ମିଶ୍ରରୂପ ତାଳ ।

(ଜଣା ପଡ଼ିଲାରେ—ପ୍ରଭୃତି)

କିସ ଦେଖିଲାରେ ନୟନ ବେନି ମୋହର । ପଦ ।
ନବୀନ ସୃଷ୍ଟି କି କରଅଛି ନିକି ପାଇଁ ପାଇଁ ବାଣୀବର ।
ଚମ୍ପାଗୋରୀ ପୀତ ବସନ ପଣନ୍ତି, ଲମ୍ବ ଦ୍ୱାଣେ ମନୋହର
ଭାମ ହେମ ଦଣ୍ଡେ ପୀତ ପଟ ଖଣ୍ଡେ,
ଜଡ଼ିଥିବା ପରକାର । ୧ ।
ଗେଲେ ନବବାଳୀ, ମନ୍ଦେ ମନ୍ଦେ ଗୁଳ, ହରେ ମନ ଧୀରଙ୍କର,
ଧାଏରେ ଚପଳା ନିର୍ମିତ ପିତୁଳା
ଧୀରେ କରେ କି ବିହାର । ୨ ।
ଗୃହେଁ ନେଇ ଡୋଳା, ଖେଳାଇ ଅବଳା, ଚଉଦାଗ ଦାରମ୍ବାର
ସୁବିଶଦ ଘନ ନୀଳୋତ୍ପଳଗଣ,
ବୃଷ୍ଟି କରେ କି ଅପାର । ୩ ।
ପ୍ରଲମ୍ବ କୁନ୍ତଳ, ଖୋପାରେ ମଞ୍ଜୁଳ, ବିକଟିତ ମଲ୍ଲୀ ସର,
କାଳିନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ରାଜେ କି ସୁନ୍ଦରେ,
ଗଙ୍ଗା ହୋଇ ଧାର ଧାର । ୪ ।

ଏ ନାରୀ ସାହାରେ, ହରଙ୍କୁ ଲୀଳରେ, ଏଥର ଜଣିବ ମାର,
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ କବି ମନୋଭବ ।
ଚନ୍ଦ୍ର ମୂର୍ତ୍ତି ନିଶାକର । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ବେହାଗ । ଅଦ୍ଧ ତାଳ ।

(ଯମୁନା ପୁଲିନେ—ପ୍ରଭୃତି)

ଶୁଣ ରେ ରମଣୀ ମଣି ମୋ ବିନୟ ବାଣୀକି । ପଦ ।
କେତେ ତପେ ଲଭିଅଛୁ ସେବି ଶୂଳପାଣିକି । ଶୁଣ ।
ଅକାରଣେ ମାନ କରି ଚାହିଁକି କନକଗୋରୀ ।
ଲୁଣ୍ଠା ତେଜ ବସିଅଛୁ ଅନାଇ ଧରଣୀକି । ୧ ।
ତୁହି ଏକା ମୋର ଗତି ବୋଲି ଅରେ ରସବତୀ !
ନିର୍ଭୟ କରବି ତୁହି ତୋ ବେଣୀମାଳ ଫଣୀକି । ୨ ।
ପିଇବି ତୋର ଅଧର ଅମୃତକୁ ସମାଦର ।
ନେହେ ଦେଖି ନାହିଁ ବୋଲି ଇତର ତରୁଣୀକି । ୩ ।
ବହନେ ପଦ୍ମଲୋଚନ କରି ରଖ ମୋର ପ୍ରାଣ ।
ନ ଦେଇ ମଦନ ଅବାରଣ ବାଣ ଶ୍ରେଣୀକି । ୪ ।
ଶ୍ରୀବିକ୍ରମ ମଣି ଦେବୀ ବଦନୀ ଜୀବ ବାନ୍ଧବୀ ।
ତୋର ଅନାଦରେ କୃଷ୍ଣ ଲୋପ ହେବ ଏଣିକି । ୫ ।

ରାଗିଣୀ କାମୋଦ । ଅଦ୍ଧ ତାଳ ।

(ଜଳେ ନାମ୍ବିନାନ୍—ପ୍ରଭୃତି)

ମାନ କି ଉଚିତ , ମୋ ପରାଣ ମିତ । ପ ।
ତୋର ନାବ ଚାତ , ପଦ ଦାସ ମୁଁ ତ । ମାନ କି ।
ମୋ ନେତ୍ର ସୁଖଦ , ତୋ ମୁଖ ବିଶଦ ।
କଞ୍ଜ କୋକନଦ , ପରିପ୍ରେ ଦଣେ ତ । ୧ ।

ନୟନରୁ ନୀର , ବହୁ ଧାର ଧାର ।
ଉରବାସ ତୋର , ହୁଏ ଅଭିଷିକ୍ତ । ୨ ।
ଯୋଷା ଶରେଭୂଷା , ଫୁଲର ସୁବାସା ।
ହସା ମିଶା ଭାଷା , ପ୍ରକାଶ କ୍ଷୁରତ । ୩ ।
ଅବନୀ ଚେଜଣ , ମୋ ଅଙ୍ଗ ମଣ୍ଡନ ।
କର ତୁ ବହନ , ମୋ ମାଗୁଣି ଏ ତ । ୪ ।
ବିକ୍ରମ ବନ୍ଦିତ , ରମା ପ୍ରାଣନାଥ ।
ନନ୍ଦନ ଶପଥ , ଦୋଷୀ ମୁଁ ନୁହେଁ ତ । ୫ ।

ବଳିତା ବାତାକ , ସ୍ୱାଦୁ ଗୋଠାପାକ ।
ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱଭାବରେ ।
ଉରୁ ତୃଣ ମୂଳ , ହୋଇ ସୁକୋମଳ ।
ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଦୁ ଲାଗରେ ॥

ସଙ୍ଗିଣୀ ସାବେରୀ । ମିଶ୍ର ରୂପ ତାଳ ।

(ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁରେ—ପ୍ରଭ)

ରସବତୀ ରେ ! କାଶହାସୀ କମ୍ରା ବସୁ ଶ୍ରୀମୁଖ ପୋଛ ରେ । ପ ।
ଦାସେ ବିନା ଦୋଷେ ମାନ କର । ବିସରୁହ ପାଣି ଗଣ୍ଡେ ଭର ।
ବସୁମତୀରେ ଲୁଣ୍ଠି ସୁନ୍ଦରୀ,
ବସି କାନ୍ଦୁ ଉର ଚେଲ ଗଲାଣି ଚନ୍ଦ୍ରରେ । ୧ ।
ମାର ପ୍ରହାରୁଛି ମୋତେ ଶରେ, କର ନେଇ ପ୍ରତି ବାଣ ତାରେ ।
ତୋର ଉରବାସ ଅଢ଼ଣୀରେ,
ଛଳେ ବର୍ଣ୍ଣ ନାଶ କରେ ମୋହର ଖ୍ୟାତିରେ । ୨ ।
କର ଉଦେ ହାସ ରଜନୀଶ, ତୋଷି ଦେଇ ଅଧର ପୀୟୂଷ,
ସ୍ମର କେଳୀରେ ରସିଣ ନାଶ,
ମୋର କାମ ତମ ତୃଷା ଖେଦ ଝଟିତରେ । ୩ ।

କର ଅଛି ଯେବେ ଦୋଷ ମୁହିଁ, ବର ବାହୁପାଶେ ବାନ୍ଧ ସହି ।
ଭର ହୃଦୟ କାରାରେ ନେଇ,
କରଜ କୁନ୍ତରେ କିବା ଭୁଷ ସୁଦନ୍ତ ରେ । ୪ ।
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ଣ୍ଣି ମିତ, କଲେ ଅନାଦର ଅଭ ସତ ।
ଫୁଲ୍‌ବାଣେ ଅଙ୍ଗ ଲୋପ କାନ୍ତ,
ବୋଲି ହକାରିବା ହୋଇବଟି ସୁମତିରେ । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ତୋଡ଼ି । ମିଶ୍ରରୂପ ତାଳ ।

(ଶ୍ୟାମ ସମ କମନୀୟ—ପ୍ରଭୃ)

ବାରେ ମୋରେ କରେ କୃପାରେ ହେମଦେହୀ । ପ ।
ଚଣ୍ଡ କାମ କାଣ୍ଡ ଦଣ୍ଡୁଁ କରେ ତ୍ରାହି । ବାରେ ।
ଆନନରେ ମନ୍ଦ ହାସ   ଚନ୍ଦ୍ରିକା କର ପ୍ରକାଶ ।
ନାଶେ ମଦନ ଅନ୍ଧାର ପ୍ରାଣସହୀ । ୧ ।
ଦେଇ ଗାଢ଼ ଆଲିଙ୍ଗନ   ମୋର ତପ୍ତ ଅପଘନ ।
ବେଗରେ ଶୀତଳ କରେ ଚନ୍ଦମୁହିଁ । ୨ ।
ଯାଉଛି ମୋର ଜୀବନ   ରକ୍ଷା କରେ ଜୀବ ଧନ ।
ରୂତୁ ବିମ୍ବାଧରୁ ସୁଧା ରସ ଦେଇ । ୩ ।
ବିକ୍ରମ ଦେବ ବଦତି   ହରି ତନୁକ ଶପଥ ।
ଆଉ ମୁହିଁ ସମ୍ଭାଳି ପାରିବି ନାହିଁ । ୪ ।

କନକ କାନ୍ତା କୀର୍ତ୍ତି ଅଟେ କି କାର ବସ୍ତୁ ।
ସେଥିରେ ଲଗ୍ନ ହେବା ମନ ସଦା ଅଥୟ ॥

ରାଗିଣୀ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଭୈରବୀ—ଅଦ୍ଧତାଳ ।

ଯିବୁ ପରା ଚାଲେ ରେ ସଜନୀ ବହନେ ସୁଧାକରାନନୀ । ଯିବୁ ।
କୁଞ୍ଜରେ ମୋହନ ଏକଲା ହୋଇଣ ତୋରେ ଚାଉ ରହିଣ ।
ଧୀରତାକୁ ତେଜିଣ ଥିବେ ରେ ତରୁଣୀ । ଯିବୁ । ୧ ।
ନ ଗଲେ ବେଗରେ କେଳି ସମୟରେ ବିତି ଯାଇ ଯିବଟିରେ ।
ଇଚ୍ଛା ବଳିଥିବ ରେ କୁଞ୍ଜର-ଗାମିନୀ । ଯିବୁ ।
ମାଧବ ମେଳନ ପ୍ରୀତିରେ କରଣ କାମନାପରବର୍ଦ୍ଧନ ।
ଲଜ୍ଜେ ଲଗା ଅଞ୍ଜନ ବିକ୍ରମ ବନ୍ଦନୀ । ଯିବୁ । ୨ ।

ରାଗିଣୀ ମୁଖାରି । ଅଦ୍ଧତାଳି ।

(ଗାଡ଼ା ଦେ ସାଖୀ—ପ୍ରଭୃ)

ପ୍ରାଣ ସଙ୍ଗିନୀ, ଶୁଣ ହୁଅ ତୁ ତୁନି । ପଦ
ମୋତେ ରତିପତିଙ୍କ   ଦେଇ ସେ ପାପିନୀକି,
ଅପେ ରହିଲେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ୧ ।
ତାଙ୍କ ଠାରେ ମୋ ମନ   ଲାଗିବା ଠାରୁ ଅନ,
ପାଣି ବିଷ ହୋଇଲାଣି । ୨ ।
ଶ୍ୟାମ ଆଶାରେ ପ୍ରତି   ରାତ୍ରି ମୋତେ ସୁମତି,
ହେଉଛି ହର ରଜନୀ । ୩ ।
ପୁରୁଷମାନଙ୍କର   ପ୍ରୀତି ବାଣୀ ପ୍ରକର,
ନୀରର ଗାର ତରୁଣୀ । ୪ ।
ବିଚ୍ଛେଦ ସବୁ କାଳେ   ଯାଇବାକୁ ମୋ ଭାଲେ,
ଲେଖିଛି ତ ବାଣୀଜାନି । ୫ ।
ରାଜେନ୍ଦ୍ର ମଣି ଦେବୀ   ମାନସ ଝଞ୍ଜ ରବି,
ବେଣୁଧର ଶଠାଗ୍ରଣୀ । ୬ ।

ରାଗିଣୀ ବେହାଗ । ଅଦ୍ଧତାଳ ।

(ଯମୁନା ପୁଲୀନେ—ପ୍ରଭ)

ବନେ କୁଞ୍ଜ ଅଙ୍କ କେତେ ରମ୍ୟରେ ବରାଜୁଛି । ପଦ ।
ଯେଣୁ ରାଧା ବେଣୁପାଣି ସଙ୍ଗ ସେହୁ ପାଇଛି । ବନେ ।
ମୂଳ ପ୍ରକୃତ ପୁରୁଷ ସେଥି ମାନବୀ ମାନୁଷ
ରୂପରେ କରବା ଖେଳା ନେହାନନ୍ଦ ଦେଇଛି । ୧ ।
କବା ମୀନକେତୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ— କାର ଆପଣା ସୁବର୍ଣ୍ଣ
ରାଜ ପଟ୍ଟରେ କଷି ତା ବାନ୍ନ ଭଲେ ଦେଖୁଛି । ୨ ।
କବା ଦବ୍ୟ ଶାଳଗ୍ରାମେ ହେମ ରେଖା ମହାଧାମେ
ଶୋଭ ଭକ୍ତବୃନ୍ଦ ଚଉେ ଭକ୍ତିକ ଜନ୍ମାଇଛି । ୩ ।
କବା କାଳ ନୀରଦରେ ଚଞ୍ଚଳା ପ୍ରକାଶି ସ୍ଥିରେ
ଭାରଦ୍ୱାଜ ବକମେଣ ମୋଦ ପ୍ରଦା ହେଉଛି । ୪ ।

ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ ।

ବାରାନିଧି ସୁତା ମାନସ ହର ।
ଗଜେନ୍ଦ୍ର ରକ୍ଷକ ଧୃତ ମନ୍ଦର ।
ଇନ୍ଦ୍ର ପୁର ଅବ୍ଦ ନ ମାଗେ ହର ।
କୋମଳ ଚରଣେ କର କଙ୍କସ୍ୱ ।
ମହିମା ମାଗୁଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯାର ନାମ ଅଛି । ୧ ।
ନାରାୟଣ ବସ୍ତ୍ର ବିଲୋକେଶ୍ୱର ।
ଙ୍କଂକେଷଣ ଶଙ୍ଖରଥାଙ୍ଗଧର ।
ଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖ ସେବାରେ ଥିବ ସଦା ।
କମଳା ସଙ୍ଗେ ହେଉ ଏହୁ ବାଦା ।
ମହିମା ମାଗୁଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯାର ନାମ ଅଛି । ୨ ।

ହେ ରାମ ସୀତା ମୁଖ ପଦ୍ମ ରବି ।
ଦ୍ବିଜେଶ୍ବର ପାତକ ଗିରି ପବି ।
ଇନ୍ଦ୍ର ନୀଳ ଛବି ତୋ ପାଦ ପଦ୍ମ ।
ମମ ହୃଦୟେ ସଦା କରୁ ସଦ୍ମ ।
ମଣିମା ମାଗୁଛି । ଦ୍ବିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯାର ନାମ ଅଛି । ୩ ।

ଧରାଧର ଶୌରି କରୁଣା କର ।
ସାଜେଣି ସାଜ ବୃଷଭାନୁଜାର ।
ସାନ୍ଦ୍ର ବୃନ୍ଦାବନ ନିକୁଞ୍ଜେ ନିତ ।
ସମସ୍ତ କହୁଥିବ ଗୋପୀପତି ।
ମଣିମା ମାଗୁଛି । ଦ୍ବିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯାର ନାମ ଅଛି । ୪ ।

ଶ୍ରୀ ରାସେଶ୍ବରୀ ରଞ୍ଜନ ଗୋବିନ୍ଦ ।
ଦ୍ବିଜେନ୍ଦ୍ର ସନ୍ନୁତ ପଦାରବିନ୍ଦ ।
ଇନ୍ଦ୍ର ଆଦି ଦେବ ବୃନ୍ଦ ପୂଜିତ ।
ନାମ ଭଜନେ ରହୁ ମୋର ଚିତ୍ତ ।
ମଣିମା ମାଗୁଛି । ଦ୍ବିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯାର ନାମ ଅଛି । ୫ ।

କଲ୍ୟାଣ ଅହାରୀ ।

ପାର୍ବତୀ ମେଦିନୀ । ହରିପ୍ରିୟା ବହ୍ନି । ଏ ଗୁରୁ ନାମ ପଞ୍ଚାକ୍ଷରେ ।
କହ ସେ ହେରମ୍ବ, ନାମ ପୁଣି ହେବ
ଧାତା ଆଦ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ଲୋପରେ ।
ଏଡ଼ିଲେ । ବେନି ଅକ୍ଷର ଶକ୍ରଧର ।
ହେବ ତିନି ବର୍ଣ୍ଣ । ଛାଡ଼ିଲେ ମଦନ । ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନେ ଉନ୍ଦୁର । ୧ ।
ଉତ୍ତର :—ଉମା କୁମାର ।

ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ ।

କି ଅବା ଶରଦ ଶଶାଙ୍କ ଭଙ୍ଗୀ ।
କି ଅବା ସେବତରଙ୍ଗମାଳା ।
କିଅବା କଳିକା ତପ୍ତ କାଞ୍ଚନ ।
କି ଅବା ଦାମିନୀ ନୁହେ ଏମାନ ।
ମୋର ପୂର୍ବ ତପ । ଜନ୍ମ ହୋଇଛି ଧରି ବାଳୀ ରୂପ । ୦ ।

ଅଷାଢ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ ।

ରାମା ରତନ ମେଲଣିକି କରି ।
ଘନକୁନ୍ତଳା ଯିବ ଦେଶାନ୍ତର ।
ଜନପଦ ଅଙ୍କ ଅବଜ୍ଞା ମୁହିଁ ।
ନ କରି ପାରି ଯାଉଅଛି ସହ୍ମା ।
କରିବର ଗର୍ତ୍ତ । ଚକ୍ଷୁର ଧରୁଛି ଯେନ ବନିତା ।
ମାଧବ ସୁତ ବାଧାରୁ ତୋହର ।
ଅନନ ମୁକୁର ମ୍ଳାନ ନ କର ।
ତମ୍ବାମ ଦାନ ରତି ସଖୀ ସଙ୍ଗେ ।
ରେ ଗୁଣବନ୍ତୀ ବଞ୍ଚିଥାଅ ରଙ୍ଗେ ।
ପୁଣି ଚିନ୍ତା ତେଜ । ଦଇବ ସେଦ ନିକରେ ଦେଖା ବ୍ରଜ । ୨ ।
ମନ୍ତ୍ରୀ ମୋହନୀ କଷ ଜଣାଇବ ।
ତୁ କି ନ ଜାଣ ମୋ ପ୍ରାଣବାନ୍ଧବୀ ।
ପ୍ରଭ ଚରଣର ଦ୍ବିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ ।
ଯେଣୁ ପାଳି ମୁହିଁ ଯାଅନ୍ତେ ଧନ ।
ବୋଲି ଏକ ଧୀର । କହିଲା ଧରି ନିଜ ପ୍ରିୟା କର । ୩ ।
(ମାନ ନ କରବୁ ଧନ ମାଗୁଣି ଏତକ)

ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ

ତିନି ବର୍ଣ୍ଣେ ନାମ ଋତୁପତିର ।
ସେ ପୁଣି ପ୍ରାର୍ଥୀହେବ ଜଳଦର ।
ପ୍ରଥମବର୍ଣ୍ଣ ଲୋପେ କାଷ୍ଠ୍ୟ ସ୍ଥାନ ।
ଦ୍ୱିତୀୟ ଲୋପେ ସହବାସ ଜାଣ ।
ତୃତୀୟ ଲୋପରେ ।
ବଳ ବୋଲି ଅର୍ଥ ହେକେ ଲୋକରେ । ୦ ।

ଉତ୍ତର :—ସାରଙ୍ଗ ।

ଶ୍ଳୋ । କସ୍ମିନ୍ ଦେବେ ବେଷ୍ମେହଃ କିଂ ଜଳନ୍ତରତ୍ନେକ୍ଷୁକଃ ।
ସଂସ୍କୃତୋତ୍କଳ ଭାଷାଭ୍ୟାମେକମେବୋତ୍ତରଂବଦ ॥

ଉତ୍ତର :—ଧନଦେ ।

ଶ୍ଳୋ । କୁନ୍ଦଭାତାନ୍ତ କୋଦଣ୍ଡଂ ତୃପ୍ତିତଃ କିଳ ଭାଷତେ ।
ସଂସ୍କୃତୋତ୍କଳ ଭାଷାଭ୍ୟାମେକମେବୋତ୍ତରଂବଦ ॥

ଉତ୍ତର :—ଜଳଦେ ।

ଶ୍ଳୋ । କସ୍ମିନ୍ ଦଯୋନ୍ନିପଃଖ୍ୟାତୋ ଗୋପଂ କିଂ ବକ୍ତି କର୍ଷକଃ ।
ସଂସ୍କୃତୋତ୍କଳ ଭାଷାଭ୍ୟାମେକମେବୋତ୍ତରଂବଦ ॥

ଉତ୍ତର :—ପାଳନେ ।

ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ ।

କାମ ପୂରିଣି ଶ୍ରବଣେ ପବିତ୍ର । ଦାମ ବଢ଼ାଇଲେ ଆଦର ପାତ୍ର ।
ଯମ ନିକଟ ବାସ ନିଃପଦ । ଧାମ ଭାଙ୍ଗିଲେ ନରଙ୍କ ସୁଖଦ ।
ମନରେ ବିଚାର । ଜଣା ନ ଗଲେ ଗୁରୁଙ୍କୁ ପଚାର । ୦ ।

ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ ।

ବାତ ଅଗ୍ନି ଜଳଙ୍କର ପରର ।
ଶରତରେ ଜର୍ଜ୍ଜର ହୋଇବା ନର ।
ସାଙ୍ଗ ରାଜ ଯୋଗ ସାଧି ନ ପାରି ।
ଗତି ଭବ ସଂସାରେ ହୁଏ ଘାରି ।
ଚରରେ ଏହାର । ଭାବ ଯେ ଜାଣଇ ସେ ଅଟେ ଧୀର । ୦ ।

ସୁଧାକର ଉତ୍ତର ।

ଅଟେ ସୁଧାକର । ସୁଧା ପରି କର । ନୁହେ ସୁଧାର ଆକର ।
ତା କବି ସମୂହ । ଊହ ସିନା ଗ୍ରହ । ହୁଏ କି ? ସୁଧାର ଘର ।।

ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ ।

କିଏ ବେନି ଲୋକେ ସୁଖ ଦାୟକ ।
କିସ ଇହ ପର ଭୋଗ ସାଧକ ।
କିସ ନ ଥିଲେ ବୃଥା ଏ ଜୀବନ ।
କିସ ଅଟଇ ଇନ୍ଦିରା ସଦନ ।
ଉତ୍ତର ବଖାଣ । ଦ୍ୱିବର୍ଣ୍ଣେ ସବ୍ୟାପ ସବ୍ୟେ ସମାନ । ୦ ।
ଉତ୍ତର :—ନନ୍ଦନ । କନକ । ନୟନ । ଜଳଜ ବା ନଳିନ ।

କିଏ ଦିଅଇ ଶାଶ୍ୱତ ସୁଖକୁ । କିଏ ଘାଣ୍ଟି ଟକଟଇ ମନକୁ ।
କିସ ନାରଖାର କରେ କରମ । କିସ ରମ୍ୟ ହୋଇ ଜନ୍ମାଏ ଭ୍ରମ ।
ଉତ୍ତର ବଖାଣ । ପଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣେ ସବ୍ୟାସବ୍ୟେ ସମାନ । ୦ ।
ଉତ୍ତର :—ନନ୍ଦନନନ୍ଦନ । ରମାକୁମାର । ରଭସଭର । ନବଯୌବନ ।

ମଦ ମଦନାହିଁ ଜଗତେ କିଏ ।
ବୀରେ କି କରୁଥିଲେ ରଣେ ଜୟେ ।
କିସ ତୋଷଇ ସାରଙ୍ଗ ମାନସ ।
ଜନେ ଧର୍ମ ଛାଡ଼ିବା ହେତୁ କିସ ।
ଉତ୍ତର ବଖାଣ ।
ସପ୍ତବର୍ଣ୍ଣେ ସବ୍ୟାସବ୍ୟେ ସମାନ । ୦ ।

ଉତ୍ତର :—ରମାନନ୍ଦନମାର । ବରଜଳଜରବ । ନବନଳନବନ ।
ଧସ୍ୱପତ୍ଯପସ୍ୱଧ ।

କାହିଁକି ପୂଜାପାଏ କୁଳହୀନ ।
ପୂଜ୍ୟତର ହୁଏ ସୁକୁଳ ବନ ।
ମୂର୍ଖଜନ ଲଭେ ଜନସମ୍ମାନ ।
ମାନ୍ୟତର ହୋଇ ଗ୍ରଜେ ବିଦ୍ୱାନ
ସେହେତୁ ବଖାଣ ।
ନବ ବର୍ଣ୍ଣେ ସବ୍ୟାସବ୍ୟେ ସମାନ ।

ଉତ୍ତର :—ରସାବରଗୌରବସାର ।

ରାବଣ ତତ୍ତ୍ୱ

ଦଶଶିରୁ କଣ୍ଠନାଦେ ଡାକିଲା ସେ ଯେଣୁ ।
ଦଶକଣ୍ଠରାବଣ ନାମଟି ଦଉ ତେଣୁ । ୧ ।
ନମାର୍ଥ ବ୍ୟବହାରର ପ୍ରଥାତ ବିଦିତ ।
ଦଶକଣ୍ଠ ବୋଲି ରାବଣ ବୋଲି ବିଖ୍ୟାତ । ୨ ।
କଣ୍ଠ ପ୍ରଭୃତପଦ ଶ୍ରୀବାଲ୍ମୀକୀ ଭାଷାରେ ।
ସମ୍ପର୍କିତ ହେଲା ଦଶପଦ ସହିତରେ । ୩ ।

ତତ୍ତ୍ୱ ନ ବୁଝି ଦଶଶିର ସଂଶୟ ଭର ।
ବୋଲିଣ କଳ୍ପନା କଲେ ଆଜ୍ଞା କରିବାର । ୪ ।

ନୋହିଲେ ପାଦଦ୍ୱୟ ତେଜେ ଶରୀର ଭାର ।
ବହି ପାରନ୍ତା କି ? ଅହେ ପଣ୍ଡିତେ ଚତୁର । ୫ ।

ସେପରି ଚାରି ସୁତ ପାଇ ଗର୍ଭ ଜନନୀ ।
ପ୍ରସବି ପାରିଲା କି ? ଅଭ୍ର ସନ୍ତାନ ଭଳି । ୬ ।

ଜଗତେ ଚତୁଷ୍ପ ଶିଶୁ ଜନମିଲେ ହେଲେ ।
ବିପରୀତ ଗର୍ବ ହେବ କାହିଁକି ? ବନ୍ଧୁଗଣେ । ୭ ।

ସୁନା ରୂପା ଦୋନି କର ପଟେ ଧୋଇଥିବା ଜନଙ୍କୁ କହନ୍ତି ।
ଜନକକୁ ସମ ରୂପାକୁ ବିଷମ ସଂଖ୍ୟାରେ ଗୁଣ ଚହ୍ନିଲ । ୧ ।

ଦକ୍ଷିଣ କରସ୍ଥ ପଦାର୍ଥ ଚହ୍ନିତ ଅଙ୍କକୁ ସମ ସଂଖ୍ୟାରେ ।
ବାମକର ଗତ ପଦାର୍ଥ ଚହ୍ନିତ ଅଙ୍କ ବିଷମ ସଂଖ୍ୟାରେ । ୨ ।

ଗୁଣି ଲବ୍ଧ ଦୁଇ ଯତନେ ମିଶାଇ ହିସାବକୁ ବୁଝ ଜ୍ଞାନୀ ।
ସେ ଜନ୍ମିବା ଅଙ୍କ ଯଦି ବିଷମାଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣ ପାଣିରେ ସୁନା । ୩ ।

ଯଦି ସେ ସମାନ ସଂଖ୍ୟା ସୁଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତରେ ଥାଏ ରଜତ ।
ଦକ୍ଷିଣ କରସ୍ଥ ଦ୍ରବ୍ୟବ୍ୟତିରିକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ବାମେ ଥାଏ ସତ । ୪ ।

ଶୀତକପଦ୍ୟ :—

ଯେ କଲା ବ୍ରହ୍ମାର ଅନନ୍ତ କମଳକୁ ରମଣୀ ରମଣୀଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ସଦନ ।
ଯେ କଲା ବିଷ୍ଣୁର ଦିବ୍ୟ ଦ୍ୱୀପକୁ ତାଙ୍କର କମଳାସୁସିଂହ ପୀଠ,
ଯେ କଲା ବାମଦେବର ଶୁଭ୍ରମଞ୍ଜୁଳ ଦେହକୁ ବାମାର ଅର୍ଦ୍ଧଭାଗ ।
ଯେ କଲା ଜନ୍ତୁକୁ ସମାଧିକଷ୍ଟ, ହା ହେତୁରୁ ଦାଶରଥେନର୍ସିଦ୍ଧ ।

ସେହୁ ଜେଗଦେବଙ୍କବୀର ଗୀବାଜିଚଉ—
ମଥନଙ୍କର ପୁଷ୍ପକାଣ୍ଡଚକୋଦଣ୍ଡହସ୍ତ ।
ମୀନକେତନ ଦର୍ପକ ଚନ ଚରିତ ।
ରତ ହୃଦୀଶ୍ବର ବିକ୍ରମ ପ୍ରଣତ ପାଦ ॥

ରସ ବିଷୟ

ଶ୍ରୀରାଧାକୃଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ । ଶ୍ରୀସୀତାରାମାଭ୍ୟାଂ ନମଃ ॥

କଞ୍ଜ ବଦନର ଚୂତ ନାକର   ନୀଲୋତ୍ପଳ ଲୋଚନ ଯୁଗଳର
ନବମାଳିକା କଳିକା ଦାନ୍ତର   ଅଶୋକ କୁସୁମ ଅଧରର
ହେବାରୁ ସମାନ; ସେ ଫୁଲଙ୍କୁ ଶର କଲା ମଦନ ।

କୋଶଳା ମଞ୍ଜି ସୁବର୍ଣ୍ଣ   ଥାଳରେ ହୋଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
ମଧ୍ୟରେ ହରିଣ ଖୁରି ପରାୟେ ତୋର ॥

କାମୋଦୀ । ଅଦ୍ଧତାଳ

କାହିଁ ପାଇଁ ଏ ରୁଷା ରମଣୀ । ବରପଟ୍ଟୀର ହ୍ରାସିନୀ । ପଦ ।
ଅକାରଣେ ତେ ର ।   ମୁଖାମ୍ବୁଜାତର ।
ଅତୁଲ ସୁନ୍ଦର ଝଳ ହେଲା ଦୂର । ୧ ।
ନବୀନ ନଳିନ ।   ସମାନ ନୟନ ।
—ଯୁଗଳରୁ ବନ ବହେ ଅନୁକ୍ଷଣ । ୨ ।
ବିକ୍ରମ ବିନୂତ ।   ମଦନ ଶପଥ ।
ନ କର ଗୁପତ । କାରଣ କହତ । ୩ ।

ଋତୁ ବର୍ଣ୍ଣନ

(ରାଗିଣୀ—ପୁନ୍ନାଗ । ତାଳ—ଏକ)

ଦେଖ ହେମନ୍ତ ସମୟ,
ଅଖଣ୍ଡଳ ଚାପଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ହିମମୟ । ପ ।
ସର ସ୍ୱଚ୍ଛ ଜଳେ ହଂସକୁଳ ସୁଖେ ରତ ।
ପୁରବ୍ରଜ ଅମ୍ବରରେ ହସନ୍ତୀ ସଂଯୁତ । ୧ ।
ନବ ଛାଉ ଗୁଚ୍ଛେ ଧାରଣେ ଆଶକ୍ତ ।
କର ଦେଇ କୃଷକାଳି ଋଣରୁ ବିମୁକ୍ତ । ୨ ।
ଅରବିନ୍ଦମିତ୍ର କରେ ମାନସ ସରାଗ ।
ସରସିଜାତ ଶୀତେ କରେ ସେ ବିରାଗ । ୩ ।
ବୀର ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମାର ମାନସ ।
ନିରନ୍ତର ଶ୍ରୀ କେଶବ ଧ୍ୟାନେ ଲଭେ ତୋଷ । ୪ ।

(ରାଗିଣୀ—ହରିକାମୋଦୀ । ତାଳ—ରୂପକ)

ଶିଶିର ସମୟ—ପୀଡ଼ାର ଆଳୟ । ପ ।
ସେ ତ କଲ୍ପ ଶତଦଳଙ୍କ ପ୍ରଳୟ । ଶିଶିର ।
ପିକ କଳସ୍ୱନ, ବର୍ଦ୍ଧନ ସାଧନ,
ବକୁଳ ରସାଳସାଳରେ ଶୋଭନ । ୧ ।
ରଜନୀ ପ୍ରମାଣ, ହୋଇ ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ,
ବଳାରେ ଜନଙ୍କୁ କରାଏ ଶୟନ । ୨ ।
ହିମ ପାରାବାର, ମକର ମକର,
ବିଯୋଗିଜୀବନ ନାଶନେ ତତ୍ପର । ୩ ।
ଛଣାରେ ପ୍ରଚୁର, ରବି ଦିବାକର,
କରନ୍ତି ଭରଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ କାତର । ୪ ।

ବିକ୍ରମେଶ ଚିତ୍ତ, ହୋଇ ଭକ୍ତିଯୁତ,
ହିଥିବା ମାଧବ ପୂଜନେ ନିରତ ।୫।

(ରାଗିଣୀ—ଆନନ୍ଦ ଭୈରବୀ—ତାଳ—ତ୍ରିପୁଟ)

ଏ ବସନ୍ତ ଋତୁବର
ଦେଖ କେଡ଼େ ମନୋହର । ପଦ ।
ବିୟୋଗୀ ସନ୍ତାପକର । ସଂୟୋଗୀ ସନ୍ତାପ ହର । ଏ ବସନ୍ତ ।
କୁନ୍ଦ କୁନ୍ତ ମାର ମିତ । ଶୁକ ସାରି ସେନାନ୍ୱିତ ।
ବସନ୍ତ ନୃପ ଉଦିତ । ବିରହୀ ହନନ କର ।୧।
ମାଧବୀ ଲତାରେ ଚୂତ । ସାଳ ହୋଇଛନ୍ତି ବେଷ୍ଟିତ ।
ସପ୍ରେମେ କାନ୍ତା'ରେ କାନ୍ତ । ଗାଢ଼ାଲିଙ୍ଗିତ ପ୍ରକାର ।୨।
ନବମଲ୍ଲୀ ବାଳୀବ୍ରାତ । ରଙ୍ଗେ ହୋଇ କୁସୁମିତ ।
ହରେ ମଧୁବ୍ରତ କାନ୍ତ । ମନୋଧନକୁ ସତ୍ୱର ।୩।
ଦେଖି ରସାଳ ସୁଫଳ । ଆନନ୍ଦରେ କୋକିଳ ।
ଭୃପିବାରୁ କଳ କଳ । ହୋଇଛି କଣ୍ଠ ମଧୁର ।୪।
ମାର ଶରେ ହୋଇ ଭୋଳ । ଖେଳୁଛନ୍ତି ନାନା ଖେଳ ।
ଅସୀମେ ତୋଷେ ସକଳ । ଯୁବା ନାଗରୀ ନାଗର ।୫।
କେ ବଦ ମେଦ ବର୍ଦ୍ଧନ । ଦିବ୍ୟ ନାଟକ ରଚନ ।
ଚରଣେ ବିକ୍ରମ ମନ । ସିନ୍ଦୂରିକା ସୁଧାକର ।୬।

(ରାଗିଣୀ—ସୌରାଷ୍ଟ୍ରୀ । ତାଳ—ଅଠ)

ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସମୟ । ପ ।

ଚନ୍ଦନ ଲେପନେ ଶୀତଳାମ୍ବୁ ପାନେ ଆସକ୍ତ ଜନ ହୃଦୟ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ।
ରଜନୀ ନିତାନ୍ତ ହୋଇ ସଂକୁଚିତ ଦିବସ ବେଶୀ ବଢ଼ିଲା ।
ପରିଶ୍ରମ ସ୍ଥାନେ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ ଘର୍ମ ସଲିଳ ସ୍ରବିଲା ।୧।
ଶିରୀଷ କନକ ମଲ୍ଲିକା ମେଦ କୁସୁମଚୟ ଫୁଟିଲା ।
ପନସ ରସାଳ ଜମ୍ବୁ ଜମ୍ବୁ-ଡାଳ—ଫଳ ପ୍ରଚୁର ଫଳିଲା ।୨।

ଧରଣୀଧରରେ ତପିନ ଗର୍ଭରେ ଦାବାନଳ ପ୍ରଜ୍ୱଳିଲା ।
ମଳୟ ପବନ ହୋଇ ସଙ୍ଗୋପନ ଝାଡାଘ ବାତ ହୋଇଲା । ୩ ।
ହୋଇ ମୀଘ୍ରବର ବିଶୋଷିତ ନୀର ନିର୍ଜନ ପରି ଦିଶିଲା ।
ଧୂଳି ଗଗନକୁ ଅଗ୍ରଧୀ ନେତ୍ରକୁ ସହଜରେ ମୁଦାଇଲା । ୪ ।
ରସିକା ରସିକ ମାନସ ଉଦକ ଖେଳା କରଣେ ରସିଲା ।
ବିକ୍ରମ ଦେବର ଚିତ୍ତ ନିରନ୍ତର ଶିବିକ୍ରମକୁ ଚିନ୍ତିଲା । ୫ ।

(ରାଗିଣୀ—ଧନାଶ୍ରୀ । ତାଳ—ଅଠ)

ଶ୍ରାବଣ ମାସ ଏବେ ଆସିଲାରେ । ପ ।
ଉତ୍ସାହ କୃଷକର ବଢ଼ିଲା ରେ । ଶ୍ରାବଣ···
କାଳ ଜଳଧର ।
ସକ୍ତ ପର ସ୍ୱର ।
ଶଶାଙ୍କ ମଣ୍ଡଳକୁ ଛାଡିଲାରେ । ୧ ।
ସନ୍ତତ ବିଜୁଳି ।
ଗଗନେ ପ୍ରବଳି ।
ଲୋଚନ ପ୍ରତିବନ୍ଧ ହୋଇଲା ରେ । ୨ ।
ଘୋରେ ମେଘଗର୍ଜ୍ଜି ।
ଗର୍ଜ୍ଜି ଗର୍ଜ୍ଜି ।
ହୃଦୟ କମ୍ପନକୁ କହିଲାରେ । ୩ ।
ଏ ବରଷା କାଳି ।
ବିରହୀଙ୍କ କାଳ ।
ବୋଲି ଭେକ ସ୍ୱରରେ କହିଲାରେ ।୪ ।
ଉତ୍ସୃ ପ୍ରବର ।
ବିକ୍ରମଦେବର ।
ମାନସ ରଚନାରେ ମଜ୍ଜିଲାରେ । ୫ ।

(ରାଗିଣୀ—ମନୋରମା । ତାଳ—ଏକ ।)

ଦେଖ ଶାରଦ ସମୟ ହୋଇଲା ରେ । ପ ।
ଅମ୍ବୁଜାବଳମ୍ବ ସ୍ୱଚ୍ଛେ ଦିଶିଲା ରେ । ଦେଖ ।
ତଟାକ ନିର୍ମଳ ତୋୟ । ତୋୟଜାତ କୁବଳୟ ।
ଯୁତ ହୋଇ ଲୋଚନକୁ ମୋହିଲା ରେ । ୧ ।
ହୋଇ ନାତଶୀତ ନାତି, ଖରକରକରକାନ୍ତି ।
ସକଳ ଜନମନକୁ ତୋଷିଲା ରେ । ୨ ।
ଶସ୍ୟରେ କେଦାର ରାଜୀ । ମରକତ ପରି ରାଜି ।
କୃଷୀବଳପ୍ରକରକୁ ରଞ୍ଜିଲା ରେ । ୩ ।
ଶାରଦୀୟ ନବରାତ୍ର । ବଶରୁ ଅତି ପବିତ୍ର ।
ଲୋକଜନନୀପୂଜନ ବଢିଲା ରେ । ୪ ।
ଚଉ ବିକ୍ରମଦେବର । ଶ୍ରୀ ରାଧିକାଦାମୋଦର ।
ପାଦକଞ୍ଜ ସେବନରେ ମଜ୍ଜିଲା ରେ । ୫ ।

(ରାଗିଣୀ—ଖମାଚ । ତାଳ—ଏକ ।)

ରାଧାସ୍ୟସାରସଦିବାକର ପାହିମାଂ । ପ ।
'ଗୋପୀନେତ୍ରନୀଲୋତ୍ପଳ ସୁଧାକର ପାହିମାଂ । ରାଧା ।
ନିଗମଚୟ ହାରକ । ଶଙ୍ଖାସୁର ବିଚ୍ଛେଦକ ।
କର୍ପର ଧୃତମନ୍ଦରଧରାଧର ପାହିମାଂ । ୧ ।
ଧରଣୀଧାରଣଦନ୍ତ । କୃତହେମଲୋଚନାନ୍ତ ।
ମନୁଜ କଣ୍ଠୀରବସ୍ୱରୂପଧର ପାହିମାଂ । ୨ ।
ବଳଗର୍ବନାଶକ । ବସୁନ୍ଧରାଧବାନ୍ତକ ।
ରାବଣବଂଶସରୋଜକରୀବର ପାହିମାଂ । ୩ ।
ତପନସୁତାଭେଦନ । ଅନ୍ତକଦୁଃଶାସନ ।
ବିକ୍ରମ ବନ୍ଦିତ କଲ୍କି ରୂପଧର ପାହିମାଂ । ୪ ।

କାଳଦୀର୍ଘ ଦେଶ ଚତୁରସ୍ର ଦ୍ରବ୍ୟଘନ ।
ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ବ ଅଟେ ସେହୁ ଯେ ସୃଷ୍ଟିକାରଣ ॥

ନିଦାଘ ସମୟ

ଅହୋ ! ଭୀଷ୍ମ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟ ।
ପ୍ରପଞ୍ଚ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଚଣ୍ଡକର କରମୟ ॥
ସୂର-କର କର ଘାତ ଲଭି ଜନ୍ତୁମାନେ ।
ବିହ୍ୱଳ ବିକଳ ହୋଇ ସ୍ଥିତ ଅଣ୍ଡ୍ରା ଥାନେ ॥
ଘର ଭିତରେ ଉତ୍ତାପ ଦାଣ୍ଡେ ଝାଞ୍ଜି ବାତ ।
ଯେସନେ ଅଗରେ କୂପ ପଛ ଅଡେ ଖାତ ॥
ବର୍ଷାକାଳେ ପ୍ରଭବିବା ତରୁ ଲତା ପାଇଁ ।
ପ୍ରଦେଶ ଯୋଗାଇବାକୁ ନିଜ ଶତେ ଧାଇ ॥
ପରହିତଙ୍କର ଗୁଣ କଳିତ କାନନ ।
ଦାବାନଳରେ କରଇ ଆତ୍ମ ବିସର୍ଜନ ॥
ମାତ୍ର ଜନ୍ତୁଙ୍କ କଷ୍ଟ ସେ ମନେ ନ ଭାବଇ ।
ମମକାର ତ ଜଗତେ ପ୍ରବଳ ଅଟଇ ॥
ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ପଶ୍ଚିମରୁ ପ୍ରଖରରେ ବହି ।
ନିଜ ବଳ ମହିମାକୁ ଲୋକେ ପ୍ରକଟଇ ॥
ଶୀତଳତା ବଶୁଁ କୁଅପାଣି ବଟ ଛାଇ ।
କୃତୀ ହେଲେ ମାନବଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାକୁ ପାଇ ॥
ଜଳ ସଂଗ୍ରହ କରଣେ ମୃତ୍ତିକାର ପାତ୍ର ।
ହେମ ରୌପ୍ୟ ପାତ୍ରଠାରୁ ଅତ୍ୟାଦର ପାତ୍ର ॥
ତପନ ଅପଣା କରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ପ୍ରଭାବରୁ ।
ଜଳ ପାନକରେ ଜଳସ୍ଥାନମାନଙ୍କରୁ ॥
ସଲିଳବିହୀନ ହେଲେ ତଟିନୀ ତଟାକ ।
ଅତି ଦୁଃଖୀ ବାଟେ ଯାଉଥିବା ଲୋକଯାକ ॥
ଖରରେ ଥିବା ମନୁଜେ ଛାୟାକୁ, ଛାୟାରେ ।
ଥିବା ଲୋକେ କୁଡ଼ଅକୁ, ସାନ କୁଡ଼ଅରେ ॥

ବାସ କରୁଥିବା ଜନେ ସୁନ୍ଦର ସୌଧକୁ ।
ସୌଧସ୍ଥ ନରେ ବାଞ୍ଛନ୍ତି ହେମ ପର୍ବତକୁ ॥

ସବୁଙ୍କର ଅନ୍ତ ଅଛି ନଶ୍ୱର ଜଗତେ ।
ମାତ୍ର ମାନବ ବାଞ୍ଛାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ ସତେ ॥

କୁଟୀରନିବାସୀ ସୁଖେ ନିଦ୍ରିତ ସୌଧରେ ।
ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି କୋମଳ ତଳ୍ପରେ ॥

ଙ୍କଙ୍କର ସେବିତ ହୋଇ କରେ ଜାଗରଣ ।
ବୋଧହୁଏ ତୃପ୍ତି ମାତ୍ର ତାହାର କାରଣ ॥

ଅକର୍ମୀ କର୍ମୀ ସକଳେ ଝାଳେ ଜର୍ଜ୍ଜରିତ ।
ଘିମିର ଗୁଡ଼ିକେ ଅଙ୍ଗ ହୁଅଇ ପୂରିତ ॥

ଅଭୋକ୍ତା ଦୁର୍ବଳ, ଭୋକ୍ତା ପୀଡ଼ିତ ଶୋଷରେ ।
ମୃଗତୃଷ୍ଣା ପ୍ରସରଇ ମରୁ ପ୍ରଦେଶରେ ॥

କୁକୁରେ ଜିଭ ଲମ୍ବାଇ ସୁଶୀତଳ ସ୍ଥଳେ ।
ପଡ଼ି ରହି ଧଇଁ ସଇଁ ହୁଅନ୍ତି ବିକଳେ ॥

ଶିରୀଷ କେତେକୀ ହେମପୁଷ୍ପକ ପୁଷ୍ପିତ ।
ଅମ୍ର ଜମ୍ବୁ ପନସାଦ୍ୟ ଫଳ ଶରିଜାତ ॥

କୃଷକେ କର୍ମନିବୃତ୍ତି; କାରୁ କର୍ମିଗଣ ।
ପେଟ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକର ସହଇ କଷଣ ॥

ଶୀତଳ ଜଳ ପ୍ରକୃତ ସାମାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ।
ପଥିକଙ୍କୁ ଦେଇ ଜନେ ହୁଅନ୍ତି କୃତାର୍ଥ ॥

ଦୁଃଖଦ ଦିନବୃଦ୍ଧି ସୁଖଦାୟପାୟସ୍ୟ ।
"ପାପୀ ଚିରାୟୁଃ; ସୁକୃତୀ ଗତାୟୁଃ" ନିସ୍ତସ୍ୟ ॥

ପାବକ ଯୁବକ; ଚିତ୍ତଜାତ ପଳାତକ ।
ଶୀତ ମୟୂଖ ମାତ୍ରିଆ ଦିନେ ତେଜ ଝଳକ ॥

ଦ୍ୱିବନ୍ଦମ ବାମନାଧିପତ୍ୟ ଋତୁବର ।
ଲୋକଖେଦପ୍ରଦ ହେବା ମହିମା କାଳର ॥

ହେମନ୍ତ ସମୟ

କୃତାନ୍ତ ଦନ୍ତ ସମାନ ହେମନ୍ତ ସମୟ ।
ଉପଗତ ଭର ପ୍ରାଣିଶ୍ରେଣୀ ଚଉଦେ ଭୟ ॥
ଶସ୍ୟରୂପଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଛି ଧୋବଲା ।
ପୁଷ୍କରଣୀ ପରିଶୁଦ୍ଧ ସୁଶୀତଳଜଳା ॥
ନିର୍ଜୀବ ପ୍ରତିମା ମଧ୍ୟ ଜାଡ଼ ଡ଼ରକୁଲା ।
ଘୋଡ଼ିଲଗି ହୋଇ ବହ୍ନି ସେବନେ ଆକୁଳା ॥
ରଜା ପରଜା ସମସ୍ତେ ଶୀତରେ କମ୍ପିତ ।
ଦେହୁଁ ଖଦ କାଢ଼ିବାକୁ ନିତାନ୍ତ କୁଣ୍ଠିତ ॥
ସୌଧେ ମନ୍ଦିରେ କୁଟୀରେ ହସନ୍ତ ସଜାଇ ।
ସକଳ ଜନମାନସ ଉଷ୍ଣକୁ ବାଞ୍ଛଇ ॥
ପାବକ ଦିନନାୟକ ହେଲେ ମ୍ଳାନପ୍ରଭ ।
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୀତଳ ହେଲା ରଜନୀବଲ୍ଲଭ ॥
ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରିୟ ହେଲେ ଇନ ହୁତାଶନ ।
ଅପ୍ରିୟ ହୋଇଲେ ହିମକରଣ ପବନ ॥
ଅହୋ ! ଦେଶ କାଳ କର୍ମ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ।
ପ୍ରିୟ ଅପ୍ରିୟ ଅପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟ ଜଗତରେ ॥
ନର ଶରୀର ଖଦଡ଼ା କାକାଙ୍ଗ ଚିକ୍କଣ ।
ନିଶାରେ ପ୍ରକଟେ ଗ୍ରାମପ୍ରାନ୍ତେ ଶିବାସ୍ୱନ ॥
ପଞ୍ଚ ସାନ ପତ୍ନୀ ବଡ଼ ରହିବା ନିଳୟ ।
ପରା ଦିନ ହ୍ରାସ ରାତି ଅଯୁତ ସମୟ ॥
ଫଳି ଅଛନ୍ତି ଅତପ୍ୟଫଳ କର୍ମରଙ୍ଗ ।
ନେଉଅ ବଦରି ଲେମ୍ବୁ କମଳା ନାରଙ୍ଗ ॥
ସଂଛୁ କୁହୁଡ଼ିରେ ସବୁଅଡ଼ ଆଚ୍ଛାଦିତ ।
ସେବନ୍ତୀ ଗୋଲାପ ଲୁବଲସ୍ନ କୁସୁମିତ ॥

ଧାବା ଖରିରେ ନଶାରେ ଜାନୁ ଧରି କୋଳେ ।
ଦୀନହୀନ ଜନ କାଟେ ଏ କାଳ ନୀରୋଳେ ॥
କମ୍ବଳ ଉପରେ ଭରି ପାଲ ପାଣ୍ଡୁ ତଳେ ।
କ୍ଷେତରେ ଶୟନ କରେ କର୍ଷକ ନାଷ୍ଟଲେ ॥
ଅଧିକମୂଲ୍ୟ ରେମୀୟ ବିବିଧ ବସନ ।
ପିଧାନରେ ଧନୀ କରେ ସମସ୍ତ ଯାପନ ॥
ଯେତେ ବଡ଼ଲୋକ ହେଲେ ନତ ଶୟନରେ ।
ଭିକାରି ବାପୁଡ଼ା ଭଙ୍କ ଲଭେ ଅଧିକରେ ॥
ଶୀତବାଧା ସହି ମୃଗ ମାରିବା ଆଶାରେ ।
ମୃଗୟୁ ବନେ ପଲ୍ଲରେ ବସଇ ନଶାରେ ॥
ଆଶାଦେବୀର କଙ୍କର କଷ୍ଟକୁ ସହଇ ।
କୁଣ୍ଠିତ ନୋହି କୁତ୍ସିତ କର୍ମକୁ କରଇ ॥
ଶସ୍ୟଭରିତ କ୍ଷେତକୁ ବିଲୋକି କୃଷକ ।
ନିର୍ଭରାନନ୍ଦ ଲଭଇ ଚାଉଁ ତେଜି ଦକ ॥
ଶ୍ରୀ କେଶବ ନାରାୟଣ ପାଳିତ ସମସ୍ତ ।
ଲୋକଭୟଙ୍କର ହେବା ଦୁଃଖର ବିଷୟ ॥

—o—

ଗୁରୁ ଦକ୍ଷିଣା

ପୁରା ଜନୈକ ଧରଣୀସୁର ବାସ କରେ ।
ଗୋଟିଏ ନଗର ପ୍ରାନ୍ତ କାନନ ମଧ୍ୟରେ ॥
ସେ ଶବର ସହବାସୁଁ ହୋଇ କର୍ମଭ୍ରଷ୍ଟ ।
ସମସ୍ତ ହରି ପାନ୍ଥଙ୍କୁ ଦିଏ ନାନା କଷ୍ଟ ॥
ତା ଜୀବ ଅନ୍ତରତ ଦୁର୍ଦ୍ଦମ୍ୟ ପାଷାଣ ।
ହତ୍ୟାକରଣରେ କଳିଯୁଗ ବଡ଼ ଠାଣ ॥
ଦିବସେ ସେ ଡକାଏତ, ରଜନୀରେ ଚୋର ।
ହୋଇଥାଏ ନିରନ୍ତର ମଦ-ନିଶା ଘୋର ॥
ସେ ପୁଣି ନିର୍ଭୀକ ସଦା ପାପକର୍ମ ରତ ।
ଦେବଳ କନକ ମାଣ ତାହାର ଦୌଲତ ॥

ସାହସ ବାହୁନେ ତାହାଠାରେ ଦିଶେ ନାହିଁ ।
ଆଉ କେଉଁ ଭଲଗୁଣ ଖୋଜିଲେ ତୁହାଇ ॥
ଦିନେ ପଥେ ଯାଉ ଯାଉ ଏକ ଯତିବର ।
ବଧିବଣୁଁ ହୁଅନ୍ତେ ତା ନୟନ ଗୋଚର ॥
ତାହାର ହୃଦୟ ଦେଶେ ସଦ୍ଭାବ ଜନ୍ମିଲା ।
ସେ ଯତିଙ୍କି ନମି ନମ୍ରେ ଏମନ୍ତ ଭାଷିଲା ॥
'କୃପା କର ମୋ ଅତିଥି ହୋଇ ତୁମ୍ଭେ ଆଜ ।
ମଦ୍ଦତ୍ତ ଭିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କର ଯତିରାଜ' ॥
ଏତେ ଶୁଣି ଯତିବର ବୋଇଲା ଏପରି ।
ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇଲେ ସର୍ବ ସଙ୍ଗ ତ୍ୟାଗ କରି ॥
ପତିତ ଭିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ ନିଷିଦ୍ଧ ଅଟଇ ।
କିପରି ତାହା କରିବ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବଇଁ ॥
ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇ ସ୍ୱକୀୟ ଧର୍ମକୁ ତେଜିଲୁ ।
ନିନ୍ଦିତ ଶବର-ସଙ୍ଘ ସଙ୍ଗ ଆଚରିଲୁ ॥
ସେତିକି ମାନଙ୍କ ନୁହେଁ, ଚୌରବୃତ୍ତି କରୁ ।
ମାନବୀ ମାନବଙ୍କର ଧନ ପ୍ରାଣ ହରୁ ॥
ଏ ହେତୁରୁ ତୁ ହୋଇଲୁ ନିକୃଷ୍ଟ ପତିତ ।
ତୋ ଦତ୍ତ ଭିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ ନୁହଇ ଉଚିତ ॥
ଏତେ ଶୁଣି ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରଣମି ଯତିଙ୍କି ।
ଅତ୍ୟନ୍ତାନୁରୋଧ କଲା ଭରି ବିନତିଙ୍କି ॥
ତେଣୁ ଯତିପ୍ରବରର ହିୟା ତରଳିଲା ।
ବହୁର ବହୁର ସେ ଏ ରୀତିରେ ଭାଷିଲା ॥
ଦେଲେ ମୁଁ ବାଞ୍ଛା କରିବା ଗୁରୁ ଦକ୍ଷିଣାକୁ ।
ଗୁରୁରୂପେ ମାଗିବ ତୋ ଘରେ ଭୁଞ୍ଜିବାକୁ ॥
ତା ଶୁଣି ବିପ୍ର ଭାଷିଲା ତୁମ୍ଭ ବାଞ୍ଛା ଯାହା ।
ନିବାର ସତ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଦେବି ମୁହିଁ ତାହା ॥
ସେ ବଚନେ ତୁଷ୍ଟ ଯତି ବୋଇଲେ ସତ୍ୱର ।
ଅନୃତ ଗୁରୁଦକ୍ଷିଣା ରୂପେ ଦାନ କର ॥

ମାନ୍ଦ ମନେ ରଖ ଭଲେ ଦତ୍ତ ହୁଏ ଯାହା ।
କେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାହ୍ୟ ନୁହେ ତାହା ॥
ପରେ ସେ ବିପ୍ର ବୋଇଲା, ଦେଲି ଅନୃତକୁ ।
ଯତ୍ତ ଭୁଞ୍ଜି ହୃଙ୍କେ ଗଲା ଦେଇ ଆଶିଷକୁ ॥
ସେହି ଦିନଠାରୁ ବିପ୍ର ତେଜି ଅନୃତକୁ ।
ପୂର୍ବପରି କରେ ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତରସ୍ତୁକୁ ॥
ଚୋରାଇବାକୁ ସେ ଏକ ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ।
ବୁଲୁଥିଲା ନଗରର ଗୋଟିଏ କନ୍ଦରେ ॥
ଜନମତ ଜାଣିବାକୁ ନୃପ ସେ ନଗରେ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୀଥିରେ ବୁଲେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ବେଶରେ ॥
ନୃପତି ବିପ୍ରକୁ ଦେଖି, ଏଠାରେ କାହିଁକି ।
ବୁଲ ବୋଲି ପୁଚ୍ଛନ୍ତେ ସେ କହିଲା ଏତିକି ॥
ଏ ନଗରପ୍ରାନ୍ତ ବନେ ମୁଁ ବାସ କରଇଁ ।
ବିପ୍ର ହୋଇ ଚୋରପଣେ ଜୀବନ ଯାପଇଁ ॥
ଏଠାକୁ ଆସିଲି ଏବେ ଚୋରି କରିବାକୁ ।
ବୁଲୁଅଛି ମୁହିଁ ସ୍ଥାନ ଠାଉରାଇବାକୁ ॥
ନୃପତି ଶୁଣି ନିରାଟ ସତ୍ୟବାଣୀ ତାର ।
ବୋଇଲେ ମାନସେ ଲଭି ଅତି ଚମତ୍କାର ॥
ମୁହିଁ ମଧ୍ୟ ଚୋର, ଆସେ ମିଶି ଚୋରାଇବା ।
ଯାହା ଲଭ୍ୟ ହେବ ସମେ ବଣ୍ଟନ କରିବା ॥
ରାଜଶୟନ ମନ୍ଦିର ଗୁପ୍ତପଥ ମୁହିଁ ।
ଭଲେ ଜାଣଇଁ, ମୋ ସଙ୍ଗେ ଶୀଘ୍ର ଆସେ ତୁହି ॥
ଏତେ ବୋଲି ନୃପ ବିପ୍ର ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱଶୟନ—
ଭବନରେ ପ୍ରବେଶିଲେ ଅବାଧେ ବହନ ॥
ସେଠା ଏକ କରଣ୍ଡରେ ଥିଲା ରତ୍ନବସ୍ତୁ ।
ଦାଉଠକି ବାଣ୍ଟିନେଇ ସେହି ଜନଦ୍ୱୟ ॥
କୃତୀସୂତ ନହନ୍ତେ ବିଭାଜ୍ୟ, କରଣ୍ଡରେ ।
ତାକୁ ଛାଡ଼ି ପଳାୟନ କଲେ ତରତରେ ॥

ପରଦିନ ନରବର ବସି ଆସ୍ଥାନରେ ।
ଦୂତ ପେଷି ସେ ବିପ୍ରଙ୍କୁ ଆଣାଇ ଦର୍ପରେ ॥
ଗତ ରାତି କିସ କଲ ବୋଲି ପଚାରିଲା ।
ସେ ବିପ୍ର ନିର୍ଭୟେ ସବୁ ସତ ବଖାଣିଲା ॥
ତା ଶୁଣି କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କୁ କହିଲା ନୃମଣି ।
ତୁ ଯାଇ ଦେଖେ ମନ୍ଦିରେ ଅଛି ଯେବା ମଣି ॥
ରାଜାଦେଶରେ ସେ ଯାଇ କରଣ୍ଡ ଭିତରେ ।
ରତ୍ନକୁ ଦେଖି ଏମନ୍ତ ପାଞ୍ଚିଲା ଲୋଭରେ ॥
ଏହାକୁ ମୁଁ ଆତ୍ମାଧୀନ ସୁକରେ କରିବି ।
ସେ ତସ୍କର ମସ୍ତକରେ ଦୋଷକୁ ଲଦିବି ॥
ଏତେ ଭାବି ସେ ରତ୍ନକୁ ଅଣ୍ଟିରେ ଖୋସିଲା ।
ନୃପତି ଛାମୁକୁ ଯାଇ ଏମନ୍ତ ଭାଷିଲା ॥
ଦେବ ! ଏ ଚୋର ନିରାଟ ଅନୃତ୍ୟ କହିଲା ।
ତିନୋଟି ରତ୍ନଯାକ ଏ ନିଶ୍ଚୟ ହରିଲା ॥
ତାହା ଶୁଣି ସତ ଜାଣି ନୃପତି ବହନ ।
ତାଙ୍କୁ ଶୋଧନ କରାଇ କଢ଼ାଇ ରତନ ॥
ବୋଇଲା ତୁହି ତସ୍କର ପୁଣି ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ।
ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚୋର ହେଲେ ମଧ ସତ୍ୟବାଦୀ ॥
ତୁହି ଏହିକ୍ଷଣି ଏହି ଦେଶ ତ୍ୟାଗ କର ।
ତୋହର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ସେହି ବିପ୍ରବର ॥
ରାଜାଦେଶେ କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ ଦେଶ ବର୍ଜିଲା ।
ବିପ୍ର କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇ ସୁଖରେ ରହିଲା ॥
ସତ୍ୟ ବଚନ ମହିମା ଅସୀମ ଅଟଇ ।
ଲୋକଦ୍ୱୟରେ ଶାଶ୍ୱତ ସୁଖକୁ ଦିଅଇ ॥

କି ହେଲା

ସମସ୍ତେ ହୋଇଲେ ସମାଲୋଚକ ।
ବାଳକେ ହୋଇଲେ ବଡ଼ ପାଠକ ।
ନୀଚ ଲୋକେ ହେଲେ ଲୁଳନାୟକ ।
ବୁଦ୍ଧିହୀନେ ହେଲେ ଭୂମିନାୟକ ।
କମଳଦାରକ—
ସୃଷ୍ଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ବିପକ୍ଷନକ ॥

ହଳଧରେ ହେଲେ କଲମଧର ।
ବଣୁଆଏ ହେଲେ ପଣ୍ଡିତ ବର ।
ଅକୁଳୀନେ ହେଲେ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରବର ।
କୁଳୀନେ ହୋଇଲେ ତାଙ୍କ ଗୃହର ।
ଏମାନ ନାହର ।
କଳି ମହିମା ବୋଲି ମନେକର ॥

ଏବ ଚଳଣି

ସଂସ୍କୃତ ଅଜ୍ଞାନଭକ୍ତ ବେଦାର୍ଥ କହଇ ।
ବ୍ୟାକରଣ ଜ୍ଞାନହୀନ କାବ୍ୟ ବିରଚଇ ॥
ସନ୍ଦର୍ଭ ଜ୍ଞାନବିହୀନ ରଚଇ ଚରିତ ।
କିଛି ନ ଜାଣିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲାଏ ପଣ୍ଡିତ ॥
ପରବନିତା ଲମ୍ପଟୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଶେଖର ।
ପ୍ରାଣୀପ୍ରହର ହିଂସକ ବୈଷ୍ଣବ ପ୍ରବର ॥
ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନାନଭିଜ୍ଞ ବିପ୍ରକୁଳ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ।
ବ୍ୟାଧ ବ୍ୟାପାର ତତ୍ପର କ୍ଷତ୍ରିୟ କୁଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥
ପରଧନାପହାରକ ବଦାନ୍ୟ ବୋଲାଏ ।
ଜନପ୍ରତାରଣା କର ସମ୍ମାନକୁ ପାଏ ॥

ରାଗ-ତାଳ-ଜ୍ଞାନହୀନ ପ୍ରଶସ୍ତ ଗାୟକ ।
ଲୋକ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେଶର ନାୟକ ॥
ଅକ୍ଷର ଲେଖନଜ୍ଞାତା ସମାଲୋଚକେଶ ।
ଗଣିକା ରାଠ ଅଟଇ ରସିକ ନରେଶ ॥
ଅଭକ୍ଷ୍ୟଭକ୍ଷକ ନର ଅଟେ ଭୋଗୀଶ୍ୱର ।
ବେଶାଡ଼ମ୍ବର ସଂଯୁକ୍ତ ସଭ୍ୟ ସ୍ତ୍ରାରବର ॥
ପ୍ରଜାଗଣ ପ୍ରପୀଡ଼କ ଅଟେ ରାଜୋତ୍ତମ ।
ଅସତ୍ୟଭାଷୀ ବୋଲାଏ ବିବେକ ସତ୍ତମ ॥
ପରବନିତା ବିମୁଖ ଅଟେ ନପୁଂସକ ।
ସରଳଗାମୀ ବାତୁଳ କି ଅବା ବାଳକ ॥
କଳୁଷକର୍ମନିବୃତ୍ତ ଭୀରୁଙ୍କ ଅଗ୍ରଣୀ ।
ଜଗଦୀଶ ଭକ୍ତିରତ ମୂର୍ଖ ଚୂଡ଼ାମଣି ॥
ଏପରି ମନୁଜପୂର୍ଣ୍ଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲୋକ ।
ଭାବୁକ ହୃଦୟସ୍ଥଳେ ଜାତ ହୁଏ ଶୋକ ॥

—o—

ବେଦପୌରୁଷେୟ ଅଟେ ବିଶ୍ୱ ଦୁଃଖମୟ ।
ସବୁକ୍ଷଣିକ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଅଭାବ ନାସ୍ତିୟ ॥
କର୍ମସନ୍ୟାସରେ ଶୂନ୍ୟ ହୁଅଇ ଜନନ ।
ଅହିଂସା ପରମ ଧର୍ମ ବୋଲେ ବୌଦ୍ଧଜନ ॥

—*—

ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଭକ୍ତ ପ୍ରବର ଯେ ହୁଅଇ ।
ଲର୍ଡ୍ସ ସପ୍ପର ମାନ ସେ ଲଭଇ ।
ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଯିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ନର ।
ସବୁ ସମୟରେ ଲର୍ଡ୍ସ ସପ୍ପର ।
ଲର୍ଡ୍ସ ଲଞ୍ଚ ଅଉ
ଲର୍ଡ୍ସ ଡ଼ିନର ଲଭେ ଦେଇ ଭାଉ ।

ଗୀତ ରାଗିଣୀ ନାଥନାମକ୍ରିୟା—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ଓ ନବନାଗର ଢଙ୍କେ—ପ୍ରଭୃ)

ନାହିଁ ନାହିଁ ଭଲେ । ମୁକ୍ତି ଭାବିଲେ । ପଦ ।
ପ୍ରାତଃ ସମୟରେ । ଛାଙ୍କର ପାଣିରେ
ପାଣିକୁଆ ପରି ବୁଡ଼ିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । । ୧ ।

ପାଉଁଶ ଧୂସର । ହୋଇ ବୃକ୍ଷ ଖର
ଶୀତରେ ଘର୍ମରେ ଗଡ଼ିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୨ ।

ନାମ[illegible]ଭାଲକୁ । ଛାପରେ ଦେହକୁ
ମଣ୍ଡି ବାଘ ପରି ଦାଗିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୩ ।

ଜଟାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ । ଦାଢ଼ିକୁ ଥୋଡ଼ରେ
ପୋଷି ଭାଲୁ ପରି ବୁଲିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୪ ।

ଗୋଟି ଗୋଟି ଧରି । ମାଳି ଲେଖାକରି
ଗୋମୁଖୀ ଝୋଲିରେ ଜପିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୫ ।

ହୋଇ ଜ୍ଞାନ ଯୁତ । ବିକ୍ରମ ବଦତ
ହରିରେ ଶରଣାପନ୍ନ ନୋହିଲେ । ନାହିଁ । ୬ ।

ଅପୂଜିତ ବିଧାତା

ଥିବାରୁଟି ତୁଳସୀ ବିଲ୍ୱପତ୍ର
ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି ହରି ତ୍ରିନେତ୍ର ।
ପତ୍ରହୀନରୁ ବିଧି ଅପୂଜିତ ।
ସେହୁ ବିରଚି ସମଗ୍ର ଜଗତ ।
ନିଜ ପୂଜା ପାଇଁ ।
ପତ୍ର ଗୋଟି ରଚି ପାରିଲା ନାହିଁ ॥

ପ୍ରହେଳକା

ଶ୍ଳୋକ :—ପ୍ରଜାଙ୍କ ସର୍ବଦା ଦୃଶ୍ୟ, କଦାବା ଦୃଶ୍ୟ ଭୂପର ।
ଅଦୃଶ୍ୟ ସର୍ବ ଜନ୍ତୁର, ପଣ୍ଡିତେ କହ ତା କିଏ ?

———✱———

ରାଗିଣୀ—ତୋଡ଼ୀ । ତାଳ—ଅଦ୍ଧା

ମଦ ମହୁଲା ମଞ୍ଜର । ମୂଳାଧାରଟି ଯାଙ୍କର
ତାଙ୍କୁ ମୂଢ଼ ମାନ ଲଭେ ବୋଲୁଛି କବା । ପ୍ର ।
ମଦ ଶିଶି ଥିଲେ କାଖେ । ମଦବତୀ ଥିଲେ ପାଖେ
ମର୍ତ୍ତ୍ୟମଣ୍ଡଳରେ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇବା । ୧ ।
କବାବ ମୋ ତୁଣ୍ଡେ ଥିଲେ । ଶିଗରେଟ ହାତେ ଥିଲେ
ନିଶ୍ଚୟ ସରଗଭୋଗ ମୁହିଁ ପାଇବା । ୨ ।
ଶିଶି ଗୋଟା ଯାକ ପିଇ । ପଢେଁ ନାହିଁ ଗଢେଁ ନାହିଁ
ମୋ ସମରେ ଆଉ କେହୁ ବୋଲ ବୋଲିବା । ୩ ।

———✱———

ବଥ ସହଜାତା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ରଖି ଜୀବନକୁ—
ମାନ କରେ ଅନ୍ଧ ମୂକ ବଧିର ଜନକୁ ॥

———✱———

ଲୋକୋକ୍ତିଭକ୍ତି

ଅ

ଅଛି ବ୍ୟାଧିର ସାଧନ; ନାହିଁ ବାଧିର ସାଧନ ।
ଅଧିକ ଜ୍ଞାନୀର ଅନୁମାନ ଅଧିକ ।
ଅବିବେକ ସ୍ନେହଠାରୁ ବିବେକ ବିରୋଧ ଶ୍ରେୟସ୍କର ।
ଅମିତ ହେଲେ ଅମୃତ ବିଷ ।
ଅରକ୍ଷିତ ଦୈବ ରକ୍ଷିତ ।
ଅମଙ୍ଗଲ ପାଇଁ ମଙ୍ଗଲ ପାଇଁ; ଶ୍ରମରେ ଅରଜା ସମ୍ପତ୍ତି ସଞ୍ଚ ।
ଅଧର ମଧୁର; ହୃଦୟ ଗରଳ ।
ଅଳିଆ ଘରେ ଘରେ; ପସରା ପୁରେ ପୁରେ ।
ଅଥବା ଅଖୁ ବଙ୍କା ହେଲେ; ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଗୁଣ ନୁହେ ଊଣ ।
ଅନ୍ତେ ପିଚ୍ଛା ଦନ୍ତେ କଷା; ମୁଣ୍ଡେ ପାଦେ ତେଲ ଘଷା ।
ଅନ୍ନ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରାଣ ଅଧରୋଷ୍ଠ ଦୂର ହୋଇଥିବା ଦେଖି;
ଜୀବିକା ଜନ୍ମିତ୍ତି ବନ୍ଧୁ ମିତ୍ର ଦୂର ।
ହେଲେ କିଏ ହେବ ଦୁଃଖୀ ।

ଆ

ଆଡ଼ି କାଟିବା ସୁତା; ଅଜା ପଇତାକୁ ନଅଣ୍ଟ ।
ଆଗରେ ଖାତ; ପଛରେ ଗାତ ।
ଆତୁରର ଅଦ୍ଧ ନାହିଁ; ଅନାତୁରର ଅନ୍ତ ନାହିଁ ।
ଆପଦରେ ମନାସକ୍ତି; ସମ୍ପଦରେ ପାଶୋରନ୍ତି ।
ଆଶାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ; ଆତ୍ମାର ଅଦ୍ଧ ନାହିଁ ।
ଆସନ୍ତା କାଲଠାରୁ ଆସିଲା କାଲ ଭଲ ।
ଆହାରେ ବ୍ୟବହାରେ ଲଜ୍ଜା ରଖ ଦୂରେ ।
ଆପଣା ଅଜନ ଦପଣେ ଆଦର୍ଶେ; ଭବ ଦୋଷ ଦପଣେ ବୁଧ ବିମର୍ଶେ ।
ଆଶା ଦୁଃଖର କାରଣ; ନିରାଶା ସୁଖର କାରଣ ।
ଆଶା କିଙ୍କରୀ ଅଟେ ଯାର; ଜଗତ କିଙ୍କର ତାହାର ।

ଇ

ଇଟାର ଘର, କୂଅର ନୀର, ଶୀତେ ତାତ ଖରା କାଳେ କାକର ।

ଈ

ଈର୍ଷାରେ ମାନବ ନଷ୍ଟ; ବର୍ଷାରେ ପାନ୍ଥର କଷ୍ଟ ।

ଉ

ଉତ୍ତମ କରେ ଅପକାରୀର ଉପକାର ।
ମଧ୍ୟମ କରେ ଉପକାରୀର ଉପକାର ।
ଅଧମ କରେ ଅପକାରୀର ଅପକାର ।
ଦୁଷ୍ଟ କରେ ଉପକାରୀର ଅପକାର ।
ଉପକାର କଲେ; ଅପକାର ଘଟେ ।
ଉପରେ ମାରିଲେ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା; ତଳେ ମାରିଲେ ଗୋ ହତ୍ୟା ।
ଉଭୟ ଭ୍ରଷ୍ଟଙ୍କ; ଉପର ସନ୍ୟାସିଙ୍କ ।

ଋ

ଋଣ ଶେଷ, ରୋଗ ଶେଷ, ବହ୍ନି ଶେଷ ନ ରଖ ।

ଏ

ଏଅଡ଼େ ହେଲେ ବୈଦ୍ୟ ସମ୍ମାନ; ସେଅଡ଼େ ହେଲେ
ବୈତରଣୀ ଗୋ ଦାନ ।
ଏ ଗାଁରୁ ସେ ଗାଁ ଯେତେ ଦୂର; ସେ ଗାଁ କୁ ଏ ଗାଁ ସେତେ ଦୂର ।
ଏ ସେ ଲଙ୍କର ମଞ୍ଜି ମାନ୍ଧ ।
ଏକ ଦେଶର ନୃପୋତ୍ତମ, ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ପ୍ରଜା ସମ ।

ଐ

ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ଅବଧି ନାହିଁ ।

ଓ

ଓଠ ଡେଇଁଲେ ହାଟରେ ଥାଏ ।
ଓଦା ଗୋଡ଼ରେ ଖାଇବ; ଶୁଖିଲା ଗୋଡ଼ରେ ଶୋଇବ ।

କ

କଣ୍ଟକ ଯାଇଁ ଘୋଡ଼ାବାଳ ଅଣିଲା ।
କଣ୍ଠାର ଭୂଷାଠାରୁ କଲମଭୂଷା ଠାଣ ।
କଥାର କନ୍ତାର ନାହିଁ ।
କନ୍ଦ, ପାଣ ସଭ୍ ମଧ୍ୟେ କଣ୍ଡ୍ରୟ ବୈଷ୍ଣବୋତ୍ତମଃ ।
ଗୃହସ୍ଥା ବନଦେଶେଷୁ ହିଂକାର ମନ୍ତ୍ର କୋକିଲଃ ।
କରନ୍ତେ କରନ୍ତେ କାମ ସୁକର;
ଖାଅନ୍ତେ ଖାଅନ୍ତେ ପିଠା ମଧୁର ।
କରକାଚ ଦେଖିବାକୁ ମୁକୁର କାହିଁକି ?
କଳ୍ପ ପାପ କହିଲେ ଯାଏ ।
କସ୍ତୁରୀ ମଲେହେଁ, ଗନ୍ଧ ମରେ ନାହିଁ ।
କଲ୍ପିତ ରତ୍ନର କାନ୍ତି ଅଧିକ ।

କଂସାର ଘର ବାଳେଇ, ପତର ଶବଦେ ଡ଼ରଇ ନାହିଁ ।
କାଣି କି ଜାଣଇ କଜଳକାନ୍ତି ? କାଲ କି ଜାଣଇ ବୀଣାର ଧ୍ୱନି ?
କାଣି ଶଏଜଣ କୁପରେ ମଗନ ।
କାର କରମରେ ଖିର ଖିରଷା, ଲଡ଼ୁ କାର କରମରେ,
କାର କରମରେ ଖାରଆ ଖଡ଼ା, ଗୈବାଇ ଗୈବାଇ ମରେ ।
କିଏ କରେ ବନେ କଣ୍ଟାକୁ ମୁନ ? କେ ଶିଖାଏ ମୀନକୁ ସନ୍ତରଣ ?
କୁକୁର ଲାଙ୍ଗୁଳ ବାଉଁଶ ନଳରେ ମାସ ସରଲ ।
କୁକୁରର ମା ହେଲେ, ମୁଖ ଯାକ ଗୁଡ଼େ ।
କୁଡା ଲଞ୍ଜ ଧର, ତରିବାକୁ ପାଞ୍ଚ ମହାନଦୀ ବାର ?
କୁଡା ବସିଲେହେଁ ସିଂହାସନେ, ଖତକୁଡ଼ ଆଏ ତାର ମନେ ।
କୁଳ ଜାଣି ବନ୍ଧୁ କର; ସ୍ଥଳ ଜାଣି ବାସ କର ।
କୋଟିଏ କାକରେ ଗୋଟିଏ ପିକ । କୋଟିଏ ଦୁଃଖରେ ଗୋଟିଏ ସୁଖ ।
କୋଟିଏ ବାଦ୍ୟା ପେଟ ପାଇଁ; କାଟିବା ସୁଖା ହାଟ ପାଇଁ ।
କବିଙ୍କ ଲକ୍ଷଣ, ବଚନ ରଚନ, ତା ସର୍ବଜନଙ୍କୁ ଜଣା,
ମାସ ତା ରସରେ, ପୂର୍ଣ୍ଣ କରଣରେ ଯଶିତେ ହୁଅନ୍ତି ବଣା ।

କାଉ ହୋଇ କାଳେ ଜୀଇଁ ବାଠାରୁ,
କୋଇଲି ହୋଇ ଛୋଡ଼ଏ ଦିନ ଜୀଇଁବା ଭଲ ।
କାଢ଼ିଲା କଣ୍ଟା—ମାଡ଼ିଲା ଖୁଣ୍ଟା ।

ଖ

ଖଜୁରି ମୂଳରେ ପିଇଲେ ଦୁଧ, ମଣିଷେ ବୋଲନ୍ତି ପିଉଛି ମଦ ।
ଖଣି ପୋଡ଼ି ଖଇ ଖାଇବା ଲୋକ ।
ଖସକୁ ଧର—ଗର୍ବରେ ଭର ।
ଖାଦ୍ୟ ଅପ୍ରାପ୍ୟ ଦରିଦ୍ରର, ଭୋକ ଅପ୍ରାପ୍ୟ ଧନୀକର ।

ଗ

ଗଉଡ଼ କାନ୍ଦେ ଗୋରୁ ପାଇଁ; ଚମାର କାନ୍ଦେ ଚମ ପାଇଁ ।
ଗଜ ହସ୍ତର ଦ୍ୱିଜ ହସ୍ତର ସ୍ଥିରତା ନାହିଁ ।
ଗତି ନ ଥିବା ମାଇପର ମତି ନ ଥିବା ମିଣିପ ।
ଗତିହୀନର ଗତି ଶ୍ରୀପତି ।
ଗଧର ଛୁଆ ଗଧକୁ ଗୋଡ଼ା ।
ଗର୍ବ ଦେଇ ଗଡ଼ୁ ଅଣିବା ।
ଗଧ କି ଜାଣେ ଗନ୍ଧର ଗନ୍ଧ ?
ଗଲେ ବାଲ; ଅସିଲେ ତାଲ ।
ଗାଇବା ତୁଣ୍ଡ, ବାହୁବା ହାତ, କେବେ ନୁହନ୍ତି ତୃପତ ।
ଗାଈ ହେଲେହେଁ କଳା, ଦୁଧ ତ ତାର ଧଳା ।
ଗାତର ବେଙ୍ଗର ଗାତ ଏକା ଜଗତ ।
ଗୋଟିଏ ମିଛ ଢାଙ୍କିବାକୁ କୋଟିଏ ମିଛ ଦରକାର ।
ଗୋଟିଏ ଖାପରେ ଦୁଇଟି ଖଣ୍ଡା ରହନ୍ତି ନାହିଁ ।
ଗୋଟିଏ ପଦ ଭଲ ନରକୁ, ଗୋଟିଏ ମାଡ଼ ଭଲ ଗୋରୁକୁ ।
ଗୋଡ଼ ଖସିଲେ କାଢ଼ି ହୁଏ, କଥା ଖସିଲେ କାଢ଼ି ନୁହେ ।
ଗୋବିନ୍ଦନିଧର ଗୋବରଆ ହୁଏ, ଗୋବରଆ ଗୋବିନ୍ଦନିଧର ହୁଏ ।
ଗ୍ରାସକୁ ନାହିଁ ଭାତ; ନାସରେ ବାସ ଘୃତ ।

ଗଡ଼ୁଥିବା ଶିଳାରେ କାଦୁଅ ଲାଗେ ନାହିଁ।
ଗୀତି ପଦେ ନ ଗାଇବା ମିଣିପ ନାହିଁ ।
ଘାତ ମୂଠେ ନ ସୁଝିବା ମାଇପ ନାହିଁ ।
ଗୌରବ ଦେଇ ଗୌରବ ଅଣ ।

ଘ

ଘରକୁଣ୍ଠୀ; ଘରଣୀ ମର୍କଟୀ ।
ଘର ଭୋଲି ଦେଖ, ଝିଅ କର ଦେଖ ।
ଘରର ଗୃହର ପରମେଶ୍ୱରର ଅଗୋଚର ।
ଘରଣୀ ବାନ୍ଧଇ ଗୋଡ଼କୁ; ସନ୍ତାନ ବାନ୍ଧଇ ତୁଣ୍ଡକୁ ।
ଘରେ ଜଣି, ବାହାରେ ଜଣ ।
ଘରେ ମାର୍ଜାର; ବାହାରେ ମହାବଳ ।
ଘରଣୀ ନାହିଁ, ଗର୍ଭ ନାହିଁ, ପୁଅର ନାଁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ।

ଚ

ଚୁଟିଣ ଚଟିକୁ, ଝାଡ଼ଇ ବ୍ରତକୁ ।
ଚୋର ଗଲା ଛ ମାସେ କୁକୁର ଭୁକିଲା ।
ଚୋର ଚୋରୀକି ବାହାରି ଗଲେ, ସଙ୍ଗୋଳି ଯିବା ଲୋକକୁ ସଜା ।
ଚୁହିଲେ କଳନ୍ତର ସୃଷ୍ଟି, ମୂଳର ହୁଅଇ ବିନଷ୍ଟି ।
ଚୂଲୀ ଫୁଙ୍କା ନାରୀଙ୍କ ପୁଳାଏ ହେଲେ ମିଳେ ।
ଚେଙ୍କା ମୋର; କଣ୍ଟା ତୋର ।

ଛ

ଛଟକେ ଜୀବନ ଉଡ଼ିଯାଏ; ସବୁଦିନେ କଥା ରହିଥାଏ ।
ଛାଡ଼ ବୋଇଲେ ସାପର କୋପ,
ଗିଳ ବୋଇଲେ ବେଙ୍ଗର କୋପ ।

ଜ

ଜଗତେ ସ୍ୱଚ୍ଛତା—ପ୍ରଥମ ଦେବତା ।
ଜଗତେ ଜଣାଶୁଣା ଦ୍ୱିଜ, ପଇତା ଖୋଜା କି ଗରଜ ?
ଜାତ କଲା ଧାତା, ଭାତ ଦେବ ମନେ ନ କର ଚିନ୍ତା ।
ଜଠରେ ପୀୟୂଷ; ଗର୍ଭରେ ବିଷ ।

ଜାଣି ଗୁଡ଼ର ବଜାଣୀ, ନ ଜାଣି ଗୁଡ଼େ ଅଜାଣୀ ।
କୁହବା ଶ୍ରେଣୀ ବ୍ରହ୍ମଗୃହୀ, ହୁଅନ୍ତି ଲୋକାନିଷ୍ଟକାରୀ ।

ଝ

ଝଳା ହୁଏ ଲୁହା ଭାଗି ଗଲେ; ଝଳା ନୁହେ ମନ ଭାଗି ଗଲେ ।

ଞ

ଜ୍ଞାନ ଧ୍ୟାନ ପଠନ—ଦାନ ସମ୍ମାନ ଧନ ।

ଟ

ଟାକୁଅଗାଣ୍ଠିକ କିଏ ରସିବ ?
ଲୋଭୀର ଦୁଆରେ କିଏ ବସିବ ?
ଟାଙ୍ଗର ମୁଣ୍ଡରେ ନ ଉଠେ କେଶ;
ଖାରଅ ବାଲିରେ ନ ବଢ଼େ ଶସ୍ୟ ।

ଠ

ଠକ ନାଏ ପାଳି; ରଜା ନାଏ ଠକି ।

ଡ

ଡାଳର ଭାର ଫଳ ନୁହେ; ମାଆର ଭାର ପିଲା ନୁହେ ।
ଡାଳରେ ବସାଇ, ମୂଳକୁ ଛେଦଇ ।
ଢେଣା ଘା ରେ ଢେଙ୍କି ପାହାର ।

ଢ

ଢୋଲ୍ ଫଟାଇବାକୁ ଫୋଲ ଲୋକ ଚାହିଁକି ?

ତ

ତନୁ ବଳଠାରୁ ମନୋବଳ ବେଶୀ ।
ତାଳି ବାଜେ ନାହିଁ ଏକ କରେ
ତଳ ହୁଏ ନାହିଁ ଏକ ନରେ ।
ତମାଶ ଚୂଟି ଏକ ହୁଏ; ତନୋଟି ଖୋପା ଏକ ନୁହେ ।
ତୁଳସୀ ବନରେ ଗଞ୍ଜେଇ ଗଛ ।

ଥ

ଅଠା ବଚନ ଅଜାଙ୍କୁ; ବଠା ହଳଦ୍ଦି ଅଙ୍ଗଙ୍କୁ ।
ଥିବାଲୋକ ଥିବାଲୋକଙ୍କୁ ଦିଏ;
ନ ଥିବାଲୋକ ଥିବାଲୋକଙ୍କୁ ଦିଏ
ଥିଲେ ଅଜ୍ଞାନରେ ଆନନ୍ଦ, ଜ୍ଞାନ ବାଣ୍ଟିବା ଅଟେ ମନ୍ଦ ।

ଦ

ଦରିଦ୍ର କାନ୍ଦେ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ, ଧନୀ କାନ୍ଦେ ଧନ ପାଇଁ ।
ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହୋଇଲେ, ପ୍ରୀତି ଝିଡ଼କି ବାଟେ ଚଳେ ।
ଦିଅ ଯା ଦେଇପାର; ନିଅ ଯା ଦରକାର ।
ଦୁଷ୍ଟ ସଙ୍ଗେ କି ହାସ୍ୟ ? ବୈଦ୍ୟଠାରେ କି ରହସ୍ୟ ?
ଦୁଷ୍ଟ ହୋଇଲେ ଜବ, ପୃଷ୍ଠର ପରାଭବ ।
ଦୂରର ଅଚଳ; ଦୃଷ୍ଟିକି ନିର୍ମଳ ।
ଦୂରର ଦୁଇଟିଠାରୁ କୋଡ଼ର ଗୋଟିଏ ଲଭଡ଼ର ।
ଦେଉଳର ଘଣ୍ଟି ଗଲେ, ଦେବଳର କି ନଷ୍ଟି ?
ଦେଲେ ଭୁବର; ନ ଦେଲେ ଶୁଙ୍କର ।
ଦୋଷହୀନ ନର ଧରାରେ ଅଗୋଚର ।
ଦଶ ମଣିଷ ଗୁଳିଲେ ବାଟ ।
ଦଶ ଖଡ଼ିକା ବୁଣିଲେ ଚାଟ ।
ଦଶ ପସରା ବସିଲେ ହାଟ ।
ଦଶ ପାଇକ ମିଶିଲେ ଥାଟ ।
ଦିବା କାଣକୁ ଦୀପ କାହିଁକି ?
ନିଶାଖୋର ନୀତି କି ଜାଣେ କି ?

ଧ

ଧନଲୁବ୍ଧ ଯତି, ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମରେ ନ ଲଭେ ତୃପ୍ତି ।
ଧରମ ପାଇଁ ଭରଣେ ଦେଲେ,
ଗୌଣୀ ସାନ ବୋଲି ଗୋଳ କଲା ।
ଧନ ଥିଲେ ନ ଥାଏ ମନ, ମନ ଥିଲେ ନ ଥାଏ ଧନ ।

ନ

ନଷ୍ଟୀ ବେଶ ହେଉ ହେଉ, ନଗର ଲୋକେ ନାଦୃତ ।
ନଦୀ ଘାଟରେ ନାବିକ ଭାଇ, ନଦୀ ତରିଗଲେ ନାବିକ ବାଇ ।
ନ ପୁରିବା ହାଣ୍ଡି ଟହଲଇ, ଅପୂରିତ ନାଦ ଦୋହଲଇ!
ନାଦ ସୋପାନ ପଣ୍ଡିତ, ପରକୁ ତାରନ୍ତି ନିଜେ ନ ତରନ୍ତି,
ଏହା ବଡ଼ ଅଚମ୍ଭିତ ।
ନାମ ମୋଟ, ଗ୍ରାମ ଛୋଟ ।
ନିଜ ଗାଡ଼େ, ନିଜେ ପଡ଼େ ।
ନିଜ ଚୁଟିରେ ଘାସ, ପର ଚୁଟିରେ ବେଶ ।
ନଷ୍ଟର ବେଦନ, ଭ୍ରଷ୍ଟର ପ୍ରମାଣ, ଶଠ ମିତ୍ରପଣ,
ଅଠିଙ୍କଟି ଜାଣ ।
ନଅରର କୁକୁର—ବାହାରରେ କୁଞ୍ଜର ।
ନତୁଣୀ ଧରି ଝିଅକୁ ଖୋଜଇ ।
ନିଜର ଅପରାଧ ଢଲେ; ପରର ଅପରାଧ ଭାଲେ ।
ନିବୁଝିଆ ବୁଦ୍ଧି ବସିଲେ. ନିଶ ପୋଡ଼ିଲା ।
ନୀର ଖୋଜେ ଖାଲକୁ, ଚୋର ଖୋଜେ ମାଲକୁ ।

ପ

ପହଁରିବା ଲୋକର ଖାଲ ନାହିଁ,
ବାହାରିବା ଲୋକର ବେଗ ନାହିଁ ।
ପଙ୍କ ପୋତା ଖୁଣ୍ଟ, ଯୋଆଡ଼େ ଟାଣିଲେ ସେଆଡ଼େ ନଇଁ ।
ପଡ଼ି ଗଡ଼ୁଥିବା ପଥରରେ ପଙ୍କ ଲାଗେ ନାହିଁ ।
ପତ୍ନୀ ପତି କଳି—ପ୍ରହର ଗୃହ ।
ପତ୍ନୀର ଗୃହ ପ୍ରବେଶ; ପତିର ଶ୍ମଶାନେ ପ୍ରବେଶ ।
ପଥରରୁ ପଟ କାଢ଼ିବା ଲୋକ ।
ପଲମଧୁ ଗଲା; ଚୁଲ୍ଲୀରେ ପଡ଼ିଲା ।
ପତି ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଲେ, ପତ୍ନୀ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ଦିଏ ।
ପାଣିର ଗାର, ନୀଚର ଗିର ।
ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ଦିଏ, ପଠା ଧରି ପଛେ ଧାଏଁ ।

ପାର ନାହିଁ ସମୁଦ୍ରର, ଧଡ଼ ନାହି ଆକାଶର ।
ପାତ୍ର ଦେଖି ଦାନ; କ୍ଷେତ୍ର ଦେଖି ଧାନ ।
ପିଠା ଯେଉଁଠାବେ, ପିମ୍ପୁଡ଼ି ସେ ଠାବେ ।
ପିଣ୍ଡ ବଢ଼ିଲେ ହାଣ୍ଡି ବଢ଼େ
ପୁରୁଷ ବାଞ୍ଛାର କରତା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଫଳଦାତା ।
ପୂଜା ଦେଲେ ଜନ ଖାଇବ; ଗାଳିଦେଲେ କିଏ ସହିବ ?
ପେଜ ପିଇବା ଲୋକର କାଣ ଠେକିବାକୁ ଗୃହର କି ଦରକାର ।
ପେଟ ଖଣୀ ସମାନ; ଭୁଣ୍ଡି ଛୁଇଁ ମୂନ ।
ପେଟ ପୁରିଲେ, ଫେଣା ପିତା ।
ପୋକ ସାନ, ରଙ୍ଗ ଠାଣ ।
ପ୍ରାଣଗଲେ ଯାଉ; ମାନ ମାତ୍ର ଥାଉ ।
ପିଠାଉ ପରମାଣେ ପିଠା; ପଦାର୍ଥ ରକମରୁ ସିଠା ।
ପୁତ୍ରକ ବରଦେଲେ ହେଲେ, ପୂଜାରି ବରକୁ ନ ଦେଲେ ।
ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟ୍ୟରେ ନ ପାଳିବା ନୃପ, ସିଂହାସନ ଖଟ କୁଢ଼ ।
ବୋଇଲ କଖାରୁ କବା କନ୍ଦମୂଳ, ମିଶା ବେଶର ଭେଷଜ ।

ଫ

ଫଳିବା ଗଛକୁ ଶିଳା ପ୍ରହାର;
ଚଳିବା ଲୋକକୁ ଚଳାଏ ନର ।
ଫୁଲ ବିନା କଣ୍ଟା, ଧନ ବିନା ବଣ୍ଟା ।

ବ

ବଜାର ଖଜା, ଦେଉଳ ଦିଅଁକୁ ପୂଜା ।
ବହ୍ନି କାଟେ ବଜ୍ରକୁ; ନିଜେ ନାଶେ ନିଜକୁ ।
ବଢ଼ିବାଠା ଛିଣ୍ଡିବା ପାଇଁ ।
ବଣ ବରାହ ଫସଲ ଖାଇଲେ, ଗାଁ ବରାହର କାନ କାଟିଲେ ।
ବଣିର ଉପରେ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ।
ବଳ ଯାର, ସ୍ଥଳ ତାର ।
ବଳଦ ଚରେ; ଘୋଡ଼ା ଗରେ ।
ବଳରେ କରିବାଠାରୁ କଳରେ କରିବା ସହଜ ।

ବଳହୀନର ମାଇପ ହେବାଠାରୁ
ବଳବାନର ପୋଇଲି ହେବା ଉଚିତ ।
ବଳଦ ପ୍ରସବିଲା ବୋଲନ୍ତେ; ବାଛୁରିକି ବାନ୍ଧ ବୋଲେ ।
ବଳୀର ଭୋଜ୍ୟ ଅଟେ ରାଜ୍ୟ, ଦୁର୍ବଳ ସବୁଠାରେ ତ୍ୟାଜ୍ୟ ।
ବାଜିଲା ଠାରେ ବାଜେ, ହଜିବା ଘରେ ହଜେ ।
ବାଟିବା ଲୋକ ବନ୍ଧୁ ହୋଇଥିଲେ,
କୋଠାରେ ହେଲେ ବସ ।
ବାମନର ବୁଦ୍ଧି ମହଣେ; ବାମାର ସାହସ ଭରଣେ ।
ବାପୁର ବଢାର ବାର, ଜାପୁର ବାଣ୍ଟା ହଜାର ।
ବାରଣସୀ ଗଲେ ସବୁ କୁକୁର; କିଏ ଗୃହିବ ଅଇଁଠା ପତର ।
ବାର ପାଠ ଭାତ ପାଇଁ, ସବୁ ଫାନ୍ଦ ସୁଖ ପାଇଁ ।
ବାହାରେ କଳି ହେଲେ ଘରେ ପଶିବ;
ଘରେ କଳି ହେଲେ କୋ'ଠାକୁ ଯିବ ?
ବିଛାର ଲାଙ୍ଗୁଳ, ସାପର ଶିର, ଖଳର ସର୍ବାଙ୍ଗ ବିଷର ଘର ।
ବିରାଡ଼ିର ଖେଳ—ମୂଷିକର କାଳ ।
ବିଷ ଦେଇ ହେବ ହେଲେ ସ୍ନେହରେ;
ଦୁଧ ଦେଇ ହେବ ନାହିଁ ବୈରରେ ।
ବେଶ୍ୟାର ଘରପୋଡ଼ି ଯାଉଥିଲେ;
ବାଟେ ଖଟେ ପକାଅ ବୋଲେ ।
ବାଇଗଣ ପରିବାରେ, ବିଦେହଜା ବନିତାରେ
ବୀର ରାଘବ ରାଜାରେ, ବର ଧର୍ମରେ ।
ବ୍ୟସନ ପରିତୃପ୍ତି ପାଇଁ, କୁବେରର ଧନ ଅଣ୍ଟେ ନାହିଁ ।
ବଙ୍ଗ ଭ୍ରମ ଇନ୍ଦିରା । ଦ୍ୱିଅଳି ସମାଦୃତ ।
ମଧୁପ ମଧୁକର ନାମରେ ବ୍ୟବହୃତ ।

ଭ

ଭକତ ନ ଥିବା ଅର୍ଚ୍ଚନା, ପର ପୁରୁଷଙ୍କ ସତ ସିନା ।
ଭଲେ ଭରିଲେ ନାରୀ ନୁହଇ ଅବଳା;
ତାର ଉପଯୁକ୍ତ ନାମ ଅଟଇ ସବଳା ।
ଭୂତରେ ପଢ଼ିବା ଅଦ୍ଭୁତ, ଲୋକଙ୍କର ମନର ସମ୍ମତ ।

ଭାତ ଖାଇବା ଘରେ ଗାତ ଖୋଳିବ ।
ଭାଇଁଆଙ୍କୁ ଭାତ ଦେଲେ, ଲୋକୋପକାର ହୁଏ କି ?
ଭିନ୍ନ ମତ ମୁଣ୍ଡେ ମୁଣ୍ଡେ; ଭିନ୍ନ କଥା ତୁଣ୍ଡେ ତୁଣ୍ଡେ ।
ଭୁକିବା କୁକୁର କାମୁଡ଼େ ନାହିଁ ।
ଭୋକ ସ୍ୱାଦ ନ ମଣେ; ନିଦ ସ୍ଥାନ ନ ଗଣେ ।
ଭୋଜରାଜ ପରି ରାଜାଥିଲେ; କାଳିଦାସ ପରି କବି ଥାଏ ।
ଭକ୍ତି କ୍ଷେତକୁ ତନ୍ତାଇ ସୁଜ୍ଞାନ ସଲିଳେ,
କର୍ମବୀଜକୁ ରୋପିଲେ ମୁକ୍ତି ଶସ୍ୟ ମିଳେ ।
ଭାତ ନାହିଁ ଗରାସକୁ; ବାସନା ତେଲ ନିଶକୁ ।
ଭୁଞ୍ଜଇ ଏକଥର ଯୋଗୀ,
ଭୁଞ୍ଜଇ ଦୁଇଥର ଭୋଗୀ,
ଭୁଞ୍ଜଇ ତିନିଥର ରୋଗୀ,
ଚାରିଥର ଯେ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗୀ ।
ଭ୍ରମର କୀଟକାଖ୍ୟାନ୍ୟାୟ; ଭ୍ରମରୁ କଥିତ ନାଷ୍ଟସ୍ୟ ।

ମ

ମଣ୍ଡା ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଖଣ୍ଡା କାହିଁକି ?
ମନୋବ୍ୟାଧିର ନାହିଁ ଔଷ, ସାହସୀକକୁ ନାହିଁ ତ୍ରାସ ।
ମନୁଜ ପ୍ରକୃତି, ମଶାଣିରେ ସିନା ପାଏ ନିଷ୍କୃତି ।
ମସ୍ତକ କାକର, ତଳପା ତାତି;
ଆରୋଗ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି କହନ୍ତି ।
ମସ୍ତକ ଜାତ ବୁଦ୍ଧି—ମରଣାବଧି ।
ମାଆକୁ ଯେ ମାରେ, ମାଉସୀକି ସେ କି ପାଳେ ?
ମାଆକୁ ଦେଖି ଝିଅକୁ ଆଣ, ଦୁଧକୁ ଦେଖି ଗାଈକୁ କିଣ ।
ମାଆ ପେଟକୁ ଦେଖେ, ମାଇପ ପିଠିକୁ ଦେଖେ ।
ମାଆ ଥିବାଯାଏ ମାଆ ଘର, ମାଇପ ଥିଲେଟି ଶାଶୁଘର ।
ମାଇପ ହାତରେ ଧନ ନ ବଢ଼େ,
ମିଣିପ ହାତରେ ପିଲା ନ ବଢ଼େ ।
ମାଇପର ମିଛ ପଥର ପ.ଟେର,
ମିଣିପର ମିଛ ହାଟ ବାଉ ଘର ।

ମାତା ଯେପରି ସୁତା ସେପରି, ବୀଜ ଯେପରି ଭୁଜ ସେପରି ।
ମାନବ ସେବା—ମାଧବ ସେବା ।
ମାନବ ବାଞ୍ଛଇ, ମାଧବ କରଇ ।
ମାଙ୍କଡ଼ ହାତର ପଇଡ଼ ପରି ଲୋଭୀର ଧନ ହେଲା ।
ମାଙ୍କଡ଼କୁ ଦେଖି ତୁହି ଖତାଉ,
ସେ ତୋତେ ଖତାଏ ତୁ ଜାଣୁ ନାହୁଁ ।
ମିଳିଲେ ବାଘର ଆହାର, ନ ମିଳିଲେ ସାପର ଆହାର ।
ମୁଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡନ ଅକାରଣ, ମନୋମୁଣ୍ଡନ ପ୍ରୟୋଜନ ।
ମୂର୍ଖଜନ କି ଜାଣଇ ପୁରାଣ କଥା ?
ବନ୍ଧ୍ୟାନାରୀ କି ଜାଣଇ ପ୍ରସୂତର ବଥା ।
ମୂର୍ତ୍ତି ସାମାନ୍ୟ, କୀର୍ତ୍ତି ଅଗଣ୍ୟ ।
ମିତ୍ରଦୋଷ ଦେଖାଏ, ଶତ୍ରୁ ଗୁଣ ଦେଖାଏ ।
ମୂଢ଼ରେ ଦେବା ଦ୍ରବ୍ୟ ମୂଠାଏ ଅନ୍ନେ ।
ମୋତି ପଙ୍କରେ ପଡ଼ିଲେହେଁ ମୋତି,
ଭୂତ ଗଗନରେ ଉଡ଼ିଲେହେଁ ଭୂତ ।
ମାଙ୍କଡ଼ ହାତରେ ମାଣିକ, ଧାଅନ୍ତେ ହୁଏ କି ସାର୍ଥକ ।
ମିଛ କଥା ବଡ଼ ମିଠା, ତା'ର ସମେ ନାହିଁ ପିଠା ।

ଯ

ଯତି ଦେଢ଼ ସେର, ଜଠା ଅଢ଼ାଇ ସେର ।
ଯଥାର୍ଥବାଦୀ ଲୋକ, ବିଦ୍ରୋହ ।
ଯାର ଜ୍ଞାନ ଶଏ ମାନ ଲଭେ ଏକ,
ଜଗତରେ ସେହି ଏକା ବଡ଼ଲୋକ ।
ଯାହାର ଉନ୍ମାଦ, ତାହାର ପ୍ରମୋଦ ।
ଯାହାର ପ୍ରାଣ ତାକୁ ମଧୁର; ଯାହାର ଜାର ତାକୁ ସୁନ୍ଦର ।
ଯାହାଠି ଅନନ୍ତ ଚୋହର, ତାକୁ ଇତରେ ନ ଆଦର ।
ଯାହା ଦିଏ ଯାହା ଖାଏ, ତାହା ମାନ ତା'ର ହୁଏ ।
ଯେଉଁ ଦେଶରେ ନର ଥିବ, ସେଠାରେ ଚଳଣି କରିବ ।
ଯେ ହାତ ନ ପଷାରେ ସେହି ଗୋଡ଼ ପଷାରେ,
ଯାହାର ବୃଦ୍ଧି ଥାଏ, ସେହି ଧର୍ମ ସଞ୍ଚାରେ ।

ଯେଉଁ ଦେଶରେ ନର ଥିବ, ସେଠାର ଚଳଣି କରିବ ।
ଯେ ଖୋଜେ ପର ଦୋଷ, ତାର ହୁଏ ବିନାଶ ।
ଯେ ପାଞ୍ଚେ ପର ଭଲ, ତାର ହୁଏ ମଙ୍ଗଳ ।
ଯୋଗୀ ଯୋଗୀ ଅଲିଙ୍ଗନେ ଝଡ଼ଇ ପଉଁଶ,
ରୋଗୀ ରୋଗୀ ସମ୍ମିଳନେ ବଢ଼ଇ ବିରସ ।
ଯେ ହୁଏ ଆଶାର କିଙ୍କର, ସେହି କିଙ୍କର ଜଗତର ।

ର

ରଖିଲେ ନହୁଣୀ ବକର ମଥାରେ,
ବକ ଧରାପଡ଼େ ଗୃହାଣି ବିନାରେ ।
ରାଜା ଗଜ ଚଢ଼ିଲେ, ପରଜା ଗଛ ଚଢ଼ିଲା ।
ରାଗରୁ ଜାତ ହୁଏ ଦୁଃଖ, ତ୍ୟାଗରୁ ଜାତ ହୁଏ ସୁଖ ।
ରାଣ୍ଡର ପୁଅ ଷଣ୍ଢକୁ ଠେଙ୍କେ ।
ରାମାୟଣ ଯାକ ଶୁଣି ସୀତା ରାମର କିସ ହେବ ବୋଲିଲା ।

ଲ

ଲଙ୍କାରେ ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଜାମନ, ବାଆନ ହାତ ପରମାଣ ।
ଲକ୍ଷାଧିପତି କିବା ଭିକ୍ଷାଧିପତି ।
ଲାଞ୍ଛିବା ଘା ପୋଛିଲେ ଯିବ କି ?

ଶ

ଶହେ ଯାଏ ଠକାକୁ ପୋଷ ।
ଶଏ ହେବା ପରେ ସୁଖରେ ବସ ।
ଶକ୍ତିହୀନ ସାଧୁ ରୂପ ଧରେ ।
ଶସ୍ତା ବୋଲି କାଣୀକି ଘରଣୀ କରିଲେ,
ଶହେ ହାଣ୍ଡି ଦାନକୁ ଭାଙ୍ଗିଦିଏ ହେଲେ ।
ଶାଶୁ ନ ଥିବା ବୋହୂ ଗୁଣବତୀ,
ବୋହୂ ନ ଥିବା ଶାଶୁ ଶୀଳବତୀ ।
ଶାଶୁ ଭାଙ୍ଗିଲା ହାଣ୍ଡି ଫଟାଠା,
ବୋହୂ ଭାଙ୍ଗିଲା ହାଣ୍ଡି ନୂଆଠା ।
ଶାଶୁ ମଲେ, ବୋହୂ କାନ୍ଦିବା ପରି ।

ଶାଶୁ କଥା ଠେଙ୍କ, ବୋହୂ କଥା ଆଙ୍କ ।
ଶୁଷ୍କ ବଚନ ଶୂନ୍ୟଙ୍କର, ମାନବେ ଜଗତେ ପ୍ରଚୁର ।
ଶ୍ଲେଷ୍ମେ ଛିଙ୍କ, ପିତ୍ତେ ହାଇ; ବାତେ ହାଙ୍କା ଜାଣ ଭାଇ ।

ଷ

ଷଣ୍ଢ ପ୍ରସବିଲେ, ହାଣ୍ଡିଏ ଦୁଧ ଦେବ ।

ସ

ସତ କହିଲେ; ସବାନ୍ନଷ୍ଟ ।
ସମ୍ପଳର ସମସ୍ତେ ବନ୍ଧୁ ।
ସମସ୍ତେ ସବାରି ଚଢ଼ିଲେ, ବୋହିବ କିଏ ?
ସମୁଦ୍ରରେ ପହଁରି ହୁଏ, ସଂସାରରେ ପହଁରି ନୁହେ ।
ସାନ ସାପକୁ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ବାଡ଼ିରେ ମାର ।
ସାବିତପୁଅ ହାତେ ସାପର ମାରଣ
ସୁଖିଙ୍କର ରୋଗ ନାହିଁ, ସୁମଧୁର ଔଷ ନାହିଁ ।
ସୁତାର ସୁନା ମଧ୍ୟ ସୁନାରି ହରେ ।
ସୁଖ ଦୁଃଖ ବେନି ଯାମଳ; ଗୋଟିଙ୍କ ପରେ ଗୋଟିଏ ଚଳେ
ସନ୍ୟାସୀର ମାଇପ ଖଣ୍ଡ ନୁହେ; କବା ଅହ୍ୟ ନୁହେ ।

ହ

ହର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ କର୍ତ୍ତା; କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ବିଧାତା ।
ହାରିବା ଲୋକର ତୋଷ ନାହିଁ;
ମାରିବା ରୋଗର ଔଷ ନାହିଁ ।
ହସ୍ତୀ ଜାଣେ ପାପ, ମାଆ ଜାଣେ ବାପ ।

—:O:—

ଅନାବଶ୍ୟକ ଚନ୍ଦ୍ରାୟୁଧ, କାଠକୁ କରିବାକୁ ବଧ ।
ଅନ୍ଧକୁ ଅଦରଶ ଦେଖାଇବା ଯେମନ୍ତ;
କାଲକୁ ବୀଣା ଶୁଣାଇବା ତେମନ୍ତ ।

ଅନ୍ଧ ଗୋଡ଼ ହେବ କି ଖଞ୍ଜର ଲଗୁଡ଼ ।
ଅଫିଲ୍ଲ ବନ୍ଧୁ ଅଧିକ ହେଲେ ଅମ୍ବିଲା ପାଚିଲ ।
ଉପକାରର ଅପକାରୀ ଦାନବ,
ଉପକାରର ଉପକାରୀ ମାନବ,
ଅପକାରର ଉପକାରୀ ଦେବ ।
ଉଚ୍ଚ ହେଲେହେଁ ଜଣା ଦାନା ନ ହୁଏ ଉଣା ।
କଙ୍କଡ଼ାର ବାଟ, କୁତାର ଲାଙ୍ଗୁଳ ।
ଦୁଷ୍ଟର ଚଳଣି ନୁହେ ସରଳ ।

ଠ

କାନ୍ଥର କାନ ଅଛି ।
କାଳକୁ କହିବାର ବୃଥା, ଅଳସୁଆଙ୍କର ପ୍ରଥା ।
କୁକୁର ଲଞ୍ଜ ଧରି ହେବ କି ପହଁର ।
କେତେଦିନ ଅନ୍ଧାର, କେତେଦିନ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ।
ଖାତ ଖୋଳନ୍ତେ, ଭୂତ ବାହାରିଲା ।
ଖାଦକୁ ଅସୁର, କାମକୁ ଶୂକର ।
ଗୋଡ଼ ଖସିଲେ କାଢ଼ି ହୁଏ,
ତୁଣ୍ଡ ଖସିଲେ କାଢ଼ି ନୁହେ ।
ଘଡ଼ଞ୍ଚ ନ ଜାଣି ଘରେ ଧୂଆଁ ଦେବା ପରି ।
ଘରର ଚୋର ଗଣେଶର ଅଗୋଚରେ ।
ଘୁଷୁରି କି ଜାଣେ କସ୍ତୁରୀର ବାସ ।
ଚଢ଼େଇକୁ ଛତା ଅଢ଼େଇ ।
ଛାଇ ରୂପ ସଙ୍ଗେ; କମିଯିବ ସାଙ୍ଗେ ।
ଛେଳିର ଦେହ ହେଲେ ଧୂମା, ବଢ଼ଇ ଘାଙ୍କ ଗାରିମା ।
ଜନକ ଦାତା ଦାନା ଦେବତା ।
ଡାଲ ଦେଇ ଡାଲ ନିଏ ।
ତୁଣ୍ଡକୁ ତୁଳ ଜାଣ ପରକୁ ଦିଅ,
ହେଜରେ ଅଗ ମୁହେଁ ପଛ ହୁଅ ।
ତୁଣ୍ଡ ଭଲ ହେଲେ ମଣ୍ଡଳ ଭଲ ।
ତୁଣ୍ଡ ଷଣ୍ଢକୁ ବଂଶଘାତକ ।

ଦଣ୍ଡବତ ମଧ୍ୟ, ଚଣ୍ଡୀ ଶାଶୁର ମୁଣ୍ଡ ଘାରେ ।
ଦରିଦ୍ର କାନ୍ଦେ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ, ଧନୀ କାନ୍ଦେ ଧନ ପାଇଁ ।
ଦରିଦ୍ର ଲୋକେ ଜ୍ଞାନ ହୀନ, ନଗଣ୍ୟ ବାଳୁତ ସମାନ ।
ଦୀପ ଜଳାଇତ ଧନେ ହୁଏ ଧୃତ ।
ଦାସ୍ୟର ଦୋଷ ଦଣ୍ଡବତେ ଶେଷ ।
ଧନକଥା କାଙ୍କି ନାଶେ, କାଣୀ କଥା ଧନ ନାଶେ ।
ଦେବା ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ, ମଲ୍ଲ ଲୋକ ଉଠେ ।
ଧର୍ମକୁ ଧାନ ମାପିଦ୍ୟନ୍ତେ, ଗଉଣି ସାନ ବୋଲି ଗୋଳକଲ ।
ଧରମ ହୀନ, ଲଗାମ ନ ଥିବା ଘୋଡ଼ା ସମାନ ।
ନାରୀଧନ ସୁନ୍ଦରତ୍ୱ, ନରଧନ ବୁଦ୍ଧିତ୍ୱ ।
ନିଜେ ନ କହ ପ୍ରୀତି ଅନ୍ଧକାର,
ପର ମୁଖରୁ ତା ଶୁଣି ପାର ।

ପାପୁଲି ଘାରେ ପାହାର ମାଡ଼
ପାଷାଣକୁ ବଧା ମାରିବ କାହିଁକି,
ପାପୁଲି ବଥା କରିବ ତାହିଁକି ।
ପିକ କାକ ଅଙ୍ଗାର ଭଲ୍ଲୁଲ,
ଶତଧୌତରେ ନୁହନ୍ତି ଶୁକ୍ଳ ।

ପୁଅଥିଲେ ଅଦର, ଝିଅ ପିଠା ନିଜର ।
ପୁରୀକୁ ଗଲେହେଁ ପୂଜିତ ହେବକି ।
ପୋଇଲିପୁଅ ମଧ୍ୟ ପଇସା ହେଲେ ପ୍ରଭୁ ।
ପ୍ରେମ ବିନା ଅନ୍ନ ପ୍ରେତାନ୍ନ ।
ବ୍ୟର୍ଥ ମୁଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡନ, ସାର୍ଥ ବାଣ୍ଡି ମୁଣ୍ଡନ ।
ବାଇ ନିଜର ଅନନ୍ୟ ଚର ।
ଚଉଦଲ୍ଲୁ ବିଶ୍ୱାସ କର; ବନ୍ଧୁତା ଭାଙ୍ଗିବା ପର ।
ବଣି ଉପରେ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ।
ବାଙ୍କେ ମାଙ୍କ ମାଡ଼ରେ, ଜିଣେ ଧନ ଧନରେ ।
ବାଡ଼ ନ ଥିଲେ ମେଣ୍ଢା ଖାମତେ ।
ବୁଧ ନାମ ଧାବଥାରୁ, ଧୋବା କାନ୍ଦିବାକେ ଘରୁ ।

ଭଜନ କରବା ସମସ୍ତେ ଭକ୍ତ ନୁହନ୍ତ ।
ମଣିକର୍ଣ୍ଣିକାରେ ବୁଡ଼ିଲେହେଁ ଶନି ଛାଡ଼େ ନାହିଁ ।
(ମରେନାହିଁ) ମରୁନାହିଁ କି ମସିଣା ଛାଡ଼ୁ ନାହିଁ ।
ମା ଦେଖେ ପେଟ, ମାଇପ ଦେଖେ ଘଟ ।
ମା ପରି ଝିଅ—ବାପ ପରି ପୁଅ ।
ମାର୍ଜାର ଖେଳ, ମୂଷାର କାଳ ।
ମୁଣ୍ଡମାଳାରେ ମୂର୍ଖନର, ଗୃହ ନିର୍ମିତ ଓଲ୍କଲର ।
ମୂଷା ମରେ ନାହିଁ ବେଶୀ ଲୋକରେ ।
କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ ବେଶୀ ଦାସରେ ।
ଯାହା ଦିଏ ଯାହା ଖାଏ, ତାହା ମାତ୍ର ତାର ହୁଏ ।
ଯାହା କହ ତାହାଙ୍କର, ଯାହା ଭଲ ତାହା ବର ।
ରହସ୍ୟ ମେଳଇ ନିଶା—ସମସ୍ତ ହରଇ ପଣା ।
ରକ୍ଷକ ଭକ୍ଷଣ କରବା ପର ।
ଲାଗୁଅ ଦେଲେ ଗ୍ରାହକ ବଢ଼ନ୍ତ ।
ମାତ୍ର ଧନ ହୋଇଯାଏ କମତ ।
ବଣଗ ହେଲେ ତୁ ପ୍ରଭୁର, ଖଟାଇ ପାରବୁ ଗୃହର ।
ଶିରଠ ବଢ଼ିଲେ ବିମ୍ବକ ।
ଶାଶୁ ନ ଥିବା   ବୋହୂ ସରଳା,
ବୋହୂ ନ ଥିବା ଶାଶୁ କୋମଳା ।
ଶୀଘ୍ର ଖାଇ ଶୀଘ୍ର ଶୁଅ, ବୈଦ୍ୟଙ୍କୁ ହାତ ନ ଦିଅ ।
ଶୋଇଥିଲେ ହେଲେ ଗଜ, ଘୋଡ଼ାଠାରୁ ହୁଏ ଉଚ୍ଚ ।
ସବୁ ସମୟରେ ମାତା ମାତା, ବିମାତୃ ଲଭଯାଏ ପିତା ।
ସ୍ୱଭାବ ବଦଳଇ ନାହିଁ—ଅପ୍ରାପ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ ।
ହାଡ଼ ନ ଥିବା ଜିଭର ଅଙ୍କଟ ନାହିଁ ।
କ୍ଷେତ୍ରଜାଣି ବୁଣ ବାହନ, ପାତ୍ରଜାଣି ଦିଅ ଦାନ ।

ସ୍ନେହକୁ ସୌଖ୍ୟକୁ ଦୟାକୁ । ଅଥବା ଜନକ ସୁତାକୁ ॥
ଲୋକଙ୍କ ଆରାଧନ ପାଇଁ । ତେଜିଲେ ବ୍ୟଥା ମୋର ନାହିଁ ॥

ସୁପ୍ତ ମାନବମାନଙ୍କୁ ଉଠାଇବା ପାଇଁ । ଶ୍ରୁତିହୃତସ୍ୱରେ ଖଗେ ଗାଆନ୍ତି ନଠାଇ ॥
ହୃତ କଳାତଶୀତଳ ମାରୁତ ମନ୍ଦରେ । ପ୍ରସବ ସକଳାଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ସ୍ପର୍ଶକରେ ॥

ବନ୍ଦେ ରାମଂ ମେଘଶ୍ୟାମଂ । ଶାନ୍ତାକାରଂ ସର୍ବାଧାରଂ ।
ସାକେତେଶଂ ଦାସାଧୀନଂ । ରକ୍ଷଃକାଳଂ ସୀତାଲୋଲଂ ॥

ରାଗିଣୀ ଶଙ୍କରାଭରଣ—ଆଦିତାଳ ।

ସେ ଭାରତ ଆମ୍ଭର । ପ୍ରପଞ୍ଚବର । ପ ।
ଧରଣୀରେ ଯେ ନନ୍ଦନ । ଯହିଁ ଅମ୍ଭେ ଖଗଗଣ ।
ଅଭାବ କରି ଖଣ୍ଡନ । ସୁଖେ କରୁ ବିହରଣ । ୧ ।
ଦେଶରକ୍ଷଣ ନିମିତ୍ତ । ଦ୍ୱାସ୍ଥ ପରି ଅବିରତ ।
ଉତ୍ତରେ ଥିବା ଉନ୍ନତ । ହିମାଳୟଗିରିଯୁତ । ୨ ।
ଦକ୍ଷିଣ ମହାସାଗର । ପୂର୍ବାପରେ ପୟସାଗର ।
ବାହୁଯୁଗେ ନିରନ୍ତର । ଆଲିଙ୍ଗି ଥିବା ଭୂସ୍ଥଳ । ୩ ।
ଭାଗୀରଥୀ ଗୋଦାବରୀ । କୃଷ୍ଣା ଯମୁନା କାବେରୀ ।
ପ୍ରଭୃତି ନଦୀଙ୍କ ବାରି । ଯହିଁ ଶସ୍ୟ ଦିଏ ଭରି । ୪ ।
ଯେ ସର୍ବଧର୍ମୀ ସୋଦର । ଭାବେ ଥିବା ପାଇଁ ପୁର ।
ପ୍ରଦ ଯେ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମର । ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ମନୋହର । ୫ ।

ଅଦ୍ଭୁତ ସତ୍ୟ

ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରୀ ତୃଷାରେ ହୁଏ ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ।
ଅଜୀର୍ଣ୍ଣାର୍ତ୍ତ ଧନୀ ମିଷ୍ଟ ଭୋଜନ ରହିତ ॥
ଦୁଷ୍ଟ ରାଜାର ସେବକ ସତ୍ୟବ୍ରତ ତ୍ୟାଗୀ ।
ଦୁଷ୍ଟାବନିତାର ପତି ସଦା ଦୁଃଖଭାଗୀ ॥
ମତ୍ସରଯୁକ୍ତଜନର ମନ ରଗରଗ ।
ସୁମଫଳହୀନ ନଗ ହୁଏ ଗଛଖଗ ॥
ଊଷର କ୍ଷେତ୍ର ହୁଅଇ ସର୍ବ ଶସ୍ୟହୀନ ।
ମହାଧନୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଲୋଭୀ ଅତି ଦୀନ ॥
ବଳୀ ମଧ୍ୟ ଧୃତିହୀନ ହୋଇଲେ ଦୁର୍ବଳ ।
ସୁଧୀ ମଧ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟ ମୈତ୍ରୀବଶୁଁ ହୁଏ ଖଳ ॥
ହେମ ପଞ୍ଜରସ୍ଥ ଶୁକ ନୀଡ଼କୁ ବାଞ୍ଛଇ ।
ସାଧୁ ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ଶଠ ବାମାକୁ ପାଞ୍ଛଇ ॥

ସିଂହାସନସ୍ଥିତ ଶ୍ୱାନ ବାଞ୍ଛେ ଖାଦ୍ୟଗଦା ।
ଅନ୍ତଃପୁରସ୍ଥିତା କାନ୍ତା ସଦା ଲୋଡ଼େ ପଦା ॥
ଧନୀ ବନ୍ଧୁ ଧନାର୍ଜନେ ହୁଏ ଛଟପଟ ।
ଦୁର୍ବିଦଗ୍ଧ ହୃଦୟରେ ଗରବ ଜଳଟ ॥
କେବଳ ମଧୁରଭୋକ୍ତା ବାଞ୍ଛାଙ୍କରେ ଖଟା ।
ଅଙ୍କ ମନାସେ ବଙ୍କକୁ କରିବାକୁ ଅଟା ॥
କୁଳଟା ଲଜ୍ଜାଭୂଷିତବସ୍ତ୍ରହୀନା ହୋଇଥାଏ ।
ପ୍ରପଞ୍ଚସୁଖ ବିରାଗୀ ନିତ୍ୟ ସୁଖ ପାଏ ॥

ରାବଣୋପଦେଶ

ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ରରେ ବିଦ୍ଧ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତେ ରାବଣ ।
ତାହା ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଜାନକୀରମଣ ॥
ଆପଣା କଟକୁ ଚାହିଁ ବୋଇଲେ ଏମନ୍ତ ।
ଦଶକଣ୍ଠ ସମୀପକୁ ଯାଅ ତୁ ତୁରନ୍ତ ॥
ନୃପର ମୁଖ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟନିଚୟକୁ ।
ତାଙ୍କୁ ପଚାର ପ୍ରକଟ ଅତି ବିନୟକୁ ॥
ବହୁଶତାବ୍ଦି ଧରାକୁ ପାଳି ନିପୁଣରେ ।
ନୃପଧର୍ମ ମର୍ମବେତ୍ତା ସେ ମାତ୍ର ଜଗତରେ ॥
ଅହା ! କାଳବଶୁଁ ପରଭୁବନ ଗମନ ।
କରୁଅଛନ୍ତି ସେ ଏବେ ଡେଙ୍କ ଅପଧନ ॥
ସେ ଗମନ୍ତେ ନୃପେ ନିଜ କରଣୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ—
ଜ୍ଞାନରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବେ ଏହା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ॥
ତେଣୁ ଅଉ ବିଳମ୍ବ ନ କର ଯାଅ ତରେ ।
ଏତେ ଶୁଣି ସୁମିତ୍ରାଜ ରାବଣ ପାଶରେ ॥
ପ୍ରବେଶନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ରାବଣ ନମିଲା ।
ଅଦ୍ୟ ଧନ୍ୟ ହେଲି ବୋଲି ଆନନ୍ଦେ ଭାଷିଲା ॥
ତାହା ଶୁଣି ରାମାନୁଜ ବୋଇଲେ ଏମନ୍ତ ।
ଅହେ ମହାରାଜ ତୁମ୍ଭେ ଅତି ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ॥

ନୃପ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମାଳି ମୁଖରୁ ତୁମ୍ଭର ।
ମୋ ହ୍ରାସ ଜଣିବାକୁ ମୋ ଅଗ୍ରଜ ଉପର ॥
ତେଣୁ କୃପାରେ ମୋତେ ସେ ସବୁ ବିବରଣ ।
ଏବେ କହ ଅହେ ପରାଜିତ-ଦେବଗଣ ॥
ଏତେ ଶୁଣି ଦନୁଜେଶ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ତେଜି ।
ମ୍ଳାନ ସ୍ୱରରେ ବଚନ ପ୍ରକାଶିଲା ହେଜି ॥
ରାମ ସର୍ବଜ୍ଞ ସର୍ବେଶ ସମସ୍ତ କାରଣ ।
ତାହାଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତ ଏ ଜଗତେ କଅଣ ?
ସେ ମୋତେ କୃପା ପ୍ରକଟ କଲେ ମୋହର ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପ୍ରେଷିଲେ ସିନା ଅହେ ବାଚବର ॥
ଅନେକ ତ ନୃପତିର ସ୍ୱଧର୍ମଚୟ ।
ସେ ସବୁ କହି ପାରିବ ନାହିଁ ମୁଁ ସମ୍ପ୍ରତି ॥
ମୋର ପ୍ରାଣବାୟୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେଣି ।
ଗୋଟିଏ ମାତର କହି ପାରିବ ସେ ଘେନି ॥
ଜଗତେ ଗୋଟିଏ ଭାଗ ଭୂମି, ତିନି ଭାଗ
ସଲିଳ ପ୍ରବର୍ତ୍ତମାନ ଅହେ ମହାଭାଗ ॥
ସେପରି ସ୍ଥିତ ଅଯୁକ୍ତ ବୋଲି ବିଚାରିଲି ।
ଅବ୍ଧି ତୃତୀୟାଂଶ ଶୋଷିବାକୁ ନିରୂପିଲି ।
ପ୍ରାଣିଙ୍କ ନରକ କଷ୍ଟ ଶୂନ୍ୟ କରିବାକୁ ।
ଅବଧାରିଲି ଶମନଲୋକ ଧ୍ୱଂସିବାକୁ ॥
ପୁଣି ସକଳେ ସୁଖରେ ଦିବ ଯିବାକୁ ।
ସ୍ଥିର କଲି ସୋପାନାଳି ମୁଁ ଗଢ଼ାଇବାକୁ ॥
କରିବି କରିବି ବୋଲି ସେ କାର୍ଯ୍ୟନିଚୟ ।
ନ କରି କାଳ ଯାପି ମୁଁ ଲଭୁଅଛି ଲୟ ॥
ଏଣୁ ନୃପତି ସତର୍କ ହୋଇ ନିରୂପିତ—
କାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସେହିକ୍ଷଣି କରିବା ଉଚିତ ॥
ଏତିକି ମାତ୍ର କହନ୍ତେ ରାବଣର ପ୍ରାଣ ।
ଶରୀରକୁ ତେଜି କଲା ଶୂନ୍ୟକୁ ପ୍ରୟାଣ ॥

ପରମପବିତ୍ରଙ୍କୁ ଅଭିଷେକ କାହିଁକି ।
ଦିଗ୍‌ବସନଙ୍କୁ କିମ୍ବା ବସ୍ତ୍ର ଯୁଗ୍ମ ।
ଯଜ୍ଞ ନାଶଙ୍କୁ ଯଜ୍ଞସୂତ୍ର କି ହେତୁରୁ ।
ଭସ୍ମଲେପଙ୍କୁ କିମ୍ବା ମଳୟସୁଗନ୍ଧ ।
ବ୍ୟୋମକେଶଙ୍କୁ ପୁଷ୍ପ ନିଚୟ କି ହେତୁରୁ ।
ଧୂପ କିମ୍ବାଇଁ ଶ୍ମଶାନ ଗୃହଙ୍କୁ ।
ଦୀପ କାହିଁକି ବହ୍ନି ସୂର୍ଯ୍ୟେନ୍ଦୁ ନେତ୍ରଙ୍କୁ ।
ବିଷ-ଭକ୍ଷଙ୍କୁ କିମ୍ବା ମିଷ୍ଟ ଭୋଜ୍ୟ ।
ଈଶପାଦ ନୀରେଜରେ ଭକ୍ତ କଳିତ ।
ମାନସର ସମର୍ପଣ ମାତ୍ର ସମୁପଯୁକ୍ତ ।
ସଂମୂପଗ୍ରୁର ସମାରୋହ ଅନୁପଯୁକ୍ତ ।
ପଣ୍ଡିତେ ଚିତ୍ତରେ ଭଲେ ଭାବନ କର ।

—✱—

ଅଦ୍ୱୈତେ ଜ୍ଞାନ ମୈମାଂସେ କର୍ମ ଦ୍ୱୈତେଭକ୍ତି ।
ଇସ୍ଲାମରେ ସମର୍ପଣ ବୌଦ୍ଧେତ୍ୟାଗାସକ୍ତି ॥
ପବିତ୍ରତା ଜାରଥୁଷ୍ଟ୍ରେ ପ୍ରେମ ଖ୍ରୀଷ୍ଟମତେ ।
ଅହିଂସା ଜୈନେ ସାଧୁତା ଇହୁଦୀଙ୍କମତେ ॥
ଏ ମତମାନଙ୍କରେ ଏ ନବଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ।
ସାଧାରଣ ଧର୍ମମାନ ସବୁରେ ସମାନ ॥

ମଥୁରାବାସ ସାଧୁସଙ୍ଗ ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ ।
ଭାଗବତ ଶ୍ରବଣ ହରିମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜନ ॥
ଏହି କର୍ମ ପଞ୍ଚକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୈଷ୍ଣବର ।
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତରିବାକୁ ଘୋର ଭବସାଗର ॥

ଶ୍ଳୋ । ମତଂ ଚୈତନ୍ୟଦେବସ୍ୟ ଭେଦାଭେଦାଖ୍ୟମୁତ୍ତମଂ ।
ନଚକେବଳମଦ୍ୱୈତଂ ନଚଦ୍ୱୈତଂ ପ୍ରଭେଦକଂ ॥

କେତେ ଦେଶଭକ୍ତ ଦ୍ୱିଭାବେ ବିଭକ୍ତ
ନରମ ଚରମ ପନ୍ଥୀ ।
ଉଦାସୀନ କେତେ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ କେତେ
ଏ ଦେଶେ ଏବେ ଅଛନ୍ତି ।

ନିର୍ହେତୁକା ପ୍ରୀତି କୃପା ବୋଲାଏ ଜଗତେ ।
କୃପା ବିଭୂ ସମ ବିଭୂ ନାହିଁ ନାହିଁ ସତେ । ୧ ।
ତା ହୃଦୀର ଅଗୋଚର ଦାନେ କ୍ଷୀଣ ନୋହି ।
ପ୍ରକାଶ ଲଭଇ କ୍ରମେ ବିବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇ । ୨ ।
ତା ଦାତାର ଗ୍ରହୀତାର ସମ୍ଯୋପାଦକ ।
ମାନସ ଶାନ୍ତି ଦାୟକ ପ୍ରମୋଦ ବର୍ଦ୍ଧକ । ୩ ।
ଈଶ୍ୱରାନନ୍ତ କଲ୍ୟାଣ ଗୁଣମାନଙ୍କରେ ।
କୃପା ଗୁଣ ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ଅଟଇ ନିଛରେ । ୪ ।
ଜଳଦରୁ ବର୍ଷାଧାରା ଖସିବା ବିଧରେ ।
ଈଶ୍ୱରଠାରୁ ଖସେ ସେ ଅଦୃଶ୍ୟରୂପରେ । ୫ ।
ମଞ୍ଚେ ତା ନିବାସସ୍ଥାନ ସଜ୍ଜନ ହୃଦୟ ।
ଯାହା ସରଳ କୋମଳ ସଦା ଧର୍ମମୟ । ୬ ।
କୃପାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ଭେଦାଭେଦ ଜ୍ଞାନ ।
ପାତ୍ରାପାତ୍ର ବିବେଚନ ନ ଲଭନ୍ତି ସ୍ଥାନ । ୭ ।
ଅଖଣ୍ଡେ ବହିଲେ କୃପାହଂସ ହୃଦୟରେ ।
କ୍ଲେଭାଦ ଦୁର୍ଗୁଣଗଣ ଭାସିଯାଏ ତରେ । ୮ ।
ଜଗଦଧୀଶ୍ୱରଠାରେ ରୁହ କୃପାକର ।
କୃପାଇବାଇ ଅବର କୃପା ରତ୍ନାକର । ୯ ।

ନିପତିତ ପ୍ରଭିନାଥି ସଂଭ୍ରକ୍ତିତନ୍ଦାସ୍ଥ ।
ବୋଲି ନିରନ୍ତର ନରଗଣ ମାନନୀୟ୍ଥ । ୧୦ ।
ମାଦ କୃପାହୀନ ହେଲେ ସେହୁ ଦୈନଜନ ।
ହୋଇ ନ ପାରନ୍ତି ସେ ସେ ପଦାବ୍ଧି ଭଜନ । ୧୧ ।

ଶ୍ଳୋ । ସହସା ବିଦଧୀତନକ୍ରିୟାମ ବିବେକଃ ପରମାପଦାଂ ପଦଂ ।
ବୃଣତେହି ବିମୃଷ୍ୟକାରଣଂ ଗୁଣଲୁବ୍ଧାସ୍ୱୟମେବସମ୍ପଦଃ । ୦ ।

ଅନୁବାଦ—
କାର୍ଯ୍ୟକୁ କରିବି ନାହିଁ ସତ୍ୱର ।
ଘୋର ବିପତ୍ତି ଲଭେ ଅଜ୍ଞନର ।
ଗୁଣଲୁବ୍ଧ ସମ୍ପଦ ନିଜେ ତରେ ।
ବିବେକବାନକୁ ବରଣ କରେ ।
ଅହେ ସୁପଣ୍ଡିତ ।
ଏହା ଭାରବି କବୀଶ କଥିତ । ୦ ।

ଶ୍ଳୋ । ଦୁରାଶା ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଚୈବ ମମଭାର୍ଯ୍ୟେ ପତିବ୍ରତେ ।
ଦୁରାଶା ପୁରତୋଯାତି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାମାଂନମୁଞ୍ଚତି । ୨ ।

ଅନୁବାଦ—
ଦୁରାଶା ମୋର ପ୍ରଥମ କଳତ୍ର ।
ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଅଟେ ଦ୍ୱିତୀୟ କଳତ୍ର ।
ପ୍ରଥମା ମୋ ଆଗେ ଗମନକରେ ।
ଦ୍ୱିତୀୟା ମୋତେ ନ ଛାଡ଼େ ପ୍ରେମରେ ।
ହେ ନରପ୍ରବର ।
ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ମୋର କୁଟୁମ୍ବର । ୦ ।

ଭବେଦ୍ଧର୍ଣ୍ଣାଗମାଦ୍ଧଂସଃ ସଂହୋବର୍ଣ୍ଣବିପର୍ଯ୍ୟୟାତ୍ ।
ଗୂଢ଼ୋତ୍ମା ବର୍ଣ୍ଣ ବିକୃତେ ର୍ବର୍ଣ୍ଣଲୋପାତ୍ ପୃଷୋଦରଃ ॥

ଅସାର ସଂସାରେ ସୁକୃତକୁ ମିଳେ
ପଞ୍ଚଲଙ୍କାରାପ୍ତାଜାୟା ।
ଅନୁକୂଳାଶୀଳ— ଯୁକ୍ତା ସୁକୁଳଜା
କୁଶଳା ବିମଳ କାୟା । ୦ ।

କିସ କୃଷ୍ଣାଙ୍କର କିଏ ମକରନ୍ଦ ପାୟୀ ?
ବୃନ୍ଦା କାନନରେ କିସ କରିଲେ କହ୍ନାଇ ?
ଶିଶୁ କି ସଦ୍ଧ ଏ ବିଷ ପ୍ରତି ପଦ କିସ ?
ଉଲ୍ଲାସ କରଇ କିସ ଦେବତା ମାନସ ?
ସୁଧୀ ସମ୍ବୋଧନାବ୍ୟୟ କିସ କଣଇଲା ?
ସୁଭେଶ ଶରହରି ହେମ ସାରଙ୍ଗ ଲୀଳା ।୦।

ନୀତି-ବାକ୍ୟାବଳୀ

ଶ୍ରୀରାଧା କୃଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ଜନକ ଉପନୟନକର ଭୟ-ତ୍ରାତା ।
ଅନ୍ନଦ ଉପାଧ୍ୟାୟ ଏ ପାଞ୍ଚଜଣ ପିତା ॥
ଜନନୀ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଜ-ପତ୍ନୀ କଳତ୍ରର ମାତା ।
ଗୁରୁପତ୍ନୀ ନୃପପତ୍ନୀ ଏ ଅଟନ୍ତି ମାତା ॥
ଅନାଥ ପ୍ରେତ ସଂସ୍କାର ଦରିଦ୍ରରେ ଦାନ ।
ଆର୍ତ୍ତରକ୍ଷଣ ଏ ତିନି ଯଜ୍ଞର ସମାନ ॥
ଦୁଷ୍ଟାଭାର୍ଯ୍ୟା କୂଟମିତ୍ର ସର୍ପସ୍ଥିତପୁର ।
ଅବଶୀଭୂତ କିଙ୍କର ପ୍ରାଣ ନାଶ କର ॥

ମିତ୍ର ଧନ ଜଳାଶୟ ପଣ୍ଡିତ ବିହୀନ ।
ଜନପଦ ହୁଏ ନାହିଁ ବାସ ଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ ॥
ବେଦ ପଠନର ଫଳ ଅଗ୍ନିକାର୍ଯ୍ୟ ଜାଣ ।
ଧନ ସମ୍ପାଦନ ଫଳ ଭୋଗ ଏବଂ ଦାନ ॥
ଦାର ଗ୍ରହଣର ଫଳ ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦନ ।
ଶାସ୍ତ୍ର ପଠନର ଫଳ ସତ୍କ୍ରିୟାଚରଣ ॥
ମୂଢ଼ ଗୃହେ ଗ୍ରାମଣୀ ସ୍ୱଗ୍ରାମେ ଧନ୍ୱବର ।
ସ୍ୱଦେଶେ ଧୀର ସର୍ବତ୍ର ପୂଜିତ ନୃକର ॥
ନଖି ଦନ୍ତି ଶୃଙ୍ଗି ଲଜ୍ଜାହୀନା ବିଦ୍ୟାଯୁତ ।
ଦୁର୍ଜନ ସର୍ବଦା ତ୍ୟାଜ୍ୟ ହେବା ସମୁଚିତ ॥
ମାତୃହୀନ ଶିଶୁପ୍ରାଣ କଳସ ରହିତ ।
ଯୌବନ ଶାନ୍ତି ବିହୀନ ତପ ବ୍ୟର୍ଥ ସତ ॥
ମଣ୍ଡନକୁ ବସ୍ତ୍ର ଜନ ତନ୍ତକ ସୁଗୁଣ ।
ସ୍ତ୍ରୀ-କ ଲଜ୍ଜା ବ୍ୟଞ୍ଜନକୁ ଲବଣ ପ୍ରଧାନ ।
ଗୁଣବତୀ ଜାୟା ଶିଶୁ ମୃଦୁଳ ବଚନ ।
ପ୍ରୀତି ପ୍ରଦତ୍ତ ଭୋଜନ ଅମୃତ ସମାନ ॥
ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଚୌର୍ଯ୍ୟ ଭିକ୍ଷା ରୋଗ ଋଣ ।
ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟେ ଯୁବତୀ ଭାର୍ଯ୍ୟା ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଭୋଜନ ॥
ଏ ଅଠୋଟି ଅଷ୍ଟ କଷ୍ଟ ବୋଲି ମହୀଁ ଖ୍ୟାତ ।
ଏମାନଙ୍କରୁ ବର୍ଜିତ ନର ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ॥
ମଶା ମାଛି ଝଡ଼ ବେଶ୍ୟା ଭିକ୍ଷୁକ ମୂଷିକ ।
କରଗ୍ରାହୀ ଚୋର ନରମାନଙ୍କ ପୀଡ଼କ ॥
ସତୀଭାର୍ଯ୍ୟା କୀର୍ତ୍ତିଯୁତ ସୁତ ହିତକର ।
ଜ୍ଞାତି କଷ୍ଟହର ମିତ୍ର ବିଶ୍ୱସ୍ତ କିଙ୍କର ॥
ଆବଶ୍ୟକ ବିତ୍ତ କ୍ଷୀର ସମୃଦ୍ଧ ଗୋ-ବ୍ରାତ ।
ଜଗତର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏ ଅଠ ଅଷ୍ଟୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ସତ ॥
ଧନୀ କୁଟୁମ୍ବରେ ପ୍ରଭୁ ସଭାରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ।
ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅଟେ ଅତି ଦକ୍ଷ ॥

ହର ବୋଲିବା ବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱୟ ଯେତେକ ହର ପାରେ ।
ସେତେକ ପାତକ ପ୍ରକର ନାହିଁତ ଏ ସଂସାରେ ॥
ସେହି ବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱୟ ସଂଯୁତ - ନାମ ଆନ୍ତେ କାହିଁକି ?
ପାତକୀ ଡ଼ରଇ ସମନ ଘୋର ଦଣ୍ଡ ତଢ଼କି ॥

ହେ ଦ୍ୱିତୀୟ ମତ ଯୁକ୍ତ, ସେହି ଷଷ୍ଠୀ
ପଞ୍ଚମ ଭକ୍ତି ଶୋଭିତା ।
ଏକାଦଶ ପଯ୍ୟୋ— ଧରି ନବମକ୍ତି,
ଲୋକେ ସପ୍ତମ ବର୍ଜିତା ॥
ଦଶମ ଧ୍ୱଜାଦି ଗଢରେ ଅକ୍ରାନ୍ତା
ହୋଇ ନିର୍ଜିଲେ ଦ୍ୱାଦଶ ।
ଚତୁର୍ଥ ପରିଏ ସମ୍ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ଲଭେ
ଅଷ୍ଟମ ବେଦନାଭୂଶ ॥
ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ଆଉ ବିଳମ୍ବ ନ କର
ସତ୍ୱର ହୁଅ ତୃତୀୟ ।
ଜଗତେ ପରର ଉପକାର କାଷ୍ଟେ
ବାଞ୍ଛଜନ କରଣୀୟ ॥

ଗୌରୀ ସ୍ତବ

ବେଦଘନବନ— ମୟୂରୀ, ବେଦାନ୍ତ-
ମଞ୍ଜୁଳାରାମ ଭ୍ରମରୀ,
ପ୍ରଣବ ପଞ୍ଜର— କୀରୀ, ଜୟ ଜୟ
ଗୌରୀ ତ୍ରିପୁର ସୁନ୍ଦରୀ ।

ଶ୍ଳୋକଃ—ବନ୍ଦେଽହଂ ବୃଷଭାନୁଜାଂ ବ୍ରଜବଧୂବର୍ଗାଧିକାଂ ରାଧିକାଂ ।
ଗୋବର୍ଦ୍ଧନାତମୁଦାରକାଙ୍ଗୀଂ ସୁରନ୍ତିକାଂ ଗୋଲୋକଧାମସ୍ଥିତାଂ ।
ବୃନ୍ଦାରଣ୍ୟ ବିହାରଣୀଂ ଭଗବତୀଂ ପଦ୍ମାନନାଂ ପଦ୍ମିନୀଂ ।
ନୀଳାମ୍ଭୋଜଦଳେକ୍ଷଣାଂ ଶ୍ରୀ ତଜନବ୍ରାତାବନୀଂ ଶ୍ରୀମତୀଂ ॥

ରାଗିମାଳିକା (ମୁନିବରବାଣୀ)

ନମେ ଷଡ଼ାନନ ତାତ । ବନ୍ଦ୍ୟ ! ନେଇ ମୋର ଶିର ।
ସ୍ୱପାଦେ କରେ ସ୍ଥାପନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୧ ।
ବୃଷଭାନୁସୁତାବର । ସଖୀଙ୍କୁ ନୋହୁ ଅନ୍ତର ।
କେବେ ହେଁ ମୋହର ମନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୨ ।
ସୁରମିଥୁନ ପୂଜିତ । ମୋ ହୃଦକୁ ଅବିରତ ।
କରେ କ୍ରୀଡ଼ାସୁସଦନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୩ ।
ଯଦୁକୁଳୀର ତନୁଜ । ହୋଇ ବୋଲାଉ ଗୋପଜ ।
ଛନ୍ଦଚରିତ ନିଦାନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୪ ।
ଅସୁରେଭ କଣ୍ଠୀରବ । ମୋର ହୃଦୟରୁ ଜୀବ—
ହିଂସାକୁ କରେ ନାଶନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୫ ।
ଗୋପକନ୍ୟା ପିନ୍ଧା ଶାଢ଼ୀ । ଚୈର ! ସତ୍ପଥ ନ ଛାଡ଼ି ।
ମୋଠାରୁ କରୁ ଗମନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୬ ।
ନ କର ରକ୍ଷଣ ମୋର । ଅତୁଲାକୀର୍ତ୍ତିରେ ତୋର ।
ନ କରେ ମସି ଲେପନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୭ ।
ପବିତ୍ର ନାମକୁ ତୋର । ସଦା ଜପୁ ତୁଣ୍ଡ ମୋର ।
ଗୋପୀମୁଖ କଞ୍ଜଦ୍ରୂଣ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୮ ।
ଦ୍ରବ୍ୟଶାର୍ଙ୍ଗ ଧନୁର୍ଦ୍ଧର । ମୋତେ ତାପତ୍ରୟୁଁ ତାର ।
ମୋରେ ହୋଇ ସକରୁଣ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୯ ।
ମକରକଣ୍ଠ ଛେଦିଲୁ । ବାରଣ ପ୍ରାଣ ରଖିଲୁ ।
କୃପା କୁଷ୍ଟାନ୍ତଃକରଣ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୧୦ ।

ପାପାବ୍ଧି କୁମ୍ଭକୁମାର । ମୋ ପାପ ଲକ୍ଷ ସଂହର ।
କୃପାରେ କରେ ଦମନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ ! ୧୧ ।
ମୀନାଦିରୂପଧାରକ । ବିକ୍ରମବର୍ମ ପାଳକ ।
କରେ ମୋତେ ଭକ୍ତି ଦାନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୧୨ ।

ଶ୍ଳୋକପଞ୍ଚକ

ଶ୍ରୀଧର ପୀତପଟାନ୍ୱିତ ଶୌରେ
ନୂତନନୀରଜନେତ୍ର ମୁରାରେ !
କେଶବ ମାଧବ କୁଞ୍ଜବିହାରେ
ବାମନ ବର୍ହିଶିଖଣ୍ଡକମୌଳେ । ୧ ।
କମ୍ବୁ ନୀରଜନାଭ ହରେ ଶୌରେ
ନରସିଂହ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ କଂସାରେ
କମଲାନନ ସାରସମଣ୍ଡିଳେ
ଦନୁଜ ସୁଷ୍ଠୁ ଭୂଧର ଦମ୍ଭୋଳେ । ୨ ।
କରୀଶପ୍ରପାଳଂ ସୁହୃଦ୍ଭକ୍ତପାଳଂ
ସରୋଜାତନେତ୍ରଂ ଘନଶ୍ୟାମଗାତ୍ରଂ
ରମାଜୀବିତେଶଂ ନତାଜାମରେଶଂ
ଚିଦାନନ୍ଦରୂପଂ ସଦାହଂ ପ୍ରପଦ୍ୟେ । ୩ ।
ଅମ୍ଭୋଜନାଳନେତ୍ରାଭିରାମ
ଗୋପାଳ ଗୋବିନ୍ଦ ଜୀମୂତ ଭୀମ
ବ୍ରଜେଶ ଯଦେଶ ଯୋଗୀଶପାଳ
ରକ୍ଷସ୍ବ ମାଂ କୃଷ୍ଣ ଦୈତ୍ୟାଳିକାଳ । ୪ ।
କୀର୍ତ୍ତିଦାନନ୍ଦନୀ ଦେବତାବନ୍ଦନୀ
ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରାନନା ପୁଣ୍ଡରୀକେକ୍ଷଣା
କୃଷ୍ଣସନ୍ତୋଷିଣୀ ଭକ୍ତସଞ୍ଜୀବନୀ
ଗୋପରାମାଧିକା ରାଧିକା ପାତୁ ମାଂ । ୫ ।

ଅଷ୍ଟ ଛାନ୍ଦ

ଗୋବିନ୍ଦ ମାଧବ । ଗୋପାଳ କେଶବ ।
ଶ୍ରୀମୁଖ କଂଜଭ୍ରମ । ବନ୍ଦଇଁ ରାମ । ୧ ।
ସାରସ ଲୋଚନ । ପାତକ ମୋଚନ ।
ଅନଙ୍ଗଜିତ ସୋମ । ବନ୍ଦଇଁ ରାମ । ୨ ।
କୌସ୍ତୁଭ ଭୂଷଣ । ତାପ ବିମୋଚନ ।
ରୂପ ବିଜିତ କାମ । ବନ୍ଦଇଁ ରାମ । ୩ ।
କିଙ୍କର କଲ୍ମଷ । ସଂସୃତି ତାରକ ।
ପୂତ ମଧୁର ନାମ । ବନ୍ଦଇଁ ରାମ । ୪ ।
ପୀତପଟାବୃତ । ଦେହ ବିରାଜିତ
ନିତ୍ୟ ପରମ ଧାମ । ବନ୍ଦଇଁ ରାମ । ୫ ।
ଶଙ୍କର ରଞ୍ଜନ । ସଙ୍କଟ ଭଞ୍ଜନ ।
ନୀଳ-ଜଳଦ ଶ୍ୟାମ । ବନ୍ଦଇଁ ରାମ । ୬ ।
ଶୂରକୁଳୋଦ୍ଭବ । ଭୂମିସୁତାଧବ ।
ଭୂଷିତ ବନ ଦାମ । ବନ୍ଦଇ ରାମ । ୭ ।
ନିର୍ଜର ସେବିତ । ବିକ୍ରମ ପୂଜିତ ।
ଦାନବକୁଳ ଭୀମ । ବନ୍ଦଇଁ ରାମ । ୮ ।

ଅରୁଣାଧର କନକାମ୍ବର କରୁଣାର୍ଣ୍ଣବ ମୁଦରେ ।
ବରୁଣାଳୟ ତନୂଜାପ୍ରିୟ କରୁଣାକର ଭରରେ ଚାପ ।
ଶରଣାଗତ ଜନ ପାଳକ ଚରଣାଙ୍କିତ ଭଜ ହେ ।
ମରଣାନ୍ତକ ଭୟ ନାଶନ କାରଣ ତ ଚତୁର ହେ । ୧ ।
କମଳାସନ ବନ୍ଦିତାଙ୍ଘ୍ୟୁ କମଳାମୁଖ ସୁଖ ହେ ।
କମଳାନନ ନତ ବିକ୍ରମ କମଳାମତ ହରହେ । ୨ ।

ଶ୍ରୀରାଧା କୃଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ପାଲ୍ଲହାଣ୍ଡ ସୁବଳା ବନ୍ଦିତ ଦିବ୍ୟ ପୀତପଟାବୃତ ।
ଦୀନ ଦାସ ବିଷାଦ ମୋଚନ ସୋମଭାସ୍କର ଲୋଚନ ।—
ମୌନି ପାଳମନୋବ ଶଙ୍କର ଦୁଷ୍ଟ ଦୈତ୍ୟ ଭୟଙ୍କର ।
ନୀଳ ନୀରଦାଭ କଳେବର ରାଧିକାବର ପାହିମାଂ ।—
ଗୋପୀକାଜନ ଚିତ୍ତ ଚନ୍ଦନ ଗୋକୁଳାଧିପନନ୍ଦନ ।
ଘୋର ପାତକରାଶି ନାଶନ ନୂତନାମ୍ବୁରୁହାନନ ।—
ଯାମଳାର୍ଜୁନ ଭୂରୁହ ଭଞ୍ଜନ ସାମ୍ବ ମାନସ ରଞ୍ଜନ ।
ନୀଳ ନୀରଦାଭ କଳେବର ରାଧିକାବର ପାହିମାଂ ।—
ବ୍ରହ୍ମଗର୍ବ ପୟୋଧି ଶୋଷଣ ରମ୍ୟ କୌସ୍ତୁଭ ଭୂଷଣ ।
ବେଣୁ ଗାନ କଳା ବିଶାରଦ ଜୀବ ଶାଶ୍ୱତ ମୋଦଦ ।—
ସାମ ଗାନ ବିଲୋଲ ମାନସ ପାଦ ନିନ୍ଦିତ ସାରସ ।
ନୀଳ ନୀରଦାଭ କଳେବର ରାଧିକାବର ପାହିମାଂ ।—

ଅତସୀ ଚମ୍ପକ	ନୀଳ କୁବଳୟ	ଜବା ମଲ୍ଲିକା କୋରକ ।
ପୁଣ୍ଡରୀକ କଞ୍ଜ	ମୁକୁଳ ସବାସ	କୋକନଦ ପୁନ୍ନାଗକ ॥
ସଂଯୁତ ବିଚିତ୍ର	ବଲ୍ଲରୀ ଧରାରେ	ମନ୍ଦେ କର ବିହରଣ ।
ଯୋଗୀ ବିଯୋଗୀଙ୍କ	ନିଶ୍ଚଳ ଚଞ୍ଚଳ	ମାନସ କରେ ହରଣ ॥

ବସ୍ତ୍ରର ମାଳିକା

(ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ)

ଜୟ ବିପ୍ରଭବ ପ୍ରାଣଦାୟକ । ରକ୍ଷଭବ ଘୋରଦଣ୍ଡ ମୋଚକ
ଶୁକ୍ଳସଲିଳଜଦଳଲୋଚନ । ଯଶୋମତୀ ପ୍ରମୋଦ ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧ ।

ଆତ୍ମସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଜାପତି ତାତ । ଆଙ୍ଗୀରସନୁତପାଦକଞ୍ଜାତ
ଜୟ ଶ୍ରୀମୁଖ ଶଶାଙ୍କ ଚକୋର । ଯୋଗିଜନ ଭାବତନ୍ମୟ ଗୋଚର
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୨ ।

ବାୟୁବାଳକ ସେବିତ ଚରଣ । ଜୟ ବିଧାତୃଗର୍ବ ସଂହରଣ
ଜଗଦୀଶ୍ୱର ସୁଦାମାର କଷ୍ଟ । ବହୁ ଧାନ୍ୟ ଧନରେ କଲୁ ନଷ୍ଟ
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୩ ।

ଖଳପ୍ରମାଥୀ ତୁହି ଧର୍ମପାଇଁ । ନିର୍ବନ୍ଧନ ହିଂସା ତୋହଠେ ନାହିଁ
ବୃଷଧ୍ୱଜପିତନାମ ବର । ଚନ୍ଦ୍ରଭାନୁସୁତାବେଦ୍ଧ ସୋଦର
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୪ ।

ସ୍ୱଭାନୁଦୀପ୍ତସମସ୍ତ ଭୁବନ । ଘୋରଭବାବ୍ଧି ତାରଣ କାରଣ
ଦିନକରବଂଶପାର୍ଥିବବର । ନିରଞ୍ଜନ ଅବ୍ୟୟ ପରାତ୍ପର
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୫ ।

ହୁଏ ତୋ କୃପାପାତ୍ର ସର୍ବଜ୍ଞତ । ସର୍ବକର୍ତ୍ତା ସର୍ବଧାରୀ ତୁହି ତ
ବାସକରେ ତୋ ବିରୋଧୀ ନାକରେ । ହୁଏ ପ୍ରକୃତି ବିକୃତ ତୋହରେ
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୬ ।

ଖର ଦୂଷଣ ତ୍ରିମସ୍ତକସୂଦନ । ଦଶରଥ ନୃପ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ନନ୍ଦନ
ଭଜସ୍ୱଦବ୍ୟଶତାଙ୍ଗ ଗୁଳକ । ପଣ୍ଡୁ ତନୟ ଜୟସନ୍ଧାୟକ
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୭ ।

ରୂପେ କୋଟିମନ୍ମଥଙ୍କୁ ଜିଣିଲ । ସୂର୍ପଣଖାକୁ ଦୁର୍ମୁଖୀ କରିଲ
ଚେଲଜିତହେମ ଲମ୍ବିତ ସର । ବିଲମ୍ବୀ ନ ଲଭେ ଫଳ କାର୍ଯ୍ୟର
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୮ ।

ଚିଦ୍‌ବିକାଶିକ ଶାର୍ବରୀତମର । ଦ୍ରବ୍ୟ ପରି ଏ ତୁହି ଅଗୋଚର
ତୋର ନାମ ଭବାବ୍ଧିପ୍ଳବ ସତ । ମଧ୍ୟ ଶୁଭକୃତ ଶୋଭକୃତ ତ
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୯ ।

କ୍ରୋଧୀ ହୁଡ଼େ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରବଧରେ । ବିଶ୍ୱବସୁ ବିଶ୍ୱାବସୁ ରୂପରେ
ଶତ୍ରୁକୁ ତୁ ପରାଭବ କରିଲ । ପ୍ଲବଙ୍ଗଙ୍କରେ ସେତୁ ବନ୍ଧାଇଲ
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧୦ ।

ଜ୍ଞାନଭକ୍ତିକର୍ମଙ୍କ କୀଲକକୁ । ଭଲେ ବୁଝାଇଲ ଧନଞ୍ଜୟକୁ
ସୌମ୍ୟରୂପେ କରୁ ଜଗତ୍ପାଳନ । ରୌଦ୍ରରୂପେ ତୁ କରୁ ତନ୍ନାଶନ
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧୧ ।

ଜ୍ଞାନୀଏ ବିନା ସାଧାରଣନରେ । ତୋତେ ଜାଣି ନ ପାରିଲେ ମୋହରେ
ତୁ ବିରୋଧିକୃଦ୍ଦୋଷକ୍ଷମାକର । ତେଣୁ ବୋଲାଉଛୁ କ୍ଷମାସାଗର
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧୨ ।

ତୁ ଅପରଧାବିତ ବୃଷଭଙ୍କୁ । ବାନ୍ଧି ଦେଲ ସୁଦନ୍ତାହସ୍ତକୁ
ନୁହେ ପ୍ରମାଦୀ ତୋହର କିଙ୍କର । ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଧୃତ ଧରାଧର
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧୩ ।

ରାକ୍ଷସକୁଳ ବନଦାବାନଳ । ପାତକ ତୁଳକରାଶି ପିଙ୍ଗଳ
ବିନତକାଳ ଯୁକ୍ତରେ ତାର୍କିକ । ତୋର ସ୍ତୁତିକ କରୁଥାଏ ଠିକ
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧୪ ।

ତୋ ଦାସ କରେ ସିଦ୍ଧାର୍ଥୀ ଜନକୁ । ରୌଦ୍ରୀ ଲଭଇ ନାହିଁ ମଙ୍ଗଳକୁ
ଦେବ ତୋ କୃପା ବିହୀନେ ଦୁର୍ମତି । କେବେ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ ସୁମତି
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧୫ ।

ହୋଇ ଆନକଦୁନ୍ଦୁଭିର ସୁତ । ବୋଲାଇଲ ତୁହି ଗଉଡ଼ ପୁତ
ରୁଧିରୋଦ୍ଗାରି କରି ମାରିଚକୁ । ପ୍ରେରଣ କଲ ଦେବ ଭୁବନକୁ
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧୬ ।

ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷ ରକ୍ତାକ୍ଷି ହୋଇଲ । ଯେଉଁ ସମୟେ କଂସକୁ ଦମିଲ
କୋପ ନ କଲ ଭୃଗୁ ମୁନିଠାରେ । ପାଦଚିହ୍ନକୁ ବହିଲ ହୃଆରେ
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧୭ ।

ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଲେ ତୋନାମ ଥରେ । ଜନ୍ମପରମ୍ପରାକୁ କ୍ଷୟ କରେ
ତୋ ପଦରେ ବିକ୍ରମବର୍ମାର୍ପିତ । ବସ୍ତ୍ରରମାଳିକା ଗୀତ ପୂରିତ
ଇନ୍ଦିରାତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧୮ ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚରତ୍ନ ସ୍ତୋତ୍ରଂ

ଶ୍ରୀଯଶୋଦାସୁତଂ । ଶ୍ୟାମନୀଳଦ୍ୟୁତିଂ । ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରାନନଂ ।
ପୁଣ୍ଡରୀକେକ୍ଷଣଂ । ବଲ୍ଲବୀ ବଲ୍ଲଭଂ । ବେଣୁଗାନ ପ୍ରିୟଂ ।
ରାଧିକାରଞ୍ଜନଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଂ ଭଜେ । ୧ ।

କେଶବଂ ମାଧବଂ । କଂସ ବଂଶାନ୍ତକଂ । କୋଟିମାରାକୃତିଂ
କାମପାଲାନୁଜଂ । ଗୋପିକାବ୍ଧାରୁଣଂ । ଗୋପଗୋପୀଶ୍ୱରଂ
ରାଧିକାରଞ୍ଜନଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଂ ଭଜେ । ୨ ।

ମଞ୍ଜୁପାଦାମ୍ବୁଜଂ । ମେରୁଧୀରଂହରଂ । ସ୍ୱର୍ଗନାଥାର୍ଚ୍ଚିତଂ
ସର୍ବଦେବେଶ୍ୱରଂ । ଦାୟ କଳ୍ପଦ୍ରୁମଂ । ଦାନବାରିଂ ବିଭୁଂ
ରାଧିକାରଞ୍ଜନଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଂ ଭଜେ । ୩ ।

ଅଚ୍ୟୁତଂ ଗୋପତିଂ । ଯାଦବେନ୍ଦ୍ରଂ ବିଧୁଂ । ପୀତବାସାନ୍ୱିତଂ
ପାପତୂଳାନଳଂ । ବିଶ୍ୱସୃଡ୍ବନ୍ଦିତଂ । ବେଦବେଦ୍ୟଂପରଂ
ରାଧିକାରଞ୍ଜନଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଂ ଭଜେ । ୪ ।

ବାମଦେବାର୍ଚ୍ଚିତଂ । ବାଞ୍ଛିତାର୍ଥପ୍ରଦଂ । ମନ୍ଦହାସାନ୍ୱିତଂ
ମୁକ୍ତିଦଂ ସୁନ୍ଦରଂ । ଶ୍ରୀଧରଂ ଭୂଧରଂ । ଶ୍ରୀକରଂ ବିକ୍ରମଂ
ରାଧିକାରଞ୍ଜନଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଂ ଭଜେ । ୫ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ମଦ୍ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମ ବିରଚିତଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରପଞ୍ଚରତ୍ନସ୍ତୋତ୍ରଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଂ ॥

ଶ୍ରୀରାଧିକାଧବ ପଞ୍ଚରତ୍ନ ସ୍ତୋତ୍ରଂ

ଶ୍ରୀଜନାର୍ଦ୍ଦନ । ସର୍ବକାରଣ । ନିଷ୍କଳଙ୍କ ନିରଞ୍ଜନ ।
ଦେବ କେଶବ । କୃଷ୍ଣମାଧବ । ଯାମଳାର୍ଜ୍ଜୁନଭଞ୍ଜନ ।
ନୀଳକନ୍ଧର । ପିଞ୍ଛଶେଖର । ପାର୍ବତୀପତି ରଞ୍ଜନ ।
ରାଧିକାଧବ । ଦୀନବାନ୍ଧବ । ପାହିମାଂ ଭବ ସାଗରାତ୍ । ୧ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପ । ମଣ୍ଡଳାନନ । ଶ୍ରୀହରେ ମୁରଳୀଧର ।
ମାରମୋହନ । ନୀରଜେକ୍ଷଣ । ଗୋପିକା ପଟତସ୍କର ।
ଦେବ ପୂଜିତ । ପାଦପଙ୍କଜ । ପଦ୍ମନାଭ କୃପାକର ।
ରାଧିକାଧବ । ଦୀନବାନ୍ଧବ । ପାହିମାଂ ଭବ ସାଗରାତ୍ । ୨ ।
ରାମ ସୋଦର । ହାଟକାମ୍ବର । ଗୁଞ୍ଜହାର ସୁଶୋଭିତ ।
ବଲ୍ଲବୀମୁଖ । କଞ୍ଜଷଟ୍ପଦ । ଦାସ କାମ୍ୟଫଳ ପ୍ରଦ ।
ଦୈତ୍ୟ ଭୀକର । ମଙ୍ଗଳାକର । କୋଟିଦର୍ପକ ସୁନ୍ଦର ।
ରାଧିକାଧବ । ଦୀନବାନ୍ଧବ । ପାହିମାଂ ଭବ ସାଗରାତ୍ । ୩ ।
ମେରୁ ଭୂଧର । ଧୀର ଶଙ୍କର । ମୌନିମାନସ ଚନ୍ଦନ ।
ନିତ୍ୟ ନିର୍ମଳ । ଭକ୍ତବତ୍ସଳ । ନିର୍ବିକଳ୍ପ ନିରାମୟ ।
ସୃଷ୍ଟି ପାଳନ । ବିଶ୍ୱନାଶନ । ହେତୁ ଭୂତ ପରାତ୍ପର ।
ରାଧିକାଧବ । ଦୀନବାନ୍ଧବ । ପାହିମାଂ ଭବ ସାଗରାତ୍ । ୪ ।
ସୁରରକ୍ଷକ । ବୈରିମାରକ । ବିଷ୍ଣୁପାବଳୀ ନାୟକ ।
ମୁକ୍ତିଦାୟକ । ଦୁଃଖ ନାଶକ । ଘୋର ପାତକ ହାରକ ।
ନନ୍ଦବାଳକ । ପୂତନାନ୍ତକ । ରାସମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟଗ ।
ରାଧିକାଧବ । ଦୀନବାନ୍ଧବ । ପାହିମାଂ ଭବ ସାଗରାତ୍ । ୫ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ମଦ୍ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମଣା ବିରଚିତଂ ରାଧିକାଧବ ପଞ୍ଚରତ୍ନ ସ୍ତୋତ୍ରଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଂ ।

ଶ୍ରୀକୃପାମ୍ଭୋଧ୍ୟଷ୍ଟକଂ

ଶ୍ରୀ ସୀତାପ୍ରାଣନାଥୋ ବା ରାଧିକା ଚିତ୍ତବଲ୍ଲଭଃ ।
କୃପାବାରିନିଧିର୍ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୧ ।
କୋଶଳେଶ୍ୱର ପୁତ୍ରୋ ବା ଗୋପଭୂପତି ନନ୍ଦନଃ ।
କୃପାବାରିନିଧିର୍ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୨ ।

ରାଘବାନ୍ୱୟ ଦୀପୋ ବା ଯାଦବାନ୍ୱୟ ଭୂଷଣଃ ।
କୃପାବାରନିଧିର୍ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୩ ।

କୋଦଣ୍ଡ କାଣ୍ଡ ହସ୍ତୋ ବା ବଚସ ମୁରଲ୍ଲୀଧରଃ ।
କୃପାବାରନିଧିର୍ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୪ ।

ପୌଲସ୍ତ୍ୟ ଗୋତ୍ରହର୍ତ୍ତା ବା କଂସବଂଶ ବିନାଶକଃ ।
କୃପାବାରନିଧିର୍ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୫ ।

ଯୋଗିଚିତ୍ତନିବାସୋ ବା ଗୋପୀମାନସମନ୍ଧରଃ ।
କୃପାବାରନିଧିର୍ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୬ ।

କିରୀଟ ଯୁକ୍ତମସ୍ତୋ ବା ଶିଖଣ୍ଡାନ୍ୱିତମସ୍ତକଃ ।
କୃପାବାରନିଧିର୍ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୭ ।

ସୁ ଦୁର୍ବାଦଳବର୍ଣ୍ଣୋ ବା ଶକ୍ରନୀଳସମପ୍ରଭଃ ।
କୃପାବାରନିଧିର୍ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୮ ।

କୃପାମ୍ଭୋଧ୍ୟଷ୍ଟକଂ ଦିବ୍ୟଂ ସର୍ବପାପ ପ୍ରଣାଶନଂ ।
ରଚିତଂ ବିକ୍ରମେଶେନ ଭାରଦ୍ୱାଜେନ ଭକ୍ତିତଃ । ୦ ।

ଶ୍ରୀ ସହିତାଷ୍ଟକଂ

ଗିରିଶନନ୍ଦନୀଶୋ ବା କ୍ଷୀରାବ୍ଧିତନୟାବରଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସହିତୋ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୧ ।

ଧୃତଶାର୍ଦ୍ଦୂଳଚର୍ମୋ ବା କୃତହେମାମ୍ବରାବୃତଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସହିତୋ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୨ ।

ବାଜୀଭୂତ ମହୋକ୍ଷୋ ବା ବିହଙ୍ଗପତିବାହନଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସହିତୋ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୩ ।

କପର୍ଦ୍ଦଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ୋ ବା କଣ୍ଠବରରାଜିତଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସହିତୋ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୪ ।

ଶୁକ୍ଳସ୍ଫଟିକବର୍ଣ୍ଣୋ ବା ନବୀନଘନଦଦ୍ୟୁତିଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସହିତୋ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୫ ।

କପାଳ ଶୂଳହସ୍ତୋ ବା ଶଙ୍ଖଚକ୍ର ଗଦାଧରଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସହିତୋ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୬ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟେନ୍ଦୁ ବହ୍ନିନେତ୍ରୋ ବା ପୁଣ୍ଡରୀକ ଦଳେକ୍ଷଣଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସହିତୋ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୭ ।

କୈଳାସ ନଗନାଥୋ ବା ବୈକୁଣ୍ଠପୁରନାୟକଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସହିତୋ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୮ ।

ଶ୍ରୀସହିତାଷ୍ଟକଂ ପୁଣ୍ୟଂ ତାପତ୍ରୟନିବାରଣଂ ।
ରଚିତଂ ଭକ୍ତି ଭାବେନ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମେଶବର୍ମଣା । ୦ ।

ଶ୍ରୀହରିକବଚ

ଶ୍ଳୋ—ଶିରୋମେଶ୍ରୀବରଃପାତୁ ଲଲାଟଂ ଧରଣୀଧରଃ ।
ଲୋଚନେପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷଃ ଶ୍ରବଣେ ବିଷ୍ଟରଶ୍ରବାଃ ।
ନାସିକାଂ କେଶବ ପାତୁ ନୃହରିର୍ବଦନଂମମ ।
ଜିହ୍ୱାଂ ସର୍ବେଶପର୍ଯ୍ୟଙ୍କଃ ଶଙ୍ଖଚକ୍ର ଧରୋ ଗଳଂ ।
ବାହୁପାତୁ ଚତୁର୍ବାହୁ ର୍ଭକ୍ତସୌଖ୍ୟକରଃ କରୌ ।
ଗର୍ଭଂ ଦାମୋଦରଃ ପାତୁ ବକ୍ଷଃଶ୍ରୀବତ୍ସଲାଂଛନ ।
ନାଭିଂମେପଦ୍ମନାଭସ୍ତୁ ପୃଷ୍ଠଂମେ ପାତୁ ବାମନଃ ।
ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ଥାଣି ହୃଷୀକେଶୋ ଜାନୁନୀମେ ମଧୁସୂଦନଃ ।

ଅଘାସୁରପରେ ଜଂଘେମମପାଦୌ ବିଶ୍ୱକ୍ରମଃ ।
ସର୍ବାଂଗଂପାତୁମେ କୃଷ୍ଣଃ ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭଃ ।
ଅନ୍ତରୀକ୍ଷେ ସ୍ଥଳେ ନୀରେ ପାତୁମାଂ ସର୍ବଦେଶଗଃ ।
ଦିବସେ ସୂର୍ଯ୍ୟମଧ୍ୟସ୍ଥଃ ରାତ୍ରୌ ରାତ୍ରିଞ୍ଚରାନ୍ତକଃ ।
ସନ୍ଧ୍ୟୟୋର୍ବାସୁଦେବସ୍ତୁ ପାତୁମାଂ ସର୍ବଦାହରିଃ ।
ଯେ ଚେଦଂ କବଚଂ ଦିବ୍ୟଂ ପଠନ୍ତି ଭକ୍ତିଭାବତଃ ।
ତେ ତରନ୍ତି ସୁଖେ ନୈବ ମହୋପଦ୍ରବସାଗରଂ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମ ବିରଚିତଂ ଶ୍ରୀହରି କବଚଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଂ ।

ନବଗ୍ରହ ସଂଗ୍ରହ ସ୍ତବ

ନମଃସୂର୍ଯ୍ୟାୟ ସୁର୍ଯ୍ୟାୟ ନମଃ ଶୀତକରାୟତେ ।
ମଙ୍ଗଳାୟ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟଂ ବୁଧାୟତେ ନମୋନମଃ ।
ଧୀଷଣାୟ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟଂ ଶୁକ୍ରାୟ କବୟେ ନମଃ ।
ନମୋଽର୍କଜାୟ ମନ୍ଦାୟ ନମୋ ରାହୁଗ୍ରହାୟତେ ।
ନମୋଽସ୍ତୁକେତବେ ତୁଭ୍ୟ ମିତିସଂଗ୍ରହସଂସ୍ତବଃ ।
ଦୈନଂଦିନଂପଠେଦ୍ୟସ୍ତୁ ଗ୍ରହପ୍ରୀତିକରୋ ଭବେତ୍ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବିରଚିତୋ ନବଗ୍ରହସଂଗ୍ରହସ୍ତବଃ ସମାପ୍ତଃ ।

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ଗୀତ

ଶ୍ଳୋ । ଶୃଙ୍ଗାରଂଧରଣୀସୁତା ବିହରଣେ ବୀରଂଧନୁର୍ଭଞ୍ଜନେ ।
କାରୁଣ୍ୟଂରବକାବନେଽଦ୍ଭୁତରସଂ ସିନ୍ଧୌପଥଃକଳ୍ପନେ ।
ହାସ୍ୟଂଛନବାଖଣ୍ଡନେ ଭୟ୍ୟକରଂ ବୀଭତ୍ସମଭ୍ୟାଗମେ ।
ରୌଦ୍ରଂରାବଣ ସୂଦନେଦ୍ୱିଜଜନେଶାନ୍ତଂବପୁଃପାତୁନଃ । ୮ ।

ଶୁଣ—ଶ୍ରୀରାମ କଥା ସୁଧାସ୍ଥାନକୁ ।
ପାପାଳି ଗାଢ଼ାନ୍ଧକାରେନକୁ । ପ ।
ତ୍ରେତା ଯୁଗେ ରକ୍ଷମାନେ ବଳି ।
ଦେବଙ୍କ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଲେ ଡଳି । ୧ ।
ଦେବଙ୍କୁ ବଳେ କଲେ କିଙ୍କର
ତାହାଙ୍କ ଫଲ୍ଲହେଲା ଦୁର୍ଭର । ଶୁଣ । ୨ ।
ଦେବାଳି ଏକାସ୍ତ୍ରରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ।
ଏମନ୍ତ ଜଣାଇଲେ ଦୁଃଖକୁ । ୩ ।
ସର୍ବେଶ ଅନନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀବର ।
ଗୋବିନ୍ଦ ମୁକୁନ୍ଦ ଦାମୋଦର । ୪ ।
ଲଙ୍କେଶ-ଦେବାରି-ସେ ରାବଣ ।
ତା ତାପ ଅମାପ ନାରାୟଣ । ୫ ।
ଅମ୍ଭଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଅ ତାହା ଶୁଣି ।
ବୋଲେ ରମାକାନ୍ତ ଚିତ୍ତେ ଗୁଣି । ୬ ।
ମୁଁ ହେବ ମର୍ତ୍ତେ ଦଶସ୍ୟନ୍ଦନ ।
ଭୂପାଳ ଜ୍ୟେଷ୍ଠାପତ୍ନୀ ନନ୍ଦନ । ୭ ।
ତୁମ୍ଭେ ହୁଅ ଋକ୍ଷ କୀଶାବଳୀ ।
ରକ୍ଷୋଗଣି ଦେବା ଆମ୍ଭେ ଦଳି । ୮ ।
ତାହା ଶୁଣି ମୋଦେ ଦେବେ ଗଲେ ।
ବନେ ପର୍ବତେ କ୍ରମେ ଜନ୍ମିଲେ । ୯ ।
ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ରାମାକାରେ ରାଜିତ ।
ସେ ଚକ୍ର ହେଲା କୈକେୟୀ ସୁତ । ୧୦ ।
ସର୍ପାଧିପ ହୋଇଲା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।
ସେ ଶଙ୍ଖ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ନାମେ ଘେନ । ୧୧ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମିଥିଳାରେ ସୀତାକୃତ ।
ତେବେ ଗଲା ବର୍ଷ କେତେ ବିତ । ୧୨ ।
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ରାମ ସୌମିତ୍ରିଙ୍କୁ ।
ନେଲା ଜଗିବାକୁ ତା ଯାଗକୁ । ୧୩ ।

ସୁବାହୁ ତା ମାତା ଶ୍ରୀରାମର ।
ବାଣେ ମରଲେ ମାରୀଚ୍‌ସୁର । ୧୪ ।
ପ୍ରଯାଗ ପାରବାରେ ହୋଇଲା ।
ସେ ଯାଗ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ପୂରିଲା । ୧୫ ।
ପରେ ମୁନି ବେନି ଭ୍ରାତା ତୁଲେ ।
ଗଲେ ମିଥିଳାକୁ କୌତୁହଳେ । ୧୬ ।
ବାଟେ ରାମପାଦ ମାହାତ୍ମ୍ୟରେ ।
ଶିଳା ବାଳା ହେଲା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ । ୧୭ ।
ଶ୍ରୀରାମ ଗିରିଶ ବାଣାସନ ।
ମୃଣାଳ ପ୍ରାୟେ କଲେ ଖଣ୍ଡନ । ୧୮ ।
ସୀତା ରାମଚନ୍ଦ୍ର-ବୀରେଶଙ୍କୁ ।
ସେ ମାଣ୍ଡବୀ କୈକେୟୀ ସୁନୁଙ୍କୁ । ୧୯ ।
ସେ ଊର୍ମିଳା ଲକ୍ଷ୍ମଣାଖ୍ୟାନ୍ତଙ୍କୁ ।
କନ୍ୟା ଶ୍ରୁତକୀର୍ତ୍ତି ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ । ୨୦ ।
ଦଶ୍ରନ୍ତେ ବିବାହ ହେଲା ପରେ ।
ଅଯୋଧ୍ୟା ସର୍ବେ ଗଲେ ମୋଦରେ । ୨୧ ।
ବାଟେ ଭୃଗୁରାମ ଗର୍ବାଚଳ ।
ଶ୍ରୀରାମ ବଜ୍ରରେ ହେଲା ଚୂର । ୨୨ ।
କୈକେୟୀର କାମନା ପୂରଣେ ।
ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନେ । ୨୩ ।
ଶ୍ରୀରାମ ବୁଲନ୍ତେ ତାରେ ଦୁଷ୍ଟ ।
ବିରାଧ କବନ୍ଧ ହେଲେ ନଷ୍ଟ । ୨୪ ।
ସେ ସୂର୍ପଣଖାର ନାକ କାନ ।
ଦେଲା କାଟି ଊର୍ମିଳା-ରଞ୍ଜନ । ୨୫ ।
ମାରୀଚ ଲଙ୍କେଶ ପ୍ରୋତ୍ସାହରେ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ କୁରଙ୍ଗ ହେଲା ଛଳେ । ୨୬ ।
ଶ୍ରୀରାମ ସୌମିତ୍ରି ସୀତା ବୋଲେ ।
ତାହା ପଛେ ଖୋଜି ଗୋଡ଼ାଇଲେ । ୨୭ ।

ଲଙ୍କେଶ ସନ୍ୟାସୀ ରୂପେ ଧରି ।
ନେଲା ଜାନକୀଙ୍କି ଲଙ୍କାପୁରୀ । ୨୮ ।
ମାରୀଚଙ୍କୁ ମାରି ଭ୍ରାତା ତୁଲେ ।
ଶ୍ରୀରାମ ସୀତାକୁ ଖୋଜେ ଭଲେ । ୨୯ ।
ସୀତେଶ ସୁଗ୍ରୀବ ହେଲେ ମିତ୍ର ।
ଇନ୍ଦ୍ରାତ୍ମଜ ରାମବାଣେ ହତ । ୩୦ ।
ସୁଗ୍ରୀବ କିଷ୍କିନ୍ଧା ରାଜା ହୋଇ ।
ଚେଷ୍ଟା କଲା ସୀତା ଖୋଜା ପାଇଁ । ୩୧ ।
ବାତାତ୍ମଜ ଲଙ୍ଘି ପାରାବାର ।
ଲଙ୍କାପୁରେ ଖୋଜେ ସୀତାକାର । ୩୨ ।
ସୀତାଙ୍କୁ ଅଶୋକାରଣ୍ୟେ ବନ୍ଦ ।
ରାମୋଦନ୍ତ ଭଣି ଅତ୍ୟାନନ୍ଦୀ । ୩୩ ।
କେତେ ଦାନବଙ୍କୁ ସେ ନାଶିଲା ।
ଲଙ୍କାପୁରୀ ଅଗ୍ନିରେ ପୋଡ଼ିଲା । ୩୪ ।
ତା ଠାରୁ ରାମ ବାର୍ତ୍ତା ଜାଣିଲା ।
ସେନା ସହିତରେ ଯାତ୍ରା କଲା । ୩୫ ।
ବିଭୀଷଣ ଅସି ରାମାଶ୍ରିତ ।
ହେଲା ସେତୁ ସାଗରେ ନିର୍ମିତ । ୩୬ ।
ସର୍ବେ ସିନ୍ଧୁ ପାରି ହେଲେ ଭଲେ ।
ଲଙ୍କାକୁ ପ୍ରତାପରେ ଧ୍ୱଂସିଲେ । ୩୭ ।
ଯୁଦ୍ଧେ ମେଘନାଦ ପ୍ରାଣାବଳୀ ।
ସୁମିତ୍ରାଜ ବାଣ ଦେଲା ଗିଳି । ୩୮ ।
ରାମାସ୍ତ୍ରେ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣାସୁର ।
କଲା ଦେବଲୋକରେ ମନ୍ଦିର । ୩୯ ।
ଲଙ୍କେଶ ପ୍ରାଣାବଳୀ ମାରୁତ ।
ରାମାସ୍ତ୍ର ସର୍ପରେ ଭକ୍ଷିତ । ୪୦ ।
ଦୁଷ୍ଟାସୁରେ ସର୍ବେ ହେଲେ ହତ ।
ବିଭୀଷଣରେ ଲଙ୍କା ପାଳିତ । ୪୧ ।

ପରିଷିତା ଜାନକୀ ପାବକେ ।
ସର୍ବେ ବସିଲେ ସୁଖେ ପୁଷ୍ପକେ । ୯୨ ।
ପ୍ରବେଶିଲେ ତରେ ସାକେତରେ ।
ସର୍ବେ ମଗ୍ନହେଲେ ଆନନ୍ଦରେ । ୯୩ ।
ହେଲେ ଅଭିଷିକ୍ତ ସୀତାରାମ ।
ଭଲେ ସୂତ ମାନବାଳି ଷେମ । ୯୪ ।
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ଶିରୀବ୍ଭର ।
ଜପା ରବି ପ୍ରାପ୍ତେ ସେ ଭାସୁର । ୯୫ ।

ଶ୍ଲୋ । ଶୃଙ୍ଗାରଂଖଲୁରାଧିକା ବିହରଣେ ବୀରଂବୃଷାବନ୍ଧନେ ।
କାରୁଣ୍ୟଂସୁଜନାବନେଽଦ୍ଭୁତରସଂଗୋବର୍ଦ୍ଧନୋଦ୍ଧାରଣେ ।
ହାସ୍ୟଂରୁକ୍ମୁ ପରାଭବେ ଭୟଂକରଂ ବିଭତ୍ସମ ଭ୍ୟାଗମେ ।
ରୌଦ୍ରଂରାକ୍ଷସମର୍ଦ୍ଦନେମୁନିଗଣେ ଶାନ୍ତଂ ବପୁଃ ପାତୁନଃ । ୦ ।

ଶ୍ରୀ କେଶବ ଷୋଡଶୀ

ରାଗ—କୌଶିକ ।

(ରାଧା ଧର ସଖିଙ୍କର—ପ୍ରତ)

କମଳଦଳ ଲୋଚନ । କଳି କଳୁଷ ମୋଚନ ।
କମନୀୟ ମୃଦୁକାୟ । କେଶବ ଜୟ ଏ । ୧ ।
ଖଗାଧିପତି ବାହାନ । ଖଚରଗଣ ପାଳନ ।
ଖମଣି ସୁତାନାୟକ । ଖଳ ନାଶକ ଏ । ୨ ।
ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଗୋବରଧର । ଗୋବିନ୍ଦ କରୁଣାକର ।
ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ଶ୍ରୀକର । ଗୋଲୋକେଶ୍ୱର ଏ । ୩ ।

ଘନକାନ୍ତି ଜିତକାଳ । ଘନତମାଳେନ୍ଦ୍ରନୀଳ ।
ଘଟନାଦ ମୁନିଧେୟ । ଘନେଶ ଜ୍ଞେୟ ଏ । ୪ ।

ନବନୀତାପହାରକ । ନରକାସୁରମାରକ ।
ନବନଳିନ ଲପନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୫ ।

ଚଞ୍ଚଳା ମାନସ ହର । ଚକ୍ର ବିରାଜିତ କର ।
ଚତୁର୍ମୁଖାର୍ଚ୍ଚିତା ସମ । ଚରଣୋତ୍ତମ ଏ । ୬ ।

ଛତ୍ରରାଳି ବିହରଣ । ଛାୟାମୃଗଧରାନନ ।
ଛିଦ୍ୱର ଦାନବ ମସ୍ତ । ଛେଦନ ହସ୍ତ ଏ । ୭ ।

ଜଳଜ ପଦ ଯୁଗଳ । ଜବାକାନ୍ତି ପାଦତଳ ।
ଜନ ପ୍ରବର ରଞ୍ଜନ । ଜଗନ୍ମୋହନ ଏ । ୮ ।

ଝାଟ ବିହରଣ ରତ । ଝଷବରକେତୁ ତାତ ।
ଝଷାନଳତାପ ହର । ଝଷ ଶରୀର ଏ । ୯ ।

ନିଷ୍କଳଙ୍କ ନିର୍ବିକଳ୍ପ । ନିରଞ୍ଜନ ସର୍ପତଳ୍ପ ।
ନିର୍ବିକାର ହୃତପାପ । ନିତ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ଏ । ୧୦ ।

ଟେସ୍କର ଗଉଡ଼ ଘର । ଟୋକୀ ଲୁଗାମାନଙ୍କର ।
ଟଙ୍କଧର ବିନୁଟେଶ । ଟହକ ହାସ ଏ । ୧୧ ।

ଠାଣି ତୋ ତନୁ ପ୍ରକାର । ଠକଙ୍କର ଅଗୋଚର ।
ଠିକଣା ନାହିଁ ତୋହର । ଠାକୁର ମୋର ଏ । ୧୨ ।

ଡିଣ୍ଡୀର ଜିଣା କୀରତ । ଡୌଲ୍ ପୂରଣ ମୂରତ ।
ଡମ୍ବରୁ ପରା ମଧମ । ଡରର ଯମ ଏ । ୧୩ ।

ଢଳଢଳ ଟୋଣ୍ଡଙ୍କର । ଢେମଣି ପୁଣି ତାଙ୍କର ।
ଢମାଳିରେ ତୁଷ୍ଟ ମନ । ଢମ ଗଞ୍ଜନ ଏ । ୧୪ ।

ଅପ୍ରମେୟ ଅଧୋକ୍ଷଜ । ଅଚ୍ୟୁତ ଅନନ୍ତ ଅଜ ।
ଅଖିଳ ଜଗଦାଧାର । ଅନେକାକାର ଏ । ୧୫ ।

ତପନ ଚନ୍ଦ୍ର ନୟନ । ତପସ୍ୱୀ ପ୍ରକମ୍ପନ ।
ତରଣୀକୁଳ ଭୂଷଣ । ତାପ ଶୋଷଣ ଏ । ୧୬ ।

ଥଙ୍କଲେ ତୋ ପଦେ ମନ । ଥୟ ହୁଏ ଏ ନିଦାନ ।
ଥଙ୍କିତ ହେଉ ମୋ ମତି । ଥଳ ଗତି ଏ । ୧୭ ।

ଦାମୋଦର ବାସୁଦେବ । ଦମିତ କ୍ରୂର ଦାନବ ।
ଦର୍ପକ କୋଟି ସୁନ୍ଦର । ଦୟାସାଗର ଏ । ୧୮ ।

ଧୀରାଳି ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ ତତ୍ତ୍ୱ । ଧ୍ୟାନ ଗୋଚର ମହତ୍ତ୍ୱ ।
ଧୂର୍ତ୍ତ କଂସ ପ୍ରାଣହର । ଧରଣୀଧର ଏ । ୧୯ ।

ନାରାୟଣ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ । ନାକେଶ ଗର୍ବ ଭଞ୍ଜନ ।
ନାଗାଧୀଶ୍ୱର ବରଦ । ନତ ନାରଦ ଏ । ୨୦ ।

ପରଂବ୍ରହ୍ମ ପରାତ୍ପର । ପୌଲସ୍ତ୍ୟ ବଂଶାନ୍ତକର ।
ପରମ ପବିତ୍ର ନାମ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଏ । ୨୧ ।

ଫଣି ଫଣା ରଙ୍ଗସ୍ଥଳ । ଫୁଲ୍ଲାମ୍ବୁଜ କରତଳ ।
ଫଗୁ ତୋ ଓଷ୍ଠ ନିକଟେ । ଫଜିତ ଅଟେ ଏ । ୨୨ ।

ବଳି ସର୍ବସ୍ୱ ହାରକ । ବକତୁଣ୍ଡ ବିଦାରକ ।
ବୃନ୍ଦ ବୈନତେୟ ଧ୍ୱଜ । ବଳାବରଜ ଏ । ୨୩ ।

ଭକ୍ତପାଶ ବନ୍ଧ ଚୋର । ଭକ୍ତ ନ ଶୁଣେ ଯମର ।
ଭଇଁଫଦଣ୍ଡି ଶବଦ । ଭଜନ ମୋଦ ଏ । ୨୪ ।

ମର୍ତ୍ତେ ଖଳଙ୍କୁ ଜନ୍ମାଇ । ମାରିବାକୁ ଜନ୍ମପାଇ ।
ମହାଭୂତ ନୀତ ଚୋର । ମନ୍ଦରଧର ଏ । ୫ ।

ଯଦୁକୁଳାବ୍ଧି ତପନ । ଯାମଳାର୍ଜ୍ଜୁନ ଭଞ୍ଜନ ।
ଯତି ହୃଦୟ ସଦନ । ଯମୀ ଭେଦନ ଏ । ୨୬ ।

ରାଧିକା ନୟନୋତ୍ପଳ । ରାକାସୁଧାଂଶୁମଣ୍ଡଳ ।
ରମ୍ୟ କୌସ୍ତୁଭ ଧାରକ । ରାସ ରସିକ ଏ । ୨୭ ।

ଲକ୍ଷିତ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଗାନ । ଲୋଲୁପ ମଧୁସୂଦନ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ରାଜିତ ହୃଦୟ । ଲଙ୍କା ବିଳୟ ଏ । ୨୮ ।

ବିଷସ୍ତନ୍ୟ ତୋତେ ଦେଲା । ବାମା ମୁକତି ଲଭିଲା ।
ବିଚାର ଭମା ତୋ ଗୀତ । ବିଶ୍ୱାଧିପତି ଏ । ୨୯ ।

ଶିବ କାର୍ମୁକ ଖଣ୍ଡନ । ଶିଖଣ୍ଡ ଶିରେ ଭୂଷଣ ।
ଶମ୍ପାସମ ଚେଲାବୃତ । ଶେଷ ସେବିତ ଏ । ୩୦ ।

ଷଡଙ୍ଗ ସହିତାଗମ । ଷଡ଼ଭଙ୍ଗ ଚତୁରାଗମ ।
ଷଡ୍‌ଵର୍ଗ ଗୁଣ ସଂଯୁତ । ଷଡ଼ାସ୍ୟାନୂତ ଏ । ୩୧ ।

ସଙ୍କର୍ଷଣ ବେଣୁଧର । ସବଂଶ ପରଶୁ କର ।
ସନାତନ ମୂଳକନ୍ଦ । ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଏ । ୩୨ ।

ହେମ କଶିପୁ ମାରଣ । ହତ ମ୍ଳେଚ୍ଛ ପାପିଗଣ ।
ହୃତ କଙ୍କର ବୃଜନ । ହସ୍ତ ବଦନ ଏ । ୨୩ ।

କ୍ଷମ ବିକ୍ରମଙ୍କ ଦୋଷ । କ୍ଷମାକର ହୃଷୀକେଶ ।
କ୍ଷୀର ସାଗର ମନ୍ଦର । କ୍ଷ୍ମାମନୋହର ଏ । ୩୪ ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନକ୍ଷତ୍ରମାଳା

ରାଗ ଗୁର୍ଜ୍ଜରୀ । ଭାଗବତ ବାଣୀ ।

ଜୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନନ୍ଦନାନ । ନକ୍ଷତ୍ରମାଳା ମୋଦେ ଘେନ । ୧ ।
ମରାଳାଶ୍ୱିନୀ ନୂତନାମ । ଭାସ୍ୱରଜିତ କୋଟି କାମ । ୨ ।
କୌସ୍ତୁଭ ଭରଣୀ ମୁକୁନ୍ଦ । କର୍ମ ଫଳଦ ଅଦ୍ୱକନ୍ଦ । ୩ ।
କୃତ୍ତିକା କୋଦର ମଣ୍ଡନ । ପୂଜିତ ଚରଣ ନଳିନ । ୪ ।
ରୋହିଣୀ ନନ୍ଦନ ସମ୍ଭୃତ । ପବିତ୍ର ସାମଗାନ ପ୍ରୀତ । ୫ ।
ମାନବ ମୃଗଶୀର୍ଷ ଧୃତ । ଶିଖଣ୍ଡ କଳାପ ଅଚ୍ୟୁତ । ୬ ।
କଳୁଶାରସାଦ୍ରାପଘନ । ବିକଚ କମଳ ଲୋଚନ । ୭ ।
କୁଚେଲ ପୁନର୍ବସୁ ପ୍ରଦ । ନନ୍ଦିତ ପଲ୍ଲବ ଶ୍ରୀପଦ । ୮ ।
କାଳିନ୍ଦୂଷିତ ପୁଷ୍ୟ ରାଗ । ରକ୍ଷିତ ପୀଡ଼ା ଯୁତ ନାଗ । ୯ ।
ବ୍ରଜବନିତା ଶ୍ଳେଷାଦର । ପଙ୍କଜ ନାଭ ଦାମୋଦର । ୧୦ ।
ଭୀମ ଘାତୁକ ଜନପର । ଧୃତ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଭୂଧର । ୧୧ ।
ସୁଭଦ୍ରା ପୂର୍ବ ଫାଲ୍ଗୁନୀପ । ମୂଳସ୍ଥ ମନୋହର ରୂପ । ୧୨ ।
ଗୋବିନ୍ଦ ଅର୍ଥି ମାନ୍ୟବର । ମୁରଲୀ ଯୁକ୍ତ ବିମ୍ବାଧର । ୧୩ ।
ବଜ୍ରମତ୍ସ୍ୟାଦି ରେଖାବ୍ରାତ । ଶୋଭିତ ସୁହସ୍ତାମ୍ବୁଜାତ । ୧୪ ।
ଚନ୍ଦ୍ରାଭ ଚିତ୍ରିତ ଚରିତ । ସକଳ ଭୁବନ ପବିତ୍ର । ୧୫ ।
ପବନାଶନ ବରତଳ୍ପ । ନିଷ୍କଳ ନିତ୍ୟ ନିର୍ବିକଳ୍ପ । ୧୬ ।

ଲଳିତା ବିଶାଖା ପ୍ରଦତ୍ତ । ତାମ୍ବୁଲାସ୍ୱାଦାସକ୍ତ ଚିତ୍ତ । ୧୭ ।
ସୁଦାମ ମୈତ୍ର ଭବନାଶ । ରାଧାସ୍ୟ ନୀରଜ ଦିନେଶ । ୧୮ ।
ସକଳ ନାଗର କନିଷ୍ଠ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଦ୍ପି ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ।୧୯।
ଅଚରଚର ମୂଳାଧାର । ଅଗାଧ ଜଳଧି ଗମ୍ଭୀର । ୨୦ ।
ପୂର୍ବାଷାଢ଼ାମ୍ବୁଦ ସମାନ । ନୀଳ ଶରୀର ଭାସମାନ । ୨୧ ।
ରଚିତ ବିଷ୍ଣୁ ଦେବଗଣ । ସମସ୍ତ କାରଣ କାରଣ । ୨୨ ।
ମୁଖାଭିଜିତ ସୁଧାକର । ଅବୃତ ଦିବ୍ୟ ପୀତାମ୍ବର । ୨୩ ।
ଶ୍ରବଣାଙ୍କିତ ସୁକୁଣ୍ଡଳ । ନିର୍ଜିତ ତପନ ମଣ୍ଡଳ । ୨୪ ।
ମୋକ୍ଷ ଧନଦ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ । ତପସ୍ୱିମାନସ ସଦନ । ୨୫ ।
ଚତୁଃଶଜାଲସ୍ଥା ନାୟକ । କିଙ୍କର ସଙ୍କଟ ହାରକ । ୨୬ ।
ଦେବ ଅପୂର୍ବ ଭାଦ୍ରପଦ । ବାରଣ ବିର ମଙ୍ଗଳଦ । ୨୭ ।
ବେଦ ଶଶାଙ୍କ ଲୋକୋତ୍ତର । ଭାଦ୍ରପଦାଗାର ଶ୍ରୀଧର । ୨୮ ।
ରେବତୀ ମନୋହରାନୁଜ । ଶମିତ ଦୁଷ୍ଟାସୁରବ୍ରଜ । ୨୯ ।
ଜୟ ବନମଦେବ ବର । ମାନସ ସାରସ ଭ୍ରମର । ୩୦ ।

——o——

ଶ୍ରୀଧର ନବରତ୍ନମାଳା

ରାଗ କଉଶିକ । ମୁନିବର ବାଣୀ

(କୁସୁମ ଗୁଙ୍ଗଡ଼ା କରେ—ପ୍ରଭ)

ପାଦପଦ୍ମ ରାଗଜିତ । ବାଳପଦ୍ମିନୀ ଦୟିତ ।
ମୁଖଜିତ ସୁଧାକର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୧ ।

ଦେବକୀ ଗର୍ଭ ଶାମ୍ବୁକ । ମୁକ୍ତାଫଳ ଶ୍ରୀନାୟକ ।
ରୂପଜିତ କୋଟି ସ୍ମର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୨ ।

ମୃତ ବିପ୍ର ବାଳ ଜୀବ— । ଦାୟକ ଦେବାଧିଦେବ ।
ଗୋପୀ ଚିତ୍ତ ବିତ୍ତ ହର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୩ ।

ଅମରବନ୍ଦିତ ପଦ । ଅସୁର ସନ୍ତତି କାଳ ।
ପାଳିତ ମୁନି ପ୍ରକର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୪ ।

କାର୍ତ୍ତିକିତ ପୁଷ୍ପରାଗ । ରଞ୍ଜିତ ମହାର୍ଘ ନାଗ ।
ସଂବେଷ୍ଟିତ ପୀତାମ୍ବର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୫ ।

ବଜ୍ରଧର ଗଦାଧର । ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରଣ ଭିଦୁର ।
ରାଧାସ୍ୟ କଞ୍ଜ ଭ୍ରମର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୬ ।

ନୀଲ ଲୋହିତ ବନ୍ଦିତ । ସାମବେଦ ଗାନ ରତ ।
ମୋହନ ମୁରଲୀଧର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୭ ।

ବିପ୍ର ଗୋମେଷ ରକ୍ଷକ । କର୍ମଫଳ ବିଧାୟକ ।
କରଧୃତ ଧରାଧର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୮ ।

ପାପ ବିଦୂର ଜନକ । ପୁତ୍ରିକା ପ୍ରାଣ ନାୟକ ।
ବିନତ ବିନମେଶ୍ୱର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୯ ।

ଗୋପାଲ ନବଗ୍ରହ ମାଳା

ରାଗ କଳ୍ପଣିକ । ମୁନିବର ବାଣୀ

(ରାଧା ଧର ସଖିକର—ବୃତ୍ତ)

ଘୋରାସୁର ବିନାଶକ । ନିର୍ଜର ବୃନ୍ଦପାଳକ ।
ଜିତାର୍କ ସୁଧାଂଶୁ ଭାଲ । ଜୟ ଗୋପାଲ ହେ । ୧ ।
ନକ୍ରେଶ ଶୀର୍ଷ ଛେଦକ । ହସ୍ତୀ ମୋକ୍ଷ ସନ୍ଧାୟକ ।
କାନ୍ତି ଜିତ ଶକ୍ରନୀଳ । ଜୟ ଗୋପାଲ ହେ । ୨ ।
କୁଜନ ଦୂର ସୁଜନ—। ଗଣ ହୃଦୟ ସଦନ ।
ଭକ୍ତ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଲୋଲ । ଜୟ ଗୋପାଲ ହେ । ୩ ।
ବିବୁଧ ସମୂହ ଗୀତ । ପୂତନାମାବଳୀ ଖ୍ୟାତ ।
ସଂରକ୍ଷିତ ଦାସ ଜାଲ । ଜୟ ଗୋପାଲ ହେ । ୪ ।

ରାଧାନନ ସୁଧାକର । ଜୀବଞ୍ଜୀବ ଦାମୋଦର ।
ଧୃତ ରମ୍ୟ ପୀତଚେଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୫ ।
ପୁରାନ୍ତକ ବନ୍ଧୁ ସ୍ତୁତ୍ୟ । ନିର୍ବିକାର ନିତ୍ୟ ସତ୍ୟ ।
ମଣ୍ଡିତ ସୁଗୁଣ ଶୀଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୬ ।
ମୁନୀଶନିଚୟାବନ । ପରାୟଣ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ।
ଦୁଷ୍ଟ ଶିଶୁପାଳ କାଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୭ ।
ପାତକତମୋ ଭାସ୍କର । ଭବାବ୍ଧି ନାବିକ ବର ।
ବିଭଞ୍ଜିତାର୍ଜୁନସାଲ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୮ ।
ମକରକେତୁ ଜନକ । ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ପ୍ରଦାୟକ ।
ଶ୍ରୀବିକ୍ରମଦେବ ପାଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୯ ।

ମତ୍ତକୋକଳ ଶ୍ଳୋକ

ରାଗିଣୀ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଭୈରବୀ ।

ଅଦ୍ଧାତାଳ ।

ରାଧିକାମୁଖକଞ୍ଜଭାସ୍କର ରାମସୋଦର ପାହିମାଂ ।
ଭକ୍ତହୃତ୍କୁଳଜାତମନ୍ଦର ଭବ୍ୟସୁନ୍ଦର ପାହିମାଂ । ୧ ।
ଗୋପିକାବସନାଳିତସ୍କର ଗୋଷ୍ଠସଞ୍ଚର ପାହିମାଂ ।
ପୂତଶାସନଚରନିର୍ଭାସୁର ପୂତନାହର ପାହିମାଂ । ୨ ।
ଶାର୍ବରୀବରମଣ୍ଡଳାନନ ଶାନ୍ତିକେତନ ପାହିମାଂ ।
ପଙ୍କସମ୍ଭବପତ୍ରଲୋଚନ ପଙ୍କମୋଚନ ପାହିମାଂ । ୩ ।
ରାସମଣ୍ଡଳମଧ୍ୟଶୋଭନ ରାଣିଭୂଷଣ ପାହିମାଂ ।
ଦାରୁଣାମରବୈରିସୂଦନ ଦାସପାଳନ ପାହିମାଂ । ୪ ।
ଝଞ୍ଜାଦ୍ଭସୁପର୍ବରକ୍ଷକ କଷ୍ଟହାରକ ପାହିମାଂ ।
ଗୋପଦର୍ପବିଲୋପକାରକ ଗୋପବାଳକ ପାହିମାଂ । ୫ ।

ଗେପିକେକ୍ଷଣମୋଦଦାୟକ ଗୋବର୍ଧାରକ ପାହିମାଂ ।
ବିକ୍ରମେଶ୍ୱରଦୁଃଖନାଶକ ବିଶ୍ୱପୋଷକ ପାହିମାଂ । ୬ ।

ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ୱ

ରାଗ ବରାଡ଼ି ।

ଅଷାଢ଼ଶୁକ୍ଳବାଣୀ ।

ହେ ନବଦ୍ୱୀପଶଶାଙ୍କ ଗୌରାଙ୍ଗ । ଭକ୍ତହୃଦୟ ତାମରସ ଭୃଙ୍ଗ ।
ତୁମ୍ଭ ସମେ କେଉଁ ଦେବ ଅଛନ୍ତି । କିମ୍ପାଇଁରେ ବସ୍ତୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲନ୍ତି ।
ତାଙ୍କ ଅବତାର । ମାନଙ୍କେ ଗୁରୁ ରାମ ବେଣୁଧର । ୧ ।

ଶୁଣ ଶ୍ରୀରାମ ଯେତେ କଥାକଲେ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଯଜ୍ଞକୁ ରଖିଲେ ।
ଶିଳାକୁ ସୁଶୀଳା ସ୍ୱରୂପ କରି । ସୁଗ୍ରୀବକୁ ଦେଲେ କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାପୁରୀ ।
ପାଣିରେ ପଥର । ଭସାଇ ବିଧ୍ୱଂସିଲେ ଲଙ୍କାପୁର । ୨ ।

ବିଭୀଷଣକୁ ଲଙ୍କା ରାଜ୍ୟଦେଇ । ସୀତାଙ୍କୁ ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷାକରାଇ ।
ମରିଥିଲା ସୈନ୍ୟକୁ ଜିଆଁଇଲେ । ମାରୁତିଙ୍କ ବ୍ରହ୍ମା ହେବୁ ବୋଇଲେ ।
ଦେଇ ଭୂମିଧନ । ତୋଷିଲେ ବହୁ ଦରିଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ । ୩ ।

ଆବର ଅଯୋଧ୍ୟାଚରାଚରଙ୍କୁ । ଦେଲେ କାରଣ ବୈକୁଣ୍ଠସ୍ଥାନକୁ ।
ସିନା ବିରଜାନଦୀ କି ଡିଆଁଇ । ନ ପାରିଲେ ହେ ଚୈତନ୍ୟଗୋସାଇଁ
ପାପତୃଣାନଳ । ଅଶ୍ରିତପଞ୍ଚଜନକଳ୍ପ ସାଳ । ୪ ।

କହିବି କୃଷ୍ଣ କଲା କାର୍ଯ୍ୟମାନ । ଦେଖିଣ କଲେ କୋଳକି କାଞ୍ଚନ ।
ଯଶୋଦାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦୀ କରି । ଗୋପୀଙ୍କି ତୋଷିଲେ କେଳି ଆଚରି ।
କୁବୁଜାକୁ ହରି । କରୁଣାରେ କଲେ ଦିବ୍ୟସୁନ୍ଦରୀ । ୫ ।

ବନ୍ଦିରୁ ମାତାପିତା ମୁକୁଳାଇ । ମଥୁରା ଉଗ୍ରସେନ କରେ ଦେଇ ।
ଗୁରୁପତ୍ନୀଙ୍କ ମଲା ପୁଅ ଦେଲେ । ସୁଦାମାଦରିଦ୍ରକୁ ଧନୀକଲେ ।
ପଣ୍ଡୁକୁମାରଙ୍କୁ । ଦେଲେ ହସ୍ତିନାପୁର ସମ୍ପଦକୁ । ୬ ।

ମୁଚୁକୁନ୍ଦଙ୍କୁ ତପସ୍ୟା ବତାଇ । କାମ୍ୟବରମାନ ବହୁରେ ଦେଇ ।
ଉଦ୍ଧବଙ୍କୁ କହୁ ଯତନେ ଜ୍ଞାନ । କଲ ଦୁଷ୍ଟନାଶ ଶିଷ୍ଟପାଳନ ।
ସେ କାହାକୁ ହେଲେ । ଗୋଲକେ ବାସ ଦେଇ ନ ପାରିଲେ ॥
'ନହ ଦେବ ତୁମ୍ଭର ଦାସଜନଙ୍କୁ । ହେଲେ ଦେଇଛ ଗୋଲକ ବାସକୁ
ଶୁଣ ଅଟ ତୁମ୍ଭେ ସବୁ ଦେବେଶ । ତୁମ୍ଭ ପାଦପଦ୍ମେ ମୋହର ଆଶ ।
ବିକ୍ରମ ବନ୍ଦିତ । ମୋରେ କୃପାକର ଖଣ୍ଡି ଦୁରିତ । ୮ ।

ରାଗିଣୀ ଝିଞ୍ଜୋଟି—ଅଦ୍ଧତାଳ ।

(ରସମାନସ—ସ୍ତୁତି)

ଶ୍ଲୋ । ଶରଣାଗତଜନପାଳକ ଚରଣାର୍ଦ୍ଦିତକଞ୍ଜହେ ।
ମରଣାଦ୍ଦିକଭୟସଞ୍ଚୟହରଣାଧିକବଳହେ ।
ଅରୁଣାଧର କନକାମ୍ବର ପୁରୁଣାପରଜନରେ ।
ବରୁଣାଳୟତନୁଜାପ୍ରିୟ କରୁଣାକର ତରରେ । ୦ ।

ରାଗିଣୀ ମୋହନା । ତାଳ ମିଶ୍ରରୂପ ।

ଧନ ତେର ସୁଖକ । ଶ୍ରୀହରି ଚନ୍ଦନ ଟେର ସୁଖକ । ପଦ ।
ମନଭଲେ ବୃନ୍ଦୁ ନାହିଁ କାହିଁକ । ଧନ ।
କ୍ଷୀର ଶର୍କରାଳି ଭୋଜନ ସୁଖକ ।
ନୀରଜାକ୍ଷ ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ ସୁଖକ । ଧନ । ୧ ।
ଦାରପୁତ୍ର ପୌତ୍ର ମେଳନ ସୁଖକ ।
ଶ୍ରୀରମେଶ ଭକ୍ତ ମିଶ୍ରଣ ସୁଖକ । ଧନ । ୨ ।
ଅସ୍ଥିର ପ୍ରପଞ୍ଚ ସେବନ ସୁଖକ ।
ସୁସ୍ଥିରଚ୍ୟୁତାଙ୍ଘ୍ରି ବନ୍ଦନ ସୁଖକ । ଧନ । ୩ ।
ଶବ୍ଦଭୋଗ ସଞ୍ଚୟାର୍ଜନ ସୁଖକ ।
ବିକ୍ରମାର୍ଚ୍ଚିତେଶ୍ୱରାର୍ଚ୍ଚନେ ସୁଖକ । ଧନ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ନାଥନାମକ୍ରିୟା—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ଓ ନବାନାଗରଙ୍କେ—ପ୍ରତି)

ନାହିଁ ନାହିଁ ଛଳେ । ମୁକ୍ତି ଭାବିଲେ । ପଦ ।
ପ୍ରାତଃ ସମୟରେ । କାକର ପାଣିରେ ।
ପାଣିକୁଆଁ ପରି ବୁଡ଼ିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୧ ।
ପାଉଁଶେ ଧୂସର । ହୋଇ ବୃକ୍ଷ ଖର ।
ବାଘରେ ଚର୍ମରେ ଗଡ଼ିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୨ ।
ନାମରେ ଭାଲକୁ । ଛାପରେ ଦେହକୁ ।
ମଣ୍ଡି ବାଘ ପରି ଚିହ୍ନିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୩ ।
କଣ୍ଠାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ । ଦାଡ଼ିକି ଥୋଡ଼ାରେ ।
ପୋଷି ଭାଲୁ ପରି ବୁଲିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୪ ।
ଗୋଟି ଗୋଟି ଧରି । ମାଳା ଲେଖାକରି ।
ଗୋମୁଖେ ଝୋଲିରେ ଜପିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୫ ।
ହୋଇ ଜ୍ଞାନ ଯୁତ । ବିକ୍ରମ ବଦତି ।
ହରିରେ ଶରଣାପନ୍ନ ନୋହିଲେ । ନାହିଁ । ୬ ।

ରାଗିଣୀ କଲ୍ୟାଣୀ—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ତାଣ୍ଡବନୃତ୍ୟ—ପ୍ରତି)

ହୀରକନିଭଦେହଂ । ଭଜାମ୍ୟହଂ । ପଦ ।
ମୌନିଗଣାର୍ଚ୍ଚିତଂ । ନିର୍ଜର ସେବିତଂ ।
ବାରଣମୁଖ ତାତଂ । ୧ ।
ଗୋପତି ବାହନଂ । ପାବକ ଲୋଚନଂ ।
ଭୂମିଧର ସୁତେଶଂ । ୨ ।
ପନ୍ନଗ ଭୂଷଣଂ । ପାତକ ଶୋଷଣଂ ।
ମାରିତ ସୁମ-ବାଣଂ । ୩ ।

ତାଣ୍ଡବ ଲୀଳସଂ । ଚକୋମଳ ମାନସଂ
ତାର ଧର ନିବାସଂ । ୪ ।
ଅନ୍ଧକ ନାଶକଂ । ବିକ୍ରମ ପାଳକଂ ।
ପାଣିଧୃତ ପିନାକଂ । ଭଜାମ୍ୟହଂ । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ବେହାଗ । ରୂପକ ତାଳ ।
(ଜୟନ୍ତତେଧିକଂ—ପ୍ରଭୃତି)
ପାହି ଶଙ୍କରି । ପାଟଳାଧରି ।
ମାହମାଂ ସମସ୍ତ ନିର୍ଜର ଭୟଙ୍କରି । ପଦ ।
କଞ୍ଜ-ଲୋଚନା । କଷ୍ଟ-ମୋଚନା ।
ଚାରୁଶାରଦାମ୍ବୁଜାତଶୋଭବାନନା । ୨ ।
ସର୍ବମଙ୍ଗଳେ । ଭକ୍ତବତ୍ସଳେ ।
ମତ୍ତଭୃଙ୍ଗଜାଲ ନୀଳ ଦିବ୍ୟ କୁନ୍ତଳେ । ୨ ।
ପାପହାରିଣି । ଶୂଳଧାରିଣି ।
କ୍ରୂରଦାନବ କୁଳ-ଗର୍ବ-ଖର୍ବ-କାରିଣି । ୩ ।
ସିଂହବାହନା । ଶମ୍ଭୁମୋହନା ।
ବିକ୍ରମେଶ ଚିତ୍ତ ନୀରଜାତ ବାସିନା । ୦ ।

ପଲ୍ଲବୀ

ସୁର ରକ୍ଷକ ଜାତ ରକ୍ଷସ ନର ପକ୍ଷ ସରସିଜାକ୍ଷ ।
ବିମତ ଶିକ୍ଷଣ ବହୁଦକ୍ଷ ଦାସ ମୋକ୍ଷଦାୟକ ॥

ରାଗ ନାଟକୁରଙ୍ଗୀ । ଅଦ୍ଧ ତାଳ ।

(ନ ଭାଙ୍ଗରେ ଶୁଭାଙ୍ଗି—ପ୍ରଭୃ)

ଚେତ୍ର ସର୍ବ ମାନସ । ଭଜ ହୃଷୀକେଶଙ୍କୁ । ପଦ ।
ଦ୍ୱିଜରାଜ ଶ୍ରୀମୁଖୀ । ବ୍ରଜବଧୂଜାରଙ୍କୁ । ଚେତ୍ର ।
ଶ୍ରୀନାରଦ ସୁଛାନ୍ଦ । ମୁନିସ୍ତୁତ୍ୟ ଦେବଙ୍କୁ ।
ଭାନୁ ନରେଶାତ୍ମଜା । ମନୋଧନ ହାରଙ୍କୁ । ୨ ।
ସୁରହର ମାନସ । ସାରସ ସପ୍ରାଶଙ୍କୁ ।
ହରବ୍ରହ୍ମାଦ୍ୟାର୍ଚ୍ଚିତ । ନୀରଜ ପ୍ରପାଦଙ୍କୁ । ୨ ।
ନନ୍ଦ ହୃଦୟାନନ୍ଦ । ସିନ୍ଧୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୋମଙ୍କୁ ।
ବୃନ୍ଦାରକ ବନ୍ଦିତ । ବୃନ୍ଦା ବିପିନେଶଙ୍କୁ । ୩ ।
ନୀଳମଣି ଶ୍ୟାମଳ । ଲଳିତ ଶରୀରଙ୍କୁ ।
କଳିତାପକାର୍ପାସ । ପ୍ରଳୟାଗ୍ନ୍ୟାଶଙ୍କୁ । ୪ ।
ସର୍ବ ଗୋପିକା ଗୃହ । ନବନୀତ ଚୋରଙ୍କୁ ।
ରବିକୁଳ ସମ୍ଭବ । ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମପାଳଙ୍କୁ । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ଭୂପାଳ । ଅଠତାଳ ।

(ସାମୀଙ୍କେ ଅସ୍ତା—ପ୍ରଭୃ)

ଦେବ ଉଠ ହେ । ପଦ ।
ଦେବଗଣାର୍ଚ୍ଚିତ । ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତ ।
ନୀଳାଙ୍ଗଶୋଭିତ । ଉଠ ହେ । ଦେବ ।
କୋକେ ବିରାଜିଲେ । ସାରସେ ଚେତିଲେ
ସାରଙ୍ଗ ଚୁମ୍ବିଲେ ଉଠ ହେ । ୧ ।
କାକେ ତ ରଡିଲେ । ଇନ୍ଦ୍ର ଦିଶା ଚଳେ
ଭାନୁ ପ୍ରକାଶିଲେ ଉଠ ହେ । ୨ ।

ଶ୍ରୀମତୀନାୟକ । ଗୋଗଣପାଳକ ।
ଗୋପବିହାରକ ଜୟ ହେ ।
କାମପାଳାନୁଜ । ବସୁଦେବ ବ୍ରଜ ।
ରାଜପ୍ରିୟାତ୍ମଜ ଜୟ ହେ । ୨ ।
ପାତକଶୋଷଣ । କୌସ୍ତୁଭଭୂଷଣ ।
ପୁଣ୍ଡ୍ରୀକେକ୍ଷଣ ଜୟ ହେ ।
ଶୀତଳସ୍ୱନନ । ସଜ୍ଜନରଞ୍ଜନ ।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନଭଞ୍ଜନ ଜୟ ହେ । ୩ ।
ଶକଟବାନ୍ତକ । ଦାନବମାରକ ।
ଧର୍ମସଂରକ୍ଷକ ଜୟ ହେ ।
ବିକ୍ରମ କିଙ୍କର । ଚିତ୍ତାବ୍ଜଭାସ୍କର ।
ଧୃତପୀତାମ୍ବର ଜୟ ହେ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ବେହାଗ—ରୂପକତାଳ

('ଲୋଚାମାମୋହଲ୍ଲକ—ପ୍ରଭ)

ଜୟ ଭୁ ଧାବର । ଶ୍ରୀକର । ପଦ ।
ବେଦଚୌର ଖଳ । ଶଙ୍ଖାସୁରକାଳ ।
ବରମୀନାବତାର । ଶ୍ରୀକର । ୧ ।
ସଚରାଚର । ପ୍ରପଞ୍ଚଧର ।
ଧୃତକମଠାକାର । ଶ୍ରୀକର । ୨ ।
ସୁରପତିପର । ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷହର ।
ଆଦ୍ୟପକ୍ଷଶୂକର । ଶ୍ରୀକର । ୩ ।
ଭୂତଦେବରିପୁ । ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ।
ନୃକ୍ଷକେଶରିଶରୀର । ଶ୍ରୀକର । ୪ ।
ସ୍ତ୍ରୀକୃତାସୁରେନ । ଦତ୍ତରସାଦାନ ।
ଦିବ୍ୟବାମନାବତାର । ଶ୍ରୀକର । ୫ ।

କ୍ରୂର ନୃପକୁଳ— । ବନଦାବାନଳ ।
ଘୋରପରଶୁଧର । ଶ୍ରୀକର । ୬ ।
ରାବଣଦନୁଜ— । କଜମଉଗଜ ।
ଜାନକୀପ୍ରାଣେଶ୍ୱର । ଶ୍ରୀକର । ୭ ।
ରେବତୀ ଲୋଚନ— । ଚକୋର ହିଣୀନ ।
ହଳମୂଷଳଧର । ଶ୍ରୀକର । ୮ ।
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୂଷିତ— । ଯଜ୍ଞପଶୁଘାତ ।
ଶ୍ରୀବୁଦ୍ଧ କଳେବର । ଶ୍ରୀକର । ୯ ।
ମ୍ଳେଚ୍ଛଗଣ ଘନ— । ପ୍ରଳୟ ପବନ ।
କଳ୍କି ଶରୀରଧର । ଶ୍ରୀକର । ୧୦ ।
ସୂରକୁଳୋଦ୍ଭବ । ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ।
ଖଣ୍ଡକଞ୍ଜଭାସ୍କର । ଶ୍ରୀକର । ୧୧ ।

ରାଗ ନାଟକୁରଞ୍ଜି—ରୂପକତାଳ

(ଜାରେଜାଡ୍ର—ପ୍ରଭ)

ଦେବଦେବ କୃଷ୍ଣ ବାସୁଦେବ ପାହିମାଂ ।
ଭବଜାତତା ତ ବିଶ୍ୱପାଳ ତ୍ରାହିମାଂ । ପଦ ।
ଅମଳଜଳଜପତ୍ରନେତ୍ର ହାଟକାମ୍ବର ।
ଅମରସଙ୍ଘବନ୍ଦିତପାଦକମଳ ଭୂଧର । ୧ ।
ଶ୍ରୀମତୀମୁଖାମ୍ବୁଜାତଭୃଙ୍ଗ କେଶବ ।
ଦାସ ଲୋକଷୀରଜଲଧିବାସ ମାଧବ । ୨ ।
ବାରଣବରରକ୍ଷ ପକ୍ଷୀବାହ ବାମନ ।
ନୀଳଦନୀଭ ନୀଳକଣ୍ଠ ପାପସୂଦନ । ୩ ।
ଚକ୍ରହସ୍ତ ପଦ୍ମନାଭ ଶକ୍ରସନ୍ନୁତ ।
ବିକ୍ରମେଶ ବରଦ ମୌନିବୃନ୍ଦବନ୍ଦିତ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ବେହାଗ—ରୂପକତାଳ

(କୋବାମା—ପ୍ରତ)

ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦାନନ୍ଦନ ! ପାତୁ । ପଦ ।

ବାଞ୍ଛିତଦାୟିନି । ପାପବିନାଶିନି । ଶ୍ରୀ ।
ରାକା ନିଶାପତି— । ଶାନନେ ଶ୍ରୀମତି ।
ଦିବ୍ୟ ହେମକାନ୍ତି ରାସବିନୋଦିନି । ୧ ।
ରାଧା ସର୍ବସ୍ତୁତ— । ପ୍ରଦାୟିନି ଦେବ ।
ବନ୍ଦିତ ମାଧବ— ମାନସହାରିଣି । ୨ ।
କଞ୍ଜଦଳେକ୍ଷଣେ । ସର୍ବସୁଲକ୍ଷଣେ ।
ଗୋପରାମାମଣି ପଙ୍କେରୁହପାଣି । ୩ ।
ଦିବ୍ୟନୀଳାମ୍ବର— । ଧାରିଣି ସୁନ୍ଦର ।
ରୂପିଣି ଶ୍ରୀବୀର—କର୍ମରକ୍ଷିଣି । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ସିନ୍ଧୁ ଖମାଚ—ଅଦ୍ଧାତାଳ

(ଦେବ ଗଜାନନ—ପ୍ରଭ)

ଶ୍ରୀହରି ତୋଷିଣି । ମଞ୍ଜୁଳ ଭାଷିଣି ।
ଦୀନାଳି ପୋଷିଣି । ନମସ୍ତୁତେ । ପଦ ।
ଦେବି ନାରାୟଣି ! କାରଣ କାରିଣି ।
ପଙ୍କ-ବିମୋଚନି । ନମୋସ୍ତୁତେ । ୧ ।
ପଙ୍କରୁହାସନେ । ପଙ୍କରୁହାନନେ ।
ପଙ୍କଜଲୋଚନେ । ନମୋସ୍ତୁତେ । ୨ ।
ମଙ୍ଗଳ ଦେବତେ । ମୌନୀନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଦିତେ ।
ସୁପର୍ବସନ୍ନୁତେ । ନମେସ୍ତୁତେ । ୩ ।
ସମ୍ପତ୍ତି-ଦାୟିନି । ସଙ୍କଟ ନାଶିନି ।
ସନ୍ତାପ-ହାରିଣି । ନମୋସ୍ତୁତେ । ୪ ।

ବିକ୍ରମ ବନ୍ଦନ । ସାଗର ନନ୍ଦନ ।
ହାଟକ ବର୍ଣ୍ଣନ । ନମୋସ୍ତୁତେ । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ପୂର୍ବ୍ବକାମୋଦ—ଏକତାଳ ତସ୍ତଗତ

ରାଧିକା ପ୍ରାଣେଶ । ଖଣ୍ଡ ମୋର କ୍ଲେଶ । ପଦ ।
ମାଧବ ଗୋପାଳ କୃଷ୍ଣ ହୃଷୀକେଶ । ରାଧିକା ।
ଜଳଜଲୋଚନ । ରାକା ଚନ୍ଦ୍ରାନନ ।
ଗୋପିକା ମାନସ ସାରସ ଦିନେଶ । ୧ ।
କଳୁଷଧ୍ୱଂସନ । ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ।
କଂସବଂଶ ଘୋର କାନନ ହୁତାଶ । ୨ ।
କମଳ ପ୍ରପାଦ । ଗୋବିନ୍ଦ ମୁକୁନ୍ଦ ।
ପୀତାମ୍ବର କ୍ରୂର ରାକ୍ଷସ ବିନାଶ । ୩ ।
କନକାଦ୍ରିଧୀର— । ନୀଳାଦ୍ରି ସୁନ୍ଦର ।
ବିକ୍ରମପାଳକ ବିନତ ଶିରଶ । ୪ ।

ରାଗ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଭୈରବୀ—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ନିକୁଞ୍ଜକୁ ଯା ରେ ସଖି—ପ୍ରଭୃତି)

କରୁଣାଭରେ କର । କରୁଣାରସାକର । ପଦ ।
ସୁଜନାଳିପାଳକ । ଗଜରାଜ ରକ୍ଷକ
ଅଜଶଙ୍କରାଦିନିର୍ଜର ସଙ୍ଘ ନାୟକ । ୧ ।
ନବନୀତ ହାରକ । ଧ୍ରୁବ ମୋଦ ଦାୟକ
ଭବଘୋର ସାଗର-ପଟୁ କର୍ଣ୍ଣଧାରକ । ୨ ।
ସରସୀରୁହାମ୍ବକ । ସୁର ଶାକ୍ରବାନ୍ତକ ।
ଶରଣାପ୍ତ ବିକ୍ରମ-ସକଳାଘମୋଚକ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ମୁଖାରି—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ବାଭାବେ ସଖି—ପ୍ରଭୃତି)

ପାହି ଶ୍ରୀରାଧିକେଶ । ହୃଷୀକେଶ । ପଦ ।
ଗୋବିନ୍ଦ ମାଧବ । ଗୋପାଳ କେଶବ । ପାପ ସମୂହ ନାଶ । ୧ ।
ମୀନ ପ୍ରପାଳକ । ଦାନବ ମାରକ । ଧୃତହରିତବାସ । ୨ ।
ଯଶୋମତୀ ବାଳ । ନିଶାଚର କାଳ । ବାମନ ଜଗଦୀଶ । ୩ ।
ବୃନ୍ଦାବନାନଙ୍ଗ । ଗନ୍ଧ ଚର୍ଚ୍ଚିତାଙ୍ଗ । ବନ୍ଦିତ ଗିରିଜେଶ । ୪ ।
ମିହ କଳ୍ପସାର । ଶତ୍ରୁ ତୃଣାନଳ । ନେତ୍ରାଭିରାମବେଶ । ୫ ।
ବାସୁଦେବାଚ୍ୟୁତ । ବାସବ ପୂଜିତ । ଦାସ ବିକ୍ରମ ପୋଷ । ୬ ।

ରାଗିଣୀ ପୂରି କଲ୍ୟାଣୀ—ଅଦ୍ଧତାଳ

ଧରଧର ହେ ନାହିମାଂ । ପଦ ।
ବର ବ୍ରଜବନିତା ବଦନ କଞ୍ଜ- ତପନ ପରହରହେ । ନା ।
କ୍ଲେଶ ବିଧ୍ୱଂସନ । କେଶୀ ବିମର୍ଦ୍ଦନ । ଯଶୋଦାନନ୍ଦନ । ଦାସହୃଚନ୍ଦନ ।
କେଶବସୁନ୍ଦରାକାରଜିତ କୋଟି ମାର ହେ । ନା । ୧ ।
ମୌନିଚିତ୍ତନିବାସ । ଭାନୁକୁମାରୀଶ । ଅନନ୍ତ ଲୋକେଶ । ମନୋହର ବେଶ ।
ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦସୁତ ସଂସାରୋଦଧିକର୍ଣ୍ଣଧାର ହେ । ନା । ୩ ।
ଶକ୍ରାଦିବନ୍ଦନ । ଶଶିସମାନନ । ନକ୍ର ବିନାଶନ । ଶିକ୍ରୋଡ଼ ପାଳନ ।
ବିକ୍ରମଦେବାର୍ଚ୍ଚିତ-ଶ୍ରୀ କଳିତ ଶରୀର ହେ । ନା । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ଝିଞ୍ଜୋଟି । ମିଶ୍ରରୂପ ।

(କହହେ ହେଲେ କେତେ—ବୃତ୍ତ)

ଶ୍ରୀମତୀଶ ବଳ । ରାମସୁନୋଖଳ ।
ଭ୍ରାମ ପାହିମାଂ ଗିରିଧର ହେ । ଶ୍ରୀ । ପଦ ।

ପୀତବାସଧର । ପୂତନାନ୍ତକର ।
ପୂତଦେହ ସାରସ ମୁଖ ହେ । ୧ ।
ଗୋପଭୂ ବରଜ । ପାପକଞ୍ଜ ଗଜ ।
ଗୋପ ଗୋପିକା ପ୍ରିୟ କର ହେ । ୨ ।
ସାର ବେଣୁଧର । ଧୀର ତାପ ହର ।
ବୀର ବିକ୍ରମାର୍ଚ୍ଚିତ ପଦ ହେ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ କେଦାର । ଆଦ୍ୟତାଳ ।

ମୋରେ କରୁଣାକୁ କର ଶ୍ରୀଧର ।
ବାରେ ଭବସାଗରରୁ ଉଦ୍ଧର । ପଦ ।
ଅଜ ହର ରଞ୍ଜନ । ଦ୍ୱିଜନପ ବାହନ ।
ବ୍ରଜ ବନିତାଗଣ । କଜତରୁଣାରୁଣ । ୧ ।
ନନ୍ଦ ତନୟ ବର । କୁନ୍ଦନ ପଠ ଧର ।
କୁନ୍ଦରଦନ ଅର — । ବିନ୍ଦ ମୁଖ ରୁଚିର । ୨ ।
ଅରିକୁଳ ମାରକ । ଜନ ପତି ପାଳକ ।
ଗିରିବର ଧାରକ । ଦୁରିତ ନିବାରକ । ୩ ।
ଷଣ୍ମୁଖ ବନ୍ଦ୍ୟ । ଚନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଧୁ ସୁଭଦ ।
ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମୁକୁନ୍ଦ । ବିକ୍ରମନୁତ ପଦ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ଖମାଚ । ଆଦ୍ୟତାଳ ।

(ଶ୍ୟାମଗୁଣ ଗଣ—ସ୍ତୁତି)

ଶ୍ରୀମତୀ ମୁଖ ସରସିଜ ଭ୍ରମର । ଜୟ ଜୟ ଦାମୋଦର । ପଦ ।
ଶଙ୍କରାଦ୍ୟ ସୁରବ୍ରାତ । ମୁକୁଟମଣି ରଞ୍ଜିତ
କୋମଳପଦାମ୍ବୁଜାତ । ଯୁଗଳ ନଖ ପ୍ରକର । ଶ୍ରୀମତୀ ॥

କୋଟି ଶଶଧରାନନ   ଜିତ ଜଲଜ ନୟନ
ତମାଲ । ଶ୍ୟାମଲ ।
ସୁକୁମାର ତନୁବର ।   କାନ୍ତି ମଞ୍ଜୁଳ ।
ଦିବ୍ୟ ରତ୍ନହାର ଜାଲ   ଶୋଭିତ ହୃଦୟସ୍ଥଳ
ମୁରଲୀ ଗାନ ବିଭୋଳ   ହରିତ ବସନ ଧର । ୧ ।

ନନ୍ଦ ନୃପତି ନନ୍ଦନ   ଦାସ ହୃଦୟ ଚନ୍ଦନ
ଗୋବିନ୍ଦ । ମୁକୁନ୍ଦ । ସର୍ବଜଗଦାହ୍ଲାଦନ ପରମାନନ୍ଦ ।
ମୁନି ମାନସ ମାନସ   ବିହରଣ ରାଜହଂସ
ଧୃତ ସମସ୍ତଙ୍କ ରକ୍ଷ   ଧୃତ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧର । ୨ ।

ଭରଦ୍ୱାଜ ଗୋତ୍ରଜାତ   ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ନୁତ
କେଶବ । ମାଧବ । ବ୍ରଜ ବନିତା କୁମୁଦରଜନୀ ଧବ
କଂସ ବଂଶ ଘୋରବନ   ଦାବ ପାବକ ସମାନ
ପ୍ରପାଳିତ ସାଧୁଜନ   ରାସ ରସିକ ଶ୍ରୀକର । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ହରିକାମୋଦୀ—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ଏମାନନୀ କୋମଲ୍ଲୀ—ପ୍ରତି)

ଭଜାମି ଜନାର୍ଦ୍ଦନଂ । ଶଶିବିମ୍ବାନନଂ । ପଦ ।
ଶ୍ୟାମଲଗାତ୍ରଂ । ସାରସନେତ୍ରଂ । ଶ୍ରୀନୁତଗାତ୍ରଂ । ଶୁଭଚରିତ୍ରଂ । ହୃଦ । ୧ ।
ନିର୍ଜରପାଲଂ । ଦାନବକାଲଂ । ମୁରଲୀଲୋଲଂ । କୁତନ୍ତୀଶୀଲଂ । ହୃଦ । ୨ ।
ମନ୍ଦରଧରଂ । ସିନ୍ଧୁ ଗମ୍ଭୀରଂ । ଜଗଦାଧାରଂ । କୁଧରଧରଂ । ହୃଦ । ୩ ।
ସୁନ୍ଦରବେଶଂ । କୌସ୍ତୁଭଭୂଷଂ । ବିକ୍ରମପୋଷଂ । ହୃତକଲୁଷଂ । ହୃଦ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ବେହାଗ—ରୂପକତାଳ

(ଏସନାରେ ଭାଇ ସକଲ୍‌ମିଲ୍‌ଏ—ପ୍ରତି)

ମୁରଲୀଧର ରାଧାବର । ପଦ ।
ଦୁଃଖ ପାରାବାରରୁ ମୋତେ ପାରିକର । ମୁରଲୀ ।
ନନ୍ଦନନ୍ଦନ । ମୁନିରଞ୍ଜନ ।
ସୁଦାମା ଦାରିଦ୍ର୍ୟଭଞ୍ଜନ ଶ୍ରୀକର । ୧ ।
ଇନ୍ଦୁପ୍ରାନନ । ଜଳଜେକ୍ଷଣ ।
ପାଞ୍ଚାଳୀ ସଂକଟ ନିବାରଣକର । ୨ ।
ଶିବ ପୂଜିତ । ପଦକଂଜାତ ।
ବାରଣ ରକ୍ଷକ ଗୋବିନ୍ଦ ଶ୍ରୀଧର । ୩ ।
ସୁର ସୁନ୍ଦର । ଧୃତଭୂଧର ।
ପାଣ୍ଡବ ପାଳକ ଦୀନଖେଦହର । ୪ ।
କରୁଣାକର । ଭକ୍ତମନ୍ଦାର ।
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ଚିତ୍ତାମ୍ବୁଜ ସୁର । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ନାଟକୁରଞ୍ଜି—ଅଦ୍ଧାତାଳ

(ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀପତି ବୃନ୍ଦା—ପ୍ରତି)

ଭଜମନ ମାଧବ ଜଳଜଚରଣକୁ । ପଦ ।
ଅଜଗିରିଶାଦ୍ୟଦେବେଷ୍ଟିତଧନକୁ । ଭଜ ।
କଜଦଳ ଲୋଚନୀ । ବ୍ରଜକୁଳ କାମିନୀ ।
ବୃଜହୃଦମ୍ବୁଜରାଗ ରତନକୁ । ୧ ।
ସାରହୀନ ସଂସୃତି । ଘୋରତଟିନୀ ପତି ।
ତାରଣ କାରଣ ପ୍ରଧାନ ସାଧନକୁ । ୨ ।
ପ୍ରବଳାଘ ନାଶିନୀ । ଭୁବନାଳି ପାବନୀ ।
ଭବନାଶିନୀ ଗଙ୍ଗା-ସମ୍ଭବ ସ୍ଥାନକୁ । ୩ ।

ତରଣିକୁଳୋଦ୍ଭବ । ବର ବିକ୍ରମଦେବ ।
ପରମମନୋମ୍ବୁଜବାଳ ତପନକୁ । ୪ ।

—o—

ରାଗିଣୀ ହନୁମନ୍ତତୋଡ଼ି । ଅଦ୍ଧା ତାଳ ।

(ହା ପ୍ରିୟା ନେଡ଼ାବାସୀ—ପ୍ରଭ)

ରାଧିକାନନ କଞ୍ଜ ଭାସ୍କର ନାହିମାଂ ମୁରଲୀଧର । ପଦ ।
ଗୋପିକାଜନ ଚେଲ ତସ୍କର ପାହିମାଂ ଜଗଦୀଶ୍ବର । ରାଧିକା ।
କୋଟି ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଧାକରାନନ ସାରସେକ୍ଷଣ କେଶବ ।
କାନ୍ତି ନନ୍ଦିତ ନୀଳ ନୀରଦ କାଞ୍ଚନାମ୍ବର ମାଧବ । ୧ ।
ସାମଗାନ ବିଲୋଲ ଶ୍ରୀକର ବିଶ୍ୱପାଳ ସନାତନ ।
ଦେବ ପୂଜିତ ପାଦ ପଙ୍କଜ ବାସୁଦେବ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ । ୨ ।
ପାପ ତାପ ସମୂହ କାନନ ଦାହ ପାବକ ଶ୍ରୀଧର ।
ମୌନି ରଞ୍ଜନ ବିକ୍ରମେଶ୍ବର ମାନସାମ୍ବୁଜ ମନ୍ଦର । ୩ ।

—o—

ରାଗିଣୀ ବେହାଗ—ରୂପକ ତାଳ

(ଖିଆଲ୍ ନାରିଗୋ—ପ୍ରଭ)

ଶ୍ରୀଶ କୃପା ମୋରେ କର । ପଦ ।
ଏ ଭବପାରାବାରୁଁ ମୋତେ ତାର । ଶ୍ରୀଶ ।
ଶ୍ରୀରାଧିକା ମୁଖାରବିନ୍ଦସୁନ୍ଦର । ନିର୍ଜିତ ମୀନକେତନ ଶରୀର ॥
ଲୋଚନନିନ୍ଦିତୋମଳ ସରୋଜ । ପ୍ରପନ୍ନମାନବାଳିକଳ୍ପଭୂଜ ॥
ବାରଣଖେଦବାରଣସୁଧୀର । ଦ୍ରୌପଦୀମାନ ସଂରକ୍ଷଣ ବୀର ॥
ତପ୍ତବିଶ୍ବଙ୍କ ଗୃମୀକରବାସ । ବିକ୍ରମଦେବ ମାନସ ନିବାସ ॥

ରାଗିଣୀ ଚକ୍ରବାକ—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ମାଝିସାମାସ୍ବାମିଦେଶ୍ବରା—ପ୍ରଣ)

ରାଧାନନ ସାରସସୁର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର । ପଦ ।
ନନ୍ଦପୁନ୍ଦ । କଞ୍ଜନେନ୍ଦ । ନୀଳଗାନ୍ଦ । ପାର୍ଥମିନ୍ଦ । ରାଧା । ୧ ।
ଶଙ୍କରମୁଖସୁରଂ । ସଙ୍କଟଙ୍କରପର । ପଙ୍କଜନଚୟହର ।
କ୍ଙ୍କର ଶୁଭଙ୍କର । ରାଧା । ୨ ।
ବାମଦେବକ୍ଳୁତ । ବନମ ବନ୍ଦତ । କାମଦେବ ପ୍ରିୟ ତାତ
ସୋମସୁର ନେନ୍ଦ । ମୌନି ସନ୍ନୁତ ।
ଶ୍ରୀ ମନୋହରାଙ୍ଗରାଗରାଜିତ । ରାଧା । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ନାଥନାମକ୍ରିୟା—ମିଶ୍ରରୂପ ତାଳ

ରାମ ରାଘବ । ରାମ ରାଘବ । ରାମ ରାଘବ । ପାହିମାଂ ।
କୃଷ୍ଣ କେଶବ । କୃଷ୍ଣ କେଶବ । କୃଷ୍ଣ କେଶବ । ପାହିମାଂ । ପଦ ।
କ୍ଳେଶ ଖଣ୍ଡନ । ତ୍ରାସ ନାଶନ । ଦାସ ପାଳନ ପାହିମାଂ ।
ପଙ୍କଜାନନ । ପଙ୍କଜେକ୍ଷଣ । ପଙ୍କମୋଚନ ପାହିମାଂ ॥
ଗୋପିକାଜନ- । ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ । ମାର ମୋହନ ପାହିମାଂ ।
ଦେବତାବନ । ଦୈତ୍ୟସୂଦନ । ସୃଷ୍ଟିକାରଣ ପାହିମାଂ ॥
ଇନ୍ଦ୍ରସଧର । ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର । ହାଟକାମ୍ବର ପାହିମାଂ ।
ବନମେଶ୍ବର । ଚିତ୍ତସାଗର । ତାରକାବର ପାହିମାଂ ॥

ରାଗିଣୀ ଖରହରପ୍ରିୟା—ରୂପକ—ତାଳ

ରାଧିକା ମୁଖାବ୍ଜତପନ । ଜୟନୀରେ ଜାତନୟନ । ପଦ ।
କଙ୍କର ପ୍ରମୋଦ ବର୍ଦ୍ଧନ । ଅଙ୍ଗୁଳଧୃତ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ । ୧ ।
ବଲ୍ଲବୀଜନହୃଚ୍ଚନ୍ଦନ । ଯଶୋଦାନନ୍ଦ ସୁନନ୍ଦନ । ୨ ।

ଶଙ୍କର ମାନସ ରଞ୍ଜନ । ଦାନବଗର୍ବବିଭଞ୍ଜନ । ୩ ।
ଶାରଦସିତେନ୍ଦୁବଦନ । ବିକ୍ରମେଶ ଚିତ୍ତ ସଦନ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ଝିଞ୍ଜୋଟି—ରୂପକ ତାଳ

ଜୟ-ସର୍ବେଶ ଦେବେଶ ନୀଳାଙ୍ଗ ହେ ।
ରାଧା ମୁଖାମ୍ବୁଜସାରଙ୍ଗ ହେ । ପଦ ।
ଗୋବିନ୍ଦ ଦାସୀକୃତେଶାନ ହେ ।
ଗୋପୀଗଣପ୍ରେମସୁସ୍ଥାନ ହେ । ୧ ।
ଦାସାଳିକଞ୍ଜେନ ଗୋପାଳ ହେ ।
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମେଶଭୃତ୍ୟସଚ୍ଛୀଳ ହେ । ୨ ।

ରାଗ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀଭୈରବୀ—ଅଦ୍ଧାତାଳ

ଯାଦବାନ୍ୱୟ କ୍ଷୀରସାଗର ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମନୋହର । ପଦ ।
ସାଦରେ ଏହି ଦୀନମାନବ ଠାବରେ କରୁଣାକର । ଯାଦ ।
ଗୋପକାମିନୀନିର୍ମ୍ମଳାନନନୀରଜାତଦିବାକର ।
ପାପକୂପରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଲି ମୋତେ ଶୀଘ୍ରରେ ଉଦ୍ଧର । ୧ ।
କ୍ରୂରଦାନବସଙ୍କୁଳାଟବିଦାହକାନନପାବକ ।
ମୋର ତାପ ବିଦାର ବେଗରେ ସେବକାବଳିକଳ୍ପକ । ୨ ।
ଅନ୍ତହୀନ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମେଶ୍ୱରସନ୍ନୁତାଙ୍ଘ୍ରିକସୁନ୍ଦର ।
ସନ୍ତତେ ମନ ମୋର ତୋହର ପାଦପଙ୍କଜରେ ଭର । ୩ ।

ରାଗିଣୀ କଲ୍ୟାଣୀ—ରୂପକ ତାଳ

ରାଧେ ଦେବାଳିନୁତେ । ପାହିମାଂ ଶରଣଂ । ପଦ ।
ପାତକତାପବିନାଶିନି ! ଭାନୁଧରାବର ନନ୍ଦିନି !

ରାସ ବିଳାସ ବିନୋଦିନି ! ରାଧେ ॥
ଶାରଦଶିକେନ୍ଦୁ ବଦନେ । ଜିତକୁନ୍ଦ ସୁରଦନେ ।
ଯୋଗିରାଜ ସଦା ଭାବିତ । ବ୍ରଜ ପଟ୍ଟଣ ସଦନେ ॥
କେଶବ ମାନସହାରିଣି ! କୁଞ୍ଜକୁଟିର ବିହାରିଣି !
ସଂସ୍କୃତସାଗର ତାରିଣି ! ବିକ୍ରମ ରକ୍ଷଣ କାରିଣି ! ରାଧେ ॥

ରାଗିଣୀ କାମୋଦୀ—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ନାନେନାମ୍ଣିଁ ନାନ୍ନୁ—ପ୍ରଭୃତି)

ଏତିକି ମାତର । ମାଗୁଣି ମୋହର । ପଦ ।
କେଶବ ମାଧବ କୃଷ୍ଣ ଦାମୋଦର । ଏତିକି ।
ଜୀବ ଯିବାବେଳେ । ନାଚୁ ମୋ ଗଳେ ।
ରାଧିକାମୋହନନାମ ସ୍ଫୁଟେ ଭଲେ । ୧ ।
ବାରେ ତ୍ରିଭଙ୍ଗୀରେ । ନୀଳଶରୀରରେ ।
ମୋତେ ଦେଖାଦିଅ ଜୀବନ ଶେଷରେ । ୨ ।
ଶ୍ରୀଧର ତୋହର । ବେଣୁର ସୁସ୍ୱର ।
ହେଉ ନିବାରକ ମୋ ମୃତବାଧାର । ୩ ।
ତୀରରେ ଗଙ୍ଗାର । କିମ୍ବା କାଳନ୍ଦୀର ।
ଲୀନକୁ ପାଉ ଏ ମୋହର ଆକାର । ୪ ।
ବିକ୍ରମ ବନ୍ଦିତ । ଦେବଗଣାର୍ଚ୍ଚିତ ।
ମୋର ମନୋରଥ ହେଉ ସମ୍ପୂରିତ । ୫ ।

ରାଗିଣୀ କୀରବାଣୀ—ଅଦ୍ଧତାଳ

ରାମ ଜେ ଜେ । ପୂତନାମ ଜେ ଜେ ।
ଭାନୁବଂଶ କ୍ଷୀରସିନ୍ଧୁ ସୋମ ଜେ ଜେ । ପଦ ।
ଦେବ ଜେ ଜେ । ବାସୁଦେବ ଜେ ଜେ ।
ଦାସୀଭୂତବ୍ରହ୍ମବାମଦେବ ଜେ ଜେ । ୧ ।

ଶ୍ରୀଶ ଜେ ଜେ । କୋଶଳେଶ ଜେ ଜେ ।
କୀର୍ତ୍ତିନନ୍ଦଦେଶଚନ୍ଦ୍ରଭାଶ ଜେ ଜେ । ୨ ।
ବୀର ଜେ ଜେ । ମେରୁଧୀର ଜେ ଜେ ।
ବିକ୍ରମେଶ ଛତ୍ରଭଞ୍ଜସୂର ଜେ ଜେ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ହରିକାମୋଦୀ—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ସର୍ବେଷାଂନୋ—ପ୍ରଭ)

ଶ୍ଳୋ । ଜୟ ଜୟ କେଶବ, ଧରଣୀସୁତାଧବ, ତରଣିକୁଲୋଦ୍ଭବ, ଜୟ ନୃହରେ ।
ଜୟ ଜଗଦୀଶ୍ୱର, ବରକନକାମ୍ବର, ଜୟ କରୁଣାକର, ଵଧୃତଗିରେ ॥
ଜୟ ସୁର ରଞ୍ଜନ, ଦାନବସୁତ ଭଞ୍ଜନ, ସରସିଜ ଲୋଚନ, ଵିନତବଧେ ।
ଜୟ ମୁନି ତୋଷଣ, ଯଦୁକୁଳ ଭୂଷଣ, କଳୁଷ ବିଶୋଷଣ, ସୁଗୁଣନିଧେ ॥

ରାଗିଣୀ ଶଙ୍କରାଭରଣ—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ଶ୍ରୀ ରାମାଗୃହବନ—ପ୍ରଭ)

ଜୟ । ରାଧାମନୋହର । ଆନନ୍ଦସାଗର ।
ଗୋବିନ୍ଦ ଶ୍ରୀଧର । ଜେ । ଜେ । ଜେ । ପଦ ।
ପାହିମାଂ ହରେ ତ୍ରାହିମାଂ । ଜୟ ।
ରାସିକରାନନ । ନୀରଜ ଲୋଚନ ।
ପାପୌଘମୋଚନ । ଜେ । ଜେ । ଜେ । ୧ ।
ଦେବାଳିପାଳକ । ଦୈତ୍ୟେ ନାଶକ ।
ବିଶ୍ୱାଧିନାୟକ । ଜେ । ଜେ । ଜେ । ୨ ।
ଗୌରାଶ ବନ୍ଦିତ । ମୌନିଶ ସନ୍ନୁତ ।
ପୀତାମ୍ବରାବୃତ । ଜେ । ଜେ । ଜେ । ୩ ।

ଗୋପାଳ ଭୂଧର । ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମେଶ୍ୱର ।
ଚନ୍ଦ୍ରାବ୍ଜଭାସ୍କର । ଜେ । ଜେ ।ଜେ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ଖମାଚ । ଅଦି ତାଳ ।

(ଦେବ ଗଜାନନ—ପ୍ରଭୃ)

ଶ୍ରୀ ରସାନାୟକ । ମାର ରୂପାତ୍ମକ ।
ବାରଣ ରକ୍ଷକ । ହେଉ ତୋ ମଙ୍ଗଳ ।ପଦ ।
ସୋମ ହୃଚନ୍ଦନ । ସୋମ ସମାନନ ।
ସୋମକ ସୂଦନ । ହେଉ ତୋ ମଙ୍ଗଳ । ୧ ।
କିଙ୍କର ରଞ୍ଜନ । ପଙ୍କ ବିଶୋଷଣ ।
ପଙ୍କଜ ଲୋଚନ । ହେଉ ତୋ ମଙ୍ଗଳ । ୨ ।
ଶକ୍ର ପରାନ୍ତକ । ନକ୍ର ବିଚ୍ଛେଦକ ।
ବିକ୍ରମ ପାଳକ । ହେଉ ତୋ ମଙ୍ଗଳ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ କୀରବାଣୀ । ରୂପକ ତାଳ ।

(ଓ୍ୟାରାମୁ ଲେ ସାଗି—ପ୍ରଭୃ)

ଜୟ ଜୟ ବୃଷଭାନୁସୁତା ନୟନୋତ୍ପଳ ଭାରେଶ । ପଦ ।
ନୟପଥ ସଞ୍ଚାର ମନୁଜ ଭୟ ବିନାଶ ଜଗଦଧୀଶ । ଜୟ ।
ସମର ଶମିତ ଦୁଷ୍ଟ କଂସ କମଳା ଭବନ ଶ୍ରୀନିବାସ ।
କମଳ ନୟନ ପୀତବାସ ବିମଳ ଚରିତ ଗୋପବେଶ ।୧।
ହୃତ ସୁରଗଣ ଚଣ୍ଡ ତାପ ଧୃତ ଜଳଜଗଦାରିରୂପ ।
ନତ ସୁରବର ନୀଳରୂପ ନତପରଜନ ବିକ୍ରମେଶ । ୨ ।

ସଗଣୀ ତୋଡ଼ି । ଅଦ୍ଧ ତାଳ

(ଅସ୍ମାଙ୍କଂଗୈହଳ ବାସିନାଂ—ପ୍ରତି)

ଶ୍ରୀବ୍ରଜେଶ ନନ୍ଦ ଗୌରୀଶ । ଜଗଦୀଶ୍ୱରତେ ମଙ୍ଗଳଂ । ପଦ ।
ନୀଳଘନାଘନରୁଚିଶମ୍ବର । ଶ୍ରୀଲଳିତାନନ ଚନ୍ଦ୍ର ଚକୋର ।
ଗୋପସତୀଜନ ମାନସ ଚୌର । ଜଗଦୀଶ୍ୱରତେ ମଙ୍ଗଳଂ । ୧ ।
ଗୋପଧବବର ଲଲିତ ପୁତ୍ର । ନୂତନ ନୀରଜ ସୁନ୍ଦର ନେତ୍ର ।
ବିକ୍ରମ ମାନସ ସାରସ ମିତ୍ର । ଜଗଦୀଶ୍ୱରତେ ମଙ୍ଗଳଂ । ୨ ।

ଦଣ୍ଡକ

ଶ୍ରୀରୁକ୍ମିଣୀ କାମିତାକାର, ସାକାର, ଲୀଳାନରାକାର
ସର୍ବାମରାଧାର, ଗୋବର୍ଦ୍ଧନୋଦ୍ଧାର
ବୃନ୍ଦାଟବୀଚୌର ଦୀନାଳି ମନ୍ଦାର
ପାଥୋଧି ଗମ୍ଭୀର ଗୋବିନ୍ଦ, ଗୋପାଳ
ଗୋପାଙ୍ଗନା ଲୋଲ ଧୀରାବଳୀ ପାଳ
ଭକ୍ତୋଘଣୀଭୀଳ ସଚ୍ଛୀଳ କାଳାମ୍ବୁଦଶ୍ୟାମ
ମୌନୀନ୍ଦ୍ରହୃଦ୍ଧାମ, ମୋମାସୁର ପ୍ରାଣ ବିଧ୍ୱଂସ,
ମନ୍ଥାଚଳୋଦ୍ଧାର ଉଦାର, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଦ୍ୱିପାମିତ୍ର
ବୈରୋଚନ ଧ୍ୱଂସ
ଦୁଷ୍ଟାବନୀନାଥ ସଂହାର ପୌଲସ୍ତ୍ୟପଙ୍କେଜମତ୍ତେଭ
ସୂର୍ଯ୍ୟାତ୍ମଜାଭେଦ ବୁଦ୍ଧାଙ୍ଗ ନୀରୁତ୍ପବାସନ୍ଦକାରେନ
ଧାତ୍ରୀଶ୍ୱରେନ୍ଦ୍ରାଦିଦେବାଳି ସମ୍ପୂଜ୍ୟ,
ସଂସାର ଘୋରାବ୍ଧିରେ ମଜ୍ଜି ତୋ ଦିବ୍ୟ ପାଦାବ୍ଜ
ପୂଜାକୁ ପାଶୋରି ଦେଲି ମୁଁ ପାପୀ ଅଟେ ଦେବ ।
ବାରେ କୃପା ମୋରଠାରେ ତୁ ବିସ୍ତାର ।

କାରୁଣ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଞ୍ଛୋକଳ୍ପ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁ ବିମ୍ବାସ୍ୟ
କାସାରଜାତାକ୍ଷ ସର୍ବକ୍ରିୟା ବକ୍ଷ
ତୋ ଭକ୍ତିଦାନେ ଭଲେ ଅଦ୍ୟ ନିସ୍ତାର ମୋତେ
ନମସ୍ତେ ନମସ୍ତେ ନମସ୍ତେ ନମଃ ।

ସବୁଠାରେ ଅପ, ପୂରିଥିଲେ କୂପ, ହୁଏ ଯେତେ ଉପଯୁକ୍ତ ।
ଲଭ୍ୟହେଲେ ବୋଧ, ବ୍ରାହ୍ମଣର ବେଦ, ତସ୍ମୁ ତେତେ ଉପଯୁକ୍ତ ॥

ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର ତତ୍ତ୍ୱ ।

ବାସୁଦେବ ମନ୍ତ୍ରରେ ପୂଜିତ ବଳଦେବ ।
ଅନ୍ୟ ନୁହେ ସେ ଅଟେ କେବଳ ମହାଦେବ ।
ସୁଭଦ୍ରା ଭୁବନେଶ୍ୱରୀ ମନ୍ତ୍ରରେ ପୂଜିତା ।
ସାକ୍ଷାତରେ ବ୍ରହ୍ମା ଅଟେ ସେ ନୁହେ ବନିତା ।
ଗୋପାଳାଷ୍ଟାଦଶାକ୍ଷରୀ ମନ୍ତ୍ରରେ ପୂଜିତ ।
ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଅଟେ ତ ଅଚ୍ୟୁତ ।
ତାଙ୍କ ପଛେ କ୍ରମରେ ତାହାଙ୍କ ଶକ୍ତିତ୍ରୟ ।
ବିମଳା ସରସ୍ୱତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସ୍ଥିତା ନିଶ୍ଚୟ ।
ଏଣୁ ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତ୍ୟାତ୍ମିକ ତ୍ରିଶକ୍ତ୍ୟାତ୍ମିକ ହୋଇ ।
ପୁରୀ ବିରଜାଇ କ୍ଷେତ୍ରବର ନାମ ପାଇ ।
ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ନ ଜାଣି ଲୋକେ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ।
କହୁ ଅଛନ୍ତି ନିଜ ନିଜ ମତାନୁସାରେ ॥

ନେତ୍ରରହସ୍ୟ

ଜୟ ସକଳ ଲୋକତାତ । ବିଶୁଦ୍ଧ ଗୁଣ କ୍ରିୟାତୀତ । ୧ ।
ନିତ୍ୟ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦମୟ । ମୁନିରଞ୍ଜନ ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ୨ ।
ବିକାର ଶୂନ୍ୟ ସ୍ୱୟଂଜାତ । କଲ୍ୟାଣ ଗୁଣଗଣ ଯୁତ । ୩ ।
କହିବି ଅନ୍ତର୍ଲକ୍ଷ ଗୀତ । ଯହିଁରେ ବିଜ୍ଞ ଯୋଗିମତ । ୪ ।
ବାହ୍ୟ ଲକ୍ଷରେ ଯେ ଅଣ୍ଡାଣ୍ଡ । କଥିତ ଏହି ଭୂମିଖଣ୍ଡ । ୫ ।
ପିଣ୍ଡାଣ୍ଡ ସଚରାଚର । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଆକାଶ ନିକର । ୬ ।
ଅନ୍ତର୍ଲକ୍ଷରେ ଯେ ଅଣ୍ଡାଣ୍ଡ । ସେ ନେତ୍ରଡୋଳା ଯେ ପିଣ୍ଡାଣ୍ଡ । ୭ ।
ସେହି ପିତୁଳା ଯେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ । ସେ ମଧ ଚହ୍ଲୁଲା ଅଖଣ୍ଡ । ୮ ।
କହିବି କରି ବିବରଣ । ଭୂତ ପଞ୍ଚକର ଲକ୍ଷଣ । ୯ ।
ଆଖିର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଯାଗ । ପଞ୍ଚମଭୂତ ଭୂମିଭାଗ । ୧୦ ।
ସଲିଲାକାର ଧୋବଡୋଳା । ଅନଳରୂପ କଳାଡୋଳା । ୧୧ ।
ମଧ୍ୟର ସୁନୀଳ ପବନ । ତନ୍ମଧ୍ୟଛିଦ୍ରହି ଗଗନ । ୧୨ ।
ତଦନ୍ତରର ଚିତ୍‌ସ୍ୱରୂପ । ଅଖଣ୍ଡ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ରୂପ । ୧୩ ।
ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣେ ଯେଉଁ ଜନ । ସେ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାରେ ନିପୁଣ । ୧୪ ।
ନିଗୂଢ଼ତତ୍ତ୍ୱ ତ୍ରିବେଣୀର । ପ୍ରକାଶ କରିବି ଏଥର । ୧୫ ।
ଆଖିର ଡୋଳା ଜହ୍ନୁକନ୍ୟା । ମଧ୍ୟର ସୁନୀଳ ଯମୁନା । ୧୬ ।
ମଧ୍ୟେ ଯେ ବିଦ୍ୟୁଲ୍ଲତା ସ୍ଥିତ । ବିରାଜେ ସେହି ସରସ୍ୱତୀ । ୧୭ ।
ସେ ଦୃଷ୍ଟିମଧ୍ୟେ ଭାସମାନ । ନିଷ୍କଳାବ୍ରହ୍ମ ନିରଞ୍ଜନ । ୧୮ ।
ମାୟାରେ ବିମୋହିତ ହୋଇ । ନର ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ନ ଜାଣଇ । ୧୯ ।
ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ଆକାର । ରହସ୍ୟ କରିବି ପ୍ରଚାର । ୨୦ ।
ନେତ୍ର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଆରକ୍ତ । ଅକାରରୂପି ବ୍ରହ୍ମା ସତ । ୨୧ ।
ଧବଳ ଡୋଳା ଯେ ଉକାର । ସ୍ୱରୂପି-ବିଷ୍ଣୁ ସର୍ବେଶ୍ୱର । ୨୨ ।
କଳାଡୋଳା ମକାର ରୂପୀ । ରୁଦ୍ର କନକଗିରି ଚାପି । ୨୩ ।
ବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରଣବ ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଲାଗି ନ ଲାଗି ପଞ୍ଚଭୂତେ । ୨୪ ।
ନିଦ୍ରା ସଙ୍ଗମ ଆଦି ଜାଣ । ସେଠାରୁ ହୁଅନ୍ତି ଜନନ । ୨୫ ।
କହିବି ଶକ୍ତି ପଞ୍ଚକର । ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଏଥୁ ଅନନ୍ତର । ୬ ।
ପାର୍ଶ୍ୱର ଲାଲ କ୍ରିୟାଶକ୍ତି । ଧବଳ ମାତ ଜ୍ଞାନଶକ୍ତି । ୨୭ ।

କଳା ନିଷ୍ଠସ୍ୱେ ଇଚ୍ଛା ଶକ୍ତି । ସତେ ସୁନୀଳ ଅଦ୍ଧ ଶକ୍ତି । ୨୮ ।
ତନ୍ମଧ୍ୟେ ରାଜେ ଯେଉଁ ଜ୍ୟୋତି । ସାକ୍ଷାତେ ସେହି ପରା ଶକ୍ତି । ୨୯ ।
ମଣ୍ଡଳ ତ୍ରୟର ରହସ୍ୟ । ଏଥର କରିବି ପ୍ରକାଶ । ୩୦ ।
ବହ୍ନିମଣ୍ଡଳ କଳାଡ଼ୋଳା । ଶଶାଙ୍କ ମଣ୍ଡଳ ପିଙ୍ଗଳା । ୩୧ ।
ଜ୍ୟୋତିସ୍ୱରୂପ ତନ୍ମଧ୍ୟର । ଭାସ୍କର ମଣ୍ଡଳ ନିକର । ୩୨ ।
ସେ ଜ୍ୟୋତି ମଧ୍ୟେ ଜ୍ଞାନ ଖ୍ୟାତ । ଯହିଁରୁ ସବୁ ହୁଏ ଜ୍ଞାତ । ୩୩ ।
ସଦସଦ-ଚିତ୍ ଚିଦାନନ୍ଦ । ପଦକୁ କରିବି ବିଶଦ । ୩୪ ।
ଭିତରେ ଥିବା ଦିବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତି । ସଦ୍ରୂପ ନାମରେ ପ୍ରଖ୍ୟାତି । ୩୫ ।
ଅସଦ ଜଡ଼ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ । ଜଗତେ ହୁଅନ୍ତି ନାଶନ । ୩୬ ।
ଚିଦକୁ ବିଜ୍ଞାନ ବୋଲନ୍ତି । ଅଚିଦ ଭ୍ରାନ୍ତି ସେ ପ୍ରକୃତି । ୩୭ ।
ପରିହରଣି ଜଡ଼ଭ୍ରାନ୍ତି । କେବଳ ମୁଁ ସଚ୍ଚିଦାକୃତି । ୩୮ ।
ବୋଲି ଚେତନ୍ୟେ ଯେଉଁ ମୋଦ । କେବଳ ସେହି ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ । ୩୯ ।
ଯେ ମହାବାକ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱ ମସି । ତାହାକୁ କହିବି ପ୍ରକାଶି । ୪୦ ।
ତତ୍ପଦ ପ୍ରଜ୍ଞାନ ବାଚକ । ତ୍ୱଂପଦ ଜୀବ ପ୍ରକାଶକ । ୪୧ ।
ପ୍ରଜ୍ଞାନେ ମନ ଲୟକଲେ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅସି ପଦ ଭଲେ । ୪୨ ।
ସେ ନାଦ ବିନ୍ଦୁ କଳା ପଦ । ତ୍ରୟକୁ କରିବି ବିଶଦ । ୪୩ ।
ନାଦ କଳାଡ଼ୋଳା କେବଳ । ବିନ୍ଦୁ ଅଭ୍ୟନ୍ତର ସୁନୀଳ । ୪୪ ।
ତାର ଭିତରେ ଥିବା ଜ୍ୟୋତି । କଳା ନାମରେ ପାଏ ଖ୍ୟାତି । ୪୫ ।
ସେ କଳା ମଧ୍ୟର ନିଷ୍କଳା । ବ୍ରହ୍ମସ୍ୱରୂପ ସେ ଏକଲା । ୪୬ ।
ଇଡ଼ା ପିଙ୍ଗଳା ସୁଷୁମ୍ନାର । ଗୂଢ଼ତା କରିବି ପ୍ରଚାର । ୪୭ ।
ସାଧାରଣରେ ବାମନାଡ଼ି । କଥିତ ହୁଏ ଇଡ଼ା ବୋଲି । ୪୮ ।
ପିଙ୍ଗଳା ଦକ୍ଷିଣର ନାଡ଼ି । ସୁଷୁମ୍ନା ମଧ୍ୟଗତ ନାଡ଼ି । ୪୯ ।
ଗୂଢ଼ରେ ବର୍ତ୍ତୁରନ୍ତେ ଇଡା । ନୟନେ ଥିବା କଳାଡ଼ୋଳା । ୫୦ ।
ପିଙ୍ଗଳା ନାଡ଼ି ତନ୍ମଧ୍ୟର । ବିନ୍ଦୁ ସେ ସୁନୀଳ ଆକାର । ୫୧ ।
ନୀବାରଶୂକ ପରି ତହିଁ । ମଧ୍ୟରେ ଛିଦ୍ରେକ ରାଜଇ । ୫୨ ।
ସେହି ସୁଷୁମ୍ନା ସେହି ମେରୁ । ଶିଖରେ ସେ ଭ୍ରୂମଧ୍ୟ ଗୁରୁ । ୫୩ ।
ସେ ବ୍ରହ୍ମ ରନ୍ଧ୍ର ଆପୋଜ୍ୟୋତି । ନାଦାନ୍ତର୍ଗତେ ମହାଜ୍ୟୋତି । ୫୪ ।
ଗୁରୁପ୍ରକାରେ ମୁକ୍ତିସ୍ଥାନ । ମର୍ମକୁ କରିବି ଆଖ୍ୟାନ । ୫୫ ।
ସାଲୋକ୍ୟ ଯେ ଧବଳ ଡ଼ୋଳା । ସାମୀପ୍ୟ ମୁକ୍ତି ଯେହ୍ନେ କଳା । ୫୬ ।

ସାରୂପ୍ୟ ସୁନୀଳ ମଧ୍ୟର । ସାଯୁଜ୍ୟ ଯେ ସୂକ୍ଷ୍ମବର । ୫୭ ।
ଷଟ୍‌ଚକ୍ର ରହସ୍ୟ ବିଧାନ । ଏଥର ହୋଇବ କଥନ । ୫୮ ।
କହନ୍ତି ସର୍ବସାଧାରଣେ । ମୂଳାଧାରକୁ ଗୁହ୍ୟସ୍ଥାନେ । ୫୯ ।
ସ୍ୱାଧିଷ୍ଠାନକୁ ସେ ଲିଙ୍ଗରେ । ମଣିପୂରକୁ ସୁନାଭିରେ । ୬୦ ।
ହୃଦୟ ମଧ୍ୟେ ଅନାହତ । ଚକ୍ର ହୁଅଇ ବିରାଜିତ । ୬୧ ।
କଣ୍ଠ ଦେଶରେ ବିଶୁଦ୍ଧିକୁ । ଭ୍ରୂମଧ୍ୟଦେଶେ ଆଜ୍ଞେୟକୁ । ୬୨ ।
ବୋଲନ୍ତି ପୁଣି ସହସ୍ରାର । କମଳଶିର ରେ ସୁନ୍ଦର । ୬୩ ।
ଏହା ଅନନୁଭବ ଲକ୍ଷ୍ୟ । କହିବି ଅନୁଭବ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ୬୪ ।
ନୟନସ୍ଥାନ ମୂଳାଧାର । ଯେ ଅଟେ ଭୂମିକ ଆଧାର । ୬୫ ।
ସେହି କାରଣ ନାସିକାର । ଚତୁଃସଂଖ୍ୟକ ଦଳ ତାର । ୬୬ ।
ସେ ଚକ୍ରବରର ନାୟକ । ଯେ ମହାପ୍ରଭୁ ବିନାୟକ । ୬୭ ।
ଆଖିର ଲାଲସ୍ୱାଧିଷ୍ଠାନ । ଅଟଇ ସେ ଜଳର ସ୍ଥାନ । ୬୮ ।
ସେ ଅଟେ ଜିହ୍ୱାର କାରଣ । ତାହାର ଷଡ୍‌ଦଳ ପ୍ରମାଣ । ୬୯ ।
ସେହି ଚକ୍ରର ଅଧିନେତା । ସୃଷ୍ଟିକାରକ ଯେ ବିଧାତା । ୭୦ ।
ଧବଳଡ଼ୋଳା ମଣିପୁର । ସ୍ଥାନ ଅଟଇ ସେ ଅଗ୍ନିର । ୭୧ ।
ସେହି କାରଣ ନୟନର । ଦଶସଂଖ୍ୟକ ଦଳ ତାର । ୭୨ ।
ସେହି ଚକ୍ରର ଅଧିକାରୀ । ସୃଷ୍ଟି ପାଳକ ଦେବ-ହରି । ୭୩ ।
କଳା ଡ଼ୋଳାଟି ଅନାହତ । ଯହିଁ ନିବାସ କରେ ବାତ । ୭୪ ।
ସେ ଅଟେ କାରଣ ଚର୍ମର । ଦ୍ୱାଦଶଦଳଟି ତାହାର । ୭୫ ।
ସେହି ଚକ୍ରର ଅଧିପତି । ସୃଷ୍ଟିହାରକ ପଶୁପତି । ୭୬ ।
ସୁନୀଳ ବିନ୍ଦୁଟି ବିଶୁଦ୍ଧି । ଯେହି ଗଗନର ଅସ୍ପଦ । ୭୭ ।
ସେହି କାରଣ ଶ୍ରବଣର । ଷୋଡ଼ଶ ଦଳରେ ସୁନ୍ଦର । ୭୮ ।
ସେ ଚକ୍ରବରର ଅଧିପ । ଜୀବ ଯେ ଈଶ୍ୱର ସ୍ୱରୂପ । ୭୯ ।
ମଧ୍ୟର ଛିଦ୍ରଟି ଆଜ୍ଞେୟ । ଅନ୍ତଃକରଣର ନିଳୟ । ୮୦ ।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବ୍ୟାପାର କାରଣ । ଦୁଇ ଦଳରେ ଭାସମାନ । ୮୧ ।
ସେ ଚକ୍ର ପ୍ରଶସ୍ତର ଧବ । ପରମାତ୍ମା ଯେ ସଦାଶିବ । ୮୨ ।
ଅନ୍ତର ଜ୍ୟୋତି ସହସ୍ରାର । କମଳ ବାଙ୍ମନଗୋଚର । ୮୩ ।
ତନ୍ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଣବ ସ୍ୱରୂପ । ଅଖଣ୍ଡ ପରଂବ୍ରହ୍ମରୂପ । ୮୪ ।
ସଦ୍‌ଗୁରୁ ପ୍ରସାଦରୁ ପ୍ରାଣୀ । ଏହି ନିଗୂଢ଼ ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣି । ୮୫ ।

ଶମଦମାଦି ଗୁଣ ବଦ୍ଧ । କାମାଦି ଶତ୍ରୁକୁଳ ଦଗ୍ଧ । ୮୬ ।
ଦୟା ସୁନୃତ ଶୌଚ ଆଦି । ସୁଗୁଣଗଣଙ୍କୁ ସମ୍ପାଦି । ୮୭ ।
ଆତ୍ମାନାତ୍ମାଙ୍କୁ ଜ୍ଞାନ କରି । କଥିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅନୁସରି । ୮୮ ।
ନିଜ ମନକୁ ଲୀନ କଲେ । ହୁଅଇ ଅମନସ୍କ ଭଲେ । ୮୯ ।
ହୁଅନ୍ତେ ମାନସ ରହିତ । ନର ହୁଅଇ କୃତକୃତ୍ୟ । ୯୦ ।
ମାନସଲୀନ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ । ମାନସବ୍ୟାପକଟି ବନ୍ଧ । ୯୧ ।
ଯୋଗ ବିହୂନେ ମନ ଲୀନ । କଦାପି ନ ହୁଏ ପ୍ରମାଣ । ୯୨ ।
ଅହଂ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ମି, ତତ୍ତ୍ୱମସି । ପ୍ରଭୃତି ମହାବାକ୍ୟ ରାଶି । ୯୩ ।
ଯେତେ ଘୋଷିଲେ କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ଯୋଗାଭ୍ୟାସକୁ ଦୂରେ ଥୋଇ । ୯୪ ।
ଯୋଗକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟଟି ପ୍ରଧାନ । ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କେବଳ ନୟନ । ୯୫ ।
ସ୍ୱକୀୟ ନେତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ ତେଜି । 'ଅଜ୍ଞାନୀ ହେଉଥାଏ ଖୋଜି । ୯୬ ।
ନୟନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଜନ କଲେ । ଭବବନ୍ଧରୁ ତରେ ହେଲେ । ୯୭ ।
ମହର୍ଷି ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ ପ୍ରୋକ୍ତ । ନେତ୍ର ରହସ୍ୟ ସମାପତ । ୯୮ ।
ଶ୍ରୀଭାରଦ୍ୱାଜ ଗୋତ୍ର ଜାତ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତିରେ ସମ୍ଭୂତ । ୯୯ ।
ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ସୁତ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବିରଚିତ । ୧୦୦ ।

ଏହି ଶ୍ରୀ ମହର୍ଷିଦତ୍ତାତ୍ରେୟ ପ୍ରୋକ୍ତ ନେତ୍ର ରହସ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଖାଇ ପତ୍ର ଘାସ । 'ପୋଷିବାରୁ ମାଂସ ।
ମୃଗ ବିଦାରିତାଜିନ ।
ମାଂସ ଖାଇ ଭଲେ । ମାଂସ ବଢାଇଲେ ।
କିସ ଭୋଗିବଟି ଜନ ॥

ଜ୍ୟୋତିଷ କବିତା

ଅର୍ଦ୍ଧ ଦଣ୍ଡ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦଶା ଦିବସର ତିନିଦିନ ବତ୍ସରର ।
ଧ୍ରୁବ ତାକୁ ଇଷ୍ଟ ଦଶାରେ ଗୁଣିଲେ ଲବ୍ଧ ହୁଏ ପ୍ରତ୍ୟନ୍ତର ।।

୭	୯	୪	୧୪
୨	୧୬	୫	୧୧
୧୩	୩	୧୦	୮
୧୨	୬	୧୫	୧

ଗିରିର୍ବ୍ରହ୍ମାମ୍ବୁଧିର୍ଲୋକଃ
ନେତ୍ରଂ ଭୂପଃ ଶରଃ ଶିବଃ ।
ତ୍ରୟୋଦଶସ୍ତ୍ରୀଦିଙ୍ନାଗାଃ
ସୂର୍ଯ୍ୟୋଋତୁସ୍ତିଥିଃ ଶଶୀ ।।

ତାରାନାଥ ଜଳ ଭାସ୍କର ଅନଳ
ଭୂମଣ୍ଡଳ ଛାୟାତମ ।
ଘୋଡ଼ାନ୍ତି ରବିଙ୍କ ତାରେଶ ଶଶିଙ୍କ
ଭୂର୍ଭାଗ୍ରହଣେ ନିୟମ ।।

ଭପଞ୍ଜର ସ୍ଥିର ଭୂପ୍ରତି ବାସର
ରବିର ପ୍ରଦକ୍ଷିଣରେ ।
କରଇ ଗ୍ରହଙ୍କ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ
ଉଦୟାସ୍ତ ସକ୍ରମରେ ।।

ଅର୍ଯ୍ୟଭଟ୍ଟ :—

ଶ୍ଳୋଃ—ଭପଞ୍ଜରଃ ସ୍ଥିରଃ ଭୂରେ ବାବୃତ୍ୟାବୃତ୍ୟା ପ୍ରାତି ଦୈବସିକୌ ।
ଉଦୟାସ୍ତମୟୌ ସମ୍ପାଦୟତି ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରାଣାଂ । ୦ ।

ଅର୍ଥ୍ୟଭଙ୍ଗ :—

ଶ୍ଳୋଃ—ଚନ୍ଦ୍ରୋଜଲମର୍କୋଽଗ୍ନି ମୃର୍ଭିଚ୍ଛାଯାତମସ୍ତଥା ।
ଛାଦୟତ୍ୟଭଶଶୀସୂର୍ଯ୍ୟଂ ଶଶିନଂ ମହତୀଚଭୂଚ୍ଛାୟା । ୦

ପରେ୍ୱପଦସ୍ଥ ଜନନ କାଳ ଦଣ୍ଡ ଲତା ।
ସସ୍ଥାପିକ୍ରମରେ ସେହି ସବୁ କର ଲତା ॥
ସେ ସଂଖ୍ୟାକୁ ଦୁଇଶହ ପଚିଶରେ ହର ।
ଶେଷକୁ ଗ୍ରହଣ କର ଲବ୍ଧ ପରିହରି ॥
ତାହା ପନ୍ଦରରୁ ଊଣା ହେଲେ ସ୍ତ୍ରୀ ନିଦାନ ।
ତରିଶିରୁ ଊଣା ହେଲେ ନର ବୋଲି ଜାଣ ॥
ପଞ୍ଚାଳିଶୁଁ ଊଣା ହେଲେ ନାସ୍ତିର ଉତ୍ପତ୍ତି ।
ଷାଠିଏରୁ ଊଣା ହେଲେ ପୁରୁଷ ସନ୍ତତି ॥
ପଞ୍ଚୋଃସ୍ତରରୁ ନିଊନ ହୋଇଲେ ରମଣୀ ।
ବୋଲି ନିଃସନ୍ଦେହେ କହି ଅଛେ ଧୀରମଣି ॥

କୌଣସି ଅଙ୍କକୁ ଦ୍ୱିଗୁଣ କର ।
ଦଶକୁ ମିଶାଇ ଦୁଇରେ ହର ॥
ଲବ୍ଧରୁ ପୂରବ ଅଙ୍କ ଫେଡ଼ିଲେ ।
ଶେଷ ପାଞ୍ଚ ମାତ୍ର ହୁଏ ଦେଖିଲେ ॥

ଶୁକ୍ଳ ଚୈତ୍ରକୁ ଆଦ୍ୟକର ଗଣି ।
ଗତମାସ ସଂଖ୍ୟା ଦୁଇରେ ଗୁଣି ।

ତହିଁ ଗତ ଦିନ ସଙ୍ଖ୍ୟା ମିଶାଇ ।
ଚଡାକୁ ପ୍ରାରମ୍ଭି ଗଣନ୍ତେ ଭାଇ ।
ଅଭୀଷ୍ଟ ଦିନର ।
ନକ୍ଷତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ଗୋଚର । ୦ ।

ସଦୁଗ୍ଧଂପୃଥୁକଂପୌଷେଦଧ୍ନାବାଚସ୍ୟମନ୍ୱିତଂ ।
ଭୁବନେଶାୟଯୋଦଦ୍ୟାସ୍ତ୍ରକାମମବାପ୍ନୁୟାତ୍ । ଇତି ।

ଶ୍ଳୋ । ବର୍ହାପୀଡ଼ାଭିରାମଂ ମୃଗମଦତିଲକଂ କୁଣ୍ଡଲାକ୍ରାନ୍ତଗଣ୍ଡଂ ।
କଞ୍ଜାକ୍ଷଂ କମ୍ବୁକଣ୍ଠଂ ସ୍ମିତସୁଭଗମୁଖଂ ସାଦର ନ୍ୟସ୍ତବେଣୁଂ ।
ଶ୍ୟାମଂଶାନ୍ତଂ ତ୍ରିଭଙ୍ଗଂ ସଦରୁଣବଦନଂ ଭୂଷିତଂବୈଜୟନ୍ତ୍ୟା ।
ବନ୍ଦେ ବୃନ୍ଦାବନସ୍ଥଂ ଯୁବତିଶତବୃତଂ ବ୍ରହ୍ମଗୋପାଲରୂପଂ ॥

ତୁଳସୀ ରାମାୟଣ ସମ୍ବନ୍ଧେ

ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ
୪।୪।୧୯୨୬—

ପାଠକେ,

ସଂସ୍କୃତାଦି ଭାଷାମାନଙ୍କରେ ଏକବଚନ ଏବଂ ବହୁବଚନ ନିୟମିତରୂପେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଉଥିଲେହେଁ ଉତ୍କଳକବିମାନେ ନିଜ ହୃଦୟରେ "ପୂଜ୍ୟତ୍ୱାଦ୍‌ବହୁବଚନଂ" ଲାଗି ରହିବାରୁ ପରି ଏକବଚନ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାୟଶଃ ବହୁବଚନ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି ! ସେମାନେ "ଏକମେବାଦ୍ୱିତୀୟଂ ବ୍ରହ୍ମ"ଠାରେ ମଧ୍ୟ ବହୁବଚନ ବ୍ୟବହାର କରି ତଦ୍‌ଗୌରବକୁ ହ୍ରାସ କରି ଦିଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଉତ୍କଳ-ଭାଷାରେ ବହୁବଚନ ସର୍ବତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । "ଦୁଷ୍ଟ ବିନାଶି ସନ୍ତ ପାଳୁ । ତୁ ନାଥ ପରମ ଦୟାଳୁ ।" "ବୁଲେ ରାମ ରାମ ରାମନେଇ ଧେନୁ ବନେ" "ବିନୋଦରେ ସଙ୍ଗେ ଧେନୁ ହରେ ଦୀନବନ୍ଧୁ" "ଈଶ୍ୱର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ତୁହି" "ଈଶଶେଷାଦି-ସେବକସେବ୍ୟ ଏକା ତୁହି" ପ୍ରଭୃତି ପଦ୍ୟପାଦମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାଚୀନ କବିବରେ ଏକବଚନ ସମୁଚିତରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲେହେଁ ଅର୍ବାଚୀନ କବିମାନେ ସେ ପ୍ରଥାକୁ ନିରନ୍ତରରେ ଅବଲମ୍ବନ କରୁ ନ ଥିବା ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଅଟେ । ଏବେ ତାକୁ ବଦଳାଇଲେ, ଏ ସବୁକୁ ଥିବା ଅଭ୍ୟାସ-ବଶରୁ ଓଡ଼ିଆ କାନ ସୁଖ ନ ପାଇବା ତଥ୍ୟ । ତଥାପି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଯେଉଁ ବଚନ ରହିବା ଉଚିତ, ସେହି ସ୍ଥାନରେ ସେହି ବଚନ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଏହି ଆଦିକାଣ୍ଡ ରଚିତ । ଅତଏବ ଏଥି ବଚନମାନ ସଂଶୋଧିତ ନୋହୁ । ଇତି ।

ବିବୁଧବିଧେୟ,
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ବିଜ୍ଞାପନ

ତୁଳସୀ—ବିକ୍ରମ ସଂଜ୍ଞାରେ । ସରଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ॥
ତୁଳସୀ ଦାସ ରାମାୟଣ । ଅନୁବାଦକୁ ମୁଁ ରଚନ ॥
କରିବାକୁ ସଙ୍କଳ୍ପି ଅଦ୍ଧ— । କାଣ୍ଡ ରଚିଲି ହୋଇ ମୋଦ୍ଧ ॥
ଗୋଟିଏ ନଷ୍ଟ ସେ କାଳରେ । ଘଟିଲା ମୋର ନିବାସରେ ॥
ତା ପରେ ରାମେଶ୍ୱର ଗଲି । ତେଣୁ ରଚନା ବନ୍ଦ କଲି ॥
ତା ଅନୁବାଦିତ ଅବର । ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଲା ଖବର ॥
ସ୍ୱପ୍ନରେ ପ୍ରବେଶି ଜାଣିଲି । ଇତର କାଣ୍ଡ ନ ରଚିଲି ॥
ମାତ୍ର ଯା ହୋଇଛି ରଚିତ । ତାକୁ କୀଟାଦିରୁ ରକ୍ଷିତ ॥
କରିବା ବାଞ୍ଛାରେ ମୁଦ୍ରଣ । କରାଇ କଲି ପ୍ରକଟନ ॥
ସୁଧୀସମ୍ମତା ହେଲେ ସିନା । ଉତ୍ତମା ମୋ ପଦ ରଚନା ॥
ଏପରି ବୋଲେ ସାଧୁକର୍ମୀ । ବୀର—ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମୀ ॥

ତୁଳସୀ ବିକ୍ରମ ରାମାୟଣ

ଆଦିକାଣ୍ଡ

ଜୟ ଜୟ ଶ୍ରୀମତୀଶ ନିଷ୍କଳ ସାକାର ।
ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଜଗଦୀଶ ଚରାଚରାଧାର । ୧ ।
ସର୍ବମୟ ସର୍ବଶକ୍ତ ସର୍ବଜ୍ଞ ନିର୍ଗୁଣ ।
ନିଷ୍କଳଙ୍କ ନିର୍ବିକାର ନିତ୍ୟ ନିରଞ୍ଜନ । ୨ ।
ପ୍ରଜ୍ଞାନ ସ୍ୱରୂପ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଅଚ୍ୟୁତ ।
ଅଭବ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଅନାଦି ଅନନ୍ତ । ୩ ।
ଅପର ବାଲ୍ମୀକି-ଶ୍ରୀତୁଳସୀ ଦାସ କୃତ ।
ରାମାୟଣ ହିନ୍ଦିରେ ହୋଇଛି ପ୍ରକାଶିତ । ୪ ।
ମୋର ପୂର୍ବ ଭାଗ୍ୟରୁ ଉତ୍କଳ କବିବରେ ।
ତାର ଅନୁବାଦ କରି ନାହାନ୍ତି ସାଦରେ । ୫ ।
ତଦନୁବାଦ ମୁଁ କରି ସରଳ ଭାଷାରେ ।
ତୋ ପଦ- ପଙ୍କଜେ ସମର୍ପିବାକୁ ବାଞ୍ଛୁରେଁ । ୬ ।
ହେ କୃପାସାଗର ମୋ ଏ ବାଞ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ କର ।
ମୋର ଅନୁବାଦ ପାଉ ସର୍ବଜନାଦର । ୭ ।
ଭାରତ ଦକ୍ଷିଣାପଥେ ଅଛି ଦେଶବର ।
ଯାର ରାଜଧାନୀ ହୋଇଥିଲା ନନ୍ଦପୁର । ୮ ।
ଯାର ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜଧାନୀ ଜୟପୁର ।
ଯେହୁ ଅଟେ ସର୍ବଶସ୍ୟମାନଙ୍କ ଆକର । ୯ ।
ତାର ପ୍ରଥମାଧିପତି ଦେବ ବିନାୟକ ।
ଭରଦ୍ୱାଜ ଗୋତ୍ରଜ ଭାନୁବଂଶଦୀପକ । ୧୦ ।
ଅଷ୍ଟାଦଶ ନୃପେ କ୍ରମେ ତାଙ୍କ ସନ୍ତତିରେ ।
ଧର୍ମମାର୍ଗେ ପ୍ରଜା ପାଳି ରାଜିଲେ ଖ୍ୟାତିରେ । ୧୧ ।
ତତ୍ପରେ ଜନ୍ମିଲେ ମହାରାଜ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ।
ଯାହାଙ୍କୁ ବୋଲନ୍ତି କଳିଯୁଗ ରାମଚନ୍ଦ୍ର । ୧୨ ।

ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ନୃପମଣି ।
ସମସ୍ତ ପ୍ରଶସ୍ତ ଗୁଣମାନଙ୍କର ଖଣି । ୧୩ ।
ଶରପଞ୍ଚକ ମାର ଗ୍ରହଣ କଲା ପରି ।
ଜାୟାପଞ୍ଚକଙ୍କୁ ସେ ଥିଲେ ଗ୍ରହଣ କରି । ୧୪ ।
ସେମାନଙ୍କ ଗର୍ଭୁ ବେନି ସୁତା ତିନି ସୁତ ।
ଜନମି ମହୀମଣ୍ଡଳେ ହେଲେ ପ୍ରକାଶିତ । ୧୫ ।
ପ୍ରଥମଜ ମହାରାଜ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ।
ଦ୍ୱିତୀୟ ନନ୍ଦନ ବୀର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ । ୧୬ ।
ବୀର ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଦେବ ତୃତୀୟ ତନୟ ।
ସୁନ୍ଦରମଣି ଶ୍ରୀ ଗୁଣମଣି ସୁତାଦ୍ୱୟ । ୧୭ ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ପତ୍ନୀ ରେଖାଦେବୀ ।
ଶଶିବଂଶଜାତା କ୍ଷମା ଗୁଣରେ ଭୂଦେବୀ । ୧୮ ।
ତାଙ୍କ ଗର୍ଭ ଶୁକ୍ତିରେ ଜନ୍ମିଲେ ମୁକ୍ତା ପରି ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦେବୀ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡୀ ଈଶ୍ୱରୀ । ୧୯ ।
ତପୂରେ ଶାଳିବାହାନ ଶକ ସତରଶ ।
ଏକାଣୋଇ ଯୁଗ୍ମମାସ ପନ୍ଦର ଦିବସ । ୨୦ ।
ରବିବାର ରାତି ମେଷଲଗ୍ନରେ ଜନ୍ମିଲି ।
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମ ନାମକୁ ଲଭିଲି । ୨୧ ।
ଅକ୍ଷରାର୍ଥ ରସଚ୍ଛନ୍ଦୋମଙ୍ଗଳକାଳର ।
କର୍ତ୍ତ୍ରୀ କର୍ତ୍ତା ଜୟ ଜୟ ବାଣୀ ଗଣେଶ୍ୱର । ୨୨ ।
ଶ୍ରଦ୍ଧାରୂପିଣୀ ଶିବାକୁ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ୱରୂପ ।
ଶିବଙ୍କୁ ଭକ୍ତିଭାବରେ ବନ୍ଦଇଁ ଅମାପ । ୨୩ ।
ସେ ଦେବୀ ଦେବଙ୍କ କୃପା ବିନା ସ୍ୱହୃଦୟ ।
ସ୍ଥିତ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦେଖି ନ ପାରେ ସିଦ୍ଧଚୟ । ୨୪ ।
ଜୟ ଜ୍ଞାନମୟ ନିତ୍ୟ ଗୁରୁରୂପ ସୋମ ।
ବକ୍ର ହେଲେହେଁ ଯାର ଅଶ୍ରୟେ ବନ୍ଦ୍ୟ ସୋମ । ୨୫ ।
ସୀତା ରାମ ଗୁଣଗଣ ପୁଣ୍ୟ ବନେ ଗତ ।
କଲି କବୀଶ କପୀଶ ଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ମୋ ନତ । ୨୬ ।

ଜୟ ଶୁଭଙ୍କରୀ ସୃଷ୍ଟିସ୍ଥିତ୍ୟନ୍ତକାରିଣୀ ।
କ୍ଲେଶନାଶିନୀ ସୀତା ରାମମନୋହାରିଣୀ । ୨୭ ।
ଯାହାର ମାୟାରେ ବଶ୍ୟ ଅଖିଳ ଜଗତ ।
ପିତାମହ ପ୍ରଭୃତି ଦେବତାଏ ସତତ । ୨୮ ।
ଯାର ସତ୍ତ୍ୱରୁ ରଜ୍ଜୁରେ ସର୍ପଭ୍ରମ ପରି ।
ସକଳ ସତ୍ୟ ବୋଲି ହୁଏ ପ୍ରତେ ସତ୍ୱରି । ୨୯ ।
ଯାର ଚରଣ କେବଳ ସଂସାର-ସାଗର ।
ତରଣେଚ୍ଛୁଙ୍କର ଅଟଇ ନାବବର । ୩୦ ।
ଯେ ସର୍ବକାରଣ ପର ଯେ ଈଶ ଯେ ହରି ।
ସେହି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ନମସ୍କାର ମୋହରି । ୩୧ ।
ନିଖିଳ ପୁରାଣ ନିଗମାଗମ ସମ୍ମତ ।
ରାମାୟଣୋକ୍ତ ପୁଣି ଅନ୍ୟଠାରୁ ଗଚ୍ଛିତ । ୩୨ ।
ରାମ କଥାକୁ ସ୍ୱାନ୍ତ ସୁଖ ପାଇଁ ହୃଦରେ ।
ତୁଳସୀ ଦାସ ରଚିଲେ ଅତି ମନୋହରେ । ୩୩ ।
କୃପା କରୁ ସ୍ମୃତ କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧିଦ ଗଣେଶ ।
ବୁଦ୍ଧିରାଶି ଶୁଭଗୁଣନିଧି ବାରଣାସ୍ୟ । ୩୪ ।
ଯାହାର କୃପାରେ ମୂକ ହୁଅଇ ବାଚାଳ ।
ପଙ୍ଗୁ ହେଲେ ଚଢ଼ିଯାଏ ଗିରିବରଜାଲ । ୩୫ ।
ସେହି କୃପାକର ସର୍ବକଳିମଳହର ।
ରାମ କରୁଣା ମୋରେ ପ୍ରସନ୍ନ ନିରନ୍ତର । ୩୬ ।
ନୀଳାମ୍ବୁଜଶ୍ୟାମ ନବଜଳଜନୟନ ।
କ୍ଷୀରାବ୍ଧିଶୟନ କରୁ ମୋ ହୃଦସଦନ । ୩୭ ।
ମୋରେ କୃପା କରୁ ଦୀନପାଳ କୃପାକର ।
କୁନ୍ଦେନ୍ଦୁ ସମ ଦେହ ଗୌରୀଶ ସ୍ମରହର । ୩୮ ।
ଯା ବଚନ-ରବିକର ନାଶେ ମୋହତମ ।
ଯେ କୃପାବ୍ଧି ଯେ ନରରୂପ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ । ୩୯ ।
ସେ ଗୁରୁ ଚରଣ ବର ନୀରଜଯୁଗକୁ ।
ବନ୍ଦଇଁ ଏକାଗ୍ର କରି ମୋର ମାନସକୁ । ୪୦ ।

ବନ୍ଦଇଁ ଗୁରୁଦେବପାଦାମ୍ବୁଜପରାଗ ।
ଧୃତ ସୁରୁଚି ସୁବାସ ସରସାନୁରାଗ । ୪୧ ।
ଅମୃତମୟ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନପ୍ରାପ୍ତି ସାଧନ ।
ଜନଙ୍କର ସକଳ ଭବରୋଗଶମନ । ୪୨ ।
ପୁଣ୍ୟମୟ ଶମ୍ଭୁଦେହ ବିଭୂତି ସମାନ ।
ମଞ୍ଜୁଳ ମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ ଆନନ୍ଦନିଧାନ । ୪୩ ।
ଯେ କରେ ଶିଷ୍ୟାଳିଚିତ୍ତ ମୁକୁର ସଦୃଶ ।
ଯାର ତିଳକରେ ଗୁଣଗଣ ହୁଏ ବଶ । ୪୪ ।
ଗୁରୁପଦନଖମଣିକାନ୍ତି ଭାଗ୍ୟକର ।
ଦିବ୍ୟଦୃଷ୍ଟିପ୍ରଦ ମହାମୋହତମୋହର । ୪୫ ।
ତାହା ସିଦ୍ଧାଞ୍ଜନ ବିଜ୍ଞ ସାଧକଙ୍କୁ ଗିର ।
ବନଭୂଗର୍ଭ ନିଧାନ ଦେଖାଇବା ପର । ୪୬ ।
ରାମଚରିତ ଗୁପ୍ତନିଧି ଗୋଚର କରେ ।
ଜ୍ଞାନାକ୍ଷି ମେଲେ ଭବତମିର ଦୁଃଖ ହରେ । ୪୭ ।
ବିବେକ ଦୃଷ୍ଟି ତାହାଦ୍ୱାରା କରି ବିମଳ ।
ବର୍ଣ୍ଣଇଁ ରାମ ଚରିତ ଭବ ତୂଳାନଳ । ୪୮ ।
ମୋହ ଜନିତ ସଂଶୟ ହରଣ ନିମିତ୍ତ ।
ମହୀସୁର ପଦକ ଜନମଇଁ ସନ୍ତତ । ୪୯ ।
ସାଧୁ ଚରିତ ମଙ୍ଗଳ କାର୍ପାସ ସଦୃଶ ।
ବିଶଦ ଗୁଣମୟ ଫଳଯୁତ ନୀରସ । ୫୦ ।
ଦୁଃଖ ସହିସ୍ତୁ ପରଛିଦ୍ରାଚ୍ଛାଦନକର ।
ଅଟଇ ବାଞ୍ଛନୀୟ ସମସ୍ତ ଜନଙ୍କର । ୫୧ ।
ମଙ୍ଗଳ ଗୁଣଖନି ସୁଜନ ସମାଜକୁ ।
ପ୍ରଣାମ କରଇଁ ମୁଁ ବିସ୍ତାରି ବିନୟକୁ । ୫୨ ।
ତାହା ଅଟେ ଜଙ୍ଗମ ତୀର୍ଥରାଜ ପ୍ରୟାଗ ।
ତହିଁ ଭକ୍ତି ଜାହ୍ନବୀ କର୍ମ ଯମୁନା ଯୋଗ । ୫୩ ।
ବ୍ରହ୍ମ ବିଚାର ସରସ୍ୱତୀ ଅନ୍ତର୍ବାହିନୀ ।
ବିଜେ ବିଶ୍ୱାସବଟ ପାତକ ଧର୍ଷଣୀ । ୫୪ ।

କଥିତ ହରି ହର ଚରିତ ଶୁଭଙ୍କର ।
ଜନ ସୁଲଭ ସୁସେବ୍ୟ କଳିମଳହର । ୫୫ ।
ଅକଥନୀୟ ପ୍ରଭାବ ସମାଦରଣୀୟ ।
କ୍ଳେଶ ଖଣ୍ଡନ ଚତୁର୍ବର୍ଗଦ ବନ୍ଦନୀୟ । ୫୬ ।
ପ୍ରୟାଗେ କାକ ବକ ହୁଅନ୍ତି ପିକ ହଂସ ।
ସତ୍ସଙ୍ଗ ପ୍ରଭାବେ ଖଳ ହୁଏ ସାଧୁଉଂସ । ୫୭ ।
ସତ୍ସଙ୍ଗୁ ବାଲ୍ମିକ ନାରଦ ଘଟ ତନୁଜ ।
ସ୍ୱୀନଜନରୁ ଲଭି ମଧ୍ୟ ହେଲେ ଋଷିରାଜ । ୫୮ ।
ସତ୍ସଙ୍ଗ ବିନା ଉପକାରତା ମତିଗତି ।
ଭୂତ କୀର୍ତ୍ତି ପାଏ ନାହିଁ ନିଷ୍ଟେ ପ୍ରାଣିତତି । ୫୯ ।
ସୁଜନ ସଙ୍ଗ ବିନା ବିବେକ ଜନ୍ମେ ନାହିଁ ।
ରାମକୃପା ବିନା ତାହା ଲଭ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ୬୦ ।
ଶୁଭମୂଳ ସତ୍ସଙ୍ଗ ସିଦ୍ଧିର ଫଳାକାର ।
ଇତର ସାଧନଯାକ ଫୁଲ ପରକାର । ୬୧ ।
ଶଠ ସଜ୍ଜନ ସଙ୍ଗରୁ ହୁଅଇ ସୁଜନ ।
ଯେସନେ ଲୁହା ସ୍ପର୍ଶମଣିଯୋଗରୁ କାଞ୍ଚନ । ୬୨ ।
ବିଧିବଶେ ସୁଜନ କଲେହେଁ କୁସଙ୍ଗକୁ ।
ଫଣିମଣି ପରି ଅନୁସରେ ସ୍ୱଗୁଣକୁ । ୬୩ ।
ସାଧୁଜନ ମହିମାକୁ କବି ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତ ।
ବାଣୀ ବ୍ରହ୍ମା ହରି ହର ବର୍ଣ୍ଣି ନ ପାରନ୍ତି । ୬୪ ।
ଦିବ୍ୟରତ୍ନ ମୂଲ୍ୟକୁ ଶାକବଣିକ ପରି ।
ତାକୁ କହି ପାରିବ କି ଅଳ୍ପ ମୋର ସରି । ୬୫ ।
ସଜ୍ଜନ ସମ ଚିତ୍ତକୁ ବନ୍ଦଇଁ ଭୁହାଇ ।
ଯାର ପରାପର ଭେଦ ଲେଶ ହେଲେ ନାହିଁ । ୬୬ ।
ଯେସନେ ଅଞ୍ଜଳିସ୍ଥିତ ସୁମ ପାସୁଲି ଦୁଇ ।
ସମାନ ଭାବରେ ମାନ ବାସିତ କରଇ । ୬୭ ।
ସୁଜନ ମନ ସରଳ ଜଗଦ୍ହିତ ହୁଏ ।
ସ୍ୱଭାବ ବାଳକକୁ ମଧ୍ୟ ଭକ୍ତି ଦିଏ । ୬୮ ।

ଶତବାର ବନ୍ଦଇଁ ଖଳଗଣଙ୍କୁ ସେହୁ ।
ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନରେ ହୁଏ ଅରି ପୁଣି ସ୍ନେହୀ । ୬୯ ।
ପରଦୁଃଖେ ସୁଖୀ ପରସୁଖେ ଦୁଃଖୀ ମାନି ।
ମଣେ ପର ହାନିଲାଭ ନିଜ ଲାଭହାନି । ୭୦ ।
ଶ୍ରୀଧର ଶଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତି ରାକାଚନ୍ଦ୍ର ରାହୁ ।
ପରାର୍ଥନାଶନରେ ସାକ୍ଷାତ୍ସହସ୍ରବାହୁ । ୭୧ ।
ଅନ୍ୟ ଦୋଷ ଦର୍ଶନେ ନିଷ୍ଟେ ସହସ୍ର ନେତ୍ର ।
ଇତର ନ ରହିତ ଘୃତ ମକ୍ଷିକା ମାତ୍ର । ୭୨ ।
ତେଜରେ ଅଗ୍ନିସ୍ୱାଶ କ୍ରୋଧରେ ପ୍ରେତପତି ।
ଅବଗୁଣପାତକ ଧନରେ ଧନପତି । ୭୩ ।
ପରାର୍ଥଧୂମକେତୁ ହୋଇ ବୁଲିବାଠାରୁ ।
କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ପରି ଶୋଇ ରହିବା ସୁଗୁରୁ । ୭୪ ।
ପରଦୋଷ ଶ୍ରବଣେ ବାଞ୍ଛେ ଅୟୁତେ କାନ ।
କଥା କହେ ଇନ୍ଦ୍ରକର ବଜ୍ରର ସମାନ । ୭୫ ।
ଶସ୍ୟ ବିନାଶି ମିଳିବା କରକାର ପ୍ରାୟେ ।
ପରହାନି କରି ନିଜେ ବିନାଶକୁ ପାଏ । ୭୬ ।
ଅନ୍ୟର ନିନ୍ଦା ରଚନେ ସହସ୍ରବଦନ ।
ଖଳଦୁର୍ଗୁଣ କିଏ କରି ପାରେ କଥନ । ୭୭ ।
ଶତ୍ରୁମିତ୍ର ବାଞ୍ଛି ତ୍ରହିତ—ଉଦାସୀ ନର ।
ଚରିତ ଶୁଣିଲେ ଜଳେ ହୃଦୟ ଖଳର । ୭୮ ।
ସ୍ନେହରେ ପାଳିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବଳୀଭୁକ ।
ମାଂସାଶନ କେବେ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ ଏହା ଠିକ । ୭୯ ।
ସେପରି ମୁ ଭଲେ ହେଲେ ସସ୍ନେହ-ବିନୀତ ।
ମୋର ଅଶୁଭ ସାଧନେ ରତ ଖଳତତି । ୮୦ ।
ସଦସଜ୍ଜନଙ୍କୁ ମୁଁ ନମଇଁ ପାଇ ମୁଦ ।
ବିଯୋଗେ ପ୍ରଥମ ଯୋଗେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଖେଦଦ । ୮୧ ।
ଜଳରେ କଞ୍ଜ ଜୋକ ଯେସନେ ସୁଧାଗର ।
ପରି ଏକ ଗର୍ଭାଶୟେ ଜନ୍ମ ଦୁଇଙ୍କର । ୮୨ ।

ଗଙ୍ଗା କର୍ମନାଶା ମତ ଚନ୍ଦ୍ର ବହ୍ନି ପର ।
ଅମୃତ ଗରଳ ପ୍ରାୟେ ଭଲ ମନ୍ଦ କର । ୮୩ ।
ସ୍ତୁତିର ନିନ୍ଦାର ପାତ୍ର ହୋଇ ଏ ଜଗତେ ।
ଲଭନ୍ତି ଯଶ ଅପଯଶ ସତକୁ ସତେ । ୮୪ ।
ଦୁହେଁ ଗୁଣାଗୁଣ ତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ୟକ୍ରେ ଜାଣନ୍ତି ।
ମାତ୍ର ପୂର୍ବ ବାସନାବଶରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ୍ତି । ୮୫ ।
ସନ୍ତ ସୁଗୁଣଖଣି ଖଳ ଦୁର୍ଗୁଣରାଶି ।
ଯେ ବିଧିରେ ଅଗାଧ ଅପାର ଜଳରାଶି । ୮୬ ।
ସେମାନଙ୍କ ସଂଗ୍ରହ ପରିତ୍ୟାଗ ନିମିତ୍ତ ।
ତଦ୍ଗୁଣ ସ୍ୱଭାବ କିଛି ଜାଣିବା ଉଚିତ । ୮୭ ।
ବିଶ୍ୱ ଅଟେ ଗୁଣ ଦୋଷ ମିଶ୍ରିତ ନିକର ।
ଗୁଣାଧିକ ଅମର ଦୋଷାଧିକ ଅସୁର । ୮୮ ।
ଭଲମନ୍ଦ ବେନି ସମେ ବିଧିକୃତ ବୋଲି ।
ବେଦପୁରାଣେତିହାସମାନଙ୍କର ବୋଲି । ୮୯ ।
ପୁଣ୍ୟ ପାପ ସୁଖ ଦୁଃଖ ସୁଜନ ଦୁର୍ଜନ ।
ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ଦିନ ରାତି ଜନନ ମରଣ । ୯୦ ।
ବ୍ରହ୍ମମାୟା ଈଶ୍ୱର ଜୀବ ଅମୃତ ଗର ।
ଉଚ୍ଚଜାତି ନୀଚଜାତି ବିବୁଧ ଅସୁର । ୯୧ ।
ଭାଗ୍ୟ ହତଭାଗ୍ୟ କାଶିକା ମଗଧ ଦେଶ ।
ଗଙ୍ଗା କର୍ମନାଶା ମାଳବ ମରୁ ପ୍ରଦେଶ । ୯୨ ।
ବୈରାଗ୍ୟ ବିଷୟାନୀକି ବିପ୍ର ବ୍ୟାଧିତତି ।
ନୃପତି ଭିକାରି ସ୍ୱର୍ଗ ନରକ ପ୍ରଭୃତି । ୯୩ ।
ସକଳ ଚରାଚର ଗୁଣାବଗୁଣଯୁତ ।
ଗୁଣାଗୁଣ ବିଭାଗ ଶାସ୍ତ୍ରାଳିରେ କଥିତ । ୯୪ ।
ନୀରକୁ ଛାଡ଼ି ହଂସ କ୍ଷୀର ପିଇବା ମତ ।
ଦୋଷକୁ ଛାଡ଼ି ସନ୍ତ ଘେନଇ ଗୁଣତତ । ୯୫ ।
ବିଧିଦତ୍ତ ବିବେକୁଁ ଗୁଣ ଦୋଷ ଗୋଚର ।
ତେବେହେଁ ଯାଙ୍କ ମାୟାବଶ୍ୟ ହେଲେ ନିକର । ୯୬ ।

ଭାଲ କର୍ମ ସ୍ୱଭାବ ପ୍ରେରଣରେ ସୁକୃତ ।
ତ୍ୟାଗ କରି ଏକଦା ଆଚରଇ ଦୁଷ୍କୃତ । ୯୭ ।
ଯେପରି ଦୋଷକୁ ହରିଭକ୍ତ ହେଲେ ନାଶେ ।
ପବିତ୍ରବନ୍ତ ହୋଇ ବିଖ୍ୟାତରେ ପ୍ରକାଶେ । ୯୮ ।
ସତ୍ସଙ୍ଗୁ କଲେ ହେଲେ ସୁକୃତଙ୍କୁ ଦୁର୍ଜନ ।
ତାହାଙ୍କୁ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ ସହଜାତ ଦୁର୍ଗୁଣ । ୯୯ ।
ସଜ୍ଜନ ବେଶରେ ଠକ ହେଲେହେଁ ପୂଜିତ ।
ସ୍ୱରୂପ ଜ୍ଞାତ ପରେ ନ ହୁଏ ନିବାହିତ । ୧୦୦ ।
ଅବସ୍ଥା ସିଦ୍ଧ ରାବଣ କାଳନେମିଙ୍କର ।
କହଇ ବିବରଣରେ ପୁରାଣ ନିକର । ୧୦୧ ।
ସୁଜନ କୁତ୍ସିତ ବେଶେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରପୂଜିତ ।
ମାରୁତି ରୁଦ୍ରପତି ଚରିତରୁ ବିଦିତ । ୧୦୨ ।
ମହାଜନ ସହଚର ଲଭଇ ଲାଭକୁ ।
ନୀଚ ଜନର ସଙ୍ଗୀ ପାଏ ଅପଚୟକୁ । ୧ ୩ ।
ଧୂଳି ଉଠଇ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗତ ପବନ ସଙ୍ଗୁ ।
ତଳେ ପଡ଼ି କାଦୁଅ ନୀଚଗ ନୀର ସଙ୍ଗୁ । ୧୦୪ ।
ସୁଜନ ଗୃହ ଶୁକ ରାମ ହରି କହଇ ।
ଦୁର୍ଜନ ମନ୍ଦିରରେ ଥିଲେ ଗାଳି ଦିଅଇ । ୧୦୫ ।
ଧୂମକୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରେ ଅଳନ୍ଧୁ ଆକାର ।
ସୁସଙ୍ଗେ କାଳି ହୋଇ ହେତୁ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖାର । ୧୦୬ ।
ସେହୁଟି ଜଳାଗ୍ନି ବାତ ଯୋଗେ ମେଘ ହୁଏ ।
ଜଗକୁ ପୋଷଣ କରି ଅତି ସୁଖ ଦିଏ । ୧୦୭ ।
ସଙ୍ଗାନୁରୂପରେ ଗ୍ରହ ବାତୌଷଧିପଟ ।
ଜଳ ହୁଅନ୍ତି ଭଲ ମନ୍ଦ ଏହା ପ୍ରକଟ । ୧୦୮ ।
ଶୁକ୍ଳ କୃଷ୍ଣ ବୋଲି ପକ୍ଷ ଯୁଗର ନାମରେ ।
ଭେଦ ଥିଲେହେଁ ତାହା ନାହିଁ ପରମାଣରେ । ୧୦୯ ।
ମାତ୍ର ଶଶି ପୋଷଣରୁ ପ୍ରଥମଟି ବନ୍ଦ୍ୟ ।
ତଦାସ୍ୱ ଶୋଷଣେ ବସ୍ତୁଁ ଦ୍ୱିତୀୟଟି ନିନ୍ଦ୍ୟ । ୧୧୦ ।

ଚରାଚର ସର୍ବ ରାମମୟ ବୋଲି ଜାଣି ।
ଛପୃଦାଙ୍କୁ ବନ୍ଦଇଁ ଯୋଡ଼ି ବେନି ପାଣି । ୧୧୧ ।
ଦେବ ଦାନବ ଗନ୍ଧର୍ବ ନାଗ ଖଗ ନର ।
ପିତୃ ପ୍ରେତ କିନ୍ନର ନମଇଁ କୃପାକର । ୧୧୨ ।
ଜମ୍ବୁ ରାମମୟ ବିଶ୍ୱ ଯହିଁରେ ଚୌରାଶୀ ।
ଲକ୍ଷ ଜୀବରାଶି ଭୂଜଳାକାଶନିବାସୀ । ୧୧୩ ।
ନୂତ କରେଁ ବଲବୁଦ୍ଧିହୀନ ମୁଁ ଡୁମ୍ବର ।
କିଙ୍କର ମୋରେ ସର୍ବେ ସଦ୍ଭାବେ କୃପାକର । ୧୧୪ ।
ରାମଗୁଣ ଅଗାଧ ଅବାଙ୍ମନୋଗୋଚର ।
ମୁଁ ବୁଦ୍ଧିହୀନ କରେଁ ବାଞ୍ଛା ତଦ୍ବର୍ଣ୍ଣନର । ୧୧୫ ।
ମୋ ମତ ରଙ୍କ ଲୋଭ ମୋ ରୁଚି ଭଲ ବଡ଼ ।
କୃତ ନିଷ୍ଟୟ ହେଲି ମୁହିଁ ସାହସୀ ଜଡ଼ । ୧୧୬ ।
ଗୁଡ଼ ନ ପାଇବା ଲୋକ ସୁଧା ପିଇବାକୁ ।
ଇଚ୍ଛା କରିବା ପରି ମୁଁ ପାଞ୍ଚେ ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ । ୧୧୭ ।
ଏହୁ ଦୋଷକୁ ସହୁ ଧୀରେ ଶିଶୁ ବଚନ ।
ସମାନ ମୋ ବର୍ଣ୍ଣନକୁ କରନ୍ତୁ ଗ୍ରହଣ । ୧୧୮ ।
ଶିଶୁବାଣୀ ଶୁଣି ମା ବାପ ମୋଦ ଲଭନ୍ତି ।
କୁଟିଳ କ୍ରୁର ମୂର୍ଖ ଶଠ ଜନେ ହସନ୍ତି । ୧୧୯ ।
ସରସ ହେଉ ବା ନୋହୁ କବିତ୍ୱ ନିଜର ।
ହୁଅଇ ଆନନ୍ଦକର ଆପଣା ମନର । ୧୨୦ ।
ପର କବିତ୍ୱ ଶୁଣି ମୁଦିତ ହେବା ନରେ ।
ଅଛନ୍ତି ଜଗତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାମାନ୍ୟରେ । ୧୨୧ ।
ନିଜ ବଢ଼ିରେ ବଢିବା ତଟିନୀ ତଡ଼ାଗ ।
ସ୍ୱମ ଜନରସ୍ୱେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିଯାକ । ୧୨୨ ।
ମାନ ଇନ୍ଦୁ ବୃଦ୍ଧି ଦେଖି ବଢିବା ସାଗର ।
ସମାନ ଜନ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଅଟଇ ନାଗର । ୧୨୩ ।
ଭାଗ୍ୟହୀନ ମୁଁ ବଢ଼ାଇ ଅଛି ଅଭିଳାଷ ।
ଶ୍ରୀ ରାମାୟଣ ଗ୍ରନ୍ଥ କହିବାକୁ ପ୍ରକାଶ । ୧୨୪ ।

ମୋର ଗ୍ରନ୍ଥ ଶୁଣି ଖଳେ କଲେ ଉପହାସ ।
ସୁଜନେ ସନ୍ତୋଷୀ ହେବେ ଏହା ମୋ ବିଶ୍ୱାସ । ୧୨୫ ।
କାକ ପିକନାଦକୁ ବକ ହଂସଚାଲକୁ ।
ଭେକ ସାମ୍ୱନ୍ଧିଟକୁ ଟସିଲ୍ଲ ନିନ୍ଦବାକୁ । ୧୨୬ ।
ସେପରି ସତ୍କାବ୍ୟକୁ କରନ୍ତି ନିନ୍ଦା ଖଳେ ।
ତେଣୁ ତହିଁରେ ମୋର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁଟି ଭଲେ । ୧୨୭ ।
ରାମଭକ୍ତିହୀନ କବିବରଙ୍କୁ ମୋହରି ।
କୁକବିତା ହସାଇବ ହାସ୍ୟରସ ପରି । ୧୨୮ ।
ମୋ କାବ୍ୟ ଅଜ୍ଞଙ୍କୁ ଭକ୍ତିହୀନଙ୍କୁ ନୀରସ ।
ସୁମନାଙ୍କ ହରିହରଭକ୍ତଙ୍କୁ ସରସ । ୧୨୯ ।
ହେଲେହେଁ ମୁଁ ଅକବି ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନହୀନ ।
ରାମ କଥା ଯୋଗୁଁ ମୋ କାବ୍ୟ ତୋଷିତ ବିଜ୍ଞ । ୧୩୦ ।
ବର୍ଣ୍ଣାର୍ଥ ଛନ୍ଦୋଭାବ ଦୋଷଗୁଣାଲଙ୍କାର ।
ଶୈଳୀରସଜ୍ଞାନ ନିଷ୍ଟେ ଲୋଡ଼ା କବିତାର । ୧୩୧ ।
ଏହାଙ୍କୁ କିଛିହିଁ ମୁହିଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ବୋଲି ।
ଖାଲି କାଗଜେ ଲେଖି କହିବି ବାହୁ ଟେକି । ୧୩୨ ।
ମୋ କବିତ୍ୱ ଗୁଣହୀନ ହେଲେହେଁ ତହିଁରେ ।
ଲୋକପ୍ରସିଦ୍ଧ ଏକ ଗୁଣ ମାତ୍ର ପ୍ରସରେ । ୧୩୩ ।
ତେଣୁ ବିମଳ ବିବେକ ସଂଯୁତ ସୁଜନେ ।
ତାକୁ ଶୁଣିବା ଇଚ୍ଛା କରିବେ ନିଜ ମନେ । ୧୩୪ ।
ସେ ଗୁଣଟି ରଘୁନାଥ ନାମ ମାତ୍ର ଯାହା ।
ଉଦାର ପୂତ ଶୁଭଦ ମୁକ୍ତିକର ଯାହା । ୧୩୫ ।
ବେଦ ପୁରାଣଙ୍କ ସାର ଅମଙ୍ଗଳହର ।
ଯାହାକୁ ଜପନ୍ତି ସଦା ପାର୍ବତୀ ଶଙ୍କର । ୧୩୬ ।
ଯେପରି କାନ୍ତା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସର୍ବାଲଙ୍କୃତା ।
ବସନ ବିନା କଦାପି ନୁହଇ ଶୋଭିତା । ୧୩୭ ।
ସେପରି କବିତା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଗୁଣଯୁକ୍ତା ।
ରାମନାମହୀନେ କେବେ ନୁହେ ପ୍ରଶଂସିତା । ୧୩୮ ।

ନିର୍ଗୁଣ କବିତ୍ୱ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ରାମଗୁଣେ ।
ତାକୁ ପ୍ରୀତିରେ ପଢ଼ନ୍ତି ଶୁଣନ୍ତି ସୁଜନେ । ୧୩୯ ।
ପୁଷ୍କରସେ ମାନ ଭୃଙ୍ଗ ପ୍ରୀତି ହେବା ମତ ।
ଭକ୍ତି ରସରେ ପରିତୁଷ୍ଟ ସୁଜନତତି । ୧୪୦ ।
ଏହାରେ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କବିତାନ୍ୟଗୁଣ ।
ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରତାପ ତ ହୋଇଅଛି ବର୍ଣ୍ଣନ । ୧୪୧ ।
ଏଣୁ ବିଶ୍ୱାସ ହୁଅଇ ସୁସଙ୍ଗରୁ ଏହି ।
ନିଶ୍ଚୟରେ ଲଭିବ ଜଗତରେ ବଡ଼ାଇ । ୧୪୨ ।
ଧୂଆଁ ସ୍ୱଭାବେ କଡୁଆ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁ ।
ବାସନାରେ ମନ ମୋହେ ଅଗୁରୁ ସଙ୍ଗରୁ । ୧୪୩ ।
ତେବେକେ ଅଳ୍ପ କବିତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଜଗନ୍ମଙ୍ଗଳ ।
ରାମଚରିତ ସଂଯୋଗୁ ହୁଅଇ ମଞ୍ଜୁଳ । ୧୪୪ ।
ତୁଳସୀଦାସ କୃତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଚରିତ ।
ଶୁଭଦ କଳିଦୁଃଖହର ଅତି ପବିତ । ୧୪୫ ।
ଯେତେକେ ଚିତାଭସ୍ମ ଶିବଦେହ ଯୋଗୁଁ ଗେୟ ।
ବନ୍ଦ ସ୍ରୋତଜଳ ନଦୀ ହେତୁ ଗ୍ରହଣୀୟ । ୧୪୬ ।
ତେବେକେ ମୋର ନିଃସାର ନିରଳଙ୍କାର ହେୟ ।
କବିତ୍ୱ ହରିକଥାରୁ ବୁଧକର୍ଣ୍ଣପେୟ । ୧୪୭ ।
ମଳୟେ ଚନ୍ଦନ ସହ ଆନ ବୃକ୍ଷମାନ ।
ଇନ୍ଧନ ନୋହି ଲଭନ୍ତି ସୁଜନ ସମ୍ମାନ । ୧୪୮ ।
ସେପରି ଶ୍ରୀରାମ କୀର୍ତ୍ତି ସହିତେ ମୋହର ।
କବିତ୍ୱ ବ୍ୟର୍ଥ ନୋହି ପାଇବ ବୁଧାଦର । ୧୪୯ ।
ଯେମନ୍ତ କ୍ଷୀରପାନ ସମୟରେ ଗାବୀର ।
ଆକାର ବର୍ଣ୍ଣ ଚିନ୍ତେ ହୁଏ ନାହିଁ ଛଗୃର । ୧୫୦ ।
[illegible] ରାମଚରିତ ଶ୍ରବଣେ କଥନେ ।
କବିତାର ଛଟା ଲଗେ ନାହିଁ ସାଧୁମନେ । ୧୫୧ ।
ସର୍ପମଣି ଖନିରତ୍ନ ଗଜମୁକ୍ତାରାଜି ।
ମୁକୁଟେ କାନ୍ତାଦେହେ ଲଭନ୍ତି ଅତି ତେଜ । ୧୫୨ ।

ତେବେହେଁ ସୁକବି କବିଙ୍କ ସୁଜନ ଲପନ ।
ଶ୍ରବଣ ପ୍ରାପ୍ତିରେ ପାଏ ଅଧିକ ଶୋଭନ । ୧୫୩ ।
କବି ପ୍ରୀତିବଶେଁ ବିଧିଭବନରୁ ଧାଇଁ ।
ଆସିବା ବାଗ୍‌ଦେବୀ ଶ୍ରମ ନିବାରଣ ପାଇଁ । ୧୫୪ ।
ରାମ ଚରିତ ନିର୍ମଳ ତଟାକ ବିଦ୍ଧୁବନେ ।
ଆନ ସାଧନ ନାହିଁ ଖୋଜିଲେ ଏ ଭୁବନେ । ୧୫୫ ।

ଏଣୁ କବି ବୁଧେ ହରିଗୁଣ ମାତ୍ର ଗାନ୍ତି ।
ନରଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନେ ବାଣୀ ପାଏ ଅଶାନ୍ତି । ୧୫୬ ।
କବି ହୃଦୟ ସାଗର ମତି ଶୁକ୍ତି ପୁଣି ।
ବଚନ ସ୍ୱାତୀ ଋକ୍ଷ ସୁବୃଷ୍ଟିର ବର୍ଷଣ । ୧୫୭ ।

ଏ ଯୋଗେ କବିଙ୍କ ମୋତି ଜନ୍ମି ହରିଗୁଣ ।
ସୂତ୍ରେ ହୋଇ ହାର ହୁଏ ସଜ୍ଜନଭୂଷଣ । ୧୫୮ ।
ଯେ କଳିଜାତ ସେ ହଂସରୂପ ବକଭୁକ ।
କପଟ ଭକ୍ତ ହୋଇ ଭାଞ୍ଜନ ପ୍ରତାରକ । ୧୫୯ ।
ବେଦମାର୍ଗ ତ୍ୟାଗ ନିନ୍ଦ୍ୟ ପନ୍ଥାଗ ପଥିକ ।
ଜଗତ୍ରେ ଆପେ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରକ ନାୟକ । ୧୬୦ ।
କାମ କ୍ରୋଧ ଦାସ କଳିମଳପୂର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ର ।
ତାଙ୍କୁ ନମଇଁ ପଢ଼ିଲେ ନୂଆଁଇ ମୋ ଗାତ୍ର । ୧୬୧ ।
ତାର ଦୁର୍ଗୁଣଗଣ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ।
ଅଳ୍ପ କହିଲି ଏଥୁ ଚେତିବ ବିଜ୍ଞବ୍ରାତ । ୧୬୨ ।
ଭାବଇଁ ଶୁଣି ମୋ ବହୁ ବିନୟ ବଚନ ।
ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ନିନ୍ଦିବ ନାହିଁ ଅଜ୍ଞ କେଉଁ ଜନ । ୧୬୩ ।
ଅଥବା କୁଶଙ୍କାକୁ କରି ନିନ୍ଦନ୍ତି ଯେହୁ ।
ମୋଠାରୁ ବୁଦ୍ଧିହୀନ ଅଛନ୍ତି ନିଷ୍ଟେ ସେହୁ । ୧୬୪ ।
କବି ମୁଁ ନୁହେଁ ଖ୍ୟାତି ନାମେ ନାହିଁ ମୋ ବାଞ୍ଛା ।
ରାମଚରିତ ବର୍ଣ୍ଣିବ ଯେମନ୍ତେ ମୋ ଇଚ୍ଛା । ୧୬୫ ।
ଅପାର ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ରାମ ଚରିତ କୁଠାରେ ।
ସଂସାରବିମଗ୍ନ ମୋ ଅଳ୍ପ ବୁଦ୍ଧି କୋଠାରେ । ୧୬୬ ।

ଯେଉଁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାତ ଉଡ଼ାଏ ମେରୁ ଧର ।
ତା ସମ୍ମୁଖେ ତୁଳା ଦଶା କେତେକ ମାତର । ୧୬୭ ।
ତେମନ୍ତ ରାମ ପ୍ରଭାବ ତାକୁ ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ।
ମୋ ମାନସ ପାଉଅଛି ଅଧିକ ଦକାକୁ । ୧୬୮ ।
ଶ୍ରୀରାମ ଗୁଣକୁ ବାଣୀ ବିଧି ନିଜମୁନ ।
ଶେଷ ନିଗମାଗମ ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣଗଣ । ୧୬୯ ।
ଏ ନୁହେ ଏ ନୁହେ ବୋଲି ମାତ୍ର କହି ପାରି ।
ସଦା ଗାନ କରନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦରେ ପୂରି । ୧୭୦ ।
ମନକୁ ବଚନକୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହତ୍ତ୍ୱ ।
ଗୋଚର ହେବା ଅତି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଏହା ତତ୍ତ୍ୱ । ୧୭୧ ।
ଅଥବା ଗୋଚର ହେଲେ ତହିଁ ବାଣୀମନ୍ତ ।
ମଗ୍ନ ହୋଇ ରହନ୍ତି ଲଭି ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତି । ୧୭୨ ।
ଏକ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ନାମରୂପ ରହିତ ।
ଅଜ ସର୍ବବ୍ୟାପକ ବିଶ୍ୱରୂପ ଅଚ୍ୟୁତ । ୧୭୩ ।
ନିରୀହ ପରନ୍ଧାମ ଭଗବାନ ଈଶ୍ୱର ।
ଧରି ଜଗତେ କଲୁ ଲୀଳା ନାନାପ୍ରକାର । ୧୭୪ ।
ସେ ଲୀଳା କେବଳ ଭକ୍ତଗଣ ହିତ ଲାଗି ।
ରାମ ପରମ କୃପାଳୁ ଦାସେ ଅନୁରାଗୀ । ୧୭୫ ।
ଯେ ହୁଅନ୍ତି ଶ୍ରୀହରି ଶରଣାପନ୍ନ ଥରେ ।
ତାହାର ପତନ ଆଉ ନାହିଁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ । ୧୭୬ ।
ସବଳ ସର୍ବେଶ୍ୱର ଦୀନଜନବାନ୍ଧବ ।
ସରଳ ସ୍ୱଭାବ ସୀତାଦେବୀ ପ୍ରାଣଧବ । ୧୭୭ ।
ତଦ୍ଦିବ୍ୟଚରିତ୍ରକୁ ଧୀର ଜନେ ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତି ।
ନିଜ ବଚନଚୟକୁ ପବିତ୍ର କରନ୍ତି । ୧୭୮ ।
ତାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦୁଁ ରାମପାଦାବ୍ଜେ ମୋ ମଥା ।
ରଖି ରଚିବି ସୀତାରାମଙ୍କ ପୁଣ୍ୟକଥା । ୧୭୯ ।
ରାମାୟଣ ରଚୟିତୃ ମୁନିମାନଙ୍କର ।
ମାର୍ଗକୁ ଅନୁସରିବା ସୁଲଭ ମୋହର । ୧୮୦ ।

ରାଜା ରହିଁଲେ ଶଙ୍ଖ ମହାନଦୀ ଉପରେ ।
କ୍ଷୁଦ୍ର ପିପୀଲିକାଗଣ ମଧ୍ୟ ହେଲେ ତରେ । ୧୮୧ ।
ଏପରି କରି ନିଜ ମନର ସମାଧାନ ।
ବିରଚିବି ମନୋହର ରଘୁବରାଖ୍ୟାନ । ୧୮୨ ।
ପୂରିବାକୁ ମୋ ମନୋବାଞ୍ଛା ହରିଚରିତ ।
ରଚୟିତ୍ରୁ ବ୍ୟାସାଦି ମୁନିପାଦେ ମୁଁ ନତ । ୧୮୩ ।
କଳିଯୁଗେ ଜନ୍ମି ରାମଗୁଣାଳି ବର୍ଣ୍ଣନ ।
କରିଥିବା କବିଙ୍କି ମଧ୍ୟ କରେଁ ନମନ । ୧୮୪ ।
ଦେଶଭାଷାମାନଙ୍କରେ ଶ୍ରୀରାମ କଥାର ।
ଭୁବାଧୁନିକ ଭାବି କବିଙ୍କି ନତି ମୋର । ୧୮୫ ।
ସେମାନେ କୃପାଭରେ ଦିଅନ୍ତୁ ମୋତେ ବର ।
ଯେମନ୍ତେ ଲଭିବ ମୋ ଗ୍ରନ୍ଥ ସୁଜନାଦର । ୧୮୬ ।
ସଜ୍ଜନାଦରି ନୋହିଲେ କବିଶ୍ରମ ବୃଥା ।
କବିତା ବାଳରଚନା ସମାନେ ଗଣିତା । ୧୮୭ ।
ଜାହ୍ନବୀ ପରି କୃତି ଭୂତି କୀର୍ତ୍ତି ସବୁରି ।
ହିତ କରନ୍ତୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କଥା ମନୋହରୀ । ୧୮୮ ।
ମୋର କବିତାଟି ଅସୁନ୍ଦରୀ ଏଣୁକରି ।
ତୁଲ୍ୟହୀନ ମୈତ୍ରୀ ବୋଲି ସନ୍ଦେହ ମୋହରି । ୧୮୯ ।
ସବୁ ଭଲ ହୁଏ ସଜ୍ଜନାଳି କଲେ ଦୟା ।
ଶାଣବାସେ ମଧ୍ୟ ରମ୍ୟ ପାଠସୂତା ସିଆଁ । ୧୯୦ ।
ହେ ସୁଜନେ କୃପା କର କବିତ୍ୱ ମୋହରି ।
ଅତ୍ୟୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେଉ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯଶ ପରି । ୧୯୧ ।
ସୁଜନଗଣ କବିତ୍ୱ ସରଳ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ।
ଶତ୍ରୁର ମନରେ ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମାଏ ସନ୍ତୋଷ । ୧୯୨ ।
ନ ଥିବାରୁ ମୋ କବିତ୍ୱେ ସେହି ଗୁଣଗଣ ।
ସଜ୍ଜନ କୃପାଭିକ୍ଷା କରେଁ ମୁଁ ପୁନେ ପୁଣ । ୧୯୩ ।
କବି ବୁଧମାନସ ମାନସସରୋବର ।
ସୀତାରାମ ପଦ୍ମାବଜ ଚଞ୍ଚଳ ହଂସବର । ୧୯୪ ।

ସୁଜନେ କୃପା କଲେ ସେହୁ ମରାଳରାଜ ।
ମୋ ଚିତ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ତଡ଼ାଗେ ବିହରିବ ଆଜ । ୧୯୫ ।
ଯେ ରଚିଲା ରାମାୟଣେ କାଠିନ୍ୟ ଖରରେ ।
ଦୋଷ ଦୂଷଣରେ ମାତ୍ର ବିଦ୍ୟମାନ କରେ । ୧୯୬ ।
ସେ ଆଦ୍ୟ କବି ବାଲ୍ମୀକି ପାଦାବ୍ଜଯୁଗକୁ ।
ନମେଁ ଯୋଡ଼ି ମୋ କରକମଳ ଯୁଗଳକୁ । ୧୯୭ ।
ଯେ ମନ୍ଦା ରାମଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନା ଲିଭକାର ।
ଯେ ଏ ସଂସାର ନୀରନିଧିର ପୋତାକାର । ୧୯୮ ।
ସେ ବେଦଚତୁଷ୍ଟୟକୁ ହୋଇ ନତଦେହ ।
ନମଇଁ ବାରମ୍ବାର ଦର୍ଶାଇ ଭକ୍ତି ସ୍ନେହ । ୧୯୯ ।
ଯାହା ଯଶ ଏ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କ୍ଷୀର ରତ୍ନାକର ।
ସଜ୍ଜନେ ଯହିଁ କାମଧେନୁ ସୁଧା ଚନ୍ଦର । ୨୦୦ ।
ଦୁଷ୍ଟ ସନ୍ତତ ଯହିଁରେ ହୁଏ ହଳାହଳ ।
ସେ ବିଧିଙ୍କ ବନ୍ଦେଁ ମୁଁ ଯୋଡ଼ି କରକମଳ । ୨୦୧ ।
ବିବୁଧ ବୁଧ ବିପ୍ର ଗ୍ରହଗଣଙ୍କୁ ମୁହିଁ ।
ମନୋରଥ ସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ଭକ୍ତିରେ ନମଇଁ । ୨୦୨ ।
ସ୍ନାନେ ପାତନ ପାପକୁ କଥନେ ଶ୍ରବଣରେ ।
ଜାଡ୍ୟକୁ ନାଶିବା ଗଙ୍ଗାବାଣୀଙ୍କି ମୁଁ ସୁରେ । ୨୦୩ ।
ମୋ ବାଞ୍ଛାଫଳଦ ମାତୃ ପିତୃ ଗୁରୁ ରୂପ ।
ସୀତା ରାମଙ୍କ ଦାସ ମିତ୍ର ପ୍ରଭୁ ସ୍ୱରୂପ । ୨୦୪ ।
ଦାସବତ୍ସଳ ଦୀନଜନ ବାନ୍ଧବ ହେବା ।
ଅଞ୍ଜନାଶିଶଙ୍କୁ କରେଁ ମୁହିଁ ସଦା ସେବା । ୨୦୫ ।
ବର୍ଣ୍ଣମେଳନଶୂନ୍ୟ ଜପନୀୟମସ୍ଥାନ ।
ଅବୋଧାର୍ଥ ହେଲେହେଁ ପ୍ରଭାବେ ଅସମାନ । ୨୦୬ ।
ହେବା ଶାବରମନ୍ତ୍ରଙ୍କୁ ଉମାହର ଭଲେ ।
କଳିଯୁଗଜାତ ହିତ ନିମିତ୍ତ ରଚିଲେ । ୨୦୭ ।
ସେ ଶିବା-ଶିବଙ୍କୁ ନମି ଶୁଭ ମୋଦାକର ।
ଶ୍ରୀରାମଚରିତକୁ ବିରଚିବି ଏଥର । ୨୦୮ ।

ସେ ଦେବୀଦେବ କୃପାରୁ ପୁସ୍ତକ ମୋହର ।
ବିରାଜିବ ଭକ୍ତ ଶିରୋମଣି ସୁଧୀ ସଭିଙ୍କ ପର । ୨୦୯ ।
ଯେ ମୋ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ପଢେ ଶୁଣେ ଜାଣେ ସେ ଜ୍ଞାନ ।
ଲଭି ପାପ ନାଶି ରାମଭକ୍ତ ହୁଏ ଜାଣ । ୨୧୦ ।
ମୋ ସ୍ୱପ୍ନେ ଜାଗରଣେ ପ୍ରସନ୍ନ ଗୌରୀହର ।
ଏଣୁ ମୁଁ ଯାହା କହେ ତାହା ସତ୍ୟ ନିକର । ୨୧୧ ।
ରାମାପ୍ତ ପୁଣି ପାପହରା ସରଯୂସୁତ ।
ସାକେତକୁ ତଦ୍ୱାସୀଙ୍କି ନମେଁ ମୁଁ ବହୁତ । ୨୧୨ ।
ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀ ମାନେ ପ୍ରାଣୀ ନୁହେ ନାରକୀ ।
ସୀତା ନନ୍ଦନେ ମଧ୍ୟ ପାପହୀନା ରଜକୀ । ୨୧୩ ।
ବିଶ୍ୱସୁଖଦ ଖଳ ପଙ୍କଜ ହିମରାଶି ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ରାବିର୍ଭାବ ପ୍ରାଚୀ କୁଟିଳକେଶୀ । ୨୧୪ ।
ସାକେତେଶ୍ୱର ପ୍ରଥମ ମହିଷୀ ଯେ ବାଳା ।
ଯାକୁ ସୃଷ୍ଟି କରି ବ୍ରହ୍ମା ସୁରଶ୍ରେଷ୍ଠ ହେଲା । ୨୧୫ ।
ସେ କୌଶଲ୍ୟାକୁ ବନ୍ଦଇଁ ସେ ଦେବୀ ସ୍ୱସୁତ ।
ଦାସ ବୋଲି ମୋରେ କୃପା କରିବ ଏ ସତ । ୨୧୬ ।
ରାମବିଚ୍ଛେଦ ହେଲା ମାତ୍ରେ ପ୍ରିୟଦେହକୁ ।
ତେଜି ଯେ ଦେଖାଇଲା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାତ୍ସଲ୍ୟକୁ । ୨୧୭ ।
ଯେ ଅଯୋଧ୍ୟାନାଥ ସେ ଦଶରଥର ପାଦ—
ଯୁଗଳକୁ ପ୍ରଣମଇଁ ମୁଁ ଲଭି ପ୍ରମୋଦ । ୨୧୮ ।
ଯେ ମହାଯୋଗୀ ଯାର ଗୂଢ଼ ଭକ୍ତିକି ରାମ ।
ଦର୍ଶନ ପ୍ରକଟିଲା ଯେହି ଅବାପ୍ତକାମ । ୨୧୯ ।
ସେ ବିଦେହ ନୃପକୁ ତାହା ପରିବାରକୁ ।
ବାରମ୍ବାର ନମଇଁ ଦେଖାଇ ମୋ ପ୍ରେମକୁ । ୨୨୦ ।
ମୁଁ ବନ୍ଦଇ ଭରତକୁ ଯାହାର ମାନସ ।
ଭେଳିଭୃଙ୍ଗ ନ ତେଜେ ରାମପାଦସାରସ । ୨୨୧ ।
ପୁଣି ଯା ବ୍ରତନିୟମବିବରଣାତୀତ ।
ଯାହାର ପ୍ରଶଂସା କରେ ମହାମୁନିବ୍ରାତ । ୨୨୨ ।

ସୁମିତ୍ରାସୁତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କୀର୍ତ୍ତି ବର୍ଦ୍ଧକ ।
ଶେଷାବତାର ମେଘନାଦର ନିବାରକ । ୨୨୩ ।
ଭକ୍ତଗଣ ସୁଖପ୍ରଦ ସୁଗୁଣ ସଦନ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣର ପାଦାବ୍ଜକୁ ମୋହର ନମନ । ୨୨୪ ।
ଭରତାନୁଗ ସୁମିତ୍ରା ଦ୍ୱିତୀୟ ନନ୍ଦନ ।
ବୀର ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ମୁହିଁ କରଇଁ ବନ୍ଦନ । ୨୨୫ ।
ଯେ ଦୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସ ବନପାବକ ସମାନ ।
ଯାହାର ଯଶକୁ ରାମ ନିଜେ କଲେ ଗାନ । ୨୨୬ ।
ଯାହାର ହୃଦୟେ ସଶସ୍ତ୍ର ରାମନିବାସ ।
ଯାହାର ନାମ ପିଶାଚଗଣ ମହାତ୍ରାସ । ୨୨୭ ।
ସେ ବୀରାଗ୍ରଣୀ ବାତସୁତର ପ୍ରସାଦକୁ ।
ପ୍ରଣାମ କରଇଁ ମୁହିଁ ଲଭି ପ୍ରମୋଦକୁ । ୨୨୮ ।
ବିଭୀଷଣ ସୂର୍ଯ୍ୟଜ-ସୁଗ୍ରୀବ ଜାମ୍ବବଙ୍କୁ ।
ନମଇଁ ଅଙ୍ଗଦାଦି କପି ଋକ୍ଷମାନଙ୍କୁ । ୨୨୯ ।
ଅହୋ ! ସେମାନେ କେତେ ପୁଣ୍ୟକୁ ଆଚରିଲେ ।
ନୀଚ ଦେହେ ଥାଇ ରାମଦର୍ଶନ ପାଇଲେ । ୨୩୦ ।
ନିଷ୍କାମ ଶ୍ରୀରାମ-ଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ ସୁରାସୁର ।
ନର ଖଗ ମୃଗଙ୍କୁ ନମସ୍କାର ମୋହର । ୨୩୧ ।
ମୋ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ନମସ୍କାର ଜ୍ଞାନପ୍ରବରଙ୍କୁ ।
ଶୁକ ସନକ ନାରଦ ପ୍ରଭୃତି ମୁନିଙ୍କୁ । ୨୩୨ ।
ଜଗନ୍ମାତା ଜନକସୁତା ଶ୍ରୀରାମସତୀ ।
ସୀତାପାଦେ ବନ୍ଦଇଁ ଲଭିବାକୁ ସଦ୍ଗତି । ୨୩୩ ।
ଭକ୍ତ ଦୁଃଖାନ୍ତ ନିମିତ୍ତ କାର୍ମୁକ ମାର୍ଗଣ ।
ଭକ୍ତସୁଖଦାନ ପାଇଁ କୃପା ଶାନ୍ତି ଗୁଣ । ୨୩୪ ।
ଧାରଣ କରିଥିବା ରାମପାଦଯୁଗକୁ ।
ତ୍ରିକରଣରେ ପୁଣି କରେଁ ମୁଁ ନମନକୁ । ୨୩୫ ।
ବାଗର୍ଥ ସ୍ଥିତ ବୀର ବୀଜ ପର ନାମରେ ।
ମାନ ଭେଦ ହୋଇ ଧ୍ୟାନଜନଙ୍କୁ ମୁଦରେ । ୨୩୬ ।

ପାଳୁଥିବା ଜାନକୀ ରାମଙ୍କୁ ଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ ।
ହୋଇ ମୁହିଁ ପ୍ରଣାମ କରଇଁ ଶତ ଶତ । ୨୩୭ ।
ଅଗ୍ନି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଜନ୍ମ କାରଣ ନିର୍ଗୁଣ ।
ପ୍ରଣବାକାର ମୂର୍ତ୍ତି ବ୍ରହ୍ମମୟ ସଗୁଣ । ୨୩୮ ।
ଅନୁପମ ବାଗତୀତ ଶ୍ରୀରାମ ନାମକୁ ।
ବାରମ୍ବାର କରେ ମୁଁ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମକୁ । ୨୩୯ ।
ରାମନାମ ମହାମନ୍ତ୍ର ଶଙ୍କର ଜପଇ ।
କାଶିରେ ମୁକ୍ତି ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଦାନ କରଇ । ୨୪୦ ।
ସେ ମହାମନ୍ତ୍ରକୁ ସଦା ଜପି ଗଣେଶ୍ୱର ।
ଅଗ୍ରପୂଜ୍ୟ ହୋଇ ଲୋକେ ପାଇଲେ ଆଦର । ୨୪୧ ।
ସେ ନାମକୁ ଭୟରେ ତ ଲେଉଟାଇ ଜପି ।
ଆଦ୍ୟ କବି ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇ ହେଲେ ବଡ଼ ତପୀ । ୨୪୨ ।
ସହସ୍ରନାମ ସମାନ ବୋଲି ପଶୁପତି—
ମୁଖୁଁ ଶୁଣି ସେ ନାମ ସଦା ଜପେ ପାର୍ବତୀ । ୨୪୩ ।
ଜାଣି ଅମ୍ବିକା ହୃଦୟ ଭାବକୁ ତ୍ରିନେତ୍ର ।
ସେ ସ୍ତ୍ରୀରତ୍ନକୁ କଲେ ଆପଣା ଅର୍ଦ୍ଧଗାତ୍ର । ୨୪୪ ।
ରାମନାମ ପ୍ରଭାବେ ଶଙ୍କର ବିଷପାନ ।
କ୍ଷତି କିଛି ନ କର ହେଲା ସୁଧା ସମାନ । ୨୪୫ ।
ଭକ୍ତିବର୍ଷା ସଦ୍ଭକ୍ତ ଅଟେ ଶାଳିଶୁଭଦା ।
ରାମ ବେନି ଅକ୍ଷର ଶ୍ରାବଣ ଭାଦ୍ରପଦ । ୨୪୬ ।
ସେ ବେନି ବର୍ଣ୍ଣ ଅତି ମଧୁର ସୁଶୋଭନ ।
ଭକ୍ତିଜୀବନ ଅକ୍ଷରମାଳାର ଲୋଚନ । ୨୪୭ ।
ସଂସ୍ମରଣ କରିବା ଲୋକଙ୍କ ଇହ ପର ।
ଲୋକ ଦ୍ୱୟେ ସକଳବାଧ ମଙ୍ଗଳକର । ୨୪୮ ।
ଶ୍ରବଣର ମନନର କଥନର ଯୋଗ୍ୟ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପରିଜନ ଭାଗ୍ୟ । ୨୪୯ ।
ବ୍ରହ୍ମ ଜୀବଙ୍କ ପରଯୋଗ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ।
ଲୋକବାଣରେ ନରନାରାୟଣ ସାକ୍ଷାତ । ୨୫୦ ।

ଲୋକହିତ କରଣେ ସୂର୍ଯ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ତୁଲ ।
ଭକ୍ତବରବେହାର ଦୁଇଟି କାନ ଫୁଲ । ୨୫୧ ।
ସୁଗତ ପୀୟୂଷର ସ୍ୱାଦୁ ତୋଷ ସମାନ ।
ଧରି ଧରଣରେ କୂର୍ମ ଶେଷ ସ୍ଥିତ ଜାଣ । ୨୫୨ ।
ଭକ୍ତଚିତ୍ତ ନିର୍ମଳ କଞ୍ଜଭୃଙ୍ଗ ଯୁଗଳ ।
ରସନା ଯଶୋମତୀର ଦାମୋଦର ବଳ । ୨୫୩ ।
ଛନ୍ଦମୁକୁଟମଣି ପ୍ରାୟେ ଅକ୍ଷରଦ୍ୱୟ ।
ପରେ ବିରାଜଇ ସେହି ଦିବ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱୟ । ୨୫୪ ।
ବିଚାରିଲେ ନାମ ରୂପ ବେନି ବରାବର ।
ସ୍ୱାମୀ ଦାସଙ୍କ ପରି ସୁପ୍ରୀତି ପରସ୍ପର । ୨୫୫ ।
ଅନାଦି ବାଗତୀତ ଜ୍ଞାନଗମ୍ୟ ଅଦ୍ୱୟ ।
ପରମାତ୍ମାର ଉପାଧି ନାମରୂପ ଦ୍ୱୟ । ୨୫୬ ।
କେ ବଡ଼ କେ ସାନ ତହିଁ ଭାବନ୍ତୁ ପଣ୍ଡିତେ ।
ନାମାଧୀନ ରୂପ ରୂପଜ୍ଞାନ ନାମ ସତେ । ୨୫୭ ।
ନାମକୁ ନ ଜାଣିଲେ ନିଜ କରତଳର ।
ପଦାର୍ଥ ଭଲରୂପେ ହୁଏ ନାହିଁ ଗୋଚର । ୨୫୮ ।
ରୂପକୁ ନ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ସ୍ମରିଲେ ନାମକୁ ।
ପଦାର୍ଥ ସ୍ନେହବଶରେ ଦିଶଇ ମନକୁ । ୨୫୯ ।
ନାମ ରୂପ ଯୁଗଳ ବାକ୍ୟର ଅଗୋଚର ।
ମାତ୍ର ଜଣା ପଡ଼ିଲେ ମାନସ ସୁଖକର । ୨୬୦ ।
ନିର୍ଗୁଣ ସଗୁଣ ସାକ୍ଷୀ ନାମଟି ନିକର ।
ସେ ଶବ୍ଦବ୍ରହ୍ମବୋଧକ ଦ୍ୱିଭାଷୀ ପ୍ରବର । ୨୬୧ ।
ରାମନାମ ମଣିଦୀପ ଦେଲେ ଦେହାବାସ ।
ଜିହ୍ୱାଦ୍ୱାରେ ଭିତର ବାହାର ପରକାଶ । ୨୬୨ ।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟଚୟକୁ ଦମି ବିଷୟ ବିରାଗୀ ।
ହୋଇଥିବା ଯୋଗୀ ମଧ୍ୟ ନାମ ଜପି ଜାଗି । ୨୬୩ ।
ଅବାଙ୍ମନୋଗୋଚର ନାମରୂପ ରହିତ ।
ନିରୂପମ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ଲଭଇ ସନ୍ତତ । ୨୬୪ ।

ନାମ ଜପରେ ମାୟା ଗୂଢ଼ଗଣ୍ଠି ବିଦ୍ଧତ ।
ପୁଣି ଅଣିମାଦ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ନିଚୟ ପ୍ରାପତ । ୨୬୫ ।
ନାମ ଜପି ଆର୍ତ୍ତିକ ଆର୍ତ୍ତି କରଇ ଦୂର ।
ଚତୁର୍ବିଧ ଭକ୍ତଙ୍କର ନାମଟି ଆଧାର । ୨୬୬ ।
ଚତୁର୍ବେଦେ ଚତୁର ଯୁଗେ ନାମର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ।
ଅନ୍ୟ ଗତି ବିହୀନଙ୍କୁ କଳିରେ ଅତି ମାନ୍ୟ । ୨୬୭ ।
ରାମଭକ୍ତିରସପାନାସକ୍ତ ମନୋମୀନ ।
· ମଧ୍ୟ ନାମ ପ୍ରେମସୁଧା ହ୍ରଦେ ମଜ୍ୟମାନ । ୨୬୮ ।
ନାମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟଇ ଯେଣୁ ତାର ବଶଗ ।
ପରଂବ୍ରହ୍ମ ନିର୍ଗୁଣ ସଗୁଣ ରୂପ ଯୁଗ । ୨୬୯ ।
ସୁଜନ ମାନ୍ୟ ଜାଣେ ଭକ୍ତର ଭାବନାକୁ ।
କହଇଁ ମୁହିଁ ଏବେ ନିଜ ବିବେଚନାକୁ । ୨୭୦ ।
ଦାରୁଗର୍ଭାଗ୍ନି ପରି ବ୍ରହ୍ମ ନିର୍ଗୁଣ ରୂପ ।
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବହ୍ନି ପରି ତା ସଗୁଣ ସ୍ୱରୂପ । ୨୭୧ ।
ସେ ରୂପଦ୍ୱୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିଚୟାଗୋଚର ।
ସେ ସୁଗୋଚର ହୁଏ ନାମଦ୍ୱାରା ମାତର । ୨୭୨ ।
ବ୍ରହ୍ମ ରାମଙ୍କଠାରୁ ନାମଟି ବଡ଼ ବୋଲି ।
ଏଣୁକରି କହିଲି ମୋ ମାନସରେ ଭାଳି । ୨୭୩ ।
ଅଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟାପକ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦାନ୍ୱିତ ।
ସର୍ବକାରଣ କାରଣ ବିକାରରହିତ । ୨୭୪ ।
ବ୍ରହ୍ମ ବିରାଜୁଥିଲେହେଁ ସର୍ବ ହୃଦାକାଶେ ।
ଅକାରଣେ ପ୍ରାଣୀ ଖିନ୍ନ ହୁଏ ଦୁଃଖେ ତ୍ରାସେ । ୨୭୫ ।
ନାମରେ ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ହେଲେ ନିରୂପିତ ।
ରତ୍ନଦ୍ୱାରା ମୂଲ୍ୟ ପରି ସେହି ପ୍ରକଟିତ । ୨୭୬ ।
ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମଠାରୁ ନାମ ବଡ଼ ଏ ଭାବେ ।
ସଗୁଣ ରାମ ବିଷୟ ବିଚାରିବା ଏବେ । ୨୭୭ ।
ରାମ ଯେ କଷ୍ଟୀ ହୋଇ କରିଲେ ସୁର ହିତ ।
ନାମ ଅନାୟାସେ କରେ ଭକ୍ତଙ୍କୁ ସୁଖିତ । ୨୭୮ ।

ରାମଦ୍ୱାରା ମୁକ୍ତା ଏକ ମୁନିର ସୁଶ୍ରୋଣୀ ।
ନାମଦ୍ୱାରା ସାଧୁ ହୋଇ ମୁକ୍ତ ଖଳଶ୍ରେଣୀ । ୨୭୯ ।
ଶତ୍ରୁହସ୍ତୁକୁ ମାତ୍ର ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମୁନିବର ।
ଜନପ୍ରଦ୍ୱେଷଣ ଦମନ କଲା ରଘୁବର । ୨୮୦ ।
ଦାସଙ୍କର କାମାଦ୍ୟ ରିପୁଙ୍କୁ ନାମ ନାଶେ ।
ଯେମନ୍ତେ ତିମିରକୁ ପ୍ରଭାକର ବିନାଶେ । ୨୮୧ ।
ଶ୍ରୀରାମ କେବଳ ଭବକାର୍ମୁକ ଖଣ୍ଡନ ।
ନାମ ଅଟଇ ଘୋର ଭବଭୟଭଞ୍ଜନ । ୨୮୨ ।

ଦଣ୍ଡକ କାନନ ହେଲା ରାମରେ ରାଜିତ ।
ପାପିଗଣ ହୁଅଇ ନାମେ ପବିତ୍ରୀକୃତ । ୨୮୩ ।
ରାମଦ୍ୱାରା ମର୍ଦ୍ଦିତ ନିଶାଚର ସନ୍ତତି ।
ନାମଦ୍ୱାରା ଖଣ୍ଡିତ କଳିକଳୁଷତତି । ୨୮୪ ।

ଶ୍ରୀରାମଦ୍ୱାରା ଶବରୀ ଜଟାୟୁ ପ୍ରଭୃତି ।
ସୁସେବକମାନେ ମାତ୍ର ପାଇଲେ ମୁକତି । ୨୮୫ ।
ନାମଦ୍ୱାରା ଲକ୍ଷ ଶଠ ଖଳ ମାନବ—
ନିଚୟ ହେଲେ ମୁକ୍ତ ହୁଅଇ ଏହା ଧ୍ରୁବ । ୨୮୬ ।
ରାମ ଶରଣ୍ୟ ସୁଗ୍ରୀବ ବିଭୀଷଣଙ୍କର ।
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନାମ ଶରଣ୍ୟ ଦୀନସମୂହର । ୨୮୭ ।
ଋକ୍ଷବାନରଗଣଦ୍ୱାରା ଅତି ଶ୍ରମରେ ।
ସେତୁ ବନ୍ଧାଇଲା ରାମ ଲବଣସାଗରେ । ୨୮୮ ।

ସ୍ମରିବା ମାତ୍ରେ ନାମ ଶୁଖାଇ ଦିଏ ଘୋର—
ସଂସାରବାରିଧିକ ଧୀରେ ! ତାରତମ୍ୟ ବିଚାର । ୨୮୯ ।
ସକୁଳ ରାବଣକୁ ରାମ ନାଶି ଭୂମିଜା—
ସଙ୍ଗେ ଅସି ସୁରେଡ଼୍ୟ ସାକେତେ ହେଲା ରାଜା । ୨୯୦ ।

ନାମ ପାଠକ ସେନାଯୁକ୍ତା ମାୟାକୁ ତରେ ।
ଜିଣି ବସେ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ସିଂହପୀଠବରେ । ୨୯୧ ।
ନାମ ଅଟେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବରଦ ବରଦ ।
ଏ ହେତୁରୁ ଶଙ୍କର ଗୃହୀତ ରାମପଦ । ୨୯୨ ।

ରାମ ନାମ ସଦା ଜପି ଉମେଶ ଅମର ।
ଅମଙ୍ଗଳ ବେଶରେ ମଧ୍ୟ ମଙ୍ଗଳାକର । ୨୯୩ ।
ଶୁକ ସନକାଦି ସିଦ୍ଧେ ନାମ ପ୍ରସାଦରେ ।
ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦକୁ ଭୋଗ କରନ୍ତି ନିରନ୍ତରେ । ୨୯୪ ।
ନାମଗାନେ ଜଗତ୍‌ପ୍ରିୟ ହରିହରଙ୍କର ।
ପ୍ରିୟରୂପେ ବିଦିତ ନାରଦ ମୁନିବର । ୨୯୫ ।
ନାମପ୍ରଭାବେ ହରିକୃପାକୁ ଲଭି ବର ।
ଭକ୍ତଗଣପ୍ରବର ହେଲା ପ୍ରହ୍ଲାଦାସୁର । ୨୯୬ ।
ନାମ ଜପି ଧ୍ରୁବ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନକୁ ପାଇଲା ।
ନାମ ଜପି ମାରୁତି ରାମକୁ ବଶ୍ୟ କଲା । ୨୯୭ ।
ଅଜାମିଳ ପିଙ୍ଗଳା ଗଣିକା ଗଜପତି ।
ହରିନାମ ମହିମାରୁ ଲଭିଲେ ମୁକତି । ୨୯୮ ।
ମୁହିଁ କହି ପାରିବି କି ନାମର ମହତ୍ତ୍ୱ ।
ସ୍ୱୟଂ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଜାଣେ ନାହିଁ ତାର ତତ୍ତ୍ୱ । ୨୯୯ ।
ରାମନାମ କଳିକଳ୍ପତରୁ ଶୁଭବାସ ।
ଯାକୁ ଜପି ତୁଳସୀ ହେଲା ତୁଳସୀଦାସ । ୩୦୦ ।
ଘୋରଯୁଗେ ଭିନକାଳେ ଭିନଲୋକେ ଦୁଃଖୀ ।
ହରିନାମକୁ ଜପିବା ମାତ୍ରେ ହୁଏ ସୁଖୀ । ୩୦୧ ।
ନାମ ଜପ ସର୍ବପୁଣ୍ୟଫଳଦ ଅଚ୍ୟୁତ ।
ପ୍ରୀତିକର ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ର ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ମତ । ୩୦୨ ।
କୃତରେ ଧ୍ୟାନେ ତ୍ରେତାଯୁଗେ ମଖେ ଦ୍ୱାପରେ ।
ଅର୍ଚ୍ଚନେ କଳିରେ ନାମ ଜପେ ନର ତରେ । ୩୦୩ ।
କଳିଯୁଗେ କେବଳ ହରିନାମ କୀର୍ତ୍ତନ ।
କଲୁଷାବ୍ଧି ସନ୍ତରଣ ପ୍ରଧାନ ସାଧନ । ୩୦୪ ।
ରାମନାମ ମାତୃପିତୃ ରୂପରେ ନରକୁ ।
ଲୋକଦ୍ୱୟରେ ରକ୍ଷା କରେ ଦେଇ ସୁଖକୁ । ୩୦୫ ।
କଳିଯୁଗେ କର୍ମ ଭକ୍ତି ଜ୍ଞାନାବଲମ୍ବନ ।
ନୋହିବାରୁ ଶ୍ରୀହରି ନାମ ମାତ୍ର ଶରଣ । ୩୦୬ ।

କଳି ଅତି କପଟୀ କାଳନେମି ନିଦାନ ।
ହରିନାମ ସୁମତି ସମର୍ଥ ହନୁମାନ । ୩୦୭ ।
କଳି ହେମକଶିପୁ ହରିନାମ ନୃହରି ।
ଜାପକ ରକ୍ଷିତ ହୁଏ ପ୍ରହ୍ଲାଦର ପରି । ୩୦ ।
ମାୟାର ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ ଅଟଇ ଶାନ୍ତିମୟ ।
ରଜୋଗୁଣ ଅଟେ ନାନା କାମନାନଳମୟ । ୩୦୯ ।
ତମୋଗୁଣ କ୍ରୋଧାଳସଯୁକ୍ତ ତିନିଗୁଣ ।
ମିଶିଥିବାରୁ ଅସୁଖୀ ମାୟାବଦ୍ଧ ଜନ । ୩୧୦ ।
ଯେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଜପଇ ହରିନାମ ।
ସେହି ସର୍ବଦା ସୁଖୀ ଲଭି ଚିରବିଶ୍ରାମ । ୩୧୧ ।
ରାମନାମ ସ୍ମରି ନମି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପାଦକଜେ ।
ରାମଚରିତ ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବି ସହଜେ । ୩୧୨ ।
ରାମ ଅନୁପମ କୃପାମ୍ବୁଧି ପ୍ରଭୁବର ।
ଏଣୁ ମୁଁ କୁସେବକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୋହର । ୩୧୩ ।
ସକଳ ଦୋଷମାନ ମାର୍ଜିତ ନିଶ୍ଚେ ହେବ ।
ଲୋକତ୍ରୟେ ବିଦିତ ପ୍ରଭୁ ଉତ୍ତମସ୍ୱଭାବ । ୩୧୪ ।
ଷଡ଼ଗୁଣଶାଳୀ ବିବେକଯୁତ ନରବର ।
ଲୋକପାଳଙ୍କର ଅଂଶ ନିର୍ମିତ ଶ୍ରୀକର । ୩୧୫ ।
ଧନୀ ଦରିଦ୍ର ସୁମତି କୁମତି ନାଗର ।
ଗ୍ରାମସ୍ଥ ସୁକବି କୁକବି ଧୀର ପାମର । ୩୧୬ ।
ସକଳ ନାରୀ ନରେ ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସନ୍ତି ।
ଅନୁରୂପେ ଭୂମିପ ସମ୍ମାନକୁ ଲଭନ୍ତି । ୩୧୭ ।
ସାକେତପତି ରାମ ଅପ୍ରାକୃତ ପୁରୁଷ ।
ଜ୍ଞାନହୀନ ସେବକ ମୁଁ କରିଛି ସାହସ । ୩୧୮ ।
ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ଦେଇ ଋକ୍ଷ କପିଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରୀ କରି ।
ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ସେତୁକୁ ବନ୍ଧାଇ ଅଛି ହରି । ୩୧୯ ।
ଏଣୁ କୃପାପୂର୍ଣ୍ଣ ରାମ ମୋର ଅଭିଳାଷ ।
ନିଶ୍ଚୟେ ପୂରାଇବ ବୋଲି ମୋ ବିଶ୍ୱାସ । ୩୨୦ ।

ଜଗତେ ରାମଦାସ ମୋତେ ବୋଲନ୍ତି ନରେ ।
ମୁହିଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକଟଇଁ ସେହି ପଙ୍କତରେ । ୩୨୧ ।
ମାତ୍ର କେଉଁଠାରେ ସୀତାନାଥଙ୍କ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ।
କେଉଁଠାରେ ଘୃଣ୍ୟ ତୁଳସୀଦାସ ଦାସଙ୍କ । ୩୨୨ ।
ମୋ ବଡ଼ ଅଳ୍ପ ଦୋଷୁଁ ରାମ 'ମୋତେ ନରକ—
ଲୋକୁଁ ଅତି ଘୃଣାକରେ ବୋଲି ମୋର ଦକ । ୩୨୩ ।
ମାତ୍ର କୃପାସାଗର ଶ୍ରୀରାମ ସ୍ୱଚିତ୍ତରେ ।
ମୋର ଅପରାଧକୁ କେବେ ହେଲେ ନ ସ୍ମରେ । ୩୨୪ ।
ଜନର ମନୋଭାବକୁ ମାତ୍ର ରାମ ଦେଖେ ।
ପଦା ଗୁଲ ଚଳଣିକି ସେ ତ ନ ନିରେଖେ । ୩୨୫ ।
ଶ୍ରୀରାମ ହୃଦୟେ କର୍ମଦୋଷ ଲାଗେ ନାହିଁ ।
ଗାଢ଼ ଭକ୍ତିରସମାତ୍ର ଲାଗଇ ନିଠାଇ । ୩୨୬ ।
ଯେଉଁ କୁକର୍ମ କରି ବାଳି ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ିଲା ।
ସେହି କୁକର୍ମକୁ ତ ସୁଗ୍ରୀବ ଆଚରିଲା । ୩୨୭ ।
ତାକୁ ବିଭୀଷଣ ମଧ୍ୟ କଲା ଦୁହେଁ ଭଲେ ।
ଭରତ ପୂଜିତ ହୋଇ ସଭାରେ ବସିଲେ । ୩୨୮ ।
ରାମ ଗଛର ମୂଳେ ବାନରେ ତା ଉପରେ ।
ବାସ କରୁଥିଲେ ବନେ ଥିଲା ସମୟରେ । ୩୨୯ ।
ରାମ ସମ କ୍ଷମାନିଧି ସଦ୍‌ଗୁଣ ସାଗର ।
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ଆଉ କେ ନାହିଁ ଏହା ନିକର । ୩୩୦ ।
ରାମ ! ତୁ ନିଜେ ପୁଣି ସବୁଙ୍କଠାରେ ଭଲ ।
ବୋଲିବା ତଥ୍ୟ ହେଲେ କର ମୋର ମଙ୍ଗଳ । ୩୩୧ ।
ଏହିପରି ନିଜ ଗୁଣ ଦୋଷଙ୍କୁ ବଖାଣି ।
ସକଳ ଜନଙ୍କୁ ଯୋଡ଼ି ମୋର ବେନି ପାଣି । ୩୩୨ ।
ବର୍ଣ୍ଣିବି ନିର୍ମଳ ଯଶ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରର ।
ଶୁଣି ଘୋର କଳି ପାପଗମ୍ଯ ନାଶ କର । ୩୩୩ ।
ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନୀଶଙ୍କୁ ଯାହା ।
ପୂର୍ବେ କହିଥିଲା ଏବେ ବର୍ଣ୍ଣିବି ମୁଁ ତାହା । ୩୩୪ ।

ଅହେ ସୁଜନେ ! ସେ ବେମାଙ୍କର ସମ୍ବାଦକୁ ।
କର୍ଣ୍ଣ ମୁଖେ ପାନ କରି ଲଭ ଆନନ୍ଦକୁ । ୩୩୫ ।
ପ୍ରଥମରେ ଏ ଦିବ୍ୟ କଥାକୁ ରଚି ହର ।
ଗିରିଜାକୁ ଶୁଣାଇଲେ ହୋଇ କୃପାଭର । ୩୩୬ ।
ଭୁଶୁଣ୍ଡୀ କାକଠାରେ ଦେଖି ରାମଭକ୍ତିକୁ ।
ପରେ ତାକୁ କହିଲେ ଶିବ ସେ ଚରିତକୁ । ୩୩୭ ।
ସେ କାକଠାରୁ ତାକୁ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଶୁଣିଲେ ।
ସପ୍ରେମରେ ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନିଙ୍କୁ କହିଲେ । ୩୩୮ ।
ସେ ବକ୍ତୃ ଶ୍ରୋତୃ ମୁନିଦ୍ୱୟ ସମାନଶୀଳ ।
ସମଦର୍ଶୀ ବିଜ୍ଞାନୀ ଗୁଣଗଣଶାଳୀବାଳ । ୩୩୯ ।
ଯେ ଜ୍ଞାନେ ଜାଣେ କରତଳାମଳକ ପରି ।
କାଳତ୍ରୟକୁ ଯେହୁ ସୁଜ୍ଞ ଭକ୍ତ କେଶରୀ । ୩୪୦ ।
ସେମାନେ ରାମକଥାକୁ କହନ୍ତି ପ୍ରଚୁରେ ।
ଶୁଣନ୍ତି ମନ ଦେଇ ବୁଝନ୍ତି ଉତ୍ତମରେ । ୩୪୧ ।
ବରାହକ୍ଷେତ୍ରେ ସ୍ୱଗୁରୁ ମୁଖରୁ ଶୁଣିଲି ।
ମାତ୍ର ବାଲ୍ୟ ହେତୁ ତାକୁ ଭଲେ ନ ଜାଣିଲି । ୩୪୨ ।
ବକ୍ତା ଆବର ଶ୍ରୋତା ଅଟନ୍ତି ଜ୍ଞାନୀବର ।
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଚରିତ ଅଟେ ଗୂଢ଼ତର । ୩୪୩ ।
କେମନ୍ତେ ତାକୁ ଜାଣିବ ଜୀବ ତ ଅଳ୍ପଜ୍ଞ ।
କଳିମଳଗ୍ରସନରୁ ହୋଇଛନ୍ତି ଅତ୍ୟଜ୍ଞ । ୩୪୪ ।
ତଥାପି ଗୁରୁମୁଖରୁ ବାରମ୍ବାର ଶୁଣି ।
ଯା କିଛି ମୁଁ ବୁଝିଅଛି ତାକୁ ମନେ ଗୁଣି । ୩୪୫ ।
ଦେଶ ଭାଷା ପ୍ରବନ୍ଧ ରୂପରେ ବିରଚିବି ।
ନିଜ ବ୍ୟଗ୍ର ମାନସକୁ ଭଲେ ପ୍ରବୋଧିବି । ୩୪୬ ।
ମୋର ଅଳ୍ପବୁଦ୍ଧିକି ଜ୍ଞାନକୁ ଅନୁସରି ।
ପୁଣି ରାମ ପ୍ରେରଣା ହୃଦେ କରିବା ପରି । ୩୪୭ ।
ରଚିବି କଥାକୁ ଯେ ଭବାମ୍ବୁଧିତରଣୀ ।
ଆବର ଭ୍ରମମୋହସନ୍ଦେହନିବାରଣୀ । ୩୪୮ ।

ଆଉ ସେ କଥା ଅଟେ ବୁଦ୍ଧି ଚିତ୍ତାକର୍ଷିଣୀ ।
ସର୍ବଜନରଞ୍ଜନୀ କଳିତାପହାରିଣୀ । ୩୪୯ ।
ସେହି ଅଟଇ ଜ୍ଞାନ-ପାବକର ଅରଣୀ ।
ପାପ-ସର୍ପ-ଗରଳ ହରଣେ ଦିବ୍ୟ ମଣି । ୩୫୦ ।
ପୁଣି କଳି-କାମଧେନୁ ସନ୍ତୁସଞ୍ଜୀବନୀ ।
ଭ୍ରମ ଭେକ ସର୍ପୀଧରା ସୁଧାତରଙ୍ଗିଣୀ । ୩୫୧ ।
ଅସୁରାନୀକ ସମ ନରକବିନାଶିନୀ ।
ବୃଧହିତ କରଣେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କାତ୍ୟାୟିନୀ । ୩୫୨ ।
ସଜ୍ଜନସମାଜ-ପୟୋରାଶିର ଇନ୍ଦିରା ।
ଭବଭଞ୍ଜନୀ ବିଶ୍ୱଭାର ବହନେ ଧରା । ୩୫୩ ।
ଯମଦୂତମୁଖ ମ୍ଲାନ କରଣେ ଯମୁନା ।
ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତ ପ୍ରଦାନେ ବନାରସ ପାଟଣା । ୩୫୪ ।
ସୀତା ମନୋହର ମୋଦଦାନରେ ତୁଳସୀ ।
ଦାସମାନସମରାଳ ମାନସସରସୀ । ୩୫୫ ।
ଶିବପ୍ରିୟକରଣେ ସେ ହିମଗିରିପୁତ୍ରୀ ।
ସର୍ବସମୃଦ୍ଧିଖନୀ ସକଳ ସିଦ୍ଧିଦାତ୍ରୀ । ୩୫୬ ।
ସକଳ ସଦ୍ଗୁଣ ବୃନ୍ଦାରକ ବୃନ୍ଦାଦିତି ।
ଭୂମିସୁତା ଦାଶରଥି ଭକ୍ତି ପରମିତି । ୩୫୭ ।
ଭକ୍ତିବୃଦ୍ଧି ରମଣୀମଣ୍ଡନ ଚିନ୍ତାମଣି ।
ଭକ୍ତଙ୍କ ଧର୍ମାର୍ଥକାମମୋକ୍ଷପ୍ରଦାୟିନୀ । ୩୫୮ ।
କର୍ମ ଭକ୍ତି ଜ୍ଞାନ ଯୋଗ ବୈରାଗ୍ୟଙ୍କ ଖଣି ।
ବ୍ରତଜପୟମାଦିଙ୍କର ବୀଜସ୍ୱରୂପିଣୀ । ୩୫୯ ।
ଭକ୍ତଚିତ୍ତ ବନଗତ ପାପେଭସିଂହିକା ।
କାମକ୍ରୋଧଲୋଭାଦି କୁରଙ୍ଗବୃନ୍ଦଘାତିକା । ୩୬୦ ।
ଘୋର ସନ୍ତାପ ତିମିର ପ୍ରଭାକର ପ୍ରଭା ।
କବିଚିତ୍ତ ଚକୋର ଶାରଦୀୟଚନ୍ଦ୍ରାଭା । ୩୬୧ ।
ପତିତଙ୍କୁ ପାବନ କରଣେ ଜହ୍ନୁଜାତା ।
କର୍ମବନ୍ଧ ଛେଦନରେ ଦାରୁଣାସିଭୂତା । ୩୬୨ ।

ସଜ୍ଜନଚକୋରପୂଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।
ଭକ୍ତ ଜନନୀ ଅତୁଲା ବିମଳା ସଫଳା । ୩୬୩ ।
କୁତର୍କି କୁମାର୍ଗଗ ଶଠ ପାଷଣ୍ଡଚୟ ।
ଦହନ କରଣେ ବହ୍ନିଶିଖା ଏ ନିଶ୍ଚୟ । ୩୬୪ ।
ଏପରି ଅଲୌକିକ କଥା ଯେ ଶୁଣି ନାହିଁ ।
ଏବେ ଶୁଣି ସେ ବିସ୍ମିତ ହେବ ମନେ ଧାଇଁ । ୩୬୫ ।
ରାମାବତାର ବହୁତ ରାମାୟଣ ଶତ ।
କୋଟିଏ ହେତୁରୁ ଜ୍ଞାନୀ ନୋହିବ ବିସ୍ମିତ । ୩୬୬ ।
ବେଦ ପୁରାଣ ସମୁଦ୍ର ରାମକୀର୍ତ୍ତି ଜଳ ।
ମୁନିଗଣ ମେଘ ଭକ୍ତ ବୀଜ ବ୍ରହ୍ମ ବଳ । ୩୬୭ ।
ଅନେକ ମୁନିଏ ତ କଳ୍ପତରୁ ସମାନ ।
ଶ୍ରୀରାମଚରିତ୍ରକୁ କରିଅଛନ୍ତି ଗାନ । ୩୬୮ ।
ଏମନ୍ତ ଭାବ ତୁମ୍ଭର ଏହି ପୁସ୍ତକଠାରେ ।
ଅନାଦର କରିବା ଅନୁଚିତ ହେ ଧୀରେ । ୩୬୯ ।
ଶ୍ରୀରାମ ଅନନ୍ତ ତଦ୍ଗୁଣଗଣ ଅନନ୍ତ
ତଚ୍ଚରିତ୍ର ପ୍ରଚୁର ଶୁଦ୍ଧ ପୁଣି ଅଦ୍ଭୁତ । ୩୭୦ ।
ଏ ପ୍ରକାରେ ସମସ୍ତ ସନ୍ଦେହ ଦୂର କରି ।
ଗୁରୁପାଦଯୁଗଳେ ନିଜ ଶିରକୁ ଧରି । ୩୭୧ ।
ଦୋଷ ଛାଡ଼ି ଗୁଣ ମାନ ଘେନ ବୋଲି ମୁହିଁ ।
ପୁଣି ସଭିଙ୍କୁ ଓଳଗି କଥାକୁ ବର୍ଣ୍ଣଇଁ । ୩୭୨ ।
ସାକେତେ ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ନବମୀ କୁଜବାର ।
ସମୋଦୟ କାଳ ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ନତି ମୋର । ୩୭୩ ।
ପ୍ରଥମେ ଶଙ୍କର ରଚି ଏହି ଚରିତ୍ରକୁ ।
ଧ୍ୟାନ କଲେ ମାନସ ରାମାୟଣ ନାମକୁ । ୩୭୪ ।
ବିଷୟଦାବାନଳଭୀତା ମତ୍ତ-ହସ୍ତିନୀ ।
ରାମାୟଣ ମାନସପ୍ରାପ୍ତି ହେଲେ ସୁଖିନୀ । ୩୭୫ ।
ନିଶ୍ଚୟରେ ରାମାୟଣ ଅଟଇ ମାନସ ।
ସପ୍ତକାଣ୍ଡ ତା ସୋପାନ ରାମକୀର୍ତ୍ତି ରସ । ୩୭୬ ।

ପଦ୍ମାଳି ମୀରପୁର ଅଲଙ୍କାର ତରଙ୍ଗ ।
ଧ୍ୱନି ଭୋଜନନ୍ଦ ଗୁଣ ବିଶଦ ସାରଙ୍ଗ । ୩୭୭ ।
ଶୈଳୀ ନୀଳନୀରଜ ଶଯ୍ୟା ରକ୍ତ କୁବଳ ।
ଜାତି ଶୁକ୍ଳ କୁବଳୟ ଖଣ୍ଡ ନୀଳୋତ୍ପଳ । ୩୭୮ ।
କର୍ମ ଚଉ ଚକ୍ରବାକ ଭକ୍ତମନୋଭୃଙ୍ଗ ।
ଜ୍ଞାନମାନସମରାଳ ସଦା ତହିଁ ସଙ୍ଗ । ୩୭୯ ।
ନବରସ ଜଳଚରଚୟ ଅଛି ତହିଁ ।
ଦୁଷ୍ଟଜନାଳଙ୍କର ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ସେ ଅଟଇ । ୩୮୦ ।
ମୋ ମନକୁ ସେ ସରୋବରେ ସ୍ନାନ କରାଇ ।
ସୀତାରାମପଦାମ୍ବୁଜଚଞ୍ଚରୀକୁ ଧ୍ୟାୟୀ । ୩୮୧ ।
ଶିବାଶିବଙ୍କୁ ନମି ବେନି ତପସ୍ୱୀଙ୍କର ।
ସମ୍ବାଦକୁ କହଇ ଶୁଣ ଜନନିକର । ୩୮୨ ।

ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଭରଦ୍ୱାଜ ସମ୍ବାଦ

ଦୟାଶମଦମନିଧି ରାମପଦଦାସ ।
ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନି କରେ ପ୍ରୟାଗରେ ବାସ । ୩୮୩ ।
ସୁରାସୁର କିନ୍ନର ସିଦ୍ଧ ଗନ୍ଧର୍ବ ନରେ ।
ମକରଗତ ରବି ମାଘରେ ପ୍ରୟାଗରେ । ୩୮୪ ।
କରନ୍ତି ତ୍ରିବେଣୀ ସ୍ନାନ ମାଧବ ଦର୍ଶନ ।
ବଟସ୍ପର୍ଶନ ଭରଦ୍ୱାଜାଶ୍ରମ ଲୋକନ । ୩୮୫ ।
ତେବେ ସେଠାରେ ହୁଏ ଯୋଗୀ ମୁନି ମେଳନ ।
ତହିଁ କହ୍ୟାଏ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ନିରୂପଣ । ୩୮୬ ।
ପୁଣି ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚା ଈଶଗୁଣାନୁବାଦନ ।
କର୍ମ ଭକ୍ତି ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱ କଥନ । ୩୮୭ ।
ପ୍ରୟାଗେ ମାଘକୁ ଏପରି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି ।
ନିଜ ନିଜ ନିବାସକୁ ସମସ୍ତେ ଚଳନ୍ତି । ୩୮୮ ।
ଏକକାଳେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ମାଘ ନିୟମକୁ ।
ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଗମିଲେ ଭରଦ୍ୱାଜାଶ୍ରମକୁ । ୩୮୯ ।

ସେ ମୁନିଙ୍କ ଭରଦ୍ୱାଜ ନମି ପୂଜା କରି ।
ପୁରତରେ ବସି ପ୍ରଶ୍ନ କଲା ଏହିପରି । ୩୯୦ ।
ଅହେ ବେଦତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ ମୋହର ମାନସକୁ ।
ଗୋଟିଏ ସନ୍ଦେହ ଦେଉଅଛି ସନ୍ତାପକୁ । ୩୯୧ ।
ତାକୁ କହିବାକୁ ମୋର ମାନସ ଲଜ୍ଜିତ ।
ନ କହିଲେ ତ ଅନ୍ତଃକରଣ ପ୍ରପୀଡ଼ିତ । ୩୯୨ ।
ବୁଧେ କହନ୍ତି ଗୁରୁଠାରେ ଗୋପନ କଲେ ।
ନିର୍ମଳ ଜ୍ଞାନ ଲଭ୍ୟ ହୁଅଇ ନାହିଁ ଛଳେ । ୩୯୩ ।
ଏଣୁ ମୋର ସଂଶୟକୁ କରିବି ପ୍ରକାଶ ।
ମୋତେ କୃପା କରି ତଥ୍ୟ କହି ତାକୁ ନାଶ । ୩୯୪ ।
ପୁରାଣୋପନିଷଦାବଳୀରେ ପ୍ରକଟିତ ।
ଶ୍ରୀ ରାମନାମ ପ୍ରଭାବ ଅଟେ ଅପରିମିତ । ୩୯୫ ।
ସେ ନାମକୁ ସଦା ଜ୍ଞାନପୂର୍ଣ୍ଣମୟ ନିତ୍ୟ ।
ସଦାଶିବ ଜପ କରି ହୁଏ କୃତକୃତ୍ୟ । ୩୯୬ ।
ମରଣ ସମୟେ ତାକୁ ହୋଇ ଉପଦେଷ୍ଟା ।
କାଶୀର ପ୍ରାଣୀଗଣ ମୁକ୍ତିରାଜ୍ୟ ପ୍ରବିଷ୍ଟ । ୩୯୭ ।
ସେ ନାମବାଚ୍ୟ ରାମ କିଏ ମୋତେ କହ ତ ।
ଜନୈକ ରାମ ଅଟଇ ମୋହରେ ବାଧିତ । ୩୯୮ ।
ଏ ରାମ ଅଯୋଧ୍ୟାପତି ଦଶରଥସୁତ ।
ଜାୟା ବିୟୋଗ ଦୁଃଖରେ ଅତି କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ । ୩୯୯ ।
ରଣ କରି ସକୁଳ ରାବଣକୁ ନାଶିଲା ।
ପତ୍ନୀ ଘେନି ସାକେତେ ନରପତି ହୋଇଲା । ୪୦୦ ।
ସେହି ଏହି ରାମ କି ? କିମ୍ବା ଭିନ୍ନ ଅଟେ ।
ଏ ସନ୍ଦେହଟି ମୋହର ମନରୁ ନ ତୁଟେ । ୪୦୧ ।
ବିଜ୍ଞବର ! ସାକଲ୍ୟ କହି ସେ ବୃତ୍ତାନ୍ତକୁ ।
ଦୂର କର ମୋହର ମାନସ ସଂଶୟକୁ । ୪୦୨ ।
ଏ ବାଣୀ ଶୁଣି ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ମନ୍ଦ-ହାସରେ ।
ବୋଇଲା ରାମ ଜ୍ଞାତ ତ ତୁମ୍ଭରେ ସ୍ପଷ୍ଟରେ । ୪୦୩ ।

ନିଷ୍କରଣରେ ତୁମ୍ଭେ ରାମଭକ୍ତତିଳକ ।
ରାମତତ୍ତ୍ୱ ତୁମ୍ଭର କରତଳାମଳକ । ୪୦୪ ।
ତଦ୍‌ଗୂଢ଼ କଥା ମୋ ମୁଖୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ସିନା ।
ଏମନ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନଟିକି କଲ ତୁମ୍ଭେ କଳ୍ପନା । ୪୦୫ ।
ମନଦେଇ ଶୁଣ ମୁଁ କହଇଁ ରାମକୀର୍ତ୍ତି ।
ମହାମୋହ-ମହିଷଦନୁଜ-ଦୁର୍ଗାମୂର୍ତ୍ତି । ୪୦୬ ।
ପୁଣି ମୁନି ମାନସ ଚକୋର ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।
ଯାହା ପୂର୍ବେ ଶିବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିଲା । ୪୦୭ ।
ସେ ଶିବାଶିବସମ୍ବାଦରୂପ ସଈରନ ।
ପବନରୁ ପବନ ବଚନରୁ ବଚନ । ୪୦୮ ।
ତ୍ରେତାଯୁଗେ ଏକକାଳେ ଭବାନୀ ମହେଶ ।
ଯାଇ ଅଗସ୍ତି ଆଶ୍ରମେ କରନ୍ତେ ପ୍ରବେଶ । ୪୦୯ ।
ସେ ଦେବୀଦେବଙ୍କୁ ଜାୟାଯୁକ୍ତ କୁମ୍ଭସୁତ ।
ପ୍ରଣମି ପୂଜନ କରି ହେଲେ ପ୍ରମୋଦିତ । ୪୧୦ ।
ରାମକଥାକୁ ହରିଭକ୍ତିକି ପରସ୍ପର ।
"କଥନ ଶ୍ରବଣ କରି ତୁଷ୍ଟ ମୁନି ହର । ୪୧୧ ।
ଏମନ୍ତେ କେତେକାଳ କାଟି ସେ ଆଶ୍ରମରେ ।
କୈଳାସକୁ ଗଲେ ଶମ୍ଭୁ ଉମା ସହିତରେ । ୪୧୨ ।
ସେ ସମୟେ ଧରାଭାର ହରିବାକୁ ହରି ।
ତପନକୁଳେ ରାମରୂପରେ ଅବତରି । ୪୧୩ ।
ପିତୃବାକ୍ୟ ପାଳିବାକୁ ଦଣ୍ଡକକାନ୍ତାରେ ।
ବୁଲୁଥିଲେ ରାଜ୍ୟ ତେଜି ବୈରାଗୀ ପ୍ରକାରେ । ୪୧୪ ।
ଭବ ଭାବିଲେ ରାମ ତ ଗୂଢ଼ରୂପ ଧରି ।
ଭ୍ରମେ ବନେ ତଦ୍ଦର୍ଶନ ଲଭିବି କିପରି । ୪୧୫ ।
ମୁଁ ଗଲେ ସେଠାକୁ ଜନେ ହେବେ ଅବଗତ ।
ଅପ୍ରକଟିତ ଭାବ ହୋଇବ ପ୍ରକଟିତ । ୪୧୬ ।
ଏମନ୍ତ ଚିନ୍ତାକୁ ମହାଦେବ ମାନସର ।
ସତୀଦେବୀ ଜାଣେ କାହିଁ ସୋରିଷ ମାତର । ୪୧୭ ।

ଏକାଳରେ ମାରୀଚ ରାବଣ ପ୍ରେରଣରେ ।
ଗଲା ଦଣ୍ଡକକୁ ହେମହରିଣାକୃତିରେ । ୪୧୮ ।
ତାକୁ ମାରିବାକୁ ରାମ ସୀତା ନିୟୋଗରେ ।
କାଣ୍ଡ କୋଦଣ୍ଡ ଧରି ଗମିଲା ତା ପଛରେ । ୪୧୯ ।
ଯେବେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମମାର୍ଗ ଅନୁସରିଲା ।
ତେବେ ରାବଣ ସୀତାକୁ ଘେନି ଲଙ୍କା ଗଲା । ୪୨୦ ।
ହରିଣକୁ ମାରି ଫେରି ଆସି ବେନି ଭାଇ ।
ସୀତାକୁ ନ ଦେଖି ପ୍ରାକୃତଜନ ସମ ହୋଇ । ୪୨୧ ।
କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଗିରି ବନସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ।
ଖୋଜି ଖୋଜି ବୁଲୁଥିଲେ କାତର ଚିତ୍ତରେ । ୪୨୨ ।
ମାୟାସଂଯୋଗ ବିଯୋଗ ଯାର ନାହିଁ କେବେ ।
ସେ ରାମ ରାମାବିଚ୍ଛେଦେ ଦୁଃଖୀ ହେଲା ଏବେ । ୪୨୩ ।
ରାମ ଚରିତ ବିଚିତ୍ର ତାକୁ ଜାଣେ ସୁଧୀ ।
ମୋହବଶେ ବିପରୀତ ମଣେ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି । ୪୨୪ ।
ସେ ନିର୍ଜନ କାଳେ ଉମାଯୁତ ପଶୁପତି ।
ରାମକୁ ଭେଟି ମୋଦେ ସ୍ତୁତି କଲା ଏମନ୍ତ । ୪୨୫ ।
ଜୟ ଜଗତ୍ପାବନ ଜୟ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ।
ଜୟ ଜୟ ସନାତନ ଜୟ ଆଦ୍ୟକନ୍ଦ । ୪୨୬ ।
ତା ପରେ ରାମାନୁଜ୍ଞାତ ହୋଇ ମାରପର ।
ମୋଦପୁଲକିତ ଗାତ୍ରେ ଗଲା ନିଜ ପୁର । ୪୨୭ ।

ସତୀମୋହ

ନିଜ ପତି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସ୍ଥିତକି ଦେଖି ସତୀ ।
ଏମନ୍ତେ ଭାବିଲା ହୋଇ ସନ୍ଦେହାନମତି । ୪୨୮ ।
ମୋ ସ୍ୱାମୀ ସୁରାସୁରମୁନିଜନବନ୍ଦିତ ।
ମହେଶ ତ୍ରିଲୋକଙ୍କ ଅତି ପୂତଚରିତ । ୪୨୯ ।
ଯେ ଯାକୁ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି ଏକାଗ୍ରଜପ୍ରୀତିକି ।
ପ୍ରଣାମି କଲେ ଅନେକ ବିଧିରେ ସ୍ତୁତିକି । ୪୩୦ ।

ପୁଣି ତାର ରୂପ ଦେଖି ହୋଇଲେ ମୋହିତ ।
ପୁରେ ପ୍ରବେଶି ମଧ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି ମୋଦିତ । ୪୩୧ ।
ବ୍ରହ୍ମ ତ ଅଜ ନିତ୍ୟ ନିର୍ଗୁଣ ନିରାକାର ।
ପ୍ରଜ୍ଞାନ ସେ କିପର ଧରିବ ନରାକାର । ୪୩୨ ।
ଅଥବା ବିଷ୍ଣୁ ସୁରହିତ ନିମିତ୍ତ ନର ।
ହୋଇଛି ପରା ବୋଇଲେ ସେହି ତ ଶ୍ରୀଧର । ୪୩୩ ।
ସର୍ବଜ୍ଞ ଶତ୍ରୁ ସୂଦନ ସଦ୍‌ଗୁଣ ନିଧାନ ।
ସକଳ କଲ୍ୟାଣଙ୍କ ଅଟଇ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ । ୪୩୪ ।
ଏ ତ ଅଜ୍ଞାନୀ ରାଜ୍ୟକୁ ଜାୟାକୁ ହରାଇ ।
କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ କାନନେ ବୁଲେ ବାତୁଳ ହୋଇ । ୪୩୫ ।
ମୋ ଧରିତ ସର୍ବଜ୍ଞ ଅମୋଘ ତାଙ୍କ ଗିର ।
କିସ ଏହା କିମାକାର ନୁହେ ମୋ ଗୋଚର । ୪୩୬ ।
ଏପରି ଭାଳି ଗୌରୀ ଅତି ସଂଶୟଯୁତା ।
ନାଥଙ୍କୁ ପୁଚ୍ଛିବାକୁ ଅତି ଭୀତା ଲଜ୍ଜିତା । ୪୩୭ ।
ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ଶିବ ଶିବା-ମନୋଭାବ ଜାଣି ।
ମନେ ହସି ଅତ୍ୟାଦରେ ଭାଷିଲେ ଏ ବାଣୀ । ୪୩୮ ।
ଦେବି ! ଚିତ୍ତେ ସନ୍ଦେହ ରଖିବା ଅନୁଚିତ ।
ସଂଶୟାତ୍ମାର ମଙ୍ଗଳ ହୁଏ ନାହିଁ ସତ । ୪୩୯ ।
ଯାର ଚରିତକୁ ମୋତେ ଅଗସ୍ତି କହିଲେ ।
ଯା ଭକ୍ତିକି ମୋଠାରୁ ସେ ମୁନୀଶ ଶୁଣିଲେ । ୪୪୦ ।
ଯେ ମୁନୀଶ ସେବିତ ଯେ ଚରାଚରାଧାର ।
ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅଟଇ ଇଷ୍ଟଦେବ ମୋର । ୪୪୧ ।
ଯାକୁ ଋଷି ଯୋଗୀ ଧୀରଗଣେ କରେ ଧ୍ୟାନ ।
ଯାର କୀର୍ତ୍ତି ନେତି ବୋଲି ବେଦ କରେ ଗାନ । ୪୪୨ ।
ଯାର ବଶୀଭୂତା ମାୟା ଯେ ସର୍ବବ୍ୟାପକ ।
ଯେ ଭୁବନନିକାୟ ନାୟକାଧିନାୟକ । ୪୪୩ ।
ସେ ବ୍ରହ୍ମ ଭକ୍ତହିତ ପାଇଁ ରଘୁକୁଳରେ ।
ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କଲେ ରାମରୂପରେ । ୪୪୪ ।

ଏମନ୍ତେ ବୁଝାଇ ଯେତେ କହିଲେହେଁ ଶିବ ।
ତୁଟିଲେ ନାହିଁ ସତୀ ଚିତ୍ତ ସଂଶୟ ଭବ । ୪୪୫ ।
ବିଷ୍ଣୁ ମାୟା ମହିମାକୁ ପାଞ୍ଚି ମନେ ହସି ।
ଶମ୍ଭୁ କହିଲେ ପ୍ରେମେ ଶୁଣ ଗୋ ମଦାଳସି ! ୪୪୬ ।
ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ଯାଇ ପରୀକ୍ଷାକୁ କର ।
ଯେପରି ଯିବ ସନ୍ଦେହ ତୁମ୍ଭ ମାନସର । ୪୪୭ ।
ତୁମ୍ଭେ ବାହୁଡ଼ି ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ବଟ-
ଗଛ ମୂଳରେ ବସିଥିବ ଏହା ନିକଟ । ୪୪୮ ।
ଏପରି ଲଭି ନିଜ ପତିର ଅନୁଜ୍ଞାକୁ ।
ଗୌରୀ ଗଲେ ରାମର ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ । ୪୪୯ ।
ଭବ ମନେ ଭାବିଲେ ଭବାନୀ ମୋ ବଚନ ।
ପ୍ରତେ କଲେ ନାହିଁ ଏ ଅମଙ୍ଗଳ ସୂଚନ । ୪୫୦ ।
ବିପରୀତ ବଢ଼ୁଛି ତାହାର ବୁଦ୍ଧି ବାମ ।
ଅହୋ ! ପରୀକ୍ଷିତ ହେବ ତାହାରେ ଶ୍ରୀରାମ । ୪୫୧ ।
ସେ ପାଇବ ନିଜ କର୍ମ ସଦୃଶ ଫଳକୁ ।
ଏତେ ଭାଳି ଜପିଲେ ଶିବ ରାମନାମକୁ । ୪୫୨ ।
ତେଣେ ଉମା ଉପାୟ ଚିନ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ର ବଦନ ।
ସୀତାର ସ୍ୱରୂପକୁ କଲେ କର ଗ୍ରହଣ । ୪୫୩ ।
ସେ ପଥେ ଗଲେ ଯେବେ ରାମ ଯେଉଁ ମାର୍ଗରେ ।
ଆସୁଥିଲେ ସୀତାକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଦୁଃଖରେ । ୪୫୪ ।
ତାଙ୍କୁ ଆଗେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦେଖିଲେ ଅଚମ୍ଭିତ ।
ଭାବିଲେ ରାମ ପ୍ରଭାବ ନୁହେଁ ତ ବିଦିତ । ୪୫୫ ।
ସତୀ ମଧ୍ୟ ଭ୍ରମ-ମୋହ-ସାଗରେ ବୁଡ଼ିଲେ ।
ଅହା ! ଭୋଳି ଚିନ୍ତି ସେ ଧୀର ତୁନି ହୋଇଲେ । ୪୫୬ ।
ଯା ନାମ ସ୍ମରଣ ମାତ୍ରେ ତୁଟଇ ଅଜ୍ଞାନ ।
ସେ ସକଳାନ୍ତର୍ଯାମୀ ସର୍ବଜ୍ଞ ଭଗବାନ । ୪୫୭ ।
ସେ ରାମ ଦେଖି ସତୀର କପଟ ରୂପକୁ ।
ମନେ ହସି କହୁ ପିତୃନାମ ସ୍ୱନାମକୁ । ୪୫୮ ।

ପ୍ରଣମି ମୃଦୁ ବଚନେ ପୁଚ୍ଛିଲା ଏମନ୍ତ ।
ଦେବ ! ଏବେ କୋଠାରେ ଅଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭ କାନ୍ତ ? ।୪୫୯।
କାକନୀ ହୋଇ ତୁମ୍ଭେ କାହିଁକି କାନ୍ତାରେ ।
ଭ୍ରମଣ କରୁଅଛ କହ ମୋତେ କୃପାରେ । ୪୬୦ ।
ଏ ବାଣୀ ରାମମୁଖୁଁ ଶୁଣି ସତୀ ମୌନରେ ।
ଭୀତ ଲଜ୍ଜା ଖେଦ ସଂଯୁକ୍ତ ନିଜ ମନରେ । ୪୬୧ ।
ଭାବିଲା ଅବସ୍ଥାରେ ମୋ ପତି ବୋଲ ପେଲି ।
ଅଜ୍ଞାନେ ଏଠାକୁ ଆସି ପରାଭୂତା ହେଲି । ୪୬୨ ।
ଏବେ ଯାଇ ପତି ମୁଖ କିପରି ଦେଖିବି ?
ସେ ମୋତେ ପଚାରିଲେ କିସ ମୁହିଁ କହିବି । ୪୬୩ ।
ଏମନ୍ତେ ଚିନ୍ତି ଚିନ୍ତି ସତୀ ବାହୁଡ଼ି ଗଲା ।
ତା ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ରାମ ମନ ତରଳିଲା । ୪୬୪ ।
ତାକୁ ଦେଖାଇବାକୁ ନିଜ ମହିମା ଲବ ।
ସୀତା ସୌମିତ୍ରୀ ସହିତେ ଦଶରଥଭବ । ୪୬୫ ।
ଦେଖା ଦେଲେ ତାର ଅଗେ ତା ଦେଖି ଭବାନୀ ।
ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟେ ବୁଲି ଦେଖିଲା ପଛେ ଭାଇ ବେନି । ୪୬୬ ।
ପୁଣି ବୁଲି ଦେଖିଲା ସୀତା ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।
ତହୁଁ ଯେଣେ ଦେଖେ ତେଣେ ସେହି ତିନିଜଣ । ୪୬୭ ।
ସର୍ବତ୍ର ସୀତା ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସମାନରେ ।
ସେବିତ ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି ତ୍ରିଶକ୍ତି ଦେବଗଣରେ । ୪୬୮ ।
ଏ ଦୃଶ୍ୟେ ଭୀତା ସତୀର ଶରୀର କମ୍ପିଲା ।
ବେନି ନୟନ ବୁଜି ସେ ବାଟରେ ବସିଲା । ୪୬୯ ।
କେତେକ୍ଷଣ ପରେ ସେହୁ ମେଲିଲା ନୟନ ।
ଆଉ ଦିଶିଲେ ନାହିଁ ସୀତା ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ୪୭୦ ।
ଧୀରେ ଉଠି ଧୀରେ ଚିନ୍ତି ଶ୍ରୀରାମ ମହିମା ।
ନିଜ ନାଥ ନିକଟକୁ ଗତି କଲା ଉମା । ୪୭୧ ।
ପ୍ରିୟାକୁ ଦେଖି ସାଦରେ ପୁଚ୍ଛିଲା ଈଶାନ ।
ଆଗେ କ୍ଷେମବାର୍ତ୍ତ ପଛେ ପରୀକ୍ଷା ବିଧାନ । ୪୭୨ ।

ତହୁଁ ଭବାନୀ ଏତେକ ମାତର ବୋଇଲା ।
ଗମନାଗମନେ ମୋ ବିଶ୍ୱାସ ବଦଳିଲା । ୪୭୩ ।
ସମସ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ନ ପାଇ ପଞ୍ଚାନନ ।
ଯୋଗଧ୍ୟାନେ ସବୁ ଜାଣି ପାରିଲେ ଏସନ । ୪୭୪ ।
ସତୀ ତ ଧରିଲେ ସୀତା ଦେବୀର ଆକାର ।
କେହୁ ଆଉ କରିବ ଏହା ସଙ୍ଗେ ବିହାର । ୪୭୫ ।
କଲେ ହେବ ଭକ୍ତିହୀନ ଅବର ପାତକୀ ।
ଏ କାନ୍ତାଙ୍କୁ ତେଜି ମୁହିଁ ବଞ୍ଚି ପାରିବି କି ? ୪୭୬ ।
ଏ ଦେହେ ଏ ମୋ ଭୋଗ୍ୟା ନୁହେଁ କରିବି କ୍ଷୟ ।
ବୋଲି ଶିବ ଧ୍ୟାଇ ଶ୍ରୀରାମ-ପାଦ-ସାରସ । ୪୭୭ ।
ସତୀଙ୍କୁ କିଛି ନ କହି ଅତି ଖିନ୍ନ ହୋଇ ।
ଆପଣାର ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶିଲେ ଯାଇଁ । ୪୭୮ ।
ତେବେ ଶୁଭିଲା ଏରୂପର ଆକାଶ ଗିର ।
ଜୟ ରାମଭକ୍ତବର ଜୟ ଯୋଗୀଶ୍ୱର । ୪୭୯ ।
ଏମନ୍ତ ପ୍ରତିଜ୍ଞାକୁ ଲେଖେ ହେ ସଦାଶିବ ।
ତୋହର ବିନା ଆଉ କିଏ କରି ପାରିବ । ୪୮୦ ।
ଏ ବଚନକୁ ସତୀ ଶୁଣି ହୋଇ ଚକିତା ।
ଶିବ ସମୀପକୁ ଯାଇ ଦେଖାଇ ନମ୍ରତା । ୪୮୧ ।
ବୋଇଲା, ହେ ନାଥ ! ତୁମ୍ଭେ କି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲ ।
କୃପାକରି କହ ମୋ ମନ ତ ଟଳଟଳ । ୪୮୨ ।
ଏପରି ପଚାରିବ ପତି ମୁଖୁଁ ପ୍ରତିବାଣୀ ।
କିଛିହେଁ ନ ପାଇ ହୋଇ କାତରୀ ଭବାନୀ । ୪୮୩ ।
ଜାଣିଲି ଅଟନ୍ତି ତ ସର୍ବଜ୍ଞ ମୋ ରମଣ ।
ଜାଣିଥିବେ ସମସ୍ତେ ମୋ ଅସଦାଚରଣ । ୪୮୪ ।
ଛି ଛି ଅଜ୍ଞାନେ ମୁଁ କେଡ଼େ ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ କଲି ।
ପତିଠାରେ କାପଟ୍ୟକୁ କମ୍ପି ଆଚରିଲି । ୪୮୫ ।
ସ୍ନେହବଶରେ ନୀର କ୍ଷୀର ହୋଇ ଏକତ୍ରିତ ।
ସମାନଭାବେ ଧରାମଣ୍ଡଳେ ପ୍ରଚଳିତ । ୪୮୬ ।

ଯେବେ କପଟରୂପୀ ଖଣ୍ଡା ତହିଁ ମିଶଇ ।
ତେବେ ସଂଲଗ୍ନ ସଲିଳ ଅଲଗା ହୁଅଇ । ୪୮୭ ।
ଏଣେ ଧବ ବଚନକୁ ପ୍ରତେ ମୁଁ ନ କଲି ।
ତେଣେ ରାମପାଦେ ଅପରାଧକୁ ବହିଲି । ୪୮୮ ।
ଅହା ! ମୋର ପତି କେଡ଼େ ଦୟାଳୁ ଗମ୍ଭୀର ।
କୁଣ୍ଠିତ ପ୍ରକଟିବାକୁ ଅପରାଧ ମୋର । ୪୮୯ ।
ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁ-ବିଶ୍ୱାସପାତ୍ରୀ ମୁଁ ନୋହିଲି ।
ସ୍ୱକର୍ମ ଦୋଷରେ ଦୁଃଖ-ସାଗରେ ବୁଡ଼ିଲି । ୪୯୦ ।
ଏମନ୍ତେ ଭାଳୁଥିଲେ ସତୀଙ୍କ ନ ବିଲୋକି ।
ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ପାଇଁ ପିନାକୀ । ୪୯୧ ।
ଏକ ବଟମୂଳେ ବସି କମଳାସନରେ ।
ଚିତ୍ତକୁ ନିବେଶିଲେ ଅଖଣ୍ଡ ସମାଧିରେ । ୪୯୨ ।
ତା ଦେଖି ଖିନ୍ନା ସତୀ ଦିନକୁ ଯୁଗ ସମ—
ମଣି ରହିଲେ କୈଳାସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସ୍ମରି । ୪୯୩ ।
ଏ ବିଷୟ ତ୍ରିଲୋକବାସୀଙ୍କ ଅଗୋଚର ।
ଏମନ୍ତେ ଗଲା ସତାଶୀ ସହସ୍ର ବତ୍ସର । ୪୯୪ ।
ତେବେ ଶିବ ସମାଧି ତେଜି ରାମ ସ୍ମରିଲେ ।
ତା ଶୁଣି ଶିବା ମୋଦେ ପତି କତିକି ଗଲେ । ୪୯୫ ।
ପ୍ରଣତା ହେଲେ ବାଳାକୁ ଆଦରେ ଆସନ ।
ଦେଇ ସମୀପରେ ବସାଇଲେ ପଞ୍ଚାନନ । ୪୯୬ ।
ମୃଦୁ ମଧୁର ବଚନେ କହୁ ହରି କଥା ।
ହର କଷ୍ଟି ହରିଲେ ସତୀ ମାନସ ବ୍ୟଥା । ୪୯୭ ।
ସେ ସମୟରେ ବିରଞ୍ଚି ହୋଇ କୃପାମତି ।
କରିଥିଲେ ଦକ୍ଷକୁ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ପତି । ୪୯୮ ।
ଗର୍ବରେ ଅଥୟ ଦକ୍ଷ ହୋଇ ଅଧିକାରୀ ।
ଅଧିକାର ନ କରେ କାହାରେ ଅହଙ୍କାରୀ । ୪୯୯ ।
ତପସ୍ୱୀଙ୍କି ଡ଼କାଇ ସେ ଆରମ୍ଭି ଯଜ୍ଞକୁ ।
ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ ସେ ନିର୍ଜର ପ୍ରକରକୁ । ୫୦୦ ।

ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି ବିନା ସର୍ବ ଦେବ ମିଶ୍ର ଖଚର ।
ଗନ୍ଧର୍ବେ ଜାୟା ସହିତେ ବିମାନ ନିକର । ୫୦୧ ।
ଅପ୍ସରେ ମୁନିଚିତ୍ତମୋହନ ଗୀତ ଗାଇ ।
ମଖ ପାଇଁ ଚଳିଲେ ମୋଦେ କୈଳାସ ଦେଇ । ୫୦୨ ।
ତାଙ୍କର ବିଷୟକୁ ଶଙ୍କର ମୂର୍ଖ ଜାଣି ।
ଆନନ୍ଦ ଲଭି ମନରେ ଭାବିଲେ ଭବାନୀ । ୫୦୩ ।
ପତି ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ଯାଇ ଯାଗ ଦେଖି ମୁହିଁ ।
ଆସନ୍ତି କେତେକାଳ ଜନକପୁରେ ରହି । ୫୦୪ ।
ପତି ନୃପତି ହୋଇ ପିତା ସାମାନ୍ୟ ଜନ ।
ହେଲେ ହେଁ ଜନକପୁରସକ୍ତ କାନ୍ତାମନ । ୫୦୫ ।
ଦୁଃଖିନୀ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ପତି ପରିତ୍ୟାଗରେ ।
ନିଜ ଦୋଷ ସୁମରି ସତୀ ଥାଏ ମୌନରେ । ୫୦୬ ।
ତେବେ ଜନକ ଗୃହ ଗମନାଭିଳାଷକୁ ।
ବିନୟେ ସେ ଜଣାଇଲେ ମୃଦୁରେ ଶିବଙ୍କୁ । ୫୦୭ ।
ତା ଶୁଣି ହର ବୋଇଲେ ତୁମ୍ଭ ବାଞ୍ଛା ଭଲ ।
ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭର ପିତା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଉପେଖିଲେ । ୫୦୮ ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ସବୁ ଝିଅଙ୍କୁ ଡ଼କାଇଲେ ।
ମୋଠାରେ ଥିବା ଦ୍ୱେଷ ତୁମ୍ଭରେ ଦେଖାଇଲେ । ୫୦୯ ।
ପୂର୍ବେ ଦକ୍ଷ ବିରଞ୍ଚି ସଭାରେ ମୋରେ ବୈର—
କରି ଆଜ ଯାଏ କରେ ସେହି ବ୍ୟବହାର । ୫୧୦ ।
ତୁମ୍ଭେ ମୋ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗୀ ହୋଇ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ବିନା ।
ସ୍ୱପ୍ରାଣ ସମୁଚିତ କି ? କର ବିବେଚନା । ୫୧୧ ।
ପିତୃ ଗୁରୁ ମିତ୍ରେଶ ଯାଗ ସ୍ଥାନ ଗମନେ ।
ଅନିମନ୍ତ୍ରଣ ମୁଖ୍ୟ ନୁହେ ବୋଲନ୍ତି ସୁଜନେ । ୫୧୨ ।
ମାତ୍ର ଶାତ୍ରବ ଥିଲେ ସେ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ।
ଅମଙ୍ଗଳ ଅବଶ୍ୟ ଘଟଇ ଗମନରେ । ୫୧୩ ।
ଏମନ୍ତେ କେତେ ମତେ କହିଲେ ହେଲେ ପତି ।
ସ୍ତ୍ରୀ-ଶତ୍ରୁକୁ ଗଲେ ଠେଲିଲେ ନାହିଁ ସତୀ । ୫୧୪ ।

ଭବିତବ୍ୟ ଫଳକୁ ଅନୁସରି ପ୍ରାଣୀର ।
ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରସରୁ ଥାଏ ଏହା ଅଟେ ଅଗୃର । ୫୧୫ ।
ତେବେ ଶଙ୍କର ଶତେ ଶନ୍ତ ମୁଖ୍ୟଗଣକୁ ।
ସଙ୍ଗରେ ଦେଇ କଲେ ସତୀର ବିଦାୟକୁ । ୫୧୬ ।
ପତିକୁ ପ୍ରଣମି ମୁଦେ ଅରୋହି ବିମାନ ।
ପ୍ରମଥଗଣ ସଙ୍ଗେ ଦେବୀ କଲେ ପ୍ରସ୍ଥାନ । ୫୧୭ ।
ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତିର ଢ଼ରେ ବାପ ଘରର ।
ସବୁ ଲୋକେ ଭବାନୀଙ୍କ କଲେ ଅନାଦର । ୫୧୮ ।
ଭଗ୍ନୀମାନେ ମଧ୍ୟ କଲେ ତିରସ୍କାର ତାଙ୍କୁ ।
ମାତା ମାତ୍ର ଦେଖାଇଲେ ସ୍ୱବତ୍ସଳତାକୁ । ୫୧୯ ।
ଜନକ ବଦନୁଁ କଥା ପଦେ ହେଲେ ସେହି ।
ନ ଶୁଣି ଯାଗଶାଳାରେ ପ୍ରବେଶିଲେ ଯାଇ । ୫୨୦ ।
ତହିଁ ସ୍ୱ-ଧବ ଭାଗର ଅଭାବ ଦେଖିଲେ ।
ନାଥ କହିଥିଲେ କଥାମାନଙ୍କୁ ସ୍ମରିଲେ । ୫୨୧ ।
ଆପଣା ଅବଜ୍ଞାଠାରୁ ପତିର ଅବଜ୍ଞା ।
ଗୁରୁତର ଅଟେ ବୋଲି ଭାବିଲେ ସେ ଶଙ୍କା । ୫୨୨ ।
କ୍ରୋଧାପମାନ-ବାଡ଼ବ ତା ଚିତ୍ତ ଦହିଲା ।
ମାତୃସାନ୍ତ୍ୱନା-ତୁଷାର ନିଷ୍ଫଳ ହୋଇଲା । ୫୨୩ ।
ସତୀ ଅତି କୋପଭରେ ସଭ୍ୟଙ୍କୁ ବୋଇଲେ ।
ହେ ସଦସ୍ୟେ ! ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅବୋରିଲା । ୫୨୪ ।
ଶଙ୍କର ତିରସ୍କାର ଫଳ ତୁମ୍ଭେ ଭୁଞ୍ଜିବ ।
ମୋର ପିତାକୁ ପଶ୍ଚାତାପ ପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇବ । ୫୨୫ ।
ଶକ୍ୟ ହେଲେ ହରିହର ଜ୍ଞାନାନନ୍ଦଙ୍କର ।
ଜିହ୍ୱା ଶ୍ରବଣ କର୍ତ୍ତନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଜନର । ୫୨୬ ।
ପୁରବ ଅଟନ୍ତି ଜଗତ୍ପିତା ହୃତଙ୍କର ।
ପରମାତ୍ମା ମହାଦେବ ଶଶାଙ୍କ ଶେଖର । ୫୨୭ ।
ତାହାଙ୍କର ଅବମାନ କରି ମୋ ଜନକ ।
ଜନସ୍ଥାନେ ଅର୍ଜିଲେ ଅମାପ ପାତକ । ୫୨୮ ।

ଏମନ୍ତ ପାପୀ ଦକ୍ଷଙ୍କୁ ଜାତ ମୋ ଶରୀର ।
ଅନୁଚିତ ଅଟେ ଅବା ଧାରଣ ଏହାର । ୫୨୯ ।
ଏତେ କହି ସତୀ କରି ଶଙ୍କର ସ୍ମରଣ ।
ଯୋଗାନଳେ ଭସ୍ମ କଲେ ସ୍ୱକାୟାପଘନ । ୫୩୦ ।
ସତୀର ଏ ଗତିକି ଦେଖି ଯଜ୍ଞଶାଳାର ।
ସମସ୍ତେ ଏକନାଦରେ କଲେ ହାହାକାର । ୫୩୧ ।
ତା ଶୁଣି ଶିବଗଣ କରନ୍ତେ କରୁ ନାଶ ।
ଯଜ୍ଞର ସଂରକ୍ଷଣ କଲେ ଭୃଗୁମୁନୀଶ । ୫୩୨ ।
ସେ ବାର୍ତ୍ତାକୁ ଶୁଣି ରୁଦ୍ର ଅତି ରୌଦ୍ର ହୋଇ ।
ପଠାନ୍ତେ ବୀରଭଦ୍ରଙ୍କୁ ସେ ଗୁଣ୍ଡରେ ଯାଇ । ୫୩୩ ।
ଯଜ୍ଞକୁ ବିଧ୍ୱଂସିଲେ ନାଶିଲେ ନିର୍ଜରଙ୍କୁ ।
ବାନ୍ଧିଲେ ବହୁବିଧ ପରାଭବମାନଙ୍କୁ । ୫୩୪ ।
ଦକ୍ଷ ପରାଭୂତ ହୋଇ ଦୁଗତ ପାଇଲେ ।
ସେ ସବୁ ସମାଚାର ଲୋକେ ଖ୍ୟାତ ହୋଇଲା । ୫୩୫ ।

ପାର୍ବତୀ ଜନ୍ମ

ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ଶିବପତ୍ନୀ ହେବି ବୋଲି ମୃତ ।
ସମୟେ ହରଙ୍କ ବର ମାଗିଥିଲେ ସତୀ । ୫୩୬ ।
ତେଣୁ ହିମାଳୟର ଆଳୟରେ ସେ ଜାତା ।
ହୋଇ ପାର୍ବତୀ ନାମେ ଜଗତରେ ବିଖ୍ୟାତା । ୫୩୭ ।
ସେହି ଅବତରନ୍ତେ ହିମାଳୟ ବିପୁଳ ।
ସମ୍ପଦରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧିରେ ହୋଇଲା ପ୍ରବଳ । ୫୩୮ ।
ଋଷିମାନେ ମୁଦିତମାନସ ହୋଇ ଭଲେ ।
ଯଜ୍ଞ ଯାଗ ଯୋଗାଭ୍ୟାସ ତପ ଆଚରିଲେ । ୫୩୯ ।
ଭୂରୁହ ସମୂହ ସଦା ପୁଷ୍ପଫଳଯୁତ ।
ନୂତ୍ନ ରତ୍ନ ଖଣିଚୟେ ପର୍ବତ ସଞ୍ଚିତ । ୫୪୦ ।
ତଟିନୀଗଣ ନିର୍ମଳ ସଲିଳ ପୂରିତ ।
ଦ୍ୱେଷ ତେଜି ଖଗ ମୃଗ ଭୁଜାଳି ମୁଦିତ । ୫୪୧ ।

ସେ ଧରବର ହେଲା ନାନାମଙ୍ଗଳଯୁକ୍ତ ।
ତଦଧିବାସୀ ନରେ ହେଲେ ଶ୍ରୀହର-ଭକ୍ତ । ୫୪୨ ।
ହିମାଳୟର ଅଖ୍ୟାନ ଆନନ୍ଦ ବାହୁଲେ ।
ଦେବ ଗନ୍ଧର୍ବ ସାଧୁ ଗୁରଣେ ଗାନ କଲେ । ୫୪୩ ।
କୁତୂକେ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲା ନାରଦକୁ ।
ଗିରିରାଜ କର ବହୁବିଧ ପୂଜନକୁ । ୫୪୪ ।
ମୁନି ପାଦୋଦକ ନିଜ ମନ୍ଦରେ ସିଞ୍ଚିଲା ।
ପତ୍ନୀ ପୁତ୍ରିକା ଦ୍ୱାରା ତାକୁ ପ୍ରଣମାଇଲା । ୫୪୫ ।
ତହୁଁ ମୁନି ସମ୍ମୁଖରେ ସେ କରନ୍ତେ ପ୍ରକାଶ ।
ପୁତ୍ରୀର ଗୁଣ ଦୋଷ ଶୁଣିବା ଅଭିଲାଷ । ୫୪୬ ।
ନାରଦ ମନେ ହସି ବୋଇଲା ତୋ ନନ୍ଦନୀ ।
ସୁନ୍ଦରୀ ପତିପ୍ରିୟା ମାତୃ ପିତୃ ବନ୍ଦନୀ । ୫୪୭ ।
ପତିବ୍ରତାଲଲାମା ସୁରନର ପୂଜିତା ।
ଅମ୍ବା ସର୍ବମଙ୍ଗଳା ଗୌର୍ଯ୍ୟାଦ୍ୟ ନାମଯୁତା । ୫୪୮ ।
ସୁଶୀଳା ସୁଲକ୍ଷଣା ସୁଗୁଣଗଣଖନି ।
ମାତ୍ର ଏହାର ଧବ ମାନହୀନ ଅଗ୍ରଣୀ । ୫୪୯ ।
ଅମଙ୍ଗଳ ଭୂଷଣ ଜଟିଲ ଦିଗମ୍ବର ।
କାମ ଶୂନ୍ୟ ଯୋଗୀ ଭୂତ ପ୍ରେତ ସହଚର । ୫୫୦ ।
ଏ ଅନ୍ତ୍ୟ ବଚନ ଶୁଣି ଦମ୍ପତି ଦୁଃଖିତ ।
ପାର୍ବତୀ ମାନସ ହେଲା ସନ୍ତୋଷ ପୂରିତ । ୫୫୧ ।
ଗିରିଜା ହୃଦୟେ ଶିବ ପ୍ରୀତି ଅଙ୍କୁରିଲା ।
ନୟନଯୁଗ ତନ୍ଦ୍ରିଲା ତନୁ ପୁଲକିଲା । ୫୫୨ ।
କଷ୍ଟେ ସେ ସବୁ ଲୁଚାଇ ସେ ସ୍ଥାନେ ନ ରହି ।
ଯାଇ ସଖୀଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ବସିଲା ଗୃହମୁହିଁ । ୫୫୩ ।
ସେ ଦମ୍ପତି ଗଦ୍ଗଦସ୍ୱରେ ପୋଛି ଲୋତକ ।
ବୋଇଲେ କରବୁଁ କିସ ? ହେ ମୁନିନାୟକ । । ୫୫୪ ।
ଏପରି ଅମ୍ଭ କନ୍ୟାକୁ ସେପରି ବରକୁ ।
କିପରି ଦେବୁଁ ? କହ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନକୁ । ୫୫୫ ।

ତା ଶୁଣି ଋଷି ଭାଷିଲେ ନୁହେ ଅନ୍ୟ ତାହା ।
ପ୍ରାଣୀ-ଭାଲପଟ୍ଟରେ ବିଧି-ଲେଖିଲେ ଯାହା । ୫୫୬ ।
ତେବେହେଁ କହିବ ମୁହିଁ ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ।
ତାହା ଅବଶ୍ୟ ହୋଇବ ଦୈବର ସହାୟ । ୫୫୭ ।
ତୁମ୍ଭ ସୁତାକୁ ମୁହିଁ ବର୍ଣ୍ଣିଲି ପର ବର ।
ନିଶ୍ଚୟରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ସଂଶୟ ନ କର । ୫୫୮ ।
ଶିବରେ ବିଦ୍ୟମାନ କଥିତ ଦୋଷ ଗୁଣ ।
ତାଙ୍କୁ କନ୍ୟା ଦାନ କଲେ ସବୁ ହେବ ଗୁଣ । ୫୫୯ ।
ସର୍ପେ ଶୟନ କରି ବିଷ୍ଣୁ ହୁଏ ସନ୍ତୁତ ।
ସଦସଦ୍ରସ ନେଇ ସୂର୍ଯ୍ୟାଗ୍ନି ଅନାଦୃତ । ୫୬୦ ।
ବହିଲେହେଁ ଭଲ ମନ୍ଦ ପାଣି ଗଙ୍ଗା ପୂତା ।
ବଳୀଙ୍କ ଦୋଷାବଳୀ ହୁଏ ନାହିଁ ଗୃହୀତା । ୫୬୧ ।
ଗଙ୍ଗାଜଳ କଳୁଷିତ ହେଲେହେଁ ପବିତ୍ର ।
ମଦ୍ୟ ସ୍ୱଚ୍ଛ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅଟେ ଅପବିତ୍ର । ୫୬୨ ।
ଦୋଷକରଣ ଅଟେ ନରର ଅନୁଚିତ ।
ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି ହୋଇ କଲେ ନରକେ ପତିତ । ୫୬୩ ।
ଜନ ନିଜ ମନେ ସଦା ରଖିବା ଉଚିତ ।
ଜୀବ ଈଶ୍ୱର ସମ ନୁହଇ କଦାଚିତ । ୫୬୪ ।
ଭବ ଅଟେ ସମର୍ଥ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖହର ।
ଭକ୍ତସୁଲଭ ଶିବ ଭଗବାନ ଶଙ୍କର । ୫୬୫ ।
ଲୋକତ୍ରୟେ ତା ସମରେ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ ବର ।
ତାଙ୍କୁ କନ୍ୟା ଦେଲେ ହେବ ମଙ୍ଗଳ ତୁମ୍ଭର । ୫୬୬ ।
ପାର୍ବତୀ ତପ କଲେ ଲଭିବ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ।
ଏତେ ବୋଲି ତାହାଙ୍କୁ ଦେଇ ଆଶୀର୍ବାଦକୁ । ୫୬୭ ।
ନାରଦ ହର ସ୍ମରି ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଗଲେ ।
ମେନକା ନିଜ କାନ୍ତକୁ ଏମନ୍ତ କହିଲେ । ୫୬୮ ।
ଦୁଇ ପକ୍ଷ ସମେ ମାତ୍ର ବିବାହ ବିବାଦ ।
ଲୌକିକ ବୋଲି ଜଗତେ ଅଛି ତ ପ୍ରବାଦ । ୫୬୯ ।

କନ୍ୟା ବରଙ୍କ କୁଳ ଶୀଳ ରୂପ ବୟସ ।
ସବୁ ଦେଖି ବିଭାକୁ କରିବା ସମଞ୍ଜସ । ୫୭୦ ।
ଏଣୁ ଅମ୍ଭ ସୁଖ ପାଇଁ ଅନୁରୂପ ବର ।
ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା ସମୁଚିତ ତୁମ୍ଭର । ୫୭୧ ।
ତା ଶୁଣି ବୋଇଲେ ଗିରିରାଜ ଚନ୍ଦ୍ରମାରେ ।
କେବେହେଲେ ପାବକ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ । ୫୭୨ ।
ମାତ୍ର ନାରଦ ବଚନ ହୁଏ ନାହିଁ ଆନ ।
ଅତଏବ ତୁମ୍ଭେ କର ଜଗଦୀଶ ଧ୍ୟାନ । ୫୭୩ ।
ଯେ ଦେଇଛି ଜଗତେ ପାର୍ବତୀର ଜନ୍ମକୁ ।
ସେ ଅବଶ୍ୟ କରିବ ତାହାର କଲ୍ୟାଣକୁ । ୫୭୪ ।
ଚିନ୍ତା ଛାଡ଼ି ତୁମ୍ଭେ ଏବେ ସୁତାଠାକୁ ଯାଅ ।
କହି ତାହାରି ନିଷ୍ଠାରେ ତପକୁ କରାଅ । ୫୭୫ ।
ତପସ୍ୟାରେ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରସନ୍ନ ହେବ ହର ।
ଆଉ କେଉଁ ଉପାୟ ନୁହେ ସମ୍ଭବପର । ୫୭୬ ।
ନାରଦ ବଚନ ଅଟେ ଗୂଢ଼ାର୍ଥ ସହିତ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭ ଚିତ୍ତକୁ କର ଶଙ୍କାରହିତ । ୫୭୭ ।
ହର ଅଟେ ସୁଗୁଣାକର ଅତି ସୁନ୍ଦର ।
କଳଙ୍କ ରହିତ ଅଜ ଅଜର ଅମର । ୫୭୮ ।
ପତିବାଣୀ ଶୁଣି ମୋଦେ ମେନକା ସତ୍ୱରେ ।
ଯାଇଁ ପ୍ରିୟ ନନ୍ଦନୀଙ୍କି ବସାଇ କୋଳରେ । ୫୭୯ ।
ମୋଦଖେଦଯୁକ୍ତା ହୋଇ ଏମନ୍ତ ବୋଇଲେ ।
ନାରଦ ତୋତେ ତପ କରିବାକୁ କହିଲେ । ୫୮୦ ।
ତପ ଦୁଃଖ ଦୋଷହର ଅତି ସୁଖକର ।
ଆଧାର ଅଟଇ ଏ ସମସ୍ତ ଜଗତର । ୫୮୧ ।
ତପେ ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିତି ଲୟ କରନ୍ତି ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି ।
ତପେ ଶିବଙ୍କୁ ମନାଇ ପାଅ ତୁ ସୁକୀର୍ତ୍ତି । ୫୮୨ ।
ମୋ ଚିନ୍ତା ଏତିକି ମାତ୍ର ତୋ ମୃଦୁ ଶରୀର ।
ସହି ପାରିବ କେହ୍ନ କଠୋର ତପୋଭାର । ୫୮୩ ।

ତାହା ଶୁଣି ପାର୍ବତୀ ବୋଇଲେ ମାତା ! ଶୁଣ ।
ତପରେ କରିବି ତୁମ୍ଭ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣ । ୫୮୪ ।
ଏତେକ କଷ୍ଟ ହେଲେ ସହି ପାରିବି ବୋଲି ।
ମାତୃ ପିତୃ ପାଦଧୂଳି ନିଜ ଦେହେ ବୋଳି । ୫୮୫ ।
ବେଦଶିରେ ମୁନିଦ୍ୱାରା ହୋଇ ସୁଶିକ୍ଷିତା ।
ତପ ପାଇଁ କାନନକୁ ଗଲେ ଗିରିସୁତା । ୫୮୬ ।

ପାର୍ବତୀ ତପସ୍ୟା ।

ସେ ସୁକୁମାରୀ ସକଳ ସୁଖ ତ୍ୟାଗ କରି ।
ପ୍ରାଣପତି ପାଦପଦ୍ମ ହୃଦୟରେ ଧରି । ୫୮୭ ।
ଏକାଗ୍ରମାନସା ହୋଇ ତପକୁ ଆଚରେ ।
ସହସ୍ରେ ବର୍ଷର ଫଳମୂଳ ଭୋଜନରେ । ୫୮୮ ।
ଶାକାହାରରେ ଶତାବ୍ଦ ଶୁଷ୍କ ବିଲ୍ୱପର୍ଣ୍ଣ ।
ମାତ୍ର ଖାଇ ତିନିହଜାର ବର୍ଷ କଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ୫୮୯ ।
ତାପରେ ପର୍ଣ୍ଣକୁ ତେଜି ଅପର୍ଣ୍ଣା ନାମରେ ।
ଖ୍ୟାତା ହୋଇ କେତେକାଳ ସଲିଳ ପାନରେ । ୫୯୦ ।
ତତ୍ପରେ କେତେକାଳ ବାତାହାରେ କାଟିଲେ ।
ପରିଶେଷରେ ନିରାହାର ବ୍ରତକୁ କଲେ । ୫୯୧ ।
ଅତଶୀର୍ଣ୍ଣା ଅପର୍ଣ୍ଣାକୁ ଅନାଇଁ ଗଗନେ ।
ଧାତା ଗମ୍ଭୀର ବାଣୀ ପ୍ରକାଶିଲେ ଏସନେ । ୫୯୨ ।
ଗିରିରାଜକୁମାରି ! ତପ ଆଉ ନ କର ।
ତୋ ତପ ପରି ତପ ଜଗତେ ଅଗୋଚର । ୫୯୩ ।
ତୋ ମନୋରଥ ସଫଳ ହେଲା ନିଶ୍ଚୟରେ ।
ଚଳିଯିବୁ ଅବିଳମ୍ବେ ଶିବ ସନ୍ନିଧିରେ । ୫୯୪ ।
ମୁହିଁ ବିଧି, ପ୍ରତେ କର ମୋହର ଗିରକୁ ।
ପିତା ଡାକିବା ମାତ୍ରେ ଯାଅ ନିଜ ପୁରକୁ । ୫୯୫ ।
ଯେବେ ତୋ ସ୍ୱପ୍ନେ ଏକ ତପସ୍ୱୀ ଦେଖାଦେବ ।
ତେବେ ତୋହର ମନୋରଥ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ । ୫୯୬ ।

ଏ ବାଣୀ ଶୁଣି ପାର୍ବତୀ ଚିତ୍ତ ପ୍ରମୋଦିତ ।
ଏବେ ମନ ଦେଇ ଶୁଣ ମହେଶ ଚରିତ । ୫୯୭ ।
ଯେବେ ସତୀ କୋପରେ ତନୁକୁ କଲ ତ୍ୟାଗ ।
ତେବେ ଶଙ୍କର ଚିତ୍ତକୁ ଘୋଟିଲା ବୈରାଗ । ୫୯୮ ।
ସଦାଶିବ ସଦା ଜପେ ରଘୁପତି ନାମ ।
ଶୁଣଇ ମାତ୍ର ସୀତା-ନାୟକ-ଗୁଣଗ୍ରାମ । ୫୯୯ ।
ଧରଣୀରେ ଭ୍ରମି ଗତ ମଦ ମୋହ କାମ ।
ବାମଦେବ ସଦାନନ୍ଦ ଗୁଣଗୁଣଧାମ । ୬୦୦ ।
କେଉଁଠାରେ ଜ୍ଞାନଦାନ କରଇ ଯୋଗୀଙ୍କୁ ।
କେଉଁଠାରେ ରାମ କଥା କହଇ ମୌନୀଙ୍କୁ । ୬୦୧ ।
ଯଦ୍ୟପି ଅଟନ୍ତି ସଦାନନ୍ଦ କାମନାରହିତ ।
ଭକ୍ତ ବିୟୋଗ ଦୁଃଖରେ ହୁଅଇ ଦୁଃଖିତ । ୬୦୨ ।
ରାମ ଭକ୍ତି ଶିବଚିତ୍ତେ କ୍ରମରେ ବଢିଲା ।
ଏ ରୂପରେ ବହୁତ ସମୟ ବିତିଗଲା । ୬୦୩ ।
ଜାଣି ମହାଦେବ ଗାଢ଼ ଭକ୍ତି ସାଧୁ ବ୍ରତ ।
ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇ ବୋଇଲା ଏମନ୍ତ । ୬୦୪ ।
ତୁହି ଧନ୍ୟ ଆଚରିଲୁ ଅଲୌକିକ ବ୍ରତ ।
ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟଦୀକ୍ଷାରୁ ହୁଅ ଏବେ ବିରତ । ୬୦୫ ।
ସତୀ ହୈମବତୀ ହୋଇ ଜନ୍ମିଛି, ତାହାର ।
ପାଣିଗ୍ରହଣ କର ହର ସନ୍ତାପ ଭାର । ୬୦୬ ।
ତା ଶୁଣି ହର କହିଲା ଆଦେଶ ତୋହର ।
ପରମ ଧର୍ମ ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମୋହର । ୬୦୭ ।
ମାତ ପିତ ଗୁରୁ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଦତ୍ତାଦେଶକୁ ।
ନିଷ୍ଠେ ପାଳିବାକୁ ହେବ ନ କର ପାଣିକୁ । ୬୦୮ ।
ତୁହି ଜଗତର ମାତା ପିତା ଗୁରୁଦେବ ।
ତୋର ଆଜ୍ଞାକୁ କପଟ ଲଙ୍ଘିବାକୁ ହେବ । ୬୦୯ ।
ଏମନ୍ତ ଭକ୍ତିଜ୍ଞାନ ଧର୍ମ ଯୁକ୍ତ କଥନ ।
ଶିବ ମୁଖୁଁ ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମ ଲଭି ତୋଷଣ । ୬୧୦ ।

ବୋଇଲ ଫଳିଲା ତ ଏବେ ତୋହର ପଣ ।
ବିଳମ୍ବ ଅଉ ନ କର ପାଳ ମୋ ବଚନ । ୬୧୧ ।
ଏତେ କହି ଶ୍ରୀରାମ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଲା ।
ଉପଗତ ସପ୍ତର୍ଷିଙ୍କ ଶଙ୍କର ବୋଇଲା । ୬୧୨ ।

ପାର୍ବତୀ ପରୀକ୍ଷା

ପରଖି ଗିରିଜା ପ୍ରୀତି ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ଯାଇ ।
ତାଙ୍କ ପୁରେ ପହଞ୍ଚାଅ ପିତାଙ୍କୁ ପଠାଇ । ୬୧୩ ।
ହିମାଳୟ ଗୃହରେ ଜାତ ହେଲେ ସଂଶୟ ।
ନିବାରଣ କର କହି ସୂକ୍ତବାଣୀଚୟ । ୬୧୪ ।
ଏପରି ଶିବାନୁଜ୍ଞାତ ହୋଇ ମୁନିମାନେ ।
ଯାଇ ପୁଚ୍ଛିଲେ ଗୌରୀଙ୍କ ଦେଖି ତପଃସ୍ଥାନେ । ୬୧୫ ।
କୁମାରି, ସତ କହ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କାହାକୁ ।
କାସ ବାଞ୍ଛି କ୍ଷମା କରୁ ଘୋରେ ତପସ୍ୟାକୁ । ୬୧୬ ।
ତା ଶୁଣି ଗୌରୀ କହିଲା ମୁଁ କହଇ ସତ ।
ମାତ୍ର ମୋ ଜାଡ୍ୟ ଶୁଣି ହସିବା ଅନୁଚିତ । ୬୧୭ ।
ଇଚ୍ଛତ ମୋ ଚିତ୍ତ ଗୃହେଁ ସଲିଳ ଉପରେ ।
ଭିତ୍ତି ବାନ୍ଧିବାକୁ ନାରଦ ବଚନରେ । ୬୧୮ ।
ମୁଁ ସାହସିନୀ ଡେଣା ନ ଥାଇ ଉଡ଼ିବାକୁ ।
ବାଞ୍ଛଇ ସାନନ୍ଦେ ଶିବଙ୍କୁ ବରିବାକୁ । ୬୧୯ ।
ମୁନିଏ ଉଚ୍ଚେ ହସି ବୋଇଲେ ତାହା ଶୁଣି ।
ତୁମ୍ଭ ତ ସ୍ୱଭାବେ ଗିରିଜାତା ଅଟ ପୁଣି । ୬୨୦ ।
ନାରଦ କହିଲା ଭଣ୍ଡ କଥାରେ ଭୁଲିଲୁ ।
କାହା ମନ୍ଦିରକୁ ମଣ୍ଡିବାକୁ ବସିଲୁ ? ୬୨୧ ।
ସେ ମୁନିବାଣୀ ଶୁଣି ସତୀ ବାପଘରକୁ ।
ଯାଇ ଫେରି ଆସିଲା ନାହିଁ ପତି ଶମ୍ଭୁଙ୍କୁ । ୬୨୨ ।
ଚିତ୍ରକେତୁ କନକ କଶିପୁ ନୃପ ଦ୍ୱୟ ।
ତାହା କଥାକୁ ମାନି ଲଭିଲେ ଅପଚୟ । ୬୨୩ ।

ତାହାରେ ଶିକ୍ଷିତ ହେବା ନର କିବା·ନାରୀ ।
ଘର ଛାଡ଼ ବୁଲଇ ଦାଣ୍ଡେ ହୋଇ ଭିକାରୀ । ୬୨୪ ।
ତାର ରୂପ ସାଧୁମନ କପଟର ଛାଞ୍ଚ ।
ସବୁଙ୍କୁ ତା ପର କରିବାକୁ ତାର ପାଞ୍ଚ । ୬୨୫ ।
ତୁହ ଅଜଣା ସରଳା ବାଳା ତା ବଚନ ।
ପ୍ରତେ କରି ଭ୍ରମି ଶିବେ ବଳାଇଲୁ ମନ । ୬୨୬ ।
ଶିବ ଅଟେ ନିର୍ଗୁଣ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ସର୍ପଧର ।
କୁବେଶ କୁଳ ଗୃହହୀନ କପାଳକର । ୬୨୭ ।
ଅବର ବିରୂପାକ୍ଷ ଦିଗମ୍ବର ଏମନ୍ତ ।
ବରକୁ ବରି ସୁଖିନୀ ହୋଇବୁ କେମନ୍ତ ? ୬୨୮ ।
କପଟି ମୁନି ବଚନ ଭ୍ରମରେ ପଡ଼ିଲୁ ।
ତୋ ମୃଦୁ ତନୁକୁ ବୃଥା କଷଣ ବାହିଲୁ । ୬୨୯ ।
ଶିବ ସତୀଙ୍କୁ ଅତି କଷ୍ଟ ଦେଇ ଅନ୍ତରେ ।
ଅନ୍ତ କଲା ବୃତ୍ତାନ୍ତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜଗତରେ । ୬୩୦ ।
ଏକାକୀ ହୋଇ ଶଙ୍କର ଖାଏ ଭିକ ମାଗି ।
ଶୋଏ ଶ୍ମଶାନେ ନୋହେ କାନ୍ତାରେ ଅନୁରାଗୀ । ୬୩୧ ।
ଏବେ ହେଲେ ତାକୁ ଛାଡ଼ ମାନ ଆମ୍ଭ ଗିର ।
ଆମ୍ଭେ ତୋତେ ଆଣି ଦେବୁଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବର । ୬୩୨ ।
ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ବେଦବେଦ୍ୟ ଚରିତ ।
ସୁଗୁଣୀ ସୁଶୀଳ ଶ୍ରୀପତି ଅତି ପବିତ । ୬୩୩ ।
ଦୋଷହୀନ ସୁଖକର ବୈକୁଣ୍ଠ ମନ୍ଦିର ।
ସର୍ବବିଧେ ଅଟେ ସେ ଅନୁରୂପ ତୋହର । ୬୩୪ ।
ମୁନିଙ୍କ ବାଣୀ ଶୁଣି ମନେ ହସି ପାର୍ବତୀ ।
ବୋଇଲା ସତ୍ୟ ଅଟଇ ତୁମ୍ଭର ଭାରତୀ । ୬୩୫ ।
ଏ ମୋ ତନୁ ଶୈଳଜ ଅଟେ ମାତ୍ର ଏ ଗଲେ ।
ମୋ ଦୃଢ଼ ଭାବନାକୁ ଟେକିବ ନାହିଁ ତଳେ । ୬୩୬ ।
ଶିଳାଜାତ କନକ ହେଲେ ବହ୍ନିଜ୍ୱଳିତ ।
ନିଜ କାନ୍ତିକି ଅଳ୍ପ ମଧ୍ୟ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ ତ । ୬୩୭ ।

ଉପେକ୍ଷିବ ନାହିଁ ମୁଁ ନାରଦୋପଦେଶକୁ ।
ମୋର କିଛି ଡର ନାହିଁ ଏକାନ୍ତ ବାସକୁ । ୭୩୮ ।
ଗୁରୁବଚନେ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁଟି ଯାହାର ।
ସ୍ୱପ୍ନରେ ମଧ୍ୟ ସୁଖ ସିଦ୍ଧି ନାହିଁ ତାହାର । ୭୩୯ ।
ହର ଗୁଣରହିତ ହର ସୁଗୁଣାକର ।
ମାନି ଯେ ଯହିଁ ରସେ ତାର ସେ ମନୋହର । ୭୪୦ ।
ପ୍ରଥମରେ ଉପଦେଶ ତୁମ୍ଭେ କରିଥିଲେ ।
ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞାକୁ ପାଳିଥାନ୍ତି ଭଲେ । ୭୪୧ ।
କଲିଣି ମୋ ମାନସକୁ ଶିବସମର୍ପଣ ।
ବ୍ୟର୍ଥ ଏବେ ତାଙ୍କ ଗୁଣ ଦୋଷ ବିଚାରଣ । ୭୪୨ ।
ବରଘଟନ ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲେ ।
ଧରାରେ ଅନେକ କନ୍ୟା ଲଭ୍ୟ ହେବେ ହେଲେ । ୭୪୩ ।
ଶତବାର ମୁଁ କହେ ଏ ଜନ୍ମେ ମାତ୍ର ନୁହେଁ ।
କୋଟିଜନ୍ମେ ମଧ୍ୟ ଯନ୍ଧ ଜନ୍ମକୁ ମୁଁ କହେ । ୭୪୪ ।
ବରିଲେ ମହାଦେବଙ୍କୁ ମାତର ବରିବି ।
ନୋହିଲେ ଏହିପରି କନ୍ୟକା ହୋଇଥିବି । ୭୪୫ ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମୋର ପ୍ରଣାମ ହେଲିଣି ଉତ୍ତର ।
ତୁମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱସ୍ଥାନ ପ୍ରତି ପ୍ରସ୍ଥାନ କର । ୭୪୬ ।
ଗିରିଜା ହୃଦୟେ ଶିବ ପ୍ରୀତିକି ଅନାଇ ।
ମୁନିଏ ବୋଇଲେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟାନ୍ତରଙ୍ଗ ହୋଇ । ୭୪୭ ।
ଜୟ ଜଗଜ୍ଜନନି ଜୟ ଜୟ ଭବାନି ।
ଜୟ ଗିରିନନ୍ଦିନି ଜୟ ଜୟ ମୃଡ଼ାନି । ୭୪୮ ।
ତୁହି ପ୍ରକୃତି ଶିବ ପୁରୁଷ ତୁମ୍ଭେ ଦୁଇ ।
ଜଗତର ଜନନୀ ଜନକ ଏତେ କହି । ୭୪୯ ।
ପାର୍ବତୀକି ସେମାନେ ପ୍ରଣମି ତହୁଁ ଗଲେ ।
ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଗିରିରାଜଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ । ୭୫୦ ।
ସେ ଯାଇ ପ୍ରବୋଧି ନିଜ ପ୍ରିୟ କୁମାରୀକି ।
ଅଣିଲେ ଆନନ୍ଦରେ ଆପଣା ନଗରୀକି । ୭୫୧ ।

ଶିବ ଜାଣି ମୁନଙ୍କ ମୁଖରୁ ଗୌରୀଭାବଙ୍କୁ ।
ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଲେ କରି ସମାଧାନକୁ । ୭୫୨ ।

ମଦନ ଦହନ

ସେକାଳେ ତାରକାସୁର ପ୍ରତାପୀ ବଳିଷ୍ଠ ।
ଲୋକଙ୍କୁ ଲୋକେଶଙ୍କୁ ଜିଣିଲା ସେ ପାପିଷ୍ଠ । ୭୫୩ ।
ଦେବେ ଦୁଃଖୀ ଦରିଦ୍ରୀ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଯାଇ ।
ନିଜ ଗତି ଜଣାଇଲେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ମନାଇ । ୭୫୪ ।
ବିଧି ବିଗ୍ରହ ବୋଇଲେ ରୁଦ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟୋଦ୍ଭବ—
ପୁତ୍ର ମାତ୍ର ସେ ଦୈତ୍ୟଙ୍କୁ ସଂହାରି ପାରିବ । ୭୫୫ ।
ତହିଁ ପାଇଁ ଅଛି ଏକ ଉପାୟ ମାତର ।
ସିଦ୍ଧ ହେବ ଅନୁକୂଳ ହୋଇଲେ ଈଶ୍ୱର । ୭୫୬ ।
ଦକ୍ଷଯଜ୍ଞେ ସତୀ ତେଜି ନିଜ ଶରୀରକୁ ।
ଏବେ ଜନ୍ମିଛି ସୁତା ହୋଇ ହିମାଳୟଙ୍କୁ । ୭୫୭ ।
ଶିବାନୁରାଗରେ ସେ ବହୁତ ତପ କଲା ।
ମାତ୍ର ଶିବ ଯୋଗାସନେ ଦୃଢ଼ରେ ବସିଲା । ୭୫୮ ।
ମୋ ବୋଲ ଶୁଣି ତୁମ୍ଭେ ପଠାଅ ମନ୍ମଥଙ୍କୁ ।
ସେ ଯାଇ ବାଧା ଦେଉ ଭାଙ୍ଗୁ ଶିବ ଯୋଗକୁ । ୭୫୯ ।
ତେବେ ଅମ୍ଭେମାନେ ଯାଇ ଶିବଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧି ।
ଗୌରୀ ହର ବିବାହ କରାଇବା ନିରୋଧି । ୭୬୦ ।
ତାହା ହେଲେ ତୁମ୍ଭ ହିତ ହୋଇବ ସାଧିତ ।
ଏତେ ଶୁଣି ଦେବତାଏ ହୋଇ ଆନନ୍ଦିତ । ୭୬୧ ।
ସ୍ତୁତି କରନ୍ତେ ବିଷମ କାମ ଉପଗତ ।
ହୋଇ ସକଳ ବିଷୟ ହେଲା ଅବଗତ । ୭୬୨ ।
ମାନସେ ଭଲେ ଭାବି ସେ ବୋଇଲା ଏପରି ।
ଶଙ୍କର ବିରୋଧ ନୁହେଁ ମଙ୍ଗଳ ମୋହରି । ୭୬୩ ।
ତଥାପି ତୁମ୍ଭ କାର୍ଯ୍ୟ ନିଷ୍ଟେ କରିବି ମୁହିଁ ।
ପରୋପକାର ପୁଣ୍ୟର ଅସ୍ଥାନ ଅଟଇ । ୭୬୪ ।

ପରହିତ ପାଇଁ ଯେ ତେଜେ ନିଜ ତନୁକୁ ।
ପଣ୍ଡିତେ ସଦା କରନ୍ତି ତାହାର ସ୍ତୁତିକୁ । ୬୬୫ ।
ଏହି ରୂପେ କହି ସ୍ମର ସୈନ୍ୟ ସହିତରେ ।
ଚଳିଲା ପୁଷ୍ପକାଣ୍ଡ କୋଦଣ୍ଡ ଧରି କରେ । ୬୬୬ ।
ବାଟରେ ସେହି ଭାବିଲା ମହେଶ୍ୱର ବୈର ।
ନିଃସନ୍ଦେହରେ କରିବ ନିଧନକୁ ମୋର । ୬୬୭ ।
ତେବେହେଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବି ଧୈର୍ଯ୍ୟରେ ।
ବୋଲି ପ୍ରକଟିଲା ନିଜ ପ୍ରଭାବ ପ୍ରଚୁରେ । ୬୬୮ ।
ସେ କ୍ଷଣି କାମବଶୀଭୂତ ହେଲା ଜଗତ ।
ସୁରାସୁର ମୁନିଗଣ ମର୍ଯ୍ୟାଦାରହିତ । ୬୬୯ ।
ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ସଂଯମ ଯୋଗ ବୈରାଗ୍ୟ ଜପ ।
ସଦାଚାର ବ୍ରତ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମ କର୍ମ ତପ । ୬୭୦ ।
ଭୟେ ରଣଭଙ୍ଗ ହୋଇ କରନ୍ତେ ଧାବନ ।
ନିଜ ସୈନ୍ୟ ଭଙ୍ଗ ଦେଖି ଜ୍ଞାନଭୂରମଣ । ୬୭୧ ।
ଅତି ଶୀଘ୍ରେ ପଳାଇ ସଦ୍‌ଗ୍ରନ୍ଥ କନ୍ଦରରେ ।
ଲୁଚି ରହିଲା ଲଭି ବୈକଲ୍ୟମାନସରେ । ୬୭୨ ।
ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମଗଣେ ସର୍ବ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷେ ।
ସ୍ୱନିୟମକୁ ଛାଡ଼ି ମାତିଲେ ରାଗ ବଶେ । ୬୭୩ ।
ଲତାଙ୍କୁ ଦେଖି ବୃକ୍ଷେ ଶାଖାଙ୍କୁ ପ୍ରସାରିଲେ ।
ସରସୀଙ୍କୁ ଦେଖି ହ୍ରଦମାନ ଉଚ୍ଛୁଳିଲେ । ୬୭୪ ।
ନଦୀଙ୍କୁ ଦେଖି ସମୁଦ୍ର ଉଳିତ ହୋଇଲା ।
ସଜୀବ ପୁରୁଷ ସ୍ଥିତ କି କହିବି ଭଲି । ୬୭୫ ।
ଅଚଳ ପ୍ରାଣୀମାନେ ନିଷ୍ଟେ କାମାନ୍ଧ ହୋଇ ।
ରଜନୀ ଦିନ ଅନ୍ତ ବାରି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।୬୭୬ ।
ପୁରୁଷମୟ ସ୍ତ୍ରୀମୟ ରୂପେ ବ୍ରହ୍ମମୟ ।
ବିଶ୍ୱ ଯୋଗିନୀ ଯୋଗୀଙ୍କି ହୋଇଲା ପ୍ରତ୍ୟୟ । ୬୭୭ ।
ପାମରୀ ପାମରଙ୍କର ମାନସ ବିକାର ।
କି ପରକାରେ ଥିବ ତାଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ବିଚାର । ୬୬୮ ।

ଶ୍ରମ-କୃପାପାତ୍ର ଜନେ ମାତ୍ର ସେ କାଳରେ ।
ଅବସ୍ଥାନ କଲେ ନିର୍ବିକାର ମାନସରେ । ୬୭୯ ।
ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମାତ୍ର ଅଟେ କାମଯାତ୍ରା ସମସ୍ତ ।
ତେବେ ଉପୁଜଇ ପୂର୍ବ କଥିତ ବିସ୍ମୟ । ୬୮୦ ।
ହର ନନ୍ଦୀବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମାର ଡ଼ରଇ ।
ସେ କ୍ଷଣି ପ୍ରପଞ୍ଚ ପୂର୍ବ ରୂପକୁ ଧରଇ । ୬୮୧ ।
ମହାବ୍ରହ୍ମଧାବନ୍ତିଙ୍କ ମାନସ ପରସ୍ପେ ।
ପୁଣି ସୁସ୍ଥିରବସ୍ଥାକୁ ଲଭିଲେ ପ୍ରାଣୀଏ । ୬୮୨ ।
ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଦୁର୍ଗମ ରୁଦ୍ର ରୂପକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟାକୁ ।
ଡ଼ର ମନ୍ମଥ ଶଙ୍କିତ ଥିବାକୁ ଯିବାକୁ । ୬୮୩ ।
ଅନ୍ତେ ସେ ମରିବାକୁ ସାହାସ କରି ରହି ।
ବନକୁ ବିକସାଇଲା ବସନ୍ତକୁ କହି । ୬୮୪ ।
ତରୁ ପ୍ରକର ପଲ୍ଲବ କୁସୁମ ଭରିତ ।
ଶୁକ ପିକ ସାରିକା ରୁତ ସ୍ତୁତ ରଞ୍ଜିତ । ୬୮୫ ।
ସରସୀଚୟ ନିର୍ମଳ ସଲିଳ ପୂରିତ ।
କଞ୍ଜ କୁବଳୟ କୋକନଦ ବିକସିତ । ୬୮୬ ।
ଚକ୍ର ମରାଳ ଭୃଙ୍ଗ-ନିନାଦ ପ୍ରକଟିତ ।
ବୃକ୍ଷ ହୃଦୟେ ମଧ୍ୟ ଅନୁରାଗ ଉଦିତ । ୬୮୭ ।
କାମାଗ୍ନି ମିତ୍ର ସୁଗନ୍ଧ ମଳୟ ମାରୁତ ।
ମନେ ବନ୍ଧ ମାନସକୁ କରେ ଉଲ୍ଲସିତ । ୬୮୮ ।
ଏମନ୍ତ ମାରସେନା କୋଳାହଳ କରିଲା ।
ମାତ୍ର ତାହାଦ୍ୱାରା ଶିବ ଯୋଗ ନ ଟଳିଲା । ୬୮୯ ।
ତା ଦେଖି ମନୋଜ ଅତି କୁପିତ ହୋଇଲା ।
ଏକ ବାଲ ରସାଲ-ଶାଖିକାରେ ବସିଲା । ୬୯୦ ।
ନିଜ ସୁମ ଧନୁରେ ବିଷମ ବାଣ ଯୋଖି ।
ଶ୍ରବଣ ଯାଏ ଟାଣି ଛାଡ଼ିଲା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେଖି । ୬୯୧ ।
ଶର ଶିବହୃଦେ ବାଜି ସମାଧି ନାଶିଲା ।
ଚେତ ଭବ କ୍ଷୋଭରେ ଗୃହଅଡ଼େ ଚାହିଁଲା । ୬୯୨ ।

ଅମ୍ବଗଛ ଡାଳପରେ ଦେଖି ମଦନକୁ ।
ରୁଦ୍ର ବହ୍ନି ନିକ୍ଷେପ ଭୟଙ୍କର କ୍ରୋଧକୁ । ୬୯୩ ।
ନିଜ ତୃତୀୟ ନେତ୍ରକୁ ମେଲି ଅନାଇଲେ ।
ସେ କ୍ଷଣି ରତିପତି ଜଳି ଭସ୍ମ ହୋଇଲେ । ୬୯୪ ।
ସେ ସମୟେ ହାହାକାର ଜନ୍ମିଲା ଭୂତଳେ ।
ଦେବେ ଡରିଲେ ଦନୁଜେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ଲଭିଲେ । ୬୯୫ ।
ସ୍ତ୍ରୀସୁଖକୁ ସ୍ମରି ଭୋଗୀମାନେ ଝୁରିଲେ ।
ଯୋଗୀଏ ତପସ୍ୱୀଏ ଅକଣ୍ଟକ ହୋଇଲେ । ୬୯୬ ।
ନିଜ ପ୍ରାଣପତିର ଦୁର୍ଗତି ଶୁଣି ରତି ।
ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ହୋଇ ଚେତ କ୍ରନ୍ଦନ କରି ଅତି । ୬୯୭ ।
ଯାଇ ତ୍ରିପୁରାନ୍ତକ ଚରଣତଳେ ପଡ଼ି ।
ବହୁତ ବିଳାପ କଲା ଶୋକାବ୍ଧିରେ ବୁଡ଼ି । ୬୯୮ ।
ତା ଦଶା ଦେଖି ଆଶୁତୋଷ କୃପାଳୁ ଶିବ ।
ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ବୋଇଲେ ଶୁଣ ତୋର ଧବ । ୬୯୯ ।

ଅନଙ୍ଗନାମେ ଖ୍ୟାତ ହୋଇ ଅଙ୍ଗହୀନରେ ।
ବାସ କରିବ ସର୍ବପ୍ରାଣୀଙ୍କ ମାନସରେ । ୭୦୦ ।
ଧରାଭାର ନାଶିବାକୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାବତାର ।
ଦ୍ୱାପର ଯୁଗେ ହୋଇବ ତେବେ ପତି ତୋର । ୭୦୧ ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତନୟ ହୋଇ ସମ୍ଭବିବ ତାକୁ ।
ବର ତେଜିବୁ ତୁହି ଏ ବିରହାବସ୍ଥାକୁ । ୭୦୨ ।
ଏ ବର ପାଇ ରତି ନିଜ ପୁରକୁ ଗଲା ।
ତେବେ ହରି ବ୍ରହ୍ମାଦି ସୁରସଙ୍ଘ ଆସିଲେ । ୭୦୩ ।
ଆସି ମହେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ନାନା ସ୍ତବ କରନ୍ତେ ।
ପ୍ରୀତ ହୋଇ ତଦାଗତ ହେତୁ ସେ ପୁଚ୍ଛନ୍ତେ । ୭୦୪ ।
ବିରଞ୍ଚି ଉତ୍ତର ଦେଲେ ସର୍ବଜ୍ଞ ତ ତୁହି ।
ତେବେହେଁ ଅମ୍ଭ ବାଞ୍ଛା ଏବେ କହଇ ମୁହିଁ । ୭୦୫ ।

ତୁମ୍ଭେ ଯୋଗ୍ୟ ରମଣୀ ପାଣି ଗ୍ରହଣ କର ।
କର ମାନସ ନେଇ ପର ଅମ୍ଭ ସବୁରି । ୭୦୬ ।

ଦଣ୍ଡ୍ୟ କାମକୁ ଦଣ୍ଡି ବରଦାନ ତ କଲ ।
ତପ କଲା ପାର୍ବତୀକି କ୍ଷମା ଉପେଖିଲ ? ୭୦୭ ।
ତା ଶୁଣି ଶିବ ବୋଲେ ତୁମ୍ଭ ବୋଲ ପାଳିବି ।
ଗିରିସୁତାକୁ ଅବଶ୍ୟ ବିବାହ ହୋଇବି । ୭୦୮ ।
ଏ ବଚନ ଶୁଣି ଦେବେ ମୁଦିତ ହୋଇଲେ ।
ଦୁନ୍ଦୁଭି ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ଜୟଧ୍ୱନି କଲେ । ୭୦୯ ।

ଗିରିଜା ଶଙ୍କର ବିବାହ

ପିତାମହ ପ୍ରେରଣେ ସପ୍ତଋଷି ସତ୍ୱରେ ।
ଯାଇ ପରବେଶିଲେ ହିମାଳୟ ମନ୍ଦରେ । ୭୧୦ ।
ତହିଁ ଗୌରୀଙ୍କି ଦେଖି ମୋଦ ଲଭି ମନରେ ।
ଏମନ୍ତ ଛଳବଚନ ଭାଷିଲେ ମଧୁରେ । ୭୧୧ ।
ନାରଦ ଶିକ୍ଷାରୁ ଅମ୍ଭ ବୋଲ ନ ଶୁଣିଲୁ ।
ତପସ୍ୟା କରି ବୃଥା ଶ୍ରମ ମାତ୍ର ପାଇଲୁ । ୭୧୨ ।
ତୋ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଆଉ କିପରି ସଫଳ ହେବ ?
କାମକୁ ତ ଭସ୍ମ କଲା କୋପି ବାମଦେବ । ୭୧୩ ।
ଏ ବାଣୀ ଶୁଣି ମନ୍ଦେ ହସି ବୋଇଲା ଗୌରୀ ।
ତୁମ୍ଭ ମତରେ ପୂର୍ବେ ସକାମ ତ୍ରିପୁରାରି । ୭୧୪ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ନିଷ୍କାମ ହେଲେ କାମକୁ ଦହି ।
ତୁମ୍ଭେମାନେ ତ ବିଜ୍ଞ କିସ ବୋଲିବି ମୁହିଁ । ୭୧୫ ।
ମୋ ସ୍ଥିର ମତ ଶୁଣ ଶିବ ସଦା ସଯୋଗୀ ।
ନିଷ୍କାମ ନିରଞ୍ଜନ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଗତଭୋଗୀ । ୭୧୬ ।
ପାଞ୍ଚ ନିଅଁକୁ ଲାଗି ପାଞ୍ଚିଶ ହେବା ପରି ।
କାମ ଭସ୍ମ ହେଲା ରୁଦ୍ରଠାରୁ ଗତକରି । ୭୧୭ ।
ଏହା ଶୁଣି ଉମାରେ ଦେଖି ଶିବ ସ୍ନେହକୁ ।
ମୁନିଏ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଭେଟି ତା ତାତକୁ । ୭୧୮ ।
ସର୍ବ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କହି ଘେନି ତାର ସମ୍ମତି ।
ସ୍ଥିର କଲେ ଭଲ ଲଗ୍ନ ଗୋଟିଏ ଝଟତି । ୭୧୯ ।

ଚହୁଁ ନାମଲଗ୍ନ ପତ୍ର ତାହାଠାରୁ ନେଇ ।
ହରଷରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଦେଲେ ସେମାନେ ଯାଇ । ୭୨୦ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେବେ ମୋଦେ ସୁମବୃଷ୍ଟି କଲେ ।
ଦଶଦ୍ୱାରେ ମଙ୍ଗଳ କଳସ ସ୍ଥାପିଲେ । ୭୨୧ ।
ମଙ୍ଗଳ ବାଦ୍ୟ ବାଜିଲା ଅପ୍ସରାଙ୍କ ଗୀତ ।
ପ୍ରସରିଲା ସଜ୍ଜିତ-ଯାନ ବାହାନ-ବ୍ରାତ । ୭୨୨ ।
ନିଜ ଗଣକୃତ ବରବେଶେ ଶୋହେ ହର ।
ଜଟାରେ ଶଶିକଳା ମୁକୁଟ ପ୍ରବର । ୭୨୩ ।
ଶିରେ ଗଙ୍ଗା ସର୍ପ ଚୂଳ ଶ୍ରବଣରେ ବ୍ୟାଳ ।
କୁଣ୍ଡଳ ହସ୍ତେ ଅସ୍ଥି କଙ୍କଣ ଅଙ୍ଗେ ଛାଲ । ୭୨୪ ।
ଉପବୀତ ନାଗ ଲେପ ଭସ୍ମ କଣ୍ଠ ଦେଶେ ।
ମୁଣ୍ଡମାଳା କରେ ଶୂଳ ଡମରୁ ପ୍ରକାଶେ । ୭୨୫ ।
ଏମନ୍ତ ଅମଙ୍ଗଳ ବେଶେ ବୃଷବାହନ ।
ହୋଇ ମଙ୍ଗଳାଳୟ ଶିବ କଲା ଗମନ । ୭୨୬ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ମନେ ହସି ଦେବକାନ୍ତାମାନେ ।
ବୋଇଲେ ଲୋକେ କନ୍ୟା ନାହିଁ ଏହା ସମାନେ । ୭୨୭ ।
ହରି ବ୍ରହ୍ମାଦି ସୁରେ ନିଜ ନିଜ ବାହାନ ।
ଆରୋହି ଆନନ୍ଦରେ କଲେ ଅନୁଗମନ । ୭୨୮ ।
ଦେବତାମାନେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅତି ସୁନ୍ଦର ।
ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ନାହିଁ ଜଣେ ହର ତୁଲ୍ୟ ବର । ୭୨୯ ।
ହୃଷୀକେଶ ନିଦେଶରେ ଦିଗଧୀଶଗଣ ।
ଚଳିଲେ ବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ନିଜ ପରିଜନ । ୭୩୦ ।
ଭୃଙ୍ଗୀ ପ୍ରମୁଖ ରୁଦ୍ରଗଣ କଲେ ଗମନ ।
ଜନନ କର ଦେଖଣାହାରଙ୍କ ହସନ । ୭୩୧ ।
କାହାର ମୁଖ ନାହିଁ କାଏ ବହୁବଦନ ।
କେ ହସ୍ତାଙ୍ଘ୍ରି ହୀନ କେ ବହୁ-କରଚରଣ । ୭୩୨ ।
କାଏ ଲୋଚନେ ହୀନ କେ ଅନେକ ନୟନ ।
କାହାର ସ୍ଥୂଳ କାୟ କାଏ କ୍ଷୀଣାପଘନ । ୭୩୩ ।

କେ ଦୁର୍ବଳ କେ ବଳୀ କେ ଅପୂତ କେ ପୂତ ।
କେଁଏ ହୁଏ ଭସ୍ମାନଙ୍କ ମଣ୍ଡି ଅସ୍ଥିବ୍ରାତ । ୭୩୪ ।

କେଏ ଖପର ଧରି କରେ ରକ୍ତ ସେବନ ।
କେଏ ଖରଲ୍ପନ କାର ଶ୍ୱାନବଦନ । ୭୩୫ ।

କେ କଟମୁଖ୍ କେହୁ ଶିବାସ୍ୟ ସମସ୍ତେ ତ ।
ଭୂତ ପ୍ରେତ-ପିଶାଚ-ଯୋଗିନୀ-ଯୋଗି·ବ୍ରାତ । ୭୩୬ ।

ବହୁଙ୍କରୂପେ ନାନା ବେଶେ ବିଚିତ୍ର ବାଣୀ ।
ଭଣି ଗାଇ ନାଚନ୍ତି ଅକଥ୍ୟ ତାଙ୍କ ଠାଣି । ୭୩୭ ।

କେତେଣେ ହିମାଳୟ ରଚି ରମ୍ୟ ମଣ୍ଡପକୁ ।
ସର୍ବ ନଦୀ ହ୍ରଦାବ୍ଧି ଗିରି-ବନ ଚୟକୁ । ୭୩୮ ।

ନିମନ୍ତ୍ରିଲା, ସେମାନେ ହୋଇ ସପରିଜନ ।
ଗଲେ ଦିବ୍ୟ କାମରୂପ ଧରି ତା ଭବନ । ୭୩୯ ।

ତାହା ପୁରର ମଣ୍ଡଣି ଅତ୍ୟଧିକ ରୁଚି ।
ବିଚିତ୍ରତର ପିତାମହ ନିର୍ମାଣଠାରୁ । ୭୪୦ ।

ଉପବନ ବନ କୂପ ତଟିନୀ ତଡ଼ାଗ ।
କରନ୍ତି ଦର୍ଶକଗଣ ପ୍ରମୋଦାତିରେକ । ୭୪୧ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହ ପତାକା ତୋରଣ-ଶୋଭିତ ।
ମୁନିମୋହନରୂପେ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷେ ରଞ୍ଜିତ । ୭୪୨ ।

ଯହିଁ ଜଗଦମ୍ବାର ହୋଇଛି ଅବତାର ।
ସେ ସ୍ଥାନ ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅଛି କାର । ୭୪୩ ।

ସେହିଠାରେ ସକଳ ଋଦ୍ଧି ସମ୍ପଦ ସିଦ୍ଧି ।
ନିତ୍ୟ ନୂତନ ରୂପରେ ହେଉଆନ୍ତି ବୃଦ୍ଧି । ୭୪୪ ।

ନିଜ ପୁର ସମୀପକୁ ବରଯାତ୍ରଙ୍କର ।
ଆଗମନ ସମାଚାର ଜାଣି ଗିରିବର । ୭୪୫ ।

ସବାହନ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ତରେ ।
ପାଛୋଟିବାକୁ ଗଲା ଅତି ସମାରୋହରେ । ୭୪୬ ।

ସବେ ଦେବଗଣଙ୍କୁ ଦେଖି ହେଲେ ମୁଦିତ ।
କମଳାରମଣଙ୍କୁ ଅନାଇଁ ପ୍ରମୁଦିତ । ୭୪୭ ।

ଏହାଙ୍କ ହସ୍ତ-ହସ୍ତି-ଚର୍ମ ରୁଦ୍ରଗଣଙ୍କୁ ।
ଗୃହିଁ କ୍ଷିତକ ପାଇ ପଳାଇଲେ ପଛକୁ । ୭୪୮ ।
ବାଳକେ ଡରି ଲାଗି ବରର ତଦ୍ଗୁଣର ।
ବିକୃତବେଶ ରୂପଙ୍କୁ ବର୍ଣ୍ଣିଲେ ସତ୍ୱର । ୭୪୯ ।
ତା ଶୁଣି ତାଙ୍କ ଜନନୀ ତାତ ବିବରଣ ।
କରି କନ୍ୟା କଲେ ତାଙ୍କ ଭୟ ନିବାରଣ । ୭୫୦ ।
ଆଣି ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କି ବସା ସଜ୍ଜା ଦେଇ ।
ସମ୍ମାନ କଲେ ଗିରିରାଜ ମୁଦିତ ହୋଇ । ୭୫୧ ।
ସଜନୀମାନେ ପାଇ ମେନକାର ଆଦେଶ ।
ଗିରିଜା ତାଙ୍କୁ କଲେ ବିବାହୋଚିତ ବେଶ । ୭୫୨ ।
ମେନକା ତେବେ ଭବ-ଭୟଙ୍କର ବେଶକୁ ।
ବାମାଙ୍କ ମୁଖୁଁ ଶୁଣି ଲଭି ଅତି ଦୁଃଖକୁ । ୭୫୩ ।
ନୟନ ନୀଳୋତ୍ପଳ-ଯୁଗଳେ ଅଶ୍ରୁ ଭରି ।
ବୋଇଲେ କୁମାରୀଙ୍କି ସ୍ନେହରେ କୋଳେ ଧରି । ୭୫୪ ।
ବିଧି ଦେଲ ତୋତେ ଏତେ ସୁନ୍ଦରାକାରକୁ ।
ପାଞ୍ଚୁଣ୍ଠି ସମର୍ପିବାକୁ ବିକୃତ ବରକୁ । ୭୫୫ ।
କଳ୍ପପାଦପ ଯୋଗ୍ୟ ଫଳକୁ ବଳେ ନେଇ ।
ଲଗାଇବାକୁ କଣ୍ଟାଗଛେ ଭାବେ ସେ ବାଇ । ୭୫୬ ।
ଘରବୁଡ଼ା ନାରଦର କଥାରେ ଭୁଲିଲୁ ।
ଏ ବାତୁଳ ବର ପାଇଁ କିପାଁ ତପ କଲୁ । ୭୫୭ ।
ପ୍ରସବ ବାଧକୁ ବନ୍ଧ୍ୟା ପରି ବାତ୍ସଲ୍ୟକୁ ।
ସେ ଗୃହହୀନ-ସଯମୀ ନ ଜାଣଏ ମନକୁ । ୭୫୮ ।
ଉମା ବୋଇଲେ ଶୁଣି ମାତୃ ବିକଳ କଥା ।
ବିଧି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କେବେହେଁ ନୁହଇ ଅନ୍ୟଥା । ୭୫୯ ।
ଲଭିବାକୁ ବାତୁଳ-ପତିଙ୍କି ଭାଲେ ମୋର ।
ଲେଖିତ ହୋଇଅଛି ଏଥିରେ ଦୋଷ କାର । ୭୬୦ ।
ସେ ଲେଖା ଲିଭାଇବା ଶକ୍ତି ନାହିଁ ତୁମ୍ଭର ।
ଅକାରଣେ ମୁନିଙ୍କି ନିନ୍ଦିବା ଅସୁନ୍ଦର । ୭୬୧ ।

କର୍ମାନୁରୂପେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଭୁଞ୍ଜିବ ସତ ।
କନକ୍ୟା ତୁମ୍ଭେ ଶୋକ କରବା ଅନୁଚିତ । ୭୬୨ ।
ଏପରି ଗିରିଜା ଭପୂଥିଲ୍ ସମୟରେ ।
ନାରଦ ତହିଁ ପ୍ରବେଶି ବୋଇଲ୍ଲ ମୋଦରେ । ୭୬୩ ।
ତଥ୍ୟ ଅଛେ ମୋ ବାଣୀ ଶୁଣ ଅଗୋ ମେନକା ।
ତୋ ଦୁହିତା ଜଗନ୍ମାତା ଭବାନୀ ଅମ୍ବିକା । ୭୬୪ ।
ଶିବାର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗୀ ଅନାଦ୍ୟଶକ୍ତି ଅଜା ଅଚ୍ୟୁତା ।
ସୃଷ୍ଟିସ୍ଥିତ୍ୟନ୍ତକାରଣୀ ଲୀଳାତନୁଯୁତା । ୭୬୫ ।
ସତୀ ନାମରେ ଦକ୍ଷକୁ ଜନମି ପୂର୍ବରେ ।
ଶିବପତ୍ନୀ ହେଲେ କଥା ଖ୍ୟାତ ଜଗତରେ । ୭୬୬ ।
ପତିବାଣୀ ନ ମାନି ରାମ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ।
ଯାଇ ସୀତାକୃତିକି ଧରିଲେ ମୋହ ପାଇ । ୭୬୭ ।
ସେ ଦୋଷରୁ ପତିତ୍ୟକ୍ତା ହୋଇ ବହୁ କୋହ ।
ଦକ୍ଷଯଜ୍ଞେ ଯୋଗାଗ୍ନିରେ ଜାଳିଲେ ସ୍ୱଦେହ । ୭୬୮ ।
ଏବେ ତୋ ପୁତ୍ରୀରୂପେ ଜନ୍ମି ଶିବ ନିମନ୍ତେ ।
ଘୋର ତପ କଲେ ଏ ଶିବପତ୍ନୀ ନିରତେ । ୭୬୯ ।
ଏମନ୍ତ ନାରଦୋକ୍ତି ଶୁଣି ହୋଇ ତାଟକା ।
ଖେଦକୁ ତେଜି ମୋଦକୁ ଲଭିଲେ ମେନକା । ୭୭୦ ।
ସେ ବାର୍ତ୍ତା ନଗରେ ବେଗେ ହେଲା ପ୍ରକଟିତ ।
ଶୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଆନନ୍ଦ ଭରିତ । ୭୭୧ ।
ସକଳେ ଉତ୍ସାହୀ ହୋଇ କଲେ ମହୋତ୍ସବ ।
ଭୋଜିର ପସନ୍ଦ କିଏ ବଖାଣି ପାରିବ ? ୭୭୨ ।
ଯେଉଁ ପୁରେ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ମାତା ବାସ କରେ ।
କିସ ଊଣା ହୋଇଥିବ ସେ ଘର ଭୋଜରେ । ୭୭୩ ।
ଷଡ୍ରସୋପେତ ଚର୍ବ୍ୟ ଚୂଷ୍ୟ ଲେହ୍ୟ ପାନୀୟ
ଭକ୍ତ ସବୁକୁ ଦେଇ ହିମାଦ୍ରି ହେଲେ ଗେୟ । ୭୭୪ ।
ମୁନିଙ୍କ ଅନୁଜ୍ଞାରେ ସେ ମାହେନ୍ଦ୍ର ବେଳରେ ।
ସର୍ବଦେବଙ୍କୁ ବସାଇ ବହୁତାସନରେ । ୭୭୫ ।

ରମ୍ୟ ନିର୍ମିତ ବେଦୀରେ ମଞ୍ଜୁଳ ପୀଠକୁ
ଦେଖାଇଲ ଆନନ୍ଦଭରେ ମହାଦେବଙ୍କୁ । ୭୭୬ ।
ଶୁଣୁ ଶୁଭଗାନ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମୁଖୁଁ ପ୍ରସରିଲା ।
ସମଙ୍କୁ ଧ୍ୟାଇ ଶଙ୍କର ସେ ପୀଠେ ବସିଲ । ୭୭୭ ।
ଋଷିଙ୍କ ଗିରେ ସଖୀଏ ଗୌରୀଙ୍କୁ ଆଣିଲେ ।
ତା ଦିବ୍ୟ ରୂପ ଦେଖି ଦେବେ ମୋହ ପାଇଲେ । ୭୭୮ ।
ପଛେ ନିଜ ଭ୍ରମଙ୍କୁ ଚିନ୍ତି ସ୍ୱସ୍ଥ ମନରେ ।
ନମିଲେ ଜଗନ୍ମାତା—ଭବାନୀଙ୍କ ଭକ୍ତିରେ । ୭୭୯ ।
ଯେ ତ୍ରିଲୋକସୁନ୍ଦରୀ ତାହା ସୁନ୍ଦରପଣ ।
ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବାକୁ ଜଗତେ କେ ସୁଜନ । ୭୮୦ ।
ସଖୀ-ନୀତା ଗିରିଜା ପତି ନିକଟକୁ ଗଲା ।
ମାତ୍ର ଲଜ୍ଜାରେ ତଦ୍ରୂପ ଗୃହୁଁ ନ ପାରିଲା । ୭୮୧ ।
ତେବେହେଁ ତାହା ମାନସ ଭ୍ରମର ପତିର—
ଚରଣ ସାରସେ ଲାଗି ରହିଲା ନିକର । ୭୮୨ ।
ଉମା ମହେଶ ଦୁହେଁ ମୁନିଙ୍କ ଆଦେଶରେ ।
ପ୍ରଥମେ ଗଣେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପୂଜିଲେ ପ୍ରୀତିରେ । ୭୮୩ ।
ପଞ୍ଚଦେବତା ଏକ ହୋଇଥିବା କାରଣୁ ।
ସେ ପୂଜନରେ ସଂଶୟ କର ନାହିଁ ଅଣୁ । ୭୮୪ ।
ପରେ ବେଦ-ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କଲେ ମୁନିବରେ ।
ପିତା ସମର୍ପିଲ କନ୍ୟା କର ବର କରେ । ୭୮୫ ।
ପାଣିଗ୍ରହଣ ଶଙ୍କର କଲା ମାତେ ଦେବେ ।
ଭୂ-ନଭୋମଣ୍ଡଳ ପୂରାଇଲେ ଜୟରବେ । ୭୮୬ ।
ବିବିଧ ବାଦ୍ୟ-ନାଦ ମାନସକୁ ମୋହିଲା ।
ପୁଷ୍ପ-ବୃଷ୍ଟି ହେଲା ବିଶ୍ୱ ମୁଦିତ ହୋଇଲା । ୭୮୭ ।
ବିଧି ପ୍ରକାରେ ବିବାହ ହୋଇଲା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।
ମେନକା ହିମାଳୟ ହୋଇ ସାନନ୍ଦ ତୂର୍ଣ୍ଣ । ୭୮୮ ।
ଅଳଙ୍କାର ଯଉତୁକ ସମର୍ପି ଶିବଙ୍କୁ ।
ପ୍ରଣମି ବିନୟେ ଜଣା କଲେ ଏ ଗିରକୁ । ୭୮୯ ।

ଏ ବାଳିକା ଅମ୍ଭର ପ୍ରାଣାଧିକା, ଏହାଙ୍କୁ—
ସମର୍ପିଲୁଁ ତ୍ୱଦୀୟ ଚରଣେ ଖଟିବାକୁ । ୭୯୦ ।
ଅମ୍ଭ ବେନିଙ୍କଠାରେ ହୋଇ କରୁଣାଭର ।
ଏ କରିବା ଅପରାଧ ସବୁ କ୍ଷମା କର । ୭୯୧ ।
ଶୁଣି ଏମନ୍ତ ବାଣୀ ଶାଶୁ ଶଶୁରଙ୍କର ।
ଅଭୟ ବଚନରେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ହର । ୭୯୨ ।
ପରେ ପ୍ରିୟ ସୁତାକୁ ମେନକା କୋଳ କରି ।
ତସ୍ୟାର କହିଲେ ମୃଦୁ ସ୍ୱରରେ ଏପରି । ୭୯୩ ।
ପତି ଏକା ଦେବତା ଅଟଇ ବନିତାର ।
ପତିଠାରୁ ବଳି ଅନ୍ୟ ଗତି ନାହିଁ ତାର । ୭୯୪ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭେ ସଦା ପତି ପଦ ସେବା କର ।
ପତି-ମତାନୁସାରେ ସଞ୍ଚର ନିରନ୍ତର । ୭୯୫ ।
ବନିତା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରା ନୋହେ ଅଧୀନା ପରର ।
ଏହି ବାକ୍ୟକୁ ଭଲେ ରଖ ମନେ ତୋହର । ୭୯୬ ।
ଏତେକ ଗଦ୍ଗଦେ କହି ସେ ସୁତା-ବତ୍ସଳା ।
ବିୟୋଗ-ଦୁଃଖରେ ମୂର୍ଚ୍ଛି ବିକଳେ କାନ୍ଦିଲେ । ୭୯୭ ।
ତା ଦେଖି ସକଳ ସଖୀ ପରିବାରି ଜନ ।
କଲେ ଅଧିକତର ବିଷାଦରେ କ୍ରନ୍ଦନ । ୭୯୮ ।
ମୋଦାପ୍ତ ପୁର ହେଲା କ୍ଷଣକେ ଖେଦଯୁତ ।
ଅହୋ ! ସଂସାର ସୁଖ ଅଚିର ଅଟଇ ତ । ୭୯୯ ।
ଗୌରୀ ଶୋକାକୁଳେ କିଛି କହି ନ ପାରିଲେ ।
ଲୋତକପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋଚନେ ମାତାକୁ ନମିଲେ । ୮୦୦ ।
ମେନକାଦି ଜନେ ମାନି ମୌନ ସାନ୍ତ୍ୱନାକୁ ।
ଶୋକ ସମ୍ଭାଳି ଦେଲେ ଅଶିଷ ଗିରିଜାକୁ । ୮୦୧ ।
ପଛକୁ ବୁଲି ବୁଲି ମାତାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ ।
ଗିରିଜାକୁ ଘେନି ସଖୀ ସମାଜ ଚଳିଲେ । ୮୦୨ ।
ତୋଷି ଦାନେ ଦରିଦ୍ରଙ୍କୁ ସମ୍ମାନେ ବୁଧଙ୍କୁ ।
ଶିବାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଶିବ ଗଲେ କୈଳାସକୁ । ୮୦୩ ।

ମୋଦେ ଦେବଗଣ କରି ପୁଷ୍ପବର୍ଷଣକୁ ।
ପ୍ରତିପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ସ୍ୱକୀୟ ସଦନକୁ । ୮୦୪ ।
ସ୍ୱ-ସୁତା-ଜାମାତାଙ୍କୁ କୈଳାସେ ପହୁଞ୍ଚାଇ ।
ବାହୁଡ଼ିଲେ ଗିରିରାଜ ଦୁଃଖୀ ସୁଖୀ ହୋଇ । ୮୦୫ ।
ହିମାଳୟାର୍ଚ୍ଚିତ ହୋଇ ବନ୍ଧୁ ମୁନିମାନେ ।
ପ୍ରମୋଦରେ ପ୍ରବେଶିଲେ ନିଜ ନିଜ ସ୍ଥାନେ । ୮୦୬ ।
ଶିବା-ଶିବ ବିବିଧ ଭଙ୍ଗୀରେ କୈଳାସରେ ।
କେତେକ କାଳ ଯାଏ ବିଳାସ କଲେ ପରେ । ୮୦୭ ।
ସୁର-ସେନାନୀ-ଷଣ୍ମୁଖ ଜନ୍ମି ତାରକକୁ ।
ନାଶିଲେ ଚରିତ ସୁବିଦିତ ଜଗତକୁ । ୮୦୮ ।

ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ, ଭରଦ୍ୱାଜ ସମ୍ବାଦ

ଏପରି ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ମୁଖୁ ଶିବ-ଚରିତ ।
ଶୁଣି ଭରଦ୍ୱାଜ ହେଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୁଦିତ । ୮୦୯ ।
ତା ରୋମାଞ୍ଚିତ ଗାତ୍ର ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ନୟନ ।
ଦେଖି ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ମୁନି ବୋଇଲେ ଏସନ । ୮୧୦ ।
ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭ ଜନ୍ମ ତୁମ୍ଭେ ଅଟ ଶିବଭକ୍ତ ।
ଶିବଭକ୍ତିହୀନ ଜନ ନୁହେ ରାମଭକ୍ତ । ୮୧୧ ।
ରାମ ଗୌରବେ ବିନା ଦୋଷେ ସତୀଜାୟାକୁ ।
ତେଜି ଶିବ ଦେଖାଇଲେ ଭକ୍ତି-ଦୃଢ଼ତାକୁ । ୮୧୨ ।
ତାର ସମ ରାମଭକ୍ତ ରାମପ୍ରିୟ ଏହୁ ।
ସଚରାଚର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ ନାହିଁ ଆଉ କେହି । ୮୧୩ ।
ଅଗେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ଶଙ୍କର ଚରିତ ।
ଜାଣିଲି ତୁମ୍ଭ ଚିତ୍ତ ରାମଭକ୍ତିରେ ରତ । ୮୧୪ ।
ଏଣୁ ମୁହିଁ ଆନନ୍ଦେ ରାମଲୀଳାକୁ ଏବେ ।
କହିବି, ଶ୍ରବଣ କର ଅତି ଭକ୍ତିଭାବେ । ୮୧୫ ।
ଶ୍ରୀରାମ ଦିବ୍ୟ ଚରିତ ଅଟଇ ଅଶେଷ ।
କୋଟିଏ ଶେଷେ କହିଲେ ତା ନୋହିବ ଶେଷ । ୮୧୬ ।

ତେବେ ହେଲେ ଯେପରି ମୁଁ ଶୁଣିଛି ସେପରି ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କହିବି ଶିବ ରାମଙ୍କୁ ସୁମରି । ୮୧୭ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୂତ୍ରଧାର ଅତି କୁତୂହଳେ ।
ନିଜ ଭକ୍ତ କବିର ହୃଦୟ ରଙ୍ଗସ୍ଥଳେ । ୮୧୮ ।
ଭାରତୀ ପୁତ୍ତଳିକାକୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାନୁରୂପରେ ।
ନଚାଏ ସୁଜନ ହିତ ପାଇଁ ଥରେ ଥରେ । ୮୧୯ ।
ରାମଙ୍କୁ ପୁଣି ନମି କହେ ମୁଁ ତଚ୍ଚରିତ ।
ଶିବା ଶିବଙ୍କ ନିତ୍ୟ-ନିବାସ କୈଳାସ ତ । ୮୨୦ ।
ସେ ଧରବର ଅତି ରମ୍ୟ ତହିଁ ନିର୍ଝର ।
ସିଦ୍ଧ-ଯୋଗିଜ୍ଞାନି-ମୁନି-କିନ୍ନର-ନିକର । ୮୨୧ ।
ବହୁ ଶିବାଶିବଙ୍କୁ ସେବି ମୋଦ ଲଭନ୍ତି ।
ହରିହର ବିମୁଖ ଯେ ତାହା ନ ଦେଖନ୍ତି ।୮୨୨।
ସେ ଗିରିଶିଖରେ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ରୂପରେ ।
ଶୋଭେ ଏକ ବଟବୃକ୍ଷ ଅତି ବିଶାଳରେ । ୮୨୩ ।
ତହିଁ ବହେ ମନ୍ଦ ସୁଗନ୍ଧ ଶୀତଳ ବାତ ।
ତାର ଅନାତପ କରେ ଶୀତଳକୁ ଜାତ । ୮୨୪ ।
ତା ମୂଳ କେବେ ହେଲେ ଶିବ ବସିବା ସ୍ଥଳ ।
ଦିନେ ତହିଁ ମିଳି ଶମ୍ଭୁ ଲଭି କୁତୂହଳ । ୮୨୫ ।
ଆପଣେ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ବାଘଛାଲକୁ ବସିଲେ ।
ମୁନିମାନଙ୍କ ପରି ବସନ ପିନ୍ଧିଥିଲେ । ୮୨୬ ।
ସେ ତ କୃପାଳୁ ଜଳକୁନ୍ଦେନ୍ଦୁ ଦବଗାତ୍ର ।
ଶାରଦ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖ ସାରସ ନେତ୍ର । ୮୨୭ ।
ତରୁଣାରୁଣାମ୍ବୁଜଚରଣ ସ୍ମର ହର ।
ନଖ ଚନ୍ଦ୍ରିକା ହୃତ ଭକ୍ତାଜ୍ଞାନ ତମିର । ୮୨୮ ।
ଆଜାନୁଲମ୍ବିତ ବାହୁ ଅର୍ଦ୍ଧେନ୍ଦୁଶେଖର ।
ଭୁଜଙ୍ଗଭୂତଭୂଷଣ ଜଟା ଗଙ୍ଗାଧର । ୮୨୯ ।
ନୀଳକଣ୍ଠ କାମାନ୍ତକ ଏମନ୍ତ ଦିଶିଲେ ।
କି ଅବା ଶାନ୍ତରସ ଅକୃତକ ଧଇଲେ । ୮୩୦ ।

ଏମନ୍ତ ସୁସମୟକୁ ଜାଣି ଗିରିସୁତା ।
ପତି ସମୀପକୁ ଯାଇ ହୋଇ ସସ୍ମିତା । ୮୩୧ ।
ତଦ୍‌ବାମଭାଗେ ବସି ପୂର୍ବ ଜନ୍ମ କଥାକୁ ।
ସ୍ମରି ପୁଣି ତରଙ୍କ ରମଣ ଭାବନାକୁ । ୮୩୨ ।
ମନେ ହସି ସକଳ ଲୋକହିତ କଥାକୁ ।
ପୁଚ୍ଛିଲେ ପ୍ରକାଶ କରି ଏ ପ୍ରିୟ ଗିରିଶକୁ । ୮୩୩ ।

ଶିବା-ଶିବ-ସମ୍ବାଦ

ମଲାଥ ବିଶ୍ୱନାଥ ସକଳ ଗୁଣଧାମ ।
ଯୋଗ-ଜ୍ଞାନ-ବୈରାଗ୍ୟ-ଖନି ପବଦନାମ । ୮୩୪ ।
ତ୍ରିଭୁବନ ବିଖ୍ୟାତ ମହିମ ପୁର ହର ।
ଦାସ କଲ୍ୟାଣ ଶିବ ସର୍ବଜ୍ଞ ସର୍ବେଶ୍ୱର । ୮୩୫ ।
ସୁରାସୁର-ନର-ନାଗ-ପୂଜିତ ଚରଣ ।
ପାଦ ଦାସୀ ମୁହିଁ ମୋରେ ହୋଇ ସକରୁଣ । ୮୩୬ ।
ମୋ ଯୋଗ୍ୟତାକୁ ବିଚାରି ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ।
କହ ମୋର ଅଜ୍ଞାନକୁ ବିନାଶ ତୁରିତ । ୮୩୭ ।
କଳ୍ପତରୁର ତଳେ ଥାଏ ମନ୍ଦର ଯାର ।
ନ ଥାଏ କେବେ ହେଲେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୁଃଖ ତାର । ୮୩୮ ।
ହେ ସୁରେନ୍ଦୁ ବହ୍ନିନେତ୍ର ! ତୁମ୍ଭ ଦାସୀ ମୁଁ ତ ।
ମୋ ଚିତ୍ତେ ଅଜ୍ଞାନ ତମଃ ସ୍ଥିତ ଅନୁଚିତ । ୮୩୯ ।
ସମକୁ ବ୍ରହ୍ମବାଦୀମାନେ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲନ୍ତି ।
ତାଙ୍କୁ ବେଦେ ପୁରାଣେ ବାଣୀ ଶେଷ ଘୋଷନ୍ତି । ୮୪୦ ।
ପୁଣି ତୁମ୍ଭେ ମୁଦେ ସଦା ଜପ ତା ନାମକୁ ।
ସେହି କଳିଅଛ କି ସାକେତ-ଭୂନାଥକୁ ? ୮୪୧ ।
ତାହା ହେଲେ ସେ ତ ଅଜ ନିର୍ଗୁଣ କମାଁଭ ।
ଭୂମିରେ ଜନ୍ମି ଭ୍ରମିଲେ ଭାର୍ଯାକୁ ହରାଇ । ୮୪୨ ।
ତା ମହତ୍ତ୍ୱ ଶୁଣିଛି ବନେ ଦେଖିଛି ମୁହିଁ ।
ମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ଅଦ୍ୟାପି ମନରୁ ନ ଛାଡ଼ଇ । ୮୪୩ ।

ଯଦ୍ୱ ସେ ଅନୀହ ବିଭୁ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରଜ୍ଞାନ ।
ତାଙ୍କୁ କେମନ୍ତ ଆଚ୍ଛାଦ୍ୱ ପାରନ୍ତି ଅଜ୍ଞାନ । ୮୪୪ ।
ମୁହିଁ ଜ୍ଞାନହୀନା କିଛି ବୁଝି ପାରୁନାହିଁ ।
ତୁମ୍ଭେ କ୍ରୋଧୀ ନୋହ କହ ମୋତେ ସମଜାଇ । ୮୪୫ ।
ସେ ରହସ୍ୟ ଶ୍ରବଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଅନଧିକାରିଣୀ ।
ବୋଲି ନାହିଁ ମୁହିଁ ତ ତୁମ୍ଭ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗୀ ପୁଣି । ୮୪୬ ।
ତୁମ୍ଭ ପାଦସେବାରେ ସର୍ବଦା ମୁଁ ନିରତା ।
ବିଶେଷରେ ସେ କଥା ଶ୍ରବଣେ ଉତ୍କଣ୍ଠିତା । ୮୪୭ ।
ମୋହର ପ୍ରଣତି ଘେନି କୃପାତରେ କରେ ।
ରାମ ଚରିତକୁ ମୋତେ କହ ସମଗ୍ରରେ । ୮୪୮ ।
ମୁନାଗେୟ ରାମତତ୍ତ୍ୱ ଜ୍ଞାନଭକ୍ତିଯୋଗ ।
ବୈରାଗ୍ୟକୁ ବଖାଣି ଏବେ କର ବିଭାଗ । ୮୪୯ ।
ହେ ସର୍ବଜ୍ଞ ! ତୁମ୍ଭେ ତ୍ରିଲୋକ ଗୁରୁ ସେ ସାର ।
ତତ୍ତ୍ୱକୁ ପ୍ରକାଶି କର ପରିତ୍ରାଣ ମୋର । ୮୫୦ ।
ଏମନ୍ତ ଉମାର ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ମହେଶ୍ୱର ।
ପ୍ରମୋଦ ପାରାବାରେ ମଗ୍ନ ହେଲେ ସତ୍ୱର । ୮୫୧ ।
ତା ହୃଦୟ ହେଲା ରାମ ଚରିତ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ।
ଅପଘନ ବିରାଜିଲା ହୋଇ ପୁଲକିତ । ୮୫୨ ।
ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣନେତ୍ର ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଲା ।
ମନ ଘଣ୍ଟାଏ ଯାଏ ରାମ ଧ୍ୟାନେ ଲାଗିଲା । ୮୫୩ ।
ପରେ ଚେତି ସେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଗିରିଜାକୁ ।
ପ୍ରଶଂସି କହିଲେ ଏହେ ଶ୍ରୀରାମ କଥାକୁ । ୮୫୪ ।
ଯାକୁ ନ ଜାଣିଲେ ରଜ୍ଜୁ ଭୁଜଙ୍ଗ ପର୍ଯ୍ୟାୟେ ।
ଅଳୀକ ବସ୍ତୁ ସତ୍ୟସ୍ୱରୂପେ ଜଣାଯାଏ । ୮୫୫ ।
ଯାକୁ ଜାଣିଲେ ଭ୍ରମମୟ ବିଶ୍ୱ ନ ଥାଏ ।
ଚେତନା ପରେ ସ୍ୱପ୍ନଦୃଶ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରାୟେ । ୮୫୬ ।
ଯେ ଦଶରଥଆଙ୍ଗଣକ୍ରୀଡ଼ାକର ବାଳକ ।
ଯେ ମଙ୍ଗଳାଳୟ ଯେ ଅମଙ୍ଗଳହାରକ । ୮୫୭ ।

ଯା ନାମ ଜପିବା ମାତ୍ରେ ବ୍ରହ୍ମାପ୍ତି ଘଟଇ ।
ସେ ରାମଙ୍କୁ ସଦା ମୁଁ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗେ ପ୍ରଣମଇଁ । ୮୫୮ ।
ଶିବରାଜକୁମାର ! ଧନ୍ୟ ମନ ତୁମ୍ଭର ।
ଯେଣୁ ରାମଲୀଳା ଶୁଣିବାକୁ ସେ ତତ୍ପର । ୮୫୯ ।
ହରିଲୀଳାମୃତ ପାନ ନ କରିବା କାନ ।
ଘୋରପନ୍ନଗଗଣବାସ ବଲ୍ମୀକ ସମାନ । ୮୬୦ ।
କେଶବଦାସ ଦର୍ଶନ ନ କରିବା ନେତ୍ର ।
ମୟୂରଚନ୍ଦ୍ରିକା ତୁଲ୍ୟ ପୁଣି ଅପବିତ୍ର । ୮୬୧ ।
ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଗୁରୁଙ୍କୁ ନ ପ୍ରଣମିବା ଶିର ।
ଶିର ନୁହେ ସେ କେବଳ କୁମ୍ଭୀର-ଖର୍ପର । ୮୬୨ ।
ସୀତା-ରାମ-ଗୁଣଙ୍କୁ ନ ଗାଇବା ରସନା ।
କରାଯାଏ ଭେକ-ଜିହ୍ୱା ସହିତ ଗଣନା । ୮୬୩ ।
ରାମ ଲୀଳା-ରସେ ନ ତରଳିବା ମାନସ ।
ଅଟଇ ଅତି କଠୋର କୁଳିଶ ସଦୃଶ । ୮୬୪ ।
ମାଧବ-ଭକ୍ତି-ହୀନ ହୋଇଥିବା ମାନବ ।
ନିଶ୍ୱାସରେ ଗତାଗତ କରୁଥିବା ଶବ । ୮୬୫ ।
ଜଗତର ହିତ ପାଇଁ ପବିତ୍ର ଯାହା ।
ମନ ଦେଇ ଶୁଣ ଏବେ କହଇ ମୁଁ ତାହା । ୮୬୬ ।
ବିବୁଧାଳି ପାଳିତ କାମଧେନୁ ସଦୃଶେ ।
ବିବୁଧାରାଧ୍ୟ ରାମକଥା ବାଞ୍ଛା ପୂରାଏ । ୮୬୭ ।
ନିଶ୍ଚେ ଉଡ଼ାଇବାକୁ ସନ୍ଦେହ-ବିହଙ୍ଗାଳି ।
ସୁନ୍ଦର ରାମ-ଚରିତ ଅଟେ କରତାଳି । ୮୬୮ ।
ଯେ ପୁଣି କଳି-କଲୁଷ-ପାଦପ କୁଠାର ।
ତାପତ୍ରୟ-ତୂଳପୁଞ୍ଜ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ସମୀର । ୮୬୯ ।
ରାମ ଯେମନ୍ତ ତାହାର ଚରିତ ତେମନ୍ତ ।
ଅଗାଧ ଅବୋଧ ଶୁଦ୍ଧ ଅନାଦି ଅନନ୍ତ । ୮୭୦ ।
ତେବେ ହେଁ ତୁମ୍ଭ ପାଇଁ କହଇ ତା କଥନ ।
ଯେତେକ ମୋ ବୁଦ୍ଧି କରିପାରିବ ଗ୍ରହଣ । ୮୭୧ ।

ଯେମନ୍ତ ଅନ୍ଧ ଦେଖି ନ ପାରି ସ୍ୱରୂପକୁ ।
ମଳିନ ବୋଲି ନିନ୍ଦା କରଇ ମୁକୁରକୁ ।୮୭୨।
ତେମନ୍ତ ମୋହାନ୍ଧ ନ ବୁଝି ରାମ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ।
ନିରର୍ଥକ ବୋଲି ତ୍ୟାଗ କରଇ ବେଦକୁ ।୮୭୩।
କାମାଦିଗ୍ରସ୍ତ ଚିତ୍ତକୁ କିପରି ରାମର—
ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ନିର୍ମଳ ତତ୍ତ୍ୱ ହେବ ଗୋଚର ? ୮୭୪।
ମୋହ-ମଦ୍ୟ ମତ୍ତ ନର ଅହଂଭାବଯୁତ ।
ତା ପ୍ରଳାପ ଶ୍ରବଣ କରିବା ଅନୁଚିତ ।୮୭୫।
ନିର୍ଗୁଣର ସଗୁଣର ନାହିଁ କିଛି ଭେଦ ।
ଏ ବିଷୟ ସୁସ୍ପଷ୍ଟରେ ଉଦ୍‌ଘୋଷଇ ବେଦ ।୮୭୬।
ଅଜ ନିର୍ଗୁଣ ରୂପହୀନ ବ୍ରହ୍ମ, ସ୍ୱଭକ୍ତ ।
ହିତ ପାଇଁ ସ୍ୱରୂପରେ ହୁଏ ଗୁଣଯୁକ୍ତ ।୮୭୭।
ହିମଜଳ କରକା ହେବା ପରି ନିର୍ଗୁଣ ।
ବ୍ରହ୍ମ ସଗୁଣ ହୋଇ କରେ ଭ୍ରମୋତ୍ପାଦନ ।୮୭୮।
ଭ୍ରମ-ତିମିର-ରବି ଅଟଇ ରାମନାମ ।
ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ତାକୁ ଜପିଲେ ଭ୍ରମ ହୁଏ ବାମ ।୮୭୯।
ରାମ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସ୍ୱପ୍ରକାଶ ନିରୀହ ।
ତାଠାରେ କେହ୍ନେ ଥିବ ଅଜ୍ଞାନ କିବା ମୋହ ।୮୮୦।
ଅହଙ୍କାର ଆମୋଦ ଖେଦ ଜ୍ଞାନ ଅଜ୍ଞାନ ।
ଏମାନ ଜୀବର ଗୁଣ ବୋଲି ମନେ ଘେନ ।୮୮୧।
ରାମ ବ୍ରହ୍ମ ପୁରାଣ-ପୁରୁଷ ରଘୁନାଥ ।
ସର୍ବମସ୍ତ ସର୍ବେଶ୍ୱର ପରେଶ ମୋ ନାଥ ।୮୮୨।
ଯେମନ୍ତ ମେଘ ରୋଧେ ଶିଶୁ ଦେଖି ନ ପାରି ।
ଭାବଇ ଅସ୍ତମିତ ହୋଇଲା କୁମୁଦାରି ।୮୮୩।
ତେମନ୍ତ ମୋହବଶେ ଅଜ୍ଞ ଜାଣି ନ ପାରି ।
ସର୍ବେଶ ନାହିଁ ବୋଲଇ ବଚୁରି ବଚୁରି ।୮୮୪।
ନେତ୍ରଗତାଙ୍ଗୁଳିଦ୍ୱାରା ଶଶିଯୁଗ ଦିଶେ ।
ରାମ ବହୁଳେ ପ୍ରତୀତ ହୁଏ ମୋହବଶେ ।୮୮୫।

ଅକାଶେ ତମୋଧୂମ ଧୂଳି ଥିବା ପରାୟେ ।
ପରଂବ୍ରହ୍ମରେ ତ୍ରିଗୁଣଯୁକ୍ତ ମାୟା ଥାଏ । ୮୮୬ ।
ବିଷୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ତଦ୍ଦେବତା ଜୀବ ଗୃହ ।
ଏକଠାରୁ ଅନ୍ୟ ଅଟେ ଚେତନାରେ ଭରା । ୮୮୭ ।
ଏ ସବୁଙ୍କର ଜଗତ ପ୍ରକାଶକ ରାମ ।
ସାକେତେଶ ମାୟାଧୀଶ ଜ୍ଞାନ-ଗୁଣ ଧାମ । ୮୮୮ ।

ଯତ୍ସତ୍ୟତାର ମାୟା ସମ୍ମୋହାଦ୍ରରେ ଶୋହେ ।
ଶୁକ୍ତିରେ ରୌପ୍ୟ ମରୀଚିକାରେ ଜଳ ପ୍ରାୟେ । ୮୮୯ ।
ମରୀଚିକାର ସଲିଳ ଶୁକ୍ତିର ରଜତ ।
ତ୍ରିକାଳ ମିଥ୍ୟା ହେଲେହେଁ ସେ ଭ୍ରମ ଅହତ । ୮୯୦ ।
ମାୟାସଂସାର ଅସତ୍ୟ ହୋଇ ରମାଶ୍ରିତ ।
ହେଲେ ମଧ ଭ୍ରମରୁ ଦୁଃଖକର ସତତ । ୮୯୧ ।
ସ୍ୱପ୍ନରେ ନିଜ ଶିର ଛେଦିତ ହେଲେ ନର ।
ଜାଗିବା ଯାଏ ଦୁଃଖେ ହୁଏ ତ ଜରଜର । ୮୯୨ ।

ଯେ କୃପାଳୁ, ଯା ଅଦ୍ୟନ୍ତ ବେଦ ନ ଜାଣଇ ।
ସେ ରାମର କୃପା ବିନା ଭ୍ରମ ନ ତୁଟଇ । ୮୯୩ ।
ସେ ତ କର୍ଣ୍ଣ ବିନା ଶୁଣେ, ପାଦ ବିନା ଚଳେ ।
ତୁଣ୍ଡ ବିନା ରସ ସ୍ୱାଦେ, ଜିହ୍ୱା ବିନା ବୋଲେ । ୮୯୪ ।
ନାସା ବିନା ଶୁଙ୍ଘଇ, ତନୁ ବିନା ସ୍ପର୍ଶଇ ।
ନେତ୍ର ବିନା ଦେଖଇ, କର ବିନା କରଇ । ୮୯୫ ।
ଏପରି ସବୁ ତାହାର ଅଲୌକିକ କର୍ମ ।
କିଏ ଜାଣି ପାରିବ ତା ମହିମାର ମର୍ମ । ୮୯୬ ।

ସେହି ବେଦ-ସ୍ତୁତ୍ୟ ମୁନିଧ୍ୟେୟ ଭଗବାନ ।
ଭକ୍ତହିତ ପାଇଁ ହେଲେ ଦଶରଥନାନ । ୮୯୭ ।
କାଶୀର ମରଣ କାଳେ ଯାହ ନାମ କହି ।
ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ସଂସୃତିରୁ ରକ୍ଷା କରଇ ମୁହିଁ । ୮୯୮ ।
ସେହି ସକଳାନ୍ତର୍ଯାମୀ ରଘୁକୁଳ-ବର ।
ପ୍ରଭୁ ଚରଣଙ୍କର ପୂଜ୍ୟ ଅଟେ ମୋର । ୮୯୯ ।

ତା ନାମକୁ ବିବଶରେ ଉଚ୍ଚାରିବା ଜନ ।
ବହୁଜନ୍ମାପ୍ତ ପାପକୁ କରଇ ଦହନ । ୯୦୦ ।
ସାଦରେ ସ୍ମରିବା ନର ଗୋଷ୍ପଦକୁ ପରି ।
ଘୋର-ଭବ-ସାଗରକୁ ଯାଏ ହେଲେ ତରି । ୯୦୧ ।
ରାମ ତ ପରମାତ୍ମା ତାରେ ସନ୍ଦେହ କଲେ ।
ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଗୁଣଗଣ ଚଳେ । ୯୦୨ ।
ଏମନ୍ତ ଭବହର-ଗିର ଭବ ମୁଖରୁ—
ଶୁଣି ଭବାନୀ ବିମୁକ୍ତା ହୋଇ ସନ୍ଦେହରୁ । ୯୦୩ ।
ରାମପାଦ-ଭକ୍ତା-ହୋଇ ପ୍ରଣମି ନାଥକୁ ।
ପ୍ରକାଶିଲା ଏହି ପ୍ରେମ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନକୁ । ୯୦୪ ।
ସଂଶୟ ଶାରଦାତପ ତାପକୁ ମୋହର ।
ହରିଲା ତୁମ୍ଭ ବଚନ-ସୁଧାକର-କର । ୯୦୫ ।
ରାମ-ରୂପ-ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଏବେ ଜାଣି ପାରିଲି ।
ତୁମ୍ଭ ଅପାର କୃପାରୁ ଧନ୍ୟା ମୁଁ ହୋଇଲି । ୯୦୬ ।
ମାତ୍ର ମୁଁ ବାଞ୍ଛଇ ତାହା କଥା ଶୁଣିବାକୁ ।
ପୂରିଅ ମୋ ବାଞ୍ଛାକୁ କହି ସମଗ୍ରେ ତାକୁ । ୯୦୭ ।
ଏତେ ଶୁଣି ଶଙ୍କର ମଜ୍ଜି ଭକ୍ତି-ରସରେ ।
ଉମା ମୁଖକୁ ଦେଖି କହିଲା ଏ ସ୍ୱରରେ । ୯୦୮ ।

ଅବତାର କାରଣ

ଯେବେ ଦୁଷ୍ଟେ ପ୍ରବଳ କରନ୍ତି ଧର୍ମହାନି ।
ସାଧୁଜନଙ୍କୁ ବାଧନ୍ତି ହୋଇ ଅଭିମାନୀ । ୯୦୯ ।
ତେବେ ହରି ଅବତରି ଦୁଷ୍ଟଙ୍କୁ ସଂହାରି ।
ପାପକୁ ନାଶି ସୁଜନ କଷ୍ଟକୁ ନିବାରି । ୯୧୦ ।
କରଇ ଗତ ଧର୍ମକୁ ପୁଣି ସଂସ୍ଥାପନ ।
ଏ ପଦ୍ଧତି ଜଗତରେ ଅଛି ସନାତନ । ୯୧୧ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ରାବତାରର କାରଣ ବହୁତ ।
ଏକରୁ ଅପର ଅଛି ବଡ଼ ଅଚମ୍ଭିତ । ୯୧୨ ।

ତହୁଁ ଏକ ଦୁଇ ମୂର୍ତ୍ତି କରିବି ବର୍ଣ୍ଣନ ।
ଧରଣୀରପୁତ୍ରୀ ! ଏବେ ସାବଧାନେ ଶୁଣ । ୯୧୩ ।

ହରିର ଖ୍ୟାତ-ଦ୍ୱାରପାଳ ଜୟ ବିଜୟ ।
ବିପ୍ର ଶାପୁଁ ଜନ୍ମିଲେ ହୋଇ ଦିତି ତନୟ । ୯୧୪ ।

ହେମକଶିପୁ ହେମନେତ୍ର ନାମ ବହିଲେ ।
ପ୍ରତାପେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହୋଇ ଦେବଙ୍କୁ ବାଧିଲେ । ୯୧୫ ।

ତପସ୍ୱୀମାନଙ୍କୁ ଦେଲେ ନାନାବିଧ କଷ୍ଟ ।
ତାଙ୍କ ଧୃଷ୍ଟତାରୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଧର୍ମ ହେଲା ନଷ୍ଟ । ୯୧୬ ।

ସ୍ୱାମି କିଟିରୂପେ ହେମନେତ୍ରଙ୍କୁ ମାରିଲା ।
ନୃହରି ହୋଇ ହେମକଶିପୁଙ୍କୁ ଚିରିଲା । ୯୧୭ ।

ହେମକଶିପୁ-ସୁତ ପରମ ଭାଗବତ ।
ପ୍ରହ୍ଲାଦ ନାମେ ଖ୍ୟାତ, ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତା ଚରିତ । ୯୧୮ ।

ପରେ ସେ ସହୋଦର ଦ୍ୱୟ ଦ୍ୱିତୀୟ ବାର ।
ଜନମିଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ରାକ୍ଷସ ଶରୀର । ୯୧୯ ।

ରାବଣ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ନାମେ ହୋଇ ବିଖ୍ୟାତ ।
ବଳରେ ପ୍ରବଳ ଯୁଦ୍ଧେ ଜିଣି ସୁରବ୍ରାତ । ୯୨୦ ।

ସାଧୁଜନଙ୍କୁ ବହୁତ ବାଧା କରାଇଲେ ।
ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ଧର୍ମକୁ ସମୂଳେ ବିନାଶିଲେ । ୯୨୧ ।

ଜନ୍ମତ୍ରୟ ପରେ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ସେ ବେନି ।
ଶାପାବସାନ ବିପ୍ର କହିଥିଲେ ସେ ଘେନି । ୯୨୨ ।

ହରି-କରେ ହତ ହୋଇଥିଲେ ହେଲେ ତେବେ ।
ମୁକ୍ତିକି ଲଭି ନ ପାରି ସମ୍ଭବିଲେ ଏବେ । ୯୨୩ ।

କୃପାଳୁ ରାମ ବାଞ୍ଛିଲେ ପୁଣି ଅବତରି ।
ବିଶ୍ୱ ରକ୍ଷିବାକୁ ସେ ଦୁହିଙ୍କ ହତ କରି । ୯୨୪ ।

ଏ ପରମାବତାରର ଜନନୀ ଜନକ ।
କୌଶଲ୍ୟା ଦେବୀ ଦଶରଥ ନରନାୟକ । ୯୨୫ ।

ସେ ଦୁହେଁ ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ଅଦିତି କଶ୍ୟପ ।
ଏ ଅବତାରେ ବଦଳି ଗୋଟିଏ କଳପ । ୯୨୬ ।

ଅନ୍ୟ କଳ୍ପେ ଜଳନ୍ଧର ନାମକ ରାକ୍ଷସ ।
ଜନ୍ମାଇଲା ଦେବଙ୍କ ମନେ ଅତି ସାଧ୍ୱସ । ୯୨୭ ।
ସୁରଗଣ ପ୍ରାର୍ଥିତ ହୋଇ ଶମ୍ଭୁ ତା ସଙ୍ଗେ ।
ଯୁଝି ତାଙ୍କୁ ଜିଣି ନ ପାରିଲେ ରଣରଙ୍ଗେ । ୯୨୮ ।
ତା ପତ୍ନୀର ସତୀତ୍ୱ-ପ୍ରଭାବୁଁ ସେ ଅସୁର ।
ହୋଇଥିଲା ଅତିବଳ ଅଜର ଅମର । ୯୨୯ ।
ହରି କପଟରେ ସେ ସତୀର ସତୀତ୍ୱକୁ—
ହରି ଅଚେଇଲେ ସୁରସମୂହ ହିତକୁ । ୯୩୦ ।
ପରେ ସେ ରମଣୀ ଜାଣି ସମସ୍ତ ମର୍ମକୁ ।
କୋପ ଭରେ ଭରେ ଶାପ ଦେଲା କେଶବଙ୍କୁ । ୯୩୧ ।
ତା ଶାପ ସଫଳ କରିବାକୁ ନିଜେ ହରି ।
ରାମ ହୋଇ ରାବଣ ଜଳନ୍ଧରଙ୍କୁ ମାରି । ୯୩୨ ।
ବଧ କରି ତାଙ୍କୁ ଚକ୍ରୀଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନରେ ।
ବାସ ଦେଲେ ଆପଣାର ପରମ ପଦରେ । ୯୩୩ ।
ଅପର କଳ୍ପେ ନାରଦ ମୁନି ଶାପ ଦେଲେ ।
ତେଣୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଶ୍ରୀରାମ ସମ୍ଭବିବାକୁ ହେଲେ । ୯୩୪ ।
ଶୁଣି ସେ ଅବତାର ନାନାବିଧ କାରଣ ।
ବର୍ଣ୍ଣିଅଛନ୍ତି ବହୁବିଧେ ମୁନି କବିଗଣ । ୯୩୫ ।
ଏତେ ଶୁଣି ଗିରିଜା ଏମନ୍ତ ପଚାରିଲେ ।
କେଉଁ ଅପରାଧକୁ ମାଧବ ଆଚରିଲେ । ୯୩୬ ।
କି ହେତୁରୁ ନାରଦ ମୁନି ଦେଲେ ଶାପକୁ ।
ଶୁଣିବାକୁ ମୁଁ ବାଞ୍ଛଇ ମୁନିର ମୋହକୁ । ୯୩୭ ।

ନାରଦ ରୂପ

ଗୌରୀର ଏ ପ୍ରଶ୍ନକୁ ଶୁଣି ଶିବ ବୋଇଲେ ।
ହିମଗିରିବରେ ଏକ ପୂତ ଗହ୍ୱର ଥିଲା । ୯୩୮ ।
ତାକୁ ଲାଗି ଜାହ୍ନବୀ ବହେ ତା ନିକଟେ ।
ତପସ୍ୟା ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରକଟେ । ୯୩୯ ।

ସେ ଗୁହାର ରମ୍ୟତାକୁ ଦେଖିଲେ ନାରଦ ।
ତହିଁ ବସି ଧ୍ୟାଏ ହୃଦେ ଚନ୍ଦ୍ର ହରପଦ । ୯୪୦ ।
ଏକାନ୍ତ ସମାଧିରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ ରହିଲେ ।
ସେ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ଶକ୍ର ଚିତ୍ତ ଚମକିଲେ । ୯୪୧ ।
ଭୟେ ସେ ଅଧୀର ନିଜ ପଦଖଳସାରୁ ।
ମୁନି ତପ କରେ ବୋଲି ଭ୍ରମେ ଭାବିବାରୁ । ୯୪୨ ।
କାମଲୋଭାସକ୍ତ ଜୀବ ଏହି ଜଗତରେ ।
ଭାଳିଲେ ବାଧିବ ପର ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଡରେ । ୯୪୩ ।
ଶ୍ୱାନ ଖୁଣିଲା ହାଡ଼ ଖଣ୍ଡେ ଦୈବାତ୍ ଆଣି ।
ସିଂହକୁ ଦେଖି ଭାବେ ଆସିଛି ବାଣ୍ଟ ପାଇଁ । ୯୪୪ ।
ସେପରି ନିଜ ପୁରୀ ତୁଚ୍ଛ ଲୋଡ଼ିଲୁ ମୌନୀ ।
ବାଞ୍ଛି ବୋଲି ଭାବିଲା ଇନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ଅଜ୍ଞାନୀ । ୯୪୫ ।
ପାଞ୍ଚି ସେ ପଠାଇଲା ସସୈନ୍ୟ ଦର୍ପକକୁ ।
ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ସତ୍ୱର ନାରଦର ତପକୁ । ୯୪୬ ।
ସ୍ମର ସେ ଅସ୍ତ୍ରମନ୍ତ୍ର ଯାଇ ମାୟା ରଚିଲେ ।
ସେଥିଣି ଋତୁରାଜ ବସନ୍ତ ବିରାଜିଲେ । ୯୪୭ ।
ନାନା ଲତା ତରୁଚୟ କୁସୁମ ଭରିତ ।
ଶୁକ-ପିକ-ଭୃଙ୍ଗ-ନାଦେ ମାନସ ମୋହିତ । ୯୪୮ ।
ପ୍ରସରି ମନ୍ଦ ସୁଗନ୍ଧ ଶୀତଳ ପବନ ।
ରତିପତି-ପାବକକୁ କଲା ଉଦ୍ଦୀପନ । ୯୪୯ ।
କାମକଳାକୁଶଳା ରମ୍ଭାଦି ଦେବାବଳି ।
ସାଭିନୟ ସୁମଧୁର ଗାନେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଲେ । ୯୫୦ ।
ଏପରି ସାହା ଦେଖି ହୃଷ୍ଟ ହୋଇ ମଦନ ।
ରଚିଲେ ବିବିଧେ ମୁନି-ବଞ୍ଚନା-ସାଧନ । ୯୫୧ ।
କାମ-ବିକାର ମୁନିଙ୍କ ନ ହେ ହେବା ଗୁହିଁ ।
ପଞ୍ଚୀ ମନୋଜ ଲମ୍ପିଲ ଅତି କ୍ଷୁବ୍ଧ ପଇ । ୯୫୨ ।
ଭାବରେ କେବେ ହେଲେ ହବ୍‌ଷିତ ବୀର୍ଯ୍ୟ ।
ପରିତ୍ୟକ୍ତ ନୁହେ ନାହିଁ, ଏ'ନୁହେ ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ । ୯୫୩ ।

ସଦୈନ୍ୟେ ପଞ୍ଚାଙ୍କର ହୋଇଯାଇ ମଦନ ।
ମୁନିଙ୍କ ନମିଲ୍ଲ କହୁ ବିନୟ ବଚନ । ୧୫୪ ।
ତୁଷ୍ଟ କହିହୁଁ ନୋହୁ ସେ ସଦ୍ଗୁଣରାଶି ।
ହୃଷ୍ଟ କଲ୍ଲ ମାରଙ୍କୁ ପ୍ରିୟବାଣୀ ପ୍ରକାଶି । ୧୫୫ ।
କନ୍ଦର୍ପ ନାରଦଙ୍କୁ ପୁଣି ପ୍ରଣାମ କରି ।
ବିଦା ହୋଇ ସେନା ସହ ଗଲେ ନିଜପୁରୀ । ୧୫୬ ।

ନାରଦାଭିମାନ

ତହୁଁ ନାରଦ ସ୍ୱର୍ଗ ଯାଇ ମାର-ବୃତ୍ତାନ୍ତ ।
ସ୍ୱ-ଜୟନଙ୍କୁ କହିଲେ ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ସୁରଙ୍କୁ । ୧୫୭ ।
ଶୁଣି ଚମତ୍କୃତ ହୋଇ ସେମାନେ ମୁନିଙ୍କ ।
ପ୍ରଶଂସି ପ୍ରଣାମ କଲେ ଭକ୍ତିରେ ହରଷି । ୧୫୮ ।
ସେଠାରୁ ନାରଦ ଶିବ ସମୀପକୁ ଯାଇ ।
କହିଲେ କନ୍ଦର୍ପଙ୍କୁ ଜିଣି ଥିବା ବଡ଼ାଇ । ୧୫୯ ।
ସେ ବାଣୀ ଶୁଣି ବୋଇଲେ ଶଙ୍କର ଏସନ ।
ନାରଦ ! ମନରେ ହେଜ ମୋ ହିତ ବଚନ । ୧୬୦ ।
କଦାପି ଏ କଥା ନ କହ ହରି ସମ୍ମୁଖେ ।
ପ୍ରସଙ୍ଗ ପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ରଖ ଗୋପନରେ । ୧୬୧ ।
ବୁଝିବ ନ ତୁମେ ହରି ହୃତ-ସ୍ୱବତୀ ।
ଭଗବାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଅଟେ ତ ବଳବତୀ । ୧୬୨ ।
ଜଗଦୀଶ ଯାହା ବାଞ୍ଛି ତାହା ମାତ୍ର ହୁଏ ।
ତାଙ୍କୁ ଅନାଦରେ କେବ ନ ପାରେ ବୁଏ । ୧୬୩ ।
ମୁନି ନ ମାନି ମହାଦେବର ନିବାରଣ ।
ମେଲାଣି ହୋଇଗଲେ ଲଙ୍ଘି ତ୍ରିଭୁବନ । ୧୬୪ ।
ଏବେ ସେ ବୀଣାପାଣି ହୋଇ ହରିଗୁଣକୁ ।
ଗାନ କରି କରି ଗଲେ କ୍ଷୀର ସାଗରକୁ । ୧୬୫ ।
ସେ ଅର୍ଣ୍ଣବର ତ ଅଟଇ ଶ୍ରୀନିବାସ—
ବେଦାନ୍ତନାୟକର ମନୋହର ନିବାସ । ୧୬୬ ।

ମୁନିଙ୍କି ଦେଖି ସାନନ୍ଦେ ଉଠି ତା ସଦ୍ଭତେ ।
ଏକାସନେ ବସି ହରି ବୋଇଲେ ଏମନ୍ତେ । ୯୬୭ ।
ମୁନିବର ! ତୁମ୍ଭର ଚରକାଳଦର୍ଶନ ।
କଲ ଅଦ୍ୟ ମୋହର ମୋଦକୁ ବିବର୍ଦ୍ଧନ । ୯୬୮ ।
ତେବେ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ମୁନି ଜାଣିଥାନ୍ତୁ ।
କହିଲେ ନ ମାନି ରମାକାନ୍ତର ମନାକୁ । ୯୬୯ ।
ସମର ମାୟା ଅତି ଦାରୁଣା ଅଟଇ ତ ।
ତହିଁରେ ଅବା କିଏ ନୋହିବ ବିମୋହିତ । ୯୭୦ ।
ତୁମ୍ଭ କଟାକ୍ଷେ ମୃଦୁରେ ବୋଇଲେ ମାଧବ ।
ତୋର ସ୍ମରଣେ ମୋହ କାମ ମଦ ତୁଟିବ । ୯୭୧ ।
ଯାହାର ହୃଦୟଟି ଜ୍ଞାନବୈରାଗ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ।
ତା ମନ ମାତ୍ର ମୋହଲିପ୍ତ ହେ ଜନମାନ୍ୟ । ୯୭୨ ।
ତୋର ପର ବ୍ରହ୍ମଗୁଣନ୍ତ ବଡ଼ ଠାଣ ।
ତାକୁ ବାନ୍ଧିପାରିବ କି ସ୍ମର ପୁଷ୍ପବାଣ । ୯୭୩ ।
ଏହି ବାଣୀ ଶୁଣି ମୌନୀ ହୋଇ ଅଭିମାନୀ ।
ବୋଇଲେ ସବୁ ତବ କୃପା ହେ ରମାଜାନି । ୯୭୪ ।
ମାତ୍ର ତା ମନକୁ ଜାଣି କୃପାନିଧି ହରି ।
ଭାବିଲେ ଏହା ହୃଦେ ଗର୍ବ-ତରୁ ଅଙ୍କୁରି । ୯୭୫ ।
ବଢିଅଛି କରିବି ମୁଁ ତାର ଉତ୍ପାଟନ ।
ମୋ ଭକ୍ତ ଅଟଇ ତ ଭକ୍ତହିତସାଧନ । ୯୭୬ ।
ନାରଦର ହିତ ପୁଣି ମୋର କୁତୂହଳ ।
ସାଧିବ ହେବା ଉପାୟ କରଣ ମଙ୍ଗଳ । ୯୭୭ ।
ପରେ ମୁନି ହରିଙ୍କ ପ୍ରଣମି ଅଭିମାନ—
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାନସରେ ତହୁଁ କରିଲେ ପ୍ରସ୍ଥାନ । ୯୭୮ ।

ବିଶ୍ୱମୋହିନୀ-ସ୍ୱୟମ୍ବର

ତେବେ ନିଜ ମାୟାକୁ ବିସ୍ତାରି ଦାମୋଦର ।
ପଥେ ରଚିଲେ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ନଗର । ୯୭୯ ।

ତାର ବିସ୍ତାର ଅଟେ ଏକଶତ ଯୋଜନ ।
ବୈକୁଣ୍ଠନଗରଠାରୁ ସେ ଅତି ଶୋଭନ । ୯୮୦ ।
ସେ ପୁରର ନାରୀ ନର ରତି କାମ ସମ ।
ହୟ ହସ୍ତୀ ସୈନ୍ୟ ଅଗଣିତ ଅନୁପମ । ୯୮୧ ।
ରାଜା ଶୀଳ-ଋଦ୍ଧି-ନୀତି-ରୂପ-ତେଜୋବଳ—
ପୂର୍ଣ୍ଣ, ଭୋଗେ ବିଳାସେ ଶତ ଶକ୍ର ତୁଲ । ୯୮୨ ।
ବିଶ୍ୱ-ମୋହିନୀ ନାମ୍ନୀ ଅଟଇ ତା ଦୁହିତା ।
ତା ରୂପକୁ ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମଧ୍ୟ ବିମୋହିତା । ୯୮୩ ।
ପୁଣି ସେ ଗୁଣପୂର୍ଣ୍ଣା ତା ସ୍ୱୟମ୍ବର ପାଇଁ ।
ସେ ସ୍ଥାନେ ଉପଗତ ବହୁତ ନରସାଇଁ । ୯୮୪ ।
ମୁନି କୁତୂକେ ସେ ପୁରେ ମିଳି ବୃତ୍ତାନ୍ତକୁ ।
ପ୍ରଜା ମୁଖୁଁ ଶୁଣି ଗଲେ ନୃପ ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତକୁ । ୯୮୫ ।
ତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରି ରାଜା ଦେଖାଇ କନ୍ୟାକୁ ।
ନିବେଦନ କଲେ ଭଲ ମନ୍ଦ କହିବାକୁ । ୯୮୬ ।
ମୁନି ତା ରୂପ ଦେଖି ଭୁଲି ସ୍ୱ-ବିରାଗକୁ ।
ବହୁକାଳ ନିରେଖି ରହିଲେ ତା ଡୌଲକୁ । ୯୮୭ ।
ପୁଣି ତା ଲକ୍ଷଣେ ଅତି-ବିସ୍ମିତ ହୋଇଲେ ।
ମାତ୍ର ନିଜ ମନୋମୋଦ ଲଗ୍ରିଳ ରଖିଲେ । ୯୮୮ ।
ପରେ ଭାବିଲେ ଏହାର ରମଣ ଅମର ।
ସମରବିଜୟୀ ନିତ ସର୍ବ ଚରାଚର । ୯୮୯ ।
ତା ଭାବନାକୁ ନ କହି ପ୍ରଶଂସି କନ୍ୟାକୁ ।
ଭୂନାଥକୁ ତୋଷି ସେ ଗଲେ ଘେନି ବିଦାକୁ । ୯୯୦ ।
ପଥେ ଯାଉଁ ସେ ଚିନ୍ତିଲେ କି ମନ୍ତ୍ର କରିବି ।
ନୃପତି ଦୁହିତାକୁ କେମନ୍ତେ ଲଭିବି ? । ୯୯୧ ।
ତପେ ତପେ କାଳକ୍ଷେପ ନ କରି ଯେପରି ।
କନ୍ୟା ମୋତେ ବରିବ କରିବି ସେପରି । ୯୯୨ ।
ସେ ମୋତେ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ମୋ ଗଳାରେ ହାର ।
ଦେବ ନିଜ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମୋହର ଉପକାର । ୯୯୩ ।

ମାଧବଙ୍କୁ ମାଗିବ ମୁହିଁ ମୁନିବରଙ୍କୁ ।
ମାତ୍ର ବିଳମ୍ବ ହେବ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ଯିବାକୁ । ୯୯୪ ।
ହର ପର ମୋ ହିତୈଷୀ ଆଉ କେ ନାହିଁ ।
ଏମନ୍ତ ବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ସାହା ହେବ ସେହି । ୯୯୫ ।
ଏବେ ଭାବି ସେ ବହୁବିଧେ ସ୍ତବ କରନ୍ତେ ।
କୃପାଳୁ କୌତୁକୀ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୁଅନ୍ତେ । ୯୯୬ ।
ମୁନି ଅଗ୍ରରେ ସକଳ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜଣାଇ ।
ବୋଇଲେ ତୋର ରୂପ ଦିଅ ମୋତେ ଗୋସାଇଁ । ୯୯୭ ।
ନୋହିଲେ ସେ କନ୍ୟାକୁ ଲଭି ପାରିବି ନାହିଁ ।
ମୋ-ହିତ ସାଧନ କରେ କର ଜୀବସ୍ୱାମୀ ! ୯୯୮ ।
ତା ଶୁଣି ହୃଦେ ସ୍ୱ-ମାୟା ବଳକୁ ପ୍ରଶଂସି ।
ରମାକାନ୍ତ ଏମନ୍ତ ବୋଇଲେ ମନେ ହସି । ୯୯୯ ।
ନାରଦ ! ତୋ ପରମ ହିତ ହେବ ଯେମନ୍ତ ।
ନିଃସନ୍ଦେହରେ ମୁହିଁ ଆଚରିବି ତେମନ୍ତ । ୧୦୦୦ ।
ଅପଥ୍ୟ ପଦାର୍ଥକୁ ରୋଗୀ ମାଗିଲେ ହେଲେ ।
ବିଜ୍ଞ ବୈଦ୍ୟ ଦିଏ ନାହିଁ କେଉଁଣସି କାଳେ । ୧୦୦୧ ।
ଏତେ କହି ଶ୍ରୀଧର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଲେ ।
ମାୟା-ବିମୋହିତ ତ ତପସ୍ୱୀ ହୋଇଥିଲେ । ୧୦୦୨ ।
ହରିବାଣୀ ଗୂଢ଼ାର୍ଥ ତେଣୁ ଜାଣି ନ ପାରି ।
ସ୍ୱୟମ୍ବର ପ୍ରଦେଶକୁ ବେଗେ ଗଲେ ଫେରି । ୧୦୦୩ ।
ସେ ଭାବିଥିଲେ ଶ୍ରୀହରି-ବରରୁ ନିଜର ।
ଆକାର ହୋଇଅଛି ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋହର । ୧୦୦୪ ।
ସେ କାରଣୁ ତାକୁ ଦେଖି ନରପତି-ବାଳା ।
ଆନର କଣ୍ଠେ ଦେବ ନାହିଁ କୁସୁମମାଳା । ୧୦୦୫ ।
ମାତ୍ର ମୁନିର ମଙ୍ଗଳ ନିମିତ୍ତ ଶ୍ରୀହରି ।
ତାକୁ ଅଦର୍ଶନୀୟ କୁରୂପୀ ଥିଲେ କରି । ୧୦୦୬ ।
ସ୍ୱୟଂ ବରସ୍ଥାନରେ ମଞ୍ଚପୀଠନିକରେ ।
ବସିଥିଲେ ପରିବାର ସହ ଧବଳରେ । ୧୦୦୭ ।

କାରଣ ଜାଣି ନ ପାରି ଶଙ୍କି ନାରଦଙ୍କୁ ।
ନମିଲେ ଚକ୍ରିରେ ନତ କରି ମସ୍ତକକୁ । ୧୦୦୮ ।
ତହୁଁ ବିପ୍ରବେଶେ ଦୁଇ ଶିବଗଣେ ଥିଲେ ।
ସେ ମାତ୍ର ମୁନି ଚରିତ ଜାଣିଥିଲେ ଭଲେ । ୧୦୦୯ ।
ସେ ଦୁହେଁ ମୁନିର ପୀଠପାର୍ଶ୍ୱ ଦ୍ୱୟେ ବସି ।
ତାଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ଏମନ୍ତ ସମ୍ଭାଷିଲେ ହସି । ୧୦୧୦ ।
ଏ ତ ବିବାହୁଅଛି କେବଳ ହରି ପରି ।
ଏହାଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟରେ ବରିବ ସେ ସୁନ୍ଦରୀ । ୧୦୧୧ ।
ଏହା ଶୁଣି ମାୟାମୁଢ଼ ମୁନି ଉଲ୍ଲସିଲା ।
ତାଙ୍କ ବକ୍ରୋକ୍ତି-ଭାବକୁ ବୁଝି ନ ପାରିଲା । ୧୦୧୨ ।
ତେବେ ମାଳା ଧରି ହଂସଗତି ନୃପସୁତା ।
ସଭାମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶିଲ ହୋଇ ସଙ୍ଗୀଯୁତା । ୧୦୧୩ ।
ସେ ନାରଦର କପିମୁଖକୁ ଭୟଙ୍କର ।
ସ୍ଥୂଳତନୁକୁ ଦେଖି ତହୁଁ ଗଲା ସତ୍ୱର । ୧୦୧୪ ।
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭୂ-ପତିଙ୍କୁ ଲଙ୍ଘିକ ଯାଇ ଯାଇ ।
ଏକ ନୃପଗଳାରେ ଦେଲା ମାଳା ଲମ୍ବାଇ । ୧୦୧୫ ।
ସେ ରୂପ-ଭୂପେ ହରି ସେଠାକୁ ଆସିଥିଲେ ।
କନ୍ୟା ସେନି ସେ କ୍ଷଣେ ସେଠାରୁ ଚଳିଲେ । ୧୦୧୬ ।
ତାହା ଦେଖି ନରେନ୍ଦ୍ରବୃନ୍ଦ ହୋଇ ନିରାଶ ।
ପ୍ରତିସ୍ଥାନ କଲେ ତେଜି ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ । ୧୦୧୭ ।

ନାରଦ କୋପ

ମୁନି ଅତି ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ମୋହମତରେ ।
ଚଳିଲ ରଙ୍ଗିଧନ ହରଗଣ ପ୍ରତିରେ । ୧୦୧୮ ।
କେନି ଦୈବେ ଯବେ ହସି ସ୍ୱମୁଖ ମୁକୁରେ—
ଦେଖିବାକୁ ମୁନିଙ୍କ କହୁ ଲାଗିଲେ ଡରେ । ୧୦୧୯ ।
ନାରଦ ସ୍ୱବଦନକୁ ଦେଖିଲେ ଜଳରେ ।
ଶୈବଙ୍କୁ ଏମନ୍ତ ଶାପ ଦେଲେ କୋପଭରେ । ୧୦୨୦ ।

ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ କପଟୀ ପାପୀ ଦୁଷ୍ଟ ଦାନବ ।
ମୋତେ ହାସ୍ୟ କଲ ଫଳ କର ଅନୁଭବ । ୧୦୨୧ ।
ମୋ ଶାପ ଫଳକୁ ତୁମ୍ଭେ ବୁଝିଲେ ଏଣିକି—
ଥଟ୍ଟା ଆଉ କରିବ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ ମୁନିଙ୍କି । ୧୦୨୨ ।
ଏତେ ବୋଲି ପୁଣି ଚଳେ ନାରଦ ପ୍ରକୃତ ।
ରୂପକୁ ଦେଖିଲେ ହେଲେ, ସେ ନୋହୁ ମୁଦିତ । ୧୦୨୩ ।
କ୍ରୋଧେ ଥରଥର ହୋଇ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ତରେ ।
ଯାଉ ଯାଉ ପାଇଲ ଏପରି ସ୍ୱମତରେ । ୧୦୨୪ ।
ହରିଙ୍କ ଶାପ ଦେବ ଭବା ମୁହିଁ ମନସ୍ତ ।
ଦୁଃସହ ପରାଭବକୁ କପଟ ସହିବ । ୧୦୨୫ ।
ତେବେ ପଥେ ସ୍ୱିକଳା ନପଜା ସହିତରେ ।
ଦାନବାରି ଦେଖା ଦେଲ ପୁଚ୍ଛିଲେ ମଧୁରେ । ୧୦୨୬ ।
ମୁନିବର । କେଉଁଠାରୁ କଲୁଛ ଗମନ ?
କାହିଁକି ତୋ ମୁଖ କଞ୍ଜ ହୋଇଛି ମଳିନ ? । ୧୦୨୭ ।
ସେପରି ହରିଙ୍କ ଦେଖି, ତାର ବାଣୀ ଶୁଣି ।
କ୍ରୋଧରେ ଅଥୟ ହୋଇ ମାୟାଗ୍ରସ୍ତ ମୁନି । ୧୦୨୮ ।
ବୋଇଲ ତୋହର ଇର୍ଷା କପଟ ବହୁତ ।
ତୁହି ଅଟୁ ଅସହନ ଗୁଣ-ସମ୍ଭୂତ । ୧୦୨୯ ।
ସିନ୍ଧୁ-ମନ୍ଥନ କାଳେ ବାଇ କରି ହରକୁ ।
ପାନ କରାଇଲୁ ତା ମୁଖେ ହଳାହଳକୁ । ୧୦୩୦ ।
ଦେଲ ସୁରା ଅସୁରଙ୍କୁ, ଗରଳ ହରଙ୍କୁ ।
ଆପେ ଅପହରିଲୁ ରମାକୁ କୌସ୍ତୁଭକୁ । ୧୦୩୧ ।
ତୁହି ସ୍ୱାର୍ଥୀ ତୁଲେ ବଡ଼ କିଏ ତୋଠାରୁ ।
ନ ଥିବାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହୋଇ କରୁ ଯା ପାରୁ । ୧୦୩୨ ।
ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀ ଡ଼ହଳ ବଗଳ ହେଉଥିଲେ ।
ଶୋଚନା ନ କରି ତୁହି ମୋଦ ପାଉ ଭଲେ । ୧୦୩୩ ।
ତୋର ସବଳତା ନାହିଁ କାହାଠାରେ ହେବେ ।
କେଉଁ କର୍ମ ମଧ୍ୟ ତୋତେ ବାଧେ ନାହିଁ ଭାଲେ । ୧୦୩୪ ।

ତୁମ୍ଭ ଏବେ ଚଳେ କଲ ମୋର ନିବାସକୁ ।
ତା ପ୍ରତିଫଳରୂପେ ଦେଲ ମୋ ଏ ଶାପକୁ । ୧୦୩୫ ।
ଯେଉଁ ଦେହ ବହି ମୋତେ କଲ ପ୍ରତାରଣ ।
କଲ ତୁମ୍ଭ କର ସେହି ଦେହକୁ ଧାରଣ । ୧୦୩୬ ।
ତୁମ୍ଭ ମୋତେ କରିଥିଲ ମର୍କଟ ସ୍ୱରୂପ ।
ତେଣୁ ତୋର ସାହା ହେଉ ମର୍କଟ କଲାପ । ୧୦୩୭ ।

ତୁମ୍ଭ କରିଅଛୁ ମୋର ବହୁତ ଅନିଷ୍ଟ ।
ଯେ କାରଣରୁ ପାଅ ଜାୟା ବିଚ୍ଛେଦ କଷ୍ଟ । ୧୦୩୮ ।
ଯେ ଶାପ ଦିଅ ମୋତେ ସେନା ଦୈତ୍ୟ-ସୂଦନ ।
ପାଇଁଙ୍କ ଏହା ଅଟେ ସୁର-ହିତ ସାଧନ । ୧୦୩୯ ।
ପରେ ସେ ନିଜ ମାୟାକୁ ସଙ୍କୋଚ କରନ୍ତେ ।
ସିନ୍ଧୁସୁତା ରାଜସୁତା ଅଦୃଶ୍ୟ ହୁଅନ୍ତେ । ୧୦୪୦ ।

ନାରଦ ସ୍ୱସ୍ଥ ହୋଇ ନମି ହରି ପାଦକୁ ।
ଏମନ୍ତ ବୋଇଲେ ଲଭି ଅତ୍ୟନୁତାପକୁ । ୧୦୪୧ ।
ହେ ପ୍ରଣତାର୍ତ୍ତି ହର ! ମୋରେ କରୁଣା କର ।
ନିରର୍ଥକ ହୋଇ ଯାଉ ମୋର ଶାପ ଗୀର । ୧୦୪୨ ।
ପାପୀ-ପାପ-ହରଣରେ ଯଶ ଅଛି ବୋଲି ।
ସ୍ପର୍ଶିବା ପାପୀର ପାପ-ଭାର ନୁହେ ଟୋଲି । ୧୦୪୩ ।
ଏକାରଣେ ତୋତେ ଗ ଲ ଦେଲ ମୁହିଁ ଦ୍ରୋହୀ ।
ଅଭିଶାପ ପାତକରୁ କପର ହେବ ନାହିଁ ? ୧୦୪୪ ।
ତା ଶୁଣି ବିଷ୍ଣୁ ବୋଇଲେ ତୋ ଶାପ ସାର୍ଥକ—
ହେବ, ଯେଣୁ ସେ ଅଟେ ଦେବହିତସାଧକ । ୧୦୪୫ ।
ତୁମ୍ଭ ଚିତ୍ତରେ ଜପ ଶିବ ନାମ ଶତକୁ ।
ମୋ ନିନ୍ଦନ-ପାତକରୁ ହେବ ମୋଚନକୁ । ୧୦୪୬ ।

ଏ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭିତରେ ଖୋଜିଲେ ବୁଲି ବୁଲି ।
ଶିବ ନାହିଁ ମୋର ପ୍ରିୟ ସଦାଶିବ ତୁଲି । ୧୦୪୭ ।
ଯାହାରେ କୃପା ନ କରେ ଶିବଭାବ ସାଇଁ ।
ସେ ପ୍ରାଣୀ ମୋର ଭକ୍ତିକ ପଦପାରେ ନାହିଁ । ୧୦୪୮ ।

ଯେନ ମୋ ବର ମୋଦେ ଶ୍ୱେତ ଭବ ଭ୍ରମଣ ।
ମୋ ମାୟା-ଜାଲରେ ଅଉ ନାହିଁ ତୋ ବନ୍ଧନ । ୧୦୪୯ ।
ଏତେ କହି ଭଗବାନ ହେଲେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ।
ମୁନି ସତ୍ୟଲୋକ ପାଇଁ କଲେ ହରି ଧ୍ୟାନ । ୧୦୫୦ ।
ବାଟରେ ଭେଟିଲେ ସେ ଶିବଗଣଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ।
ସେ ଦୁହେଁ ଜଣାଇଲେ ପ୍ରଣମି ନାରଦଙ୍କୁ । ୧୦୫୧ ।
ଅମ୍ଭେ ଶାପ ନୋହୁ ଅଟୁ ହରସହଚର ।
ଅମ୍ଭ ଅପରାଧକୁ କୃପାରେ କ୍ଷମା କର । ୧୦୫୨ ।
ତାଙ୍କୁ କୃପାଳୁ ମୁନି କହିଲେ ଏହୁପର ।
ମାୟାମୋହେ ମୁଁ କରିଛି ଅନିଷ୍ଟ ତୁମ୍ଭର । ୧୦୫୩ ।
ମୋ ଶାପାନୁସାରେ ତୁମ୍ଭେ ଦାନବ ହୋଇବ ।
ମାତ୍ର ଅତି ସମ୍ପତ୍ତି ବଳବୀର୍ଯ୍ୟ ପାଇବ । ୧୦୫୪ ।
ବିଶ୍ୱବିଜୟୀ ହୋଇ ବିସ୍ତାରି ପ୍ରଭାବକୁ ।
ଚରଣେ ଲୋଟାଇବ ବୃନ୍ଦାରକ-ବୃନ୍ଦଙ୍କୁ । ୧୦୫୫ ।
ତେବେ ହରି ମନୁଜ ହୋଇ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ରଣେ ।
ବଧ କରି କୈବଲ୍ୟକୁ ଦେବେ ସକରୁଣେ । ୧୦୫୬ ।
ଏତେ ଶୁଣି ସେ ବେନି ନମି ମୁନିଙ୍କ ପାଦ ।
ଚଳିଲେ କେତେକାଳ ପରେ ରାକ୍ଷସ ହୋଇ । ୧୦୫୭ ।
ହରି ନର ହେବାକୁ ଏହି ଏକ କାରଣ ।
ଏପରି କଳ୍ପେ କଳ୍ପେ ସମ୍ଭବ ନାରାୟଣ । ୧୦୫୮ ।
ଦୁଷ୍ଟଙ୍କୁ ମାରି ହରି ବସୁନ୍ଧରା-ଭରକୁ ।
ଲୋପ କରେ ମୁପର୍ବ ସୁଜନ ସମୂହଙ୍କୁ । ୧୦୫୯ ।
ମୋ କଥିତ ଚରିତରୁ ହୁଅଇ ବିଦିତ ।
ନାରଦ ପରି ଜ୍ଞାନୀ ମଧ୍ୟ ମାୟା-ମୋହିତ । ୧୦୬୦ ।
ପୁଣି ଏତ ହରି ଭକ୍ତପ୍ରିୟ ଦୁଃଖହର ।
କୌତୁକୀ ସେବାନୁକୂଳ କରୁଣାସାଗର । ୧୦୬୧ ।
ମାୟାରେ ମୋହିତ ନୋହୁ ସୁରାସୁର-ନର—
ନକରେ ଭଏ ନାହିଁ ? ସର୍ବେ ମାୟା-କିଙ୍କର । ୧୦୬୨ ।

ମାୟା ମୁକ୍ତକ ବାଞ୍ଛିବା ପ୍ରାଣୀର ଆଶ୍ରୟ ।
କେମନ୍ତ ମହାମାୟା-ନାଥ ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ପ୍ରିୟ । ୧୦୬୩ ।

ଶତରୂପା ମନୁ ଚରିତ

ଅବ ଏକ କାରଣକୁ କହିବ ଶ୍ରୀରାମ—
ଜନ୍ମିବାକୁ ହୋଇ ଉତ୍କଳାମ୍ଭୋଧି-ସୋମ । ୧୦୬୪ ।
ଯେ କ୍ଷଣ ସଙ୍ଗେ ବନେ ବାଳ ପର ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ।
ଯା ରୂପେ ସଖୀରୂପ ତୁମ୍ଭ ମନ ଭ୍ରମିଲ୍ଲ । ୧୦୬୫ ।
ଅଦ୍ୟାବଧି ତୁମ୍ଭେ ଯାହା ମାୟାମୋହମୁକ୍ତା ।
ସେ ଭ୍ରମର କଥା ଶୁଣି ହୁଅ ମାୟାମୁକ୍ତା । ୧୦୬୬ ।
ପୃଥ୍ୱୀର ପ୍ରଥମେଶ ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ମନୁ ।
ତାରେ ସୁହାତା ଶତରୂପା ନାମ୍ନୀ ସୁତନୁ । ୧୦୬୭ ।
ତାଙ୍କ ଜନ୍ମିଲ୍ଲ ହେଲୁନ୍ତୁ ମାନବ ମନୁଜ ।
ନାମ୍ୟୁଗ ହୋଇଲ୍ଲ ନରଙ୍କର ସହଜ । ୧୦୬୮ ।
ସେ ଦମ୍ପତ ନରେନ୍ଦ୍ରର ଧର୍ମପରାୟଣ ।
ମନୁସ୍ମୃତି ଅଟଇ ସେ ମନୁର ରଚନ । ୧୦୬୯ ।
ଉତ୍ତାନପାଦ ନୃପ ତାହାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠସୁତ ।
ଦ୍ୱିତୀୟ ତନୟ ଅଟେ ନାମ ପ୍ରିୟବ୍ରତ । ୧୦୭୦ ।
ଉତ୍ତାନପାଦ ନୃପ ପୁତ୍ର ଧ୍ରୁବ ନାମକ ।
ସେ ବାଲ୍ୟକୁ ହେଲ୍ଲ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭକ୍ତ-ବର୍ଗ-ନାୟକ । ୧୦୭୧ ।
ପ୍ରିୟବ୍ରତ ନୃପତିର ଉଦାର ଚରିତ ।
ବେଦ-ପୁରାଣ ପ୍ରଭୃତିରେ ହୋଇଛନ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣିତ । ୧୦୭୨ ।
ସେ ଦମ୍ପତିଙ୍କ ନନ୍ଦନା ଦେବହୂତି ସତୀ ।
କର୍ଦ୍ଦମ ପ୍ରଜାପତିର ପ୍ରାଣ-ପ୍ରିୟବନ୍ତା । ୧୦୭୩ ।
ତାହାର ଉଦର ଶୁକ୍ତି ମୁକ୍ତା ଫଳ ସବ ।
କପିଳ ମୁନିରୂପେ ଅବତରିଲ୍ଲ ଭବ । ୧୦୭୪ ।
ସେ ମୁନିଙ୍କ ସାଂଖ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଦର୍ଶନଗଣ—
ପ୍ରମୁଖ ହୋଇ କରେ ବୁଧ-ଚିତ୍ତ ତୋଷଣ । ୧୦୭୫ ।

ମନୁ ଚିରକାଳ ଧରି ଧର୍ମମାର୍ଗେ ପାଳି ।
ଭୁଞ୍ଜିଲେ ସକଳ ସୁଖ ଭୋଗ-ବୈଭବାଳି । ୧୦୭୬ ।
ଦିନେ ସେ ମନେ ଭାବିଲେ ହରିଚନ୍ଦ୍ର ବିନା ।
ଆପଣାର ଜୀବନ କେବଳ ବ୍ୟର୍ଥ ସିନା । ୧୦୭୭ ।
ସେ କ୍ଷଣି ସେ ବିରାଗୀ ହୋଇ ରାଜ୍ୟ ସୁତଙ୍କୁ ।
ଦେଇ ପତ୍ନୀ ସହ ଗଲେ ନୈମିଷ ବନକୁ । ୧୦୭୮ ।
ସେ ବନ ତ ପବିତ୍ର ସିଦ୍ଧିଦ ସିଦ୍ଧାବାସ ।
ଗୋମତୀ ପ୍ରଭୃତି ପୁଣ୍ୟତୀର୍ଥଙ୍କ ନିବାସ । ୧୦୭୯ ।
ସେଠାରେ ସେ ମିଥୁନ ପ୍ରବେଶି ବଲ୍କବାସ ।
ପିନ୍ଧି ଗ୍ରହଣ କରି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଋଷିବେଶ । ୧୦୮୦ ।
ତପସ୍ୱୀଙ୍କ ମେଳେ ହୋଇ ତୀର୍ଥୋଦକ ସ୍ନାତ ।
ଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ବଦନରୁ ଶୁଣି ପୁରାଣ-ବ୍ରାତ । ୧୦୮୧ ।
ବାସୁଦେବ-ମୁଖ୍ୟଚନ୍ଦ୍ର-ପରବଶ ହୋଇ ।
ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରୂପକୁ ମାନସରେ ଧ୍ୟାଇ । ୧୦୮୨ ।
ଦ୍ୱାଦଶାକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ରରାଜକୁ ଜପକଲେ ।
ନିର୍ଗୁଣ-ବ୍ରହ୍ମ-ଦର୍ଶନେ ମନ ବଳାଇଲେ । ୧୦୮୩ ।
ବେଦ ପ୍ରମାଣ ମାନି ତାଙ୍କ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ।
ଯାହାର ଅଂଶ ମାତ୍ର ବିଧି ବିଷ୍ଣୁ ମହେଶ । ୧୦୮୪ ।
ସେ ଅଜ ନିର୍ବିକାର ହେଲେହେଁ ନିରାକାର ।
ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ-ହେତୁ ନିମିତ୍ତେ ହୁଅଇ ସାକାର । ୧୦୮୫ ।
ବର୍ଷାଶୀତାତପଙ୍କୁ ଭୟ ନ କରି ମନେ ।
ନେଲେ କେତେକାଳ ଫଳ-ମୂଳ-ଶାକାଶନେ । ୧୦୮୬ ।
ପରେ ଜଳପାନେ ଛ ହଜାର ବତ୍ସର ।
ପବନାହାରେ ସାତ ହଜାର ସମ୍ବତ୍ସର । ୧୦୮୭ ।
ପୂରିଲ ନିରାହାର ବ୍ରତେ ଅଯୁତେ ସମ ।
ଏକପାଦେ ଛିଡ଼ା ହେଲେ ସେ ଦମ୍ପତ୍ୟୁତ୍ତମ । ୧୦୮୮
ତାଙ୍କ ଘୋରତପ ଦେଖି ବିଧି ବିଷ୍ଣୁ ହର ।
ତାହାଙ୍କ ସମୀପକୁ ଯାଇ ବହୁତ ଥର । ୧୦୮୯ ।

ଲୋକ ଦେଖାଇ ବରପ୍ରକରକୁ ଯାଚିଲେ ।
ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ଇଷ୍ଟମୂର୍ତ୍ତି ଠାଣି ନ ପାଇଲେ ।୧୦୯୦।
ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅସ୍ଥିମାତ୍ର ଶରୀର ।
ପୀଡ଼ା-ବହୁତ ଇଷ୍ଟଙ୍କ ମାନସ ତାଙ୍କର ।୧୦୯୧।
ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରଭୁ ଜାଣି ତାଙ୍କ ଗାଢ଼ ଭକ୍ତି ।
"ବର ମାଗ, ବର ମାଗ" ବୋଲିବା ଉକ୍ତି ।୧୦୯୨।
କୃପାମୃତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭବ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗମ୍ଭୀରେ ।
ଅତାଏବ ସ୍ଵପ୍ନରସ ସ୍ତନିତ ପ୍ରକାରେ ।୧୦୯୩।
ସେ ବାଣୀ-ସୁଧାକୁ କର୍ଣ୍ଣ ମୁଖେ ପାନ କରି ।
ସେ ହୃଦେ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ହୋଇଲେ ପୂର୍ବ ପରି ।୧୦୯୪।
ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ-ନନ୍ଦନ ପୁଲକିତ ଶରୀରରେ ।
ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗେ ପ୍ରଣମି ଜଣାଇଲେ ଏ ସ୍ତବରେ ।୧୦୯୫।
ଦାୟକଳ୍ପକ ପ୍ରଣତ-ପାଳ ଜଗଦୀଶ ।
ସକଳସୁରେନ୍ଦ୍ରାଦ ନତ ପଦ୍ମ ହରୀଶ ।୧୦୯୬।
ତୋର ପେଖଁ ରୂପ ଶିବ ଚତୁ ଚିତ୍ପତି ।
ଯେ ଅଶ୍ଵିନୀର ମାନସ ମାନସ-ବରିଷ୍ଠ ।୧୦୯୭।
ଯାହା ପ୍ରାପ୍ତିର ସାଧନ ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ କହେ ।
ଯାକୁ ନିର୍ଗୁଣ ସଗୁଣ ବୋଲି ବେଦ କହେ ।।୧୦୯୮।
ସେ ରୂପକୁ ଆମ୍ଭ ନେତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେଖାଇ ।
କୃପାରେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ କର ସର୍ବଶାନ୍ତି ।୧୦୯୯।
ଏବେ ଶୁଣି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ନନ୍ଦନ ବକ୍ତ୍ର ।
କୃପା-ପାରାବାର ସମ୍ମୁଖ ହେଲେ ବ୍ୟକ୍ତ ।୧୧୦୦।
କାନ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ର-ନୀଳାମ୍ବୁଦ ଜଳ ଜଳାମ୍ବୁଜ ।
ଅତୀବ ଲଳିତ ଲୋହ ଲୋହ ପୀନଭୁଜ ।୧୧୦୧।
ଶାରଦ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର-ମୁଖ ଅରବିନ୍ଦ ସ୍ମର ।
ଲଳ-ପ୍ରବାଳାଧର ସ୍ମିତ-ଚନ୍ଦ୍ରଲୋଳ ।୧୧୦୨।
କୁଣ୍ଡଳ ଲୋଳ-ବଦଳ-ଉଦ୍ଧରନ ।
ନାନା ଭୂଷଣ ଜବ ଭଳକାର ନୂପୁର ।୧୧୦୩।

ଚନ୍ଦ୍ରିକା ସମ ମନ୍ଦହାସ ସ୍ମିତ ଶୋଭିତ ।
କମ୍ବୁ କଣ୍ଠ ସୁବିଶାଳ ହୃଦୟଫଳକ । ୧୧୦୪ ।
ଶ୍ରୀବତ୍ସ କୌସ୍ତୁଭମଣି ବନମାଳାଧର ।
ମନୋହରକରନ୍ୟସ୍ତବରଶୃପଶର । ୧୧୦୫ ।
ରତ୍ନ କିରୀଟ କୁଣ୍ଡଳ କେୟୂର ସଜ୍ଜିତ ।
ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳନ୍ୟସ୍ତ ପୀତ-ଚେଳ ଶୋଭିତ । ୧୧୦୬ ।
ଆଜାନୁଲମ୍ବିତ ବାହୁ କଟି କୃଶ ତର ।
ଯମୁନାତରଙ୍ଗ ଭ୍ରମ ସମ ନାଭିବର । ୧୧୦୭ ।
ମଧ୍ୟ କଟି-ତଟ ବଳିତ୍ରୟଯୁତୋଦର ।
ପାଦ ଭୂଷଣାବୃତ ହୃଷ୍ଟ ମୁନି-ଚିତ୍ତ-ଭ୍ରମର । ୧୧୦୮ ।
ତା ବାମେ ସ୍ଥିତା ଆଦ୍ୟଶକ୍ତି ତ୍ରିଗୁଣ-ଗଣା ।
ବିଶ୍ୱସୃଷ୍ଟିକାରିଣୀ ଶକ୍ତି ସର୍ବ ଜନନୀ । ୧୧୦୯ ।
ଏମନ୍ତ ଅତ୍ୟଦ୍ଭୁତ ସୀତା-ରାମ-ରୂପ ।
ଦେଖି ଅଷ୍ଟସୌ ନରେନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ସ୍ୱର୍ଗୀ-ରୂପ । ୧୧୧୦ ।
କେତେକ୍ଷଣ ପରେ ଚେତ ପ୍ରାପ୍ତ ବେଦନାପାଦ ।
ହର୍ଷ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗେ ନମିଲେ ଲଭି ଅତି ମୋଦ । ୧୧୧୧ ।
ତାଙ୍କୁ ସ୍ତବର କଣ୍ଠେ ତୋଷି କୃପାସାଗର ।
ବୋଇଲେ ମୁଁ ପ୍ରସନ୍ନ ମାଗ ବାଞ୍ଛିତ ବର । ୧୧୧୨ ।
ତାହା ଶୁଣି ମନୁ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ।
ବିନୟରେ ଧୀରେ ଜଣା କଲେ ଏହୁପରି । ୧୧୧୩ ।
ହେ ନାଥ ! ତୋହର ଚରଣ-ସାରସ ଦର୍ଶନେ ।
ମୋର ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲା ଯତନେ । ୧୧୧୪ ।
ତଥାପି ଅଛି ଏକ ଲାଳସା ମନ ଅଛି ।
ଜଣାଇବାକୁ ମୋ ମନ କୁଣ୍ଠିତ ହେଉଛି । ୧୧୧୫ ।
ନିର୍ଦ୍ଧନ ଜନ ଯାଇ କଳ୍ପତରୁମୂଳକୁ ।
ତା ମହିମା ନ ଜାଣି ମାଗେ ଅଳ୍ପ ଧନକୁ । ୧୧୧୬ ।
ତୁମ୍ଭ ଦାତାଏ, ତୋର ଅଦେୟ ନାହିଁ କିଛି ।
ତେବେହେଁ ସନ୍ଦେହ ମୋ ଚିତ୍ତକୁ ବାଧୁଅଛି । ୧୧୧୭ ।

ତୁ ସର୍ବଙ୍କ ସ୍ୱବଶ୍ୟାତ୍ମା ସଂକୋଚିତ ଭକ୍ତ ।
ମୁଁ ନ ଜାଣେ ମୋ ସ୍ପୃହା ଯୁକ୍ତ କିବା ଅଯୁକ୍ତ । ୧୧୧୮ ।
ଏମନ୍ତ ସଂଶୟାପନ୍ନ ଚିତ୍ତକୁ ଅନାଇ ।
ମୃଦୁସ୍ୱରେ ବୋଇଲେ ସୀତାଦେବୀର ସାଇଁ । ୧୧୧୯ ।
ନୃପ ତୁ ସନ୍ଦେହକୁ ବରଜି ମାଗ ବର ।
ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବି ତୋର ବାଞ୍ଛାକୁ ଏ ନିକର । ୧୧୨୦ ।
ପ୍ରଭୁବାଣୀରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ବହି ବୋଇଲେ ମନୁ ।
ଶୁଣ ଏବେ ପ୍ରକଟଇଁ ମୋ ବାଞ୍ଛାକୁ ମନୁ । ୧୧୨୧ ।
ତୋ ଏ ଦିବ୍ୟରୂପ ଦେଖି ତୋ ପରି ନନ୍ଦନ ।
ଲଭିବାକୁ ଅଭିଳାଷ କରଇ ମୋ ମନ । ୧୧୨୨ ।
ମନୁର ଏ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନକୁ ଶୁଣି ।
ତାହା ଭାବକୁ ଜାଣି ପ୍ରଭୁ 'ତଥାସ୍ତୁ' ଭଣି । ୧୧୨୩ ।
ପୁଣି ବୋଇଲେ ଅଶେଷେ ତୋ ସମ କିଏ ନାହିଁ ।
ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ଭବିବ ତୋର ତନୟ ହୋଇ । ୧୧୨୪ ।
ପରେ କରଯୋଡ଼ି ଥିଲେ ରାଣୀକି ଅନାଇ ।
ବୋଇଲେ ବର ମାଗ ସଂଶୟ କର ନାହିଁ । ୧୧୨୫ ।
ତା ଶୁଣି ସେ ଜଣାଇଲେ ମୋ ଚତୁର ପତି ।
ମାଗିଥିବା ବରେ ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ମତି । ୧୧୨୬ ।
ନାଥ ତୁ ତ ସର୍ବଜ୍ଞ ଭକ୍ତ ସ୍ୱପ୍ରକାଶକ ।
ଅବ୍ରହ୍ମସ୍ତମ୍ବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରପଞ୍ଚ-ଜନକ । ୧୧୨୭ ।
ସମ୍ମତ କଲେ ହେବେ ବଶ୍ୟ ହୋଇ ଚିତ୍ତରେ ।
ଘର ଅମ୍ଭର ପୁତ୍ର ହେବୁ ତେବେଁ ସ୍ୱତରେ । ୧୧୨୮ ।
ଏ ସଂଶୟ ମୋ ମନକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବାଧଇ ।
ପୁଣି ମୁଁ ଜାଣେ ତୋ ବାଣୀ ଅନ୍ୟଥା ନୁହଇ । ୧୧୨୯ ।
ତୋ ଭକ୍ତ ଦୀନଜନୁରାଗେ ହେବୁ ଅମ୍ଭ ସୁତ ।
ତେଣୁକ ମାତେ ମୋ ବାଞ୍ଛା ନୁହେ ସମାପତ । ୧୧୩୦ ।
ତୋ ଭକ୍ତ ବିକଳ ଦେଖି ସୁଖ ଗତ ଜନ—
ଭକ୍ତି ଛିଡ଼, ସେସବୁ ବର ମୋତେ ପ୍ରଦାନ । ୧୧୩୧ ।

ଏମନ୍ତ ତା ମୃଦୁ ଗୂଢ଼ ରୁଚିର ବଚନ ।
ଶୁଣି କୃପାରେ ତଥାସ୍ତୁ ଭଣି ନିରଞ୍ଜନ । ୧୧୩୨ ।
ପୁଣି କହିଲେ ଜନନା! ମୋ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ।
କେବେ ନ ଯିବ ଅସ୍ୱଞ୍ଜନ ତୋର ଚିତ୍ତରୁ । ୧୧୩୩ ।
ମନୁ ପୁଣି ପ୍ରଣମି ଜଣାଇଲେ ଏମନ୍ତ ।
ହେ ଭକ୍ତବତ୍ସଳ କୃପା କର ସୀତାକାନ୍ତ । ୧୧୩୪ ।
ତୋ ପାଦାମ୍ବୁଜଯୁଗଳୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ସେବିଲି ।
ତେବେହେଁ ପୁତ୍ରେଷଣାରୁ ବିମୁକ୍ତ ନୋହିଲି । ୧୧୩୫ ।
ଏ ସମ୍ବାଦ ଶ୍ରବଣ କରିବା ଜନଚୟ ।
ମୋତେ ଜ୍ଞାନହୀନ ବୋଲି ଭାବିବେ ନିଶ୍ଚୟ । ୧୧୩୬ ।
ମଣି ବିନା ଫଣି-ଫଣା ଜଳ ବିନା ମୀନ ।
ପରାୟେ ତୋହ ବିନା ମୋର ଜୀବନ ହୀନ । ୧୧୩୭ ।
ଏତେ କହି ଜଗଦୀଶ-ପାଦଯୁଗଳକୁ ।
ଧରି ମନୁ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେଲେ ଚିତ୍ତ ମୌନକୁ । ୧୧୩୮ ।
ତେବେ କୃପାଳୁ ପ୍ରଭୁ ବୋଇଲେ ତୋଷି ତାକୁ ।
ଜନକ ! ପୂରିବ ତୋ ବାଞ୍ଛା ବହ ମୁଦକୁ । ୧୧୩୯ ।
ଏବେ ଇନ୍ଦ୍ର ସମ ଭୋଗ ଭୁଞ୍ଜି ସ୍ୱର୍ଗପୁରେ ।
କେତେକାଳ ପରେ ନୃପ ହୁଅ ସାକେତରେ । ୧୦୪୦ ।
ତୋ ବାଞ୍ଛାନୁସାରେ ତେବେ ନରାଙ୍ଗ ଧରିବି ।
ତୋ ସୁତ ହୋଇ ବିଚିତ୍ର-ହିତ-ଲୀଳା କରିବି । ୧୧୪୧ ।
ଯେ ସେ ଲୀଳାକୁ ଚିତ୍ତରେ ଶ୍ରବଣ କରିବ ।
ସେ ମୋହରୁ ମୁକ୍ତ ପାଇ ସଂସାରୁ ତରିବ । ୧୧୪୨ ।
ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଜଗଜ୍ଜନନୀ ମାୟା ମୋର ।
ଏ ମଧ୍ୟ ଧରଣୀରେ ଲଭିବ ଅବତାର । ୧୧୪୩ ।
ଏହା ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଭଗବାନ ।
ଅଦ୍ଭୁତ ସହିତରେ ହେଲେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ । ୧୧୪୪ ।
ସେ ଦମ୍ପତି ତଦ୍ଭକ୍ତ ହୋଇ ସେହି ସ୍ଥଳେ ।
କେତେକାଳ ରହି ତନୁ ତେଜି ସ୍ୱର୍ଗ ଗଲେ । ୧୧୪୫ ।

ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର-ଚରିତ

ଏବେ ଶୁଣ ଅନ କଥା କେବଳ ନାମକ ।
ଦେଶ ତ କଳିଙ୍ଗ ସତ୍ୟକେତୁ ତା ନାୟକ । ୧୧୪୬ ।
ଯେହୁ ଧର୍ମଧୁରନ୍ଧର ସୁନୀତି ନିଧାନ ।
ଲାଗି ପ୍ରତାପ ସହିତ ଅତି ବଳବାନ । ୧୧୪୭ ।
ତାର କେବଳ ପୁତ୍ର ମାତ୍ର, ସେ ଦୁହେଁ ଜନକ—
ସଦୃଶ ସକଳ ପୂତ ଗୁଣ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣକ । ୧୧୪୮ ।
ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ତନୁଜଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟ ସମର୍ପଣ କରି ।
ସେ ନୃପତି ବାନପ୍ରସ୍ଥ ହେଲେ ହରି ପୁରି । ୧୧୪୯ ।
ପ୍ରଥମଜ ପ୍ରତାପଭାନୁ ହେଲେ ରାଜନ ।
ବଳରାଶି ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁତ୍ର ଅରିମର୍ଦ୍ଦନ । ୧୧୫୦ ।
ଅତିବ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ ଭ୍ରାତୃଦ୍ୱୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ।
ପ୍ରତାପଭାନୁ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପାଳନ୍ତି ଧର୍ମରେ । ୧୧୫୧ ।
ତା ର ମନ୍ତ୍ରୀ ପଣ୍ଡିତ ଧର୍ମରୁଚି ନାମ ।
ଶୁକ୍ର ସମାନ ରାଜନୀତିରେ ସଂଗ୍ରାମ-କ୍ଷମ । ୧୧୫୨ ।
ଅନେକ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବୀରଙ୍କ ବଳ ସେନା ।
ଚତୁରଙ୍ଗ ଅମିତେ ଚଳେ ସେ ଭୂମିପାଳ । ୧୧୫୩ ।
ସମସ୍ତ ଭୂମଣ୍ଡଳ ଜିଣି, ରାଜାଙ୍କ ଭୃତ୍ୟ—
କରି ସ୍ଥାପିତ କଲେ ଏକଚ୍ଛତ୍ରାଧିପତ୍ୟ । ୧୧୫୪ ।
ଏପରି ସେ ରାଜର୍ଷି ହୋଇ ନିଜ ନଗରେ ।
ପ୍ରବେଶି ଧର୍ମଧ୍ୱଜ ସେବେ ଜନରେ । ୧୧୫୫ ।
ତା ପାଳନେ ଧନ୍ୟ ଭାଗ୍ୟେ ହେଲେ ସବୁ ।
ସବୁ ନାରୀନରେ ବନା ସୁଖୀ ଧର୍ମରତ । ୧୧୫୬ ।
ହରିଭକ୍ତ ଧର୍ମରୁଚି ମନ୍ତ୍ରୀ ନୃପଙ୍କେ ।
ସଦା ତାଙ୍କ ଆଗେ ନୃପେ ହିତେ ନାନେ । ୧୧୫୭ ।
ସେ ଧନ-ରମଣୀ ଗୃହ-ପୁତ୍ର-ପିତୃ-ଭୂପ—
ରାଜ୍ୟ ସେବା କରେ ରହ ପ ରୂପ ଯଥ । ୧୧୫୮ ।

ପୁଣି ବେଦ କଥିତ ସବ ଧର୍ମ କରଇ ।
ନିତ ଦାନ ଜପ, ବେଦ ପୁରାଣ ଶୁଣଇ । ୧୧୫୯ ।
ନାନାପ୍ରକାର ବାପୀ, ତଡ଼ାଗାରାମ, କୂପ,
ସୁରାଳୟ, ବିପ୍ରଗୃହ କରାଇଲା ଭୂପ । ୧୧୬୦ ।
ସେହି ବେଦପୁରାଣୋକ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯଜ୍ଞକୁ ।
ସହସ୍ରେ ବାର କଲା ବହୁ ଅନୁରାଗକୁ । ୧୧୬୧ ।
ସେ ବିବେକୀ ସବ ଧର୍ମ, କର୍ମ ନିତ୍ୟାମରେ ।
ଅଚଳ ଶ୍ରୀ ବାସୁଦେବ ସମର୍ପଣ କରେ । ୧୧୬୨ ।
ଦିନେ ସେ ମୃଗୟା ପାଇଁ ଅରଣ୍ୟେ ଅଇଲୁ ।
ଗଲ ମୃଗୟାକୁ ସେନା ଭଞ୍ଜ କାନ୍ତାରକୁ । ୧୧୬୩ ।
ସେ ବନେ ଅନେକ ମୃଗ ମାରି ପରେ ସେହୁ ।
ଦେଖିଲେ ଏକ କୋଳକୁ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରାହୁ । ୧୧୬୪ ।
ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଗ୍ରାସି ବିମ୍ବ ବଡ଼ ହେବାରୁ ଗିଳା—
ପାରୁ ନାହିଁ ବରଜୁ ନାହିଁ ନୋଧରେ ବଳା ॥ ୧୧୬୫ ।
ତାର ବଜ୍ରନିଭ ଦଂଷ୍ଟ୍ରା ଅତ୍ୟନ୍ତ କରାଳ ।
ନୀଳଗିରି-ଶିଖର ପରି ଦେହ ବିଶାଳ । ୧୧୬୬ ।
ତା ଘୋର ଘୁର୍ଘୁରନାଦେ ଅରଣୀ କମ୍ପଇ ।
ନୃପ ହସ୍ତିବର ଗଲି ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚଇ । ୧୧୬୭ ।
ସତର୍କ ଭୂପ ବାଗ ଭିଡ଼ି ଦୃଢ଼େ ଧରଇ ।
ବେଳା ଲେଉଟରେ ତୋଫରେ ଅସ୍ତ୍ରକୁ ମାରଇ । ୧ ୬୮ ।
ତାହା ନ ସହି ଘୋଟକ ଟେକି ଦୁଇ କାନ ।
ସତ୍ୱର ପ୍ରସ୍ରେଦେଶେ ହୋଇଲା ଧାବମାନ । ୧୧୬୯ ।
ତା' ଦେଖି ବରାହ ବାୟୁବେଗରେ ଭାଗିଲା ।
ସନ୍ଧି ତନ୍ତ୍ରୂପ ଭୂପ ତା ପଛେ ଗୋଡ଼ାଇଲା । ୧୧୭୦ ।
ବାଣଘାତ ଦୂରକୁ ଦଶ ବିସ୍ତୃତ ଦୂର ।
ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଯାଇ ଅନ୍ତଃପ୍ରେ ସେ ଭୂଦାର । ୧୧୭୧ ।
ଏକ ଗିରି ଗୁହାରେ ପଶିଲା, ଅଣ ତାକୁ ।
ଦେଖି ନ ପାରି ରାଜା କଲେ ଅନ୍ୱେଷଣକୁ । ୧୧୭୨ ।

ବାହୁଡ଼ନ୍ତ ସାନ୍ତ-ଭାନନେ ବାଟବଣା ହୋଇ ।
ହସ୍ତ ସନ୍ଧତେ ଅପେ କ୍ଷୁଧାତୃଷାତ ପାଇ । ୧୧୭୩ ।
ପାଣି ପାଇଁ ଖୋଜୁଛନ୍ତେ ବୁଲି ବୁଲି ଯେ—
ଅଶ୍ରମ ଦେଖି ଲଭିଲେ ସେ ମୋଦାତିରେକ । ୧୧୭୪ ।
ପୂର୍ବେ ତାହେ ପରାଜିତ ହୋଇ ଚୈଦ୍ୟ ଦେଶ ।
ହରିଙ୍କଣ୍ଠ ଏକରାଜା ଧରି ମୁନିବେଶ । ୧୧୭୫ ।
ପ୍ରତାପଚନ୍ଦ୍ରର ମନ ବାଞ୍ଛି ତହିଁ ବାସ ।
ରହୁଅଛି ସେହିଠାରୁ ଗଲ କେତେମାସ । ୧୧୭୬ ।
ତାଙ୍କୁ କପଟ ମୁନି ଚିହ୍ନିଲ ମାତ୍ର ସେହୁ ।
ତାଙ୍କୁ ନ ଚିହ୍ନି ଜନ୍ମିଲା ଅନ୍ତରୁ ଉତ୍ସାହ । ୧୧୭୭ ।
କପଟ ମୁନି ଦର୍ଶନେ ଯେ ସନ୍ତୋଷରେ ।
ମଙ୍ଗଳ ପାନ କରି ସେ ହସ୍ତ ସହିତରେ । ୧୧୭୮ ।
କ୍ଷମ କରି ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଗଲେ ଆଶ୍ରମକୁ ।
ଏମନ୍ତ ସମୟେ ବଡ଼ ଲଭିଲେ ଅସ୍ତ୍ରକୁ । ୧୧୭୯ ।
ସେ ମୁନି ଦେଇ ଅତନ ନୃପଙ୍କୁ ପୁଚ୍ଛିଲେ ।
କେ ତୁମ୍ଭେ କିପାଁ ବନେ ବୁଲି ହୋଇ ଏକେଲା । ୧୧୮୦ ।
ନୃପ କହିଲେ ପ୍ରତାପଚନ୍ଦ୍ର ନୃପତିର ।
ମନ୍ତ୍ରୀ ଅଟେ ମୁହିଁ, ହୋଇ ଅଛେଟେ ଚତୁର । ୧୧୮୧ ।
ବନରେ ବୁଲି ବୁଲି ବାଟବଣା ହୋଇଲି ।
ମୋ ଭାଗ୍ୟରୁ ତୁମ୍ଭପାଦ ଦର୍ଶନ ଲଭିଲି । ୧୧୮୨ ।
ମୁନି କହିଲେ ଏବେ ଅସ୍ତ ହେଲା ତପନ ।
ଏଠାରୁ ତୁମ୍ଭ ନଗର ସତର ଯୋଜନ । ୧୧୮୩ ।
ରାତି ତ ଅନ୍ଧାର, ବଣ ଘଞ୍ଚ, ବାଟ ନୂଆ ।
ଏଣୁ ହେଠାବେଳୁ ଯାଅ ରହିଲେ ଭୁଆ । ୧୧୮୪ ।
ମୋ ଆଜ୍ଞା ଅନୁଆ କୋପେ ତନ ଶୁଣି ।
ଏ ରାତି ଏ ଅସ୍ତ୍ରମେ ଶୁଭେ କର ଶୟନ । ୧୧୮୫ ।
ଏତେ ଶୁଣି ପ୍ରୀତ ହୋଇ ସେ ଏବେ ଗଛରେ ।
ସେ ଆଜ୍ଞାକୁ ଥାଇ ଅଣ୍ଡି କରିଲ ଶୟନରେ । ୧୧୮୬ ।

ସ୍ୱବୃତ୍ତାନୁସାରେ ଜନ ଲଭନ୍ତି ଯାହାକୁ ।
ଏ ତାଠାରୁ ନ ଭଲେହେଁ ସେ ଜାଏ ଏହାକୁ । ୧୧୮୭ ।
ମୁନି ତ କପଟୀ ବେଶ ଯଦିସ୍ୱ ନୃପତି ।
ଗୃହସ୍ଥେ ସ୍ୱଭାବ ପୂର୍ବେ ବଳାଇଲ ମତି । ୧୧୮୮ ।
ସୁର ନାଗ ନର, ଦେଖି ଶତ୍ରୁର ଉନ୍ନତି ।
ତାର ହୃଦୟ ହୁଦା ପର ଜଳନ୍ତି ଅତି । ୧୧୮୯ ।
ବଳେ ନୋହିଲେ ଛଳେ ବୈରୀର ପରିଶୋଧ
କରିବାକୁ ସମ୍ଭବଇ ତା ଚିତ୍ତରେ ସାଧ । ୧୧୯୦ ।
ନୃପ ନମ୍ରେ ପଚାରଇ ଅହେ ତପଃଶାଳୀ !
ତୁମ୍ଭ ସୁନାମେ ପବିତ୍ର କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳୀ ? । ୧୧୯୧ ।
ସେ ବୋଲଇ ସାର୍ଥ ଅଟେ ମୋ ଭିକାରି ନାମ ।
ଯେ ହେତୁନ୍ତି ନାହିଁ ମୋର ଧନ ଜବା ଧାମ । ୧୧୯୨ ।
ରାଜା ଜଣାଇଲ ତୁମ୍ଭେ ସଳତାଭମାନ ।
ଅସାଧାରଣ ହରିଭକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାସ୍ରଜନ । ୧୧୯୩ ।
ତୁମ୍ଭ ପର ଧନ ଧାମ ହୀନ ହେବା ଲାଗି ।
ଶମ୍ଭୁ ତୁମ୍ଭମ୍ଭୁ ସଦା ଅଟନ୍ତି ଅନୁରାଗୀ । ୧୧୯୪ ।
ପୁଣି ତୁମ୍ଭ ପର ଜନା କୁତ୍ସିତ ବେଶରେ ।
ଜନତାକୁ ଭ୍ରମାଇ ଆତ୍ମଗୋପନ କରେ । ୧୧୯୫ ।
ପୂର୍ବ ଭାଗ୍ୟରୁ ତୁମ୍ଭ ପାଦ ଦର୍ଶନ କଲି ।
ମୁନିବର ! ମୁହିଁ ଏବେ କୃତାର୍ଥ ହୋଇଲି । ୧୧୯୬ ।
ଶୁଣି ଏମନ୍ତ ନୃପର ସରଳ ଗିରକୁ ।
ଅଧିକତର ବିଶ୍ୱାସ ଜାତ କରିବାକୁ । ୧୧୯୭ ।
ସେ କପଟୀ ବୋଇଲା ବହୁକାଳନ୍ତୁ ମୁହିଁ ।
ଏକାକୀ ହୋଇ ଏଥୁଠାରେ ବାସ କରଇ । ୧୧୯୮ ।
ତପୋବନ ଯାବତ ଅଟଇ ମାନ୍ୟତା ।
ଏଣୁ ଜନା ତହିଁରେ ଦେଖାଏ ନିର୍ଲିପ୍ତତା । ୧୧୯୯ ।
ଜନସଙ୍ଗ ପରିହରି ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଚକ୍ଷେ ।
କାଳ କାଟୁଅଛି ମୁହିଁ ଏକାନ୍ତରେ ମଜ୍ଜି । ୧୨୦୦ ।

ତୁମ୍ଭେ ସାଧୁ ବନ୍ଧୁ ପୁଣି ମୋରେ ସ୍ନେହଯୁକ୍ତ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭଠାରେ ହୋଇ ଅଳପ ଅସକ୍ତ ।୧୨୦୧।
ତେଣେବ ସଦାଳାପ କରିବାକୁ ଚାହଇଁ ।
ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭଠାରେ ଏକ ଦୋଷକୁ ଦେଖଇଁ ।୧୨୦୨।
ତୁମ୍ଭ ପରି ସୁଜନ ବଦନୁ ଛନ୍ଦ ଗିର ।
ନିକଳିବା ଅନୁଚିତ ଅଟେ ନୃପବର ।୧୨୦୩।
ତପୋମନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଅଛି ମୋର ଦିବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ।
ତପୋବଳ-ବଶୀ ଅଟେ ଏ ସମସ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ।୧୨୦୪।
ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରତାପସ୍ୱନୁ ଅଟ ସତ୍ୟବେତ୍ତୃକ ।
ଅରିନୃପଗଣ-କଞ୍ଜ-ବନମତ୍ତଗଜ ।୧୨୦୫।
ଏତେ ଶୁଣି ନୃପ ଅତି ଚକିତ ହୋଇଲେ
ସେ ମୁନିଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ।୧୨୦୬।
କେଉଁର ଦୋଷ ମୁନିବର, କହ ଶୁଭଚିତ୍ତ ।
ମାତ୍ର ସେ ତ୍ରାସ କରଇ ବିପଥରତ୍ତ ।୧୨୦୭।
ଜନର ଚଞ୍ଚଳତା ଏତେ ପରିଚିତ୍ତ ।
ଦେଖନ୍ତୁ ବଚନକୁ ମିଳେ ନାହିଁ ନିଶ୍ଚିତ୍ତ ।୧୨୦୮।
ନିଜ ମାତ୍ରା-ପାପ-ଚକ୍ର ନୃପଙ୍କଠି ଗୃହିଁ ।
ଶଠ ମୁନି ମାନସରେ ପରିତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ।୧୨୦୯।
ନୃପଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସି ଧୀରେ ବୋଇଲେ ଏମନ୍ତ ।
ହେ ନୃପ ! ତୁମ୍ଭ ବୃତ୍ତି ନୁହେ ଅତି ନିନ୍ଦିତ ।୧୨୧୦।
ସରଳେ ପ୍ରସେନଚନ୍ଦ୍ର ଦେଲେ ସନ୍ତଠାରେ ।
ଅଣ୍ଟି ସମ୍ମୁଖ ପାଦରେ ବୋଲିଥାନ୍ତି ଧୀରେ ।୧୨୧୧।
ତୁମ୍ଭେ ନାଗେଶ ସର୍ବଶୂନ୍ୟ ପ୍ରବର ବକ୍ତ୍ର ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭଠାରେ ମୋ ମାନସ ଅନୁରକ୍ତ ।୧୨୧୨।
ଏତେ ବୋଲି ସେ କହୁ କେତେକ ଧର୍ମ କର୍ମ ।
ପୂର୍ବ ବେଦ ବୈରାଗୀ ଭୃତ୍ୟସାର ମର୍ମ ।୧୨୧୩।
ତୁଷିଲ, ହେ ଭୂପାଳ ! ସଦେବ ଦେବ ଜାଗ ।
ଯାହା ତୁମ୍ଭର ବାଞ୍ଛା କହ ଭୋଗବେ ନାଗ ।୧୨୧୪।

ତା ଶୁଣି ସେ କର ଯୋଡ଼ି ବୋଇଲେ ମୃଦୁରେ ।
ଚତୁର୍ବର୍ଗ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲି ତୁମ୍ଭ ଦର୍ଶନରେ । ୧୨୧୫ ।
ତେବେ ହେଁ ସ୍ୱ-ସ୍ୱୀକାରକୁ ପ୍ରତିପାଳ ଏହୁ—
ଦୁର୍ଲଭ ବର ଦାନ କର ମୋତେ ଗୋସାଇଁ । ୧୨୧୬ ।
ଜରା-ମୃତ୍ୟୁ-ଦୁଃଖ-ଶୂନ୍ୟ ଦେହେ କଳ୍ପ ଶତ ।
ବସୁଧାରେ ସାର୍ବଭୌମ ହୋଇଥିବି ମୁଁ ତ । ୧୨୧୭
ତା ଶୁଣି 'ତଥାସ୍ତୁ' ବୋଲି ସେ କହିଲେ ପୁଣି ।
ମୋ ବର ଅମୋଘ ଅଟେ ଅହେ ନୃପମଣି ! ୧୨୧୮ ।
ମାତ୍ର ଏକା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଳ ବିନା ତୋହର ।
ଚରଣେ ଲୋଟିବେ ସର୍ବେ ଶତ୍ରୁ ନିକର । ୧୨୧୯ ।
କେବଳ ତପୋବଳେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଳୀୟାର ।
ଅପ୍ରତିହତ ଅଟେ ପ୍ରସାଦ କ୍ରୋଧ ତାର । ୧୨୨୦ ।
ବିପ୍ର ଜାତିକି ମାତ୍ର ବଶ୍ୟ କରି ପାରିଲେ ।
ସର୍ବେହିଁ ହରିହର ବଶ୍ୟ ହୋଇବେ ଭଲେ । ୧୨୨୧ ।
ବିପ୍ରଠାରୁ ଆଉ କିଏ ବଡ଼ ନୁହେଁ ବୋଲି ।
ସର୍ବାଗ୍ରେ କହଇ ମୁଁ ଦୁଇହାତ ତୋଳି । ୧୨୨୨ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣ କ୍ରୋଧପାତ୍ର ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭେ ନୋହିଲେ ।
ବାଞ୍ଛିତ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧିବ ଅକୁଳେ । ୧୨୨୩ ।
ତା ଶୁଣି ନୃପ ବୋଇଲେ ଅହେ ବୁଧ ନାଥ ।
ତପସ୍ୟା ବଳେ ସର୍ବେ ହୁଏ ସବୁ ସାଧିତ । ୧୨୨୪ ।
ହେ ତାପସବର ! କୃପାରେ ମୋତେ କର ସାହା ।
ବ୍ରାହ୍ମଣ-ବଶୀକରଣ-ମନ୍ତ୍ରକ ବତାଅ । ୧୨୨୫ ।
ଏଥିକି ତ୍ରିପ୍ରଭାବଣୀ-ବଶଗ ନୃପତି—
ସ୍ୱବଶୁ ଜାଣି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସେ ଭୂପତି । ୧୨୨୬ ।
ବୋଇଲେ ତୁମ୍ଭେ ବାଃବଣା ହୋଇ ଏଠାରୁ ।
ଆଜି ମୋତେ ଦେଖିବା କହ ନାହିଁ କାହାକୁ । ୧୨୨୭ ।
ଆମ୍ଭ ବେନିଙ୍କ ମେଳନ ପ୍ରକଟେ ହେବେ ।
ଜେବେ ତେବେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଶାପ ଦେବେ । ୧୨୨୮ ।

ନଷ୍ଟପ୍ରାୟରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ତୁମ୍ଭର ଅପାୟ ।
ଏଣୁ ଏ ବିଷୟ ତୁମ୍ଭେ ସାବଧାନେ ଥାଅ । ୧୨୨୯ ।
ତା ଶୁଣି ବନ୍ଦ୍ୟେ ଭୂପ ବୋଇଲେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେବ ।
ମୁହିଁ ଜାଣେଲ ଗୁରୁ-ଶାପ-କ୍ରୋଧ-ପ୍ରଭାବ । ୧୨୩୦ ।
ବହୁ ଲୋହ ବହୁଲେ ଗୁରୁ ଅଭୟ ଦାତା ।
ଗୁରୁ କୁପିତ ହୋଇଲେ ନାହିଁ ନାହିଁ ତ୍ରାତା । ୧୨୩୧ ।
ଅନ୍ୟ ମିଳନ ତଥା ଗୁପ୍ତେ ରକ୍ଷି ପାରବ ।
ମାତ୍ର ବିପ୍ରକୋଧରୁ କେହୁ ରକ୍ଷା ପାଇବ । ୧୨୩୨ ।
ଏମନ୍ତ ସତ୍ୟ-ନୃପ-ବଚନକୁ ଶୁଣି ।
ଚନ୍ଦ୍ରାନନୟ ତବ ବୋଇଲେ ଶଠାରାଣୀ । ୧୨୩୩ ।
ତହିଁର ଅଛି ଉପାୟ ଗୋଟିଏ ମାତର ।
ମାତ୍ର ତାହା କଲେ ଯିବ ନିୟମ ମୋହର । ୧୨୩୪ ।
ମୁହିଁ ଛଦ୍ମବେଶରେ ନଗରେ କେତେକାଳ ।
ବାସ କରିବାକୁ ହେବ ଅହେ ମହୀପାଳ । ୧୨୩୫ ।
ଯୌବନଂରେ ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ କଲ ବଶୀଭୂତ ।
ନିୟମ ତେଜି ନିଶ୍ଚେ କରିବ ତୁମ୍ଭ ହିତ । ୧୨୩୬ ।
ଏତେ ଶୁଣି ନରପତି କରି ଅନନ୍ଦକୁ ।
ବନ୍ଦେ ଜଣାଇଲ ବନ୍ଦ ମୁନିପଦକୁ । ୧୨୩୭ ।
ଧରି ତୁରୀୟ ଶିରରେ ଧବଳ ଚଣ୍ଡକୁ ।
ଯାଗର ଅପଣା ପରେ ବହଲ ଯୋନେକୁ । ୧୨୩୮ ।
ଧରଣୀ ତଳେ ଜପରେ ଧୂଳିକି ଧାରଣ ।
ଯେବେ ମହାଜନାଦର ନୂହଇ ନୂତନ । ୧୨୩୯ ।
ତାହା ଶୁଣି ସେ ରପଟୀ ବୋଇଲେ, ଜଗତେ—
ମୋ ଅଗାଧ ହୋଇ କିଛି ନାହିଁ କଦାଚିତେ । ୧୨୪୦ ।
ଯେ ଗ ମନ୍ତ୍ର ତପ ଯାଗ ବଳକ୍ଷୋପାୟରେ ।
ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ଏଣୁ ସବୁ ବର୍ତ୍ତିବା ଭୂତରେ । ୧୨୪୧ ।
ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ସ୍ନେହେ ଭୂଚେ କରୁଥିବ ବଞ୍ଚନ ।
ତୁମ୍ଭେ ଗୁଡ଼ିକେ କରୁଅଅ ଦେବତେଣି । ୧୨୪୨ ।

ସେ ଅଳ ଦ୍ୱିଜିବା ଜନ ପୁଣି ତାହା ପରେ ।
ଦ୍ୱିଜିବା ନର ରହିବ ତୁମ୍ଭ ଅଧୀନରେ । ୧୨୪୩ ।
ନିତ ଲୁଟମ୍ଭ ସହିତେ ଲକ୍ଷେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ।
ଏବାଦ ଖୁଆଇବାକୁ କରେ ସଙ୍କଳ୍ପକୁ । ୧୨୪୪ ।
ଏମନ୍ତ ଅନ୍ଧ କ୍ଷମେ ଅଚିର ସମୟରେ ।
ସକଳ ବପ୍ରେ ରହିବେ ତୁମ୍ଭର ବଶରେ । ୧୨୪୫ ।
ଋତ୍ୱିଜନ ହୋମ ଯଜ୍ଞ ବ୍ରତ ଦେବବ୍ରାତ ।
ଅକ୍ଲେଶରେ ହୋଇବ ତୁମ୍ଭର ବଶୀଭୂତ । ୧୨୪୬ ।
ନିଜରୂପେ ଯିବ ନାହିଁ ତୁମ୍ଭ ନଗରକୁ ।
ତେଣୁ ଧରିବ ତୁମ୍ଭ ପୁରୋହିତ-ରୂପକୁ । ୧୨୪୭ ।
ତାକୁ ମୋ ତପୋବଳେ ହରି ଆଣି ମୋ ସମେ ।
ରଖିବି ଏକ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ଆଶ୍ରମେ । ୧୨୪୮ ।
ଏବେ ଯାଅ ଭେଟିବ ହେଲ ସୁଖେ ନିଦ୍ରା କର ।
ଏ ନିଶିରେ ତୁମ୍ଭେ ପୁଣି ତୁମ୍ଭ ହୟବର । ୧୨୪୯ ।
ମୋ ତପୋମହିମାରୁ ନିଜ ପୁରକୁ ଯିବ ।
ତୃତୀୟ ଦିନ ପୁଣି ଆମ୍ଭ ଭେଟ ହୋଇବ । ୧୨୫୦ ।
ପୁରୋଧା ପରି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ହେବି ଉଦ୍ଦିତ ।
ଏକାନ୍ତେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କହି ଏଠାର ଚରିତ । ୧୨୫୧ ।
ପରେ ତା ଆଜ୍ଞା ମାନି ନୃପ ଶୟନ କଲେ ।
ସେ ଶଠ ରାଜା ନିକଟ ଅଟକେ ବସିଲେ । ୧୨୫୨ ।
ଶ୍ରମି ନୃପ ଶୀଘ୍ରେ ନିଦ୍ରାବଶଗ ହୋଇଲେ ।
କ୍ରୋଧଭରୁ ଠକର ନିଦ ନ ଆସିଲା । ୧୨୫୩ ।
ଯେ ଶୂକର ରୂପ ଧରି ଛଳିଲ ନୃପଙ୍କୁ ।
ଆଣିଥିଲା ଦିବସରେ ସେହି ଆଶ୍ରମକୁ । ୧୨୫୪ ।
ଯେ କପଟାକର ଯେ ଶଠ ମୁନିର ମିତ ।
ସେ କାଳକେତୁ ଦୈତ୍ୟ ତେବେ ହେଲା ଆଗତ । ୧୨୫୫ ।
ତା ଦଶ ସୋଦରେ ରଣେ ମୃତେ ହୋଇ ଦୁଷ୍ଟ ।
ଦେବଜନଙ୍କୁ ଦେଉଥିଲେ ଅତି କଷ୍ଟ । ୧୨୫୬ ।

ତାଙ୍କ ପ୍ରତାପସ୍ତମ୍ଭେ ସୁଖେ ଚଳେ ସଂସାର ।
ଅତଏବ ଅଳ୍ପ କଷ୍ଟର ବଡ଼ ଉପକାର । ୧୨୪୭ ।
ଏଠ ମୁନି ଯଜ୍ଞ ମିଳି ଯେ ସବୁ ବୈରୀଙ୍କୁ ।
ସାଧିବାକୁ ସେ ଦୈତ୍ୟ ଆସିଲା ଯେ ସ୍ଥାନକୁ । ୧୨୪୮ ।
ତେଜସ୍ୱୀ ବପୁ ଏକଲା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଯେହୁ ।
ନ୍ୟୂନ ବୋଲି କେବେହେଁ ଗଣିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ୧୨୪୯ ।
ଶତ୍ରୁ ମନ୍ତ୍ରକମାନଙ୍କେ ହୋଇ ଅବଶିଷ୍ଟ ।
ଅତଏବ ଦେଖନ୍ତି ତ ରଘୁନନ୍ଦନଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ୧୨୫୦ ।
ଯେ ଏଠ ଜଳ ମିତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ମୂଗୀ ହୋଇ ।
ଶୁଣନ୍ତେ ସବୁ ସମଗ୍ରର କହିଲା ତୃଷ୍ଣାର । ୧୨୫୧ ।
ତା ଶୁଣି ଦୈତ୍ୟ ବୋଇଲା, ମୋ ହସ୍ତ ଘାତରେ ।
ନୃପଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ବଧ କର ତ କୌଶଳରେ । ୧୨୫୨ ।
ଏବେ ଦୁଃଖଙ୍କୁ ଏଣ୍ଡୁ ସୁଖେ କର ଶମନ ।
ଧାତା ଭଲେ ଔଷଧ କଲା ରୋଗ ମୋଚନ । ୧୨୫୩ ।
ଯତ୍ନେ ଶତ୍ରୁଙ୍କୁ ନାଶି ଚତୁର୍ଥ ଦିବସେ ।
ଆସିବ ବୋଲି ମିତ୍ରଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ଦ୍ରବସେ । ୧୨୫୪ ।
ମାମୁବଳେ ଯେ ନେଇ ଚଣୀପାଶେ ନୃପଙ୍କୁ ।
ଶୁଆର ମନ୍ଦିରରେ ବାନ୍ଧି ହସ୍ତବରଙ୍କୁ । ୧୨୫୫ ।
ହସ ଗଜ-ସୁବର୍ଣ୍ଣର ରତ୍ନ-ଶ୍ରୀବନ୍ତଙ୍କୁ ।
ଏକ ଶିବ-ଦ୍ୱାରରେ ରଖିଲା ଆଣି ତାଙ୍କୁ । ୧୨୫୬ ।
ପରେ ପୂର୍ବେ ଦ୍ରୋହର ରୂପେ ଯାଇ ତାହାର ।
ପଳାଇବେ ଶମନ ଭଲ ଯେ ଦୂରଗ୍ରୂର । ୧୨୫୭ ।
ହସ୍ତ ଚାଲେ ରାଜା ହଠି ଦେଖି ସ୍ତ୍ରୀଗଣଙ୍କୁ ।
ବନ୍ଦୀ କରି ହୋଇ ପୁଣି ମୁନି ପ୍ରସାଦଙ୍କୁ । ୧୨୫୮ ।
ତାହା ଦୃଷ୍ଟିରେ ନ ପଡ଼ି ଯେ ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କୁ ଚଳି ।
ବନ ଯାଇ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଆସିଲା ବାହୁଡ଼ି । ୧୨୫୯ ।
ନବପଦ ମୁନିମାନଙ୍କୁ ଜୋରେ ଅଟକ ।
ବୋଲି ସ୍ତ୍ରୀଣ ଏବ ଜନକ ହେବେ ପ୍ରଜେଶ୍ୱର । ୧୨୬୦ ।

ଅଚମ୍ବିତେ ନୃପତି ଗୃହେଁ ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ।
ନିଜ ମାନସରେ ଭାବି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଧାର୍ଯ୍ୟିଲା । ୧୨୭୧ ।
ମୁନିର ଆଗମନକୁ ସେ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରି ।
ଦନଜନ୍ମଙ୍କୁ ପଶିଲା ସୁଖ ଶଯ୍ୟା ପରି । ୧୨୭୨ ।
ପରେ ସମସ୍ତ ଜାଣି ସେ ଛଦ୍ମପୁରୋହିତ ।
ରାଜାଙ୍କୁ ଗୁପ୍ତେ କହିଲା ସକଳ ଚରିତ । ୧୨୭୩ ।
ରାଜା ତାଙ୍କୁ ଗୁରୁ ଭାବି ମାନସ ପ୍ରମାଦେ ।
ନିମନ୍ତ୍ରିଲା ଲକ୍ଷେ ବିପ୍ର ଭୁଞ୍ଜିବାକୁ ମୋଦେ । ୧୨୭୪ ।
ପୁରୋଧା ଚତୁର୍ବିଧ ଖାଦ୍ୟ ନାନାବିଧରେ ।
ରନ୍ଧନ କଲା ତରେ ନିଜ ମାୟାବଳରେ । ୧୨୭୫ ।
ବହୁବିଧ ମୃଗମାଂସ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ରାନ୍ଧିଲା ।
ତହିଁରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ମାଂସ ସେ ଦୁଷ୍ଟ ସଜିଲା । ୧୨୭୬ ।
ନୃପ ବିପ୍ରଙ୍କୁ ଆଣି ପଖାଳି ତାଙ୍କ ପାଦ ।
ପୀଠେ ବସାଇ ଅନ୍ନ ବାଢ଼ିଲା ଲଭି ମୋଦ । ୧୨୭୭ ।
ସେ ସମୟେ ଆକାଶରୁ ଶୁଭିଲା ଏପରି—
ହେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ! ଉଠ ଉଠ ବିଳମ୍ବ ନ କର । ୧୨୭୮ ।
ଏ ପଚନ ବ୍ରାହ୍ମଣର ମାଂସରେ ଦୂଷିତ ।
ଏଣୁ ଏହାକୁ ଛୁଇଁବା ଅଟେ ଅନୁଚିତ । ୧୨୭୯ ।
ତାହା ଶୁଣି ବିପ୍ରବୃନ୍ଦ ଉଠିଲେ ବହନ ।
ତତ୍‌କ୍ଷଣ ଦୈବବଶେ ଲଭିଲ ମହନ । ୧୨୮୦ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣେ କହି ବିଚାର ନ କରି ହିତ ।
ଏମନ୍ତ ଶାପ ଦେଲେ ହୋଇ କୁପିତମତି । ୧୨୮୧ ।
ଅରେ ପାମର ନୃପ ! ତୁହି ଦୁଷ୍ଟମତି ଏହି ।
ଅତୀବ ଭୟଙ୍କର ଦାନବ-ଦେହ ବହ । ୧୨୮୨ ।
ତୁ ଯେତେ ବଳି ଆମ୍ଭଙ୍କୁ କର ଅଲକ୍ଷଣ ।
ଧର୍ମ ନାଶିବାକୁ କଲୁ କୁତ୍ସିତ ଆଚରଣ । ୧୨୮୩ ।
ଜଗଦୀଶ ରକ୍ଷା କଲେ ଧର୍ମକୁ ଆମ୍ଭର ।
ତୁମ୍ଭେମାନେ ଅବଶେ ଫଳ ଭୋଗ କର । ୧୨୮୪ ।

ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ନାଶ ଏକାଳ ମଧ୍ୟେ ହେଉ ।
ପାଣି ଦେବାକୁ କେ ତୋ ବଂଶରେ ନ ଥାଉ । ୧୨୮୫ ।
ଏମନ୍ତ ବିପ୍ରଙ୍କର ଶାପବଚନ ଶୁଣି ।
ଦୁଃଖରେ ଅତ୍ୟାକୁଳ ହେଲେ ନୃପମଣି । ୧୨୮୬ ।
ତେବେ ପୁଣି ଶୁଭିଲା ଦୈବୀବାଣୀ ଏପରି ।
ହେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ! ଶାପ ଦେଲ ବିଚାରି ନ କରି । ୧୨୮୭ ।
ନୃପତି କେତେମାତ୍ର ନୁହଇ ଅପରାଧୀ ।
ତାହାରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ବୃଥାରେ ହେଲ କ୍ରୋଧୀ । ୧୨୮୮ ।
ତା ଶୁଣି ବିପ୍ରଚୟ ଲଭିଲେ ବିସ୍ମୟ ।
ପରେ ନୃପତି ଗଲେ ନିଜ ମହାନସକୁ । ୧୨୮୯ ।
ପଚିତ ପଦାର୍ଥ ବମ୍ଭା ପାଚକ ଯେ ସ୍ଥଳେ ।
ନ ଥିବା ଲକ୍ଷେତ ସେହି ବହୁତ ଅଛିଲେ । ୧୨୯୦ ।
କେବଃ ଅଟି ବିପ୍ରଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ।
ଚିନ୍ତା ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ିଲେ ହୋଇ ଶୋକାକ୍ରାନ୍ତ । ୧୨୯୧ ।
ବିପ୍ରେ ବୋଇଲେ ହେ ନୃପ ! ତୁମ୍ଭେ ଦୋଷହୀନ ।
ହେଲେହେଁ ବିଧିବିଧାତା ନୋହିବ ଃ ଅନ । ୧୨୯୨ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାପ ଅଟଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦାରୁଣ ।
ଲେଉଟାଇବାକୁ ତାକୁ କେ ନୁହେ ଭାଜନ । ୧୨୯୩ ।
ଏତେ କହି ବିପ୍ରେ ସେ ସ୍ଥାନୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ।
ସେ ସମ୍ବାଦକୁ ଶୁଣି ପୁରବାସୀ ସକଳେ । ୧୨୯୪ ।
ଦୁଃଖାକୁଳ ହୋଇ ନିନ୍ଦା କଲେ ସେ ଦୈବକୁ ।
ଯେ ନରଙ୍କୁ ପରସି ଗଢିଲା ଭାତକୁ । ୧୨୯୫ ।
ଭାଳେଣକୁ ପଠାଇ ପୁରେ ପୁରୋଧାଙ୍କୁ ।
ସମସ୍ତ ବାର୍ତ୍ତା କହିଲେ ସ୍ବକୀୟ ସଖାଙ୍କୁ । ୧୨୯୬ ।
ସେ ଦୁଷ୍ଟ ସେଠଂ ପତ୍ରିକା ଗଣି ସବୁ ଜାଣି ।
ଚତୁରଙ୍ଗ ସୈନ୍ୟ ସହ ଅଟି ବଳଶ୍ରେଣୀ । ୧୨୯୭ ।
ନଗରକୁ ବେଢି କୃଷ୍ଣବର ପୁର ଭଙ୍ଗେ ।
ଧରି ସମେତେ ପ୍ରଜାପରିଜନଙ୍କୁ ନାଶିଲା । ୧୨୯୮ ।

ପରେ ସେ ତହୁଁ ଏକ ବୀର୍ଯ୍ୟବନ୍ତ ନୃପବର ।
ବାହୁବଳ ଗର୍ବ ସଙ୍ଗେ ଜୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଧର । ୧୨୯୯ ।
ଧନ୍ୱନର ଭସ୍ମକର ଶାପ ମନ୍ତ୍ରମାରେ ।
ରହିଲା ନାହିଁ ସତ୍ୟଦେହୁ-ବଂଶ ଧନ୍ୱରେ । ୧୩୦୦ ।
ବିଧି ବାମ ହୋଇଲେ ଜନକ ହୁଏ ଯମ ।
ରେଣୁ ହୁଏ ଗିରି, ବନ୍ଧୁ ହୁଏ ଭୁଜଙ୍ଗମ । ୧୩୦୧ ।
ବାନ୍ଧବ ସହିତରେ ପ୍ରତାପଶୂନ୍ୟ ନୃପ ।
କାଳକ୍ରମେ ଜନ୍ମିଲା ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ହୋଇ କୌଣପ । ୧୩୦୨ ।
ଦଶ ମସ୍ତକ ବିଂଶତି ଭୁଜ ଯୁକ୍ତ ଦେହ ।
ରାବଣ ନାମେ ଖ୍ୟାତ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବୀର ହୋଇ । ୧୩୦୩ ।
ତାହା ଅନୁଜ ଅରି ମର୍ଦ୍ଦନ, କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ—
ନାମରେ ବିଖ୍ୟାତ ହେଲା ହୋଇ ବଳପୂର୍ଣ୍ଣ । ୧୩୦୪ ।
ମନ୍ତ୍ରୀ ଧର୍ମଜ୍ଞ ତାଙ୍କ ବିମାତାର ସୁତ ।
ବିଭୀଷଣ ନାମେ ଖ୍ୟାତ ହରିଭକ୍ତି-ରତ । ୧୩୦୫ ।
ନୃପତିର କୁଳରେ ବନ୍ଧୁମାନେ ତନୁଜେ ।
ଜନ୍ମିଲେ ହୋଇ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଦନୁଜେ । ୧୩୦୬ ।
ସର୍ବେ କାମରୂପୀ ପାପୀ ଭୟଙ୍କର ଖଳ ।
ମୂର୍ତ୍ତି କୃପାହୀନ ହିଂସ୍ର ଅବାଧ୍ୟ କୁଟିଳ । ୧୩୦୭ ।
ଜାତ ହେଲେହେଁ ପୁଲସ୍ତ୍ୟ-ପୁତ୍ର-ଦିବ୍ୟକୁଳେ ।
ବିପ୍ର-ଶାପରୁ ସେମାନେ ପାପିଷ୍ଠ ହୋଇଲେ । ୧୩୦୮ ।
ରାବଣ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ବିଭୀଷଣ ତ୍ରିଜଣ—
ତପସ୍ୟା କରିବାରୁ ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ବ୍ରହ୍ମଣ । ୧୩୦୯ ।
ତାହାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖକୁ ଯାଇ ଯାଚିଲା ବର ।
ତାହା ଶୁଣି ଏମନ୍ତେ ମାଗିଲା ଦଶଶିର । ୧୩୧୦ ।
ହେ ପିତାମହ ! ନର ବାନରଙ୍କୁ ମୋହର ।
ମାନସରେ କେଉଁମାତ୍ର ହେଲେ ନାହିଁ ଡର । ୧୩୧୧ ।
ଇତର ସୁରାସୁର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ହାତେ ।
ମୋ ମୃତ୍ୟୁ ନୋହୁବା ଭଳି କର ଏଥ ମୋତେ । ୧୩୧୨ ।

'ତଥାସ୍ତୁ' ବୋଲି ବିଧି ଦେଖି କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣଙ୍କୁ ।
ଶଙ୍କିଲେ ଏ ପେଟୁ ନିତି କଲେ ଭୋଜନକୁ । ୧୩୧୩ ।
ଏ ବିଶ୍ୱ ନିଃଶେଷ ହେବ ଅଳ୍ପକାଳେ ଯେଣୁ ।
ଏହାର ବର୍ଷକେ ଦିନ ଖାଦ୍ୟ ଯୁକ୍ତ ତେଣୁ । ୧୨୧୪ ।
ତେ ପାଇଁ ଧାତା ବାଣୀ ଦ୍ୱାରା ତାହା ଶଠ ।
ବଦଳାଇଲେ ସେହି କାରଣରୁ ସେ ମଠ । ୧୨୧୫ ।

ସଦା ଶୋଇ ରହୁ ଛ ମାସରେ ଏକ ଥର ।
ଉଠି ଖାଉଥିବାକୁ ମାତ୍ର ମାଗିଲା ବର । ୧୩୧୬ ।
ବିଭୀଷଣ ବିଧାତାଙ୍କୁ ଚିତ୍ତରେ ନମିଲା ।
ହରିଚରଣୈକାନ୍ତଭକ୍ତି-ପ୍ରାପ୍ତି ମାଗିଲା । ୧୩୧୭ ।
ବାଞ୍ଛିତ ବରଦାନେ ତିନିଙ୍କି ତୃପ୍ତ କରି ।
ନୀରଜାତ ସମ୍ଭବ ଗମିଲେ ନିଜ ପୁରୀ । ୧୩୧୮ ।
ତିନିଭାଇ ଆନନ୍ଦରେ ଗଲେ ନିଜ ପୁର ।
ରାବଣକୁ ଦେଲା ସ୍ୱ-ସୁତାକୁ ମୟାସୁର । ୧୩୧୯ ।
ସେ ଅତି ସୁନ୍ଦରୀ ମନ୍ଦୋଦରୀ ନାମବତୀ ।
ତାକୁ ପାଟରାଣୀ କଲା ଦାନବାଧିପତି । ୧୩୨୦ ।
ପରେ ସେ ଉପଯୁକ୍ତ କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ଆଣି ।
ଭାଇଙ୍କ ବିବାହ କଲା ତାଙ୍କ ମନ ଜାଣି । ୧୩୨୧ ।
ସିନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟେ ବର୍ତ୍ତୁଳ ତ୍ରିକୂଟ ପର୍ବତ ।
ଅଟଇ ତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଗମ ଅତ୍ୟୁନ୍ନତ । ୧୩୨୨ ।
ତାର ଶିଖରେ ମଣି-ଖଚିତ ହେମମୟ—
ନଗରକୁ ବନ୍ଧୁ-ମଧ୍ୟେ ବିରଚିଲା ମୟ । ୧୩୨୩ ।
ସେ ପୁର ଅତି ସୁନ୍ଦର, ତାର ନାମ ଲଙ୍କା ।
ଯା ଆଗେ ଅମରାବତୀ ଭୋଗବତୀ ରଙ୍କା । ୧୩୨୪ ।
ଚକ୍ର କନକ-ହାଟକ ତା ଦୃଢ଼ ପ୍ରାକାର ।
ପରିଖା ଅଟଇ ଅତି ଗମ୍ଭୀର ପାରାବାର । ୧୩୨୫ ।
ହର ପ୍ରେରଣେ ଦେଖି କଲେ ସେତୁ ଅପୂର୍ବ ।
ବାର ପ୍ରକାପି କର ବୋଲ ରାକ୍ଷସର । ୧୨୨୬ ।

ଯକ୍ଷ ଭୂପ ସେ ସ୍ୱଗଣ ସୈନ୍ୟ ସମେତରେ ।
ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥାଏ ସେ ଲଙ୍କା ନଗରେ । ୧୩୨୭ ।
ତହିଁ ଦାନବ ସୁଦୃଢ଼େ ବାସ କରୁଥିଲେ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେବତାମାନେ ସମରେ ସଂହାରିଲେ । ୧୩୨୮ ।
ପରେ ମନ୍ୱନ୍ତରରେ କୁବେରର କୋଟି ।
ରକ୍ଷକ ଭୃତ୍ୟମାନେ ରହିଲେ ହୋଇ ଗୋଟି । ୧୩୨୯ ।

ରାବଣ-ବିଭବ

ସେ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ରାବଣ ଶୁଣି ସୈନ୍ୟ ସହିତେ ।
ଯାଇ ସେ ଲଙ୍କା ଦୁର୍ଗକୁ ଘେରିଲା ତ୍ୱରିତେ । ୧୩୩୦ ।
ଦନୁଜ ଭୂପଙ୍କୁ ଦେଖି ଗଡ ତ୍ୟାଗ କରି ।
ଯକ୍ଷଗଣ ପଳାଇଲେ ନିଜ ପ୍ରାଣ ଧରି । ୧୩୩୧ ।
ଦେଖି ସେ ପୁର ସୁବିଧା, ତା ସୁନ୍ଦର ପଣ ।
ତାକୁ ନିଜ ରାଜଧାନୀ କଲା ରାବଣ । ୧୩୩୨ ।
ସେ ପୁରୀ-ରକ୍ଷଣେ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥିତରେ ।
ବାଣ୍ଟି ଭୃତ୍ୟଙ୍କୁ ଦେଲା ସେ ଅତି ପ୍ରୀତରେ । ୧୩୩୩ ।
ପରେ ଦାନବେଶ୍ୱର ପୁଷ୍ପକ ବିମାନକୁ ।
ଆଣିଲା ବାହୁବଳରେ ଜିଣି କୁବେରକୁ । ୧୩୩୪ ।
ଅନେକ ସେ କୁତୂହଳେ ଟେକି କୈଳାସକୁ ।
ନିଜ ଭୁଜ ବଳ ଜାଣି ଲଭିଲା ମୋଦକୁ । ୧୩୩୫ ।
ଦେବ ନର କିନ୍ନର ଗନ୍ଧର୍ବ ଯକ୍ଷ ନାଗ—
ପ୍ରକୃତି ସମରେ ଜିଣି ହୋଇ ସଘୋର । ୧୩୩୬ ।
ସେମାନଙ୍କ ରୂପବତୀ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଆଣି ।
କଲେ ନିଜର ରାଣୀ କରି ବାଂଧିତପାଣି । ୧୩୩୭ ।
ତା ଜନ୍ମ ଏହାପୁ ସୁଖ ସଞ୍ଚୟ ସନ୍ତାନ ।
ସୈନ୍ୟସନ୍ତ୍ର ପ୍ରତାପ ମହତ୍ତ୍ୱ ନାନାଜନ । ୧୩୩୮ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ସବେ ଲେଖି ପର ଧନକୁ ଧନ ।
ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥାଏ ହୋଇ ନିତ୍ୟ ନୂତନ । ୧୩୩୯ ।

ତାର ଭ୍ରାତା କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ଅତି ବଳବାନ ।
ତେତେ ଯୁଦ୍ଧେ କାଏ ନାହିଁ ବନ୍ଧେ ଯା ସମାନ । ୧୩୪୦ ।
ସେ ଦିନେ ଖାଇ ମଦ ପିଇ ଛ ମାସ ଯାଏ ।
ଚେଷ୍ଟାହୀନ ହୋଇ ଘରେ ଶବ ପ୍ରାୟେ ଶୋଏ । ୧୩୪୧ ।
ଯଦି ସେ ଦନୁଜ ନିତ ଭୋଜନ କରନ୍ତା ।
ଏ ଚରାଚର ବିଶ୍ୱ ନାରଖାର ହୁଅନ୍ତା । ୧୩୪୨ ।
ସେ ଦୁଷ୍ଟ ସଚେତ ହୋଇ ବହୁବା ଦିନରେ ।
ଲୋକତ୍ରୟ ଥରଥର ହୁଅଇ ଭୟରେ । ୧୩୪୩ ।
ରାବଣର ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ମେଘନାଦ ବୀର ।
ସମରେ ଅତି ନିପୁଣ ଜଗଦେକ ଶୂର । ୧୩୪୪ ।
ତାହା ସଙ୍ଗେ ଯୁଝିବାକୁ ଯୋଦ୍ଧା କେହି ନାହିଁ ।
ତା ନାମ ଶୁଣିଲେ ସୁରପୁର କମ୍ପିଯାଇ । ୧୩୪୫ ।
କୁମ୍ଭ ଧୂମ୍ରକେତୁ ଅତୀବ ଅକମ୍ପନ ।
ଦନ୍ତବକ୍ତ୍ରାଦି ସୁଭଟେ ଅଛନ୍ତି ଅଗଣନ । ୧୩୪୬ ।
ଜଣେ ଜଣେ ଅନାୟାସେ କରି ସଂଗ୍ରାମକୁ ।
ଜୟ କରି ପାରନ୍ତି ସମସ୍ତ ଜଗତକୁ । ୧୩୪୭ ।
ସର୍ବେ ମାୟାବୀ କାମରୂପୀ ତାଙ୍କ ମନରେ ।
ଦୟା କିବା ଧର୍ମ ସ୍ୱପ୍ନେ ମଧ୍ୟ ନ ପଶିରେ । ୧୩୪୮ ।
ଦିନେକ ରାବଣ ସିଂହାସନାସୀନ ହୋଇ ।
ନିଜର ଅସଂଖ୍ୟାତ ପୁତ୍ରପୌତ୍ରଙ୍କୁ ଚାହିଁ । ୧୩୪୯ ।
ମନ୍ତ୍ରୀ, ବନ୍ଧୁ, ପରିଜନମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ;
ସର୍ବେ କ୍ରୋଧେ ଏମନ୍ତ କୋଲଇ ତାଙ୍କୁ ଡାକ । ୧୩୫୦ ।
ଭୋ ଦାନବ ବୀରେ ! ଶୁଣ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ।
ସତତ ଶତ୍ରୁ ଅଛନ୍ତି ନିର୍ଜ୍ଜର ନିକର । ୧୩୫୧ ।
ସେମାନେ ଅମ୍ଭଙ୍କୁ ଦେଖି ପଳାଇ ଭୟରେ ।
କେବେହେଁ ଯୁଝନ୍ତି ନାହିଁ ରହି ସମ୍ମୁଖରେ । ୧୩୫୨ ।
ସେ ହେତୁରୁ ସନ୍ତି ନାହିଁ ତାହାଙ୍କ ନିଧନ ।
ଏ ଉପାୟକୁ ଏବେ କର ଅବଲମ୍ବନ । ୧୩୫୩ ।

ଯଜ୍ଞ ଯାଗ ଶ୍ରାଦ୍ଧକର୍ମ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭୋଜନ ।
ଧ୍ୱଂସ, ତୁମ୍ଭେମାନେ କର ଜଗତେ ଭ୍ରମଣ । ୧୩୫୪ ।
ଏପରି କଲେ ଦେବେ କ୍ଷୀଣ ହୋଇ ସେମାନେ ।
ଆସିବେ ମୋର ସମ୍ମୁଖୁ ଅନାଗତଭାବେ । ୧୩୫୫ ।

ତେବେ ତାଙ୍କୁ ମାରଣ କରି ପ୍ରାଣେ ରକ୍ଷିବି ।
ମୋର ମାନସାନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ । ୧୩୫୬ ।
ହେ ପୁତ୍ର ମେଘନାଦ । ସାହସରେ ତୁମ୍ଭର ।
ସପ୍ତ ଦ୍ୱୀପସ୍ଥିତ ଧ୍ରୁବ ବସୁଧାମାନଙ୍କର । ୧୩୫୭ ।
ଜୀବନ ହର, ନହୁବା ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧ କର ।
ମୋ ସମ୍ମୁଖୁ ଅଣ ଗଢ଼େ ଦସ୍ୟୁଙ୍କୁ ନ ଧର । ୧୩୫୮ ।

ଏପରି ଅନ୍ୟ ଦୈତ୍ୟଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କହୁ ସେହୁ ।
ତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ସେନା ନେଇ ରଣୋତ୍ସାହୀ ହୋଇ । ୧୩୫୯ ।
ଅହେତୁ ପ୍ରସ୍ଥଯାନ ବାହାରନ୍ତେ ମନ୍ତ୍ରୀ ।
କମ୍ପିଲା ଚତୁରଙ୍ଗ ସୈନ୍ୟଗତ ନ ସହୁ । ୧୩୬୦ ।
ରାକ୍ଷସ ବର୍ବର ଘୋର ସିଂହନାଦରେ ।
ସୁରସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଗର୍ଭପାତ ହେଲା ସ୍ୱର୍ଗପୁରେ । ୧୩୬୧ ।

ରାବଣର ଆଗମନ ଜାଣି ସର୍ବପୁରେ ।
ଦେବେ ପଳାଇ ଲୁଚିଲେ ମେରୁ କନ୍ଦରରେ । ୧୩୬୨ ।
ଦଶମୁଖ ଭ୍ରମଣ କରି ଶୂନ୍ୟ ଦିଗପଥ ।
ଲୋକଙ୍କୁ ମାତ୍ର ଦେଖି ହୋଇ କୁପିତ ମତ । ୧୩୬୩ ।
ସିଂହନାଦ କଲା ବଜ୍ରରବେ ଗାଳି ଦେଲା ।
ମାତ୍ର ପ୍ରତିବାଣୀ ଏ ଶୁଣି ନ ପାରିଲା । ୧୩୬୪ ।
ସ୍ୱଭାବଲାପେ ଜଗତ ଯାକ ସେ ବୁଲିଲା ।
ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ହୋଇ କାଏ ତାକୁ ନ ଦିଶିଲା । ୧୩୬୫ ।

ରବିନ୍ଦୁ ବାୟାଗ୍ନି କାଳ କୃତାନ୍ତ ବରୁଣ—
ଯକ୍ଷରାଜ ପ୍ରଭୃତି ଦେବାଧିକାରଗଣ । ୧୩୬୬ ।
ଅନ୍ୟ ସୁର କଳର ପଳଗ ସ୍ଥିର ନରେ ।
ସବେ ସ୍ୱଧର୍ମ ମାର୍ଗରୁ ଚ୍ୟୁତ ହେଲେ ଭବେ । ୧୩୬୭ ।

ପରମେଷ୍ଠି ସୃଷ୍ଟିର ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷେ ।
ଦଶାନନର ବଶୀ ହୋଇ ଅତି ଡରପେ । ୧୩୬୮ ।
ତା ଚରଣେ ପ୍ରଣମି, ତା ଆଜ୍ଞାନୁସାରରେ ।
ଧନ ତାକୁ ଦେଉଥିଲେ ସବୁ ସମୟରେ । ୧୩୬୯ ।
ମହାରାଜାଧିରାଜ ହୋଇଣ ଜଗତକୁ ।
ବଶୀକରି ଅଷ୍ଟକୁଳ ଲୋକ ସମସ୍ତଙ୍କୁ । ୧୩୭୦ ।
ପ୍ରଦ୍ୟୋତ କରି କେବଳ ଆପଣାର ମନ୍ତ୍ର ।
ପରିଚାଳନ କଲା ସକଳ ରାଜ୍ୟତନ୍ତ୍ର । ୧୩୭୧ ।
ତାହା ଆଦେଶେ ମେଘନାଦାଦି ନିଶାଚରେ ।
ଅମର୍ତ୍ତ୍ୟଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିଲେ ଅନେକ ଯୁଦ୍ଧରେ । ୧୩୭୨ ।
ପୁଣି ଧର୍ମ ଧ୍ୱଂସିବାକୁ ନାନାରୂପ ଧରି ।
ବୁଲିଲେ ବେଦ ନିନ୍ଦି କର୍ମମାନ କରି । ୧୩୭୩ ।
ଗୋ ବିପ୍ର-ସ୍ତ୍ରୀ-ନଗର-ପୁର ଗ୍ରାମଚୟ ।
ଅଙ୍ଗାର ହୁଣି କଲେ ଲଗାଇ ଧନଞ୍ଜୟ । ୧୩୭୪ ।
ଦୈତ୍ୟେ ଦରନ୍ତି ବେଦ- ବିପ୍ର-ଗୁରୁ-ନନ୍ଦନ ।
ଗୋଟିଏ ଦେଲେ ନାହିଁ ତାଙ୍କ ଉଦାହରଣ । ୧୩୭୫ ।
ଆଚରନ୍ତି ନାହିଁ ବ୍ରତ ଯଜ୍ଞ ତପ ଦାନ ।
ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ କେହୁ ବେଦ କଥା ପୁରାଣ । ୧୩୭୬ ।
ତପୋଜପ-ବିରାଗ ଯୋଗମାର୍ଗ ପ୍ରକୃତ ।
ସତ୍କର୍ମନିଷ୍ଠ ଶ୍ରବଣ ମାତ୍ରେ ଦୈତ୍ୟପତି । ୧୩୭୭ ।
ଆପେ ସେ ପୁଣ ନଳ ଦଳ ଏରୁ କର ଭ୍ରଷ୍ଟ ।
ସଂସାରସମ୍ଭବ ନିକର କରେ ନଷ୍ଟ । ୧୩୭୮ ।
ବେଦଶାସ୍ତ୍ର-ପୁରାଣ-ବକ୍ତାଙ୍କୁ ଅଣେ ର ।
ଦେଖି ଦେଉଛେ ଦେଇ ବାଧା ନାନାପ୍ରକାର । ୧୩୭୯ ।
ଦୈତ୍ୟେ ତ ଧର୍ମଦ୍ରୋହୀ ହିଂସ୍ର ଦୁଷ୍ଟାଚାରତ ।
ତାଙ୍କ ପାପାଚରଣ ଅଟଇ ଅଦ୍ଭୁତ । ୧୩୮୦ ।
ଜଗରେ ବଢିଲା ଲୋକ ଘୋର ଦୁଃଖଭର—
ପରିତାପ ପରିଧନ୍ଦ କଷ୍ଟ ପ୍ରକାର । ୧୩୮୧ ।

ଦେବ ମାତୃ ପିତୃ ଗୁରୁ ବଚନେ ନ ବସନ୍ତି ।
ଭଣ୍ଡେ ସଜ୍ଜନଙ୍କଠାରୁ ସେବନ ଯେଜନ୍ତି । ୧୩୮୨ ।
ଏମନ୍ତ ନରଗଣ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବୁଝିଅ ତ ।
ଏଣୁ ଧର୍ମଚ୍ୟୁତ ହେଲା ସମସ୍ତ ଜଗତ । ୧୩୮୩ ।
ସର୍ବସିନ୍ଧୁ ପର୍ବତାଦ୍ରି ଭାରଠାରୁ ଜଣେ—
ଦ୍ରୋହୀଙ୍କ ଗୁରୁତର ବୋଲି ବସୁନ୍ଧରା ମଣେ । ୧୩୮୪ ।
ଖିନ୍ନ ଦୁଃଖିତ ଧରା ଧରି ଗୋ ସ୍ୱରୂପକୁ ।
ଯାଇ ସୁରମୁନିଙ୍କ ଜଣାଇଲା ସ୍ୱ-କଷ୍ଟକୁ । ୧୩୮୫ ।
ଶୁଣି ସେମାନେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକଟ ମାତ୍ର କଲେ ।
ପ୍ରତିକାର ଚିନ୍ତା ହେଲେ କରି ନ ପାରିଲେ । ୧୩୮୬ ।
ମାତ୍ର ସମସ୍ତେ ମିଶି ସଙ୍ଗେ ଘେନି ଭୂମିକ ।
ସତ୍ୱରେ ଗମନ କଲେ ବ୍ରହ୍ମ ନିକଟ । ୧୩୮୭ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ସବୁ ଜାଣି ବୋଇଲେ ବିଧାତା ।
ମୁହିଁ ହୋଇ ପାରିବି ନାହିଁ ଧରଣୀ-ତ୍ରାତା । ୧୩୮୮ ।
ଅଗୋ ଧରା ! କେତେକାଳ ଧୀର ହୋଇଥାଅ ।
ଜଗଦୀଶ ମାତ୍ର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସହାୟ । ୧୩୮୯ ।
ସେହୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଈଶ୍ୱର ।
ସେ ଅବଶ୍ୟ ହୋଇବ ତୋହର ଦୁଃଖହର । ୧୩୯୦ ।
ଏବେ ଆମ୍ଭେ ସବେ ସେ ସର୍ବେଶ୍ୱର-ଚରଣ—
ସାଦରରେ ସର୍ବାନ୍ତରେ ପଶିବା ଶରଣ । ୧୩୯୧ ।
ଏମନ୍ତେ ହିରଣ୍ୟଗର୍ଭ ବଚନେକୁ ଶୁଣି ।
ଧୈର୍ଯ୍ୟକୁ ଅବଲମ୍ବି ସବେ କରି ସ୍ତୁତି । ୧୩୯୨ ।
କେତେ ବହୁଧେ ବୋଇଲେ ଯିବା ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ।
ଅନ୍ୟେ ବୋଇଲେ ଯିବା କ୍ଷୀରସମୁଦ୍ରତଟକୁ । ୧୩୯୩ ।
କେ ବିଧାତା ସେ ସଭାରେ ମୁହିଁ ମଧ୍ୟ ଥିଲି ।
ଶମ୍ଭୁ ଜାଣି ଏମନ୍ତ ଉପଦେଶ କଲି । ୧୩୯୪ ।
ହରି ଅନନ୍ତରୂପେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସବୁ ଥାନରେ ।
ବ୍ୟକ୍ତରୂପରେ ସେ ଦିଶେ କେବଳ ପ୍ରେମରେ । ୧୩୯୫ ।

କହ କି ନା କେତେଗ କାଳ କିବା ଦେଶ ।
ଯହିଁରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନାହିଁ ଜଗଦୀଶ । ୧୩୯୬ ।
ଭବ୍ୟରେ ଯେ ଚେତନର ସର୍ବେ ସମେ ରହୁ ।
ଅରଣ୍ୟରୁ ଅଗ୍ନି ପରି ପ୍ରେମେ ପ୍ରକଟଇ । ୧୩୯୭ ।
ଏ ମୋ ବାଣୀକି ସତ୍ୟକି ମାନସ ମାନୀଲ ।
ସାଧୁ ସାଧୁ ବୋଲି ବ୍ରହ୍ମା ମୋତେ ପ୍ରଶଂସିଲ । ୧୩୯୮ ।
ପରେ ଅନନ୍ତାଶ୍ରୁ-ନେତ୍ର ପୁଲକିତ-ଗାତ୍ର ।
ହୋଇ ଯେ କରଯୋଡ଼ି କଲି ଏମନ୍ତ ସ୍ତୋତ୍ର । ୧୩୯୯ ।
ଜୟ ସୃଜନାତ୍ମକ ଜନ ସୁଖ ଦାୟକ ।
ଗୋ-ବିପ୍ର-ସଂରକ୍ଷକ ଦୁଷ୍ଟଦାନବାନ୍ତକ । ୧୪୦୦ ।
ଷଡ଼ଧର୍ମକର ଶୀର୍ଷ-ମୁଖ-କର ।
ପାଳକ ଚକ୍ରଧର ଧରାପୀଡ଼ାହର । ୧୪୦୧ ।
ଭଗବାନ କୃପାକର ଦୀନଦୟାପର ।
ହେ ସହଜ କରୁଣାରେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧର । ୧୪୦୨ ।
ଜୟ ଜଗବନ୍ଧୁ ଜୟ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ।
ଜୟ ସକଳଗତି ଜୟ ଜୟ ମୁକୁନ୍ଦ । ୧୪୦୩ ।
ଅବାଙ୍ମନସଗୋଚର ଅଦ୍ଭୁତ-ଚରିତ ।
ମାୟାତୀତ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଚରିତ । ୧୪୦୪ ।
ବୈରାଗୀ ଅନୁରାଗୀ ଜନ ତୋତେ ଭଜଇ ।
ଭକ୍ତି ସନ୍ତୋଷୀ ତୋତେ ଧ୍ୟାଇ ତୋ ଗୁଣ ଗାଇ । ୧୪୦୫ ।
ତୁ କରୁ ଅନ ଆହା ଲୀଳା ତ୍ରିଗୁଣମୟ ।
ବିଶ୍ୱର ସୃଷ୍ଟି ପାଳନ ଅବର ପ୍ରଳୟ । ୧୪୦୬ ।
କେ ପାରିବେ ଗଣି ତବ ବିଭବ ପ୍ରକାଶ ।
ମୁଁ ତୋର-ଭକ୍ତିହୀନ ନ ଜାଣେ ତୋ ପୂଜନ । ୧୪୦୭ ।
ଏ ମୁଁରେ କରୁଣା ଦୟେ ତୋ ପାଦ ଭଜର ।
ଅପଦୂଷାର ! ମୋତେ ଅପରୂ ଉଦ୍ଧର । ୧୪୦୮ ।
ସର୍ବଜ୍ଞ ବେଦବେଦ୍ୟ ମହାତ୍ମାଚୟ ।
ତୋତେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଏହା ଅଟେ ନିଶ୍ଚୟ । ୧୪୦୯ ।

ମାତ୍ର ବେଦ କହେ ତୁମ୍ଭ ଗୁଣସିନ୍ଧୁ ବୋଲି ।
ହେ ବାରାବ୍ଧି ମନ୍ଦର-ଧୃତ ସଦ୍‌ଗୁଣପାଳ । ୧୪୧୦ ।
ହେ ମୃଗ-ପ୍ରବର ସର୍ବପ୍ରକାର ସୁନ୍ଦର ।
ଦେବୀଙ୍କ ସୁର ସିଦ୍ଧ ମୁନିଙ୍କି ରକ୍ଷା କର । ୧୪୧୧ ।
ତା ଶୁଣି ସର୍ବଙ୍କ ହର ଅତାଣୁଁ ଏମନ୍ତ ।
ଗମ୍ଭୀରେ ଭଣିଲେ ଅପେ କୋହ୍ନୁ ପ୍ରକଟିତ । ୧୪୧୨ ।
ହେ ସୁର-ସିଦ୍ଧ ମୁନି ପ୍ରକର । ତୁମ୍ଭ ପର୍ଣ୍ଣ—
ପଡ଼ାଡ ମିତ୍ରବଂଶରେ ନରପତି ହୋଇ । ୧୪୧୩ ।
ଅବତରିବ ସର୍ବାଂଶ ସହିତେ ନିକର ।
ଅଦିତି କଶ୍ୟପଙ୍କୁ ତ ମୁଁ ଦେଇଛି ବର । ୧୪୧୪ ।
ସେ ଦୁହେଁ ସାକେତରେ କୌଶଲ୍ୟା ଦଶରଥ—
ରୂପେ ଜନ୍ମିଅଛନ୍ତି ମୁଁ ହେବି ତାଙ୍କ ସୁତ । ୧୪୧୫ ।
ନାରଦ-ବଚନ ମଧ୍ୟ ପାଳିତ ହୋଇବ ।
ଅଦଶନ୍ତ୍ର ପ୍ରବୋଧିବ, ତୁମ୍ଭ କଷ୍ଟ ଯିବ । ୧୪୧୬ ।
ଏମନ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ବାଣୀ ସବେ କର ଶ୍ରବଣ ।
ମହାନନ୍ଦରୁ ଲଭି ଗଲେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଭବନ । ୧୪୧୭ ।
ବିଧିର ଅନୁମତ ସ୍ୱତରେ ସର୍ବଦେବେ ।
ଋକ୍ଷ ବାନର ହୋଇ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଜନ୍ମିଲେ ତେବେ । ୧୪୧୮ ।
ସେମାନେ ବଳଶାଳୀ ମହାବୀର ଚତୁର ।
ତାଙ୍କ ଆୟୁଧ କେବଳ ବୃକ୍ଷ ପ୍ରସ୍ତର । ୧୪୧୯ ।
ହରିର ଆଗମନକୁ ଜରେଖି ସକଳେ ।
ବାସ କଲେ ବିବିଧ ବିପିନ ଗିରିସ୍ଥଳେ । ୧୪୨୦ ।

ଶ୍ରୀରାମାବତାର

ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଦଶରଥ ନାମକ ନୃପତି ।
ରଘୁବଂଶ-ଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ବିଦେଶେ ଖ୍ୟାତ । ୧୪୨୧ ।
ସେ ଧର୍ମ ଧୁରନ୍ଧର ସୁଗୁଣାକର ରାଜା ।
ବାଲପ୍ରଭୃତି ତରଣ ଆରମ୍ଭ କଣ୍ଠ ଦାନା । ୧୪୨୨ ।

ତାର ପତ୍ନୀ କୌଶଲ୍ୟା ପ୍ରଭୃତ କାନ୍ତାଗଣ ।
ସର୍ବେ ପତିବ୍ରତା ହରିଭକ୍ତା ସତୀ । ୧୪୨୩ ।
ପୁତ୍ରାର୍ଥୀ ସେ ନୃପତି ଅନେକ ସୁଦେଶିକ ।
ଗ୍ରାମରେ ମିଳି ତାଙ୍କୁ ନମି ନିଜର ଦୁଃଖ । ୧୪୨୪ ।
ଜଣାନ୍ତେ ବଶିଷ୍ଠ ମୁନି ବୋଇଲେ ଚିନ୍ତନ ।
କର ନାହିଁ, ସମ୍ଭବିବେ ଗୃଶ୍ରେଷ୍ଠ ନନ୍ଦନ । ୧୪୨୫ ।
ଏତେ କହି ଡକାଇ ଋଷ୍ୟଶୃଙ୍ଗ ଋଷିଙ୍କ ।
ସେ ତାହାରେ କରାଇଲେ ପୁତ୍ରକାମେଷ୍ଟିକ । ୧୪୨୬ ।
ଯାଗ କୁଣ୍ଡେ ପାୟସ-ପାତ୍ର ଧରି ପାବକ ।
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇ ବୋଇଲେ ହେ ଭୂମିନାୟକ ! ୧୪୨୭ ।
ଏହା କ୍ରମେ ବାଣ୍ଟିଦିଅ ତୋ ପତ୍ନୀଗଣଙ୍କୁ ।
ହୁତ ପାବକୁ ବଶିଷ୍ଠ ଋଷିବର ଫଳକୁ । ୧୪୨୮ ।
ଏତେ କହି ନୃପଙ୍କୁ ଦେଇ ପାୟସ-ପାତ୍ର ।
କ୍ଷଣେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଲେ ବୀତିହୋତ୍ର । ୧୪୨୯ ।
ପାୟସକୁ ନେଇ ଭୂପ ପ୍ରମୋଦିତ ହୋଇ ।
ନିଜ ପତ୍ନୀମାନଙ୍କୁ ସେ ସ୍ଥାନକୁ ଅଣାଇ । ୧୪୩୦ ।
ପ୍ରୀତରେ କୌଶଲ୍ୟାକୁ ଦେଲେ ପାୟସୁଁ ଅଧେ ।
କୈକେୟୀକୁ ଦାନ କଲେ ଅଧକରୁ ଅଧେ । ୧୪୩୧ ।
ପରେ ବଳିଲା ସ୍ୱଳ୍ପକୁ କରି ଭାଗ ବେନି ।
ପୁଣି ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ହସ୍ତେ ଦେଲେ ଭୂମିଜାନି । ୧୪୩୨ ।
ସେ ଦୁହେଁ ସେ ଭାଗଦ୍ୱୟ ଏକା ସମୟରେ ।
ସୁମିତ୍ରାର କରେ ଦେଲେ ସମାନ ପ୍ରେମରେ । ୧୪୩୩ ।
ତା ପରେ ରାଜରାଣୀ ଗର୍ଭଧାରଣ କଲେ ।
ବୃନ୍ଦେ ଶୀଳେ କାନ୍ତିରେ ଅଧିକେ ଝଳକିଲେ । ୧୪୩୪ ।
ତାଙ୍କ ଗର୍ଭ ସହିତେ ବଢ଼ିଲ ପ୍ରତାପର ।
ସଙ୍ଗତ ସକଳ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ଓ ପ୍ରକର । ୧୪୩୫ ।
କ୍ରମେ କ୍ରମେ ନବମାସ ହୁଅନ୍ତେ ଗତ ।
ପ୍ରସବ କଲେ ସେ ଦେବ ଜଗତ୍ପତି । ୧୪୩୬ ।

ପବିତ୍ର ଚୈତ୍ରର ଶୁକ୍ଳନବମୀ ତିଥିରେ ।
ପୁନର୍ବସୁ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଅଭିଜିତ୍‌କାଳରେ । ୧୪୩୭ ।
ଉଚ୍ଚସ୍ଥ ଗ୍ରହପଞ୍ଚକେ କର୍କଟ ଲଗ୍ନରେ ।
ଶୁଭଯୋଗେ ଶୁଭକ୍ଷଣେ ମାହେନ୍ଦ୍ରକ୍ଷଣରେ । ୧୪୩୮ ।
ସମଶୀତୋଷ୍ଣ ସମୟେ କୌଶଲ୍ୟା ମହୁଳା ।
ଲୋକମଙ୍ଗଳକର କୁମାରଙ୍କୁ ପାଇଲା । ୧୪୩୯ ।
ତେବେ ଚତୁର୍ଦିଗ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ହୋଇଲା ।
ପର୍ବତ ସମୂହ ମଣିଗଣେ ଝଟକିଲା । ୧୪୪୦ ।
ମନ୍ଦ ସୁଗନ୍ଧ ଶୀତଳ ପବନ ବହିଲା ।
ନିର୍ମଳ ସଲିଳେ ନଦୀସମୂହ ଶୋହିଲା । ୧୪୪୧ ।
ସୁରମୁନିସବ ଚିତ୍ତଶାନ୍ତିକି ଲଭିଲା ।
ସମସ୍ତ ବିଶ୍ୱ ଆନନ୍ଦସାଗରେ ଭାସିଲା । ୧୪୪୨ ।
ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବେ ଚଢି ନିଜ ନିଜ ବିମାନ ।
ଯାଇ ଶୂନ୍ୟେ ବହୁ କଲେ ହରିଗୁଣ ଗାନ । ୧୪୪୩ ।
ନାଗେ ମୌଳିଏ କଲେ ନାନା ପ୍ରକାରେ ସ୍ତୁତ ।
ରଙ୍ଗରେ ନର୍ତ୍ତନ କଲେ ଅପ୍ସରେବିତେ । ୧୦୪୪ ।
ଗନ୍ଧର୍ବେ କଳରେ ଗୀତ ସୁତାନେ ଗାଇଲେ ।
ସକଳେ ପାରିଜାତ କୁସୁମ ବୃଷ୍ଟି କଲେ । ୧୪୪୫ ।
ସ୍ୱର୍ଗବାସୀଙ୍କ ଚହଲେ ଦୁନ୍ଦୁଭି-ଧ୍ୱନିରେ ।
ଧରାକାଶ ମଧ୍ୟ ଦେଖ ପୂରିଲା ସାନ୍ଦ୍ରରେ । ୧୪୪୬ ।
ପରେ ପଦ୍ମପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ସର୍ବେ ପ୍ରଣାମ କଲେ ।
ଆନନ୍ଦେ ନିଜ ନିଜ ନିବାସେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ୧୪୪୭ ।
କୌଶଲ୍ୟାର କୁମାର ସଜ୍ଜନ-ହୃଦୟର ।
କୋଟିମୁନିଜନର ଆନନ୍ଦଦାୟକ । ୧୪୪୮ ।
ସୁନ୍ଦର ନୀଳଘନ ସମାନ କଳେବର ।
ଶଙ୍ଖଚକ୍ର ଗଦାପଦ୍ମଧାରୀ ଚତୁର୍ଭୁଜର । ୧୪୪୯ ।
କୌସ୍ତୁଭହୃଦଭୂଷଣ ପୁଣ୍ଡରୀକଲୋଚନ ।
ସର୍ବଲୋକନିଧାନ ଜଳାସୁରସୂଦନ । ୧୪୫୦ ।

ଏପରି ନନ୍ଦନଙ୍କୁ ଦେଖି ହୋଇ ସୁଖିନୀ ।
କରଯୋଡ଼ି ଏମନ୍ତ ସ୍ତବ କଲେ ଜନନୀ । ୧୪୫୧ ।
ତୁ ତ ତ୍ରିକରଣାତୀତ ଅଟୁ, ତୋର ସ୍ତୁତି ।
କେହୁ କରି ପାରିବ, ମୁଁ ତ ମନ୍ଦମତି । ୧୪୫୨ ।
ତ ଜ୍ଞାନରୂପ କେବଳ ସାକ୍ଷୀ ମାୟାତୀତ ।
ଅନନ୍ତ ଅହଙ୍କାର-ରହିତ ନିରାଖ୍ୟାତ । ୧୪୫୩ ।
ତୁହି କମଳାବର କୃପାସୁଖସାଗର ।
ମୋ ହିତ ଲାଗି ଜନ୍ମିଲୁ ହୋଇ ମୋ କୁମର । ୧୪୫୪ ।
ତୋହ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରୋମକୂପେ ମାୟା ନିର୍ମିତ ।
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଗଣ ସଦା ହେଉଥାଏ ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ । ୧୪୫୫ ।
କେମନ୍ତ ତୁହି ମୋ ଗର୍ଭେ ପ୍ରାପ୍ତ ଦଶମାସ ।
ବାଉଳେ, ବୋଇଲେ କେ କରିବ ବିଶ୍ୱାସ ? ୧୪୫୬ ।
ପରେ ତାର ନିର୍ଗୁଣସଗୁଣାବେଦନ ।
ଜାଣି ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ମନେ ହସି ଭଗବାନ । ୧୪୫୭ ।
ତାଙ୍କୁ ସବୁ ଭୁଲାଇ ତା ଚିତ୍ତେ ବାତ୍ସଲ୍ୟକୁ—
ଜନ୍ମାଇ ଗ୍ରହଣ କରି ତା ଆବେଦନକୁ । ୧୪୫୮ ।
ପ୍ରାକୃତ ଶିଶୁ ରୂପରେ କୁଆଁ କୁଆଁ ବୋଲି ।
ମନରେ ନନ୍ଦନ ହେଲେ ତେବେ ବନମାଳୀ । ୧୪୫୯ ।
ନିଜର ଇଚ୍ଛାରେ ମାୟା ଗୁଣେନ୍ଦ୍ରିୟପର ।
ଗୋ-ବିପ୍ର-ସାଧୁ-ସୁର-ହିତାର୍ଥେ ହେଲେ ନର । ୧୪୬୦ ।
ଶିଶୁ ରୋଦନ ଶୁଣି କୌଶଲ୍ୟାର ପାଖକୁ ।
ରାଣୀମାନେ ଆସିଲେ ଧରି ଅତି ମୋଦକୁ । ୧୪୬୧ ।
ଦାସ ଦାସୀଙ୍କ ଚହଳ ଅଧିକ ହୋଇଲା ।
ପୁରବାସୀଙ୍କ ପ୍ରମୋଦ ସୀମା ନ ରହିଲା । ୧୪୬୨ ।
ଦଶରଥ ଶୁଣି ପୁତ୍ର-ଜନ୍ମ ବୃତ୍ତାନ୍ତକୁ ।
ମହାନନ୍ଦେ ଡକାଇଲେ ବଶିଷ୍ଠ ଗୁରୁଙ୍କୁ । ୧୪୬୩ ।
ମୁନିବର ଶିଷ୍ୟଗଣେ ସହିତ ଆସିଲେ ।
ବିବିଧ ବାଦ୍ୟମାନେ ନଗରେ ବାଜିଲେ । ୧୪୬୪ ।

ରାଜା ନାନ୍ଦୀମୁଖ ପରେ କରି ଜାତକର୍ମ ।
ବିପ୍ରଙ୍କୁ ଦେଲେ ବହୁ ଗୋରତ୍ନାମ୍ବରବର୍ମ । ୧୪୬୫ ।
ଗଗନୁ ପାରିଜାତ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି ହୋଇଲା ।
ଧ୍ୱଜ-ତୋରଣ-କୁମ୍ଭଚୟେ ପୁର ଶୋହିଲା । ୧୪୬୬ ।
କସ୍ତୁରୀ ଚନ୍ଦ୍ର-ଚନ୍ଦନ କୁଙ୍କୁମ କେଶର—
ପ୍ରକଟ ସୁଗନ୍ଧରେ ଚହଟିଲା ନଗର । ୧୪୬୭ ।
ପୁରୀର ନାରୀ ନରେ ସର୍ବେ ଅତ୍ୟାନନ୍ଦରେ ।
ଭିକ୍ଷୁକମାନଙ୍କୁ ଭଲେ ଅନେକ ବିଧରେ । ୧୪୬୮ ।
ପରେ କୈକେୟୀ ଏକ, ସୁମିତ୍ରା ବେନିସୁତ ।
ପାଇବାରୁ ହେଲା ପୁର-ମୋଦ ବିବର୍ଦ୍ଧିତ । ୧୪୬୯ ।
ନିଶା-ଯୋଷା ଉତ୍କଣ୍ଠିତା ହୋଇ ସମ୍ଭ୍ରମରେ ।
ସହସା ଦିନନାଥଙ୍କୁ ଦେଖି ଲଜ୍ଜାଭରେ । ୧୪୭୦ ।
ବିବର୍ଣ୍ଣା ହୋଇ ସନ୍ଧ୍ୟା-ରୂପ ଧରିଲା ପରି ।
ସେ କାଳେ ପ୍ରତୀୟମାନା ଅଯୋଧ୍ୟା ନଗରୀ । ୧୪୭୧ ।
ଅଗରୁ-ଧୂପ ତହିଁ ନିଶାମୁଖ-ତିମିର ।
ଅଭେଦ ଲକ୍ଷେ ବିଭ୍ରମା ସାନ୍ଦ୍ରଂ ସମସ୍ତର । ୧୪୭୨ ।
ମନ୍ଦିରଜଡ଼ିତ ରତ୍ନଚୟ ତାରାଗଣ ।
ପୂର୍ଣ୍ଣ କଳଶ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ତାରକା-ରମଣ । ୧୪୭୩ ।
ବେଦୋଦାତ୍ତାନୁଦାତ୍ତ ସ୍ୱରିତ ଗର୍ଜନ ।
ନାନାଜାତ ବିହଙ୍ଗମ ପ୍ରକର କୂଜନ । ୧୪୭୪ ।
ଏମନ୍ତ କୌତୁକ ଦେଖି ରବି ବିବର୍ତ୍ତନ ।
ଏକମାସ ଯାଏ ଅନ୍ତ ନ କଲା ଗମନ । ୧୪୭୫ ।
ରବିସ୍ତମ୍ଭରୁ ଗତ ଅସି ପାଇଲା ନାହିଁ ।
ମାସ ଦିନ ହେଲା ମୋତେ ନ ଜାଣିଲେ କେହି । ୧୪୭୬ ।
ପରେ ବନ୍ଧୁବିଧରେ ଦଶକ କରି ସ୍ନାତ ।
ପ୍ରଚଳିତ ଭ୍ରମଣି କଲେ ପଦ୍ମନା-ପତ । ୧୪୭୭ ।
ହରକନୋତ୍ସବ ଦେଖି ଲଭି ଅତ୍ୟାନନ୍ଦ ।
ବାହୁଡ଼ିଗଲେ ନିର୍ଜର-ମୁନି-ନାଗ-ବୃନ୍ଦ । ୧୪୭୮ !

ହେ ଭବାନି ! ମୁଁ ଭୁଶୁଣ୍ଡି ବାୟସ ସଙ୍ଗରେ ।
ନରରୂପେ ଯାଇଥିଲୁ ଜନ୍ମ ଉତ୍ସବରେ । ୧୪୭୯ ।
ମଧ୍ୟ ବୁଲି ବୁଲି ସେ ମହୋତ୍ସବକୁ ଦେଖି ।
ଚରିତାର୍ଥ କରିଥିଲୁ ସବେ ମୋର ଆଖି । ୧୪୮୦ ।

ତେବେ ଏଥିକି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ନୃପବର ।
ଦେଲେ ଗୋ ଗଜାଶ୍ୱ ରଥ ରତ୍ନ ହେମାମ୍ବର । ୧୪୮୧ ।
ଭୂପତି ସୁତେ ଚିରଞ୍ଜୀବୀ ହୁଅନ୍ତୁ ବୋଲି ।
ସର୍ବେ ମୋତେ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ କର ତୋଳି । ୧୪୮୨ ।
କେତେକ ଦିନ ପରେ ଆଣାଇ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କୁ ।
ନୃପ କହିଲେ ପୁତ୍ର ନାମ କରଣକୁ । ୧୪୮୩ ।
ମୁନି ବୋଇଲେ ହେ ଭୂପ ! ତୋ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସୁତର ।
ଅନେକ ନାମ ଜଗତେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଯାହାର । ୧୪୮୪ ।
ଏ ତ ଲୋକସୁଖକର ଆନନ୍ଦାକୂପାର ।
ଏହି ହେତୁରୁ ସୁତ ରାମ ନାମ ଏହାର । ୧୪୮୫ ।
ବିଶ୍ୱ ଭରଣ ପୋଷଣ କାରଣୁ ଭରତ—
ନାମରେ ତୋ ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁତ୍ର ହେବ ବିଦିତ । ୧୪୮୬ ।
ଜଗଦାଧାର-ରାମପ୍ରିୟ-ଲକ୍ଷଣାକର ।
ଏଣୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାମ ତୋ ତୃତୀୟାତ୍ମଜର । ୧୪୮୭ ।
ଶତ୍ରୁହର ହେବାରୁ ତୋ ଚତୁର୍ଥ ନନ୍ଦନ ।
ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ନାମରେ ହେବ ମିତ୍ରନନ୍ଦନ । ୧୪୮୮ ।
ଏପରି ନାମକରଣ କରି ମୁନିବର ।
ବୋଇଲେ ଆନନ୍ଦେ ଉଚ୍ଚେ ହେ ଦଣ୍ଡଧର । ୧୪୮୯ ।
ତୋ ଗୃହ ସୁତେ ଅଟନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମବେଦସାର ।
ମୁନିଜନ ସର୍ବସ୍ୱ ଶଙ୍କର ପ୍ରାଣାଧାର । ୧୪୯୦ ।

ଏତେ ଶୁଣି ନୃପ ମୋଦେ ମୁନିଙ୍କି ନମିଲେ ।
'ସର୍ବ ତୁମ୍ଭ ଆଶୀର୍ବାଦ, ମହାତ୍ମନ୍' ବୋଇଲେ । ୧୪୯୧ ।
ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ନବ-ସୁଧାକର ପ୍ରକାରେ ।
ଦିନଦିନାନ୍ତେ ବଢ଼ି ବଢ଼ିଲେ କୁମାରେ । ୧୪୯୨ ।

ନାଗର ହୁତ ପୁଣି ପଞ୍ଚ ପର୍ଯ୍ୟେ ସ୍ଥିତ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୁମୀ ହୁଏ ନାଭ ରାମଙ୍କୁ ସେବ । ୧୪୯୩ ।
ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ପ୍ରଭୁସେବକ ସ୍ୱତରେ ।
ପରସ୍ପର ସ୍ନେହ-ପାଶେ ବଦ୍ଧ ନିରନ୍ତରେ । ୧୪୯୪ ।
ବେନି ଯୋଡ଼ଯାକ ଶ୍ୟାମ ଗୌର କଳେବର ।
ଲୋକ-ଲୋଚନ-ସୁଖଦ ଅତି ମନୋହର । ୧୪୯୫ ।
ତାଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ମାତାମାନେ ଲୁଚାନ୍ତି ।
ଛୁଣ୍ଡାର ଫିଙ୍ଗନ୍ତି କୁ-ଦୃଷ୍ଟି ଦୋଷ ଯିବାକୁ । ୧୪୯୬ ।
ଶ୍ରୀହ କ୍ଷବ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ସୁଗୁଣାକର ।
ମାତ୍ର ତହିଁ ଅଗ୍ରଜ ଅଟେ ଅଧିକତର । ୧୪୯୭ ।
ଯାମ ହୃଦୟେ ସଦା କାରୁଣୀ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଏ ।
ତାର କିରଣ ମନ୍ଦହାସେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ୧୪~୮ ।
ଯେ ଅହ୍ଲାଦକ ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ନିରଞ୍ଜନ ।
ଜଗତ-ଲୋଚନ ବାନ୍ଧୁ ଅଜ ସନାତନ । ୧୪୯୯ ।
ସେହୁ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଭକ୍ତି ବଶେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକରେ ।
କୌଶଲ୍ୟା-କୋଳେ ଖେଳଇ ବାଳକାକୃତରେ । ୧୫୦୦ ।
କାଳାମ୍ବୁଦ ନୀଳାମ୍ବୁଜ-ଶ୍ୟାମ-କଳେବର ।
ଅପାର ରଞ୍ଜିତ-ଶତକୋଟିସ୍ମରଶର । ୧୫୦୧ ।
କୁଳିଶ-ଧ୍ୱଜାଙ୍କୁଶାଦ୍ୟ ରେଖାଙ୍କିତ ପଦ ।
ତରୁଣ ଭ-ପଦ୍ମବିଗମଣି-ଲୋଚନଦ । ୧୫୦୨ ।
ନଖ ନିନ୍ଦ-ନକ୍ଷତ୍ର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତିତ ।
ରତ୍ନ-ନୂପୁର ନାଦ ମୋହିତ ମୁନିମନ । ୧୫୦୩ ।
କିଙ୍କିଣୀଯୁକ୍ତ କଟି, ଶିବକମ୍ବୁଚୋଦର ।
ଗମ୍ଭୀର ନାଭି କ୍ଷୀଣ ପୁନି ସୁନ୍ଦର । ୧୫୦୪ ।
ମଣି-କେୟୂର-ମଣ୍ଡିତ ଦୀର୍ଘ ଭୁଜଦ୍ୱୟ ।
ବ୍ୟାଘ୍ରନଖାଳଙ୍କୃତ ବିଶାଳ ହୃଦୟ । ୧୫୦୫ ।
ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ନଖ ଯୁଗଳ ପଦକ ସମ୍ଭୃତ ।
କମ୍ବୁକଣ୍ଠ ନବରତ୍ନ ହାର-ବିଭୂଷିତ । ୧୫୦୬ ।

କମ୍ବୁ ସମାନ କଣ୍ଠ, ମନୋହର ଚିବୁକ ।
ମୁଖ ଜିତ-ଶାରଦସୁଧା-କିରଣାୟୁକ । ୧୫୦୭ ।
ଦନ୍ତଚନ୍ଦ୍ରପୁଷ୍ପ-ଦ୍ୟୁତି ତୃଷିତ ଖ୍ୟାରକ ।
ଅରୁଣାଧର, କାନ୍ତି ନିର୍ଜିତ-ପ୍ରବାଳକ । ୧୫୦୮ ।
ଅନୁପମ କର୍ଣ୍ଣ ନାସା ଜିତ ତିଳପୁଷ୍ପ ।
ମାଂସଳ କପୋଳ ହତ ସମୁଦସ୍ପୋପମ । ୧୫୦୯ ।
ଅଷ୍ଟୁଷ ମୃଦୁତ୍ର ମୁଖକୃତ ଶୁକଳ୍କୁଳ ।
ମନୋରମ ନିବିଡ଼ ନୀଳାଳକକୁନ୍ତଳ । ୧୫୧୦ ।
ଏମନ୍ତେ ଶିଶୁ ରାମ ହାମୁଡ଼େ ଭୂମିରେ ।
ଶୋଭୁ ଥିବାଉଥିବା ହଳଦିଆ ବାଞ୍ଛରେ । ୧୫୧୧ ।
ଯେ ମନୋହର ବାଳ ବେଦଶେଷାଗୋଚର ।
ଯେ ସ୍ୱପ୍ନେ ଦେଖିଅଛି, ଜାଣଇ ସେ ମାତର । ୧୫୧୨ ।
ହୃଦୀନ୍ଦ୍ରି ପ୍ରାକୃତ ମାୟାମୋହ ହର ହର ।
ସ୍ୱକୀ ସ୍ୱଜ ପ୍ରେମେ ଲୀଳେ ଶିଶୁତନୁ ଧର । ୧୫୧୩ ।
ବଣମାତୃପଦ୍ମରୂପ ଶ୍ରୀରାମ ସକଳ ।
ଶାଳେବୋଳିଁ କରେ ଅନନ୍ଦ ବହଳ । ୧୫୧୪ ।
ଯେତୁ ସ୍ୱରୂପ ଦେ ରତ କରେ ଜଳ ମତ ।
ସେତୁ ଅବଶୀ ଲଭଇ ସେତୁପର ଗତ । ୧୫୧୫ ।
ରାମ-ପାଦ-ଅମ୍ବୁଜ କେବେ ହେଲେ ଏ ଭୋର ।
ସଂସାର-ସାଗର ରୁ ହୋଇ ନ ପାରେ ପାର । ୧୫୧୬ ।
ସର୍ବେଶ୍ୱର ବଡ଼ କେସ୍ ମାଧୁ ହର—
ଭକ୍ତ ହୋଇ ନାଚେ ତା ଭ୍ରୂ ଭଙ୍ଗ ଅନୁସର । ୧୫୧୭ ।
ଯେ ସ୍ୱର୍ଗ ରୂପ ଶ୍ରୀ ଚରଣ ଶ୍ମରିବେ ।
ପଞ୍ଚ କହେ, ତାହାରେ ପ୍ରଭୁ କୃପା କରେ । ୧୫୧୮ ।
ମାତାମାନେ ଏମନ୍ତ ବୋଲେ କଳି ଦୋଳରେ ।
ବସାଇ ଗାଆନ୍ତି ତା ବେଦ ବିବିଧରେ । ୧୫୧୯ ।
ପୁତ୍ରବତ୍ସଳା କୌଶଲ୍ୟା ତ ଶୀ ନ ପାରଇ ।
କେବେ କୋଳ ଅଙ୍କ କେବେ ଲଲନା ପ୍ରଭର । ୧୫୨୦ ।

ବିଶ୍ୱରୂପ ଦର୍ଶନ

ଅନେକ ଯାତା ସମସ୍ତ ମାଜଣା କରନ୍ତି ।
ବେଶ କରି ଗଜଦନ୍ତ-ଡୋଲାରେ ଶୁଅନ୍ତି । ୧୫୨୧ ।

ଇଷ୍ଟଦେବତା ପୂଜା ନିମିତ୍ତ ଜାକ କରେ ।
ନାନାବିଧ ପିଷ୍ଟକ କରି ଭକ୍ତିଭାବରେ । ୧୫୨୨ ।

ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜି ପରଶ.ଳାଙ୍କୁ ଗମିଲ ।
ଯେଠାରେ ଛାଡ଼ିଥିଲ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ବିଲୋକିଲ । ୧୫୨୩ ।

ସେ ଚକିତା ହୋଇ ଦେଲ କତେକ ଗମନ ।
କରି ଅନାଇଲ ତହିଁ ଶୋଇଛନ୍ତି ନନ୍ଦନ । ୧୫୨୪ ।

ଫେରିଆସି ଦେଖିଲ ସ୍ୱପୁତ୍ର ଏ ଠାବରେ ।
ପିଷ୍ଟକ ଭୋଜନ କରୁଅଛି ଆନନ୍ଦରେ । ୧୫୨୫ ।

ଏମନ୍ତ ସେ ସ୍ଥାନଦ୍ୱୟେ ତନୟଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ।
ଦେଖି ପାଇଲ ଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ପୁଣି ବିଭ୍ରମଙ୍କୁ । ୧୫୨୬ ।

ସତ୍ୟ କିବା ଭ୍ରାନ୍ତି କିବା ମହିମା କାହାର ।
କିଛି ନ ଜାଣି ପାରି ଆକୁଳ ଚିତ୍ତ ତାର । ୧୫୨୭ ।

ମାତାର ବିଭ୍ରମ ଜାଣି ମନ୍ଦହାସ କରି ।
ଅଖଣ୍ଡାଦ୍ଭୁତ ରୂପଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶିଲେ ହରି । ୧୫୨୮ ।

କୋଟି କୋଟି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରୋମକୂପେ ।
ପରିଭ୍ରମଣ କରନ୍ତି ଅଣୁର ସ୍ୱରୂପେ । ୧୫୨୯ ।

ଅନେକ ରବି ଶଶୀ ବିବେ ଜ୍ୟୋତିର୍ଗଣ,
ଦ୍ୱୀପ ପାରାବାର ଧରାଧର କାନନ । ୧୫୩୦ ।

ଦେଶ କାଳ କର୍ମାଦି ସମସ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିଗତ ।
ଯାହା ସ୍ୱପ୍ନରେ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ନ ଥିଲ ଶ୍ରୁତ । ୧୫୩୧ ।

ଜଗନ୍ମୋହିନୀ ମାୟା ଦ୍ୱାରେ ଯୋଡ଼ିଛି ହାତ ।
ଭ୍ରମ୍ୟମାନ ମାୟା-କବଳିତ ଜୀବବ୍ରାତ ୧୫୩୨ ।

ଜୀବ-ମୁକ୍ତି-ଦାତ୍ରୀ ଭକ୍ତି ସେବା କରେ ନିତ ।
ସେ ସବୁ ଦେଖି ଜନେଶ ବୈକଲ୍ୟାର ମତ । ୧୫୩୩ ।

ସେ ଅବଳା ଚକ୍ଷୁରେ ଯୋଡ଼ି ବେନି ପାଣି ।
ପୁଲକିତଗାତ୍ରରେ ହୋଇ ଗଦଗଦବାଣୀ । ୧୫୩୪ ।
ନେତ୍ରଯୁଗଳକୁ ବୁଜି ରାମ ଚରଣରେ ।
ପ୍ରଣମିଲା ଭୟ-ଭକ୍ତି-ଯୁକ୍ତ ମାନସରେ । ୧୫୩୫ ।
ଚକିତା ମାତାଙ୍କୁ ଦେଖି କରୁଣାରେ ହରି ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ପୂର୍ବ ଶିଶୁ-ଶରୀରକୁ ଧରି । ୧୫୩୬ ।
ମାତା ସ୍ତବ କରି ନ ପାରି ସ୍ୱଭାବ ଡ଼ରେ ।
ଜଗତ୍ପିତାଙ୍କୁ ମୁଁ ତ ମଣେ ସୁତ ରୀତିରେ । ୧୫୩୭ ।
ହେ ରଘୁବର ! ମୋହଠାରେ କରୁଣା କର ।
ମାୟାବର୍ତ୍ତନରୁ ମୋତେ ସତ୍ୱର ଉଦ୍ଧର । ୧୫୩୮ ।
ପରେ ରାମ ମାତାଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରବୋଧିଲେ ।
ଏ ରହସ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା ନିଷେଧିଲେ । ୧୫୩୯ ।
ଏପରି ବାଲ୍ୟକ୍ରୀଡ଼ା ବହୁବିଧରେ କରି ।
ସାକେତପୁରବାସୀଙ୍କି ସୁଖୀ କଲେ ହରି । ୧୫୪୦ ।
ବଶିଷ୍ଠ ମୁନୀଶ ଆସି କେତେକାଳ ପରେ ।
ଗୁରୁବରଙ୍କ ଚୂଡ଼ାକର୍ମ କଲେ କ୍ରମରେ । ୧୫୪୧ ।
ଭ୍ରାତୃଚତୁଷ୍ଟୟ ଜନ-ମନସ୍-ନୟନ—
ସନ୍ତୋଷଦ, ଖେଳନେ କରେ କାଳଯାପନ । ୧୫୪୨ ।
ଯେ ନିରୀହ ବ୍ରହ୍ମ ମନୋବଚନାଗୋଚର ।
ସେ ହେଲେ ଦଶରଥ-ଚତ୍ୱରେ କ୍ରୀଡ଼ାପର । ୧୫୪୩ ।
ଭୋଜନ ପାଇଁ ଜନନୀ ଜନକ ଡାକିଲେ ।
ରାମ ପଳାୟନ କରେ ବାଳକଙ୍କ କୂଳେ । ୧୫୪୪ ।
ଯାକୁ ମହାଦେବ ବିଧା ବେଦ ଜାଣେ ନାହିଁ ।
ତାକୁ ଧରିବ ଜନନୀ ଖେଦାଇ ଗୋଡ଼ାଇ । ୧୫୪୫ ।
କହେ ନ ଅଛି ରାମ ଦଧି ଭାତ ମୁହଁରେ—
କଟିଅର୍ଦ୍ଧ ଖେଳିବାକୁ ଧାଏଁ ତତ୍ପରରେ । ୧୫୪୬ ।
ରାମ ପୂର୍ବେ ନିଷ୍କଳ ଏବେ ଅତି ଚଞ୍ଚଳ ।
ତା ଚରିତ ତ ଅଗମ୍ୟ ଦୁରୂହ ନିର୍ମଳ । ୧୫୪୭ ।

ସେ ଦଶରଥଙ୍କର ବାଲ୍ୟକାଳ ଚରିତ ।
ତାହାରେ ହେଲେ କେବେହେଁ ନୁହଇ ବର୍ଣ୍ଣିତ । ୧୫୪୮ ।
ବାଲ୍ୟ ସମୟ ଗମନ୍ତେ ଗୃହସ୍ଥଙ୍କର ।
ଉପନୟନ କଲ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରେଶ୍ୱର । ୧୫୪୯ ।
ମୁନିବର ବଶିଷ୍ଠର ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଇ ।
ବିଦ୍ୟାଭ୍ୟାସ କଲେ ଅତି ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ ହୋଇ । ୧୫୫୦ ।
ଯାହାର ନିଃଶ୍ୱାସରୁ ନିଗମ ନିର୍ଗତ ।
ସେ ଶିକ୍ଷାରେ ପଟିବା ନୁହେ ତ ଅଚମ୍ଭିତ । ୧୫୫୧ ।
ଅତି ସ୍ୱଳ୍ପ ସମୟରେ ସେହୁ ରଘୁବର ।
ବହିଲେ ସକଳ ବିଦ୍ୟା ନିପୁଣ ହୋଇ । ୧୫୫୨ ।
କାଣ୍ଡ କୋଦଣ୍ଡ ଧରି ସେମାନେ ଅଶ୍ୱପରେ ।
ବିହରନ୍ତି ହର୍ଷେ ରମ୍ୟସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ । ୧୫୫୩ ।
ତାଙ୍କ ରୂପ ଲାବଣ୍ୟ ଦେଖିବା ପ୍ରାଣୀଚୟ ।
ମୋହ-ପାରାବାରରେ ବୁଡେ ହୋଇ ଅଥୟ । ୧୫୫୪ ।
ରାମକୁ କୋଶଳର ସକଳ ନାରୀ-ନରେ ।
ଦେଖନ୍ତି ସ୍ୱପ୍ରାଣଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରେମରେ । ୧୫୫୫ ।
କେବେ କେବେ ଅନୁଜ ମିତ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରାମ ।
ବନକୁ ଗମନ କରି ମାରି ମୃଗସ୍ତୋମ । ୧୫୫୬ ।
ସେ ମାଂସ କରେ ଭ୍ରାତୃମିତ୍ରସହ ଭୋଜନ ।
ପାଳେ ସର୍ବଦା ଜନନୀ-ଜନକ-ବଚନ । ୧୫୫୭ ।
ରାମବାଣ-ହତ ମୃଗ ଯାଏ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ।
ରାମ ସଦା କରେ ଲୋକହିତସାଧନକୁ । ୧୫୫୮ ।
ନିତ ସକାଳେ ଉଠି ମାତୃପିତୃ ଗୁରୁଙ୍କ ।
ପ୍ରଣମି ସେ କରଇ ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ । ୧୫୫୯ ।
ପୁଣି ସେ ବୁଧଙ୍କ ମୁଖୁଁ ବେଦଶାସ୍ତ୍ର ଶୁଣି ।
କ୍ରୀଡ଼ି ମିତ୍ରଙ୍କୁ ବୁଝାଏ ବିନୋଦରେ ବସି । ୧୫୬୦ ।
ଏମନ୍ତେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରର ସଦାଚରଣ ।
ନୃପର ମନକୁ କଲ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆକର୍ଷଣ । ୧୫୬୦ ।

ଯେ ଜନ୍ମ-ରୂପ-ନାମ ରହିତ ସର୍ବଗତ ।
ବ୍ରହ୍ମ ନିରୀହ ନିଷ୍କଳ ନିର୍ଗୁଣ ଅଚ୍ୟୁତ । ୧୫୬୨ ।
ସେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକରେ ଜନ୍ମି କଲେ ଭକ୍ତଗଣ ।
ତାରଣ କାରଣ ବନ୍ଧୁ ବିଶ୍ୱାଭରଣ । ୧୫୬୩ ।

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରାଗମନ

ଶୁଣ ଅନ୍ୟ ଚରିତ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରାଶ୍ରମର ।
ପାଶେ ଥାନ୍ତି ମାରୀଚ ସୁବାହୁ ନିଶାଚର । ୧୫୬୪ ।
ସେ ଦେବାରିଙ୍କ ଭୟେ ସେଠା ମୁନିକୁଳ ।
ଯଜ୍ଞଯାଗ କରି ନ ପାରି ବଡ଼ ଆକୁଳ । ୧୫୬୫ ।
ଭାବି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଏକ ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ ।
ଚାହିଁଲେ ପ୍ରଥମେ ସେ ଦୁଷ୍ଟଙ୍କୁ ତଡ଼ିବାକୁ । ୧୫୬୬ ।
ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଶ୍ରୀରାମ ବିନା କେହି ।
ସମର୍ଥ ନୁହେ ବୋଲି ଚିନ୍ତି ନିଶ୍ଚୟ ହୋଇ । ୧୫୬୭ ।
ଶ୍ରୀରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ନେବାକୁ ସେ ମୁନୀଶ ।
ଦଶରଥ-ସିଂହଦ୍ୱାରେ ହୁଅନ୍ତେ ପ୍ରବେଶ । ୧୫୬୮ ।
ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ନୃପ ଆସି ନମି ସେ ଋଷିଙ୍କୁ ।
ନେଇ ନିଜ ପୀଠ ଦେଇ ପଖାଳି ପାଦଙ୍କୁ । ୧୫୬୯ ।
ବହୁମତେ ପୂଜା କରି ବିବିଧ ଭୋଜନେ ।
ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ବସାଇ ସୁକୋମଳାସନେ । ୧୫୭୦ ।
ସେ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଆଣି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରାଇଲେ ।
ରାମ ମୁଖ ଦେଖି ମୁନି ବିରାଗ ଭୁଲିଲେ । ୧୫୭୧ ।
ରାମାନନ-ସୁଧାଚନ୍ଦ୍ର ଆଗେ ସେ ମୌନିର ।
ନୟନସ୍ଥିର-ମନ ହୋଇଲେ ଚକୋର । ୧୫୭୨ ।
ରାଜା ବୋଇଲେ କରଯୋଡ଼ି ହେ ତପୋଧନ ।
କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟେ ଏଠାକୁ ଶୁଭ ଆଗମନ । ୧୫୭୩ ।
କେଉଁ ଆଦେଶକୁ ମୁହିଁ ପାଳିବି ଆଦରେ ।
ପାଳିବି ମସ୍ତକେ ଦେଇ ମନରେ । ୧୫୭୪ ।

ତା ଶୁଣି ମୁନି ବୋଇଲେ ଅହେ ନରବର ।
ଏତ ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ ସଙ୍କଳ୍ପ ମୋହର । ୧୫୭୫ ।
ବୃଥାଏ ପୀଡ଼ାକୁ ଦେଇ ଏବନରଙ୍କଣେକୁ !
ମୋ ସଙ୍ଗତେ ପଠାଅ ଏକ୍ଷଣ ରାମକୁ । ୧୫୭୬ ।
ରଜା ଚେତ, ମିଥ୍ୟା ମାୟା ମୋହ କର ଦୂର ।
ଏଥିରେ ତୁମ୍ଭ ଧର୍ମ ଗୋତ ହେବ ବିସ୍ତାର । ୧୫୭୭ ।
ପୁଣି ତୁମ୍ଭ ନନ୍ଦନଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ହୋଇବ ।
ମୋହର ସଙ୍କଳ୍ପିତ ଯଜ୍ଞ ସିଦ୍ଧ ହୁଇବ । ୧୫୭୮ ।
ଏମନ୍ତ ଅପ୍ରିୟ ବାଣୀ ଶୁଣନ୍ତେ ନୃପବର ।
ହୃଦୟ କମ୍ପିଲା ମୁଖ ହେଲା ଅସୁନ୍ଦର । ୧୫୭୯ ।
ସେ ବୋଇଲେ ହେ ମୁନୀଶ ! ବୃଦ୍ଧ ସମୟରେ ।
ଲଭିଲି ଏ ଚାରୋଟି ପୁତ୍ର ବହୁ ଯତ୍ନରେ । ୧୫୮୦ ।
ସେ ବିଷୟ ବିବେଚନା କିଛିହିଁ ନ କର ।
ତୁମ୍ଭେ କରୁଅଛ କଠିନ ଯାଚନା ଏପର । ୧୫୮୧ ।
ମାଗ ଗୋ, ପୃଥ୍ୱୀ କୋଷ ଏବଂ ଦେହ ପ୍ରାଣ ।
ଯଦ୍ୟପି ପ୍ରମୋଦ କରେ କରିବି ମୁଁ ଦାନ । ୧୫୮୨ ।
ମୋ ପ୍ରାଣଠାରୁ ସକଳ ସୁତେ ଅତିପ୍ରିୟ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ ହେ ସହୃଦୟ । ୧୫୮୩ ।
ପୁଣି ଜ୍ୟେଷ୍ଠଠାରେ ମୋର ବାତ୍ସଲ୍ୟ ପ୍ରଚୁର ।
ଜ୍ୟେଷ୍ଠଠାରେ ସୁକୁମାର କୁମାରେ ମୋହର । ୧୫୮୪ ।
ଏତେ ଶୁଣି ନୃପତିର ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଭାବକୁ ।
ମନେ ଗଣି କବି ମୁନି କହିଲେ ମୋଦକୁ । ୧୫୮୫ ।
ତେବେ ବଶିଷ୍ଠ ବୁଝାଇ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ।
ନୃପର ସବ ସଂଶୟ ନିବାରିଲେ ତରେ । ୧୫୮୬ ।
ତରେ ନୃପ ଡାକିଲେ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ।
ବହୁବିଧେ ଆଦର ଦେଇ ଚୁମ୍ବିଲେ ତାଙ୍କୁ । ୧୫୮୭ ।
କହିଲେ ଏ ମୋ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ନନ୍ଦନ ଦ୍ୱୟ ।
ହେ ମୁନିବର ! ଏମାନେ ତୁମ୍ଭର ତନୟ । ୧୫୮୮ ।

ଏତେ ବୋଲି ପୁତ୍ରଙ୍କର ବେନି ଦଣ୍ଡକର ।
ମୁନି କରେ ସମର୍ପଣ କଲେ ନରବର । ୧୫୮୯ ।
ପରେ ସେ ଦୁଇ କୁମର ଜନକଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ।
ଅନ୍ତଃପୁରରେ ପ୍ରବେଶି ଜନନୀଙ୍କି ନମି । ୧୫୯୦ ।
ମସ୍ତକରେ ଲଭେଶ ତାହାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ।
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଗଲେ ଲଭି ଅତି ମୋଦ । ୧୫୯୧ ।
ସେ ପୁରୁଷ ସିଂହ ଦ୍ୱୟ ଅରୁଣ ଲୋଚନ ।
ନୀଳାମ୍ବୁଜ ଚମ୍ପକକାନ୍ତି ସୁଚାପଘନ । ୧୫୯୨ ।
ପୀତାରୁଣାମ୍ବରଧର ତୂଣୀର-କର ।
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମୁନିବାକ୍ୟ କରଣ ତତ୍ପର । ୧୫୯୩ ।
ସେ ଜନେହେଁ ଯାଉ ଘୋର ବନ ପ୍ରଦେଶରେ ।
ବିଦ୍ୱଳସ ତାଡ଼କାକୁ ଭେଟିଲେ ବାଟରେ । ୧୫୯୪ ।
ମୁନି ପ୍ରେରଣେ ଏକ ମାର୍ଗଣେ ତାକୁ ରାମ ।
ବଧି କୃପାରେ ପ୍ରଦାନ କଲେ ନିଜ ଧାମ । ୧୫୯୫ ।
ସେକାଳେ ବଳାତିବଳା ବିଦ୍ୟାଯୁଗଳକୁ ।
ମୁନି ମୋଦେ ଦେଲେ ସ୍ୱପକ୍ଷ ବିଦ୍ୟାକରକୁ । ୧୫୯୬ ।
ତା ପ୍ରଭାବେ କ୍ଷୁଧାତୃଷା କେବେ ନ ଲାଗଇ ।
ବଳ ବଢ଼ାଇ ପ୍ରତାପ ବେଶୀ ପ୍ରକାଶଇ । ୧୫୯୭ ।
ପରେ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କି ସେ ନିଜର ଅସ୍ତ୍ରମକୁ ।
ନେଇ ଦାନ କଲେ ଦିବ୍ୟ ଶସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ରଚୟକୁ । ୧୫୯୮ ।
ପୁଣି କନ୍ଦମୂଳଫଳ ଭୋଜନେ ତାଙ୍କ ସେ ।
ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଲେ ଅତି ପ୍ରେମଯୁକ୍ତ ମାନସେ । ୧୫୯୯ ।
ପରଦିନେ ମୁନିଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ।
ଯଜ୍ଞ କରନ୍ତେ ଜଗି ରହିଲେ ବେନି ଭାଇ । ୧୬୦୦ ।
ଛଅଦିନ ଉପାସ୍ୟକ ମୁନି ମାସଗୃହକ ।
ତେବେ ସୁବାହୁକଙ୍କୁ ପାଇଲେ ସତ୍ୱର । ୧୬୦୧ ।
ରାମ ଅଗ୍ନ୍ୟସ୍ତ୍ର ଏକ ବାଣ ପ୍ରୟୋଗିଲ ।
[illegible] । ୧୬୦୨ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣ ସେ ପରକାଶେ ସୁବାହୁଙ୍କୁ ନାଶିଲ ।
ଅବଶିଷ୍ଟ ଦୈତ୍ୟଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସଂହାରିଲ । ୧୨୦୩ ।
ଦୈତ୍ୟେ ମରନ୍ତେ ଋଷିଏ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇଲେ ।
ବେଦଶାସ୍ତ୍ରବଳି ଦେବେ ମୁନିଏ ସ୍ତୁତ ଘଲେ । ୧୨୦୪ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ର କୃପା କରି ବ୍ରାହ୍ମଣଜନରେ ।
କେତେ କାଳ ନିବାସ କଲେ ସେ ଆଶ୍ରମରେ । ୧୨୦୫ ।
ସେ ସବୁଙ୍କ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ବହୁ ପାଳି ।
ଚିତ୍ତରେ ଶୁଣାଇଲ ପୁରାଣଚରିତାଳି । ୧୨୦୬ ।
ଅନେକ ବନ୍ଧୁମିତ୍ର ମିଥିଳ-ଅନୁଯୋଗ—
ବୃତ୍ତାନ୍ତଙ୍କୁ କୃପାନ୍ତେ ରାମ ହୋଇ ସହାସ । ୧୨୦୭ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ନିମିତ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସହିତ ।
ମୁନିବର ପୁରଃସରେ ଗମିଲ ତ୍ୱରିତ । ୧୨୦୮ ।
ଗୌତମ ସ୍ୱଗୃହୀନ ଏକ ଆଶ୍ରମକୁ ।
ମାର୍ଗରେ ଦେଖି ରାମ ପୁଚ୍ଛନ୍ତେ ତା ହେତୁକୁ । ୧୨୦୯ ।
ମୁନିଏ ସେ କାରଣକୁ ବଖାଣି ବୋଇଲ ।
ଶାପ ହେତୁ ଗୌତମ ପତ୍ନୀ ହୋଇ ଶିଳା । ୧୨୧୦ ।
ତୋ ପାଦ-ରଜକୁ ବାଞ୍ଛି ଅଛି ଏହିଠାରେ ।
ହେ କୃପାକର ! ଏବେ କୃପା କର ତାହାରେ । ୧୨୧୧ ।

ଅହଲ୍ୟା-ଶାପୋଦ୍ଧାର

ତା ଶୁଣି ନିଜ ପ୍ରଭାବ ପଦେ ରଘୁମଣି ।
ଛୁଇଁନ୍ତେ ଶିଳା ଅହଲ୍ୟା ହୋଇ ସେହିକ୍ଷଣି । ୧୨୧୨ ।
ଲୋକାଭିରାମ ରାମଙ୍କୁ ସମ୍ମୁଖେ ଅନାଇ ।
ହେଲା ଉଚ୍ଛଳ ଲୋତକ ଚିତ୍ତପୂର୍ଣ୍ଣା ହୋଇ । ୧୨୧୩ ।
ପୁଲକିତ ଶରୀରେ ଗଦ୍‌ଗଦ କଣ୍ଠସ୍ୱରେ ।
ପ୍ରଣମି ପଖାଳିଲ ତ ପାଦ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁରେ । ୧୨୧୪ ।
ପରେ ହରି-କୃପା ପାତ୍ରୀ ହୋଇ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ।
ମଞ୍ଜୁଳ ବଚନରେ ସ୍ତୁତି କଲା ଏପରି । ୧୨୧୫ ।

ଜୟ ଜାନକୀସ୍ୱାମୀ ରାମ ! ଅପୂତା ସ୍ତ୍ରୀ ମୁହିଁ ।
ସନତ୍ସୁଜାତପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଅଟୁ ତୁହି । ୧୬୧୬ ।
ହେ ଦୁଷ୍ଟାସୁରକୁଳ-ବନ ଦାବ-ପାବକ !
ଚନ୍ଦ୍ରିକ-ଚକୋର-ସ୍ୱଜନଗଣ-ନାୟକ । ୧୬୧୭ ।
ହେ କରୁଣାକର ! ସଜ୍ଜନସୁଖକର ।
ତୋ ଚରଣ ମୋ ଶରଣ, ମୋତେ ରକ୍ଷା କର । ୧୬୧୮ ।
ମୁନି ଶାପ ଦେଇ ଥିଲେ ମୋ ଅପଚାର ।
ଯେଣୁ ଦେଖି ପାରିଲି ଭଲେ ତୋ ବପୁଚାର । ୧୬୧୯ ।
ତୋ ଦର୍ଶନ ଅଟଇ ଭବାମ୍ବୁଧି-ମୋଚନ ।
ତା ମହିମାକୁ ଜାଣେ କେବଳ ତ୍ରିଲୋଚନ । ୧୬୨୦ ।
ମୋ ଶରୀର ତୋ ପଦ-ପଦ୍ମ-ପରାଗଯୁକ୍ତ ।
ସଦା ହେଉ, ଏହା ଦାନ କର ହେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ! ୧୬୨୧ ।
ଯେଉଁ ପାଦଜାତଗଙ୍ଗାକୁ ଶିବ ଶିରେ ଧରେ ।
ଯାହାକୁ ବିଧାତା ପୂଜି ପାରିଥିଲା ଥରେ । ୧୬୨୨ ।
ସେ ପାଦେ ମୋ ସ୍ଥାନ ଶିର ଲଗାଇ ପାରିଲି ।
ଅଉ କେଉଁ ଭାଗ୍ୟ ଅଛି ଏହାଠାରୁ ବଳି ? ୧୬୨୩ ।
ଏହା ବୋଲି ଗୌତମ ପତ୍ନୀ ପୁଣ ଶ୍ରୀରାମ—
ଚରଣ ତଳ ଜାତ ସୁରେ କଲ ପ୍ରଣାମ । ୧୬୨୪ ।
ରଘୁବରଙ୍କୁ ନେଇ ସ୍ୱପତିଙ୍କୁ ପାଇ ।
ନିଜ ପତି-ସନ୍ନିଧିରେ ଗଲ ପ୍ରୀତା ହୋଇ । ୧୬୨୫ ।
ପରେ ସେ ତିନିହେଁ ସେହି ସ୍ଥାନରୁ ଚଳିଲେ ।
ଯାଇ ଗଙ୍ଗା ତଟେ ଶୀଘ୍ରରେ ପହୁଞ୍ଚିଲେ । ୧୬୨୬ ।
ପୂଜନୀୟ ଗଙ୍ଗାକୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶ୍ରୀରାମ ।
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭକ୍ତିଭାବେ ଅର୍ପିଲେ ପ୍ରଣାମ । ୧୬୨୭ ।
ମୁନି ମୁଖୁଁ ସେ ଗଙ୍ଗାର ସମସ୍ତ ଚରିତ ।
ଶ୍ରବଣ କରି ବେଳକୁ ହେଲେ ମୁଦିତ । ୧୬୨୮ ।
ପରେ ସେ ତିନିହେଁ ସେ ନୌକା-ସହଳରେ ।
ଜାହ୍ନବୀ ଉତ୍ତରି ବଳାପ ଅତେବ ତୀରେ । ୧୬୨୯ ।

ମିଥିଳାପ୍ରବେଶ

ସେଠାରୁ ଗମନ କରି ମିଥିଳା ନଗରେ ।
ଅନାୟାସେ ପ୍ରବେଶିଲେ ଯଥା ଅମରପୁରେ । ୧୬୩୦ ।
ସେ ପୁରବର-ବନିତା ଶ୍ରୀରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ—
ମାନସଙ୍କୁ ଅବଲମ୍ବେ କଲା ଆକର୍ଷଣ । ୧୬୩୧ ।
ବହୁବିଧ ବାପୀକୂପତଡ଼ାଗପ୍ରକର ।
ସୁଧାସମ ଜଳେ ମଣି-ସୋପାନେ ସୁନ୍ଦର । ୧୬୩୨ ।
ପୁଣି ବିବିଧ ଜଳଜାତବ୍ରାତେ ଶୋଭିତ ।
ନାନା ଜଳ-ବିହଙ୍ଗ-କଳନାଦେ ମୁଖରିତ । ୧୬୩୩ ।
ପୁରର ଚତୁପାଶେ ଉପବନ ରଚିତ ।
ମନୋହର ପଲ୍ଲବ ପୁଷ୍ପ ଫଳ ଭରିତ । ୧୬୩୪ ।
ବହୁ ବିହଗ-ରୁତ କରେ କର୍ଣ୍ଣରଞ୍ଜନ ।
ବହେ ସଦା ମନ୍ଦଗନ୍ଧ ଶୀତଳ ପବନ । ୧୬୩୫ ।
ପଣ୍ଡଣି ବାଟ ବେଦୀ ବିରାଜ ପଦ୍ମଗଣ ।
କରଇ ଦର୍ଶକମନୋନୟନ ବନ୍ଧନ । ୧୬୩୬ ।
ପଣ୍ୟାୟନରେ ବହୁବିଧ ସର୍ବଦ୍ରବ୍ୟଚୟ ।
ସମସ୍ତ ସମୟରେ ହୁଏ କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ । ୧୬୩୭ ।
କେତେ ବିପଣିମାନ ମଧ୍ୟ ସୁଗନ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣ—
ହୋଇ ଘ୍ରାଣେନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ତୋଷାଇ ଜାଏ ତୂର୍ଣ୍ଣ । ୧୬୩୮ ।
ସକଳ ନାଗରେ ପରମ ସ୍ମୃତିବନ୍ତ ।
ଧାର୍ମିକ ସଦାଚାର ଜ୍ଞାନୀ ଗୁଣବନ୍ତ । ୧୬୩୯ ।
ପୁର ପ୍ରଶସ୍ତ ଚତୁରଙ୍ଗ-ବଳ-ସଙ୍କୁଳ ।
ବନ୍ଦୀ ବୈତାଳିକ ମାଗଧ ସ୍ତବ କୋଳାହଳ । ୧୬୪୦ ।
ତାହାର ମଧ୍ୟରେ ଦିଶେ ରାଜଭବନ ।
ତାରକା ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଯେସନ । ୧୬୪୧ ।
ମଣିକାଞ୍ଚନ ମୟ ପ୍ରାକାର-ସୌଧ-ଯୁତ ।
ଅତି ମନୋହର ସଦନ ଜଗତେ ଅଦ୍ଭୁତ । ୧୬୪୨ ।

ଯେଉଁ ମନ୍ଦରବର ଉଦସ୍ୱର ନିବାସ ।
ଯାହାକୁ ଅମରଗଣ କରେ ଅଭିଳାଷ । ୧୬୪୩ ।
ତାକୁ ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ କବି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶେଷ ।
ବଖାଣି ପାରିବ ନାହିଁ ତା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଲେଶ । ୧୬୪୪ ।
ରାଜକର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଦିବ୍ୟ ନିବାସମାନ ।
ବିଦ୍ୟମାନ ହୋଇ ଭୂପ ଭବନ ସମାନ । ୧୬୪୫ ।
ତଟିନୀ-ତଟରେ ସେ ପୁରୀର ଏକପାଶେ ।
ଆଗତ ନୃପଙ୍କ ବସାମାନ ପ୍ରକାଶେ । ୧୬୪୬ ।
ସେ ଭବନେ ଯାଇ ଯାଇ ଏକ ଅଭିରାମ ।
ଶୀତଳ ଚୂତୋଦ୍ୟାନ-ବନେ କଲେ ବିଶ୍ରାମ । ୧୬୪୭ ।
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମୁନୀଶ୍ୱର ଆଗମନ ଜାଣି ।
ମନ୍ତ୍ରୀ ପୁରୋହିତାଦି ପରିଜନଙ୍କୁ ଘେନି । ୧୬୪୮ ।
ମିଥିଳାଧିପ-ଜନକ ଯାଇ ତା ପାଦକୁ ।
ପ୍ରଣମି ଗ୍ରହଣ କଲେ ତା ଆଶୀର୍ବାଦକୁ । ୧୬୪୯ ।
ପରେ ମୁନୀଶ ନରେଶ ବସି ଆସନରେ ।
ପରସ୍ପର କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ-କଲେ ସାଦରେ । ୧୬୫୦ ।
ତେବେ ନୃପତି-ଦୃଷ୍ଟିକି କଲା ଆକର୍ଷଣ ।
ସୁନ୍ଦର ଶ୍ୟାମ-ଗୌର-ମୂର୍ତ୍ତି-ଯୁଗ ବହନ । ୧୬୫୧ ।
ଦେଖି ସେ ଦେବ ରୂପ ତା ମାନସ ଦ୍ରବିଲା ।
ପୁଲକାଙ୍କୁରେ ସମସ୍ତ ଶରୀର ପୂରିଲା । ୧୬୫୨ ।
ତେଣୁ ସେ କାଂକ୍ଷେ ବୋଇଲା ଅହେ ମୁନିବର ।
ଏ ଦିବ୍ୟ ବାଳକଦ୍ୱୟ କାହାର କୁମର । ୧୬୫୩ ।
ମୁନି-ତନୟ କିବା ଧରାବର-କୁମର ।
କିବା ପୁରୁଷୋତ୍ତମର ଯୁଗଳାବତାର । ୧୬୫୪ ।
ଏହାଙ୍କ ମୁଖେନ୍ଦୁ ତ ଦେଖି ଦ୍ରବୀଭୂତ ।
ମୋର ବିରକ୍ତ-ମାନସ-ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ । ୧୬୫୫ ।
ଏତେ ଶୁଣି ବୋଇଲେ ମୁନି ହସି ମନରେ ।
ଏ ମୂର୍ତ୍ତି-ଦ୍ୱୟ [illegible] । ୧୬୫୬ ।

ରବି-କୁଳ-ରତ୍ନ ଦଶରଥଙ୍କୁ ଜାତ ।
ଏ ବେନି କୁମାରେ ସେହୁ ନୃପବର-ସୁତ । ୧୬୧୭ ।
ଯେ ମୋରେ ସଦୟ ହୋଇ ମୋ ଯଜ୍ଞରକ୍ଷଣେ ।
ଆମନ୍ତ୍ରେ ଏହାଙ୍କୁ ମୋ ସଙ୍ଗେ କଲେ ପ୍ରେରଣେ । ୧୬୧୮ ।
ଏ ଶ୍ରୀରାମ ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏ ଦୁଇ କୁମର ।
ବିଦ୍ୟା-ବଳ-ଶୀଳ-ରୂପ-ପ୍ରତାପ-ସାଗର । ୧୬୧୯ ।
ଏ ଦୁହେଁ କୃପାରେ କଲେ ମୋ ମଖ ରକ୍ଷଣ ।
ହେଲେ ବିନାଶ ଜବ ଘୋର ରାକ୍ଷସଗଣ । ୧୬୨୦ ।
ତା ଶୁଣି ନୃପ ବୋଇଲେ ହେ ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି ବର ।
ଧନ୍ୟ ହେଲି ଦର୍ଶନ କରି ପାଦ ତୁମ୍ଭର । ୧୬୨୧ ।
ଏ ଦୁହେଁ ତ ଆନନ୍ଦର ଆନନ୍ଦ ଅଟନ୍ତି ।
ବ୍ରହ୍ମ ଜୀବ ପରସ୍ପରେ ଯେସ୍ୱମାନ ହୁଅନ୍ତି । ୧୬୨୨ ।
ତୁମ୍ଭେ ଜନାହେଁ ମୋଠାରେ ହୋଇ କୃପାବର ।
ଆସି ଏବେ ପାବନ କର ମୋର ମନ୍ଦିର । ୧୬୨୩ ।
ଏତେ କହି ସେ ତାଙ୍କୁ ନେଇ ଦିବ୍ୟ ଭବନେ ।
ରଖି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଲେ ବହୁବିଧ ପୂଜନେ । ୧୬୨୪ ।
ଅନନ୍ତର ସାୟାହ୍ନ ସମୟେ ବେନିବୀର ।
ନଗରେ ଭ୍ରମଣ କଲେ ମୁନି ଆଜ୍ଞା ପାଇ । ୧୬୨୫ ।
ପୁରବାସୀଏ ତାଙ୍କ ଶୋଭା ଦେଖିବା ପାଇଁ ।
ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ତେଜି ଅଛି ରୁଣ୍ଡ ହୋଇ । ୧୬୨୬ ।
ଏକୁ ଅନେକ ମୁଦେ କୁହାକୁହି ହୋଇ ।
ତାଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏମନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣିଲେ ନିଠାଇ । ୧୬୨୭ ।
ତାପତ୍ରୟହର, ମୁଖ ଶରତ-ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ।
ଯାହାକୁ ଲଭେଣେ ଲୁଚି ତେଜ ହୋଇ ସାନ୍ଦ୍ର । ୧୬୨୮ ।
ଲଲାଟ ଯେ.ତେ ଅର୍ଦ୍ଧେନ୍ଦୁ ସମାନ ସ୍ୱବରେ ।
ନାସା ଏସା ପ୍ରତଦେହେ ମଣି-ମୁକୁରରେ । ୧୬୨୯ ।
ନବନୀରଦନକୁ ନିନ୍ଦାକରେ ନୟନ ।
ଅନୁପମ କର୍ଣ୍ଣେ କନକୁଣ୍ଡଳ ଶୋଭନ । ୧୬୩୦ ।

ନାସା ଶୁକ-ଚଞ୍ଚୁସମ, ପକ୍ୱବିମ୍ବାଧର ।
କନ୍ଧର ପରାଭୂତ ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତଦର । ୧୬୭୦ ।
ବିଶାଳ ହୃଦୟ ଦୀପ୍ତ ଗଜମୁକ୍ତାହାର ।
ପ୍ରଲମ୍ବ ବାହୁ ମଦ କରି-କର ପ୍ରକାର । ୧୬୭୧ ।
ସିଂହ ସମ ମଧ୍ୟ ପୀତ-କୌଷେୟ-ବସନ—
ବେଷ୍ଟିତ କଟିତଟ ମତ୍ତହସ୍ତି-ଗମନ । ୧୬୭୩ ।
ତନୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବିକଚ-ନୀଳୋତ୍ପଳ, ସୁବର୍ଣ୍ଣ—
ଭୂଷଣ ଶୋଭାଏ ପିଠିରେ ବମ୍ବାପର୍ଣ୍ଣ । ୧୬୭୪ ।
ଏପରି ଅନେକ ଲୋକେ ବହୁତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ।
ତାଙ୍କୁ ବର୍ଣ୍ଣି ବର୍ଣ୍ଣି ତାଙ୍କ ପନ୍ଥରେ ଗମିଲେ । ୧୬୭୫ ।
ସେ ସମୟେ ନାରୀଏ ପଞ୍ଚବନ୍ଧୁ ସମକ୍ଷୁ ।
ଦେଖି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷିଲେ ଲଭି ବିସ୍ମୟକୁ । ୧୬୭୬ ।
ବ୍ରହ୍ମା ଚତୁର୍ମୁଖ, ବିଷ୍ଣୁ ଚତୁର୍ଭୁଜ, ଶିବ,
ପଞ୍ଚାସ୍ୟ ବିରୂପାକ୍ଷ, ମାର ଗତାବୟବ । ୧୬୭୭ ।
ଇନ୍ଦ୍ର ସହସ୍ରାକ୍ଷ, ଅନ୍ୟ ସୁର ନର ନାଗ ।
ଧବବା ବୃଥା କି ନୁହେ ଏହାପର ସମ । ୧୬୭୮ ।
କିଏ ଏହି ? କି ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ୱରୂପ ଏହାର ।
ଭୁବନତ୍ରୟ-ଦୁର୍ଲଭ ଏ ମୋହନାକାର । ୧୬୭୯ ।
ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁଣିଥିବା ଏକ ବାମା ବୋଇଲା ।
ଏ ଦୁଇ ଭାଇ ଅଯୋଧ୍ୟା ନୃପତିର ବାଳା । ୧୬୮୦ ।
ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାମ ବଳ ପ୍ରତାପ ଘନ ।
ଜଗ ଯଜ୍ଞ ରକ୍ଷିବାକୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମୁନି । ୧୬୮୧ ।
ଏହାଙ୍କୁ ଆଣିଲେ, ଏ ଦୁହେଁ ରାକ୍ଷସଗଣ ।
ନାଶ କରି କଲେ ମୁନି-ମଖ ସଂରକ୍ଷଣ । ୧୬ ୨ ।
ରାମ-ଚରଣ-ରଜ ଲାଗି ଅହଲ୍ୟା-ଶିଳା ।
ସ୍ୱରୂପକୁ ଧରି ପୁଣ୍ୟବତୀ ହୋଇଲା । ୧୬୮୩ ।
ଧନୁର୍ଦ୍ଧର ମନୋହର ଦେଖିବ ସୀତାକୁ ।
ଏ ଦେଶ ଭୂପ ଏବେ ଅଣିଛନ୍ତି ଏଠାକୁ । ୧୬୮୪ ।

ଦ୍ୱିତୀୟା କହିଁ ଭଣିଲା, ଏ ରାମ ଅପୂର୍ବ ।
ରାଜକୁମାରୀ ସୀତାର ଅନୁରୂପ ବର । ୧୬୮୫ ।
ତୃତୀୟା କୁମାରୀର ଅନୁରୂପ ରମଣ ।
ଅଟଇ ଏ ସୁଲକ୍ଷଣ-ସମ୍ପନ୍ନ ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ୧୬୮୬ ।
ଚତୁର୍ଥୀ ପଚାରିଲା, ଏ ବେନି ମନୋହର ।
ହୋଇ ନାହାନ୍ତି କି ନୃପ-ନୟନ ଗୋଚର ? । ୧୬୮୭ ।
ପ୍ରଥମା କହିଲା, ଏ ଦୁହେଁ ମୁନି ସହିତ ।
ସଭାଗାରେ ଅଛନ୍ତି ନୃପେ ହୋଇ ଅଜ୍ଞାତ । ୧୬୮ ।
ଦ୍ୱିତୀୟା ବୋଇଲା, ତା ହେଲେ ଭୂପ ଏହାଙ୍କୁ ।
ପ୍ରଦାନ କରିବ ନିଜ ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ରିକାଙ୍କୁ । ୧୬୮୯ ।
ଅନ୍ୟା ଭଣନ୍ତି କହ ତା କେବେ ହେବ ନାହିଁ ।
ବିଧିବଶେ ନରପତି ଅବିବେକ ହୋଇ । ୧୬୯୦ ।
ଘୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି ତାକୁ ଧରି ବସିଛି ।
ଏଣେ ସୁତାଙ୍କ ତରୁଣ ସମୟ ଯାଉଛି । ୧୬୯୧ ।
ଦ୍ୱିତୀୟା ବୋଇଲା, ସୁକୃତଫଳପ୍ରଦ ଦେବ ।
ଅନୁକୂଳ ହେଲେ ସବୁ ସଙ୍ଘଟନ ହେବ । ୧୬୯୨ ।
ଜେମାଙ୍କର ଏହାଙ୍କର ବିଭା ବିଧିବଶେ ।
ହେଲେ ସର୍ବେ ମଜ୍ଜିବେ ଅନନ୍ଦ ସୁଧାରସେ । ୧୬୯୩ ।
ପୁଣି ଅମ୍ଭେ ଏ ବେନିଙ୍କ ମନୋହରାକାର ।
ଦର୍ଶନ କରିଥିବା ଏଠାରେ ବାରମ୍ବାର । ୧୬୯୪ ।
ଯଦି ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ସୁକୃତ-ଫଳ ଥିବ ।
ଏ ସଙ୍ଘଟନ ଅଚିରେ ଅବଶ୍ୟ ହୋଇବ । ୧୬୯୫ ।
ଅପରା ବୋଇଲା, ସର୍ଜ୍ଞ ଯୋଗ୍ୟ ତୋ ବଚନ ।
ସବୁଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ହେବ ହେଲେ ଏ ମିଳନ । ୧୬୯୬ ।
ମାତ୍ର ବାମଦେବ-ନୃପ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠୋର ।
ଏହୁ ଶ୍ୟାମଳ କୋମଳ ସୁନ୍ଦର କଳେବର । ୧୬୯୭ ।
ଷଷ୍ଠୀ ବୋଇଲା, ମୁହିଁ ଶୁଣିଛି ଏ ସାର ।
ସୁକୁମାର ହେଲେହେଁ ଏହୋ ବଳ ଅପାର । ୧୬୯୮ ।

ଯେଉଁ ବିଧାତା ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଇଛନ୍ତି ଜନମ ।
ସେ ବିଗୁଣ କରିଥିବ ଏହାର ରଚନ । ୧୬୯୯ ।
ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଲେ ।
ତଥାସ୍ତୁ ତଥୈବାସ୍ତୁ ବଚନ ପ୍ରକାଶିଲେ । ୧୭୦୦ ।
ସରଣୀରେ ବେନିଭାଇ ଯାଉଁ ନାରୀ ନରେ ।
କୁସୁମ-ବୃଷ୍ଟି କି କରୁଥାନ୍ତି ପ୍ରମୋଦରେ । ୧୭୦୧ ।
ଏମନ୍ତେ ଦୁହେଁ ପୂର୍ବମୁଖେ ଯାଇ ଯାଇ ।
ଦୃଷ୍ଟ ହେଲେ ଧନୁର୍ଯଜ୍ଞ-ମଣ୍ଡପ ଅନାଇଁ । ୧୭୦୨ ।
ସେ ଚତୁରସ୍ର ଅତି ବିଶାଳ ସୁଧାମୟ ।
ଚତୁଷ୍କୀ ଶୁଭ୍ର ବଣୀକୃତ ଦର୍ଶକଚୟ । ୧୭୦୩ ।
ତାର ମୁଖପାଖେ ହେମନିର୍ମିତ ମଞ୍ଚାଳି ।
ସ୍ଥାପିତ, ବସିବା ପାଇଁ ନରପତିପାଳି । ୧୭୦୪ ।
ତା ପଛରେ ଅଳପ ଉଚ୍ଚରେ ମଞ୍ଚଗଣ ।
ରଚିତ ବସିବା ପାଇଁ ସର୍ବସାଧାରଣ । ୧୭୦୫ ।
ତା ପଛେ ବେଶୀ ଉଚ୍ଚେ ଥିବା ବଖରାମାନ ।
ଶ୍ରେଷ୍ଠତାନୁରୂପେ ନାରୀ ସମୂହର ସ୍ଥାନ । ୧୭୦୬ ।
ବେନି ଭାଇଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯାଉଥିବା ବାଳକେ ।
ତାଙ୍କୁ ସବୁ ଦେଖାଇଲେ ପୃଥକେ ପୃଥକେ । ୧୭୦୭ ।
ତାଙ୍କ ଆଦରେ ହରଷି ସେ ବାଳକମାନେ ।
ତାଙ୍କ ନିକଟର କର ବୁଲନ୍ତି ଏଣେ ତେଣେ । ୧୭୦୮ ।
ଯା ଅଗ୍ରରେ ମାତ୍ର ବଡେ ପଲକେ ଭଣ୍ଡକୁ ।
ସେ ଦେନି ଦୁହେଁ ବାଳେ ଦେଖାଇଲା ସ୍ଥଳକୁ । ୧୭୦୯ ।
ଯା ତଳେ ତଳ କରେ ଦୃଢେ ସେ ଗ୍ରାମ ତରେ ।
ହେଉଥିଲା ଦେଖି ହେଲ ବୋଲି ଗୁରୁଙ୍କର ଡରେ । ୧୭୧୦ ।
ବାଳକଙ୍କୁ ହେରିଣି ଅତି ପ୍ରେମରେ ଦେଇ ।
ଯାଇ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ବେନିଭାଇ । ୧୭୧୧ ।
ତା ଆଦେଶେ ଆଚରି ସାଙ୍ଗ ସନ୍ଧ୍ୟାବନ୍ଦନ ।
ଅବଶେଷ ଯାଏ କର ପୁରାଣ ଶ୍ରବଣ । ୧୭୧୨ ।

ମୂର୍ଦ୍ଧ୍ନେ ଧରନ୍ତି ତାର ଚରଣ ସମ୍ଭାଜନ ।
ଭବ ତା ଅନୁଗ୍ରହରେ ଭ୍ରମ କରି ଶୟନ । ୧୭୧୩ ।
ଯାଙ୍କ ପଦାରବିନ୍ଦ ପାଇଁ ବୈରାଗୀ ଜନେ ।
ଯୋଗାଦି ବହୁ ସାଧନ କରନ୍ତି ଯତନେ । ୧୬୧୪ ।
ସେ ବେଳ ଛଳ ଗୁରୁ ଥିବେ ଏକ ନବର ।
ପାଦ ମଞ୍ଜାଳନ୍ତି ହୋଇ ଅତତ୍ପର । ୧୭୧୫ ।
ପରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଞ୍ଜିଲେ ଶ୍ରୀରାମ ଚରଣ ।
ତା ଅନୁମତରେ ସେ ଯାଇ କଲେ ଶୟନ । ୧୭୧୬ ।
ପ୍ରଥମେ ସୌମିତ୍ରୀ ପରେ ଶ୍ରୀରାମ ତା ପରେ ।
ମୁନୀଶ ଉଠି ପ୍ରାତଃକୃତ୍ୟ କଲେ ସତ୍ତ୍ୱରେ । ୧୭୧୭ ।
ବେନିଭାଇ ଗୁରୁଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ତା ଆଦେଶ ।
ପାଇ ବାହାର କୁସୁମ ଆଣିବା ଆଶାଏ । ୧୭୧୮ ।
ଯାଇ ଦେଖିଲେ ନରପତି ସୁନ୍ଦରୋଦ୍ୟାନ ।
ଯହିଁ ଲୋକପ ତତ୍ପୁରବାଳକର ଅବସ୍ଥାନ । ୧୭୧୯ ।
ଫୁଲ-ଫଳ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ନାନା ତରୁ-ଲତା-ଯୁତ ।
ହେଲା ଯେ ଅମରାବତୀ ନନ୍ଦନ ହସିତ । ୧୭୨୦ ।
ଯହିଁ ଶୁକ ପିକ ଭୃଙ୍ଗ ଗୃଡକ ଚକୋର ।
ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗାନ ମନୋହର ଶ୍ରୁତ ପ୍ରଚୁର । ୧୭୨୧ ।
ତା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସରୋବର-ସୋପାନ-ବାନ୍ଧିତ ।
ନିର୍ମଳ ଜଳ କମଳ ଜଳଜ ବଳିତ । ୧୭୨୨ ।
ଏମନ୍ତ ଉପବନେ ପ୍ରବେଶି ବେନିଭାଇ ।
ମୋଦଲୁ ଲଭିଲେ ତା ଶୋଭାରେ ବଶ ହୋଇ । ୧୭୨୩ ।
ପରେ ସେ ଦୁହେଁ କଲୁ କୁସୁମଚୟନ୍ତୁ ।
ସୀତା ତହିଁ ମିଳିଲେ ଗିରିଜା-ପୂଜନକୁ । ୧୭୨୪ ।
ସେ ସଖୀ-ବେଷ୍ଟିତ ଗିରିଜାଳୟକୁ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣଦେବେ ସଙ୍ଗେ ଦେଖି ସଖୀଗଣଙ୍କୁ । ୧୭୨୫ ।
ଚନ୍ଦ୍ରବଦନୀ ସୀତା ଯାଇ ପୂଜନ ।
କରି ଅପୂର୍ବ ପ୍ରାର୍ଥିଲେ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ । ୧୭୨୬ ।

ପ୍ରଚଳିତ ସ୍ମୃତରେ ସେ ଉମାଙ୍କୁ ପୂଜନ ।
କରି ମାଗିଲେ ନିଜ ସମ ରମ୍ୟ ରମଣ । ୧୭୨୭ ।
ଏଭୋଳେ ଏବେ ସଖୀ ଉଦ୍ୟାନ ବିଲୋକନ ।
କରୁ କୁଞ୍ଜ ଦେଖି ବେନି ଭାଇଙ୍କ ଶୋଭନ । ୧୭୨୮ ।
ଲଭି ଅଶ୍ରୁ ପୁଲକାଦି କାମଦଶାଗଣ ।
ଘେର ଅଙ୍ଗେ ସଖୀଏ ପୁଚ୍ଛିଲେ କାରଣ । ୧୭୨୯ ।
ସେ ମୁଗ୍ଧା ବୋଇଲା, ଏ ବନେ ବେନି ଯୁବକ ।
ଶ୍ୟାମ ଗୌରାକାରେ ହୋଇ ନୟନରଞ୍ଜକ । ୧୭୩୦ ।
ଫୁଲ୍ଲ ତୋଳୁଛନ୍ତି ମୁହିଁ ତାଙ୍କ ଅଦ୍ଭୁତକ ।
ଦୂରୁଁ ଦେଖିବା ମାତେ ପାଇଲି ଏ ଗତଙ୍କ । ୧୭୩୧ ।
ତାହା ଶୁଣି ସୀତାସହ ସକଳେ ବିସ୍ମିତା ।
ପରେ ଭାଷିଲା ଏଥିପର ଏକ ବନିତା । ୧୭୩୨ ।
କାଲ୍ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସଙ୍ଗେ ନୃପପୁତ୍ରଦ୍ୱୟ ।
ଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ନାରୀନରଚୟ । ୧୭୩୩ ।
ମୋହ ପାଇ ତାହାଙ୍କ ଅଲୌକିକ ଶୋଭନ ।
କରଇ ଅନବରତ ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣନ । ୧୭୩୪ ।
ବୋଧହୁଏ ସେହୁ ବେନି ହୋଇଥିବେ ଏହୁ ।
ତାରେ ବିଲୋକିବା ଯୋଗ୍ୟ ଲୋଚନ ପୂରାଇ । ୧୭୩୫ ।
ଏ ବଚନ ଜାନକୀର ମନକୁ ପାଇଲା ।
ଲୋକନେ ଲୋଚନଯୁଗ ତ୍ୱରିତ ହୋଇଲା । ୧୭୩୬ ।
ନାରଦମୁନି ବଚନ ମନରେ ପଡ଼ିଲା ।
ହୃଦସ୍ଥାଳବାଳେ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୀତି ଅଙ୍କୁରିଲା । ୧୭୩୭ ।
ପୂର୍ବ ପ୍ରୀତି ଭାଳିବାରୁ ସଖୀଙ୍କ ଆଗରେ ।
ଚଳାଇ କ୍ଷିପ୍ର ହରିଣୀ ଶାବକବିଧରେ । ୧୭୩୮ ।
ଏଣେ ତେଣେ ଦେଖି ଦେଖି ମନ୍ଦ ଗମନରେ ।
ସୀତା ଗଲେ ଲଜ୍ଜାଭିମୋଦାପ୍ତ ମନରେ । ୧୭୩୯ ।
ତା କଙ୍କଣ କିଙ୍କିଣୀ ନୂପୁରଧ୍ୱନି ଶୁଣି ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣେ କହନ୍ତି ରାମ ମନେ ଗୁଣି ଗୁଣି । ୧୭୪୦ ।

ତବା ବଣୁ ବଟପୃଷ୍ଠାରେ ମାର ହର ।
ବଣବେଶ୍ର ବଜାଏ ଏବେ ହୋଇ ଅଧୀର । ୧୭୪୧ ।
ଏତେ ବୋଲ୍ ଅରେ ସୀତା ମୁଖସୁଧାକର ।
ଦଶନ୍ତେ ତା ନୟନ-ଚକୋର ହେଲା ସ୍ଥିର । ୧୭୪୨ ।
ସ୍ନେ ନେବ ଦ୍ରୁଶ୍ୱ କର କାମିତ ବର୍ଜନ ।
ନିଜର ଅନିମିତତ୍ୱ କଲା ପ୍ରକଟନ । ୧୭୪୩ ।
ସୀତାଦର୍ଶନରେ ହଂସ ବାଚ୍ୟହୀନ ହୋଇଲା ।
ନିଜ ଚିତ୍ତେ ଏତେ ମାତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣିପାରିଲା । ୧୭୪୪ ।
ବିଶ୍ୱବିଧାତା ଏହାକୁ ଗଢ଼ିବା ତାହାର ।
ସମସ୍ତ ନୈପୁଣ୍ୟ କର ପାଇଲା ପ୍ରଚୁର । ୧୭୪୫ ।
ଏ ବାଲା-ସୁନ୍ଦରତ୍ୱସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଦା ସୁନ୍ଦର—
ମଦନ ଉନ୍ମାଦିକା ଅଟଇ ନିକର । ୧୭୪୬ ।
ରୂପମାନ ସଙ୍ଗସ୍ତ ତ ପରିସ୍ତ ଏହାରେ ।
ଏ ରମା-ରମୀତାକୁ ମୁଁ କିଛି ବର୍ଣ୍ଣିପାରେ । ୧୭୪୭ ।
ଏତେ କହି ସ୍ପଦଶାକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଉଦ୍ଧାର ।
ସୁରଗଣେ ଲକ୍ଷଣକୁ କହିଲା ଏ ଗିର । ୧୭୪୮ ।
ଭ୍ରାତ ! ଏ ଜନକରାଜ-କୁମାରୀ, ଏହାର—
ନିମନ୍ତେ ସକଳ ଧନୁର୍ଦ୍ଧର ସମ୍ଭାର । ୧୭୪୯ ।
ସର୍ବଜ୍ଞ ଯେନ ଏ ଅତି ଗୌରବପୂଜା କର ।
ଜନ୍ଧ୍ୟାନ-ଶୋଭା ବଢ଼ାଏ ଏଠାରେ ଅଦ୍ଭୁତ । ୧୭୫୦ ।
ଦେଖି ଏହା ଅଲୌକିକ ଲାବଣ୍ୟତାକୁ ।
ସହଜ ପବିତ୍ର ମୋ ମନ ଲଭେ କ୍ଷୋଭକୁ । ୧୭୫୧ ।
ଏବେ ସ୍ଫୁରୁଅଛି ତ ଦକ୍ଷିଣ ଭୁଜ ମୋର ।
ତାର କାରଣ ଜଣା ନାହିଁକୁ ବିଧାତାର । ୧୭୫୨ ।
ରଘୁବଂଶଜ ଧୀର ଚିତ୍ତ କେବେ ହେଲେ ।
ଅପଥରେ ଅଥବା କୁପଥରେ ନ ଯିବେ । ୧୭୫୩ ।
ମୋ ମନଠାରେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତ୍ୟୟ କରେ ମୁହିଁ ।
ସେ ତ ସ୍ୱପ୍ନେ ମଧ୍ୟ ପରସ୍ତ୍ରୀକି ନ ହେରଇ । ୧୭୫୪ ।

ଯେ ନିଜ ମୁଖ ଦେଖାନ୍ତି ନାହିଁ ପ୍ରବୈଶିଙ୍କି ।
ଯେ କଦାପି ବାଞ୍ଛନ୍ତି ନାହିଁ ପରନାରୀଙ୍କି । ୧୭୫୫ ।
ଯେ ସମ୍ପ୍ରାର୍ଥିତ ପଦାର୍ଥ ନାହିଁ, ନ ବୋଲନ୍ତି ।
ସେ ଏ ଜଗତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଲଭ ଅଟନ୍ତି । ୧୭୫୬ ।
ରାମର ତୁଣ୍ଡ ସ୍ୱଭାବ କହଇ ଏମନ୍ତ ।
ମାତ୍ର ମାନସ ଲୋଲୁପ ଦେଖି ସୀତାକୃତ । ୧୭୫୭ ।
ସେ ତ ମଧୁପ ପରି ଜାନକୀର ଲପନ ।
ସାରସ୍ୟ ଲାବଣ୍ୟରସ କରଇ ସେବନ । ୧୭୫୮ ।
ରଘୁବରରୂପକୁ ସୀତା ଦେଖିବା ପାଇଁ ।
ଏ ଦଗେ ସେ ଦଗେ ଗୃହେ ସ୍ନେହେ ଭ୍ରମଇ । ୧୭୫୯ ।
ଯେଉଁ ଦଗକୁ ମୃଗାକ୍ଷୀ ଦର୍ଶନ କରଇ ।
ସେ ଦଗେ ପୁଣ୍ଡରୀକଗଣ ସୃଷ୍ଟି କରଇ । ୧୭୬୦ ।
ତେବେ ଲଙ୍କା ଉହାଡ଼ରୁ ସଖୀ ମନୋହର ।
ଶ୍ୟାମ ଗୌରମୂର୍ତ୍ତି ଯୁଗ ଦେଖାନ୍ତେ ସତ୍ୱର । ୧୭୬୧ ।
ସମରୂପେ ସୀତାର ଅଖି ଲଖି ବହିଲା ।
ସ୍ତନନ୍ଧୟ ପୁଣି ପାଇ ମନ ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଲା । ୧୭୬୨ ।
ରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ଜନୁ ଶାରଦ ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁକୁ ।
ଦେଖିଲେ ଚକୋରୀ ପରି ଲଭିଲା ଲୋଭକୁ । ୧୭୬୩ ।
ରଘୁକୁଳୋତ୍ତଂସର ଯୁଗଳ ଅକ୍ଷି ବାଟେ ।
ଟାଣି ଅଣି ହୃଦୟ-ଗୃହେ ଭରି ରଖୁଟେ । ୧୭୬୪ ।
ତାହା ପୁଣି ବହିର୍ଗତ ହେବା ଭୟେ ଭବି ।
ନେତ୍ରଦ୍ୱାର-କବାଟ ରୁନ୍ଧିଲା ସେ ଚତୁରୀ । ୧୭୬୫ ।
ତେବେ ଜାନକୀଙ୍କୁ ବେନି ସଖୀ ବାହାବଳେ ।
କର୍ଣ୍ଣାନ୍ତ ନର୍ତ୍ତିତ ଚକ୍ଷୁ ପରି ରହିଲେ । ୧୭୬୬ ।
ନୀଳ-ପୀତ-କମଳ ମନୋହର ଯୁଗଳ ।
ହର ଦୃଷ୍ଟି ସକଳ ରମଣୀମୁଖାଧାର । ୧୭୬୭ ।
ହିରଣ୍ମୟାନ୍ତ ମନ୍ତ୍ରସୂତ୍ର-ତୋରଣ-ଶୋଭିତ ।
ବିଶାଳ ଛବି-ଜାଳ ସର୍ବଦନ୍ତୁରିତ । ୧୭୬୮ ।

ରମା ଶ୍ରବଣ ବନ୍ଦୁ କୁଣ୍ଡଳ ସୁଷମାନ ।
କଳାକୁରୁ ଭାନର କମାପୂଣ ସମାନ । ୧୬୬୯ ।
ଲଳିତ ଲୋଚନ ନବଜଳଜାତସମ ।
ସୂକ୍ଷ୍ମ ଉନ୍ନତ ନାସା ଶନ୍ଦର-ଭଳସୁଁମ । ୧୬୭୦ ।
ସୁନ୍ଦର କପୋଳ ମଞ୍ଜୁ ମୁକୁର ସଦୃଶ ।
ମନ୍ଦହାସ ହୁଏ ଜନ ଶଟପୁ ମାନସ । ୧୬୭୧ ।
ଯାହା ଦର୍ଶନେ କାମ ହଜିଛି ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ପୃହ ।
ସେ ବଦନ-ରମାକୁ ଅଟେ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । ୧୬୭୨ ।
ହୃଦୟ ଦୀପ୍ତ, ମଣିହାର କମ୍ବୁ କନ୍ଧର ।
ବଳାକର ବାହୁ ଜିତ ସୁର କମ୍ବକର । ୧୬୭୩ ।
ବାମକର ଧୃତ ପୁଷ୍ପ କରଣ୍ଡ ମୁରେଶ ।
କଟିତଟ ଗୌରବତ ରମା ପଞ୍ଚବାଣ । ୧୬୭୪ ।
ଶୋଭ୍ୟଶୀଳ ପାଦ୍ଵାର ଦବାକସ୍ପନ୍ଦ୍ୟ ।
କ୍ଷୀର ସାଗର ଜନାଳ ଦବୀ ବନ୍ଦ୍ୟ । ୧୬୭୫ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ସଖୀମାନେ ବୁଡ଼ ମୋହ ଜଳେ ।
ନିଜ ସମ୍ବନ୍ଧମାନ ବଦ୍ଧଳା ହୋଇଲେ । ୧୬୭୬ ।
ଏକ ଚତୁରା ସଖୀ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କରି ।
ଏମନ୍ତ ବୋଲଇ ସୀତା-କର-ଭଞ୍ଜ ଧରି । ୧୬୭୭ ।
ଅଗୋ ସଖୀ । ପଞ୍ଚେ କର ଗୌରବ ଧ୍ୟାନକୁ ।
ଏବେ ହୃଦେ ବସେଇ ଏ କୁମାରଯୁଗଳୁ । ୧୬୭୮ ।
ତା ଶୁଣି ସଙ୍କୋଚା ସୀତା ଅଖି ପୂରିଲ ।
ହୃଦକୁ କୁବକ ଅତୁଳ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅନାଇ । ୧୬୭୯ ।
ସ୍ୱୟମ୍ବର ଅଭାବକୁ ଅଙ୍ଗଣେ ବାଧ ।
ସେ ଯଶକୁ ଚିନ୍ତି କଲେ ସନ୍ତାପ । ୧୬୮୦ ।
ସୀତା ରମାରୂପିଣୀ ହେଲ ଉପସ୍ଥିତ ।
ସଜ୍ଜନମାନେ ଜାଣି ଯାଅ. ଅତି. ବସ୍ତୁ । ୧୬୮୧ ।
ବୃତ୍ତକେଶ ଚରଣେ ପୂରେ ପ୍ରବେଶିବା ପାଇଁ ।
ଆର.ଉଚିତ ସଂକେ କାଳି ଆ.ଜେନ୍ଦ୍ରା । ୧୬୮୨ ।

ରାମ ମୂର୍ତ୍ତିକି ଚିତ୍ତେ ଧରି ମୃଗଶାବାକ୍ଷୀ ।
ଛଳରେ ବୁଲି ବୁଲି ରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେଖି । ୧୬୮୩ ।
ସଖୀଙ୍କ ମେଳେ ଚଳି ପୁଣି ଉମାଳୟରେ ।
ପ୍ରବେଶି ଧୀରେ ସ୍ତୁତି କଲା ଏ ରୀତରେ । ୧୬୮୪ ।
ଜୟ ଜୟ ଧରଣୀଧର ରାଜକୁମାରୀ ।
ଜୟ ଶଙ୍କର ବଦନ ଶଶାଙ୍କ ଚକୋରୀ । ୧୬୮୫ ।
ଜୟ ଗଜବଦନ ଷଡ଼ାନନ ଜନନୀ !
ଜଗଜ୍ଜନୟିତ୍ରି ! କାନ୍ତି ଜିତ-ସୌଦାମିନୀ । ୧୬୮୬ ।
ତୁହି ତ ଆଦିମଧ୍ୟାନ୍ତରହିତା, ତୋହର—
ମହାମହିମା ଅଟେ ବେଦଙ୍କ ଅଗୋଚର । ୧୬୮୭ ।
ତୁହି ନିର୍ମାଣ-ପାଳନ-ନାଶନ କାରିଣୀ ।
ତୁହି ଜଗନ୍ମୋହିନୀ ସ୍ୱେଚ୍ଛାବିହାରିଣୀ । ୧୬୮୮ ।
ତୁହି ମହାପତିବ୍ରତା ପରମ ଦେବତା ।
ତୋହର ସୁଗୁଣାବଳୀ ନୁହଇ ବର୍ଣ୍ଣିତା । ୧୬୮୯ ।
ତୋତେ ମାତ ସେବା କରି ସୁର ମୁନି ନରେ ।
ବର୍ଗଚତୁଷ୍ଟୟ ଫଳ ଲଭନ୍ତି ସୁଖରେ । ୧୬୯୦ ।
ସର୍ବପ୍ରାଣୀହୃଦୟବାସିନୀ ଅଟୁ ତୁହି ।
ଏଣୁ ମୋ ବାଞ୍ଛାକୁ ଜଣା କରୁ ନାହିଁ ମୁହିଁ । ୧୬୯୧ ।
ମୋ ମନୋରଥ ପୂରଣ ମୋତେ କର ଦୟା ।
ଏତେ ବୋଲି ଦେବୀଙ୍କ ନମିଲା ଭୂ-ତନୟା । ୧୬୯୨ ।
ଗୌରୀ ସୀତା-ବିନତି-ପ୍ରୀତିବଶ୍ୟା ହୋଇଲା ।
ମୂର୍ତ୍ତି ମସ୍ତକ ପୁଷ୍ପମାଲ୍ୟ ଖସି ପଡ଼ିଲା । ୧୬୯୩ ।
ତାକୁ ହସ୍ତରେ ସୀତା ହୃଦୟରେ ଧରିଲା ।
ତେବେ ପ୍ରସନ୍ନା ଭବାନୀ ଏମନ୍ତ କହିଲା । ୧୬୯୪ ।
ସୀତା ! ତୋ ମନୋରଥ ସଫଳ ଜାଣୁ ।
ମୋର ଏ ଆଶୀର୍ବାଦ ଅବଶ୍ୟ ସତ୍ୟ ହେଉ । ୧୬୯୫ ।
ହେବ ପୁଣି ଯଥାର୍ଥ ନାରଦର ଗୀର ।
ପାଇବୁ ତୋ ମନ ରଚିଛି ଯେ ଯୋଗ୍ୟ ବର । ୧୬୯୬ ।

ସଖୀ ସୂତା-ସୀତା ଏ ବାଣୀ ଶୁଣି ମୋଦରେ ।
ଦେବଙ୍କୁ ପୁଣି ପ୍ରଣମି ପ୍ରବେଶିଲେ ପୁରେ । ୧୭୯୭ ।
ରାମ ନିଜ ହୃଦୟେ ନିବେଶି ସୀତାରୂପ ।
ଗଲେ ଭ୍ରାତା ସେନ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସମୀପ । ୧୭୯୮ ।
ଯାଇ ସରଳ ସ୍ୱଭାବ ଶ୍ରୀରାମ ସମସ୍ତ ।
ବୃତ୍ତାନ୍ତ କହନ୍ତେ ଶୁଣି ସେ ମୁନି ପ୍ରଶସ୍ତ । ୧୭୯୯ ।
ଆନନ୍ଦେ ଦୁଇ ଭ୍ରାତାଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ ।
ଫୁଲ୍ଲ ପାଇ ପୂଜନାଦି କ୍ରିୟା ଆଚରିଲେ । ୧୮୦୦ ।
ଭୋଜନ ପରେ ସେନି ଭ୍ରାତ ପୂର୍ବ ଚରିତ ।
ଗୁରୁ ମୁଖୁଁ ଶୁଣି ହୋଇ ଆନନ୍ଦ ଭରିତ । ୧୮୦୧ ।
ସାୟଂ ସମୟରେ କଲେ ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନକୁ ।
କ୍ରମରେ ଅହ୍ଲାଦଲେ ଉମିର ଜଗତକୁ । ୧୮୦୨ ।
ଧନୁ ଟାଳି ନ ପାରିବା ନୃପଗଣ ଭଳି ।
ଦୁଷ୍ଟତମ ଟାଳି ନ ପାରିବା ଋକ୍ଷାବଳୀ । ୧୮୦୩ ।
ତେବେ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରକଟରେ ମଣ୍ଡିଲେ ଗଗନକୁ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ରାମ ସ୍ମରି ସୀତା ବଦନକୁ । ୧୮୦୪ ।
ଭାବିଲେ ଏ ବାପୁଡ଼ା ତ ସାଗର ଜନନ ।
ତପ ସହିତ କଳଙ୍କୀ ଦିବସେ ମଳିନ । ୧୮୦୫ ।
ଷୋଡ଼ଶ ରୂପ ଧ୍ୱଂସନ ରୋଗ ଶୋକ କର ।
ବୃଦ୍ଧି-କ୍ଷୀଣ-ଯୁକ୍ତ ରାହୁ-ଗ୍ରସ୍ତ ନିଶାଚର । ୧୮୦୬ ।
ଦୋଷାକର ବକ୍ର ଦୁଃଖଦ ଏ କପଟ ।
ହେବ ସୀତାର ଅତୁଳ ବନ୍ଦ୍ୟ ମୁଖ ସମ ? । ୧୮୦୭ ।
ଏପରି ଚିନ୍ତେ ଭାଳି ସୀତା ଶୋଭକୁ ଧ୍ୟାଇ ।
ମୁନି ଚରଣକୁ ଯାଇ ତାରେ ଅବନତ ହୋଇ । ୧୮୦୮ ।
ଭ୍ରାତ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ରୀରାମ ବିଶ୍ରାମ ମତି କଲେ ।
ସୀତା ଭାବନାରୁ ତାଙ୍କୁ ନିଦ୍ରା ନ ଭୁଞ୍ଜିଲେ । ୧୮୦୯ ।
କ୍ରମେ ନିଶାନ୍ତ ହେଲେ ଶୀତ ନିଳ ବହିଲେ ।
କୁମୁଦର ମୁଦ ଗଲେ ଅରୁଣ ଝଳିଲେ । ୧୮୧୦ ।

ରାମ ଅଯତ୍ନେ ରାଜାଙ୍କ ମୁଖ ତେଜ ଘସି ।
ମଳିନତାକୁ ବହିଲେ ଗୃହଚୋରି ତଳି । ୧୮୧୧ ।
ଭୃଙ୍ଗ ଶୁକ ପିକ'ଧ୍ୱ କଳକଳ ବଢିଲା ।
ଚନ୍ଦ୍ର ଚୋର ଲୋକ ମୁଖ ପରେ ନ ଶୋଭିଲା । ୧୮୧୨ ।
ବେନିଭାଇ ଉଠି ପ୍ରାତଃକୃତ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ ।
ଯାଇ ଗୁରୁ ଚରଣେ ଭକ୍ତିରେ ପ୍ରଣମିଲେ । ୧୮୧୩ ।
ତେବେ ଜନକ ପ୍ରେରିତ ଶତାନନ୍ଦ ଆସି ।
ଆମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ ତାଙ୍କ ବିନୟ ପ୍ରକାଶି । ୧୮୧୪ ।
ମୁନି ବେନି ଭାଇଙ୍କି ବୋଇଲେ ଚାଲ ଯିବା ।
ସୀତା ସ୍ୱୟମ୍ବରେ କେ ଜୟୀ ହେବ ଦେଖିବା । ୧୮୧୫ ।
ତାହା ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବୋଇଲେ ଯା ଉପରେ ।
ତୁମ୍ଭ ରୂପ ହେବ ସେ ବୃତୀ ଏ ସ୍ୱୟମ୍ବରେ । ୧୮୧୬ ।
ତା ଶୁଣି ମୁନି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଶୁଦ୍ଧମନେ ।
ବେନି ଭାଇଙ୍କି କଲେ ଆଶୀର୍ବାଦ ବଚନେ । ୧୮୧୭ ।
ତାଙ୍କୁ ବେନି ଶତାନନ୍ଦ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାର୍ଗରେ ।
ଯାଇ ପ୍ରବେଶିଲେ ସ୍ୱୟମ୍ବର ପ୍ରଦେଶରେ । ୧୮୧୮ ।
ପୁରର ସକଳ ନ ସ୍ଥାନରେ କ୍ଲାନ୍ତହେଲେ ।
ନାନା ଭାଷୀ ଗୁଣ୍ଡ ତାଙ୍କ ପଛେ ଗୋଡ଼ାଇଲେ । ୧୮୧୯ ।

ଧନୁର୍ଭଙ୍ଗ

ଜନକ ନୃପତିର ଆଦେଶରେ ମଞ୍ଚରେ ।
ସମସ୍ତେ ବସିଲେ ଯୋଗ୍ୟ ପୀଠମାନଙ୍କରେ । ୧୮୨୦ ।
ବେଳ ହେଲ ଭୁବନ ସ୍ୱୟମ୍ବରଙ୍କରେ ।
ଲେଖେ ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁ ପ୍ରକାଶ ନକ୍ଷତ୍ରଗଣରେ । ୧୮୨୧ ।
ଯେମନ୍ତ ହୃଦରେ ମେ ପ୍ରାଣୀ ସ୍ୱଜନା ଭଲ ।
ସେମନ୍ତ ସଭାରେ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ଭ୍ରମ ଘଟିଲା । ୧୮୨୨ ।
ରଣ ଧୀର ନୃପଙ୍କ ସଦ୍ଭାବର ପ୍ରଭାରେ ।
ସ୍ତବ୍ଧ ଧରଣୀ ସୁରଙ୍କ ଧ୍ୟାନବ'କାରେ । ୧୮୨୩ ।

ଭାଳି ଏହ ନୃପାକୃତିଧର ଗନ୍ଧିତଙ୍କୁ ।
ମନେ ହେଲ ସୁବଳ ପଥ ସୁରଜନଙ୍କୁ । ୧୮୨୪ ।
ସୁଁଭେଟି ମାର ଲୁବ୍‌ଧ ଜନି ଅନେକ ।
ଚିତ୍ରେନେତ୍ର-ପଦସ୍ପୃଷ ବୃଷ୍ଟ ପ୍ରାସ୍ତ୍ରେକ । ୧୮୨୫ ।
ଜନକଙ୍କୁ ଚେହ୍ନିଲି ନନ୍ଦନ ପର୍ବରେ ।
ଚାଙ୍କ ବାଳକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରିୟବନ୍ଧୁ ପ୍ରାପ୍ତେ । ୧୮୨୬ ।
ଯୋଗିଲି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପରଂତ୍ରସ୍ତ୍ର ବଧରେ ।
ବକ୍ତ୍ର ଅମୃତରୁ ଅଶ୍ରୁ ଦେବତାକୃତରେ । ୧୮୨୭ ।
ଜାନକୀ ନମୁନଙ୍କୁ ଯେ ଦର୍ଶିଲ ଯେମନ୍ତ ।
ତାହା ତ ଅକଥା କବ ବର୍ଣ୍ଣିବ କେମନ୍ତ ? ୧୮୨୮ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଧ ଜନକ ସ୍ୱବନାକୁ ରୂପେ ।
ପ୍ରଭସ୍ୱମାନ ହୋଇଲ ବନ୍ଧୁଭଧରୂପେ । ୧୮୨୯ ।
ଏମନ୍ତେ ହେଲ ଭ୍ରଭ ଶ୍ୟାମଳ ଗୌରାଙ୍ଗରେ ।
ସବୁଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିହର ଯୋଉଲେ ଯେ ସ୍ଥାନରେ । ୧୮୩୦ ।
ତେବେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କୁ ଜନକ ନମି ରଙ୍ଗେ ।
ଆଜ୍ଞା ହୋଇଲ ନୃପମୁତଙ୍କୁ ଯେନ ସଙ୍ଗେ । ୧୮୩୧ ।
ରୂଭ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନ ଦେଖାନ୍ତେ ଜନତୟ ।
ହେଲ ଭ୍ରକଳି ନିରେଖି ପାଇଲ ବିସ୍ମୟ । ୧୮୩୨ ।
ଯେ ତନହେଁ ରଚନା ସବୁ ଦେଖି ମୋଦରେ ।
ଯାଇ ବସିଲେ ଏକ ମନୋହର ମଞ୍ଚରେ । ୧୮୩୩ ।
ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିଲ ସର୍ବଜନଙ୍କ ମନରେ ।
ଧନୁ ଭଙ୍ଗିବ ନର ହେବ ଘଟଣ କରେ । ୧୮୩୪ ।
ଏ ନୃପ ହୋଇଲ ଭଟଙ୍କୁ ହକାର ।
ଧନୁ ନ ନୃପ ଭଙ୍ଗ ମଧ ଭଜନ୍ତିମାଞ୍ଚ । ୧୮୩୫ ।
ହମ୍ଭକୁ ଲଭିଥ ଦଦର, ଏଣୁ ହଠ ପିବା ।
ଦଳ ଶୌର୍ଯ୍ୟ ମାନ ଭବ କଥା ଏତେ ଥିବା ? ୧୮୩୬ ।
ତା ଶୁଣି ହସି ଏ ମୁଖ ଗର୍ବିନୃପତ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହେଲେ ନତୋନ୍ତ ଶୁଣିଲ ମୋ ସ୍ତୁତ । ୧୮୩୭ ।

ଧନୁ ନୁଆଁଇଲେ ମଧ୍ୟ କେମାନ୍ତେ କେ ନେବ ।
ପାରିବ ନାହିଁ କେମନ୍ତ ନେବ କ ନୁଆଁଇ । ୧୮୩୮ ।
ଯେହୁ ଭାଙ୍ଗ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତା ଭାଙ୍ଗ ହୋଇବ ।
କିଣରେ କନ୍ୟାଙ୍କୁ କି ଗ୍ରହଣ କରିବ । ୧୮୩୯ ।
ତା ଶୁଣି ଏକ ବୃଦ୍ଧ ନୃପ ମନରେ ।
ହସି କହିଲେ ସୀତା ଜାତା ହେବ ରାମରେ । ୧୮୪୦ ।
ଦାଶରଥିଙ୍କ ଶସ୍ତ୍ରଯୋଗ ସମରାଙ୍ଗଣରେ ।
ଜୟ ହେବା ଲୋକ ନାହିଁ ଖୋଜିଲେ ଲୋକରେ । ୧୮୪୧ ।
ବାଞ୍ଛିଲେ ତୁମ୍ଭେ ମନ ନାହିଁ କଲୁଷ ହୋଇ ।
ଲଭ ବୋଲିବା ମାତ୍ରକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯାଏ ନାହିଁ । ୧୮୪୨ ।
ମୋହର କଥାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ କର ।
ସୀତାଦେବୀ ଅଟନ୍ତି ମାତା ଜଗତର । ୧୮୪୩ ।
ରାମ ଅଟନ୍ତି ଜଗତ୍ପିତା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସ୍ଥାନ ।
ସୁଖଦାତା ସକଳ ସୁଗୁଣ ନିଧାନ । ୧୮୪୪ ।
ଏ ବେନି ଯୁଗଳ ସଦା ହଂସସ୍ୱର ଅଧରେ ।
କ୍ରୀଡ଼ନ୍ତି ସଦାଶିବ-ମାନସ ମାନସରେ । ୧୮୪୫ ।
ନିକଟସ୍ଥିତ ସୁଧା-ସିନ୍ଧୁକୁ ପରିହରି ।
କିଏ ଧାଇଁବ ମୃଗତୃଷ୍ଣାକୁ ଅନୁସରି ? ୧୮୪୬ ।
ଯେମନ୍ତ ତୁମ୍ଭ ମନୋବାଞ୍ଛା ସେମନ୍ତ କର ।
ଧନ୍ୟ ହୋଇବ ଅନ୍ତ ପାଇ ଫଳ ଜନ୍ମର । ୧୯୪୭ ।
ସେ ଏତେ ବୋଲି ବେନି ଶ୍ରବଣ ଗୃହ୍ଣି ଥିଲା ।
ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସୁର-ବର୍ଗ ସୁମ-ବୃଷ୍ଟି ହୋଇଲା । ୧୮୪୮ ।
ଜନକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଜାଣି ଅଷ୍ଟ ବନ୍ଦିଲା ।
ସଖୀ-ବେଷ୍ଟିତା ସୀତା ସଭାରେ ପ୍ରବେଶିଲା । ୧୮୪୯ ।
ସୀତା ଜଗଜ୍ଜନନୀ ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗୀ ।
ତା ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା ହୋଇ ପାରିବ କିପରି ? ୧୮୫୦ ।
ତାଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତ ସ୍ତୁତି ଜପମାଳା ଦେବ ।
ଗଣ୍ଡି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲଙ୍କୁ ଜାତ କରିବ କେହ୍ନ । ୧୮୫୧ ।

କହିବା ବୋଇଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଉପମାନ ।
ଏବେ କେଉଁ ସୁନ୍ଦରୀ ନାହାନ୍ତି ତା ସମାନେ ।୧୮୫୨ ।
ବାଣୀ ବାଗ୍ମିନୀ ରମା ହେଲା ଚଳ-ଚପଳା ।
ଗିରିଜାତା ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗୀ ରତିପତି ଦୂଷିଣୀ । ୧୮୫୩ ।
ଯେମାନେ ନୁହନ୍ତି ତ ଜାନକୀର ତୁଳନା ।
ତାହାଙ୍କ ଅବା ଅବର ଅନ୍ୟଙ୍କ ଗଣନା ? ୧୮୫୪ ।
ଶୋଭା-ସୁଧା-ସିନ୍ଧୁରେ ରମ୍ୟାନ୍ତ ଊର୍ମିପରେ ।
ଭୂଷା କେଶର ଲକ୍ଷି ଦୀପ୍ତି ସର୍ପ ବକ୍ଷରେ । ୧୮୫୫ ।
ସ୍ୱର ସ୍ତବକ-କଣ୍ଠେ ମନ୍ତ୍ରନ ତଳେ ତାଳେ ।
ଜନ୍ମିବା ସୁଖ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭଲେ ହେଲେ । ୧୮୫୬ ।
ଜନକ-ନନ୍ଦନା-ଶୋଭା ସମାନା ନୁହଇ ।
ସେତୁ କେବଳ ତାହାର ତୁଳନା ଅଟଇ । ୧୮୫୭ ।
ସର୍ବାଭରଣ-ଭୂଷିତା ଦେବୀ ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟଖ୍ୟାତା ।
ହୋଇ ପଦ୍ମଟନ୍ତ୍ରେ ସଙ୍ଗତଳେ ଭୂମିସୁତା । ୧୮୫୮ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ନାଗରରେ ମୋହିତ ହୋଇଲେ ।
ଦେବେ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି କରି ମନ୍ଦରେ ଗାଇଲେ । ୧୮୫୯ ।
ସୀତା ଧରି କର-କଞ୍ଜେ ବରଣମାଳାକୁ ।
ଯାଇ ଯାଇ ଗୃହେଁ ଗୃହେଁ ନୃପତି ସଭକୁ । ୧୮୬୦ ।
ମୂକ-ପାର୍ଶ୍ୱ ସ୍ଥିତ ଭ୍ରାତୃସୂନୁରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ।
ଦେଖି ସୁଗିଭା ହେଲା ନୃଅଧିନ ମନ୍ତ୍ରକୁ । ୧୮୬୧ ।
ପରେ ସଙ୍ଗେ ଗୁରୁଜନଙ୍କୁ ସେ ଜାନକୀ ।
ନିଜ ସଖୀଙ୍କ ମୁଖ ଦେଖି ଲଜ୍ଜାସ୍ୱମାନା । ୧୮୬୨ ।
ସକଳେ ଘୃଣି ସୀତା ରୂପ ଭୂପେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ।
ଏବେ ସ୍ତବଲେ କରି ଅନାସକ୍ତଙ୍କୁ । ୧୮୬୩ ।
ଏବ ଦୁଷ୍ମନ୍ତା କଲେ ଏ ଦୁହିଙ୍କ ଶକ୍ତିକୁ ।
ଜନକ ସ୍ତୁତି ନିଜ କଠୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞାକୁ । ୧୮୬୪ ।
ସେ ତ ଲେ ଜନକ ଦେଶ ଯାଇ ବଦନ ।
ସଙ୍କଟକୁ ଗୁରୁଜ ବୋଇଲା ଏମନ । ୧୮୬୫ ।

ହେ ସଜ୍ଜନବର୍ଗ ! ଦେଖ ଏ ଶିବଧନୁକୁ ।
ପରେ ଶୁଣ ମିଥିଳେଶ-ପ୍ରତିଜ୍ଞା-ବାକ୍ୟକୁ ।୧୮୬୬।
ଏ ଧନକୁ ନ ଟେକି ରାବଣ ବାଣାସୁରେ ।
ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଚଳିଲେ ନତ ବଦନରେ ।୧୮୬୭।
ହୁମ୍ଭ ବାହୁବଳ ହେଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସମ ।
ଏ କଠୋର ଧନୁ ନିଶ୍ଚେ ଅଟେ ଅନୁପମ ।୧୮୬୮।
ଏବେ ଏହାକୁ ଯେହୁ ନତ କରି ପାରିବ ।
ଗଳାରେ ମାଳା ଦେଇ ତାକୁ ଜେମା ବରିବ ।୧୮୬୯।
ଏହା ମାତ୍ର ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ପୁଣି ସତ୍ୟ ବୋଲି ।
ମହାରାଜ ବାକ୍ୟ ଅମ୍ଭେ କହୁଁ ବାହୁ ତୋଳି ।୧୮୭୦।
ଏ ବଚନ ଶ୍ରବଣେ ବଳାଭିମାନୀ ଭୂପେ ।
ଉଠି ବକ୍ଷପବତର ହୋଇ ମହାଟୋପେ ।୧୮୭୧।
ଇଷ୍ଟ ଦେବତାଙ୍କୁ ସ୍ମରି ଜଣେ ଜଣେ ଯାଇ ।
ସେ ମହା ଶରାସନକୁ ସ୍ପର୍ଶି ଝୁଲଇ ।୧୮୭୨।
ଅତି ଶ୍ରାନ୍ତ ପାଇ ଚେଷ୍ଟା କରି ବାହୁବଳେ ।
କେହୁ ହେଲେ ଧନୁକୁ ହଲାଇ ନ ପାରିଲେ ।୧୮୭୩।
ପରେ ଭଲେହେଁ ଅନେକ ନୃପେ ଯେ ହୋଇ ।
ସଙ୍ଗ ମତ ପରି ଧନୁ ଦୋହଲିଲା ନାହିଁ ।୧୮୭୪।
ସେମାନେ ବୈସ୍ୱାଙ୍ଗିନ ସନ୍ନ୍ୟାସିବିଧରେ ।
ଉପହସିତ ହୋଇ ବସିଲେ ସ୍ୱସ୍ଥାନରେ ।୧୮୭୫।
ତଥାପି ଭୂପେ ନ ଯାଇ ଧନୁର ପାଖକୁ ।
ବସି ଅନାଉଁଲେ ସର୍ବ ପରସ୍ପରକୁ ।୧୮୭୬।
ନୃପତିଙ୍କର ଏମନ୍ତ ଗତିକି ଅନାଇଁ ।
ଜନକ ବୋଇଲେ ଚିନ୍ତା କୋପାନ୍ୱିତ ହୋଇ ।୧୮୭୭।
ସବୁ ଦେଶାଧୀଶେ ପୁଣି ଭୂପ ରୂପ ଧରି ।
ଏତ ସୁଦୂରରେ ଶୁଣି ମୋ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଗିରି ।୧୮୭୮।
ଏଠାକୁ ଆସିଲେ ମାତ୍ର କନ୍ୟାକୁ ପଣକୁ ।
ବଳବାନ କେବେ ଦେଖିଲି ନାହିଁ ମୋ ନେତ୍ରକୁ ।୧୮୭୯।

ଧନୁକୁ ନୁଆଁଇବା ବୟସ ଥାଉ ଦୂରେ ।
ତାକୁ ଘୁଞ୍ଚାଇବା ଶକ୍ତି ନାହିଁ ତ ଏଠାରେ । ୧୮୮୦ ।
ଏବେ ଜାଣିଲି ଧନୁ ସଜ୍ଜଳା ହୋଇଲା ।
କନ୍ୟାରୂପେ ଜନ୍ମିବାକୁ ମୋ ସୁତା ଜନ୍ମିଲା । ୧୮୮୧ ।
ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭଙ୍ଗ ହେବ ନାହିଁ ଧର୍ମବନ୍ଧନ ।
ଏଣୁ ଏବେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ପୁରେ ଚଳିବା ଉଚିତ । ୧୮୮୨ ।
ଏମନ୍ତ ନୃପତି ବାଣୀ ଶୁଣି ସେ ସ୍ଥାନର ।
ନାଗରର ସୀତା-ଦଶା ଚିନ୍ତି ଚିନ୍ତାକର । ୧୮୮୩ ।
ଜନକର ବାଣୀ-ବାଣତାଡ଼ିତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।
କ୍ରୋଧଭରେ ଉଠନ୍ତେ ତା ନୟନ ଅରୁଣ । ୧୮୮୪ ।
ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗକୁଟିଳ ହେଲା ଅଧର କମ୍ପିଲା ।
ରାମକୁ ନମି ସେ ଉଚ୍ଚେ ଏମନ୍ତ ବୋଇଲା । ୧୮୮୫ ।
ଯେଉଁ ସମାଜରେ ରଘୁବଂଶଜାତ ଥାଏ ।
ସେ ସମାଜେ ଅଯୋଗ୍ୟ ବାକ୍ୟ କୁହା ନ ଯାଏ । ୧୮୮୬ ।
ଏଠାରେ ରାଘବ ରହି ଥିବା ଜାଣି ଜାଣି ।
ଜନକ ମୁଖୁଁ ନିର୍ଗତ ଅନୁଚିତ ବାଣୀ । ୧୮୮୭ ।
ହେ ! ରାମ ଦିନେଶ-ବଂଶ-ସାଗର ଦିନେଶ ।
ସତ୍ୟ ମୁଁ କହିବି ଏଥେ ନାହିଁ ଗର୍ବ ଲେଶ । ୧୮୮୮ ।
ତୁମ୍ଭ ଆଦେଶ ହେଲେ ମୁହିଁ ଏ ଭୂଗୋଳକୁ ।
କନ୍ଦୁକ ପରି ହେଲେ ଟେକିବି ଉପରକୁ । ୧୮୮୯ ।
ପୁଣି କଞ୍ଚା ହାଣ୍ଡି ପରି ତାହାକୁ ଫୋଡ଼ିବି ।
ମୂଳକ ପ୍ରାୟେ ମେରୁଗିରିକି ଉପାଡ଼ିବି । ୧୮୯୦ ।
ତୁମ୍ଭ ମହାପ୍ରତାପ ଅଗ୍ରେ ପିନାକର ।
ଏ ପୁରୁଣା କୋଦଣ୍ଡ ନୁହଇ କି ଛାର ! ୧୮୯୧ ।
ହେ ରଘୁକୁଳବର ! ତୁମ୍ଭ ଆଜ୍ଞା ହେଲେ ।
ଏ ଧନୁ ଦେଖୁଁ ମୁଁ କ୍ରୀଡ଼ାପରି ହୋଇ ହେଲେ । ୧୮୯୨ ।
ମୃଣାଳ ସମ ହେବା ଏ ରୂପେ ଭଗ୍ନ ହେବ ।
ଏହାକୁ ଧରି ଚିର ଶତ ଯୋଜନ ଧାଇଁ । ୧୮୯୩ ।

ତୁମ୍ଭ ପ୍ରତାପ ବଳେ ଏହାଙ୍କୁ ଛତ୍ରଦଣ୍ଡ ।
ପଡ଼ିବେ ଅନାୟାସେ କରିବ ବେନି ଖଣ୍ଡ । ୧୮୯୪ ।
ସେପରି ନ କଲେ ତୁମ୍ଭ ଶ୍ରୀଚରଣ ଋଣ ।
କେବେ ଅଙ୍ଗେ ଧରିବି ନାହିଁ କାର୍ମ୍ମୁକ ବାଣ । ୧୮୯୫ ।
ଏମନ୍ତ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋପେ ଭାଷନ୍ତେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।
ଧରା ଥରିଲା କମ୍ପିଲା ଦିଗ୍‌ବାରଣଗଣ । ୧୮୯୬ ।
ସଙ୍କୁଚିତ ନୃପେ ପୁଣି ସବୁ ନାରୀ ନରେ ।
ପ୍ରକମ୍ପଯୁକ୍ତ ହୋଇଲେ ଅଧିକ ଭୟରେ । ୧୮୯୭ ।
ସୀତା ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ହେଲା, ଜନକ ସଙ୍କୁଚିତ ।
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ରାମ ମୁନିଗଣ ଆନନ୍ଦିତ । ୧୮୯୮ ।
ତେବେ ରାମ ଅନୁଜଙ୍କୁ ନିବାରି ଠାରରେ ।
ପ୍ରେମଭରେ ବସାଇଲେ ନିଜ ନିକଟରେ । ୧୮୯୯ ।
ପରେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମୌନୀ ସୁକାଳ ଜାଣି ।
ରାମଙ୍କୁ କହିଲେ ଏହେ ପ୍ରେମପ୍ରଦ ବାଣୀ । ୧୯୦୦ ।
ବାପୁ ! ନ କର ମଠ ଉଠ ଭାଙ୍ଗି ଚାପକୁ ।
ଖଣ୍ଡ ଜନକ ନୃପତି ମନ ସନ୍ତାପକୁ । ୧୯୦୧ ।
ତା ଶୁଣି ତାଙ୍କୁ ରାମ ନମି ସମ ଚିତ୍ତରେ ।
ଉଭା ହୁଅନ୍ତେ ଯୁବା-ସିଂହଗମନ ଠାଣିରେ । ୧୯୦୨ ।
ମହୋଦୟାଦ୍ରୁ ରାମ ବାଳାର୍କରେ ଶୋଭିଲେ ।
ସୁଜନଙ୍କ ମାନସ-ସାରସ ବିକଶିଲେ । ୧୯୦୩ ।
ପୁଣି ତାଙ୍କ କେତାଳଯାଳ ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଲେ ।
ଭୂଜନଙ୍କର ଚିତ୍ତ-କୁମୁଦ ମଉଳିଲେ । ୧୯୦୪ ।
ନୃପତିଙ୍କ ଆଶା-ନିଶା ନାଶକୁ ପାଇଲେ ।
ତନ ବଦନ କୁମୁଦ ମ୍ଳାନ ହୋଇଲେ । ୧୯୦୫ ।
ଅବମାନୀ ଚୋରକ ପ୍ରକର ସଙ୍କୁଚିଲେ ।
ସୁବମୁନ ତନୁ ତନୁ ଆନନ୍ଦ ଲଭିଲେ । ୧୯୦୬ ।
ପୁର ନାରୀଜନେ ଏକ ମନରେ ଭାଷନ୍ତେ ।
ରାମ ଧନୁକୁ ନୁଆଁନ୍ତୁ ଅମ୍ଭ ପୁଣ୍ୟଫଳେ ; ୧୯୦୭ ।

ସୀତା ମାତା ସ୍ନିଗ୍ଧ ଚିତ୍ତେ ସନ୍ଦେହକୁ ପାଇ ।
ଏମନ୍ତ ପଶୁବଲ୍ଲ ସଜନୀଙ୍କ ଅନାଇଁ । ୧୯୦୮ ।
ଏ ସୁବଳ ହଂସପୋତ ଶୁପ ମନ୍ଦରକୁ ।
ଟେକିବା ପାଇଁ କ୍ଷମା କରୁଛି ସାହାସକୁ ? । ୧୯୦୯ ।
ତାଙ୍କୁ ସଖୀ ବିନୟେ ଏପରି କଲେ ଜଣା ।
ଦେବି ! ତେଜସ୍ୱୀଠାରେ ଲଘବ ନହେ ଗଣା । ୧୯୧୦ ।
କୁମ୍ଭ-ସମ୍ଭବ କେଡ଼େ, ସେହୁ ଏଠା ଚଳୁରେ ।
ପାନ କଲେ ତ ମହାସମୁଦ୍ରକୁ ସୁଖରେ । ୧୯୧୧ ।
ଦେଖିବାକୁ ତପନମଣ୍ଡଳ ଅଟେ ସାନ ।
ସେ ଘୋର ତମକୁ ନାଶି କରେ ଖଣ୍ଡନ । ୧୯୧୨ ।
କୃଦ୍ରମଲ୍ଲବର୍ଣ୍ଣ ବାଧ୍ୟ ହରହର ସୁରେ ।
ମଦମତ୍ତ ମାତଙ୍ଗ ଅଙ୍କୁଶ ଦେଖି ଡରେ । ୧୯୧୩ ।
ଅନଙ୍ଗ ସୁମଶୃଙ୍ଗପଦୋପବଳେ ସକଳ—
ଭୁବନ ନିବାସୀଙ୍କି କରଇ ଅତ୍ୟାକୁଳ । ୧୯୧୪ ।
ଏଣୁ ଦେବି ! ସଂଶୟକୁ ମନୁ ଦୂର କର ।
ଧନୁକୁ ନୁଆଁଇବ ନିଶ୍ଚେ ଏ ନୃବର । ୧୯୧୫ ।
ଜନକ-ମହିଷୀ ସଖୀ ବାଣୀ ଶ୍ରବଣରେ ।
ଶ୍ରୀରାମକୁ ନିରେଖୁଥିଲେ କୁତୂହଳରେ । ୧୯୧୬ ।
ତେବେ ସୀତା ପ୍ରୀତିରେ ଚାହେଁକ ରାମକୁ ।
ଏମନ୍ତ ସ୍ତବଇ ମନେ ନିଜ ସନ୍ତାପକୁ । ୧୯୧୭ ।
କୋମଳ ତନୁ ଏହୁ କଠୋର ଧନୁ ସେହୁ ।
କିସ୍ପୃଷ୍ଟ ମୁଁ ମୋ ପ୍ରାରବ୍ଧ କିଛି ହେବ କେହୁ ? । ୧୯୧୮ ।
କରନ୍ତୁ କୃପା ଶିବଶିବଗଣାଧିପତି ।
ରାମକରକମଳେ ହେଉ ସେ ମହାଁମୂର୍ତ୍ତି । ୧୯୧୯ ।
ସେ ମନାସିଲ ଏମନ୍ତ ଅନେକ ପ୍ରଥରେ ।
ପ୍ରେମସ୍ତ ସୁଜନେତେ ଚିନ୍ତାକୁଳ ଚିତ୍ତରେ । ୧୯୨୦ ।
ସୀତା ରାମକୁ ଧନୁକୁ ଧରିବୁ ରାମକୁ ।
ବାରମ୍ବାର ଚାହେଁ ନିଜ ପ୍ରେମକୁ ସଞ୍ଜକୁ । ୧୯୨୧ ।

ତା ଚଞ୍ଚଳାକ୍ଷିଯୁଗ ମାର ମୀନ ଯୁଗଳ ।
ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳେ ଖେଳିବା ପରାଏ ମଞ୍ଜୁଳ ।୧୯୨୨।
ତା ଲଜ୍ଜା ନଶାବନ୍ତି ଭୃଙ୍ଗଜଳଜାତରେ ।
ବଚନ-ମଧୁପ୍ରବସ୍ତୁ ବନ୍ଦୀ ହେଲ ତରେ ।୧୯୨୩।
ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲବ୍‌ଧାସ୍ପିତ କାଞ୍ଚନ ପ୍ରାସୃତ ।
ତା ନେହର ଏକ କୋଣେ ରହିଲ ଲୋଚକ ।୧୯୨୪।
ମନେ ଯେ ସ୍ଥିର କଲ ସର୍ବାନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ହର ।
ସକଳଜନ ହୃଦୟେ ରହନ୍ତି ତ ପୂର ।୧୯୨୫।
ଯେ ପ୍ରଶ୍ନ ମୋ ନିକରଣ ଶୁଣି କ ଜାଣିବ ।
ମେ.ତେ ଶ୍ରୀରାମ-ପାଦ ଦାସୀ ନିଶ୍ଚେ କରିବ ।୧୯୨୬।
ଯେ ଯାହାରେ ଅକୃତ୍ରିମ ପ୍ରୀତକୁ କରଇ ।
ସେ ତାହାକୁ ଭାଲନ୍ୟେ ଅବଶ୍ୟ ଲଭଇ ।୧୯୨୭।
ଏମନ୍ତ ସୀତାସ୍ୱବକୁ ଜାଣି ପ୍ରୀତଭରେ ।
ରାମ ତାର ସୁନ୍ଦର ମୁଖକୁ ଗୃହିଁ ପରେ ।୧୯୨୮।
ଗରୁଡ଼ ଯେମ୍ନ ସର୍ପକୁ ଦେଖିବା ମାତରେ ।
ଧନୁକୁ ଦେଖି ରମିଲ ମତ୍ତେଭ ଗତରେ ।୧୯୨୯।
ରାମ ପଛେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯାଇ ଧନକୁ ଗୃହିଁ ।
ଭାବିଲ ଏହାକୁ ନିତ କରନ୍ତେ ମୋ ଭାଇ ।୧୯୩୦।
ଚରଣଭାର ନ ସହୁ ଭୂମି କମ୍ପିହବ ।
ତାହାହେଲେ ଜଗତର ଅନିଷ୍ଟ ସମ୍ଭବ ।୧୯୩୧।
ଏତେ ପାଇଁ ସେ ବର ପୁଲକିତ ଗାତ୍ରରେ ।
ଏହି ପ୍ରକାରେ କହିଲ ଅତ୍ୟନ୍ତସ୍ୱରରେ ।୧୯୩୨।
ହେ କଚ୍ଛପ ! ହେ ବରାହ ! ହେ ଦିଗ୍‌ଗଜକୁଳ !
ହେ ଶେଷ ! ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋ ଆଦେଶକୁ ପାଳ ।୧୯୩୩।
ରଘୁକୁଳାବ୍ଧି ଚନ୍ଦ୍ର—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏବେ—
ରୂପ ନତ କରିବାକୁ ହେଲେଣି ତତ୍ପର ।୧୯୩୪।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭେମାନେ ମେଳ ହୋଇ ଧୀରକୁରେ ।
ଧରଣୀକି ଧରଥାଅ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୃଢ଼ରେ ।୧୯୩୫।

ତେବେ ଜନକ ବିଦେହ ଅବର ଅଜ୍ଞାନ ।
ବୁଦ୍ଧିହୀନ ଧରଣୀପତିଙ୍କ ଅଭିମାନ । ୧୯୩୬ ।
ପରଶୁରାମର ଗର୍ବ ସୁବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟଙ୍କର ।
ଭାଙ୍ଗିବା ପଣ୍ଡାଧାପ ଜନକ ନଗର । ୧୯୩୭ ।
ରାଣୀମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ସୀତା ଶୋକଭର ।
ଏ ସବୁ ସହନ୍ତି ଧନୁ କବଳ ପାରାବାର । ୧୯୩୮ ।
ଲଙ୍ଘିବାକୁ ପୂର ହେଲେ ଶବରୂପ ନାବେ ।
ମାତ୍ର କର୍ଣ୍ଣଧାର କେହୁ ନାହିଁ ସେହୁ ଠାବେ । ୧୯୩୯ ।
ପ୍ରତ୍ୟାଶାଦଧର ସଜ୍ଜନଙ୍କୁ ଦେଖି ।
ପରେ ରାମ ଉତ୍କଣ୍ଠିତା ସୀତାକୁ ନିରେଖି । ୧୯୪୦ ।
ସ୍ୱବଶ ତୃଷିତ ଚାତ ଜନା ହେଲେ ମୃତ ।
ପଣ୍ଡାଲିପିତ ସୁଧା-ସରୋବର ବାର୍ଥ ତ । ୧୯୪୧ ।
ଯଥା ଶୁଷ୍କିବା କଣ୍ଠାରୁ ବର୍ଷଣ ହୋଇଲ ।
ଏତେ ପାଇଁ ସେ ପ୍ରଭୁ ହୋଇ ଅତ ରହିଲ । ୧୯୪୨ ।
ଅତ ସୁଖରେ ଭରେ ସ୍ନେହଶ ବସ ବେଳେ ।
ନୃପ ଶୋଭସ୍ତ ଯେତେକ ଚପଳା ମେଘମାଳେ । ୧୯୪୩ ।
ଯାବର ନତ ବସ ସମ୍ମୁଖେ ଗଗନ—
ମଣ୍ଡଳ ପଟ ଦ୍ୱାରିସ ସେହୁ ଶରୀରନ । ୧୯୪୪ ।
ସଜ୍ଜନେ ବହୁଧୋଳନ କର ନୀଳ ଗାତ ।
ଅନିମିଷ ସ୍ୱଭାବରେ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷେ ମାତ । ୧୯୪୫ ।
ତେ ସ୍ପୃହଁ ନାହିଁ ହମର ଭାସୁଁଭ ଧାରଣା ।
ଗୁଣ ରୋପଣ ମୂର୍ତ୍ତି ଅପଟନ ଜନ । ୧୯୪୬ ।
ଶାଂସନ କେନ ଖଣ୍ଡ ହେବ ରାମ-କରେ ।
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅନ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସେ ଘୋର ନାଦରେ । ୧୯୪୭ ।
ସୂର୍ଯ୍ୟାଶ୍ୱ ବାଗବଣା ହେଲେ ଦିଗ୍‌ଗଜବ୍ରଜ ।
ତୁଟିବର ବାସୁକି ବୃଂ କୂର୍ମେ ଅଂଗୁ । ୧୯୪୮ ।
ତ୍ରିଭ ଅଟିଭ ହେଲ ମୁହଦୁର ମୁଜାଏ ।
ବୁ-କେଶୁଁରେ ବୈଂଶ ଭାଂନ ତୁଳତବ କଟେ । ୧୯୪୯ ।

ମୋହବଶେ ଶିବ-ଚାପ-ନାବେ ଚଢିଥିଲା ।
ସମାଜ ରାମବାହୁବଳାବ୍ଧିରେ ବୁଡ଼ିଲା । ୧୯୫୦ ।
ଧମ୍ମ ପକାନ୍ତେ ଭୂରେ ଚାପଖଣ୍ଡ ଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ।
ଦେଖି ସକଳ ଜନେ ଲଭିଲେ ଆନନ୍ଦକୁ । ୧୯୫୧ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ର-ଚନ୍ଦ୍ରମାଙ୍କୁ ବିଲୋକି କୌଶିକ ।
ପୟୋବ୍ଧିରେ ଉଚ୍ଛୁଳିଲା ପୂତ ପ୍ରେମୋଦକ । ୧୯୫୨ ।
ନାନାବିଧେ ଗଗନରେ ବାଜଣା ବାଜିଲା ।
ଅପ୍ସରୋଗଣ-ଗାନନର୍ତ୍ତନ ପ୍ରସରିଲା । ୧୯୫୩ ।
ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବେ ସିଦ୍ଧେ ମୁନିଏ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ।
ସ୍ତୁତି କରି କଲେ ଦିବ୍ୟ ପୁଷ୍ପ ବର୍ଷଣକୁ । ୧୯୫୪ ।
ଜୟ ଜୟ ନିନାଦରେ ଜଗତ ପୂରିଲା ।
ବନ୍ଦିମାଗଧସୂତଙ୍କ ସ୍ତୁତି-ପ୍ରକଟିଲା । ୧୯୫୫ ।
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଭକ୍ତିରେ ଜନେ ମଣି କାଞ୍ଚନ ।
ଚେଲ ଘୋଟକ ମାତଙ୍ଗ କଲେ ନିର୍ମଞ୍ଛନ । ୧୯୫୬ ।
ବାଜିଲା ଢକ୍କଘୋଡ ମୃଦଙ୍ଗ ଭେରୀ ଢୋଲ ।
ଦୁନ୍ଦୁଭି କାହାଳି ଶଙ୍ଖ ବେଣୁ କରତାଳ । ୧୯୫୭ ।
ପ୍ରମୋଦଭରେ ହୋଇ କୁଳପ୍ରମଦାମାନେ ।
ସୁସ୍ୱରେ ମଙ୍ଗଳ ଗାନ କଲେ ନାନା ସ୍ଥାନେ । ୧୯୫୮ ।
ଶୁଷ୍କ କ୍ଷେତ୍ରର ଶସ୍ୟ ବୃଷ୍ଟି ଲଭିବା ପରି ।
ବଙ୍କୀ ସଖୀଙ୍କ ଚିତ୍ତେ ହେଲା ସୁଖଭରି । ୧୯୫୯ ।
ଜନକ ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ଚିନ୍ତାରୁ ତରି କର ।
ପ୍ରବାସାନ୍ତ ମାନବ ଘର ପାଇବା ପର । ୧୯୬୦ ।
ଚାପଭଞ୍ଜନ ଦେଖି ସକଳ ମହୀପାଳେ ।
ଦିବସର ଦୀପ ପରି ଦୀପ୍ତିହୀନ ହେଲେ । ୧୯୬୧ ।
ଯେସନ ମ୍ଳାନ-ନଳ-ପ୍ରଭୁ ନୃପଦେବେ ।
ତେସନ ଧନୁଭୃତା ତ   ଧନନମ୍ବ । ୧୯୬୨ ।
ଶଶୀକି ଚକୋର ଶିଶୁ ଦେଖିବା ସ୍ନେହରେ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବୈଦେହୀ ଚାହିଁଲେ ପ୍ରୀତିରେ । ୧୯୬୩ ।

ଶତାନନ୍ଦର ବୋଲକୁ ମାନି ମହୀସୁତା ।
ରାମ ଚଉକେ ରହି ହୋଇ ସଖୀବେଷ୍ଟିତା । ୧୯୬୪ ।
ରମା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ସୁରମା ପ୍ରଥମା ।
ପ୍ରାଏ ସଖୀଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ସୀତା ଲଭି ସୁଷମା । ୧୯୬୫ ।
ଉତରେ ନାନ୍ଦୀମୁଖ ସିନ୍ଧୁମଙ୍ଗଳକାଳ ।
ଜଗତ୍ପ୍ରସୂ ଧରିଣ ଭରି ବରଣମାଳ । ୧୯୬୬ ।
ତନୁ ପ୍ରତୋଟେ ମାତ ମନ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ।
ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ପ୍ରୀତି ଅନୁମାନ କା ବଦତି । ୧୯୬୭ ।
ଏମନ୍ତେ ସେ ଶ୍ରୀରାମ ଚରଣ ଗତ କରି ।
ଉତ୍ତର ନିବେଶି ରହି ହେଲା ଛବି ପରି ୧୯୬୮ ।
ପରେ ଚତୁର ସଖୀ ଶୈଥିଲ୍ୟା ହୋଇ ବାଳା ।
ବରବାକୁ ଦେଲେ ଭଲି ଭରିପୁରଣରେ ମାଳା । ୧୯୬୯ ।
ମାତ ପ୍ରେମବିବଶା ହୋଇ ସେହୁ ଯତ୍ନର ।
ରାମକଣ୍ଠେ ପିନ୍ଧାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ସର । ୧୯୭୦ ।
ସୀତା ହସ୍ତ କରତଳ ପନାଇ ଭମର ।
ମୁରଲବୈର ଦର୍ପେ ହୋଇ ଅତ୍ୟାନ୍ତାକୁଳ । ୧୯୭୧ ।
ଜୟମାଳା ବଦନ-ଚନ୍ଦ୍ରମାକୁ ପ୍ରଦାନ—
କରୁଛି ପଦ୍ମ ବୋଲି ହେଲା ପ୍ରତୀୟମାନ । ୧୯୭୨ ।
ତେବେ ସଖୀଙ୍କ ମୁହଁ ଶୁଭଗାନ ଶୁଭିଲା ।
ସୀତା-ଦତ୍ତ ହାର ରାମ ହୃଦୟେ ଶୋଭିଲା । ୧୯୭୩ ।
ନିର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ହେଲା ରବି ଲଜ୍ଜିତ ।
କୁମୁଦ ପରି ନୃପସମୂହ ସଙ୍କୁଚିତ । ୧୯୭୪ ।
ଗଗନରେ ନଗରରେ ବାଜିଲା ବାଜଣା ।
ଦୁନ୍ଦୁଭି ଘାଙ୍କୁଡ଼ିରେ ସିଦ୍ଧେ ହୋଇଲେ ପ୍ରସନ୍ନଣା । ୧୯୭୫ ।
ବୃନ୍ଦାରକ ଲଳିତ ନବ ପଲ୍ଲବ ମୁକ୍ତା ।
ମୁଖୁ ବହୁରଙ୍ଗ ହେଲା ଜୟ ଜୟ ଧ୍ୱନି । ୧୯୭୬ ।
ଅପ୍ସରାମାନେ ନାଚିଲେ, ଗନ୍ଧର୍ବେ ଗାଇଲେ ।
ମୁନି ବାଲ୍ମୀକି ପାରିଜାତ ବୃଷ୍ଟି କଲେ । ୧୯୭୭ ।

[illegible]

ବଂଶାବଳୀକୁ ବନ୍ଦୀମାଗଧେ ଉଚ୍ଚାରିଲେ ।
ବିପ୍ରେ ବେଦ ପଢିଲେ ନାରୀଏ ବନ୍ଦାଇଲେ । ୧୯୭୮ ।
ଶିବଧନୁକୁ ଭଙ୍ଗି ସୀତା ଗ୍ରହଣ କଲ ।
ଶ୍ରୀରାମ-ଶୌର୍ଯ୍ୟ ତ ଭୁବନବିଦିତସ୍ୱେ ପୂରିଲା । ୧୯୭୯ ।
ସୀତା ରାମ ଏକତ୍ର ରତ୍ନ ଶୋଭା ଶୃଙ୍ଗାର ।
ମେଳନ ପରି କଲେ ଜନକ ରାଜଦ୍ୱାର । ୧୯୮୦ ।
ସଖୀମାନେ ରାମପାଦ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ ।
କହିଲେହେଁ ସୀତା ସ୍ମରି ଅହଲ୍ୟା ଦଶାକୁ । ୧୯୮୧ ।
ନ ଛୁଇଁବା ଜାଣି ତା ଅସାଧାରଣ ପ୍ରୀତ ।
ଚିତ୍ତେ ହସିଲେ ମନେ ମନେ କୌଶଲ୍ୟା ସୁତ । ୧୯୮୨ ।
ସୀତାକୁ ଦେଖି ତେବେ ପାତକ ମୂଢ଼ ଦୂର ।
ନୃପତିମାନେ ଏକେ ହୋଇ କରି ବାଗୁର । ୧୯୮୩ ।
ଉଠି ସଜ ହୋଇ କହେ ଲାଗିଲେ ଏମନ୍ତେ ।
ଦେଖିବା ଭୟ ଏଥି ଅଛେ ଅବନୀକାନ୍ତେ ? ୧୯୮୪ ।
କନ୍ୟାକୁ ଧରି ଦୁଇଭାଇକି ବାନ୍ଧ ତୁର୍ଣ୍ଣ ।
ଶୃପ ଭଙ୍ଗରେ ତ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ନାହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ୧୯୮୫ ।
ଥିଲେ ଅମ୍ଭ ଅପଦେନମ ନକେ ଜୀବନ ।
କେ ସହିପାରିବ ଏ କନ୍ୟା-ପାଣି-ପୀଡ଼ନ । ୧୯୮୬ ।
ବିଦେହ-କନ୍ଦର୍ପ କଲେ ତାଙ୍କ ସାହାକୁ ।
ମାରିବା ନିମନ୍ତେ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କୁ । ୧୯୮୭ ।
ଏତେ ଶୁଣି ସାଧୁ ନୃପେ କହିଲେ ଏମନ୍ତ ।
ଏ ରାଜ ସମାଜ ଭଲ ଲାଗେ ଲଜ୍ଜିତ । ୧୯୮୮ ।
ତୁମ୍ଭ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଶୌର୍ଯ୍ୟ ବଳ ପ୍ରତାପ ।
ସବୁ ତ ଶରାସନ ସହ ପାଇଲା ଲୋପ । ୧୯୮୯ ।
ସେ ସବୁ ପୁଣି ତୁମ୍ଭେ କେଉଁଠାରୁ ଲଭିବ ?
ଏବେ ଚୁପରେ ମୁଖେ ଲାଗିବ କଳଙ୍କ । ୧୯୯୦ ।
ଈର୍ଷା ଦ୍ୱେଷ ମଦ ତେଜ ରାମକୁ ଜଣାଇ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ କୋପନରେ କେବଳ ଦୃଷ୍ଟ ନାହିଁ । ୧୯୯୧ ।

ବାଳ ଗନ୍ଧହାଂସଙ୍କୁ ଏସ ସିଂହ ସ୍ଵଗଙ୍କୁ ।
ଅକାରଣ କୋପଶୀଳ ନୃପ ମଣ୍ଡଳଙ୍କୁ । ୧୯୯୨ ।
ଶଙ୍କରଦ୍ରୋହୀ ମୂର୍ଖଙ୍କୁ ପୁଣି ଈର୍ଷାଳଙ୍କୁ ।
ଲୋଲୁପ ପଶଙ୍କୁ କାମୀ ନିଃକଳଙ୍କଙ୍କୁ । ୧୯୯୩ ।
ଯଦୁବଂଶୋଦ୍ଭବ ଜନ ମୂଢ଼ଦଶାକୁ ।
ବାଞ୍ଛିବା ପର ରୂପେ ବାଞ୍ଛା ଅଛ ସୀତାକୁ । ୧୯୯୪ ।
ଏମନ୍ତ କୋଳାହଳ ଶୁଣି ସୀତା କର୍ଣ୍ଣରେ ।
ଅଥା ଭଳେ ଗଲେ ସଖୀଙ୍କ ସନ୍ନିଧରେ । ୧୯୯୫ ।
ହଙ୍କୀ ପ୍ରଭୂତ ସବ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ନାସ୍ତି ଜନେ ।
ବିଠାକୁ ଧ୍ୟାନ କଲେ ଅତ୍ୟାକୁଳମନେ । ୧୯୯୬ ।
ସାଧୁସ୍ନେହବ ହମ ଜାନକୀର ପ୍ରେମକୁ ।
ରଚେ ଧର ଗଲେ ନିଜ ଗୃହ ସମୀପକୁ । ୧୯୯୭ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନୃପ ହୃଅନ୍ତେ ତା ମୁଖ ଅରୁଣ ।
ନେଦେ କ୍ରୂରେ ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗେ ଦଶିଲ ସ୍ଵପଣ । ୧୯୯୮ ।
ଯେ ବରମିହ ମୌନ ହୋଇ ହମ ରୂପରେ ।
ନୃପମାତଙ୍ଗପୁଞ୍ଜ ଗୃହଙ୍କ ବନରେ । ୧୯୯୯ ।
ନରରବ ନାସି ନରେ ପାଭ ବୈମୁଖଙ୍କୁ ।
ନାନା ଭଙ୍ଗିରେ ଗାଳି ଦେଲେ ଭୂପଶବଙ୍କୁ । ୨୦୦୦ ।

ପରଶୁରାମାଗମନ

ସେଠାକୁ ବଳଭୂପଙ୍କ ଧାର୍ତ୍ତ୍ରାକୁ ଶୁଣି ।
ତେବେ ଅଡିସ ଭୃଗୁକୁଳାମ୍ବୁଜ-ତରଣୀ । ୨୦୦୧ ।
ଭୂତଭୂତିର ଗୌରକାୟ ବଶାଳହ୍ଵର ।
ଚନ୍ଦ୍ର ସମ ମୁଖ କୋପେ ହୋଇଅଛ ଲାଲ । ୨୦୦୨ ।
କୁଟିଳ ଭ୍ରୂ କୁଟିଳ ରକ୍ତାମ୍ବୁଜାକ୍ଷ ।
ଜଟାଜୂଟ ବନ୍ଧନ ବପୁଳ ମସ୍ତକ । ୨୦୦୩ ।
ବକ୍ଷୋସ୍ଥ ହୃଦୟ, ବାହୁ ଭଜ-କର-କର ।
କଟିର ବସନ ତୂଣୀଧାରଚର୍ମଧର । ୨୦୦୪ ।

ତ୍ରିପୁଣ୍ଡ୍ର ରୁଦ୍ରାକ୍ଷମାଳା ଯଜ୍ଞସୂତ୍ରଯୁତ ।
ତୂଣବାଣ ବାଣାସନ କୁଠାର ଶୋଭିତ । ୨୦୦୫ ।
ସାଧୁରୂପେ ଘୋର କର୍ମେ ସେ ମହାନୁଭାବ ।
ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ଅଟଇ ତାହାର ପ୍ରଭାବ । ୨୦୦୬ ।
ଏମନ୍ତ ଭଙ୍ଗୀରେ ତବେ ସେ ହେଲେ ପ୍ରବେଶ ।
ଧରିଅଛି କିବା ବୀରରସ ମୁନିବେଶ । ୨୦୦୭ ।
ଛଞ୍ଚାଣକୁ ଦେଖିବା କପୋତ ପକ୍ଷୀରୂପେ ।
ପରଶୁରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ଥାକୁଡ଼ିଲେ ଭୂପେ । ୨୦୦୮ ।
ପୁଣି ବିନୟଭାବେ ନିଜାସନ ତେଜିଲେ ।
ପିତୃନାମ ସ୍ୱନାମ କହି ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦିଲେ । ୨୦୦୯ ।
ସେ ଯାହାର ବଦନକୁ ଅଳପେ ଗୃହିଁଲେ ।
ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଶ୍ଚୟେ ମଲି ବୋଲି ଭାବିଲେ । ୨୦୧୦ ।
ଜନକ ଭୂନାୟକ ଭକ୍ତିରେ ପ୍ରଣମିଲେ ।
ସ୍ୱକୀୟ ନନ୍ଦନୀରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣମାଇଲେ । ୨୦୧୧ ।
ଜାନକୀ ଲଭି ଭାର୍ଗବ ଶୁଭାଶୀର୍ବାଦକୁ ।
ସଖୀମେଳେ ଫେରାଇଲେ ମାତାର ସମ୍ମୁଖକୁ । ୨୦୧୨ ।
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମୁନି ଯାଇ ତାହାଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ ।
ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କରେ ପ୍ରଣାମ କରାଇଲେ । ୨୦୧୩ ।
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କହନ୍ତେ ଦୁଇ ସ୍ୱଭକ୍ତି ଜାଣି ।
ବନ୍ଧୁର ଅଶୀର୍ବାଦ କର ପରଶୁପାଣି । ୨୦୧୪ ।
କିନ୍ତୁ ବାଳ ରାମ ଛବି ଚାହିଁ ଜନକଙ୍କୁ ।
ପଚାରିଲେ ଜନେ ଦୂଳ ହେଲା କାରଣକୁ । ୨୦୧୫ ।
ଜନକ ମୁଖରୁ ଶୁଣି ସବୁ ସମ୍ବାଦକୁ ।
ଦେଖି ଭୂମିପତିତ ଧନୁଖଣ୍ଡଯୁଗକୁ । ୨୦୧୬ ।
ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଏପରି ବୋଇଲେ ।
ଅରେ ଜନକ ! କେହୁ ଏ ଧନୁକୁ ଭଙ୍ଗିଲା । ୨୦୧୭ ।
ତାକୁ ଏଣି ଏବେ ମୋତେ କରାଅ ଦର୍ଶନ ।
ନୋହିଲେ ମୋ ପରଶୁ କରିବ ଧ୍ୱଂସନ । ୨୦୧୮ ।

ତାହା ଶୁଣି ଜନକ ବପ୍ରେ ହୃଷ୍ଟ ହୋଇଲେ ।
ଦୁଷ୍ଟ ନରପତିଙ୍କର ଅନନ୍ଦ ବଢ଼ିଲା । ୧୦୧୯ ।
ଦେବେ ନାଗେ ମୁନିଏ ପୂରିଲେ ନାସ୍ଥଳରେ ।
ପାଇଲେ ବଡ଼ାଦର ଚତ୍ତ୍ୱ ଅତି ସ୍ଫୁତରେ । ୧୦୨୦ ।
ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଅଚ୍ୟୁତ ଚେତ୍ନା-ସାଗରେ ବୁଡ଼ିଲେ ।
ସର୍ବ ଗୁଣ ଶୁଣି ସୀତା ସ୍ମିତା ହୋଇଲେ । ୧୦୨୧ ।
ସମସ୍ତଙ୍କ ବପୁକୁ ସୀତା-ଚେତକୁ ଜାଣି ।
ବନସ୍ତରେ କହିଲେ ସୁମ ଏମନ୍ତ ବାଣୀ । ୧୦୨୨ ।
ହେ ନାଥ ! କୃପାୟନ-ସର୍ବଯନବନ୍ଦିତ ।
ଅଟେ ତୁମ୍ଭ ପାଦାବ୍ଜର ଜନୈକ ସେବକ । ୧୦୨୩ ।
ତା ଶୁଣି ସେ ବୋଇଲେ ଯେତୁ ସେବା କରଇ ।
ସେ ମାତ୍ର ସେବକ ନାମେ କୀର୍ତ୍ତିତ ହୁଅଇ । ୧୦୨୪ ।
ଶତ୍ରୁ ଭର୍ମ କେବା ଲୋକ ଅଛଇ ପର ।
ତାହା ସଦ୍ଧ ସମର ହୁଏ ସମ୍ଭବପର । ୧୦୨୫ ।
ଯେ ଏହୁ କାର୍ମୁକକୁ ଭାଙ୍ଗିଲା ସେ ପାମର ।
ସହସ୍ରବାହୁ ସମେ ଅଟେ ବପୁ ମୋହର । ୧୦୨୬ ।
ସେ ଏବେ ଏ ଧନୁକୁ ଭଙ୍ଗ ହେବା ଉଚିତ ।
ନୋହିଲେ ସକଳ ଧର୍ବକରେ ହେବେ ମୃତ । ୧୦୨୭ ।
ଏତେ ଶୁଣି ମନେ ହସି ସୁମିତ୍ରାନନ୍ଦନ ।
ଅବମାନ ସୂଚେରେ ବୋଇଲେ ଏସନ । ୧୦୨୮ ।
ମୁହିଁ ବାଲ୍ୟରେ ଅନେକ ଧନୁ ଭାଙ୍ଗିଅଛି ।
ହେ ମୁନୀଶ ! ତେବେ ତବ ନାହିଁ କୋପ କରୁଛି । ୧୦୨୯ ।
ଏବେ ଏ ଧନୁପାରେ କାହିଁ ଏଡ଼େ ମମତା ?
ତା ଶୁଣି ସେହୁ କହିଲେ ପାଇ ବ୍ୟଗ୍ରତା । ୧୦୩୦ ।
ଅରେ ର ଜବଳବଙ୍କ ନୃପନନ୍ଦନ ।
ତୋର ଟଳ କହାଲୁ ସମ୍ଭାଳ ବଚନ । ୧୦୩୧ ।
ମହେଶର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମହା ଧନୁ ଏହୁତ ।
ଶାସ୍ତ୍ରରେ କୃପାଳ ଭୂଜନା ଅନୁଚିତ । ୧୦୩୨ ।

ତା ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହସି ବୋଇଲେ ହେ ଦେବ ।
ସବୁ ଧନୁ ସମାନ ବୋଲି ମୋ ମନୋଭାବ । ୧୦୩୩ ।
ଏ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କାର୍ମୁକ ଭଗ୍ନ ହୁଅନ୍ତେ କାହାର ।
ଯେତେ କ୍ଲେଶମାତ୍ର ହେଲେ ନାହିଁ ତ ବିଚାର । ୧୦୩୪ ।
ଏହାକୁ ନୂତନ ଭାବି ରାମ ଅକର୍ଷଣ ।
କରନ୍ତେ ବେନି ଖଣ୍ଡ ହେଲା ଏ କମାପୁଣ । ୧ ୩୫ ।
ଯେଣୁରେ ଶ୍ରୀରାମ-ଦୋଷ ଟିକେ ହେଲେ ନାହିଁ ।
ଅକାରଣରେ ତୁମ୍ଭେ କୋପକର କିମ୍ପାଇଁ ? ୧୦୩୬ ।
ତେବେ ପରଶୁରାମ ଦେଖି ପରଶୁଧାର ।
ବୋଇଲେ ଶୁଣି ନାହୁଁ କିରେ ପ୍ରଭାବ ମୋର ? ୧୦୩୭ ।
ଅରେ ଶଠ ! ତୁ ବାଳକ, ତେଣୁ ତୋର ପ୍ରାଣ—
ନେବାକୁ ମୋର ମନ ବଳୁ ନାହିଁ ଜାଣ । ୧୦୩୮ ।
ଜଡ଼ମୁନି ବୋଲି ମୋତେ ଭାବୁଅଛୁ ତୁହି ।
ମାତ୍ର ଶୁଣ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଅତିକୋଧୀ ମୁହିଁ । ୧୦୩୯ ।
ପୃଥ୍ୱୀ ଯହିଁ କ୍ଷତ୍ରିୟ-ମଣ୍ଡିତ ବୋଲି ।
ପ୍ରତାପ ପରଶୁରେ ଜଗତେ ବିଖ୍ୟାତ ହେଲି । ୧୦୪୦ ।
ବାହୁବଳେ ବହୁବାର ଭୂପଶୂନ୍ୟା କରି ।
ମେଦିନୀକି ଦାନ କଲି ବିପ୍ରଙ୍କୁ ଆଦରି । ୧୦୪୧ ।
ଅରେ ନୃପସୁତ ! ଭଲେ ଦେଖ ଏ କୁଠାର ।
ଛେଦିଅଛି ସହସ୍ରବାହୁ-ବାହୁ-କାନ୍ତାର । ୧୦୪୨ ।
ଜନନୀ ଜନକଙ୍କୁ ଦୁଃଖୀ ତୁହି ନ କର ।
ଏ କଠୋର କୁଠାର ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁହର । ୧୦୪୩ ।
ତା ଶୁଣି ହସି ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହନ୍ତି ମୃଦୁରେ ।
ଆପେ ମହାବୀର ବୋଲି ଭାବୁଛ ମନରେ । ୧୦୪୪ ।
ବାରମ୍ବାର ମୋତେ ତୁମ୍ଭେ ପରଶୁ ଦେଖାଅ ।
ପର୍ବତ କି ଫୁଙ୍କ ଦେଇ ଉଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ? ୧୦୪୫ ।
ଅଙ୍ଗୁଠି ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବାକୁ ।
କଖାରୁ ଫୁଲ ନାହିଁ ତ ଏଥି କାହିଁ ଏଠାକୁ । ୧୦୪୬ ।

ତୁମ୍ଭ ପରଶୁ ରୂପ ଏବଣ୍ ହବେ ଦେଖି ।
କହୁଥିଲି ତ ମୁହିଁ ଅପରୋଧ ଉପେକ୍ଷି । ୧୦୪୭ ।
ଏବେ ତୁମ୍ଭ ଶ୍ରୁତ ଅଙ୍କ-ସୂତ୍ରକୁ ଦେଖିଲି ।
ତୁମ୍ଭେ କ୍ଷତ୍ରିୟରେ ଜନ୍ମଥିବା ଜାଣିଲି । ୧୦୪୮ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭେ ଯାହା ପାର କାହା କହୁଥିଲେ ।
ସହୁ ଶୁଣୁଁ ଶ ମୁହିଁ ନୋଧୀ ନୋହୁ ତଲେ । ୧୦୪୯ ।
ସୁରନ୍ଦୁସୁରଦର ରକ୍ତଭୋଗଣାପାରେ ।
ନମ୍ରଙ୍କୁ ବଦନ୍ତି ଅମ୍ଭ ବଂଶଜ ସାରେ । ୧୦୫୦ ।
ସେମାନଙ୍କ ମାଇଲେ ତ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ପାପ ।
ହାଣଲେ ଦୁଅଇ ନିଜ ବଂଶୋଚ-ଯକ୍ଷେପ । ୧୦୫୧ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭେ କହିଲେ ହେଲେ ମୋତେ ତାଡ଼ନ ।
ସମୁଚିତ ଅଟଇ ତୁମ୍ଭ ପାଦେ ମୋ ପତନ । ୧୦୫୨ ।
ତୋହ ତୁଳସି ସମାନ ଅଟଇ ତୁମ୍ଭ ଶାପ ।
କର୍ଣ୍ଣରେ ଧରଅଛ ପରଶୁ ଶର ରୂପ । ୧୦୫୩ ।
ହେ ମୁନି ! ମୁହିଁ ଦେଖି ତୁମ୍ଭ ବାହୁବେଗକୁ ।
ଅଦୋ ହୁଣିଲି ତେତେ ଅଯୁକ୍ତ ବଚନକୁ । ୧୦୫୪ ।
ସେଥି ପାଇଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମୁଁ କ୍ଷମା ଭିକ୍ଷା କରେ ।
ଏତେ ଶୁଣି ଭାର୍ଗବ ବେ ଘଲ୍ଲ ଜୋଧନ୍ତରେ । ୧୦୫୫ ।
ହେ କୌଶିକ ! ତୁମ୍ଭେ ଶୁଣ ଏ ମନ୍ଦ ବାଳକ ।
ଭୂଇଁ ନରେନ୍ଦ୍ରର କଳଙ୍କୁଳପାତକ । ୧୦୫୬ ।
ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶ ଶାରଦରାକା-ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ।
ମୂର୍ଖ ହିଁଚଣା ମରଣରଥର ନାଟକ । ୧୦୫୭ ।
ତୁମ୍ଭେ ମୁଁ କହଇ ଏହୁ ଏବେଣେ ତାଳର ।
ଏକେ ପଡ଼ିବ ଏବେ ଦୋଷ ନାହିଁ ମୋହର । ୧୦୫୮ ।
ଏହାକୁ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ତୁମ୍ଭେ ବାଞ୍ଛା କଲେ ।
ମୋ ଗାତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ରକ୍ଷ ଦୂର କଲେ । ୧୦୫୯ ।
ତାହା ଶୁଣି କହନ୍ତି କୋପରେ ମୁନିବର !
ତୁମ୍ଭେ ଥିଲେ ତେ ବସ୍ତିପାରେ ଏଥ ତୁମ୍ଭର । ୧୦୬୦ ।

ସ୍ଵଭାପାଳଙ୍କ ବନ୍ଧୁବାର ନିଜ ମୁଖରେ ।
ବଖାଣି ଅଛ ତ ତୁମ୍ଭେ ଅନେକ ପ୍ରଧରେ । ୧୦୬୧ ।
ତହିଁରେ ତୁଷ୍ଟ ନ ହେଲେ ଅଦ୍ଭୁ କଣ୍ଠ କହ ।
ସେପରି ଯେଥି ଦୁଃସହ ଦୁଃଖକୁ ନ ସହ । ୧୦୬୨ ।
ତୁମ୍ଭ କରକ୍ଷିତ ତ ଧୀର କ୍ଲେଶ ବହୁତା ।
ଗାଳି ଦେବାରେ ଯେହୁ ହେବ ନାହିଁ ଶୋଭିତା । ୧୦୬୩ ।
ବୀରମାନେ ଦେଖାନ୍ତି ଶୂରତାକୁ ସମରେ ।
ସୁକର୍ମଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତି ନାହିଁ ନିଜାନନରେ । ୧୦୬୪ ।
ସ୍ଵଭେ ଶତ୍ରୁ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜନେ !
କାଳ କ୍ଷେପଣ କରନ୍ତି ପ୍ରଳାପ-ବଚନେ । ୧୦୬୫ ।
ଅହା ! ମୁନୀଶ ! ତୁମ୍ଭେ ମୋ ନିମିତ୍ତ କାଳକୁ ।
ଡାକି ଡାକ ପାଇଲ ବ୍ରହ୍ମ ପରାକ୍ରମକୁ । ୧୦୬୬ ।
ଶୁଣି ଏମନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କଟୁ ବଚନକୁ ।
ବୋଇଲେ ସେ କୋପେ ଧର ଘୋର ପରଶୁକୁ । ୧୦୬୭ ।
ଅହେ ଜନେ ! ନାହିଁ ଟିକି ଦୋଷ ମୋହର ।
ଏ ବାତୁଳ ବାଳକ ଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ ବଧର । ୧୦୬୮ ।
ଏ ତୁମ୍ଭ ବୋଲି ଶଙ୍କି ସମ୍ଭାଳିଲି କ୍ରୋଧକୁ ।
ମାତ୍ର ଏବେ ନିଶ୍ଚେ ନେବି ଏହାର ଜୀବକୁ । ୧୦୬୯ ।
ତେବେ କୌଶିକ କହନ୍ତି ସ୍ଵାଙ୍କୁ କ୍ଷମା କର ।
ସାଧୁଜନେ ଧରନ୍ତି ନାହିଁ ଦୋଷ ତୁମ୍ଭର । ୧୦୭୦ ।
ତା ଶୁଣି ସେ ବୋଇଲେ ମୁହିଁ ଅକାରଣରେ ।
କୁପିତ ହେବା ଉଚିତ ସକଳ ଲୋକରେ । ୧୦୭୧ ।
ଅପରାଧୀ ଗୁରୁଦ୍ରୋହୀ ଦକ୍ଷ ଅଟେ ମୋର ।
ହେ କୌଶିକ ! ଟେକିଲି ତ କଠୋର କୁଠାର । ୧୦୭୨ ।
ମୋ ଗୁରୁଋଣ ମୁକ୍ତି ଅନ୍ତ ମାରି ଏହାକୁ ।
ମାତ୍ର ମୁଁ ନିବର୍ତ୍ତିବି ମାରି ତୁମ୍ଭ ଖାତିରୁ । ୧୦୭୩ ।
ତା ଶୁଣି ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ମନେ ହସି ଭାବିଲେ ।
ଅହା ! ମୁନିଙ୍କ ହବ ଘର ଘର ଦଶିଲା । ୧୦୭୪ ।

ଅସ୍ତ୍ରଦଣ୍ଡ୍ରା ଦେହ ଶିବ କାର୍ମୁକ ଖଣ୍ଡିତ ।
ହୋଇଥିଲେ ହେଲେ ଏ ଜାଣିପାରୁ ନାହିଁତ । ୧୦୭୫ ।
ତେବେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବୋଇଲେ ଅହେ ମୁନିବର ।
ଜଗତେ ବଖାଣ ତୁମ୍ଭ ସଦ୍‌ଗୁଣପ୍ରକର । ୧୦୭୬ ।
ଜନନୀ-ଜନକ-ଋଣ ମୁକ୍ତିଲ ତ ଭଲେ ?
ଗୁରୁଋଣ ପାଇଁ ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭ ଚିନ୍ତା ବଳେ । ୧୦୭୭ ।
ତାହା ମୁହିଁ ତୁଅନ୍ତା ଶ୍ରେଦକେ ମୋର ଶିର ।
ମାତ୍ର ଦିନ ବଳ ବଢ଼ିଅଛି କାଳାନ୍ତର । ୧୦୭୮ ।
ସୁଜାଣ ଗଣକନ୍ତୁ ଆଣିଲେ ତୁମ୍ଭେ ଖୋଜ ।
ମୁଣ୍ଡାକୁ ପଠାଇ ତେବେ ଦେବ ଲେଖା ହେଜ । ୧୦୭୯ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମୁଖୁଁ ଏମନ୍ତ ଜତାଜଆ ଶୁଣି ।
ଲୁଚାଇବାକୁ ନୋପାରବେ କ୍ରୋଧେ ସେ ମୁନି । ୧୦୮୦ ।
ସକଳ ନାସିକରେ ଜଳଲେ ହାହାକାର ।
ଏମନ୍ତ ବୋଇଲେ ମୁଣି ସେ ଋଷିପ୍ରବର । ୧୦୮୧ ।
ମୋ ଉପରେ ବଢ଼ୁବାର ପରଶୁ ଉଠାଇଲ ।
କ୍ଷେ ଦୁର୍ଜନ ! ତୁମ୍ଭେ ବଧ ହେବାକୁ ବସିଲ । ୧୦୮୨ ।
ଅହେ ନୃପଦ୍ରୋହୀ ! ଅଜପା ଏ ତୁମ୍ଭ କେତେ ।
ଦେଖି ନାହିଁ ଭୂମି ଗରଜୁ ପୂର୍ବତେତେ । ୧୦୮୩ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦେବତା ଘରେ ମାତ୍ର ବଡ଼ ତୁଏ ।
ରଣେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସେ ବନ୍ଧୁହିଁ ନୁହେଁ । ୧୦୮୪ ।
ଏତେ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ବୋଇଲେ ଏକ ନାଦେ ।
କ୍ଷେ ଦେବ ! ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅଯୁକ୍ତ ସମ୍ବାଦେ । ୧୦୮୫ ।
ତେବେ ରାମ ଠାରବେ କହନ୍ତେ ନିବାରଣି ।
ମୌନକୁ ଭଜ ବନ୍ଧୁ ସୁମିତ୍ରାନନ୍ଦନ । ୧୦୮୬ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ-ଶିଚନ୍ଦ୍ରତ-ପ୍ରତ୍ରୁଲିତ ଦୁର୍ଜଳ ।
କୋପ-ପାବକ-ଶାନ୍ତିକ ମନାପି ସ୍ତବକ । ୧୦୮୭ ।
ସୁରସ୍ତ ମୃଦୁବଚନ-ଶୀତଳ ସଲିଳ ।
ସେଚନ କଲେ ଏହୁଯବ ହୋଇ ଶୀତଳ । ୧୦୮୮ ।

ହେ ଦେବ ! ଏହାରେ ଏବେ ତୁମ୍ଭ କୃପା ରଖ ।
ଏ ତୁମ୍ଭର ଅଟଇ କେବଳ କ୍ଷୀରମୁଖ । ୧୦୮୯ ।
ତୁମ୍ଭ ମହାପ୍ରଭାବକୁ ଏହୁ ଜାଣିଥିଲେ ।
ମୁଖାମୁଖିରେ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ନାହିଁ ତୁମ୍ଭ ତୁଲେ । ୧୦୯୦ ।
ମାତୃ ପିତୃ ଗୁରୁ ଏ ତୁମ୍ଭର ଅନୁଚିତ—
କୃତ୍ୟକୁ ମନେ କରନ୍ତି ହୋଇ ଅନାଦୃତ । ୧୦୯୧ ।
ତୁମ୍ଭ ସମ ଶୀଳଶାଳୀ ମୁନି ଜ୍ଞାନୀ ଧୀରେ ।
ଶିଶୁ ସେବକ ଦୋଷ ଧରନ୍ତି ନାହିଁ ଧୀରେ । ୧୦୯୨ ।
ଏମନ୍ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାଣୀ ଶ୍ରବଣ କରି ।
ଅଲ୍ପଶାନ୍ତିକ ଚଳି ବୋଇଲା ସେ ଏପରି । ୧୦୯୩ ।
ହେ ରାମ ! ମହାପାତକୀ ଅଟେ ଭାଇ ତୋର ।
ତା ଦେହ ଗୋରା ହେଲେହେଁ ମନ କଳା ତାର । ୧୦୯୪ ।
ସେ ପୟୋମୁଖ ନୁହେ ମାତ୍ର ବିଷ-ବଦନ ।
ସେ ତୋ ଅନୁଜ ନୁହେଁ, ତା ସ୍ୱଭାବ କଠିନ । ୧୦୯୫ ।
ଜନେ ମରଣକୁ ହେୟ କରିବା ମତରେ ।
ସେ ନୀଚ ବାଳକ ଯେତେ ଅତି ତୁଚ୍ଛ କରେ । ୧୦୯୬ ।
ତା ଶୁଣି ସୁମିତ୍ରାସୁତ କେବଳ ହେ ଧୀର ।
କ୍ରୋଧ ଅଟଇ ନିଶ୍ଚୟେ ପାତକର ଚେର । ୧୦୯୭ ।
ତାହା ବଶୀର ବୀର ଅପୂର୍ବ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।
ପୁଣି ଜଗତର ପ୍ରତିକୂଳରେ ସଞ୍ଚରେ । ୧୦୯୮ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭେ କୋପ ତେଜ, ମୋରେ କୃପା କର ।
ଅହେ ମୁନି ! ମୁଁ ଅଟଇ ତ ତୁମ୍ଭ ଅନୁଚର । ୧୦୯୯ ।
ଭକ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ତୁମ୍ଭ ବେନି ଚରଣ—
ବନ୍ଦୁ ବାରବାର, ତେଣୁ କର ପୀଠ ଗ୍ରହଣ । ୧୧୦୦ ।
ଭଗ୍ନ ନୃପଶ୍ରେଷ୍ଠ ସୁତ କ୍ରୋଧରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ—
ହେବ ନାହିଁ କହିଁରେ ତୁମ୍ଭେ ହେବେ ଅଯୁକ୍ତ । ୧୧୦୧ ।
ବଳ ଭାଦରବକୁ ଅଣାଇ ଖର୍ଚ୍ଚ କର ।
ପ୍ରୟୋଜନ ନିମିତ୍ତ ଉଚିତ ଯତ୍ନ କର । ୧୧୦୨ ।

ତେବେ ଦୃଢ଼ ଜନକ ବୋଇଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ।
ତୁମ୍ଭେ ଆଉ ନ କହ ଅଯୁକ୍ତ ବଚନକୁ । ୨୧୦୩ ।
ଏହା ଭାସୁ ଛୋଟ, ମାତ୍ର ଭଅ ମୋଟ ବୋଲି ।
ସ୍ତୁତି ଯାଇ ନାରୀ-ଜନେ ହେଲେ ବୋଲି ବୋଲି । ୧୦୪ ।
ଶୁଣି ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବଚନେ ସମୂହ ।
କୋପାନଳରେ ଜଳିଲା ସୁର୍ଯବର ଦେହ । ୨୧୦୫ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣେ ହୃଷ୍ଟ ହେଲେ ତେଣୁ ସେ ରାମଙ୍କୁ ।
ଏହି ରୂପରେ କହିଲେ ସାମ-ବଚନକୁ । ୨୧୦୬ ।
ହେ ରାମ ! ମନ କର ସାନ ଭ୍ରାତାଙ୍କ ତୋର ।
ସେ ଲୁଚଇ ନ କର ସୁନ୍ଦାସୁନ୍ଦବଣୁର । ୨୧୦୭ ।
ତାର ଦେହ ସୁନ୍ଦର ମାତ୍ର ମନ ମଳିନ ।
ଜେମନ୍ତ ପ୍ରଘଣ୍ଟି ଭବ ଲଗନ୍ତି । ୨୧୦୮ ।
ଏତେ ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହସିଲେ ମାତ୍ର ତାଙ୍କୁ ।
ରାମ ବାହନ୍ତେ ସେ ମୌନେ ଗଲେ ଗୃହ ଠାକୁ । ୨୧୦୯ ।
ପରେ ରାମ ପେଷି ପାଣି ବୋଇଲେ ମୃଦୁରେ ।
ଭୋ ମୁଢ଼ ! ତୁମ୍ଭବାଣୀ କର ନାହିଁ ଶ୍ରୁତରେ । ୨୧୧୦ ।
ବାଳକ ମଧ୍ୟ ସମ ପ୍ରକୃତ ଅଟନ୍ତି ।
ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଦୋଷ ବୁଧେ ଚିତ୍ତେ ନ ଧରନ୍ତି । ୨୧୧୧ ।
ପୁଣି ମୋର କ୍ଷମ ଭଲ ନାହୁ କେଉଁ ଦୋଷ ।
ତୁମ୍ଭ ଅପରାଧୀ ମୁହିଁ ଜାଣ ହେ ମୁନୀଶ । ୨୧୧୨ ।
ତୁମ୍ଭ ଭେଦ ବନ୍ଧ ବଧ ଏ ସବୁ କରୁମୁଁ ।
ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କର ଦାସ ଅଟେ ତ ମୁଁ । ୨୧୧୩ ।
କହ ତୁମ୍ଭ କୋପ ଯିବ କେଉଁ ବିଧାନରେ ?
ସେହି ଉପାୟକୁ ମୁହିଁ ଆଚରିବ ତବେ । ୨୧୧୪ ।
ଏତେ ଶୁଣି ସେ ବୋଇଲେ ହେ ରାମ ! ତୋ କୁଳ ।
ଏବେ ମଧ୍ୟ ରହିଛି ମୋ ଚିତ୍ତେ ବଡେ ଅନଳ । ୨୧୧୫ ।
ତା କହିବାକୁ ମୋ ଏହି କୁଠାରେ ନ ଛେଦିବେ ।
ମୋ କ୍ରୋଧ ମୁଁ ଶାନ୍ତ ତ କରିବ ନାହିଁ ତେବେ । ୨୧୧୬ ।

ଯେଉଁ ପରଶୁର ଘୋର କର୍ମ ଶ୍ରୁତ ହେଲେ ।
ରାଜବନିତାଙ୍କ ଗର୍ଭପାତ ହୁଏ ହେଲେ । ୨୧୧୭ ।
ସେ ପରଶୁକୁ ଧରି ଏବେ ଅସ୍ତ୍ରଖେ ମୁହିଁ ।
ନୃପ-ବାଳକ ଶତ୍ରୁଙ୍କୁ ଜୀବନ୍ତ ଦେଖଇଁ । ୨୧୧୮ ।
କେ ଯେ ହ୍ରଦ ଜଳେ ମାତ୍ର ସ୍ଥିର କର ମୋର ।
କୁଣ୍ଠିତ ହେଲା ପରା ନୃପାନ୍ତକ କୁଠାର । ୨୧୧୯ ।
କିବା ଦୈବ ଦୁର୍ବିପାକୁ ମୁହିଁ ବଦଳିଲି ।
ଦୁଃସହ ଦୁଃଖ ସହୁ କୃପାଶ୍ରିତ ହୋଇଲି । ୨୧୨୦ ।
ଏତେ ଶୁଣି କହେ ହସି ସୁମିତ୍ରାନନ୍ଦନ ।
ହେ ଭଲ ଅହେ ଭୃଗୁମୁନିକୁଳପାବନ ! ୨୧୨୧ ।
ତୁମ୍ଭ ହୃଦ୍‌ବହ୍ନିଗର୍ଭ ଅତି କାରୁଣ୍ୟ-ବାତ ।
ଗାଢ଼ ଦେଉଅଛି ତ ବଚନସୁମବ୍ରାତ । ୨୧୨୨ ।
ଯେଉଁ ବୀଭ୍ରର ଗାତ୍ର କରୁଣାରେ ଜଳଇ ।
କ୍ରୋଧେ ଜଳିବା ବେଳେ ତାକୁ ବଧ୍ୟ ବଖାଇ । ୨୧୨୩ ।
ତାହା ଶୁଣି ଭାର୍ଗବ ବୋଇଲେ ହେ ଜନକ !
ଦେଖ ମୋ ତୁଳେ ଝଗଡ଼ କରେ ଏ ବାଳକ । ୨୧୨୪ ।
ଏ ପାପିଷ୍ଠ ଯମପୁରେ ବାସ କରିବାକୁ ।
ତରେ ମୋ ନେତ୍ରପଥୁଁ ଦୂର କର ଏହାକୁ । ୨୧୨୫ ।
ତା ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହସି ବୋଇଲେ ତୁମ୍ଭର ।
ବେଣୀ ଅଗ୍ନି ତୁଚ୍ଛ କଣ୍ଟ ନୋହୁବ ଗୋଚର । ୨୧୨୬ ।
ଆଉ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ କର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବଚନକୁ ।
ଭାର୍ଗବ ବୋଇଲେ କ୍ରୋଧେ ବଶିଷ୍ଠ ଗାଙ୍କୁ । ୨୧୨୭ ।
ଅରେ ଶଠ ! ତୁ ଭାଙ୍ଗି ଶଙ୍କର-ଶରାସନ ।
କହୁଅଛୁ ସଧୀରେ ମୋ'ରେ ପାପ-ବଚନ । ୨୧୨୮ ।
ତୋ ସଙ୍ଗତରେ ଭଲ କଲେ କହୁଅ ଶିର ।
ତୁମ୍ଭ ବୟଃ ଜନପ୍ର କଳୁ ବୋଧ କର । ୨୧୨୯ ।
ମେତେ ତୁ ଚୋପ ଏବେ ମୋ ତୁଳେ ସ୍ୱଭାବେ ।
ଗୋପୁରେ ତୋହ ଭୁଜନାଟକୁ ପଢ଼ିବ । ୨୧୩୦ ।

ଅରେ ଶିବଦ୍ରୋହୀ । ଛଳ ଗୁରୁ ସ୍ତବ ଭର ।
ନୋହିଲେ ଛେଦବ ତୁମ୍ଭ ବେଣ୍ଟକର ଶିର । ୨୧୩୧ ।
ଏତେ କହି କୋପେ ସେ ପରଶୁ ଝୁଲାଇଲ ।
ମନେ ଡରି ମଣ୍ଡା ପୋତ ଘବବ ବୋଇଲ । ୨୧୩୨ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ କଲେ ଦୋଷ ତୁମ୍ଭେ କୁପିତ ମୋରେ ।
ସବଳତାରେ ଦୋଷ ଘଟଇ ଦୌର୍ବଳିଠାରେ । ୨୧୩୩ ।
କୁଟିଳ ବଂଶଠାରେ ହୁଏ ସତୁଙ୍ଗ ଶଙ୍କା ।
ରାହୁ ଗ୍ରାସେ ନାହିଁ ଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇଥିଲେ ବଙ୍କା । ୨୧୩୪ ।
କୋପ ତେଜ, ତୁମ୍ଭ ହସ୍ତେ ଅଛି ତ କୁଠାର ।
ତୁମ୍ଭ ସମ୍ମୁଖରେ ହେଉ ଉତ୍ତମାଙ୍ଗ ମୋର । ୨୧୩୫ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭ ଅଭିଳାଷ ପବତାରେ ଭର ।
ହେ ମୁନୀଶ ! ମୁହିଁ ଅଟେ ତୁମ୍ଭର କିଙ୍କର । ୨୧୩୬ ।
ପଦ୍ମ-ସେବକଙ୍କର ସମର ଅନୁଚିତ ।
ତୁମ୍ଭ ବଳବେଶ ଦେଖି ମୋ ହୃଦ କମ୍ପିତ । ୨୧୩୭ ।
ଦେଖି ତୁମ୍ଭଠାରେ ବାଣ ପରଶୁ କାର୍ମୁକ ।
କହିଲା ଦର୍ପୋଚିତ ବଚନ ସେ ବାଳକ । ୨୧୩୮ ।
ତୁମ୍ଭ ଏବେ ନାମକୁ ଶୁଣିଛି ମାତ୍ର ସେହୁ ।
ହେ ବ୍ରାହ୍ମଣପୁଙ୍ଗବ ! ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ନାହିଁ । ୨୧୩୯ ।
ସେ ଦେଖିଥିଲେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ତପସ୍ୱି ବେଶରେ ।
ତୁମ୍ଭ ପଦଧୂଳି ବୋଳିଆନ୍ତା ନିଜ ଶିରେ । ୨୧୪୦ ।
ଏଣୁ ତା ଅଜ୍ଞାନକୃତ ଦୋଷ କ୍ଷମା କର ।
ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୃଦୟ ତ କୃପାରେ ତରଳ । ୨୧୪୧ ।
ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ ମୁହିଁ ସମ ହୋଇବି କେମନ ।
ମସ୍ତକ ତୁଲେ ପଦୋନ ହୁଏ କି କେବେ ? ୨୧୪୨ ।
ରାମ ବୋଲି ଅକ୍ଷର କ୍ଷୁଦ୍ର ନାମ ମୋହର ।
ପରଶୁ ମିଶି ବଡ଼ ଲମ୍ବା ଅଟଇ ତୁମ୍ଭର । ୨୧୪୩ ।
ମୁହିଁ ତ ଏକଗୁଣ-ଧନୁଷ-ସମ୍ଭୂତ ।
ତୁମ୍ଭେ ନବଗୁଣ-ଯଜ୍ଞସୂତ୍ରେ ଅଳଙ୍କୃତ । ୨୧୪୪ ।

ତୁମ୍ଭଠାରୁ ମୁହିଁ ନ୍ୟୂନ ସବୁ ପରକାରେ ।
ହେ ବିପ୍ର ! ମୋ ଦୋଷକୁ କ୍ଷମା କର କୃପାରେ । ୨୧୪୫ ।
ବାରମ୍ବାର ମୁନି ବିପ୍ର ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ ।
ରାମ ମୁଖୁଁ ଶୁଣି ସେ ହୋଇ ଅତି କୋପନ । ୨୧୪୬ ।
ବୋଇଲା ତୁ ମଧ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟ ତୋର ରାଜ ପଦ ।
ତୁମ୍ଭେ ମଣୁଛ ମୋତେ ସାମାନ୍ୟ ବିପ୍ର କର । ୨୧୪୭ ।
ମୁଁ ବିପ୍ର ଅଟେ ସତେ ମାତ୍ର ମୋ ତତ୍ତ୍ୱ ଶୁଣ ।
ସ୍ରୁକ ମୋର କମାସୂଣ, ସ୍ରୁବ ମୋ ମାର୍ଗଣ । ୨୧୪୮ ।
ଅଗ୍ନି ମୋ କ୍ରୋଧ-ସମିଧ ଚତୁରଙ୍ଗ ବଳ ।
ପଶୁଗଣ ଅଟନ୍ତି ଧନ୍ୱିରମଣ କୁଳ । ୨୨୪୯ ।
ଯଜ୍ଞ ବେଦୀ ରଣାଙ୍ଗନ, ଏ ପରଶୁ ସ୍ରୁବ ।
ନୃପ ପଶୁ-ପ୍ରାଣ-ଚାପୁ-ଭାଲ-ଭାବୋଦର । ୨୧୫୦ ।
ଜଗତେ ଏମନ୍ତ କୋଟି ଯଜ୍ଞଯାଜୀ ମୁହିଁ ।
ବେଦଜଡ଼ ବୋଲି ମୋତେ ତୁଚ୍ଛ କରୁ ତୁହି । ୨୧୫୧ ।
ଭାର୍ଗବଙ୍କୁ ଲଙ୍ଘି ତୁହି ଦୁରଭିମାନରେ ।
ବଶ୍ୟତସ୍ଥ କଲ ହାସ୍ୟେ ଭାବିଛୁ ମନରେ । ୨୧୫୨ ।
ତେବେ ରାମ ବୋଇଲେ ତୁମ୍ଭେ ବଢ଼ାଅ ରୋଷ ।
ଗୁରୁତର ତୁମ୍ଭ କୋପ ଅଳପ ମୋ ଦୋଷ । ୨୧୫୩ ।
ଟାଣିଲି ଯେଣେ ଛିଡ଼ିଲା ପ୍ରତୁଣା ଭାର୍ଗବ ।
ସେଥିକି ଗର୍ବୀ ହେବି କିପାଁ ମୁନିନାୟକ । ୨୧୫୪ ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବିପ୍ର ଜାତି ନିଷ୍ପାପ ଚିତ୍ତରେ ।
ପ୍ରଣାମ କରଇ ମୁହିଁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣରେ । ୨୧୫୫ ।
ମୁହିଁ କ୍ଷତ୍ରେ ନତ କରିବା ବଳ ଘର ।
ଜଗତେ କେହୁ ନାହିଁ ସତ୍ୟ ଏ ବାକ୍ୟ ମୋର । ୨୧୫୬ ।
ମୋ ସମବଳ କବା ଅଛନ୍ତି ବଳାସ୍ତ୍ରେ ।
ଦେବ ଦାନବ ଭୂଧର ଭୂର କବା ଭାଲ । ୨୧୫୭ ।
ସେ ବାହୁବଳ ମୋ ସଙ୍ଗେ କରିବାକୁ ସମର ।
ତାହା ସଙ୍ଗେ ସୁଖେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବ ଶଙ୍କର । ୨୧୫୮ ।

ହେ କ୍ଷତ୍ରିୟ-ଦେହ ଧରି ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଓହ୍ଲାଇ ।
ଯେ ଭୁଜ ବଳେ ନଷ୍ଟେ ପାମର ଅଟଇ । ୨୧୫୯ ।
ସ୍ମରିବ ମୁ କେହେ ନୁହେଁ ସ୍ତବନର ଛେଦ ।
ସମରେ କାଳରୁ ମଧ୍ୟ ଘଣବେ ନିର୍ଭୀକ । ୨୧୬୦ ।

ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ପ୍ରାଣରି ଅଟେ ନଷ୍ଟେ ଏହୁ ।
ଯେ ଦଣ୍ଡେ ବଧୂହ୍ରାଜ ତରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦେହୁ । ୨୧୬୧ ।
ରାମ ମୂର୍ତ୍ତି ନେତ୍ର ମୃଦୁ ସୁଚି ବଚନ ।
ଶ୍ରବଣେ ପିଇନ୍ତେ ଭୃଗୁପତି ସ୍ୱନେତ୍ରେ । ୨୧୬୨ ।

ସେ ବେଳେ କହେ ରାମ ! ଏ ବୈଷ୍ଣବ ଧନୁକୁ ।
ନେଇ ଟାଣି କର ମୋ ଏ ଦେହ ନିଷ୍ଫଳକୁ । ୨୧୬୩ ।
ଏତେ କହୁ ସେ ରାମକୁ ଚାପ ବଢ଼ାଇଲେ ।
ତାଙ୍କୁ ରାମ ଧରନ୍ତେ ଗୁଣ ନଷ୍ଟେ ଟେକିଲେ । ୨୧୬୪ ।
ତାହା ଦେଖି ଗନ୍ଧର୍ବ ବସୁ ବାୟୁ ପ୍ରାଣ୍ଡୁତ ।
ରାମ ଯନ୍ତ୍ରର ଶୁଣେ ତା ଅଙ୍ଗ ପୁଲକିଲେ । ୨୧୬୫ ।

ତେବେ ଋଷି କରଯୋଡ଼ି କଲେ ଅନେକ ସ୍ତୁତି ।
ଜୟ ରଘୁକୁଳ-କଇରବ-ଦିନପତି । ୨୧୬୬ ।
ଜୟ ବୃନ୍ଦାବନ ଗୋ-ଗୋପ ହୃଦୟାଧିପ ।
ଦନୁଜଘୋର ଦପିଳ-ଦଳନ-ପାଦପ । ୨୧୬୭ ।
ଜୟ ଜୟ ମଦ-କ୍ରୋଧ-ମୋହ ନୈ ଧବର ।
ବନପୂର୍ଣ୍ଣିଲ କୃପାଦ ସୂତ୍ରଣ ସାଗର । ୨୧୬୮ ।
ମଧୁରବାଣୀ ଟେଷ୍ଟିତ ଗରୁଡ଼ ପ୍ରବର ।
ସୁନ୍ଦର ଶଙ୍ଖର କମ୍ବୁ-ଭୋଃ-ସୁନ୍ଦର । ୨୧୬୯ ।
ମହାଦେବ ମାନସ-ମାନସ ହଂସ ।
ତାଙ୍କର ସୁଖଦ ମହାପାତକ ଧ୍ୱଂସ । ୨୧୭୦ ।

କେହୁ କେବେ ଏକ ମୁଖେ ସ୍ତୁତି କରିବ ?
ଯାହା ଅସାଧ୍ୟ ଅଟଇ ଶେଷ ସେଷାଦିଙ୍କର । ୨୧୭୧ ।
ଅଜ୍ଞାନେ ମୁଁ କହିଲି ଅନୁଚିତ ବଚନ ।
ଭୁଲିଲି, ତୁମ୍ଭେ କେବଳ ଦୟା-ଯତନ । ୨୧୭୨ ।

ଏଣୁ ମୋ କୃତ ସମସ୍ତ ଦୋଷ କ୍ଷମା କର ।
ସବଦା ମୋରଠାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କୃପା ଭର । ୨୧୭୩ ।

ଭାର୍ଗବ କହି ଏମନ୍ତ ନମ୍ର ବଚନକୁ ।
ତପ ନିମନ୍ତେ ଗଲେ ନିର୍ଜନ କାନନକୁ । ୨୧୭୪ ।

ଦୁଷ୍ଟ ନୃପଗଣ ଯେ ଭୟରେ ଏକୋଟିଲେ ।
ସ୍ୱୀ ଭୂପତିଏ ଏଣେ ତେଣେ ପଳାଇଲେ । ୨୧୭୫ ।

ଦେବେ ଦୁନ୍ଦୁଭି ବଜାଇ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କଲେ ।
ପୁର-ନାରୀଜନରେ ଅତି ମୋଦକୁ ଲଭିଲେ । ୨୧୭୬ ।

ଚଉଠେ ମଙ୍ଗଳ ବାଦ୍ୟ ମଣ୍ଡଳେ ବାଜିଲା ।
ସୁନ୍ଦରୀ କଳକଣ୍ଠୀଙ୍କ ଗାନ ପ୍ରସରିଲା । ୨୧୭୭ ।

କହି ନୁହେ ଜନକ ସନ୍ତୋଷ ପରିମାଣ ।
ଜନକ ଦରିଦ୍ର କିବା ଲଭିଲା ନିଧାନ । ୨୧୭୮ ।

ଭୟ ତେଜି ଜାନକୀ ଶଶାଙ୍କୋଦୟ ବେଳା ।
ଚକୋରୀ ପରି ଅତି ମୋଦବତୀ ହେଲା । ୨୧୭୯ ।

ତେବେ ଜନକ ନମି କୌଶିକଙ୍କୁ କହିଲେ ।
ତୁମ୍ଭ ପ୍ରସାଦୁଁ ସଫଳ ନୃପତ୍ୱ ହୋଇଲା । ୨୧୮୦ ।

ମୁହିଁ କୃତକୃତ୍ୟ ହେଲି ଏ ସୁତ ଯୁଗଳେ ।
ଅଦ୍ୟ କରଣୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଆଜ୍ଞା ଦିଅ ଭଲେ । ୨୧୮୧ ।

ତା ଶୁଣି ମୁନି ବୋଇଲେ ଶୁଣ ନରେଶ ! ଜାଣ ।
କନ୍ୟାପରିଣୟ ହୋଇଥିଲା ପଣାଧୀନ । ୨୧୮୨

ପଣଭଙ୍ଗ ହୁଅନ୍ତେ ପରିଣୟ ବଳିଲା ।
ତାହା ତ ପୂର୍ବ ସମ୍ପ୍ରତି ଉଚିତ ହୋଇଲା । ୨୧୮୩

ତଥାପି ସ୍ବକୀୟ କୁଳ ଧର୍ମକୁ ବିଚାର ।
ବେଦୋକ୍ତ ସମ୍ଭବେ କର ବୃଦ୍ଧଙ୍କୁ ପଚାର । ୨୧୮୪

ଉପଯୁକ୍ତ ବାର୍ତ୍ତାକି ପଠାଅ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ।
ତୁମ୍ଭର ସମ୍ବନ୍ଧୀଙ୍କ ଆଣିବାକୁ ଏଠାକୁ । ୨୧୮୫ ।

ବିବାହ

ତା ଶୁଣି ନୃପ ତୋଷେ ତତ୍‌କ୍ଷଣେ ସାଦରକୁ ।
ପେଷି ଦୂତଙ୍କୁ ଦେଇ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ରକୁ । ୨୧୮୬ ।
ସେବକଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପୁରକୁ ।
ନିର୍ମିବା ନିମନ୍ତେ ବିବାହ ମଣ୍ଡପକୁ । ୨୧୮୭ ।
ଧନବସ୍ତ୍ରଦେଶରେ ବି.ମ ଶିଳ୍ପିଗଣ ।
ଅତି କୌଶଳରେ କଲେ ମଣ୍ଡପ ରଚନ । ୨୧୮୮ ।
ତା ଗମ୍ବୁଜ ହେମ-ବସ୍ତ୍ରାଚ୍ଛ ନିର୍ମିତ ।
ଯା ସ୍ତମ୍ଭ ପଦ୍ମରାଗ, ପତ୍ର ମରକତ । ୨୧୮୯ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଶ୍ରେଣୀ ବାର୍ଣ୍ଣସ୍ଥାନ ସ୍ତପନେ ସବଳେ ।
ମରକତ-ରଚିତ ତଦାକାରେ ମଞ୍ଜୁଳେ । ୨୧୯୦ ।
ଉପର ଭାଗର ନାଗବଲ୍ଲୀଦଳଚୟ ।
ସୌବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ କରଇ ଦୃଷ୍ଟିକି ଅଭୟ । ୨୧୯୧ ।
ମୁକ୍ତା-ଦାମ-ବଦ୍ଧ ବନ୍ଧ-ପଟ୍ଟିକ ତୋରଣ ।
ତହିଁ ହୀରା-ମାଣିକ୍ୟ-ନୀଳାମ୍ବୁଜ ଯୋଜନ । ୨୧୯୨ ।
ପୁଣି ତହିଁ ନିର୍ମିତ ବିବିଧ ଗବାକ୍ଷେ ।
ବାୟୁ ଚଳନ୍ତେ ପକ୍ଷ ଶୃଙ୍ଗ ବଢ଼ନ୍ତି ବକ୍ଷେ । ୨୧୯୩ ।
ସ୍ତମ୍ଭପତ୍ରେ ହେମ ଦେବତା ପ୍ରତିମାଳ ।
କର ଶୋଭିତ ନାନା ମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ଥାଳ । ୨୧୯୪ ।
କୁଙ୍କୁମ ଅମ୍ବୁଯା ରତ୍ନପୌଷ୍ପିକ ଘଟ ।
ହେ.ର କରେ ଦର୍ପଣ-ନେତ୍ରକୁ ଆନନ୍ଦ । ୨୧୯୫ ।
ମରକତ ପତ୍ର ଫଳ ହେମନ୍ଦୁ ପ୍ରସୂତ ।
ରସାଳ ଶୁକ୍ତିକ ପଞ୍ଚରୂପ କଳ୍ପିତ । ୨୧୯୬ ।
ଦ୍ୱାରପଲ୍ଲବିତ ବନ୍ଦ-ପଟ୍ଟସୂତ୍ରମାଳ ।
ଦର୍ପଣ-ଛବି-ରଞ୍ଜନ ନୀଳକେଳୁମାଳ । ୨୧୯୭
ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ବିତାନ ଶୁଭ୍ର କଳସ ଶୃଙ୍ଗର ।
ଧ୍ୱଜଚେଳ ମଣି ଘଣ୍ଟିଗଣ ମନୋହର । ୨୧୯୮ ।

ଯେଉଁ ମଣ୍ଡପେ ବୈଦେହୀ-ବିବାହ ହୋଇବ ।
ତାହାର ବୈଭବ କେହୁ ବଖାଣି ପାରିବ ? ୧୧୯୯ ।
ବରଯାତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ କଲ୍ପ ବସାଘର ।
ଅତି ବିଚିତ୍ର ଲୋକନୟନ ଅଗୋଚର । ୧୨୦୦ ।
ଅନନ୍ତର ନୃପତି ପ୍ରାସାଦ-ମଣ୍ଡନକୁ ।
ପୁରବାସୀଏ ମଣ୍ଡିଲେ ସ୍ବ ସ୍ବ ଭବନକୁ । ୧୨୦୧ ।
ସେ କାଳେ ଜନକପୁର-ଦର୍ଶକର ମନ ।
ଅସାର ବୋଲି ଭାବିଲା ଚଉଦ ଭୁବନ । ୧୨୦୨ ।
ସ୍ବଦ୍ଭୁତ-ବିଭବ ସକଳଚିତ୍ତମୋହନ ।
ବଡ଼ ବର କଥା ଅବା କହିବ କଅଣ । ୧୨୦୩ ।
ଯେ ପୁରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସ୍ଥିତା କନ୍ୟାସ୍ବରୂପରେ ।
ତାହା ବର୍ଣ୍ଣିତ ନୋହିବ ବାଣୀରେ ଶେଷରେ । ୧୨୦୪ ।
ତେଣେ ଜନକ-ଦୂତେ ପ୍ରବେଶି ସାକେତରେ ।
ଭୂମିନାଥଙ୍କୁ ଭେଟି ପ୍ରଣମି ଭକ୍ତିରେ । ୧୨୦୫ ।
ପତ୍ର ଦିଅନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ପଢି ପଢି ନୃପର ।
ନେତ୍ର ଭିଜା ହୋଇଲା ଗାତ୍ର ପୁଲକିତର । ୧୨୦୬ ।
ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ହୃଦେ ଚିତ୍ତାଇଲୁ କରେ ।
ଧରି ନୃପତି ବାତ୍ସଲ୍ୟସନ୍ତୋଷବଶରେ । ୧୨୦୭ ।
କେତେକ କ୍ଷଣ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇ ବସିଲେ ।
କେଉଁ ଶବ୍ଦ ବଚନକୁ କହି ନ ପାରିଲେ । ୧୨୦୮ ।
ପରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ପତ୍ର ସ୍ପଷ୍ଟରେ ପଢିଲେ ।
ତା ଶୁଣି ସଭ୍ୟଗଣ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଲେ । ୧୨୦୯ ।
ସେ ହର୍ଷ କୋଳାହଳ ଶୁଣି ଚେଙ୍କି ଖେଳକୁ ।
ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଦୁହେଁ ଆସି ଆସ୍ଥାନକୁ । ୧୨୧୦ ।
ପିତାଙ୍କୁ ପୁଚ୍ଛିଲେ ଆମ୍ଭ ପ୍ରିୟ ଭ୍ରାତାଙ୍କର ।
କେମ ସମାଚାର ଏବେ ହେଲା କି ଗୋଚର ? ୧୨୧୧ ।
ସେ କେଉଁ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ।
ଏଠାରେ ପ୍ରବେଶିବେ ଅବା କେତେ ଦିନରେ ? ୧୨୧୨ ।

ଏମନ୍ତ ତାଙ୍କ ବାଣୀ ସାକେତ-ପତି ଶୁଣି ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣପତିଙ୍କୁ ପଚିଲ ପୁତ୍ରେ ପୁଣି । ୨୨୧୩ ।
ତା ଶୁଣନ୍ତେ ତାଙ୍କ ହର୍ଷ ନ ଧରି ହୃଦରେ ।
ବାହାରିଲୁ ଝକୁଲିଲ ରୋମାଞ୍ଚ ରୂପରେ । ୨୨୧୪ ।
ତାଙ୍କ ଭ୍ରାତୃସୌହାର୍ଦ୍ଦକୁ ଜାଣି ସଶ୍ରଦେ ।
ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କଲେ ମୋଦେ । ୨୨୧୫ ।
ତେବେ ଦୂତଙ୍କୁ ନୃପତି ବସାଇ ସପ୍ରେମେ ।
ପୃଚ୍ଛିଲେ ମୋ ବେନି ସୁତେ ଅଛନ୍ତି କି କ୍ଷେମେ ? ୨୨୧୬ ।
ତାଙ୍କୁ କଲେ ଜାଣ କି ? ଶୁଣ ତାଙ୍କ ବେଶ—
ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶ୍ୟାମଳକାନ୍ତି, କନିଷ୍ଠ-ଦେହ ଗୋର । ୨୨୧୭ ।
ସେ ଦୁହେଁ କିଶୋର ଶର-ଶରାସନଧର ।
ଅଟନ୍ତି ବାଲ୍ମୀକି ମୁନିଙ୍କ ସହଚର । ୨୨୧୮ ।
ବଦେ ହେ ସେମାନେ କେତ ହୋଇବେ କେମନ୍ତ ?
ତା ଶୁଣି ମୁଗ୍ଧ ଦୂତ କହିଲେ ଏମନ୍ତ । ୨୨୧୯ ।
ହେ ନୃପତି ଚୂଡ଼ାମଣି ! ତୁମ୍ଭେ ଅତି ଧନ୍ୟ !
ଯେ ହେତୁ ଅଟ ଏମ ଲକ୍ଷଣଙ୍କ ଜନ୍ୟ । ୨୨୨୦ ।
ସେ ଦୁହେଁ ବହୁଗୁଣି ବଳଶୌର୍ଯ୍ୟାକର ।
ସୁନ୍ଦର ପଦ୍ମାନନ ଶିପୁର ମନୋହର । ୨୨୨୧ ।
ତାଙ୍କ ଶକ୍ତି ପ୍ରତାପ ସମ୍ମୁଖେ ନଦାକର ।
ମଳିନ ଅଟେ, ଦବାକର ଛୁଏ ଭାକର । ୨୨୨୨ ।
ଘଟନ ସନ୍ଧ୍ୟୋଜନ ତାଙ୍କୁ ଭାଳିବାକୁ ।
ଦାପ ଲେଡ଼ା ଛୁଏ କି ରବିଙ୍କି ଦେଖିବାକୁ ? ୨୨୨୩ ।
ଅମ୍ଭ ରଞ୍ଜନ-ତ୍ରସ୍ତ-ସନ୍ଦେଶ ।
ତୁମ୍ଭେ ଅବଗତ ହୋଇଥିବ ତ ନୃପେଶ । ୨୨୨୪ ।
ତାହୁଁ ପାଇଁ ସିବ-ଧନୁ ଶିଣିବା ଆଶାରେ ।
ବହୁ ନୃପ ଦୂଳ ହେଲେ ଅମ୍ଭ ନଗରରେ । ୨୨୨୫ ।
ଟାଣିବା ତେଣେ ଥାଉ ତାହିଁ ଉଠାଇବାକୁ ।
ତୋଳଲେ କାହିଁ କେଣେ ନ ପାରିଲ ନେଇବାକୁ । ୨୨୨୬ ।

ଲୋକତ୍ରୟ-ବୀରଙ୍କ ବଳ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସାହସ ।
ଶଙ୍କର-ଚାପ ସମ୍ମୁଖେ ହୋଇଲା ପାଉଁଶ । ୧୧୨୭ ।
ମନ୍ଦରଧରଙ୍କୁ ଟେକିଥିଲା ସୁରାସୁରେ ।
ହାରିଲେ ମହାଧନୁ ଟେକି ନ ପାରି କରେ । ୧୧୨୮ ।
ଯେ କୌତୁକେ କୈଳାସ ନଗକୁ ଟେକିଥିଲା ।
ସେହୁ ମଧ୍ୟ ପରାଭୂତ ହୋଇ ପଳାଇଲା । ୧୧୨୯ ।
ପରେ ମୃଣାଳକୁ ଗଜ ଭାଙ୍ଗିବା ସ୍ୱତରେ ।
ସେ ଧନୁକୁ ଭାଙ୍ଗିଲେ ରାମ ଅନାୟାସରେ । ୧୧୩୦ ।
ପରଶୁରାମ ଶୁଣି ଧନୁର୍ଭଙ୍ଗ-ନାଦକୁ ।
ଅଧି ପରୀକ୍ଷା କରି ରାମ ପରାକ୍ରମକୁ । ୧୧୩୧ ।
ନିଜ ଧନୁ ରାମଙ୍କୁ ଦେଇ ଗୃହେ ଗିରକୁ ।
କଲେ ତପସ୍ୟା ନିମନ୍ତେ ଗଲେ କାନ୍ତାରକୁ । ୧୧୩୨ ।
ବଳ-ପାରାବାର ଧୀର ଶ୍ରୀରାମ ଯେମନ୍ତ ।
ପ୍ରତାପାକୂପାର ଶୂର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତେମନ୍ତ । ୧୧୩୩ ।
ସୁରସିଂହଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଗଜଯୂଥ ପରି ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ରାଜବୃନ୍ଦ ସଙ୍କୁଚିତ ଡରି । ୧୧୩୪ ।
ତୁମ୍ଭ ତନୟଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାନବ ।
ଅନ୍ୟ ଦର୍ଶନେ ମନ ଆଉ ନ ବଳାଇବ । ୧୧୩୫ ।
ଏମନ୍ତ ବରବସ୍ତୁତ ପ୍ରିୟ ବଚନ ।
ଦୂତ ମୁଖୁଁ ଶୁଣି ହୃଷ୍ଟ ନୃପ ସଭ୍ୟଜନ । ୧୧୩୬ ।
ପୁରସ୍କାର ଦାନେ-ନୃପ ହୁଅନ୍ତେ ବହୁବିତ୍ତ ।
ଦୂତେ କର୍ଣ୍ଣେ କର ଦେଇ ବୋଇଲେ ଅଯୁକ୍ତ । ୧୧୩୭ ।
ତାହାଙ୍କ ଧର୍ମସୂକ୍ତ ବାକ୍ୟ ବୁଝି ସକଳେ ।
ଦୂତମାନଙ୍କୁ ବହୁବିଧରେ ପ୍ରଶଂସିଲେ । ୧୧୩୮ ।
ତେବେ ନୃପତି ବଟି ଗୁରୁ କଟେ ଯାଇ ।
ପତ୍ର ଦେଖାଇଲେ ତାଙ୍କୁ କହିଣ ବୁଝାଇ । ୧୧୩୯ ।
ବୋଇଲେ ବଶିଷ୍ଠ ମୁନି ହୋଇ ଆନନ୍ଦିତ ।
ପୁଣ୍ୟାତ୍ମାଙ୍କୁ କରନ୍ତି ହୁଏ ସୁଶୋଭିତ । ୧୧୪୦ ।

ଯେପରି ସିନ୍ଧୁର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବିନା ନଦୀ ଗ୍ରାମ ।
ତଟରେ ଯାଇ ତହିଁରେ କରଇ ବିଶ୍ରାମ । ୨୨୪୧ ।
ସେପରି ଧର୍ମତ୍ୱର ବାର୍ତ୍ତା ବିନା ସକଳ ।
ମଙ୍ଗଳ ଅଟେ ଅଛି ତ ହାରେ ହୁଏ ଫଳ । ୨୨୪୨ ।
ତୁମ୍ଭେ ଅଃ ଧେନୁ-ଦେବ-ବିପ୍ର-ଗୁରୁ ସେବା ।
ତୁମ୍ଭର ଅନୁରୂପ ନଷ୍ଟେ ତୌଃଲ୍ୟ ଦେବା । ୨୨୪୩ ।
ତୁମ୍ଭ ବେଳକ ତୁଲ୍ୟ ମୁକ୍ତି ଜଗତରେ ।
ନ ଥିଲେ ନାହାନ୍ତି ଆଉ ନ ଥିବେ କାଳରେ । ୨୨୪୪ ।
ଶ୍ରୀଧାମ ସମ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଲଭିବା ଥାପିତ ।
କ୍ଷେତ୍ରବିଦ୍ୟେ କେହ୍ନେ ନାହିଁ ଅଛେ ଜୁନାମୃତ । ୨୨୪୫ ।
ତୁମ୍ଭ ଗୃହ ପୂର୍ବରେ ମୁଗ୍ଧ- ଗାଉର ।
କର ବନସ୍ନାନ ଧର୍ମବ୍ରତଧର । ୨୨୪୬ ।
ସବୁ ସମୟରେ ହୁଏ ତୁମ୍ଭର କଲ୍ୟାଣ ।
ପଢ଼ିଥିର ସଜ୍ଜନର ବଢ଼ାଉ ଜଣାଣ । ୨୨୪୭ ।
ଏମନ୍ତ ଗୁରୁଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ପାଦ ଧରଣୀଏ ।
ଶୀଘ୍ରେ ଚଳି ଗୃହକୁ ଦେଲ ବାହୁଡାଦେଶ । ୨୨୪୮ ।
ସୁଭାନ୍ତେ ପ୍ରବେଶି ସବଂଶୀ ମନ୍ତ୍ରେ ।
ନାମକ୍ଷଣି ପଢ଼ିବାକୁ ଚଳି ମହାମୁନେ । ୨୨୪୯ ।
ସୀନ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବନ୍ଧୁତା ବନ୍ୟାମିତ ।
ପ୍ରସାଦ ତୃଷ୍ଣାଙ୍କ ତାଙ୍କ ଧନ୍ୟ-ଭକତ । ୨୨୫୦ ।
ଯେପରି ଭାଲ ମୂର୍ତ୍ତ-ନାଦ ଭବ ଶ୍ରବଣ ।
ଅତି ମୋଦକୁ ଲଭିଲ ନାଗଦମନ । ୨୨୫୧ ।
ସେପରି ନୃପବାଣୀ ଶ୍ରୁଣି ବୃଣୀଶ୍ୱରେ ।
ପଞ୍ଚଜନ ସ୍ୱତେ ମହାନନ୍ଦ ପାଇଲେ । ୨୨୫୨ ।
ପୁଣି ସେ ଜେ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ପଞ୍ଚୋତ୍ତରରେ ;
ତତବନାଲକ୍ଷ ଲେ କେବୁ ବନ୍ଧବନ୍ଧରେ । ୨୨୫୩ ।
ନୃପଦେଶରେ କେଶ୍ୱ ବାନ୍ଦେନ୍ତ୍ରେ ବନବନ ।
ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ହେଲେ ପୂର୍ବବାସିଙ୍କ ମନ । ୨୨୫୪ ।

ସୀତା-ରାମ-ବିବାହ-ସମ୍ବାଦ ନଗରରେ ।
ପ୍ରକଟିତ ହୁଅନ୍ତେ ସମସ୍ତ ନାରୀନରେ । ୨୨୫୫ ।
ମହାନନ୍ଦ ପାରାବାରେ ଭାସି-ହରଷରେ ।
ନିଜ ନିଜ ମନ୍ଦିରଙ୍କୁ ମଣ୍ଡିଲେ ସତ୍ୱରେ । ୨୨୫୬ ।
ସବୁ ଘର ସାହି ଗଳି ବିବିଧେ ମଣ୍ଡିତ ।
ଯେତେକ ଲୋକମାନ ହୋଇ ଲୋଚନାଦ୍ଭୁତ । ୨୨୫୭ ।
ପତାକା ଗୃହଦ୍ୱାରରେ ପଙ୍କ୍ତି ସୁଶୋଭିତ ।
ସକଳ ପଥ ସୁବାସ-ସଲିଳ-ସେଚିତ । ୨୨୫୮ ।
ହେମକୁମ୍ଭତୋରଣ ହଟ୍ଟଦ୍ୱାରୁ ଦୁର୍ବାକ୍ଷତ ।
ଦଧିମାଲ୍ୟାଦି ମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିରଚିତ । ୨୨୫୯ ।
ଶୋଭାଙ୍କିତତୋରଣ ନାଟ୍ୟଶାଳ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ।
କର୍ଣ୍ଣପେୟ କଳ ପିକସ୍ୱରେ ସ୍ତୁତିଗାନେ । ୨୨୬୦ ।
ସେ ନଗରବର ଅଟେ ସର୍ବଦା ସୁନ୍ଦର ।
ରାମର ବିଭାବେଳେ ହେଲା ସୁନ୍ଦରତର । ୨୨୬୧ ।
ଭୂପତିଭବନମଣ୍ଡନ ଅଟେ ଅଦ୍ଭୁତ ।
ସେ ତ ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ସମ୍ଭୃତ । ୨୨୬୨ ।
ରତ୍ନରଚିତ ବିତାନ ବିବିଧ ତୋରଣ ।
ପଞ୍ଚକେତନ ଗୃହମାନଙ୍କେ ଶୋଭନ । ୨୨୬୩ ।
ବେଦଧ୍ୱନି ମାଗଧ ସୂତ ମଙ୍ଗଳଗାନ ।
ବହୁବିଧ ବାଦ୍ୟନାଦ ତହିଁ ବାଦ୍ୟମାନ । ୨୨୬୪ ।
ଅନ୍ତଃପୁରବାସୀଙ୍କ ଉତ୍ସାହ ବର୍ଦ୍ଧିତ ।
ପ୍ରାସାଦର ବର୍ଣ୍ଣନ ଅଟେ ପରିମିତ । ୨୨୬୫ ।
ତେଣୁ ତାହା ତହିଁ କହୁ ନ ପାରୁ ସର୍ବଙ୍କୁ ।
କହୁଛି ପ୍ରସଙ୍ଗ ପଥ ଗୃହଯାତ୍ରାକୁ । ୨୨୬୬ ।
ସେ ନୃପ-ନିକେତନ ଅଟେ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ।
ଯହିଁ ନୃପାଳକ-ନୃପ-ବନ୍ଦ୍ୟ ରାମ ଜାତ । ୨୨୬୭ ।
ତେବେ ଅଯୋଧ୍ୟାପତି ବୋଲନ୍ତି ନୃପଙ୍କୁ ।
ଚତୁରଙ୍ଗ ବଳ ସାଜ ଦିବା ଦେହଲୁ । ୨୨୬୮ ।

ତା'ହା ଶୁଣି ବେନି ଭାଇ ହେଲେ ଆନନ୍ଦିତ ।
ତୁରତ ଦେଶରେ ସୈନ୍ୟ ହେଲ ସୁସଜ୍ଜିତ । ୨୨୬୯ ।
ବିବିଧବର୍ଣ୍ଣ ଘୋଟକେ ଶୃଙ୍ଖଳାବଶରେ ।
ଧାଇଁଲୁ ଅନୁମାର ତୁଣ୍ଡିଥିଲେ ସ୍ଥଳ-ଚାରେ । ୨୨୭୦ ।
ସେମାନ ଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ୱେତପଟ୍ଟରେ ଗତି କଲ—
ପରି ଦର୍ଶକର ବିସ୍ମୟ ହେଉଥିଲା । ୨୨୭୧ ।
ଧାବନ ସମୟେ ସେ ତୁରଙ୍ଗମ ପ୍ରକର ।
ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବେଗରୁ କରେ ନାହିଁ ଗୋଚର । ୨୨୭୨ ।
ଅଶ୍ୱାରୋହ-ରାଜପୁତେ ଯୌବନଗର୍ବିତ ।
ରତ୍ନାଳଙ୍କାର-ଭୂଷା ବାଣ-କାର୍ମୁକ-ଯୁତ । ୨୨୭୩ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୈନ୍ୟର ପୃଷ୍ଠରେ ଅଛି ଭଲା ।
ପ୍ରମାଣ ପଦ ତଳେ ଯେ ଗମନ କଲା । ୨୨୭୪ ।
ଗୀ ମର୍ଣ୍ଣ-ତୁରଙ୍ଗ-ଯୋଜିତ ରଥଗଣ ।
ଧୃତ କିଙ୍କିଣୀ ଚାମର ଧ୍ୱଜାଦି ଭୂଷଣ । ୨୨୭୫ ।
ସନ୍ତ ରଥ ସାରଥ୍ୟ ହୋଇ ଚଳିବ—
ରଥରୁ ନାଦ-ଘୋଷିଲ ମନ ମୁଗ୍ଧକର । ୨୨୭୬ ।
ପୁଣି ଭୂଷଣ ବିବିଧ ଶସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ର ଯୁକ୍ତ ।
ଚଢ଼ାଇ ହେଲ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଜନ-ଯାନରେ ଶୋଭିତ । ୨୨୭୭ ।
ସେ ସ୍ୟନ୍ଦନସମୂହ ଚଳିଲେ ମଧ୍ୟ ବେଳେ ।
ଚକ୍ରରୁ ଦେଉଥିଲେ ଶବ୍ଦ ନ ରୁଦ୍ଧ ଭଲେ । ୨୨୭୮ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାତଙ୍ଗ ହୋଇ ବିବିଧେ ଭୂଷିତ ।
ସୁନା ଅଙ୍ଗରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମାଳରେ ସଜ୍ଜିତ । ୨୨୭୯ ।
ସୌଦାମିନୀ-ପ୍ରଚଣ୍ଡ-ଯୁତ ନୀଳ ଜଳଦ ।
ପରେ ଦିଶି ହୋଇଲେ ନୟନସୁଖଦ । ୨୨୮୦ ।
ପିତା ପ୍ରଭୃତି ନାନାବିଧ ଯାନରଣେ ।
ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ଉପସ୍ଥି ପୁଣବେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ । ୨୨୮୧ ।
ବ୍ରହ୍ମଘୋଷଣ ବେଦଧ୍ୱନି କର ଜଳେବର—
ଧନ୍ୟଙ୍କ ପରକାରେ ସେମାନେ ସମ୍ଭୂଭ । ୨୨୮୨ ।

ଗାନକାରୀ ବନ୍ଦୀ ସୂତ ମାଗଧ ପ୍ରଭୃତି ।
ଜନେ ଉପଯୁକ୍ତ ଯାନ ଚଢ଼ି ଚଳେ ଗତ । ୧୧୮୩ ।
ଭୂଷିତ ପଦାତିକ ହୋଇ ଗଣନାତୀତ ।
ଯୋଦ୍ଧାହରେ ଗମିଲେ ଧରି ଆୟୁଧବ୍ରାତ । ୧୧୮୪ ।
ପଲ ପଲ ହୋଇ ଉଠେ ବଳଦେ ଖଟ୍‌ରେ ।
ଧଡ଼ ପଡ଼ ଚାଲିଲେ ବୋଝ ବାନ୍ଧି ପିଠିରେ । ୧୧୮୫ ।
ଭେରୀ ଢକ୍କା ପଟହାଦି ନାନା ବାଦ୍ୟଘୋଷ ।
ପୂରିତ ହେଲା ଧ୍ୱନି ଗଗନ-ମଧ୍ୟଦେଶ । ୧୧୮୬ ।
ସେ ଘୋଷେ ରଥଘୋଷ ହୟ-ହ୍ରେଷା ସିନ୍ଧୁର ।
ବୃଂହିତ ମିଶି କଲା ମାନବଙ୍କୁ ବଧିର । ୧୧୮୭ ।
ପଦରଜ ମେଘାକାରେ ପ୍ରସରି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ।
ଚଣ୍ଡାଂଶୁମଣ୍ଡଳକୁ ଘୋଡ଼ାଇଲା ସାନ୍ଦ୍ରରେ । ୧୧୮୮ ।
ଅଟ୍ଟାଳିକାରେ ପୁରସ୍ତ୍ରୀଏ ହୁଳହୁଳେ ।
ଅର୍ଘ୍ୟସ୍ଥାଳମାନ ଧରି ଉଭା ହୋଇଥିଲେ । ୧୧୮୯ ।
ତେବେ ନୃପତି ଦେବରଥଙ୍କ ଅନୁସର ।
କୁଳାଚାର ମତେ ଯାତ୍ରା କାଳ କର୍ମ କରି । ୧୧୯୦ ।
ସୁମନ୍ତ୍ରାନୀତ ରଥଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କୁ ।
ଗୋଟିଏ ଦେଇ ସ୍ୱୟେ ଚଢ଼ି ସମରୂପକୁ । ୧୧୯୧ ।
ଗୌରୀ-ଗିରିଶ-ଗଣେଶ ଗୁରୁଙ୍କୁ ସ୍ମରିଲା ।
ଆପେ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ୟନ୍ଦନବରରେ ବସିଲା । ୧୧୯୨ ।
ବଶିଷ୍ଠ ନିକଟରୁ ଦଶରଥ ନୃପବର ।
ଶୋଭି ସମ୍ପ୍ରତିତ ଶନ ପରି ସୁନ୍ଦର । ୧୧୯୩ ।
ଗଗନେ ଅପ୍ସରୀଙ୍କର, ପୁରେ ନାରୀଙ୍କର ।
ମଙ୍ଗଳଗାନ ଶୁଭିଲା ହୋଇ ମନୋହର । ୧୧୯୪ ।
ଆକାଶରୁ ଦିବ୍ୟ ପୁଷ୍ପବର୍ଷଣ ହେଲା ।
ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ଶୁଭ-ଶକୁନ ଦିଶିଲା । ୧୧୯୫ ।
ଦିଶିଲା ନୀଳକଣ୍ଠ ଚାଷ ଥିବ ବାମରେ ।
ବାପୁସ୍ଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଳସ ଡାହାଣେ ବାଟରେ । ୧୧୯୬ ।

ମନ୍ଦ ସୁଗନ୍ଧ ଶୀତଳ ପବନ ବହିଲ ।
ଜଳ-ପଙ୍କ ଶିଶୁ ସହ ଅନ୍ଧୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଦିଶିଲ । ୧୨୯୭ ।
ଏକ ଶୃଗାଳ ପୁଣି ପୁଣି ନେତେ ପଡ଼ିଲ ।
ଗାଈ ନିଜ ବତ୍ସାଙ୍କୁ ଦୁଧ ପିଆଉଥିଲ । ୧୨୯୮ ।
ହରିଣଗଣ ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗକୁ ଆସିଲ ।
ଏଥିରେ ଇଙ୍ଗିତ ଦେଲେ ଜଡ଼ ଲୁଚ କଲ । ୧୨୯୯ ।
ବାମଭାଗରେ ବୃକ୍ଷେ ଶାମା ପକ୍ଷୀ ବସିଥିଲ ।
ଦହି ମାଛ ପଥିକ ସମ୍ମୁଖକୁ ଆସିଲ । ୧୩୦୦ ।
ପୁସ୍ତକ ହସ୍ତରେ ଦୁଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯୁଗଳ ।
ବୃତ୍ତାନ୍ତ ପଚାରି ପରି ଶୁଭଫଳକୁ ନେଲେ । ୧୩୦୧ ।
ଯାହା ଦେଖିଲେ ସଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ହୋଇ ବର ।
ଉଦ୍ୟାନ ହୃଦଣେ ଯଦୁବଂଶ-ସୀତାବର । ୧୩୦୨ ।
ତା ଯାହା ଜାଣେ ଶୁଭ ଶକୁନାଳି ଏକତ ।
ସାହା ନୁହେ କେଉମାନ ହେଲେ ଏକତ । ୧୩୦୩ ।
ପରେ ସେମାନେ ଅତି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ-ମାନସରେ ।
ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ତରେ ବଇଦେହୀ ସମୂହରେ । ୧୩୦୪ ।
ସେ ଅଟେ ବାଦ୍ୟମାନ ମୃଦଙ୍ଗ ନାଦଗାନ ।
ବାଜିଲ ପଟହାଦି ଭଗବାନମାନ । ୧୩୦୫ ।
ହସ୍ତୀପୃଷ୍ଠେ ମୃଦଙ୍ଗ ଲଗାଇ ଅନୁସର ।
ହୁଳହୁଳି ନର୍ତ୍ତନ୍ତି ନାରୀଙ୍କ ଜାବା ଭର । ୧୩୦୬ ।
ଏହିପରି ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦ କୋଳାହଳେ ।
ପଥଶ୍ରମ ନ ଜାଣି ସମସ୍ତେ ଯାଉଥିଲେ । ୧୩୦୭ ।
ତେବେଣେ ଜନକ ବରଯାତ୍ରଙ୍କ ଆଗମନ ।
ଜାଣି ଭବନ ନଦୀତଟେ ଯେତୁ ବନେ । ୧୩୦୮ ।
ବାଟ ସମସ୍ତ ସୁନ୍ଦର ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ।
ଭଲ ବାସଘରମାନ ବନାଇ ଥିଲେ । ୧୩୦୯ ।
ଭୋଗାଇ ଅନ୍ନ ପୁଣି ବସନ ଶଯ୍ୟନ ।
ଯୋଗାଇଲେ ଜଣାଇଲ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ । ୧୩୧୦ ।

ମିଥିଳାର ନିକଟକୁ ଆସନ୍ତେ ସେ ଦଳ ।
ତାଙ୍କୁ ପାଛୋଟିବା ପାଇଁ ଚତୁରଙ୍ଗ ବଳ । ୨୩୧୧ ।
ପୁଣି ଦିବ୍ୟଚେଳ ମଣିଭୂଷା ମୁକ୍ତାହାର ।
ହେମଭାଜନ ଭରିତ ଚତୁର୍ବିଧାହାର । ୨୩୧୨ ।
ରୁଚ୍ୟ ଫଳ ସୁବାସ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିବିଧ ଖଗ ।
ନାନା ମଙ୍ଗଳ ପଦାର୍ଥ ବହୁବିଧ ମୃଗ । ୨୩୧୩ ।
ଉପହାର ସ୍ୱରୂପରେ ବିଦେହମହୀଶ ।
ବହନ ପ୍ରେରଣ କଲେ ଲଭି ଅତି ତୋଷ । ୨୩୧୪ ।
ପରସ୍ପର ବେନି ଦଳେ ମିଶି ଆନନ୍ଦରେ ।
ଏକ ହୋଇ ଆଗମନ କଲେ ଆଡ଼ମ୍ବରେ । ୨୩୧୫ ।
ପ୍ରତେ ହେଲା କି ବଢ଼ିଲା ଆନନ୍ଦାବ୍ଧି ଦୁଇ ।
ମିଶ୍ରିତ ହୋଇ ଅଭେଦେ ଆସୁଥିଲେ ବହି । ୨୩୧୬ ।
ଏସନେ ବରଜାତ ସଗୌରବେ ଆନୀତ ।
ରମ୍ୟଗୃହ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହୋଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୀତ । ୨୩୧୭ ।
ସେ ସଦନନିକର ସକଳ ସୁଖାକର ।
ନିଖିଳଜନମନନୟନବଶୀକର । ୨୩୧୮ ।
ତହିଁ ପତିତ ହେଲା ଯାହାଙ୍କୁ ଧନଦ ।
ଦେଖିଲେ ନିଶ୍ଚେ ତେଜନ୍ତେ ନିଜ ଧନମଦ । ୨୩୧୯ ।
ବରଜାତ ନଗରେ ପ୍ରବେଶିଲେ କାଳରେ ।
ସୀତା ନିଜ ମନ୍ଦିରାକୁ ବସ୍ତ୍ରାବ ସ୍ୱଳ୍ପରେ । ୨୩୨୦ ।
ସୁର ସମ୍ପ୍ରଗଙ୍କୁ ଅଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧିକି ଅର୍ପିଲେ ।
କୋଶଳ-ବାସୀଙ୍କି କଲେ ଚକିତ ବୋଇଲେ । ୨୩୨୧ ।
ସିଦ୍ଧି ଏ ନିଜ ଶିରେ ନିବେଶି ସେ ଆଦେଶ ।
ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସବଧନ ସୁଖ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଳାସ । ୨୩୨୨ ।
ସଙ୍ଗେ ଘେନି ଯାଇ ବସାଘରମାନଙ୍କରେ ।
ପ୍ରବେଶି ରହିଲେ ଅଦୃଶ୍ୟ ସ୍ୱରୂପରେ । ୨୩୨୩ ।
ସମସ୍ତେ ଏକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଅନ୍ତର କଲେ ।
ତତ୍ତ୍ୱ ନ ଜାଣି ସୀତା-ମାତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସିଲେ । ୨୩୨୪ ।

ରାମ ମାତ ସୀତାର ମହିମାକୁ ଜାଣିଲା ।
ନିଜ ମାନସରେ ଅତି ହର୍ଷକୁ ପାଇଲା । ୨୩୨୫ ।
ଭରତ ଅଗତ ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ବେଣଜବ ।
ତାହା ଦର୍ଶନ ନିମିତ୍ତ ଅତି ବାଂଛା ହୋଇ । ୨୩୨୬ ।
ଚଳିଲେ ନିଜ ବାହିନୀ ଗୁରୁକୁ ଡହୁବାକୁ ।
ମାତ ବଶ୍ୱାମିତ୍ର ଜାଣି ତାହାଙ୍କ ସ୍ପୃହାକୁ । ୨୩୨୭ ।
ତାଙ୍କୁ ଅନୁଗନ ପ୍ରେମରେ ଭବ ପରେ ।
ସାକେତପୁରଧୀଶ ବଶ୍ୟାକୁ ନେଲ ଚଳେ । ୨୩୨୮ ।
ତୃଷିତ ଚାତ୍ରି ସବସ୍ତ୍ରୀବକୁ ପିବା ପ୍ରାଏ ।
ସେମାନେ ସେଠାକୁ ଗଲେ ପୁଲକିତ କାଏ । ୨୩୨୯ ।
ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସହିତ ମୁନୀଶକୁ ଗୃହି ।
ଦଶରଥ ଅନନ୍ଦସାଗରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ । ୨୩୩୦ ।
ମନେ ପାଞ୍ଚୋଷ୍ଟ ଯାଇ ମୁନିଙ୍କ ପ୍ରଣମିଲା ।
ତାଙ୍କୁ ତପସ୍ୱୀ ପୋଷାଳ ଅଶୀର୍ବାଦ ଦେଲା । ୨୩୩୧ ।
ବେଣସୁତେ ପ୍ରଣମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଭବ ଭୋଳ ।
ପୂର୍ବ ଦୁଃଖଦ ଦୁଃଖକୁ ପାସୋରି କୃପାଳ । ୨୩୩୨ ।
ପରମାନନ୍ଦବର୍ଦ୍ଧିତ ମାନସ ହୋଇଲା ।
ମୃତ କଳେବରେ ଯଥା ପ୍ରାଣ ସଞ୍ଚରିଲା । ୨୩୩୩ ।
ବେଣସ୍ୱର ବଶିଷ୍ଠକୁ ଅପର ଋଷୀଙ୍କୁ ।
ନମି ଦେଲେ ତାଙ୍କ ଅଶୀର୍ବାଦମାନଙ୍କୁ । ୨୩୩୪ ।
ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଯେବେ କଲେନ୍ତେ ପ୍ରଣାମ ।
ତାଙ୍କୁ ପରିରମ୍ଭଣ ଦେଲ ପ୍ରେମରେ ରାମ । ୨୩୩୫ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣକୁ ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ବେଣସ୍ୱର ।
ଗାଢାଲିଙ୍ଗନ ଦେବେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୀତ ହୋଇ । ୨୩୩୬ ।
ପ୍ରଜାପୁରବାସିମାନଙ୍କ ବନ୍ଧୁମିତ୍ରଙ୍କର ।
ଭେଟ ଯଥାନ୍ୟାୟେ ଦେଲ ରାମ ଦୟାକର । ୨୩୩୭ ।
ପରେ ସୁର ସୁତେ ବସି ପିଅର କେତେବେ ।
ବହୁକାଳ ହୋଇବେ ଚତୁର୍ବର୍ଗସ୍ୱରେ । ୨୩୩୮ ।

ମୈଥିଳମାନେ ସଗୁଣ-ବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ।
ବରଜାତକି ଦେଖି ପାଇ ଅତି ତୋଷଙ୍କୁ । ୨୩୩୯ ।
ଜନକା ଧବସ ବୃଦ୍ଧିକରଣ ନିମିତ୍ତ ।
ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ ବନ୍ଧିଲେ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ର ସୂତ୍ର ରତ୍ନ । ୨୩୪୦ ।
ତାଙ୍କ ଘରେ କନ୍ୟା କରେ ଗୁଣରୂପ ତୁଲ୍ୟ ।
ସମ୍ଭବ ଭୂପେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସୁକୃତ ସାଫଲ୍ୟ । ୨୩୪୧ ।
ସୀତା ଜନକ ପୂର୍ବ ସୁକୃତର ଫଳ ।
ଶ୍ରୀରାମ ଦଶରଥ ପୂର୍ବ ପୁଣ୍ୟର ଫଳ । ୨୩୪୨ ।

ତେଣୁ ସେ ନୃପଦ୍ୱୟ ସମେ ଶିବପୂଜକ ।
କରିଥିଲେ ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ନାହିଁ କେହିଁ ଜନ । ୨୩୪୩ ।
ଦେଖିଲୁ ସୀତାରାମ-ବକ୍ଷ ଅଙ୍ଗ ପୂର୍ବ ।
ତେଣୁ ଅମ୍ଭ ସମ ଧନ୍ୟ ମଧ୍ୟ କେହୁ ନାହିଁ । ୨୩୪୪ ।
ପୁଣି ସେମାନେ ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ଗୁହିଁ ।
ଭାବନା କଲେ ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଚିତ୍ତ ମଗ୍ନ ହୋଇ । ୨୩୪୫ ।
ଅଦ୍ଭୁତରେ ସୁତମାନେ ଏହି ଦୁଇଭାଇ ।
ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସମ ଭେଦ କିଛି ହିଁ ନାହିଁ । ୨୩୪୬ ।
ଏ ସକଳ ସୁତମାନେ ସର୍ବେ ପରସ୍ପର ।
ଉପମାନୋପମେୟ ଅନ୍ୟ ନାହିଁ ଇତର । ୨୩୪୭ ।
ପରେ ଭୂପେନ୍ଦ୍ରଦ୍ୱୟରେ କଲେ ସ୍ଥିର ।
ମଙ୍ଗଳ ପରିଣୟ ଗୃହକୁମାରଙ୍କର । ୨୩୪୮ ।
ଧାତା ପଠାନ୍ତେ ନାରଦ ହୋଇ ମୋହେ ମଗ୍ନ ।
ବିବାହ-ଦିନ ଶୁଭ ଶୋଧିଲେ ବେଳା ଲଗ୍ନ । ୨୩୪୯ ।

ଏହି କହନ୍ତେ ଶୁଣି ସର୍ବେ ହୃଷ୍ଟ ହୋଇଲେ ।
କୌତୁକେ ସେ ଲଗ୍ନକୁ ବେଣୀ ପ୍ରଶଂସିଲେ । ୨୩୫୦ ।
ମିଥିଳାନୃପେ ଯାଇ ଜନକାଦେଶ ।
ରାମ ଦଣ୍ଡ କର୍ଣ୍ଣ କର୍ଣ୍ଣ କଲେ ପ୍ର ପ୍ର ଦେଶ । ୨୩୫୧ ।
ବିବାହ ଦିନେ ଜନକ ନୃପତି ନଗର ।
ମନ ମୋହିଲା ହୋଇ ଅଳଙ୍କାରର । ୨୩୫୨ ।

ଏହି ସୂତ୍ର-ପୂର୍ଣ୍ଣବ୍ରହ୍ମ ପଦ ଲଗାଇବ ।
ସୁରସ ଭାବେଣ ଏକୁ ନାଦ ପ୍ରକଟିବ । ୨୩୫୩ ।
ବେଦ ବେଦାନ୍ତ ବନ୍ଧୁ ଉଷ୍ଣ ବନ୍ଦ୍ୟା ନାଦବ ।
ମୂଳାଧାରଜ ଶୁଦ୍ଧ ନାଦ ପ୍ରକଟିବ । ୨୩୫୪ ।
ଚପଳର ଚନ୍ଦ୍ରବେଦ ଧୂମ ବଧ ଭଳ ।
ଗୁରୁରବ ବନ୍ଧୁଂର ଗୁରଣ ଲଭିବ । ୨୩୫୫ ।
ଯୋଜନ ଉନ୍ନତ ଶିଖରେ ମୃତ୍ତିକାରେ ।
ଧ୍ୱନି ମଧୁର ଗଙ୍ଗା ହୋଇଯାଉ ଭାବରେ । ୨୩୫୬ ।
ଗନ୍ଧୀ ଯାତ୍ରୀ ପବନର ସୁଗନ୍ଧ ହେବ ।
ବଳଭାଦ୍ର ବାଣରେ ପଦ୍ମାର ପାଣ । ୨୩୫୭ ।
ସପ୍ତ ଦେବତା ଦୁନିଆ ଅବେ ।
ଯାଉଛ ପେ ବଢ଼ ବର ସ୍ମୃତି ଜଗେ ଧର । ୨୩୫୮ ।
ଯାତ୍ରା-ସ୍ନାନ-ବୋଧ ଦେଖି ଜନ୍ମ ସଫଳ ।
ଦେବାଙ୍କୁ ଶର୍ମରେ ଉଦ୍ଧାର କରିବେ ଦୂର । ୨୩୫୯ ।
ଦେବ-ଦୂତଙ୍କ ଦର୍ଶନ, ଦୃଷ୍ଟି ବର୍ଷିବ ।
ଅପ୍ସରେ ନୃତ୍ୟ-ଗାନ-କୀର୍ତ୍ତନ ପ୍ରକଟିବ । ୨୩୬୦ ।
ପୂର୍ବଜଣ ଦେଖିବ ସିଦ୍ଧ-ଯୋଗୀଙ୍କୁ ।
ଶତ ଦ୍ୱାରାରେ ବନ୍ଧୁର ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ । ୨୩୬୧ ।
ଭୂପରେ ବନ୍ଦରେ ଲୋକେ ଦୃଶେ ଧର୍ମରେ ।
ଦେବେନ୍ଦ୍ରବାଳିଙ୍କ ସୁଲଭେ ଆସେ । ୨୩୬୨ ।
ସରୋଜ ନନ୍ଦନ-ବନର ସୁନ୍ଦରଜ ।
ନନ୍ଦନବନର ପତ୍ର ହେବେ ଦୃଶ୍ୟମାନ । ୨୩୬୩ ।
ଆପଣ ଦର୍ଶନ କେବଳାଙ୍କୁ ଦେବ ।
ସିଦ୍ଧେ ଯେଣେ ଦ୍ରୁଷ୍ଟା ହେବ ସୁନ୍ଦର । ୨୩୬୪ ।
ଶିବ ବୃନ୍ଦରେ ଦେବ ଶାନ୍ତ୍ୟପାର ।
ବୃଦ୍ଧା ଲଭେ ନାଦ ବୋଧ ଅଶ୍ୱ ଗ୍ରାମ । ୨୩୬୫ ।
ଉତ୍ସର୍ଗ ପ୍ରତ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ ଭବ ପଦଣଗୁ—
ଶମ୍ଭୁ ଏବେ ଭବ ତୋଷ ଦୁଃଖ ଦୂର । ୨୩୬୬ ।

ଏସବୁ ଶିବବୋଧିତ ହୋଇ ଦେବବ୍ରାତ ।
ନିଜ ମନୋଗ୍ଲାନି ତ୍ୟଜି ହୋଇଲେ ସମ୍ପ୍ରୀତ । ୨୩୬୭ ।
ଏଣେ ଦଶରଥ ସାଧୁ ବିପ୍ରାବୃତ ହୋଇ ।
ଚଳେ ଦେବାବୃତ-ଶକ୍ର ପରି ଶୋଭା ପାଇ । ୨୩୬୮ ।
ସମାତା ତା ସଙ୍ଗତେ ଥିଲେ ଚାରି କୁମାରେ ।
ଚତୁର୍ଦ୍ଧାପବର୍ଗ ଚତୁଷ୍ଟୟପ୍ରକାରେ । ୨୩୬୯ ।
ଭ୍ରାତୃତ୍ରୟ ଦୂର୍ବାଦଳ ଶ୍ୟାମ ନୀଳଧାମ ।
ସୋଦର ଯୁଗ କାନ୍ତି ଝଳଇ ଶୁଦ୍ଧ ହେମ । ୨୩୭୦ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେବତାଏ ହେଲେ ଚମତ୍କୃତ ।
ବିଶେଷେ ରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ହୋଇଲେ ମୋହିତ । ୨୩୭୧ ।
ସ୍ୱର୍ଗ ଶିଖୀ ସାଏ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖି ନେତ୍ରେ ।
ହୃଦା ହର ହେଲେ ସୁଖୀ ପୁଲକିତ ଗାତ୍ରେ । ୨୩୭୨ ।
ଜିତ-କେକୀକଣ୍ଠ ନୀଳସୁନ୍ଦରଶୋଭନ ।
ଚିରସ୍ଥିତ ଚପଳା ରୁଚି ପୀତବସନ । ୨୩୭୩ ।
ମଙ୍ଗଳକର ସୁନ୍ଦର ଅନେକ ପ୍ରକାର ।
ବିବାହଭୂଷଣରେ ଭୂଷିତ ଶରୀର । ୨୩୭୪ ।
ଶାରଦ-ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଚନ୍ଦ୍ର ଦର୍ପହ ବଦନ ।
ନବ କଞ୍ଜାତ ପରି ନୟନ ଶୋଭନ । ୨୩୭୫ ।
ସେ ଅଲୌକିକ ଶୋଭା ମନ ମାତ୍ର ଜାଣଇ ।
ବଚନେ ବର୍ଣ୍ଣିବା ସାଧ୍ୟଗତ ଅଟଇ । ୨୩୭୬ ।
ରମା ଭାରେ ଭୁବନମୋହନଙ୍କୁ ଅବେକ୍ଷି ।
ନୟନ ନମ୍ବର ପାଉଥିଲେ ନିଜ ଭାଗ୍ୟ । ୨୩୭୭ ।
ଗ୍ରାମର ବସ୍ତ୍ରର ଅତି ସୁନ୍ଦରତର ।
ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖି ଲଜ୍ଜିତ ହେଲ ଜଗେଶ୍ୱର । ୨୩୭୮ ।
ବଚନେ ବର୍ଣ୍ଣି ନୁହେ ଯେବା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତାର ।
କେବା ଶେଷ ହୁଏ ପରି ପାର ବସ୍ତ୍ରାକାର । ୨୩୭୯ ।
ନିଜାବସ୍ଥା ଗତ କେଳିପ୍ରଣୀତ କରେ ।
ସେ ସବୁ ଲୋକବାର୍ତ୍ତାଙ୍କି ଜଣେ ହୃତ କରେ । ୨୩୮୦ ।

ଭ୍ରମର ରୋତ୍ପାଇନ ଭା ଦ୍ରୁପରେ ଦୂରବ ।
ଭଗ ଜଳଶଯଭା ତ୍ଧା ଗଭାରେ ସ୍ପୃହ । ୨୩୮୧ ।
ଭା ମୁଖେର ଦ୍ୟତିର ତ୍ୱରର ଯୋଗର ।
ସଦା ମୁକୁନ୍ଦନ୍ଧଣା ଘାଜ୍ଞ ସେବର । ୨୩୮୨ ।
ଏମାଳମ-ଭ ଦ୍ରୁପଗ୍ନ-ଚୁଭ ଭ ଲାକ୍ଷୁଦ ।
ତେଣି କାହାେ ତେଲ ପଦ୍ ଲେ ଦ୍ୱି ମୁଡ । ୨୩୮୩ ।
ସ୍ତବ-ବନ୍ଦନାରେ ନ ଭ ନାଭ ଲେ ।
ଲେ ଚାଣ୍ଡି କଣୀ ବସ୍ତୁ ନ ପଦ୍ର ଲେ । ୨୩୮୪ ।
ଦ୍ୱମ ଲୁପରୁ ପଡବ ଅଗିରେ ଦେରେଭ ।
ଅକାଗ୍ରାନୁବନ୍ଧତାଂ ହୋଇଲ ପିନାଳ । ୨୩୮୫ ।
ସ୍ନାନୁ ତେଣି ଭଗ ଭବ ହେବେ ଗୋଦଭ ।
ଦୂରେଣ ଭଣା ବୋଭ ଧାଭା ହେବ ଦୂଷିତ । ୨୩୮୬ ।
ଭୃଗୁପାଦ ଦ୍ୟୁରେ ଅଣ୍ଡ ଦ୍ୟଭାନୁ ବେଣୀ ।
ମୁଡ-ଶେନାପଭ ହେବ ବନ୍ଧୁଭ ଘର୍ଷଣୀ । ୨୩୮୭ ।
ମୁରଭର ଅମାନଭ ସିନ୍ଧୁରେ ଭ୍ରଦ୍ର ।
ଗୋଷ୍ପଦ ଘପରୁ ବହୁସଯେ ପ୍ରଦୀପ୍ତ । ୨୩୮୮ ।
ଲେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ-ଏଭର ଅଟେ ପେ ଦର ଧର ।
ଅଭସ ଭୁକ୍ତି ଦ୍ୱାର ଭଭ ନ ହେବ । ୨୩୮୯ ।
ଶୀଘ୍ର ଘଟ ଅଦେଶେ ଅଜନ ମୁଭସ୍ ।
ଭେ ନୈବେଦ୍ୟରେ ଘରଭ ଘାନ ଦେ । ୨୩୯୦ ।
ଦେହଜନ୍ କାନା ନୃସିଂହେ ଲଜ୍ଜାଭ ।
ଅଣଭ ବେପଲ ଦେବ ମୁଦାଭ ହେବ । ୨୩୯୧ ।
ଘରେ ଦେବେ ସ୍ତୁବ ପାଃ ପ ଶ୍ରୋ ଭୂପରେ ।
ଘର ଶ୍ରେଯେ ଦାଂହେ ନିସ୍ତୁଳି ସ୍ଥାନରେ । ୨୩୯୨ ।
ଶାତ ପେଣ୍ଟ ଚରିଷ୍ଣୁ ଶୁଦ୍ଧ ଦୁ ଜେ ।
ତ୍ରିଭ ଭରାରେ ଘପୁଣିବମାନେ । ୨୩୯୩ ।
ଦାଦାଶର ତ୍ରୁଟ୍ଟା ଦୂର କ୍ରିଭି ହେଜ୍ଞାର ।
ଘାଭନାଯୋଗ ଦ୍ୱେଷୋତ୍ର ଲେ । ୨୩୯୪ ।

ବିପ୍ରବେଶରେ ବସି ପ୍ରଭୃତ ବୃନ୍ଦାରକେ ।
ଆସି ସେ ସ୍ଥଳରେ ଥିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୌତୁକେ । ୨୩୯୫ ।
ସମ୍ପ୍ରୀତ ଦଶରଥ ଜନକଙ୍କ ମେଳନ ।
ମହାସୁଖଦ ତାହା କହି ନୁହେ ବର୍ଣ୍ଣନ । ୨୩୯୬ ।
ସତ୍କରି ବରଯାତ୍ରିଙ୍କି ବିଦେହ-ନରପତି ।
ସମୁଦୀ ପରି ପୂଜି ଲଭିଲେ ଅତି ପ୍ରୀତି । ୨୩୯୭ ।

ଭୂମି ସୁରବେଶ ଧରି ବୃନ୍ଦାରକବୃନ୍ଦ ।
ଜନକପୂଜିତ ହୋଇ ପାଇଲେ ଆନନ୍ଦ । ୨୩୯୮ ।
ମିଥିଲାନାଥର ଦାନ ସମ୍ମାନ ବିନୟ ।
ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଲଭିଲେ ଅଧିକ ବିସ୍ମୟ । ୨୩୯୯ ।
ଯେମନ୍ତ ଶଙ୍କର ଆଗେ ମେନକା ସହିତ ।
ହିମ ପର୍ବତ ପୂର୍ବେ ହୋଇଥିଲେ ଶୋଭିତ । ୨୪୦୦ ।

ତେମନ୍ତ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀ—ସୁନୟନା ସହିତ ।
ଜନକ ରାମ ପୁରତେ ଏବେ ପ୍ରକାଶିତ । ୨୪୦୧ ।
ଯେ ସମୟରେ ବୈଦିକ ଲୌକିକ ମତରେ ।
ବରପୂଜନ ବିଧାନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ପରେ । ୨୪୦୨ ।
ବଶିଷ୍ଠର ଆଦେଶରେ ଶତାନନ୍ଦ ଗଲେ ।
ସହଚରୀ ପରିବେଷ୍ଟିତା ସୀତାଙ୍କୁ ଆଣିଲେ । ୨୪୦୩ ।

ଉତ୍ତମ ଦେବସ୍ତ୍ରୀଏ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ବେଶ ଧରି ।
କନ୍ୟା ସଙ୍ଗେ ଆସିଲେ ମଙ୍ଗଳ ଗାନ କରି । ୨୪୦୪ ।
ତାଙ୍କ କିଙ୍କିଣୀ-ମଞ୍ଜୀରରବ ଯେ ରାଜନ ।
ତାଳ ହୋଇ ମୋହିଲା ମାନସ ମୁନିଙ୍କର । ୨୪୦୫ ।
ସୁତା ମଧ୍ୟେ ଅଳକ ପରି ସହଚରୀ ।
ମଧ୍ୟେ ସହଜରମା ସୀତା ଅତି ସୁନ୍ଦରୀ । ୨୪୦୬ ।

ଏପରି ଜାନକୀ କରି ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ।
ଆସି ବସିଲେ ନିଜ ତାତର ସ୍ତମ୍ଭଘରେ । ୨୪୦୭ ।
ସୀତା ରାମ ପରସ୍ପର ଅବଲୋକନ ଭାବ ।
ମନୋଜ୍ଞ ସେ ତେବେ ହୃଦୟକୁ ମନ ହେତ । ୨୪୦୮ ।

ତେଣୁ ଯେ କେବଳ ବୃନ୍ଦା ସନୋଷ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ।
ନିଜର ପରେଶ ନୃପ ସମାନନ୍ତି । ୨୮୦୯ ।
ଯେ ସ୍ଥାନରେ ମେଘେ ବର୍ଷି ଅପେ ନିରନ୍ତର ।
ବନ୍ଧୁ ପୂର୍ବ ଲଭ ବୃନ୍ଦାବନ ପ୍ରଧାନ । ୨୮୧୦ ।
କେଉଁ ପୁଣ୍ୟରେ କେତେକେ ଜଣାଉ ।
ଗୌର ପ୍ରକାଶରି ଦ୍ୱାରେ ଶ୍ରୀଶୈଳ । ୨୮୧୧ ।
ତେବେ ବୃଷ୍ଟି ବନଭୂମିର ପୂର୍ବ—
କେତେ ଥିବେ ବାଳକ ନୃତ୍ୟ ସହୋଦର । ୨୮୧୨ ।
ଯାକୁ ବୃନ୍ଦା ଦଣ୍ଡ କର୍ମ ଦୁଃଖ ସବ ।
ସେ ହେଲେ ଚନ୍ଦ୍ର ବାଲ ଭକ୍ତ ନାଗର । ୨୮୧୩ ।
ଯା ଦୁର୍ଗେ ମୂର୍ଚ୍ଛି ପଡ଼ନ୍ତି ପଦର ଚିଣ୍ଡ ।
ବନ ବୁଦ୍ଧିପୁଷ୍ପ ଉଠେ ଯା ବାଜନ୍ତାନ । ୨୮୧୪ ।
ଯା ସକଳ ଗଭୀର ସେତେ ଓଡ଼ିଶିବେ ।
ଓଡ଼ି ପେଟରେ ଶଶ୍ଵ ଯନ୍ତ୍ରରେ । ୨୮୧୫ ।
ଯେ ପଦରସ୍ୱର୍ଗକୁ ନିଜେ ଲେଖ କରେ ।
ପାଖେର ଶତନେ ବୃଦ୍ଧ ଦେବପୁରେ । ୨୮୧୬ ।
ପୁଣି ତେଜର ସମୁଦ୍ର ବର୍ଷିକ ବସ୍ତୁନ୍ତୁ ।
ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ପଦାର୍ଥ ଶ୍ରିବୃନ୍ଦାବନନ୍ତୁ । ୨୮୧୭ ।
ତାକୁ ବନ୍ଧୁରେ, ଚେତର ସିନ୍ଧୁରେ ।
ଶାନ୍ତିକୁ ମାନ୍ଦ୍ର ଶେଷ ଦେବ ସୋପରେ । ୨୮୧୮ ।
ଦୂରୁ ଉଦାହାର ସେ ଅନବରତ ।
କରେ ସନ୍ଦେହ ବଳ ଦୋଷର ଲବେ । ୨୮୧୯ ।
ସ୍ୱରୂପ ପୁଣ୍ୟରେ କେଉଁ ଗୋଟ ପ୍ରବଳ ।
ସ୍ଥଳର ଅନ୍ଧରେ ସ୍ୱପ୍ନେ ଶାନ୍ତି-ଦଣ୍ଡ । ୨୮୨୦ ।
ଯା ତେଣୁ ନନ୍ଦରେ ବନ୍ଧୁ ପଦ୍ମ ସୋମ ।
ମୂର୍ଚ୍ଛେ ନବେ ଜାଳେ ଲକ୍ଷ ତପ ଜପ କର । ୨୮୨୧ ।
ଗଙ୍ଗାର ପଦର ସ୍ୱଷ୍ଟ କରନ୍ତି ।
ଦେବ ହୋଇ ଅନ୍ତର ଅକ୍ଷୟ ସୌନ୍ଦ୍ର । ୨୮୨୨ ।

୭

ହୋମାଦି ସବୁବିଧାନ ହେଲା ସମାପନ ।
ଅଦ୍ଭୁତ ନେଲା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରୂପେ ହୁତାଶନ । ୨୪୨୩ ।
ପରେ ସୀତା ରାମ ପରସ୍ପରେ କର ଧରି ।
ଅଗ୍ନି ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କଲେ ବିଧି ଅନୁସରି । ୨୪୨୪ ।
ସେତେବେ ତାଙ୍କ ରମ୍ୟରୂପ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ପ୍ରମ୍ମଗଣେ ।
ପ୍ରତିଫଳି ସନ୍ଦେହ ଜନ୍ମିଲା ଜନ ମନେ । ୨୪୨୫ ।
କିବା ଅଛି ରତିମାର ବହୁରୂପ ହୋଇ ।
ସେ ବିବାହ ଦର୍ଶନ ସ୍ପୃହାରେ ଦେଖା ଦେଇ । ୨୪୨୬ ।
ଶିବ ଦର୍ଶନ ଇଚ୍ଛେ ଲଭି ଥିବଟି ଅବ ।
ଦୃଷ୍ଟି-ଫଳାନ୍ତ୍ର ସ୍ପର୍ଶେ ହୋଇ ନ ପାରି ଥିବ । ୨୪୨୭ ।
ରାମ ସ୍ତବକ କଞ୍ଜେ ସୀତା-ମୁଖ-ଚନ୍ଦ୍ରରେ ।
ଲଗାଇଲେ ସିନ୍ଦୂର ବିନ୍ଦୁକୁ ଆନନ୍ଦରେ । ୨୪୨୮ ।
ଦର୍ଶକେ ଅସଂଶୟେ କିବା ଚାକୋଦର ।
ପୀୟୂଷ ପାନ କରେ ହୋଇ ଲାଳସାତୁର । ୨୪୨୯ ।
ବଶିଷ୍ଠାଦେଶରେ ଏକ ପୀଠେ ସୀତା ରାମ ।
ବସି ହେଲେ ସବଜନ-ନୟନାଭିରାମ । ୨୪୩୦ ।
ଅନନ୍ତର ଭରତଙ୍କୁ ଆପଣାର ହାତ ।
କୁଶଧ୍ୱଜର ଜ୍ୟେଷ୍ଠୁତା ମାଣ୍ଡବୀକି ଦେଇ । ୨୪୩୧ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଜନକ ପୁତ୍ରୀ ଉର୍ମିଳାଙ୍କୁ ପୁଣି ।
ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ କୁଶଧ୍ୱଜ କନିଷ୍ଠା ନନ୍ଦନୀ । ୨୪୩୨ ।
ସ୍ମୃତବାଟ୍ୟ ଅଧି ବର୍ଦ୍ଧନରେ ଜନକ ।
ବିବାହ ଦେଇ ଘଟଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୌତୁକ । ୨୪୩୩ ।
ଲୋ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ଯୌତୁକ-ସମ୍ଭାର ।
ଏକକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍କର ଦେବାନଧାରର । ୨୪୩୪ ।
କନ୍ୟା ବରେ ପରସ୍ପର ସଂଯୋଜନ କଲେ ।
ମହାନନ୍ଦ ସ୍ପୃଷ୍ଟ ହୃଦୟ ହୋଇଲେ । ୨୪୩୫ ।
ସେ ମଣ୍ଡପେ ସେହିନେ ଲଭ ସୁସମ୍ମାନ ।
ହୋଇ ତେବେ ଜନକ-ଲୋକଙ୍କ ରଞ୍ଜନ । ୨୪୩୬ ।

ଜବର ଗୃହ ଅବସ୍ଥା ଜଣ ଦନ୍ୟପ୍ରଭା ।
ପାଦ୍ରେ ଯେ ଚନ୍ଦ୍ର ଦବ ସବ ଶୋଭିତା । ୨୪୩୭ ।
କଥୁ ବହୁଳ ପୁଷ୍ପ ଦେଖି ଚଳନ୍ତ ।
ନୃପବର ହୋଇ ବସୁଳ ଗଜେ ରଥ । ୨୪୩୮ ।
ଜଳେ ପୁଷ୍ପ ପୁଣ୍ୟ ଦେବପାଦପରେ ।
ନୂତନ ଫଳ ଫଳେ ଏକେ ଦାନପରେ । ୨୪୩୯ ।
ଅଦ୍ଭୁତ ଏବେ ହିମ୍ବାଳେରୁଷ୍ପ ସ୍ତୁତ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଫଳ ଦେଖ ଶୋଭ ଦବଦଳ । ୨୪୪୦ ।
ଜନବ ଅଙ୍ଗନ ଦବ୍ଦ ବନଚନ୍ଦୁଣ୍ଡଣ ।
ଯେନି ଚନ୍ଦ୍ରବଦ ଶୈକା ଦାସୀ ଦାସଗଣ । ୨୪୪୧ ।
ଦଶନ ବାହାନାଦ ଚନ୍ଦ୍ରବଧ ଗୌତ୍ରମ ।
ଦେଖ ପ୍ରତାପି ଅନନ୍ତ ଦେବ୍ର ଗୌତ୍ରମ । ୨୪୪୨ ।
ଯଥା ଦେଖ ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ଅପୂର୍ବ ସ୍ତୁତ ।
ଭାବ ଦେବପାଦେ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖେ ଚନ୍ଦ୍ର । ୨୪୪୩ ।
ଜେତ-ପୂଜନ ହୋଇ ପ୍ରଭାଚନ୍ଦ୍ରର ।
ପୁଷ୍ପ ମୁକ୍ତାଭବ ବନ୍ଦନେ ମହାଜନ । ୨୪୪୪ ।
ସତ୍ୟ ଦବନାଭଏ ଦବେ ବଳ ସତ୍ୟ ।
ମିଷ୍ଟାନ୍ନପାଦକ ଦବେ ବହୁଳ ସୁତ । ୨୪୪୫ ।
ଜନଭ ଦଦେଦେଷ୍ପ ସ୍ତୁବ ସ୍ତ୍ରବରେ ।
ବଳ ଦେବ ଯେବ ଚନ୍ଦ୍ରକ ଏକପ୍ରବେ । ୨୪୪୬ ।
ସମୁଦ୍ରକୁ ବୋଲିଲେ ସବୁଳ ସ୍ୱଦେବ ।
ଭୂମିକୁ ଯଥା ବଳୁ ସମ୍ପତ୍ତି ବନ୍ଦେବେ । ୨୪୪୭ ।
ଦାନ୍ତୁ ପୁଜଣ ଦବ କୃଷ୍ଣପାଦେ ସାଦବେ ।
ଯେବ ମନୋହରକୁ ସ୍ତୁବ ମନରେ । ୨୪୪୮ ।
ପରେ ସାଦରେ ଯେ ଚନ୍ଦ୍ର ନୃପକୁ ।
ଜଣାଦେ ପ୍ରଭାତ ଏକପ୍ର-ଦବନକୁ । ୨୪୪୯ ।
ହେ ମହାନ୍ତଭାବ । କୃଷ୍ଣ ବେଦାନ୍ତୁ ।
ଅମ୍ବ ଦବ ପୂର୍ଣ୍ଣାର୍ଥ ହୋଇବ ଅକପଟୁ । ୨୪୫୦ ।

ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ସହିତେ ଅମ୍ଭେ ସେବକ ତୁମ୍ଭର ।
ଏ ଗୃହ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ପାଳ ପାଦଦାସୀ କରି । ୨୪୫୧ ।
ଅମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନମନ୍ତି ଦେବ ଶ୍ରମହର ।
ଏତେଦୂର ଅଣିଲୁ ଦୋଷକୁ କ୍ଷମା କର । ୨୪୫୨ ।
ଏତେ ଶୁଣି ପ୍ରୀତ ହୋଇ ଦଶରଥେଶ୍ୱର ।
ଜନକେ କହିଲେ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର । ୨୪୫୩ ।
ସେ ସମ୍ବନ୍ଧଙ୍କ ପ୍ରେମ ସରଳତା ବିନୟ ।
ଅନନ୍ୟଜନସାମାନ୍ୟ ଅଟଇ ନିଶ୍ଚୟ । ୨୪୫୪ ।
ଜନକାନୁମତ ହୋଇ କୋଶଳେଶ ପରେ ।
ପ୍ରବେଶିଲେ ଆପଣା ବସାରେ ଆନନ୍ଦରେ । ୨୪୫୫ ।
ତେବେ ପୂରିଲା ଗଗନେ ଦୁନ୍ଦୁଭିର ଧ୍ୱାନ ।
ମିଥିଳେଶ୍ୱର ନଗରେ ସାମବେଦଗାନ । ୨୪୫୬ ।
ନରଲୋକ ସୁରଲୋକ ଏକା ସମୟରେ ।
ମଜ୍ଜିଲ ଆନନ୍ଦ ସୁଧା ସଲିଳ ରାଶିରେ । ୨୪୫୭ ।
ସଖୀଏ ପାଇ ଗୌତମ-ସୁତର ଆଜ୍ଞାକୁ ।
କନ୍ୟାବରଙ୍କୁ ନେଲେ ବିବାହ-ବେଦିକାକୁ । ୨୪୫୮ ।
ରାମରୂପ ଦର୍ଶନ ଲୋଭେ ସୀତା-ନୟନ ।
ଥରକୁ ଥର କରୁଥାଏଁ ଉନ୍ମୀଳନ । ୨୪୫୯ ।
ପୁଣି ଲଜ୍ଜାବଶେ ହେଉଥାଏ ନିମୀଳନ ।
ମାତ୍ର ମାନସ କେବେହେଁ ନୁହଇ ଚଳିତ । ୨୪୬୦ ।
ପ୍ରୀତଲଜ୍ଜାବଶଗ ଜାନକୀ-ନେତ୍ରଦ୍ୱୟ ।
ରାମ ଶରୀର-ଗତକୁ କରଇ ଆଶ୍ରୟ । ୨୪୬୧ ।
ନୈସର୍ଗିକ ମନୋହର ଶ୍ୟାମଳାନନ ।
କରେ କୋଟିକାମ ତେଜ ଗରିମା ଲଙ୍ଘନ । ୨୪୬୨ ।
ଅଳକ୍ତ-ରଞ୍ଜିତ ରମା ପଦ-କୋକନଦ ।
ମୁନି-ମାନସ-ମଧୁପ-ମଧୁରସପ୍ରଦ । ୨୪୬୩ ।
ପୂତ ପୀତବାସ କରେ କାଳାର୍କ ତେଜକୁ ।
ଅଧର କଲା ମେଘ ବିଜୁଳି ଛଟକୁ । ୨୪୬୪ ।

ଲକ୍ଷିଣୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ ଦେଖୁଣ ସକାଳେ ।
ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱୟ ଗୀତ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ ସୁନ୍ଦର । ୧୦୬୫ ।
ରତ୍ନକୁଣ୍ଡଳ ନାସାଗ୍ରେ ଶୋଭୁଛି ।
ପୀତାମ୍ବରଧ୍ୱଜ ବଜ୍ରାଙ୍କେ ଅଳଙ୍କୃତ । ୧୦୬୬ ।
ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗ ଦେଖ ଭବ ନାଶ ତାର ।
ସର୍ବାଙ୍ଗ ଶ୍ରଦ୍ଧାପୂତ ଶ୍ରୁତି ଅଭ ଅଳକ । ୧୦୬୭ ।
ସ୍ତୁତିପଥ ଭଜ ପାଦପଦ୍ମ ଶୋଭନ ।
ସକେଶ ନାସା, ଗୌରାଙ୍ଗ ଲଘ ନୟନ । ୧୦୬୮ ।
ଚରଣ ସ୍ୱର ମନୋହର ଶୋଭାବନ୍ତି ।
ଦନ୍ତେ ଜଗତକୁ ମୁକ୍ତ କରନ୍ତି । ୧୦୬୯ ।
ସେ ଦେବା ମୂର୍ତ୍ତିର ଅନୁରା ସାଧନ ।
ସେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ଦେବ ବନ୍ଦେ ଶ୍ରୀଚରଣ । ୧୦୭୦ ।
ପୂଜନାନ୍ତେ ଭକ୍ତ ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ।
ଭଜି ଶ୍ରୀରାମ କୃଷ୍ଣ ଗୁଣ ନିର୍ମଳ । ୧୦୭୧ ।
ସେତ ଗର ଅଭଣ ତେବେ ସୁଖେ ରହେ ।
ପୁତ୍ର ଦୃଷ୍ଟି କରେ ବଡ ସନ୍ତୋଷେ ପ୍ରବେଶେ । ୧୦୭୨ ।
ସୁବାସିନୀ ଜନାର୍ଦ୍ଦନଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣ ।
ମୋତେ କୃପାକରୁ ଦେଖ ଯବାକୁ ନେବେ । ୧୦୭୩ ।
ଜଳ ସ୍ନାନ ବାଣୀ ଯାଜିବାକୁ ଦେଇ ଥିବେ ।
ସବେ ଚନ୍ଦନଲିପ୍ତ ଦେବେ ସାଧ ପାଇବେ । ୧୦୭୪ ।
ଯୀଶୁ ଭଜ ଦେଖ ଯାବେ ସୁଖରେ ।
ପଦେ ଭରି ରହୁ ଭକ୍ତ ଲେ । ୧୦୭୫ ।
ସେ ଅନାଥ ବନ୍ଧୁ ଭାବ ଦେଖୁଥିବେ ।
ମୋ ଭେଟ ହୋଇ ପ୍ରସାଦ ଦେଇବେ ନୟନେ । ୧୦୭୬ ।
ସର୍ବୀ ଜାଣି ଯାଇ ଏବ ଦାସଙ୍କୁ ।
ଜଣାବେ ବଚନ ନେବେ ବର ଯାକୁ । ୧୦୭୭ ।
ଏ କଥା ରେ ଦେଖୁଛି ଦେବ ସୁରେ ।
ସଙ୍ଗୁ ବୋଲିବା ଯାଇ ସୁଖେ ଭ୍ରମେ ନରେ । ୧୦୭୮ ।

ଯୋଗୀଏ ମୁନିଏ ସୁରେ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି କଲ ।
ଦୁନ୍ଦୁଭି ବଜାଇ ଗଲେ ନିଜ ନିଜ ପୁରୀ । ୨୪୭୯ ।
ବରେ କନ୍ୟାଙ୍କ ସହ ଚଳିଲେ ପୀତାବାସ ।
ସେ ବସା ଶୋଭାରେ ଶୁଭେ ପାଇଲା ବିକାଶ । ୨୪୮୦ ।
ପରେ ସବୁ ବାନ୍ଧବଙ୍କୁ ବିଦେହରମଣ ।
ଭୋଜ୍ୟ ପାଇଁ ସମାଦରେ କଲ ନିମନ୍ତ୍ରଣ । ୨୪୮୧ ।
ସମ୍ପ୍ରତି ଜାମାତାଙ୍କୁ ପାଟ ପାହାଡ଼ା କଲ ।
ନେଇ ଦିବ୍ୟ ପୀଠପ୍ରାନ୍ତେ ବସାଇ ଆଦର । ୨୪୮୨ ।
ତାହାଙ୍କର ପାଦପଦ୍ମ ସେ ଗୁଣୀ ପ୍ରେମରେ ।
ପଖାଳି ସୁନିର୍ମଳ ଜଳରେ ନିଜ କରେ । ୨୪୮୩ ।
ପୁଣି ପଖାଳିଲ ରାମଚରଣ ବସ୍ତ୍ରରେ ।
ଯାହା ନିହିତ ଶିବ-ହୃଦୟ-କମଳରେ । ୨୪୮୪ ।
ମଣିଖଚିତ ହେମପାତ୍ରମାନ ପକାଇ ।
ପରେ ସୂପକାରମାନେ ଅତି ବେଗ ହୋଇ । ୨୪୮୫ ।
ପରଷିଲେ ଅନ୍ନ ଘୃତ ଚଳୁ ଅନନ୍ତର ।
ଦେଲେ ସୂପ ଶାକାଦି ସେମାନେ ତ ତତ୍ପର । ୨୪୮୬ ।
ବହୁବିଧ ପିଷ୍ଟକ ନାନାବିଧ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ।
ଯେତେ ବଢ଼ା ହେଲା ତା କେ କରିବ ଗଣନ ? ୨୪୮୭ ।
ରସ ପଟ୍‌କମ୍ବୁ ଲୁଚୀ ଏକରୁ ଅଧିକ ।
ସ୍ୱର ପ୍ରକାର ଆହାର ସୁସ୍ୱାଦୁ ଅଧିକ । ୨୪୮୮ ।
ତେବେ ନାରୀଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣପିଣ୍ଡିରେ ମଣ୍ଡିଲେ ।
ପ୍ରବୋଧ ବାକ୍ୟ ନାମରେ ଗାଳି ଗାନ କଲେ । ୨୪୮୯ ।
ସେ କାଳ ଗାଳି ଶବ୍ଦେ ମନେ ମୋଦ ଦିଏ ।
ମନ ଦିଏ ଦିଏ ମନ ତାଳବେଣୀ ହୁଏ । ୨୪୯୦ ।
ପ୍ରମୋଦେ ସର୍ବେ ଭୋଜନ ସମାପନ କଲେ ।
ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସୁଗନ୍ଧ ଜଳେ ଆଚମିଲେ । ୨୪୯୧ ।
କନକ-ତବକ ତାମ୍ବୂଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ ।
ତଦନ୍ତେ ବାନ୍ଧବେ ବସାକୁ ଗମିଲେ । ୨୪୯୨ ।

ସିଂହର ବନ୍ଧୀ ଦୂରନ୍ତ ରୂପେ ରହିବେ ।
ପ୍ରବଞ୍ଚାଇଁ ବୃଥା ଫଳ କିବ ଦୋଷରେ । ୧୪୯୩ ।
ବଡ଼ାଳ ମୁଖରୁ ବାଘ ଭର୍ଷି ଆନ ସୃଷ୍ଟି ।
ଜୁଆରେ ଅଭୁତ ଅପୋଷ୍ଣ ନ୍ୟାୟୀ । ୧୪୯୪ ।
ଅନନ୍ତରେ ପ୍ରାଣୀଙ୍କା ଗମନ କରେ ।
ବନ୍ଧୁ ବଡ଼ ପାପ ପଣାମ ଅବେ । ୧୪୯୫ ।
ଦୋଷର ଅବେ ଶୁଣୁ ମୁନିବର ଭରତ ।
ସେ ପାପ ଦେବାକୁ ମୁଁ ଜାଣୁଛି ମନେ । ୧୪୯୬ ।
ଏ ଶୁଣି ସେ ତୋଷରେ କୋଟ୍ରେ ମୁଦିରେ ।
ଦୌଡ଼ିଲ ବାଘଦେବାଦ ଅଇଲେ ସୋଦରେ । ୧୪୯୭ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣରେ ରଖିଲୁ ବସାଇ ସ୍ୱୟଂ ।
ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ଦେଇ ସ୍ତୁତିକଲ ଯେତ୍ରୁ । ୧୪୯୮ ।
ପ୍ରବୋଧ ଯେତ୍ର ସେବକ ବଧେ କ୍ଷଣେ ।
ପୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯେତ୍ରୁ ବନ୍ଦନା କରେ । ୧୪୯୯ ।
ପରେ ସେ ପ୍ରଭୁରେ ଦେଖ ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ।
ଦେବୀ ଭବନ ଅନ ବାହନ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ । ୧୫୦୦ ।
ଏବେ କୃଷ୍ଣ ହେଲ ଲବେ ଜପୁ ଜପୁ ଜବ ।
ଏତେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସେ ବନ୍ଧୁରସବୃକ୍ଷ । ୧୫୦୧ ।
ଦଣ୍ଡବତ ପୁଣି ପୁଣି ବୈଦେହୀପଦଙ୍କୁ ।
ପ୍ରଣମି ବୋଇଲେ ଏବେ ଦେବ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ । ୧୫୦୨ ।
ଅବେ ମୁନି ! ଶୁଣ ନୃପ ବନ୍ଦୁ ଅବତ ।
ଏ ଲୋକ ପ୍ରବୋଧ ରାଜର୍ଷି ଶରଣ । ୧୫୦୩ ।
ଦୁଷ୍ଟ ସେ ଜନକ ଏହି ପ୍ରେମରସ ଲଭେ ।
ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ହେଲ ବାଦେ ପ୍ରତାପ ଲଭେ । ୧୫୦୪ ।
ସେ ନୃପ ପ୍ରଜନ ପାଶ ପାଦୁ ରହିବ ।
ଜନକପ୍ରେମାନନ୍ଦ ପାଇ ନ ପାରିବ । ୧୫୦୫ ।
ସୋତାରେ ଜନକରେ ଭଗବାନ ଜନେ ।
ହେଲ ଭବ ଅନ୍ତେ ସମ୍ପଦେ ପ୍ରଜନେ । ୧୫୦୬ ।

ତେଣୁ କୋଶଳନାଥ ଅଛୁ କେତେକ ଦିନ ।
ରହୁ ବୋଲି ସବୁଙ୍କ ମୁଖୁଁ ଏକ ବଚନ । ୨୫୦୭ ।
ବିଦେହେ ବରଜାତମାନେ ପ୍ରେମପାଶରେ ।
ବନ୍ଧ ହୋଇ ରହନ୍ତେ କେତେକ ଦିନ ପରେ । ୨୫୦୮ ।
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଶତାନନ୍ଦ ଦିନେ ଜନକଙ୍କୁ ।
ସାମେ ବୋଧ କଲେ ଦେବା ପାଇଁ ବିଦାୟକୁ । ୨୫୦୯ ।
ସେ ସମ୍ମତ ହୋଇ ସ୍ୱମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କି କୋଶଳେଶ ।
ପ୍ରୟାଣ ପ୍ରକଟିବାକୁ ଦିହଲେ ଆଦେଶ । ୨୫୧୦ ।
ଶୁଣନ୍ତେ ସେ ପ୍ରକଟନ ସବୁର ବଦନ ।
ଦୁଃଖରେ ମ୍ଳାନ ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ କଞ୍ଜ ଯେସନ । ୨୫୧୧ ।
ବରଜାତ ମେଲ୍ଲଣିରୂପେ ନାନା ପିଷ୍ଟକ ।
ଫଳ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଯୌଟକ । ୨୫୧୨ ।
ଦିଗ୍‌ଗଜସମାନେକଗଜଦାସୀଦାସାଳି ।
ଘୋଟକସମୂହ ଶିବିକାରଥପାଳି । ୨୫୧୩ ।
ଦିବ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର ଭୂଷଣ ବହୁ ରତ୍ନ କାଞ୍ଚନ ।
ଯେତେ ପ୍ରେରନ୍ତ ତାହା କରିବ କେ ବର୍ଣ୍ଣନ ? ୨୫୧୪ ।
ସେମାନଙ୍କୁ ବିଲୋକି ନିଜ ସମ୍ପଦ ନ୍ୟୂନ ।
ବୋଲି ଗଣେ କଲେ ଲୋକପାଳେ ମୁଖ ମ୍ଳାନ । ୨୫୧୫ ।
ଜନକ ସାଦର ଦଇ ସବୋପକରଣ ।
ଦଶରଥ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ କରନ୍ତେ ପ୍ରେରଣ । ୨୫୧୬ ।
ବରଜାତଙ୍କ ଯାତ୍ରା ଉଦ୍ୟ ଜାଣି ସକଳ ।
ସ୍ତ୍ରୀକାନ୍ତସ୍ଥାନ ଜାତ ମାନ ପଦ ଅତୁଳ । ୨୫୧୭ ।
ମାତା ସୀତାଙ୍କୁ କୋଳରେ ଧରି ପ୍ରେମେ ଗଣ୍ଡ ।
ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ହୋଇ ପଥ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଖଣ୍ଡ । ୨୫୧୮ ।
ବୋଲି କଲ୍ୟାଣ କରି ଶ୍ୱଶ୍ରୂ ଶ୍ୱଶୁର ଗୁରୁ ।
ସେବାରତା ହୋଇ ପତିବେଦନବଶିନ୍ତୁ । ୨୫୧୯ ।
ତାଙ୍କ ସୁଖ ଜାଣି ସଦା ହେବ ସେ ଥରେ ।
ବୋଲି ଚୁମ୍ବିଲେ ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ରରେ । ୨୫୨୦ ।

ସଖୀଏ କୁମରଙ୍କ ତୋଳ ଦେ ଗୋଡେ ।
ମାନ୍ତ୍ରମନ୍ଦ ହୁନ ଭ ବୋଲରେ ଏଣ୍ଡୁବେ । ୨୫୨୧ ।

ପରେ ସେଠ ସମ୍ଭାଳ ନାଗ୍ରତର୍ମ କୁସ୍ତଳ ।
ଜ୍ୱେରେ ଅଚଣାବ ଅନୁସ୍ରବ ଦର୍ଶବ । ୨୫୨୨ ।
ତେବେ ଶେଷ୍ଟୁଭ-ଘାପ କୃପ ଛଳବ ।
ଗେଡେ ଦଡା ନେଦାରୁ ପଦ୍ମେ ଭଳତ୍ରବ । ୨୫୨୩ ।
ଭାବ ଅନୁଗ୍ରବ ଭଣ୍ଡ ସୁରବୀଓଗ୍ରିତ ।
ହୋଇ ଯେମାନଙ୍କର ଲୋକ-ବଶୀଭୂତ । ୨୫୨୪ ।
ଭଏ ଭଏ ହରବେ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ପାଡଶ ।
ଅମେ ହେରୁ ଅନୁର ନେଇ ଦେଖି ମୁଣ୍ଡ । ୨୫୨୫ ।
ତେବେ ଶଣ ଛଳିବେ ରୋଗୀ ପୁଥାସ୍ତ୍ରାଦନେ ।
ମୁକ୍ତ ହେବା ପର ହେବା ଏହାଙ୍କ ଦର୍ଶନେ । ୨୫୨୬ ।

ଅନେ ବୋଲନ୍ତେ ଦେବ ଭକ୍ତ ପରଶ ।
ପର ଏହଙ୍କ ଦେଖ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂତ ହୋଇବା । ୨୫୨୭ ।
ସକ୍ରମ ଶେଷାନ୍ତ ମାଳା-କୁସୁମ ।
ଶେଷ୍ଟୁଭଙ୍କ ଶର୍ଶନେ ହେଉ ଅଣ । ୨୫୨୮ ।
ଏବେଧ ନନ୍ଦୁଭ ହେବ ପାଦ ଘାଉ ।
ପଡିବେ ଭଳତ ନଗରେ ସୁବଣ୍ଣ । ୨୫୨୯ ।
ଯେ କୁଦରଙ୍କୁ ଦେଖି ଏଣ୍ଟରେ ହେଉ ।
ସ୍ନୁଡି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେଇ ପେର୍ଡୁ ଅନନ୍ତ । ୨୫୩୦ ।
ଭକ୍ତଳଙ୍କରେ ସ୍ନେହଭକ୍ତି ପୁଚିବେ ।
ଭଲ ଭ ନ ଅଏ ସୁଦେ ବାଲୁକା ପୂରବେ । ୨୫୩୧ ।
ଚରୁବେ ଅନ୍ୟ ମୁନ ବାଳକୁ ଶେଷ ।
ଭୋଗିବେ ଶତ୍ରୁଯୁକ୍ତ ସ୍ନେହଳ ଭଳବ । ୨୫୩୨ ।
ସ୍ନା ହୋଇ ପ୍ରଭାତି ସ୍ନେହ ଭନ୍ତୁକୁ ।
ସାହ୍ରଭ ଭ ଅଭ ଦେବେ ପାଗ ଶତ୍ରୁ । ୨୫୩୩ ।
ଶେଷୁ ଅନୁକୁ ତୋଷଦେବେ ଏଣ ଦାସ ।
ଅନୁବେ ବନ୍ଧୁଜନ ଲବତେ ଭକ୍ତିଯାଇ । ୨୫୩୪ ।

ସେମାନେ ଦୁଃଖାକୁଳା ହେଲେ ଶୁଣି ସେ ବାଣୀ ।
କେତେକ୍ଷଣ ପରେ ନିଜ କୁମାରୀଙ୍କି ଆଣି । ୨୫୩୫ ।
ପ୍ରେମଭରେ କୋଳ କରି ଜାମାତାଙ୍କ କରେ ।
ସମର୍ପି କହିଲେ ବନ୍ଧୁବିଧେ ବିନୟରେ । ୨୫୩୬ ।
ବିଶେଷରେ ସୀତା-ମାତା ଉଦ୍ଦେଶି ସମନ୍ତ୍ର ।
କୋମଳରେ ବୋଇଲା ପ୍ରଭାଷି ବିନୟୁକ୍ତ । ୨୫୩୭ ।
ତୁମ୍ଭେ ତ ଭବପ୍ରିୟ ଗୁଣଙ୍କ ବିଙ୍କର ।
ପରିପୂର୍ଣ୍ଣକାମ କୃପାମୟ ଦୋଷହର । ୨୫୩୮ ।
ଏ ମୋ ଦୁହିତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲଳିତା ପାଳିତା ।
କୁମାରୀ ସୁକୁମାରୀ ଲୋକଜ୍ଞାନରହିତା । ୨୫୩୯ ।
ଏ ତ ତୁମ୍ଭ ଗୃହସ୍ଥ ଏହା ଦୋଷ ନ ଧର ।
ଏହାକୁ ସଦା ପରିପାଳ ଭଲେ ଆଦର । ୨୫୪୦ ।
ଏତେ ଶୁଣି ସୁପ୍ରୀତ ହୋଇ ରଘୁନନ୍ଦନ ।
ଉଚିତ ପ୍ରତ୍ୟୁକ୍ତିରେ ତୋଷିଲେ ଶାଶୁମନ । ୨୫୪୧ ।
ପରେ ଶାଶୁମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତରେ ଗୃହସ୍ଥଇ ।
ପ୍ରଣାମ କରି ଗଲେ ବିଦାୟକୁ ନେଇ । ୨୫୪୨ ।
ତାହାଙ୍କ ବିନୟ ଶୀଳ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବାହୁନି ।
ସନ୍ତୁଷ୍ଟା ହେଲେ ସବୁ ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀ । ୨୫୪୩ ।
ରାଣୀଏ କୁମାରୀଙ୍କି ପ୍ରେମେ କୋଳେ ଧରନ୍ତି ।
ସଖିଙ୍କ କୋଳେ କେତେକ୍ଷଣ ପରେ ଅର୍ପନ୍ତି । ୨୫୪୪ ।
ପୁଣି କୋଳ କରନ୍ତି ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି ।
କର୍ଣ୍ଣପୁତ୍ରାଧେନୁ ପର ଅଥିର ହୁଅନ୍ତି । ୨୫୪୫ ।
ରାଣୀଏ ମାତ୍ର କାନ୍ଦୁଁଛ ସବେ ଶୋକାତୁର ।
ସମସ୍ତ ବିଦେହ ହେଲା କବା ଦୁଃଖାକର । ୨୫୪୬ ।
ହେମପିଞ୍ଜରସ୍ଥିତ ଶାରୀମାନେ ଅକୂଳେ ।
ଅହା ସୀତା, ଅହା ସୀତା, ବୋଲି ରଡ କଲେ । ୨୫୪୭ ।
ଗୋଠରେ ପଶୁପକ୍ଷୀ ସୀତା ବିହ୍ୱଳେ ଦୁଃଖୀ ।
ମୋ ଜନକ ଭେଦ ହୋଇଣ କେ ନ ଦେଖି । ୨୫୪୮ ।

ତେବେ ଅନୁଭବ ଅସ୍ତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣ କେଲେ ।
ଭଜନ ପ୍ରବେଶେ ବୈଦେହ୍ଯ ଧରାଯିବେ । ୧୪୪୯ ।
ଦୁଃଖ ଦର୍ଶନ ଉଷେ ଭାବ ସ୍ୱଭାବ—
ହୃଦୟ ରେଖ ଯେଉଁ ଗୋବର ଭସ୍ମ । ୧୪୫୦ ।
ଏକ ପଦାଗ୍ରୁ ଲେଖି ସେ ଦୁଃଖରୁ ତୋଳ ।
ଏହି ଦଶାପରୁ ଏହି ଏତେ ବେଳ ହେଲା । ୧୪୫୧ ।
ପରେ ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳରେ ପ୍ରବୋଧନ ହୋଇ ।
ସନ୍ତୋଷର ଉଦୟ ବ୍ରହ୍ମ ଅଗାଧ । ୧୪୫୨ ।
ତୁମଙ୍କି ସଂଯୋଗ ସେ ପଢ଼ିବେ ।
ତାହାରେ ସଂଯୋଗ ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତରେ । ୧୪୫୩ ।
ଯେ ଭାବରେ ସତେ ସେବାର ହୃଦୟ ।
ଯୋଗର ତୁମଙ୍କ ସନ୍ଦେହାସ୍ପଦ । ୧୪୫୪ ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣନଙ୍କ ଦେଖିବେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ।
ସମ୍ପାଦନାରେ ଅତ୍ୟାଚାର ପୂର୍ଣ୍ଣ । ୧୪୫୫ ।
ତୁମଙ୍କର ଏକ ପଦ ପାଇବେ ।
ଏହି ଯୋଗ ଜାଣ ସେ ଏକେ ଅନ୍ତରେ । ୧୪୫୬ ।
ଜନକ ସଖୀ ଉତ୍ସବେ ଅନୁରାଗ ।
ସେ ତୁମଙ୍କ ଏହି ଦେହ ଅର୍ପଣ । ୧୪୫୭ ।
ପରେ ଦଶବନ୍ଧ ଦେହକୁ ସଂଯୁକ୍ତ ।
ଜାଣନ୍ତି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ହୃଦୟ ଏବେ । ୧୪୫୮ ।
ଏହି ପଦେ ସଙ୍ଗ ସଂବାଦ ପରେ ।
ଅନେକ ସେ ଭକ୍ତଙ୍କ ଶରଣ । ୧୪୫୯ ।
ତାହା ପରେ ଏହିକ୍ଷେ ଜାଣିବେ ନାହିଁ ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସେବେ ହେବେ ଭକ୍ତ । ୧୪୬୦ ।
ତେବେ ଦୁଃଖ ହେବ ମୁକ୍ତି ଏବେ ।
ଅନୁଭବେ ଜଗତ ଭାବ ଏହି ଜାଣିବେ । ୧୪୬୧ ।
ଯେ ରୂପ ଜନଗ୍ରେ ସବୁ ଜନଙ୍କୁ ଦେଖିବ ।
ନାନା ଦଶେ ତୁମ୍ଭ ଏହି ଉଦ୍ଧବ ଦେବ । ୧୪୬୨ ।

ସେମାନେ ଫେରିଲେ ନୃପ-କୀର୍ତ୍ତି ଗାଇ ଗାଇ ।
ଶ୍ରୀରାମ-ମନୋହର-ରୂପକୁ ଧ୍ୟାଇ ଧ୍ୟାଇ । ୨୫୬୩ ।
ପରେ ପ୍ରମୋଦଚିତ୍ତେ ଦଶରଥ ଚଳିଲେ ।
ସାନୁଚର ଜନକ ତାଙ୍କୁ ଅନୁସରିଲେ । ୨୫୬୪ ।
ଫେର ବୋଲି ବାରମ୍ବାର କୋଶଳନାୟକ ।
କହିଲେହେଁ ନ ଫେରେ ସ୍ନେହାସକ୍ତ ଜନକ । ୨୫୬୫ ।
ତେବେ ବାହନରୁ ଦଶରଥ ଓହ୍ଲାଇଲେ ।
ସମ୍ବନ୍ଧୀଙ୍କ କୁଣ୍ଢାଇ ଫେର ଏଥି ବୋଇଲେ । ୨୫୬୬ ।
ତେଣୁ ସେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଦଶରଥଙ୍କୁ ନମି ।
ବଶିଷ୍ଠାଦି ମୁନିଙ୍କି ଭକ୍ତିସହ ପ୍ରଣମି । ୨୫୬୭ ।
ତାଙ୍କରେ ଅଦୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଜାମାତାଙ୍କ ଭତ ।
ଯାଇ ଗ୍ରହଣକଲ ତାହାଙ୍କ ଅନୁମତ । ୨୫୬୮ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି ବୋଇଲେ ଏମନ୍ତ ।
ହେ ରାମ ! ତୁ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଅଚ୍ୟୁତ ଅନନ୍ତ । ୨୫୬୯ ।
ମୁନି-ଶିବ-ମାନସ-ମାନସ-ହଂସ ତୁହି ।
ତୋତେ କି ସ୍ତୁତି କରିବ ଅଜ୍ଞାନୀ ତ ମୁହିଁ । ୨୫୭୦ ।
ତୁ ମନୋବାକ୍ୟାଗମ୍ୟ ତର୍କରୁ ମଧ୍ୟ ଦୂର ।
ନେତି ବୋଲି ମାତ୍ର ବେଦ କହେ ତୋ ଆକାର । ୨୫୭୧ ।
ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ଗୁଣାକର ।
ତୋତେ ଜାଣେ କାମାଦିବର୍ଜିତ ଯୋଗିବର । ୨୫୭୨ ।
ତୁ ସର୍ବବ୍ୟାପକ ସର୍ବସୁଖମୂଳ ମୋର ।
ନୟନ-ଗୋଚର ହେଲୁ ହେ ଜଗଦାଧାର । ୨୫୭୩ ।
ଯଏ ଅନୁକୂଳ ହେଲେ ଶିବ ତ ଈଶ୍ୱର ।
ଜାତ ଜନ ଭଏ ମୋତେ ଭଲ ଗୁରୁତର । ୨୫୭୪ ।
ତୋ ଗୁଣ ମୋ ସଂଖ୍ୟା କଲେ ବାଣୀ ଅନନ୍ତ ।
କୋଟିଏ କଳ୍ପ ବର୍ଣ୍ଣିଲେ ହୋଇବ କି ଅନ୍ତ ! ୨୫୭୫ ।
ତୋରେ ଅନ୍ତ ହେଲେ ସ୍ଥାନ କେବା ଜନର ।
ଦଶା ତୁହି ଅଟୁ ବୋଲି ବୋଧ ମୋହର । ୨୫୭୬ ।

ଦେଖୁ ବାହ୍ୟର ଏବେ ଯେତେ ଘରେ ଦ୍ଵାର ।
ଦେହେ ଯେ ଯେ ଭଳ ନ ବୁଝ ଭୋ ସାର । ୨୪୭୭ ।
ଏଣୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେହ ବଣୀ ଶ୍ରେଣୀ ।
ଅଳ ଲୁପ୍ତ ହୋଇ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବ-ବହୁଆ । ୨୪୭୮ ।
କ୍ଷେତ୍ର ଚିତ୍ତ ଦେହୁ ସ୍ଵାମିଙ୍କ ବଚନ ।
ସ୍ଵରୂପ ଜଗତେ ଭଲ ଅଛ ଜ୍ଞାନ । ୨୪୭୯ ।
ତହିଁରେ ବନ୍ଦନା ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ପ୍ରଭେଦ—
ସବେ ଲୁପ୍ତ ହେବ ଏହ ଅପବାଦ । ୨୪୮୦ ।
ତାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରେ ସ୍ଵାମିଙ୍କୁ ଦେଇ ।
ଜମି ପୁଣି ଦେଇ ହୋଇ ତା ଉଦ ଘଇ । ୨୪୮୧ ।
ଦେବଙ୍କ ହେଲ ମୂଳସ୍ଥ । ଦର୍ଶନ ଲୁପ୍ତ ।
ସମସ୍ତ ଭାବର ଦେବ ସ୍ଵାଧ ଯୋଗେ । ୨୪୮୨ ।
ତେଣୁ ମୂଳ ଯେ ବାହି ନ ପଡ଼ ଉଚ୍ଚାରେ ।
ଲୁପ୍ତ ଦେଖିଲେ ସେ ସବୁ ଅସ୍ତ୍ର ଦେହେ । ୨୪୮୩ ।
ଏତେ ଦେବ ପୁଷ୍ଟ ପୁଣି ପ୍ରଣାମି ଭୌଜନ ।
ଅର୍ପଣ ବର ସେ ଭଲ ଜଳ ସୁଖେ । ୨୪୮୪ ।
ଦେହର ଅନାଚାର ଏବେ କହନ୍ତି—
ଦଶାର ସଂସାରରେ ଭକ୍ତେ ପ୍ରମାଣ । ୨୪୮୫ ।
ବାହାର ସ୍ଥାନବାସିଙ୍କ ସ୍ଵର୍ଗପରୁ ।
ଦେଖି ତେଜ ଦେବ ଭଜ ଲଭ ନେଇବୁ । ୨୪୮୬ ।
ଠାରେ ଠାରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ସ୍ଥାନେ ବସା ଦେଇ ।
ଯୋଗର ସୈନ୍ୟ ଦର୍ଶନ ଦେ ଯୋଗ ଦେଇ । ୨୪୮୭ ।
ପଞ୍ଚମିର ହୃଦରେ ଅଟେଯା ରଚେ ।
ଦେହ ଯେ ଲକ୍ଷ୍ୟର ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଭେଦ । ୨୪୮୮ ।
ଦେବଗଣ-ବାର୍ତ୍ତା ସ୍ଵର୍ଗ ଅଟେ ଯାଉଛନ୍ତି ।
ସୁନ୍ଦର ଦେବେ ଅନନ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ । ୨୪୮୯ ।
ସାଧୁ ଜଗ ଦେଖ ସବୁ ସ୍ଥାନ ଭାବ ।
ଅନୁଭୂତି ଦେଖ ଭେଦ ସେବା ଦେଖବେ । ୨୪୯୦ ।

ହାଟ ବାଟ ନଗ୍ରେ ପୁରଦ୍ୱାର ମଣ୍ଡିଲେ ।
ବିବିଧ ବିତାନ ଧ୍ୱଜ ତୋରଣ ବାନ୍ଧିଲେ । ୨୫୯୧ ।
ସଫଳ ରମ୍ଭାପୂଗବ୍ୟୂହାଦି ବୃକ୍ଷ ଭଲେ ।
ରତ୍ନାଳବାଳିକାଳେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ରୋପିଲେ । ୨୫୯୨ ।
ସ୍ଥାପିଲେ ଧନ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ପ୍ରତି ଦ୍ୱାରରେ ।
ଅଯୋଧ୍ୟା ପୁରୀ ଶୋଭା ଦେବଙ୍କ ମନ ହରେ । ୨୫୯୩ ।
ନହରର ମଣ୍ଡନ କେ କରିବ ବର୍ଣ୍ଣନ ?
ତା ମଦନମୋହନ ମନୋନେତ୍ରବନ୍ଧନ । ୨୫୯୪ ।
ଶ୍ରୀ ସୀତା-ରାମ-ଦର୍ଶନ ଲାଳସରେ ଲୁବ୍ଧି ।
ସମ୍ପତ୍ତି ଶୁଭ ଶକୁନ ମନୋଜ୍ଞତା ସିଦ୍ଧି । ୨୫୯୫ ।
ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ହୋଇ ତହିଁ ଥିବା ପ୍ରକାରରେ ।
ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ ଦର୍ଶକ-ମାନସରେ । ୨୫୯୬ ।
ଶୋଭାଙ୍କିତ ରତ୍ନବେଶୀ ପୁରବାସିନୀମାନେ ।
ଅର୍ଘ୍ୟ-ସ୍ଥାଳୀ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ଧରି ଏକତାନେ । ୨୫୯୭ ।
ଅନେକ ରୂପଧାରିଣୀ ସରସ୍ୱତୀ ପରି ।
ମଙ୍ଗଳ ଗାନ କରନ୍ତି ଶସ୍ତ୍ରାର ମଧୁରୀ । ୨୫୯୮ ।
ନହରର କୋଳାହଳ ଅଟେ ଅଦ୍ଭୁଶ ।
କୌଶଲ୍ୟାଦି ରାଣୀଗଣ ପ୍ରେମରେ ବିବଶ । ୨୫୯୯ ।
ଚତୁର୍ବର୍ଗ ପାଇବା ନିତ୍ୟ ଦରିଦ୍ର ପରି ।
ବଣୀଏ ଟଙ୍କେ ଅତି ମୋଦାନ୍ୱିତ ଭରି । ୨୬୦୦ ।
ଗଣେଶ ମହେଶଙ୍କୁ ପୂଜି ବିପ୍ରଗଣଙ୍କୁ ।
ଅତି ତୃପ୍ତ କଲେ ଦେଇ ଦାନଦକ୍ଷିଣାକୁ । ୨୬୦୧ ।
ସେମାନେ ପ୍ରେମରେ କଲେ ମଙ୍ଗଳ-ଘୋଷଣା—
ଧ୍ୟାନ ଦ୍ରବ୍ୟସମ୍ଭୂ କଲେ ସଙ୍ଘଟନ । ୨୬୦୨ ।
ତାହାଙ୍କ କରେ ହେମଦୀପାଳୀଫଳ ଯୁତେ ।
ନାନାବିଧ ମଙ୍ଗଳବାଦ୍ୟ ମଧୁର ବାଜେ । ୨୬୦୩ ।
ତହିଁ ସୁ ଶିତ କନକ ପୂର୍ଣ୍ଣ-କୁମ୍ଭମାନ ।
ମାଳିକ ଫଟିକ ପର ପଟ-ପ୍ରଦୀପକ । ୨୬୦୪ ।

ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଧୂପ ବର୍ତ୍ତି ସ୍ତବଣ ଗଜଦାଳ ।
ପୂର୍ବକୁ ପଦ୍ମ ପୂର ଲସେ ଦେବାଳ । ୨୨୦୫ ।
ବଳ୍ପନେଇ ସ୍ପର୍ଶମେଳଣ ଅନୂପ ।
ପନ୍ଥର ସ୍ଵଦେଶ ଏଳେ ଦୃଷ୍ଟି ଅପ । ୨୨୦୬ ।
ଯୌବନପର୍ଶ୍ଚି ଭୂମିପଦର ଭେଦ ।
ଘଟେ ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରୀତ ବେଦାବଳୀ । ୨୨୦୭ ।
ପୂର୍ବର ଏଣ ମୂଳର ଯେ ଦାନରେ ।
ବର୍ଣ୍ଣ ଦେଶରେ ଏବେ ପ୍ରବେଶିବେ ପୂରେ । ୨୨୦୮ ।
ଦଶରଥ ନୃପ ଗୌରୀ-ପଦେ-ସଂଶୟ ।
ଅପଦ୍ଧାର ପଦ୍ମ ଅପରା ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା । ୨୨୦୯ ।
ଗଗନ ଲୋକମାନ ପ୍ରଭାବ ପଶିବେ ।
ଦଶ-ମାସଧେ ଘର ଅଘଟଣ ଗାଇବେ । ୨୨୧୦ ।
ମୂଳେ ମୂଳ ବଣି ଦୂଦୂର ବନବେ ।
ଆଦ୍ୟତ୍ର ସାନ ଦେ ପ୍ରଭୁରେ ନଂଜେରେ । ୨୨୧୧ ।
ଦେବପଦେ ଜନ୍ମାଦେ ଗଗନ ପୂରବ ।
ମୂଦନଦେବ ସ୍ତୁତେ ତେବ ସ୍ମରୁଣବ । ୨୨୧୨ ।
ପୂର୍ବନରେ ନୃପକୁ ପ୍ରୀତି ଘେନାକୁ ।
ଦେଖି ଅନରେ ବନ୍ଦ ପୃଥ୍ଵୀର ପାଦକୁ । ୨୨୧୩ ।
ସଂସାର ସୂଚନ ଜନ୍ମଭୂମି ଦେବ ।
ସଞ୍ଜୀବ ଦୂପକୁ ଅଭେ ଦେଦବେ । ୨୨୧୪ ।
ପୁଣି ଚିତ୍ତାନର ଦେଶ ସେହ ପଦେ ।
ଦୂପଙ୍କ ରୂପ ମୂର୍ତ୍ତି ପୁଲକେ ମନରେ । ୨୨୧୫ ।
ଏହେ ମୂଳ ପ୍ରଜନ୍ନ ନବ ବଧୂ ବରେ ।
ତେବ ତେବ ପ୍ରବେଶେ ନବ ପୁଷ୍ପରେ । ୨୨୧୬ ।
ସ୍ନେହ ଚନ୍ଦ୍ରେ ଅରି ଅଭ ଶୋଭ ପଦ ।
ଅଭ ଦେ ଦୂଷଣ ନେତ୍ର ଜନ୍ମସ୍ଥଳ । ୨୨୧୭ ।
ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଏହ ପୃଥ୍ଵୀ ଦେଖି ପ୍ରଭୁତା ।
ସୀମନ୍ତକୁ ପ୍ରୀତି ଆଦରତା । ୨୨୧୮ ।

ବୋଇଲେ ଏ ମୁରଲୀର ଉପମାନ ବାଣୀ ।
ଖୋଜି ଖୋଜି ନ ପାଇ ହୋଇବ ତ ବାପୁଣୀ । ୨୬୧୯ ।
ବେଦବିଧିପ୍ରକାରେ କୁଳାଗ୍ରବସ୍ତିରେ ।
ଅର୍ଘ୍ୟପାଦ୍ୟାଦି ବିଧାନ ସମାପନ ପରେ । ୨୬୨୦ ।
ପାଣି ପାହାଡ଼ା ଉଦରେ ବଧୂବରେ ଯାଇ ।
ପ୍ରବେଶିଲେ ଲଭେଚନେ ଅନନ୍ଦିତ ହୋଇ । ୨୬୨୧ ।
ସେଠାରେ ପିହାସନ ଗୃହସ୍ଥ ବିରଜିତ ।
ଯେମନ୍ତ ସତେ କି ମୀନକେତନ-ନିର୍ମିତ । ୨୬୨୨ ।
ସେ ପୀଠାଳରେ ବଧୂବରଙ୍କୁ ବସାଇଲେ ।
ମେଳେ ମଙ୍ଗଳାରୋପଣବିଧାନକୁ କଲେ । ୨୬୨୩ ।
ସଖୀଏ ବନ୍ଦୁଳୁପଣି ବସ୍ତ୍ର ଲଇଇ ।
ଅନାଦରେ ହେଲେ ବଧୂମୁଣ୍ଡିଙ୍କୁ ବନାଇ । ୨୬୨୪ ।
ଧନ୍ୟାନ ପରସ୍ପ ବେଦକି ଯେ ଶିବର ।
ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ଭନ୍ଦାଣ୍ଡ ଦୁଷ୍ପିକ ମୁଦ୍ର ନର । ୨୬୨୫ ।
ବାଣୀଙ୍କ ଶୁଭ କମ୍ବୁକୁ ପଦ୍ମେ ତୋଷ ଯେତେ ।
କାହୁଁ ଶତକୁଣ ତୋଷ ସଖୀଙ୍କର ଚେତେ । ୨୬୨୬ ।
ଏଥ ନଭରଣେ ଦୃଷ୍ଟିମୁହୂର୍ତ୍ତ ହଟିଳ ।
ବଧୂବରମାନେ ନୃତ୍ୟାକରେ ଏକୁଟେ । ୨୬୨୭ ।
ସମ୍ପଦ ବଢ଼େକ ଯେ ଦର୍ପଣ ଲଭକୁ ।
ମଦନ ଯେ ସ୍ମରିଲ ସୁମୁଖ-ସରୋଜକୁ । ୨୬୨୮ ।
ଲାଜ ବାହୀ ଦୂର୍ବା ଦେଇ ଦେହୁଁକୁ ଲର୍ଚ୍ଚିଲ ।
ପଞ୍ଚ ପୁଞ୍ଜ ସଖୀମାନେ ଲାଜ ପୂଜେଇଲ । ୨୬୨୯ ।
ସବୁ ମଙ୍ଗଳ ହେଉ ବୋଲି କରି ମଣିବେ ।
ଚଉଆସ୍ତୁ ବୋଲି ଦେବେ ରାଜନ୍ଦୁ ସ୍ତୁତିବେ । ୨୬୩୦ ।
ଯେ ବାଣୀ ସୁଣି ଯେତନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇବେ ।
ବାସ୍ତୁବିଧିକ ମୁଣ୍ଡକୁ ଗାଢ଼ ଲୁଚାଇ ଦେବେ । ୨୬୩୧ ।
ପଦ୍ଧଜଙ୍କୁ ଦେବିଷ ବନ୍ଦୁଳିପଣୀ ।
ଦମନ ଯାଚଣ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଦନ୍ଦଶୀ । ୨୬୩୨ ।

ସେମନ୍ତେ ପଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱପ ଯାଇ ।
ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନେ ତାର ବଢ଼ିବେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ । ୨୭୩ ।
ପୁରବାସୀ ସର୍ବେ ନୃପତାଙ୍କ ନକଟେ ।
ଚିନ୍ତ ଜୁଳନ୍ତି ସ୍ୱଗତ ତହିଁ ଦେବେ ହେଳ । ୨୭୪ ।
ଘରେ ଯା ମନ୍ଦିରେ ରେଣୀ ଭା ପରନ୍ଦେ ।
ସବେ ଲୁଣ୍ଠ ହୋଇ ଭଗ୍ନ ଭଗ୍ନ ଧୂଳ କରେ । ୨୭୫ ।
ତେବେ ଦେବଙ୍କ ଶୁଦ୍ଧ ତପ ସଦ୍‌ବଳେ ।
ସ୍ୱଚ୍ଛ ହେଉ ପ୍ରବେଶି ଆପଣା ପରେ । ୨୭୬ ।
ଏବଂ ଦର୍ଶ ରେ ଶୁଦ୍ଧ-ଚଡନାକାର ରେ ।
ବେଦବଦ୍ଧ୍ୟପରେ ହେମାକୁଳପଟରେ । ୨୭୭ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣୀଏ ସମ୍ପଦକୁ ତେଣି ଅନପରେ ।
ତଡ ପକାଇ ପୂଜା ରେ ବନ୍ଧୁପଥରେ । ୨୭୮ ।
ଲୋଚନ ଦେଇ ତୃପ୍ତ ରେନ୍ତେ ଦେବଙ୍କ ।
ନାନାବେ ଦେ ପୃଷ୍ଟ ରେ ଚାଳ ସନୋବଙ୍କ । ୨୭୯ ।
ରତ୍ନେ ଦେ ଦେଇ ଅନେକ ଦେବ ଜନେ ।
ତଥାପିନକୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣୀଏ ପୂଜା ପୂଜା ଦେଲେ । ୨୮୦ ।
ଯନ୍ତ୍ର ଓ ଚନ୍ଦନ ଦେଲେ ତେଲ ନଦୀରେ ।
ପୁଷ୍ପ ରେ ଭାବୁ ଦୟା ଦେଇ ଅନ୍ତଃପୁରେ । ୨୮୧ ।
ତାକୁ ଦେବେ ପରେ ବ୍ରହ୍ମ ମୁକ୍ତ ଯଜ୍ଞ ।
ବସ୍ତ୍ରରେ ପୂଜ ଦେହୁ ତତାଇବେଲୁଣ । ୨୮୨ ।
ଅନେକ ଦେବ ପ୍ରଦୀପ ସଂଶ୍ରୁ ଲକର ।
ସର୍ବଦେ ଚନ୍ଦ୍ରୁ ପୁଷ୍ପମାନ ମୂଳଚର । ୨୮୩ ।
ନେଇ, ଅନେ ଦେବ ଶିବା ବୃନ୍ଦ ଯନ୍ତ୍ରୀ ।
ଅନେକ ଶଙ୍ଖ ବାଦ୍ୟେ ପ୍ରବେଶିବ ତାର । ୨୮୪ ।
ସବୁ ନିକ୍ଷେପ ଭୂମ ତଥି ଭୂପତି ଜାଣ ।
ତୋଷିବ ଦେବ ଜନ ଲୁଣ୍ଠଣ ଦେବକୁ । ୨୮୫ ।
ଅଷ୍ଟ-ସିଦ୍ଧ-ଧାତ୍ରୀ-ଦୂତ ସଂସ୍କାର ।
ହୋଇ ଯନ୍ତ୍ର ରେ ପାଦ ମେଦ ବନ୍ଧୁ । ୨୮୬ ।

ସେବେ ବିବାହୋତ୍ସବ ସକଳେ ହୃଷ୍ଟ ହୋଇ ।
କୁସୁମାଞ୍ଜଳି ବୃଷ୍ଟିକରି ଦୁନ୍ଦୁଭି ବଜାଇ । ୨୬୪୭ ।
ସୀତାରାମଗୁଣଗଣ ପ୍ରେମେ ଗାଇ ଗାଇ ।
ସ୍ୱର୍ଗଧାମେ ପ୍ରବେଶିଲେ ଅକାଶରୁ ଯାଇ । ୨୬୪୮ ।
ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ସୁଚାରୁରୂପରେ ।
ଦଶରଥ ପ୍ରମୋଦ ପ୍ରବେଶି ଅନ୍ତଃପୁରେ । ୨୬୪୯ ।
ପତ୍ନୀଙ୍କ ମେଳେ ବସି ବଧୂଙ୍କୁ କୋଳେ ଧରି ।
ବାତ୍ସଲ୍ୟ ପ୍ରକାଶି ବହୁବିଧେ ଗେଲ କରି । ୨୬୫୦ ।
ବିବାହର ବିବରଣ ପୁଣି ଜନକର ।
ସମସ୍ତ ଗୁଣଜ୍ଞାନ ପ୍ରେମକାର୍ଯ୍ୟପ୍ରକର । ୨୬୫୧ ।
କର୍ଣ୍ଣନ୍ତେ ରାଣୀମାନେ ଏକ ଧ୍ୟାନରେ ଶୁଣି ।
ମହାନନ୍ଦକୁ ଲଭିଲେ ମନେ ଗୁଣି ଗୁଣି । ୨୬୫୨ ।
ପରେ ପୁତ୍ର ଜ୍ଞାତି ସହ ନୃପତି ବସିଲେ ।
ତେବେ ପାଞ୍ଚରାତ୍ରି ଉତ୍ସବ ହୋଇଲେ । ୨୬୫୩ ।
ମଙ୍ଗଳଗୀତମାନେ ଅବଧ ପୌରକରେ ।
ହୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଘୋଷିଲେ ପଥ ଗଳେ ଘରେ । ୨୬୫୪ ।
ଯେ ସମ୍ପଦେ ଏମନ୍ତ ମନୋହରଙ୍କ ସୁତ ।
ଯେ ଉଚ୍ଚାର ପ୍ରମୋଦ ଜୁଟୁଥିବ ପ୍ରତିଭ । ୨୬୫୫ ।
ତତ ବାଣୀ ଶୁଣି ସେହି ସଜ୍ଜନ ଗଣେ ଯେ ।
ଯନ୍ତ୍ର କରି ବଖାଣି ପାରିବେ କାହୁଁ କେବେ । ୨୬୫୬ ।
ଜନକନନ୍ଦନେ କି ମୁହିଁ କହି ପାରିବି କି ?
ଭୂମିସୁତା ସର୍ବ କହି ପାରେ କି ଭୂମିତ । ୨୬୫୭ ।
ତେବେ ରାଣୀଙ୍କ ଏକାନ୍ତେ ହୋଇଲା ଭୁବନ ।
ବଧୂ ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କ ଜନନୀ ଜାତ ପୁତ୍ର । ୨୬୫୮ ।
ଅରିଜିତ୍ର ତାହାଙ୍କ ଜନନୀ ଜାତ ଅଗ୍ରେ ।
ମନ୍ତ୍ରୀର ଏଥ ବହୁ ଅଙ୍କ ପଥ ଭୂମ୍ବ । ୨୬୫୯ ।
ଏବେ ତାଙ୍କୁ ପୁଷ୍ପ ଯୋଗେ ଲଭୁବା ।
ଏତେ ଦେହ ଦୃଷ୍ଟ କରି ମନକୁ ଯାଇ । ୨୬୬୦ ।

ଂରେ ସ୍ୱେଦଜଳରେ ପଦ୍ମବଦନ ।
ବହୁଥିଲେ କନକ-ପଦ୍ମ-ସମାନ । ୧୨୨୧ ।
ହଂସଚ୍ଛନ୍ଦପୁଣ୍ଡ ମୃଦୁ ଗୋ ସେବନ ।
ଶାନ୍ତି ଯୋଗ ଦୟ ଶୁଦ୍ଧ ବଇକୁଣ୍ଠାସନ । ୧୨୨୨ ।
ଏଣେ ମୂର୍ଚ୍ଛା ଯେବେ ମୂର୍ଚ୍ଛାଗତ୍ ବାଢେ ।
ମହାଦୁଃଖ ମଣିଲେ ପ୍ରଭାତ ଦେଖନ୍ତେ । ୧୨୨୩ ।
ସେହୁ ରେଖ ଦେଖିବାକୁ ସଖୀ ହୃଦ ବଳ ।
ଦେହୁବାକୁ ବଦନ ମୁଖଁ ଦୃଢ଼େ ଲର୍ଜ୍ଜ । ୧୨୨୪ ।
ହସ୍ତରୁ ନେଲ ମାଳ ଦୂରେ ରଖିଲେ ।
ଦ୍ୱାର ଯେଉଁଠାରେ ମନ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଧୁଥିଲେ । ୧୨୨୫ ।
ମାଳ ଏ ହସ୍ତରୁ ଯେବେ ପୁଣିଲେ ନେତ୍ର ।
ସେହିକ୍ଷଣେ ଚାହିଁବାକୁ ଲୋଚନ ନେତ୍ର । ୧୨୨୬ ।
ମସ୍ତକ ମୁଖାକୁ ଦୂରେଁ ଅବହୃଦୟ ।
ସେବକଯୋଗ ଦାନ ଅଙ୍ଗ ଦୁଃଖମୟ । ୧୨୨୭ ।
ଅନ୍ତରେ ରହୁଥିଲେ ସେ ଦୁଃଖ ଭୁଲିବ ।
ପେବ ନାରେ ତାହା ଉଦୁସ୍ ଅନୁଭବ । ୧୨୨୮ ।
ବସ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳ ମୁଖକର ବୃନ୍ଦାରୁ ଲୟେ ।
ନଖଦନ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ ହୃଦୟ ଶୁଭରବ । ୧୨୨୯ ।
ହୃଦୟ ହୃଦେଁ ଅନୁରୋଧ ବସନ୍ତ ଦେହ ।
ପଶ୍ଚାତେ ନବ ପୁଣ୍ୟ ଦେଖ ସେବାରତ । ୧୨୩୦ ।
ତୋ ପଦକମଳେ ମୁଖପଦ୍ମ ଭାବେ ।
ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖର ଦେଖନ୍ତୁ ଲଗିବ । ୧୨୩୧ ।
ଅବଲମ୍ବି ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀ ଶରୀରେ ।
ସ୍ମରଣ କରୁ ନେଇ ଚୋର ହରିବ । ୧୨୩୨ ।
ତୋ ଚରଣେ ପଡ଼େ ତ ଅନନ୍ତେ ଦେହ ।
ଏତେ ଅନୁଗରେ ଧନ୍ୟ ତୋ ମୁରଲୀ ଧ୍ୱନି । ୧୨୩୩ ।
ତୋତେ କ ଦେଖିବା ଦାନ ପୁଣ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଜନ ।
ସେହି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦୟା ଦୃଷ୍ଟି ନନ୍ଦ ନନ୍ଦନ । ୧୨୩୪ ।

ତେଣୁ ମୋର ବଚନ ପୂତ କରିବା ପାଇଁ ।
ତହିଁରୁ କିଛିମାନ ବର୍ଣ୍ଣିଲି ମନ ଦେଇ । ୨୭୦୩ ।

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ତ ଅପାର ପାରାବାର ।
କେଉଁ କବି ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣି ପାରେ କି ତା ପାର । ୨୭୦୪ ।

ଯେ ଶୁଭକର୍ମେ ଏହାକୁ ଶୁଣେ କିବା ଗାଏ ।
ସୀତାରାମ କୃପାରୁ ସେ ମଙ୍ଗଳକୁ ପାଏ । ୨୭୦୫ ।

ହରିଭକ୍ତିରସେ ମାତି ଲୋଭିଗଣ ଲଭିଲ ।
ତାହା ଜାଣି ଭକ୍ତିରେ ଏହା ରଚିଲି ମୁହିଁ । ୨୭୦୬ ।

ତନୁ ତ ମଳଗ୍ରସିତ କାଳ ତ କଠିନ ।
ନିତ୍ୟ ସୁଖ ପାଇବାକୁ ନ ଦିଶେ ସାଧନ । ୨୭୦୭ ।

ଏତେ ଜାଣି ଯେ ଜନ କରେ ହରିସ୍ମରଣ ।
ସେ ଅଟେ ଜ୍ଞାନବାନ ଧନ୍ୟ ତାର ଜନନ । ୨୭୦୮ ।

ଆରେ ମନ ! ମହା ମୋହ ନିଶାନ୍ଧକାରରେ ।
ବହୁ ସମୟ ଯାଏ ଶୋଇଲଣି ଗାଢ଼ରେ । ୨୭୦୯ ।

ଏବେ ହେଲେ ତୁ ଚେତ ଛାଡ଼ କପଟାଦିକି ।
ଭଜ ନିଷ୍ଟଳେ ପୁଣି ପ୍ରେମରେ ଶ୍ରୀହରିକି । ୨୭୧୦ ।

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ଅଟେ ମଙ୍ଗଳାୟତନ ।
ତହୁଁ ଯେ ସୀତା ରାମ ବିବାହକୁ ପଠନ । ୨୭୧୧ ।

କିମ୍ବା ଶ୍ରବଣ କରଇ ସେ ପାଏ ସକଳ ।
ସମ୍ପତ୍ତି କୀର୍ତ୍ତି ସନ୍ତତି ସନ୍ତୋଷ ମଙ୍ଗଳ । ୨୭୧୨ ।

ରାଧା ରମ୍ୟଲପନ-ସୁଧାକର-ଚକୋର ।
ଧୃତ-ପୀତାମ୍ବର ବରଦାସାକ୍ଷମନ୍ଦାର । ୨୭୧୩ ।

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧର ଧର ନବନୀତଚୋର ।
ନତବିଧି-ଶଙ୍କର ସମସ୍ତଲୋକାଧାର । ୨୭୧୪ ।

ସକଳଦୁରିତହର କରୁଣାସାଗର ।
ମୁନୀଶ-ବୃନ୍ଦ-ମାନସ-ସାରସ ଭ୍ରମର । ୨୭୧୫ ।

ବଦନ ଜିତ-ଶାରଦ-ରାକାନିଶାକର ।
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ଚିତ୍ତ ଜଳଜ ଭାସ୍କର । ୨୭୧୬ ।

ଶ୍ରୀ ତୁଳସୀ-ବିକ୍ରମ ରାମାୟଣବରର ।
ଆଦ୍ୟକାଣ୍ଡ ବିରଚିତ କୃପାରୁ ତାହାର । ୨୭୧୭ ।
ଶାଳିବାହନ ଶଙ୍କ ଶରବିଧୁ ଗଜେନ୍ଦୁରେ ।
ଏ ଆଦ୍ୟକାଣ୍ଡ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲା ଶୁଭରେ । ୨୭୧୮ ।

ଶ୍ରୀଗୋବିନ୍ଦମଞ୍ଜରିକାବଳି

ମୂଳଂ—ଭଜ ଗୋବିନ୍ଦଂ ଭଜ ଗୋବିନ୍ଦଂ । ଭଜ ଗୋବିନ୍ଦଂ ମୂଢମତେ ।
ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତେ ସନ୍ନିହିତେ କାଲେ । ନହି ନହି ରକ୍ଷତି ଡୁକୃଞ୍ କରଣେ ॥

ଅନୁବାଦ—ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଭଜ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଭଜ ।
ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଭଜ ମୂଢ଼ ! ସଦା ।
କାଳ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇବ ଯେବେ ।
ନ ରଖିବଟି ଡୁକୃଞ୍ କରଣେ ତେବେ ॥

ମୂ—ମୂଢ଼ ଜହୀହି ଧନାଗମତୃଷ୍ଣାଂ । କୁରୁ ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧିଂ ମନସି ବିତୃଷ୍ଣାଂ ।
ଯଲ୍ଲଭସେ ନିଜକର୍ମୋପାତ୍ତଂ । ବିତ୍ତଂ ତେନ ବିନୋଦୟ ଚିତ୍ତଂ ।୧।

ଅ—ମୂଢ଼ ! ତୁ ଛାଡ଼ ଧନାଗମତୃଷ୍ଣା ।
ମନରେ ଭର ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ବିତୃଷ୍ଣା ।
ନିଜ କର୍ମାର୍ଜିତ ଧନରେ ତୋହର ।
ଚିତ୍ତକୁ ରଞ୍ଜନ କରଟି ନିରନ୍ତର ।୧।

ମୂ—ନାରୀସ୍ତନଭରନାଭୀଦେଶଂ । ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ମାଗା ମୋହାବେଶଂ ।
ଏତନ୍ମାଂସବସାଦିବିକାରଂ । ମନସି ବିଚିନ୍ତୟ ବାରଂ ବାରଂ ।୨।

ଅ—ଯୁବତୀର କୁଚକୁ ନାଭୀଦେଶକୁ ।
ଦେଖି ତୁ ଲଭ ନା ମୋହାବେଶକୁ ।
ସେମାନ ପଳବସାଦି ବିକାର ଟି ।
ଚିତ୍ତେ ଉତ୍ତମରେ ତୁ ବିଚାର ତ ।୨।

ମୂ—ନଳିନୀଦଳଗତଜଳମତିତରଳଂ । ତଦ୍‌ବଜ୍ଜୀବିତମତିଶୟଚପଳଂ ।—
ବିଦ୍ଧି ବ୍ୟାଧ୍ୟଭିମାନଗ୍ରସ୍ତଂ । ଲୋକଂ ଶୋକହତଞ୍ଚ ସମସ୍ତଂ ।୩।

ଅ—ନଳିନୀଦଳଗତନୀର ଅନିଶ୍ଚଳ ।
ସେପରି ଜନ୍ତୁର ଜୀବନ ଚଞ୍ଚଳ ।
ରୋଗେ ଅଭିମାନେ ଜଗ ଆବୃତ ।
ସବୁ ଶୋକାହତ ବୋଲି ତୁ ଜାଣ ତ ।୩।

ମୂ—ଯାବଦବିତ୍ତୋପାର୍ଜନସକ୍ତ—ସ୍ତାବନ୍ନିଜପରିବାରୋରକ୍ତଃ ।
ପଶ୍ଚାଜୀବତି ଜର୍ଜରଦେହେ । ବାର୍ତ୍ତାଂ କୋଽପି ନ ପୃଚ୍ଛତି ଗେହେ । ୪ ।

ଅ—ନର ବିତ୍ତାର୍ଜନ କରିବାଯାଏ ।
ନିଜ ପରିବାରିଦର ଲଭୁଥାଏ ।
ଜିଇଁଲେ ତ ପଛେ ଜର୍ଜର ଦେହେ ।
ତା ବିଷୟକୁ କେ ନ ବୁଝେ ଗେହେ । ୪ ।

ମୂ—ଯାବତ୍ପବନୋ ନିବସତି ଦେହେ । ତାବତ୍ପୃଚ୍ଛତି କୁଶଳଂ ଗେହେ ।
ଗତବତି ବାୟୌ ଦେହାପାୟେ । ଭାର୍ଯ୍ୟା ବିଭ୍ୟତି ତସ୍ମିନ୍ କାୟେ । ୪ ।

ଅ—ପବନ ଥିବାଯାଏ ତୋ ଦେହେ ।
ତୋ କ୍ଷେମକୁ ବୁଝୁଥାଏ ଗେହେ ।
ବାୟୁ ଚଳିଗଲେ କାୟାପାୟେ !
ଭାର୍ଯ୍ୟା ଭୟ ପାଏ ସେ କାୟେ । ୫ ।

ମୂ—ଅର୍ଥମନର୍ଥଂ ଭାବୟ ନିତ୍ୟଂ । ନାସ୍ତି ତତଃ ସୁଖଲେଶଃ ସତ୍ୟଂ ।
ପୁତ୍ରାଦପି ଧନଭାଜାଂ ଭୀତିଃ । ସର୍ବତ୍ରୈଷା ବିହିତା ରୀତିଃ । ୬ ।

ଅ—ଅର୍ଥ ଅନର୍ଥ ବିଚାର ତୁ ସନ୍ତତ ।
ତହିଁରେ ସୁଖ ଲବ ନିଶ୍ଚେ ନାହିଁ ତ ।
ସୁତଠାରୁ ବି ଭୟ ଧନବାନଙ୍କର ।
ସବୁଠାରେ ଏ ରୀତିଟି ଭାସୁର । ୬ ।

ମୂ—ବାଳସ୍ତାବତ୍ କ୍ରୀଡାସକ୍ତ-ସ୍ତରୁଣ-ସ୍ତାବତ୍ତରୁଣୀରକ୍ତଃ ।
ବୃଦ୍ଧସ୍ତାବଚ୍ଚିନ୍ତାସକ୍ତଃ । ପରମେ ବ୍ରହ୍ମଣି କୋଽପି ନ ସକ୍ତଃ । ୭ ।

ଅ—ଖେଳେ ବାଳକ ଆସକ୍ତ ହୁଏ
ତରୁଣୀଠାରେ ତରୁଣ ରତ ହୁଏ ।
ଚିନ୍ତାଗହନେ ରତ ବୃଦ୍ଧ ହୁଏ ।
କେହି ବି ବ୍ରହ୍ମେ ଆସକ୍ତ ନୁହେ । ୭ ।

ମୂ—କା ତେ କାନ୍ତା କସ୍ତେ ପୁତ୍ରଃ । ସଂସାରୋଽୟମତୀବ ବିଚିତ୍ରଃ ।
କସ୍ୟ ତ୍ୱଂ ବା କୁତ ଆୟାତ-ସ୍ତତ୍ତ୍ୱଂ ଚିନ୍ତୟ ତଦିହ ଭ୍ରାତଃ । ୮ ।

ଅ—କେ ତୋହର ଜାୟା କେ ତୋ ସୁତ ।
ଏ ସଂସାର ତ ଅତ୍ୟନ୍ତାଦ୍ଭୁତ ।
କାର ତୁ କେବଣ ଥାନରୁ ଅଗତ ।
ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ଭଲେ ଭାଇ ! ବିଚାର ତ । ୮ ।

ମୂ—ସତ୍ସଙ୍ଗତ୍ୱେ ନିଃସଙ୍ଗତ୍ୱଂ । ନିଃସଙ୍ଗତ୍ୱେ ନିର୍ମୋହତ୍ୱଂ ।
ନିର୍ମୋହତ୍ୱେ ନିଶ୍ଚଳତତ୍ତ୍ୱଂ । ନିଶ୍ଚଳତତ୍ତ୍ୱେ ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତିଃ । ୯ ।

ଅ—ସତ୍ସଙ୍ଗତ୍ୱେ ନିଃସଙ୍ଗତ୍ୱଟି ।
ନିଃସଙ୍ଗତ୍ୱେ ନିର୍ମୋହତ୍ୱଟି । ।
ନିର୍ମୋହତ୍ୱେ ନିଶ୍ଚଳ ତତ୍ତ୍ୱଟି ।
ନିଶ୍ଚଳତତ୍ତ୍ୱେ ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତିଟି । ୯ ।

ମୂ—ବୟସି ଗତେ କଃ କାମବିକାରଃ । ଶୁଷ୍କେ ନୀରେ କଃ କାସାରଃ ।
କ୍ଷୀଣେ ବିତ୍ତେ କଃ ପରିବାରୋ । ଜ୍ଞାତେ ତତ୍ତ୍ୱେ କଃ ସଂସାରଃ । ୧୦ ।

ଅ—ବୟସ ଗଲେ କାମୁକତା କୋଉଁ ?
ଜଳ ଶୁଖିଲେ ପୁଷ୍କରିଣୀ କୋଉଁ ?
ଧନ ସରିଲେ ବାନ୍ଧବଗଣ କୋଉଁ ?
ତତ୍ତ୍ୱକୁ ବୁଝିଲେ ସଂସୃତି କୋଉଁ ? । ୧୦ ।

ମୂ—ମା କୁରୁ ଧନଜନଯୌବନଗର୍ବଂ । ହରତି ନିମେଷାତ୍କାଳଃ ସର୍ବଂ ।
ମାୟାମୟମିଦମଖିଲଂ ହିତ୍ୱା । ବ୍ରହ୍ମପଦଂ ତ୍ୱଂ ପ୍ରବିଶ ବିଦିତ୍ୱା । ୧୧ ।

ଅ—କର ନା ଧନଜନଯୌବନଗର୍ବକୁ ।
ପଲକେ କାଳ ହରେ ତ ସମସ୍ତକୁ ।
ଏ ମାୟାମୟ ନିଖିଳକୁ ଛାଡ଼ିଣ ।
ପାଅ ତୁ ବ୍ରହ୍ମସ୍ଥାନକୁ ଜାଣିଣ । ୧୧ ।

ମୂ—ଦିନଯାମିନ୍ୟୌ ସାୟଂ ପ୍ରାତଃ । ଶିଶିରବସନ୍ତୌ ପୁନରାୟାତଃ ।
କାଳଃ କ୍ରୀଡ଼ତି ଗଚ୍ଛତ୍ୟାୟୁ-ସ୍ତଦପି ନ ମୁଞ୍ଚତ୍ୟାଶାବାୟୁଃ । ୧୨ ।

ଅ—ଦିନ ନିଶି ସଞ୍ଜ ସକାଳ ବିଶେଷେ ।
ଶିଶିର ବସନ୍ତ ବି ପୁଣି ପୁଣି ଆସେ ।
କ୍ରୀଡ଼େ କାଳ ଗମେ ଆୟୁ ଘଟେ ।
ତେବେହେଁ ଆଶାନିଳ ନ ଛୁଟେ । ୧୨ ।

ମୂ—ଦ୍ୱାଦଶମଞ୍ଜରିକାଭିରଶେଷଃ । କଥିତୋ ବୈୟାକରଣସ୍ୟୈଷଃ ।
ଉପଦେଶୋଽଭୂଦ୍ ବିଦ୍ୟାନିପୁଣୈଃ । ଶ୍ରୀମଚ୍ଛଙ୍କରଭଗବଚ୍ଚରଣୈ । ୧୩ ।

ଅ—ଏ ଦ୍ୱାଦଶମଞ୍ଜରିକାଳ ଭଲେ ।
କୌଣସି ବୈୟାକରଣକୁ କହିଲେ ।
ବିଦ୍ୟାନିପୁଣ ଶ୍ରୀମଚ୍ଛଙ୍କର ।
ଭଗବତ୍ପାଦେ ହୋଇ କୃପାଭର । ୧୩ ।

ମୂ—କା ତେ କାନ୍ତା ଧନଗତଚିନ୍ତା । ବାତୁଲ କିଂ ତବ ନାସ୍ତି ନିୟନ୍ତା ।
ତ୍ରିଜଗତି ସଜ୍ଜନସଙ୍ଗତିରେକା । ଭବତି ଭବାର୍ଣ୍ଣବତରଣେ ନୌକା ।୧୪।

ଅ—ଧନଗତ ଚିନ୍ତାରେ ସଧ କାହିଁକି ?
ବାତୁଲ ! ତୋର ନିୟନ୍ତା ନାହିଁକି ?
ଜଗତେ ସଜ୍ଜନସଙ୍ଗତ ମାତର ।
ନୌକା ତରଣେ ଏ ଭବସାଗର । ୧୪ ।

ମୂ—ଜଟିଲୋ ମୁଣ୍ଡୀ ଲୁଞ୍ଚିତକେଶଃ । କାଷାୟାମ୍ବରବହୁକୃତବେଶଃ ।
ପଶ୍ୟନ୍ନପି ଚ ନ ପଶ୍ୟତି ମୂଢ଼ୋ । ହ୍ୟୁଦରନିମିତ୍ତୋ ବହୁକୃତବେଶଃ ।୧୫।

ଅ—ହୋଇ ବିକେଶ ସଜଟ ମୁଣ୍ଡୀ ଧୃତ ।
ରକ୍ତାମ୍ବର ଦଣ୍ଡି ବହୁବିଧରେ ସତ ।
ପାମର ଚାହିଁଣ ମଧ୍ୟ ନ ଚାହେଁ ।
ପେଟ ନିମନ୍ତେ ବହୁ ବେଶ ବହେ । ୧୫ ।

ମୂ—ଅଙ୍ଗଂ ଗଳିତଂ ପଳିତଂ ମୁଣ୍ଡଂ । ଦଶନବିହୀନଂ ଜାତଂ ତୁଣ୍ଡଂ । —୨
ବୃଦ୍ଧୋ ଯାତି ଗୃହୀତ୍ୱା ଦଣ୍ଡଂ । ତଦପି ନ ମୁଞ୍ଚତ୍ୟାଶାପିଣ୍ଡଂ । ୧୬ ।

ଅ—ଗଳିତାଙ୍ଗଙ୍କରେ ମୁଣ୍ଡପଳିତରେ ।
ବିଗତରଦନବଦନ ମୁଖରେ ଅଙ୍କରେ ।
ଦଣ୍ଡ ଧରି ବୁଢ଼ା ଗମିଲେ ହେଲେ ।
ଆଶାତ୍ୟାଗକୁ ନ କରେ ଜାତିଲେ । ୧୬ ।

ମୂ—ଅଗ୍ରେ ବହ୍ନିଃ ପୃଷ୍ଠେ ଭାନୁଃ । ରାତ୍ରୌ ଚିବୁକସମର୍ପିତଜାନୁଃ । —୨
କରତଳଭିକ୍ଷସ୍ତରୁତଳବାସ-ସ୍ତଦପି ନ ମୁଞ୍ଚତ୍ୟାଶାପାଶଃ । ୧୭ ।

ଅ—ପାବକ ଅଗ୍ରେ ଭାସ୍କର ପଛରେ ।
ଚିବୁକସମର୍ପିତଜାନୁ ରଜନୀରେ ।
ଭିକ୍ଷା କରରେ ବାସ ତରୁତଳେ ।
ଆଶା ପାଶ ତଥାପି ନ ମୁକୁଳେ । ୧୭ ।

ମୂ—କୁରୁତେ ଗଙ୍ଗାସାଗରଗମନଂ । ବ୍ରତପରିପାଳନ ମଥବା ଦାନଂ । —୨
ଜ୍ଞାନବିହୀନଃ ସର୍ବମତେନ । ମୁକ୍ତିଂ ନ ଭଜତି ଜନ୍ମଶତେନ । ୧୮ ।

ଅ—ଗଙ୍ଗାବ୍ଧିଗମନ ସୁବ୍ରତ ପାଳନ ।
ଅଥବା ଦାନାଳି କଲେହେଁ ଜନ ।
ଜ୍ଞାନ ବିହୀନେ କୌଣସି ମତରେ ।
ମୁକ୍ତି ନ ପାଏ ସମ୍ଭବଶତରେ । ୧୮ ।

ମୂ—ସୁରମନ୍ଦିରତରୁମୂଲନିବାସଃ । ଶଯ୍ୟା ଭୂତଳମଜିନଂ ବାସଃ । —୨
ସର୍ବପରିଗ୍ରହ ଭୋଗତ୍ୟାଗଃ । କସ୍ୟ ସୁଖଂ ନ କରୋତି ବିରାଗଃ । ୧୯ ।

ଅ—ଦେବାଳୟ ଭୂରୁହତଳ ମନ୍ଦିର ।
ଭୂତଳ ଶଯ୍ୟା ମୃଗଚର୍ମାମ୍ବର ।
ସକଳପରିଗ୍ରହ ଭୋଗବିବର୍ଜ୍ଜନ ।
ବୈରାଗ୍ୟ କୁ ନ କରେ କା ତୋଷଣ ? । ୧୯ ।

ମୂ—ଯୋଗରତୋ ବା ଭୋଗରତୋ ବା । ସଙ୍ଗରତୋ ବା ସଙ୍ଗବିହୀନଃ ।
ଯସ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଣି ରମତେ ଚିତ୍ତଂ । ନନ୍ଦତି ନନ୍ଦତି ନନ୍ଦତ୍ୟେବ । ୨୦ ।

ଅ—ଯୋଗୀ କିଂବା ଭୋଗୀ ସଙ୍ଗୀ ।
କିଂବା କେବଳ ସଙ୍ଗତ୍ୟାଗୀ ।
ରମଇ ପରଂବ୍ରହ୍ମେ ଯା ମାନସ ।
ସେ ଲଭଇଟି ଆନନ୍ଦ ସୁଧାରସ । ୨୦ ।

ମୂ—ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା କିଞ୍ଚିଦଧୀତା । ଗଙ୍ଗାଜଲଲବକଣିକା ପୀତା ।
ସକୃଦପି ଯେନ ମୁରାରିସମର୍ଚ୍ଚା । କ୍ରିୟତେ ତସ୍ୟ ଯମେନ ନ ଚର୍ଚ୍ଚା । ୨୧ ।

ଅ—ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା କିଞ୍ଚିତ୍‌ପାଠକୁ ।
ଗଙ୍ଗାଜୀବନକଣିକାପାନକୁ ।
ଶ୍ରୀଶାର୍ଚ୍ଚାକୁ ଥରେ ଯେହୁ କରେ ।
ତା ଚର୍ଚ୍ଚାକୁ ଯମାଧିପ ନ କରେ । ୨୧ ।

ମୂ—ପୁନରପି ଜନନଂ ପୁନରପି ମରଣଂ । ପୁନରପି ଜନନୀଜଠରେ ଶୟନଂ ।
ଇହ ସଂସାରେ ବହୁଦୁସ୍ତାରେ । କୃପୟା ପାରେ ପାହି ମୁରାରେ । ୨୨ ।

ଅ—ପୁଣି ପୁଣି ସମ୍ଭବ ପୁଣି ପୁଣି ନାଶନ ।
ପୁଣି ଜନନୀଜଠରେ ଉପବେଶନ ।
ବହୁ ଦୁସ୍ତାରେ ଏ ସଂସାରେ ।
ଶ୍ରୀଧର ! ରଖ ମୋତେ କରୁଣାରେ । ୨୨ ।

ମୂ—ରଥ୍ୟାକର୍ପଟବିରଚିତକନ୍ଥଃ । ପୁଣ୍ୟାପୁଣ୍ୟବିବର୍ଜ୍ଜିତପନ୍ଥଃ ।
ଯୋଗୀ ଯୋଗନିଯୋଜିତଚିତ୍ତୋ । ରମତେ ବାଲୋନ୍ମତ୍ତବଦେବ । ୨୩ ।

ଅ—ସରଣୀକର୍ପଟକୃତକନ୍ଥାରେ ।
ପୁଣ୍ୟାପୁଣ୍ୟରହିତପନ୍ଥାରେ ।
ଯୋଗୀ ଯୋଗାର୍ପିତମାନସରେ ।
କ୍ରୀଡ଼ଇଁ ବାଳକ ବାତୁଳବଧରେ । ୨୩ ।

ମୂ—କସ୍ତ୍ୱଂ କୋଽହଂ କୁତ ଆୟାତଃ । କୋ ମେ ଜନନୀ କୋ ମେ ତାତଃ ।
ଇତି ପରିଭାବିତ ନିଜସଂସାରଃ । ସର୍ବଂ ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱା ସ୍ୱପ୍ନବିଚାରଃ । ୨୪ ।

ଅ—କେ ତୁମ୍ଭ କେ ମୁହିଁ କାହିଁକି ଆଗତ ।
କେ ମୋ ମାତା କେ ମୋ ତାତ ତ ।
ଏପରି ଭାବଣ ନିଜ ସଂସାରକୁ ।
ସ୍ୱପ୍ନଗତକୁ ପର ଛାଡ଼ ସମସ୍ତକୁ * । ୨୫ ।

ମୂ—ତ୍ୱୟି ମୟି ସର୍ବତ୍ରୈକୋ ବିଷ୍ଣୁର୍ବ୍ୟର୍ଥଂ କୁପ୍ୟସି ମୟ୍ୟସହିଷ୍ଣୁଃ ।
ଭବ ସମଚିତ୍ତଃ ସର୍ବତ୍ର ତ୍ୱଂ । ବାଞ୍ଛସ୍ୟଚିରାଦ୍ୟଦି ବିଷ୍ଣୁତ୍ୱଂ । ୨୫ ।

ଅ—ତୋରେ ମୋରେ ସବୁରେ ବିଷ୍ଣୁ ହି ।
ଏଣୁ ଭୁଲିଲେ ମୋତେ ଦୁଷ ନାହିଁ ହି ।
ହିଂସକ ! ବନ ସର୍ବତ୍ର ସମଦ୍ଧିକୁ ।
ଯଦି ବାଞ୍ଛ ତରେ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ । ୨୫ ।

ମୂ—ଶତ୍ରୌ ମିତ୍ରେ ପୁତ୍ରେ ବନ୍ଧୌ । ମା କୁରୁ ଯତ୍ନଂ କଲହେ ସନ୍ଧୌ । —
ସର୍ବସ୍ମିନ୍ନପି ପଶ୍ୟାତ୍ମାନଂ । ସର୍ବତ୍ରୋତ୍ସୃଜ ଭେଦଜ୍ଞାନଂ । ୨୬ ।

ଅ—ଅରିରେ ମିତ୍ରେ ପୁତ୍ରେ ସ୍ୱଜନେ ।
ରସ ନା କଲହର ସନ୍ଧିର ଯତନେ ।
ଆତ୍ମାକୁ ଅନାଇଣ ସବୁଠାରେ ।
ଭେଦଜ୍ଞାନ ନ କର କୋଠାରେ । ୨୬ ।

ମୂ—କାମଂ କ୍ରୋଧଂ ଲୋଭଂ ମୋହଂ । ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱାତ୍ମାନଂ ପଶ୍ୟ ବିମୋହଂ ।
ଆତ୍ମଜ୍ଞାନବିହୀନା ମୂଢ଼ାସ୍ତେ ପଚ୍ୟନ୍ତେ ନରକନିଗୂଢ଼ାଃ । ୨୭ ।

ଅ—ଲୋଭକୁ ମୋହକୁ କାମକ୍ରୋଧକୁ ତୁ ।
ଛାଡ଼ି ଅନାଅ ବିମୋହାତ୍ମାକୁ ତୁ ।
ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ବିବର୍ଜ୍ଜିତ ମୂଢେ ।
ଯାଇ ପଡନ୍ତି ନରକରେ ଗାଢେ । ୨୭ ।

* ପାଠାନ୍ତର—ସ୍ୱପ୍ନଗତ ପର ଛାଡ଼ ସମସ୍ତକୁ ।

ମୂ—ଗେୟଂ ଗୀତାନାମ ସହସ୍ରଂ । ଧ୍ୟେୟଂ ଶ୍ରୀପତିରୂପମଜସ୍ରଂ ।
ନେୟଂ ସଜ୍ଜନସଙ୍ଗତମନିଶଂ । ଦେୟଂ ଦୀନଜନାୟ ଚ ବିତ୍ତଂ । ୨୮ ।

ଅ—ଗୀତା ନାମ ସହସ୍ର ପଢ଼ ଜନେ ।
ଧ୍ୟାନ କର ସଦା ହରି ରୂପ ମନେ ।
କାଳକୁ କାଟ ସୁଜନସଙ୍ଗତରେ ।
ଧନ ଦିଅ ଦୀନଜନଙ୍କୁ ସୁମତରେ । ୨୮ ।

ମୂ—ଗୁରୁଚରଣାମ୍ବୁଜନିର୍ଭରଭକ୍ତଃ । ସଂସାରାଦଚିରାଦ୍ଭବ ମୁକ୍ତଃ ।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନସନିୟମାଦେବଂ । ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟସି ନିଜହୃଦୟସ୍ଥଂ ଦେବଂ । ୨୯ ।

ଅ—କର ଗୁରୁପଦଙ୍କଜରେ ସ୍ଥିରଭକ୍ତିକି ।
ସଂସାରରୁ ଲଭ ଅଚିରେ ମୁକ୍ତିକି ।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନସନିୟମେ ହୃତ୍‌ସ୍ଥିତ ।
ଦେବକୁ ଦେଖିବୁ ନିଶ୍ଚୟ ଏହି ତ । ୨୯ ।

ମୂ—ମୂଢ଼ଃ କଶ୍ଚନ ବୈୟାକରଣୋ । ଡୁକୃଞ୍‌କରଣେଽଧ୍ୟୟନଧୁରୀଣଃ ।
ଶ୍ରୀମଚ୍ଛଙ୍କରଭଗବଚ୍ଛିଷ୍ୟୈ-ବୋଧିତ ଆସୀଚ୍ଛୋଧିତକରଣଃ । ୩୦ ।

ଅ—ବୈୟାକରଣ ଡୁକୃଞ୍ କରଣେ ରତ ।
କୌଣସି ପାମର ଲଭିଲ ଜ୍ଞାନ ତ ।
ଶ୍ରୀଶଙ୍କରଗୁରୁଶିଷ୍ୟାବଳୀରେ ।
ବୋଧିତ ହୋଇ କୃପାରେ ଜଗରେ । ୩୦ ।

ଶ୍ରୀମଚ୍ଛଙ୍କରଶାଙ୍କରଗଣରେ ।
ରଚିତା ମଞ୍ଜରିକାଳିକୁ ସୁଜବେ ।
ଉତ୍କଳରେ ଅନୁବାଦ କଲି ବରି ।
ବିକ୍ରମବର୍ମା—ଶ୍ରୀହରି କିଙ୍କର ॥

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ

("ସାଇଁ ଲୋ ସାଇଁ" ଗୀତ ବୃତ୍ତ)

ଜୀବ ରେ ମୂଢ଼ ଜୀବ । ଛାଡ଼େ ମମକାର ଭାବ । ପଦ ।
ଏ ଘଟକୁ ଛାଡ଼ । ଧନେ ଯିବୁ ଉଡ଼ି ।
ତେଣୁ ବୋଲୁଛୁ ତୁ ଜୀବ । ଜୀବରେ ।

କିଏ ତୋର ମାତା । କିଏ ତୋର ପିତା ।
କିଏ ତୋର ବନ୍ଧୁ ମିତ ?
କେ ତୋର ମାଇପ । କେ ତୋର ମିଣପ
କେ ତୋହର ସୁତା ସୁତ ? ୧ ।

ନିଜ ଶରୀରକୁ । ଭଲେ ପାଳିବାକୁ ।
ନାନା ଦ୍ରବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ।
କରିବା ନିମିତ୍ତ । ତୁହି ଅକୁଳିତ ।
ସେ ହେବ ମାଟିରେ ଲୀନ । ୨ ।

ପାଇ ନାନା କ୍ଲେଶ । ଧନ ଧାନ୍ୟ ବାସ
ସଞ୍ଚୁଅଛୁ ତୋର ଘରେ ।
ତୁହି ଯିବା ବେଳେ । କୁଠାଟିଏ ହେଲେ ।
ଯିବ କି ତୋର ସଙ୍ଗରେ ? ୩ ।

ତୁହି ଗଲେ ତୋର । ପ୍ରିୟ ପରିବାର ।
ବାରିଦ୍ୱାର ଯାଏ ତୋତେ ।
ମନେ ରଖି ଥିବେ । ପରେ ପାଶୋରିବେ ।
ଏହା ଭରଥା ତୋ ଚିତ୍ତେ । ୪ ।

ତୋର ପ୍ରିୟଜନେ । ତୋ ଦେହ ଶ୍ମଶାନେ ।
ତେଜି ପୁରକୁ ଫେରିବେ ॥
ତୋର ଆଚରିତ । ସୁକୃତ ଦୁଷ୍କୃତ ।
ମାତ୍ର ତୋ ସାଥିରେ ଯିବେ । ୫ ।

ପୁଣ୍ୟ ଉପକାର । ପାପ ଅପକାର ।
ଏତେ ଜାଣି ପ୍ରାଣୀଠାରେ ।
ଆଚରଣ କରେ । ତତ୍ଫଳ ନାକରେ ।
ଭୋଗ କରନ୍ତୁ ତୁ ପରେ । ୬ ।

ଶ୍ରୀବିକ୍ରମଦେବ । ବନ୍ଦିତ ମାଧବ ।
ଚରଣଜଳଜଧ୍ୟାନେ ।
ଭବାବ୍ଧିରେ ତୁହ୍ମ । ପୁଣି ମଗ୍ନ ନୋହ୍ମ ।
ନିତ୍ୟସୁଖୀ ହେବୁ ଜାଣେ । ୭ ।

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଚାତୁରୀ

ଅଧୁନା ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀ ନନ୍ଦପୁର । ସେ ପୁରବର ରାଜଶେଖର ବିରାଜିତ ହୋଇ କୈଳାସ ପରି, ବେଦଚତୁଷ୍ଟୟ ଭାସୁର ହୋଇ ଚତୁରାନନଭୁବନ ପରି, ବିବୁଧନିବାସ ହୋଇ ତ୍ରିଦିବ ପରି, ପୁଣ୍ୟଜନାଗାର ହୋଇ ଲଙ୍କାପୁର ପରି, ବସୁପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳ ପରି, କୁବଳୟହୃଦ୍ୟ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ପରି, ବିଦ୍ୟାଧର ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ହିମାଚଳ ପରି, ହରି ଲଳିତ ବଚନ ଲାଳିତ ହୋଇ କମଳାହୃଦୟକମଳ ପରି, ଶିଖିଗମନ ଯୁତ ହୋଇ ସୁରସୈନ୍ୟ ପରି, ପରଶୁକଳିତ ହୋଇ ଭୃଗୁରାମ କର ପରି ଏବଂ ପ୍ରବାଳଭୂଷିତ ହୋଇ ଭାରତୀ ହସ୍ତ ପରି ଦର୍ଶକ ମନୋହର ହୋଇଥିଲା । ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶ ସୋପାନ ସହିତ ଏବଂ ଶିଳାନିର୍ମିତ ରାଜସିଂହାସନ ଏବଂ କେତୋଟି ଦେବତାବିଗ୍ରହ ଅଦ୍ୟାବଧି ସେ ସ୍ଥାନରେ ବିଦ୍ୟମାନ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, ମୋ ପ୍ରପିତାମହ—ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ତାକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଜୟପୁରକୁ ରାଜଧାନୀ କଲା କାରଣରୁ ସେ ପତ୍ତନ ପଲ୍ଲୀରୂପ ଧାରଣ କରିଅଛି ।

ବହୁକାଳ ପୂର୍ବେ ନନ୍ଦପୁରରେ ନାରାୟଣ ନାମକ ଜନୈକ ବୈଶ୍ୟ ପ୍ରବେଶି ସେଠା ଅଧିବାସୀ ହୋଇ ନାନାବିଧ ବ୍ୟବସାୟ କରି ବହୁଧନ ଅର୍ଜିଲା । ତାହାର ପତ୍ନୀ ସୁଶୀଳା । ସେ ଦମ୍ପତି ପରସ୍ପର ପ୍ରୀତିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରାଜପୋଭୋଗ ଭୋଗ କରି କାଳଯାପନ କରୁଥିଲେ । କେତେକାଳ ପରେ ତାହାଙ୍କର ନନ୍ଦନଟିଏ ଜନ୍ମିଲା । ଭବନ୍ତେ ସନ୍ତାନ—ନବଦମ୍ପତି ପ୍ରଣୟସୁନ୍ଦରାରାମଫଳିତ ମଧୁର ଫଳ, ଦମ୍ପତି ପ୍ରଣୟବାହିନୀ ଯୁଗଳଧର୍ପଣ ବର୍ଦ୍ଧି ଉଚ୍ଛଳନ୍ତେ ତହିଁ ନିକଳିବା ସୁତଳ ନାଳ; ଏବଂ ଦମ୍ପତି ପ୍ରଶଂସାର୍ହ ପ୍ରଣୟନିଦର୍ଶନ ସ୍ଥିର ଚିହ୍ନ । ସେ ନନ୍ଦନର ନାମ ମଧୁସୂଦନ । ତାହାର ଲାଳନପାଳନ ଭଲରୂପେ କରାଯାଉଥିଲା ବୋଲି କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବବଶରୁ ସେ ତୃତୀୟ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମାତୃକ୍ରୋଡ଼ ସୁଖରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲା । ସୁଶୀଳା ପତିପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦୁଃଖସାଗରରେ ମଗ୍ନ କରି ପରଲୋକ-

ବାସିନୀ ହେଲା । ନାରାୟଣ ଗୃଳଣ ବରଷିଆ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ବିମାତା ଦ୍ୱାରା ନିଜ ତନୁଜର ସୁଖରସ କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହେବ ବୋଲି ଭାବି ଦ୍ୱିତୀୟ ଦାର ଗ୍ରହଣ ନ କରି ନିଜେ ଜନନୀ ଜନକରୂପେ ପୁତ୍ରକୁ ପ୍ରତିପାଳିଲା । ମଧୁସୂଦନ ସବିଦ୍ୟ ଏବଂ ଯୁବକ ହୁଅନ୍ତେ, ତାହାକୁ ନାରାୟଣ ସୁନ୍ଦରୀ ନାମ୍ନୀ ସୁନ୍ଦର କନ୍ୟାର କରଗ୍ରହଣ କରାଇଲା । କେତୋଟି ବର୍ଷ ପରେ ତାହାର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ନାମକ ପୌତ୍ର ଲାଭ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ପିତାମହ ହେଲା ।

ସମୟ ସହିତରେ ବୟସ ଅତୀତ ହୁଏ । ନାରାୟଣ ତୃତୀୟାବସ୍ଥାରେ ପ୍ରବେଶନ୍ତେ ତାହାର କେଶ କାଶକୁସୁମ ସଦୃଶ ହେଲା । ଦନ୍ତହୀନ ତୁଣ୍ଡରୁ ଲାଳ ପ୍ରସରିଲା । ତେଜୋହୀନ ନୟନଯୁଗଳର ଦୃଷ୍ଟି ମନ୍ଦ ହେଲା । ଗାତ୍ର ବାତବଳିତ କ୍ଷୁଣ୍ଣପଣ ପରି କମ୍ପିଲା । ଚର୍ମ କ୍ଷୁଣ୍ଣ ଖର୍ଜୁର ଫଳାକୃତିକି ଧାରଣ କଲା ଏବଂ ସେ ଦଣ୍ଡଧାରୀ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ଅତଏବ ସେ ଜରାଜରିତ ହୋଇ ସକଳ ବ୍ୟବସାୟ ତନୟ ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କଲା ।

ମଧୁସୂଦନ କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ, କିନ୍ତୁ ଭାର୍ଯ୍ୟାବଶୀଭୂତ । କାନ୍ତା କାଟିଲା ଗାରକୁ ଡେଇଁ ପାରେ ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦରୀ ଲବ୍ଧା, ସ୍ୱାର୍ଥଯୁକ୍ତା ଏବଂ ହିଂସାପୂର୍ଣ୍ଣ-ହୃଦୟା, ତାହାର ପ୍ରରୋଚନାରୁ ମଧୁସୂଦନ ଜନକକୁ ସ୍ୱୀୟ ସୌଧର ପଛେ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ଛପର ଘରରେ ରଖାଇ ଭାତ ଖାଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସରା, ପାଣି ପିଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ କଳସୀ, ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ମୋଟା ସୂତା ଯଥା ଏବଂ ଶୋଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ମସିଣା ଏବଂ ଗୋଟିଏ କନ୍ଥା ଦେଇ ତାହା ହାତରେ ଅହରହ ହୋଠ ଦଉଡ଼ି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଏ । ନାରାୟଣ ଅପରାହ୍ନ ସମୟରେ ସରା ଧରି ରନ୍ଧନ ସଦନ ସମୀପକୁ ଗଲେ ସୁନ୍ଦରୀ ସେ ସରାରେ କେବଳ ଲବଣ ମିଶ୍ରିତାନ୍ନକୁ ମାତ୍ର ଦିଏ ।

ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ତୁଣ୍ଡ ରୌପ୍ୟପାତ୍ରରାଜିରେ ଚତୁର୍ବିଧାହାର ଭୋଜନ କରୁଥିଲା, ଅପଧନ ଝୀନ ବସନ ପରିଧାନ କରି ହଂସତୂଳିକା-ତଳ୍ପରେ ଶୟନ କରୁଥିଲା; ଲୋଚନ କେବେ କେବେ ହର୍ଷବାଷ୍ପରେ ମାତ୍ର ଆର୍ଦ୍ର ହେଉଥିଲା, ଦୈବଦୁର୍ବିପାକ ବଶତଃ ସେ ତୁଣ୍ଡ ସରାରେ ଲୁଣ ଭାତ ମାତ୍ର ଖାଇବାକୁ, ଅପଧନ ମୋଟା ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧି କନ୍ଥାରେ ଶୋଇବାକୁ ଏବଂ ଲୋଚନ ଲୋତକକୁ ସଦା ଗଡ଼ାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ ।

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ବାଳକ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ଧର୍ମପରାୟଣ ହେଲା ହେତୁରୁ ନିଜ ପିତାମହଙ୍କୁ କରିଯାଉଥିଲା ଅନ୍ୟାୟ ଏବଂ ଅତ୍ୟାଚାର ଦେଖି, ସେ ମନରେ ଦୁଃଖିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଜନନୀ ଜନକଙ୍କୁ ଡର କିଛି କହେ ନାହିଁ । ତଥାପି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ କେତେକ ଘଣ୍ଟା ଜେଜେବାପା ପାଖରେ ବସି ନିଜ ଲଳିତ ବଚନ ଦ୍ୱାରା ବୁଢ଼ାର ମନୋରଞ୍ଜନ କରେ । ବୋଧହୁଏ ସେତିକି ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ହେଲେ ଲବ୍ଧ ନୋହିଥିଲେ ବୁଢ଼ାର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି କର୍ମ ସମାପ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଏପରି କେତେକ ବର୍ଷ ସନ୍ଦତରେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମର ପୌଗଣ୍ଡ ବିତିଗଲା । ଏକଦିନେ ସେ ପିତାମହର ଦୁରବସ୍ଥା ଦୂରୀକରଣସାଧନକୁ ଭାବି ମନରେ ସ୍ଥିର କରି ତତ୍ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତେ, ଅଧ୍ୟକଥିତ ବିଧିରେ ସେ ଦୁହିଙ୍କର କଥୋପକଥନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଲା ।

ପୁରୁ—ବାପା ! ତୁମର ଦଶା ଦେଖି ମୁଁ ଦୁଃଖୀ । ଅମେ ରୁପା ବାସନରେ ଖାଉଛୁଁ, ତୁମେ ସରାରେ ଖାଉଛ ; ଅମେ ପଲଙ୍କରେ ଶୋଉଛୁ; ତୁମେ କନ୍ଥାରେ ଶୋଉଛ । ଅମେ ପାଟପଟନୀ ପିନ୍ଧୁଛୁ, ତୁମେ ମୋଟା ମଳିଆ ଖଦି ପିନ୍ଧୁଛ । ମଧ ଜପାମାଳି ଗଡ଼ାଇବା ବଦଳରେ ହୋଟ ଦଉଡ଼ି ତିଆର କରୁଛ ।

ନାରି—ବାବୁ ! ସକଳ ସମ୍ପତ୍ତି ମୁଁ ସମ୍ପାଦିଲି । ବୁଢ଼ା ହୋଇ ସେ ସବୁ ତୋ ନନାର ହାତରେ ସମର୍ପିଲି । ଏବେ ଗୁଣ୍ଡାଏ ଲୁଣଭାତ ଛଡ଼ା ଟିକିଏ ତିଅଣ ସୁଦ୍ଧା ମୋ ଜିଭ ଚାଖି ପାରୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଖାଇ ଥାଳିକୁ ଲିପି ସରା-କଳସୀ ଧୋଇ ରଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛି । ସେ ଦିଓଟି ଭାଗି ଗଲେ ବୋଧହୁଏ—ତଳେ ଭାତ ଖାଇ ଅଞ୍ଜୁଳିରେ ପାଣି ପିଇବାକୁ ହେବ । ପୁରୁ ! ଦୁଃଖ କର ନା । ମୁଁ ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ କଲା କୁକର୍ମ ଫଳ ଭୁଞ୍ଜୁଛି ।

ପୁରୁ—ଏସବୁ ତୁମ୍ଭ ଦୋଷ ନୁହେଁ, ମୋ ବାପୁର ଦୋଷ-ନନାର ଦୋଷ ।

ନାରି—ବାବୁ ! ତାଙ୍କୁ ନିନ୍ଦା କର ନା । ଜନ୍ତୁ କଲା କର୍ମଫଳ ନିଶ୍ଚେ ଭୋଗେ ।

ପୁରୁ—ବାପା ! ମୁଁ କହିବା ପରି ତୁମେ କର; ତୁମ କଷ୍ଟ ଯିବ ।

ନାରା—ତାହାହେଲେ, ଅବଶ୍ୟ କରିବ । "ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବଚୋଗ୍ରାହ୍ୟଂ ବାଲାଦପି ସୁଭାଷିତଂ ।"

ପୁରୁ—ତୁମେ ଭାତ ପାଇଁ ସବୁ ଧନ ରନ୍ଧାଘରଠାକୁ ଥରଥର ଯାଉଛ ତ ! ବୋହୂ-ନନା ଦୁହେଁ ସେଠାରେ ଥିବା ସମୟରେ ତଳେ ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ଭାଗିଯିବା ପରି ସବୁକୁ ହାତରୁ ଖସାଇ ଦିଅ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଥିବି ।

ନାରା—ନା—ବାବୁ ! ତାହା କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ସବୁ ଭାଗିଲେ ତୋ ବୋହୂ ମୋ ମେରୁହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗିବ । ତୁହି ମୋ ପକ୍ଷରେ ପଦେ ଅଧେ କହିଲେ ଗାଳି ଖାଇବୁ ।

ପୁରୁ—ଡର ନାହିଁ, ମୁଁ କହିଲା ପରି କଲେ, ତୁମ କଷ୍ଟ ତୁଟିଯିବ ।

ତତ୍ପରେ ଦିନେ ନାରାୟଣ ନିଜ ପୌତ୍ରର ଉପଦେଶାନୁସାରେ କଲା । ପୁଅ, ବୋହୂ ଏବଂ ନାତିଙ୍କ ଆଗରେ ସବୁ ତଳେ ପଡ଼ି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହେଲା । ତାହା ଦେଖି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୁପିତ ହୋଇ ଏପରି ରଡ଼ି ଛାଡ଼ିଲା— ଏ ବୁଢ଼ା—ହଡ଼ା ! କି କାମ କଲୁ ? ତୋ ଆଖି ତାଳୁକୁ ଚଢ଼ିଲା କି ? ଆମ ଘରର ପ୍ରଥାକୁ ପଣ୍ଡ କରିଦେଲୁ । ପେଟେ ଖାଉଛୁ, ହାତେ ବଳ ନାହିଁ କି ? ସୁନ୍ଦର ସବୁଟିକି ପିଙ୍ଗି ଭାଙ୍ଗିଲୁ । ସେ ସବୁ ରହି କେତେ କାଳ ହେଲା ? ଆଉ କେତେକାଳ ଯାଏ ରହନ୍ତା ? ତାହା ତୋହର ଜଣା ନାହିଁକି ? ତୁ ଖାଉଥିବା ସବୁରେ ତୋ ପୁଅ ଖାଇବ ବୋଲି ଜାଣି ନାହୁଁ କି ? ଏଣିକି ନନା କାହିଁରେ ଖାଇବ ?

ନିଜ ତନୁଜର ବଚନଗଣ ଶ୍ରବଣରେ ପ୍ରବେଶନ୍ତେ ମଧୁସୂଦନର ଜ୍ଞାନନୟନ ଉନ୍ମୀଳିତ ହେଲା । ସ୍ୱକୀୟ ଦୋଷ ଦିଶିଲା । ସେ ପଶ୍ଚାତ୍ତପ୍ତ ହୋଇ ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ସମ୍ବୋଧନ କରି ଏକାନ୍ତରେ କହିଲା—ପୁଅର ବଚନଚୟକୁ ଶୁଣିଲ ତ ? ଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ କହୁଛି—"ଅବଶ୍ୟମନୁଭୋକ୍ତବ୍ୟଂ କୃତଂ କର୍ମ ଶୁଭାଶୁଭଂ ।" ବୁଢ଼ାଙ୍କୁ ଯାହା କରିବା, ଅମ୍ଭେ ତାହା ଭୋଗିବା, ଏହା ଧ୍ରୁବ ।

ଭଏବ ବ୍ରତାଙ୍କ ପାଳନ୍ନ ଭଲରୂପେ କରୁଥିବାକୁ ହେବ । ପଣ୍ଡିତ, ପୁତ୍ରଙ୍କ ବଚନ ଶ୍ରବଣବଶୁଁ ସୁନ୍ଦରୀର ମନ୍ଦ ବୁଦ୍ଧି ଦୂର ହେଲା । ସେ ଶ୍ୱଶୁରର ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା ଭଲେ କଲା ।

ନାରାୟଣ ଛିନବସନ ପରିଧାନ କଲା; ରୂପା ବାସନରେ ଦିବ୍ୟ-ଭୋଜନ ଭୁଞ୍ଜିଲା; ହଂସତୂଲିକାତଳ୍ପରେ ଶୟନ କଲା; ନାତକ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି ଜପାମାଳି ଧରି ଶ୍ରୀହରି ନାମ ଜପିଲା । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା D. L. T. ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ
ବୈଶାଖ ଓ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ……ସନ ୧୩୪୮

ଗୋବରିଆ

ଓଡ଼ିଶାର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ ଜୟପୁରପତ୍ତନ ବିଦ୍ୟମାନ । ତାହା ପୁରାତନ ସଭ୍ୟତାକୁ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଛାଡ଼ି ନବ୍ୟସଭ୍ୟତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଅଛି । ତାହାର ନିଦର୍ଶନ ରୂପରେ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ କହିଲେ ସହଜରେ ଜଣାଯାଇ ପାରିବ ଯେ ସେଠାରେ ଅନ୍ୟୂନ ପଞ୍ଚବିଂଶତି "କାଫି ହୋଟଲ" କିମ୍ବା "ଟୀ ପାନାଳୟ" ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ ରାତ୍ରି ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରହର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ । ସେ ଆଳୟମାନଙ୍କରେ କେବଳ ପାନର ମାତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ନ ଯାଇ ରାଗୁଆ ବଡ଼ା, ରାଗୁଆ ଚଣା, ଏଣ୍ଡୁରି, ଲୁଣ ଲଙ୍କାମରିଚ ମିଶା ଗହମଖୁଦ ଭାତ, ବିଲାତିଆଳୁ ତିଅଣ ହେଉରିକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ କରାଯାଇ ଥାଏ । ସେ ଆଳୟମାନଙ୍କରେ ସ୍ପର୍ଶଦୋଷ କିମ୍ବା ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟଦୋଷ ଲେଶମାତ୍ର ହେଲେ ନ ଥିବାରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକାଳୟ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର ବୋଲାଯାଇ ପାରେ । ତଥାପି ସେ ଆଳୟମାନଙ୍କରେ ଧର୍ମକର୍ମନିରତ ଦ୍ୱିଜଙ୍କର ଏବଂ ଗଉଡ଼ଙ୍କର ଦର୍ଶନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ ! ଗଉଡ଼ ଜାତିରେ ଏପରି କଡ଼ା ନିୟମ ଅଛି ଯେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସେ ଆଳୟରେ ପଦାର୍ପଣ କରିବ, ସେ ନିଜ ସମାଜରୁ ବହିଷ୍କୃତ ହେବ । ଏପରି ନିୟମ ବହୁତ ସେ ଜାତିରେ ଅଦ୍ୟାପି ରହିଥିବାରୁ ସେ ଜାତିଜାତଙ୍କୁ ନବ୍ୟ ସଭ୍ୟମାନେ ମୂର୍ଖ ବୋଲନ୍ତି ।

ସେ ପଞ୍ଚଣରେ ରାମ ମହାନ୍ତି ନାମକ ଗଉଡ଼ ଦୁଃଖେ ସୁଖେ କାଳଯାପନ କରୁଥିଲା । ତାର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର । ସେ ନିଜେ ତନୁଜକୁ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧର ବୋଲି ନାମକରଣ କରିଥିଲେହେଁ, ସେ ବାଳକକୁ ଜନେ ଗୋବରିଆ ବୋଲି ମାତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ରାମ ତାର ପୁଅକୁ ପାଠୁଆ କରିବାକୁ ପାଇଁ ତାକୁ ନେଇ ସେ ପଞ୍ଚଣସ୍ଥିତ ପଣ୍ଡିତ ଗୋବିନ୍ଦ ଶତପଥୀଙ୍କୁ ସମର୍ପିଲା । ସେ ବାଳକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଗୁରୁଙ୍କ ଅଗଣା ବୁହାଡ଼ିଏ; ଗୋରୁ-ଗୁହାଳ ପୋଛେ; ଗୋରୁଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡାପାଣି ଦିଏ; କୁଅରୁ ପାଣି କାଢ଼େ; ଘାସ ଆଣେ; ଗୁରୁପତ୍ନୀଙ୍କ ଆଦେଷ୍ଟ କର୍ମ କରେ; ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ପାଠ ଶିଖେ; ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାତିରେ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଦ ସଂବାହନ କରେ; ଗୁରୁ ଶୟନ କଲା ପରେ ପାଠ ଘୋଷି ଶୋଏ । ଏପରି କରି ସେ କେତେ ବର୍ଷରେ ନାମଲିଙ୍ଗାନୁଶାସନର କାଣ୍ଡଦ୍ୱୟ, ଜ୍ୟୋତିଷପଞ୍ଜିକ ଏବଂ ସାରସ୍ୱତ ବ୍ୟାକରଣ ଶିଖିଲା । ପରେ ପାଠପଢ଼ା ବନ୍ଦ କରି ଗୋଟିଏ କନ୍ୟାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କଲା । ତାହାର ଜନନୀଜନକ ପରଲୋକ ଗମନ କଲେ । ତାହା ପଢ଼ାଦ୍ୱାରା ଧନୋପାର୍ଜ୍ଜନ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ବହୁ ସମୟ ପାଠପଢ଼ାରେ କାଟିଥିଲା ହେତୁରୁ କୃଷି କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହେଲା । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦିନଦିନାଭିବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇ ତାର କ୍ଷୁଧାଜ୍ୱାଳାକୁ ବଢ଼ାଇଲା । ଜୟପୁର ଜନେ ତାକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସମାଦର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧର କିମ୍ବା ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବୋଲି ନ ଡାକି ଗୋବରିଆ ବୋଲି ମାତ୍ର ଡାକନ୍ତି । ଅତଏବ ତାହା ମନରେ ଜନସମାଜଠାରେ—ମୁଖ୍ୟରେ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟବାସୀଙ୍କଠାରେ—ଅତ୍ୟଧିକ ଘୃଣା ଜନ୍ମିଲା । ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନକୁ ଆକ୍ରମିବା ମାନବ ଜ୍ଞାନବାନ୍ ହୋଇଥିଲେହେଁ, କେବେ କେବେ ବିଷ୍ଣୁମାୟାଜାଲରେ ପଡ଼େ । କୁହାଯାଇଛି —

"ଶ୍ଳୋ । ସରଘୋ ବ୍ରହ୍ମପଶ୍ଚାନ୍ତସ୍ତେଷୁପ୍ରରିସନ୍ଧଂ ନ ମୁଞ୍ଚତି ।
ସାକ୍ଷରା ବିପରୀତାଶ୍ଚେଦ୍ରାକ୍ଷସା ଏବ କେବଳଂ ।।"

ସତେ ସେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରାକ୍ଷସ ହେଲା; ଏବଂ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ହୋଇ ଧନ ଅର୍ଜିବାକୁ ସିଦ୍ଧ ହେଲା । ତାର ମାନସରେ ମାନବର ଜୀବନ ଓଡ଼ଶର ଜୀବନଠାରୁ ଅଳ୍ପ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଲା ।

ସେ ଏକ ରାତିରେ ଭାର୍ଯ୍ୟା ସହିତ ହୋଇ ଜୟପୁର ତ୍ୟାଗ କରି ପ୍ରାୟଶଃ ଷାଠିଏ ମାଇଲ୍ ଗମି ମଲ୍‌କାନଗିରିର ଅରଣ୍ୟାନୀରେ ଗୋଟିଏ କୁଡ଼ିଆ ଗଠନ କରି ତହିଁ ରହି କେତେକଜଣ ପାହାଡ଼ିଆ ଖଣ୍ଡଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରି ଡକାଏତି ଜୀବିକା ଆରମ୍ଭିଲା । ଯେ ସେ ବାଟରେ ମାଲ୍ ଘେନିଯାଏ, ତାକୁ ସେ ବଧକରି ତାହାର ମାଲ୍ ନିଏ, ଯାହାଠାରେ ମାଲ୍ କିଛି ନ ଥାଏ, ମାଲ୍ ନ ଥିବା ହେତୁ ଦର୍ଶାଇ, ତାକୁ ମଧ୍ୟ ବଧ କରେ । ଏପରି କରି ସେ ପଥିକ-ଭୟଙ୍କର ହେଲା । କିଏ ଜନକ ହୀନ ହୋଇ, କିଏ ଜନନୀ ହୀନ ହୋଇ, କିଏ ପୁତ୍ରହୀନ ହୋଇ, କିଏ ପୁତ୍ରୀହୀନ ହୋଇ, କିଏ ପତ୍ନୀହୀନ ହୋଇ, କିଏ ପତିହୀନା ହୋଇ ଏପରି ଶତଶତ ମାନବେ ତାକୁ ଅନବରତ ଗାଳି ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ଶାପ ବର୍ଷାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ତାକୁ ଦବାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, କିମ୍ବା ବଧକରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀମଚ୍ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମରଜରେ ଜୟପୁର ପ୍ରଦେଶ ପବିତ୍ରୀକୃତ ହୋଇଥିଲା ସମାଚାର ଅବଗତ ହୋଇ ଚୈତନ୍ୟଚରଣ ଦାସ ନାମକ ବୈଷ୍ଣବ ଗୋଦାବରୀ ନଦୀରେ ସ୍ନାତ ହୋଇ "ମୋଟଗ୍ରାମ" ଦେଇ ଜୟପୁର ପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରବେଶି ଭ୍ରମଣ କରୁଁ କରୁଁ ଗୋବରିଆ ଥିଲା କାନନର ଅନତିଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତେ, କେତେ ଜଣ ତାକୁ କହିଲେ ଯେ, "ଗୋସାଇଁ ! ତୁମ୍ଭେ ସେ ବାଟେ ଯାଅ ନାହିଁ । ସେ ବଣରେ ଜଣେ ପଥିକକଣ୍ଟକ ଅଛି । ତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ସାଧୁ ଏବଂ ଅସାଧୁ ସମାନ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବଧ କରେ ।" ଏତେ ଶୁଣି ସେ ବୋଇଲା ଯେ "ଚିନ୍ତା କର ନାହିଁ । ବୈଷ୍ଣବ ମରଣକୁ ଡରିବା ଅନୁଚିତ । ଯେଉଁ କୃପାସାଗର କୃପାରେ ଜଗାଇ ଏବଂ ମାଧାଇ ବୈଷ୍ଣବ ହୋଇଥିଲେ, ସେହି କୃପାସାଗର କୃପାରେ ଏ ଦୁଷ୍ଟ ଶିଷ୍ଟ ହୋଇପାରେ ।" ଏତେ କହି ସେ ବୈଷ୍ଣବ ଶ୍ରୀହରି ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ କରି କରି ସେ ବନ ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତେ, କୀର୍ତ୍ତନଧ୍ୱନି ଶୁଣି ଗୋବରିଆ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଠେଙ୍ଗା ଧରି ସେ ବୈଷ୍ଣବର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ଉଚ୍ଚେ ବୋଇଲା ଯେ "ଅରେ—ବୈଷ୍ଣବ ! ତୋଠାରେ ଥିବା ସବୁ ମାଲ୍ ତଳେ ଥୋଇ ମରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ ।"

ଚୈତ :—ମୋଠାରେ ପ୍ରେମ ବୋଲିବା ମାଲ୍ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଅଛି । ତାହା ଇହରେ ଏବଂ ପରତ୍ରେ ସୁଖପ୍ରଦ ଅଟେ । ବାବା ! ତୁହି ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିପାରୁ ।

ଗୋବ ।—ତୋଠାରେ କିଛିହିଁ ନ ଥିବାରୁ ତୋ ମୁଣ୍ଡ ଫଟାଇବି ।

ଚୈତ ।—ମୁଁ ମରଣକୁ ଡରେ ନାହିଁ । ଏ ମାଲ ତୋର ମନୋମତ ହେଉ ନାହିଁ କି ? ଏହାକୁ ଅନ୍ୟ ମାଲ ପରି ପରକୁ ଦେଇ ପାରିବୁ । ସେପରି ଦେଲେହେଁ ନିଃସ୍ବ ହେବୁ ନାହିଁ ।

ଗୋବ ।—ତୋ ବେଲ୍ ମୋ ଆଗେ ଦେଖା ନା । ମୁଁ ଗୁରୁ ଅକ୍ଷର ପଢ଼ିଅଛି ।

ଚୈତ ।—ତାହାହେଲେ, ଅଭ୍ୟଥିମ । "ସୁଖତରମାସ୍ବାଧତେ ବିଶେଷଜ୍ଞଃ ।" ବାବା ! ନର ପାଠ ପଢ଼ିବାରେ ଚରିତାର୍ଥ ହୁଏ ନାହିଁ; ତତ୍ତ୍ବ ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଭାବନା କରେ—ତୋର ଏହି ବ୍ୟବସାୟ ହେୟତମ ନୁହେ କି ?

ଗୋବ ।—ମୁଁ ଭଲେ ଭାବି ଏ ବ୍ୟବସାୟକୁ ଅବଲମ୍ବି ଅଛି । ଏହାକୁ ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ । କୁକ୍କୁଟେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଆରମ୍ଭିଲେ, ମରିବାଯାଏ ବିରମଇ ନାହିଁ ।

ଚୈତ ।—କୁକ୍କୁଟେ ଜ୍ଞାନହୀନ ଜୀବ । ଅତଏବ ସେ ନିଜ ମନରେ ଜନ୍ମିବା ଦ୍ବେଷକୁ ଛାଡ଼ି ପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତା ଠାରେ ମଧ୍ୟ ନିଷ୍କାମ କର୍ମ ଏବଂ ପରର ଉପକାର-ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ସେ ନିଷ୍କାମରେ କୂଜନ କରି କୃଷକକୁ ଉଠାଏ; ତଦ୍ଦ୍ବାରା କୃଷକ ଲାଭ ଲଭେ । ତୁହି ଜ୍ଞାନଯୁକ୍ତ ଜୀବ । ତୋର ମନ ଦ୍ବେଷ କଳୁଷିତ ନୋହି ପ୍ରେମଯୁତ ହୋଇଥିବା ସମୁଚିତ ।

ଗୋବ ।—ପ୍ରେମ ମୋର ଅଗୋଚର ନୁହେ । ମୋ ମାଇପଠାରେ ଏବଂ ସ୍ବଜନଙ୍କଠାରେ ଥିବା ପ୍ରେମବଶରୁ ଧନ ସମ୍ପାଦି ତାହାଙ୍କ ଭରଣ-ପୋଷଣ କରିବା ବିହିତ ବୋଲି ଭାବି, ଧନାର୍ଜ୍ଜନ ନିମିତ୍ତ ଇତର ବ୍ୟବସାୟ ମୋର ସାଧ୍ୟାତୀତ ହେଲା ହେତୁରୁ ଏହି ବ୍ୟବସାୟକୁ ଅବଲମ୍ବିଲି ଏହା ହେୟ ହେଲେହେଁ, ମୋର ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ।

ଚୈତ ।—ମଧ୍ୟକର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଚଣ୍ଡକର ତାପରେ ନାନାସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କର ସମ୍ପାଦିବା ମଧୁକୁ ପରଙ୍କ କରଗତ କରିବା ପରି ତୁହି ବନ୍ଧୁ 'ବାଧା' ସହି ଏହି ଦୁଷ୍କବ୍ୟବସାୟଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିବା ସମ୍ପଦକୁ ନେଇ ତୋ ଭାର୍ଯ୍ୟାର ଏବଂ ସ୍ୱଜନଙ୍କର ହସ୍ତଗତ କରୁଅଛୁ । ତୁ ତରୁଣ ଏବଂ ବଳବାନ୍ । ଅତଏବ ଏ ଘୋର ବ୍ୟବସାୟ ସୁକର ବୋଲି ଭାବୁଅଛୁ । ତୁ ବୃଦ୍ଧ ହେଲେ, ଏ କଠୋର କର୍ମ କରି ପାରିବୁ ନାହିଁ; ମଲେ, ଘୋର ନରକରେ ପଡ଼ିବୁ । ତୋ ଭାର୍ଯ୍ୟା କିମ୍ବା ସ୍ୱଜନେ ତୋ ସାଥି ହେବେ ନାହିଁ; କିମ୍ବା ନରକରୁ ତୋତେ ଉଦ୍ଧାରିବେ ନାହିଁ । ବାବା ! ଭଲେ ଭାବନା କର ।

ଗୋବ ।—(କେତେକାଳ ନୀରବ ରହି) ମହାଶୟ ! ବୋଧହୁଏ ତୁମ୍ଭ ବଚନ ସତ୍ୟ ଏବଂ ଗ୍ରାହ୍ୟ । ଏବେ ମୁଁ କଅଣ କରିବାକୁ ହେବ ?

ଚୈତ ।—ଏ ଜଗତରେ ସବୁପଦାର୍ଥ ଅନିତ୍ୟ ହୋଇ ଥିବାରୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ଅନୁରକ୍ତ ହେବା ଅନୁଚିତ । ଅନୁରକ୍ତ ପଦାର୍ଥର ଅଭାବରେ ଅନୁରାଗ ଶୋକ ରୂପରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ଜଗଦୀଶସୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଥିବାରୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଦ୍ୱେଷ କରିବା ଅସମୀଚୀନ । ପଦାର୍ଥଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତହେବା ସୁଖ କ୍ଷଣିକ ମାତ୍ର । ଶ୍ରୀରାଧାକୃଷ୍ଣ ପାଦପଦ୍ମ ପ୍ରେମମାତ୍ର ନିତ୍ୟସୁଖପ୍ରଦ ଅଟେ । ଅତଏବ କାମାଦି ଷଡ଼ରିପୁଙ୍କୁ ଦୂର କରି, ସକଳ ପ୍ରାଣୀଙ୍କଠାରେ ପ୍ରେମ ଦର୍ଶାଇ, ଶ୍ରୀରାଧାକୃଷ୍ଣ ଚରଣାରବିନ୍ଦରେ ଭକ୍ତି କରେ । ଶ୍ରୀ ମଚ୍ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ଉପଦେଶ ଏହି—

"ଶ୍ଳୋ । ତୃଣାଦପିସୁନୀଚେନ ତରୁରିବ ସହିଷ୍ଣୁନା ।
ଅମାନିନା ମାନଦେନ କୀର୍ତ୍ତନୀୟଃ ସଦାହରି ।"

ବାବା ! ଏ ଉପଦେଶ ଅନୁସରେ । ଶ୍ରୀହରି କୃପାରୁ ତୋର ମଙ୍ଗଳ ହେବ । ନିଃସନ୍ଦେହ ।

ଗୋବ ।—(ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କରି ଉଠି ମୁକୁଳିତକରକମଳଯୁଗଳ ହୋଇ) ମହାତ୍ମା ! ତୁମ୍ଭ ଉପଦେଶ ବଶରୁ ମୋର ଜ୍ଞାନୋଦୟ ହେଲା । ଏବେ ନରକ ମୋ ମାନସର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ । ମୁଁ ଘୋରାତିଘୋର ପାପିଷ୍ଠ ।

ମୋଠାରେ କୃପାକର ମୋତେ ନରକରୁ ଉଦ୍ଧାର । ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାକରି କହୁଅଛି ଯେ ମୋ ମନରୁ ଶତ୍ରୁଷଡ଼ଙ୍କୁ ଦୂରକରି କର୍ମବିରତ ହେଲି । ମୋତେ ଶିଷ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ପ୍ରେମଭକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ୟ ହେବାପରି କର । (ଏତେବୋଲି ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରଣିପାତ କରି ବୈଷ୍ଣବଚରଣଯୁଗଳ ଧରିଲା ।)

ବୈ । —(କରଦ୍ୱୟରେ ତୋଳି ଆଲିଙ୍ଗନ କରି) ବାବା ! ଜନ ସକଳକର୍ମବିରତ ହୋଇ ଜୀବନଯାତ୍ରା ଯାପନ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଦୁଷ୍ଟ କର୍ମରୁ ବିରତ ହୋଇ ନିଷ୍କାମରେ ଶିଷ୍ଟକର୍ମ କରୁଥିବାକୁ ହେବ । ଯେପରି ନୀଳକଣ୍ଠ କାଳ ଜଳଦ ନାଦରେ ଭୋଳ ହୋଇ ନର୍ତ୍ତନ କରୁଥିଲେହେଁ, ସର୍ପକୁ ବିସ୍ମରେ ନାହିଁ, ସେପରି ଭକ୍ତ ନିଷ୍କାମ କର୍ମରେ ସଂଲଗ୍ନ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ଭକ୍ତିକି ପାସୋରେ ନାହିଁ, ସେହିପରି ତୁହି ନିଷ୍କାମ କର୍ମ କରି ପ୍ରେମଭକ୍ତି ସାଧନ କଲେ; ତଦ୍ୱାରା ତୋ ପାପ ପଙ୍କ କ୍ଷାଳିତ ହେବ ଏବଂ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ । ତୋତେ ଶିଷ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲି । ଏ ଜଗତରେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିକି ହେଲେ ସତ୍ପଥଗାମୀ କରି ପାରିଲି ବୋଲି ମୁଁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ।

ପରେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧର ଗୁରୁଙ୍କୁ ଅନୁସରି ଜୟପୁର ଦେଇ ପ୍ରସ୍ଥାଣ କରନ୍ତେ, ଜନେ ତାକୁ ଚିହ୍ନି ଭୟରେ ଦୂରକୁ ପଳାଇଲେ । ପରେ ସେ ସାଧୁବୃତ୍ତାବଲମ୍ବୀ ହୋଇଥିବା ବିଷୟ ଅବଗତ ହୋଇ ସେମାନେ ତାର ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ, ତାକୁ କିଏ ଠେକାରେ ପିଟିଲି; କିଏ ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରହାର କଲା; କିଏ, ବାଡ଼ିରେ ବାଡ଼େଇଲା । ଏପରି ନାନାବିଧ ପ୍ରହାର ବଶରୁ ତାହା ନୟନ ଯୁଗଳରୁ ଅଶ୍ରୁ ବର୍ଷିଲା; କିନ୍ତୁ ତାହା ତୁଣ୍ଡରୁ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ ସୁଦ୍ଧା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । କେତେ କ୍ଷଣପରେ ସେ ସଂଜ୍ଞାହୀନ ହୋଇ ଭୂମିରେ ପତିତ ହେଲା । ପରେ ସେ ବୈଷ୍ଣବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି ବୋଇଲା ଯେ "ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ଏବେ ସାଧୁ ହୋଇଅଛି । ଏହାକୁ ପ୍ରହାର କରିବା ଅନୁଚିତ ।" ଏହା ଶୁଣି ସେମାନେ ଏକସ୍ୱରରେ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଲେ ଯେ "ଡ଼କାଏତ କେବେହେଁ ସାଧୁ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ ।" ବୈଷ୍ଣବ ଭାଷିଲା ଯେ "ଏ ନିଶ୍ଚୟରେ ସାଧୁ ହୋଇଅଛି; କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଅସାଧୁ ହୋଇଅଛ ।" ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଏ ବାଣୀ ଶୁଣି ସେମାନେ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ

ବାହାରି ଗଲେ । ପରେ ସେ ବୈଷ୍ଣବ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧରଙ୍କୁ ସଙ୍କେତ କରି "ବାବା ! ଏ ଦଣ୍ଡ ଦ୍ୱାରା ତୋର ପୂର୍ବପାପ କ୍ଷାଳିତ ହେଲା । ଆଉ ଚିନ୍ତା କର ନା " ବୋଲି ପ୍ରବୋଧି ତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ବୃନ୍ଦାବନକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ଇତି

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

—o—

ଗୁଣବତୀ ପତ୍ନୀ

(ଲେଖକ—ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା)

ନିପଟ ନିଦାଘ ସମୟ । ଜଗତ ଆତପାନଳର ଆହୁତ ହୁଏ । ଦିନ-ଦଶ ଘଣ୍ଟାପୂର୍ବରୁ ପକ୍ଷିପକ୍ଷିଚୟ ତରୁ-ଛାୟାଶ୍ରିତ; ଭୋଗିଗଣ ବଲ୍ମୀକ ଗର୍ତ୍ତସ୍ଥିତ; ଭୋଗିଜନ କର୍ପୂର ମିଶ୍ରିତ ଚନ୍ଦନ ଚର୍ଚ୍ଚିତ । କିନ୍ତୁ ରନ୍ଧନାଦି ଗୃହକୃତ୍ୟ କାରିଣୀ ଗୃହିଣୀର ମାତ୍ର ବିଶ୍ରାନ୍ତି କିମ୍ବା ଶୈତ୍ୟୋପଲବ୍ଧି ଘଟେ ନାହିଁ । କୋର୍ଟ ଏବଂ ସ୍କୁଲ ବନ୍ଦ । ଧନାଢ୍ୟମାନେ ଉଦକମଣ୍ଡଳାଦି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଧନହୀନ କୋଠାରେ ବସି ବ୍ୟଜନ ଚାଳି ଚାଳି ଅର୍ଦ୍ଧଦଗ୍ଧାଗୃହିଣୀକୃତ ରନ୍ଧନର ସମାଲୋଚନା କରେ ।

ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଆପଣାର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର-ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଲଣ୍ଡନରେ ତିନି ବର୍ଷ ପଢ଼ି ବାରିଷ୍ଟର ପରୀକ୍ଷା ପାଶ କରି ଘରକୁ ବାହୁଡ଼ି ଆସୁଥିଲା ସମ୍ବାଦ ଜାଣି ନାରାୟଣ ନାୟକର ଗୃହିଣୀ—କମଳା ଚୁଲ୍ଲୀମୂହଁରେ ବସି ପିଠା ଭାଜୁଥିଲା । ପୁଅଠାରେ ଥିଲା ପ୍ରେମ ବଶରୁ ସେ କଷ୍ଟ ପାଉ ନ ଥିଲା । ତତ୍ପୂର୍ବଦିନ ତାର ପୁତ୍ରବଧୂ ହୀରାମଣି ମାଆ ଘରରୁ ଆନୀତା ହୋଇଥିଲା । ସେ ଶାଶୁ ପାଖେ ବସି ପିଠା ଗଢ଼ୁ ଥିଲା । କମଳା ସରଳା ଏବଂ କୋମଳା । ସେ ବୋହୂକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲାଳନ କରେ ।

ନାରାୟଣ କେବଳ ନାୟକୋପାଧିଧାରୀ ମାତ୍ର ନୁହେ । ସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁର ଗ୍ରାମର ଅଧିକାରୀ । ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣ ମଣ୍ଡଳର ଗ୍ରାମାଧିକାରୀ ନାୟକ ବୋଲାଏ । ନାରାୟଣ ଗୃହବାସ, ହଳ ବଳଦ, ହଳିଆ, ମୂଲିଆ ଭର୍ତ୍ତି ଏବଂ କିଛି ମହାଜନୀ କରି କେତେକ ସହସ୍ର ଟଙ୍କାର ଅଧିକାରୀ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଲୋଭୀ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ନିଜ ତନୁଜକୁ ଆପଣାଠାରୁ ବଡ଼ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆଙ୍ଗ୍ଲ ଭାଷା ପଠନ ପାଇଁ ଜୟପୁରର ହାଇସ୍କୁଲକୁ ପଠାଇଲା । ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରର କୁଶାଗ୍ର ବୁଦ୍ଧି । ସେ କେଉଁ କ୍ଲାସରେ ଫେଲ୍ ନୋହି ମେଟ୍ରିକୁଲେସନ ପାସ କରି ବିଜୟନଗରର କଲେଜରେ ଚାରିବର୍ଷ ପଢି ବି.ଏ. ଉପାଧି ସମାଦିଲା । ତେବେ ନାରାୟଣ ପୁତ୍ରକୁ ପଢ଼ା ଛଡ଼ାଇ ରେଭେନ୍ୟୁ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲା । ସେ ବିଭାଗରେ ପ୍ରବେଶିଲେ, କାଳେ ପୁଅ ମେଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ହେବ ବୋଲି ତାର ଆଶା । କିନ୍ତୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଚାକିରି କରିବାକୁ ଅସମ୍ମତ ହୋଇ ଆଇନ ପଢିବା ପାଇଁ ଜିଗର କଲା । ସେ ସବୁକ ପୁଅର ପଢ଼ା ପାଇଁ ବେଶୀ ଧନ ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥିଲା କାରଣରୁ ତାହା ବନ୍ଦ କରାଇବାକୁ ବାପ ବହୁତ ଯତ୍ନ କଲା । କିନ୍ତୁ ପୁଅର ଜିଗରବଶୁଁ ଏବଂ ମାଇପର ଅନୁରୋଧବଶୁଁ ସେ ପୁଅକୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଲ କଲେଜରେ ପଢ଼ାଇବାକୁ ମଙ୍ଗିଲା । କମଳା ସର୍ବଦା ପୁତ୍ରପକ୍ଷପାତିନୀ । ଜନନୀ ସର୍ବଦା ସନ୍ତାନ ପକ୍ଷପାତିନୀ ସିନା ।

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବିଜୟ ନଗରରେ ପଢ଼ୁଥିଲା ସମୟରୁ ପୁରୋଦଗମନୋଦ୍ଦେଶ ନିଜ ହୃଦୟରେ ପୋଷଣ କରୁଥିଲା ହେତୁରୁ ସେ ବୋଇଲା—ଦେହର ହାଡ଼ ଗୁଣ୍ଡ କରି ଏବଂ ମୁଣ୍ଡର ଦହି ପାଣି କରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଆଇନ ପଢ଼ି ପାସ କଲେ, ଓକିଲ ହୋଇ ମକ୍କେଲଙ୍କ ଏବଂ ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଖୁସାମତ କରୁ କରୁ ମୋ ଜୀବନ ଅନ୍ତ ହେବ । ଚାକିରର ପ୍ରାୟଶଃ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରଭୁ; କିନ୍ତୁ ଓକିଲର ସମଗ୍ର ଜଗତ ଯାକ ପ୍ରଭୁ । ଅତଏବ ମୁଁ ଓକିଲ ହେବି ନାହିଁ । ଲଣ୍ଡନରେ ଆଇନ ପଢି ବାରିଷ୍ଟର ହେବି । ବାରିଷ୍ଟର ହେବା କେତେକ ସମୟରେ ଜିଲ୍ଲା ଜଜ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇବି ।

ଏତିକି ଶୁଣିଲା ମାତ୍ରେ କମଳା ଆନନ୍ଦାବ୍ଧିରେ ଭାସିଲା । ନାରାୟଣ ବୋଇଲା—ଏବେ ଏ ଦେଶରେ ଯେତେ ଲୋକ ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇ ଅଛନ୍ତି,

ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ତ ଜଜ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ତୁ ଆଜ ବିଲାତ ଯାଇ କାଲିକି ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇ ଫେରିଆସିବା ମାତ୍ରେ ଜଜ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇ ପାରିବୁ ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ତୁ ବିଲାତରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଧର୍ମ ରହିଲେ ଜାତିକି ଏବଂ ସମ୍ପତ୍ତିକି ମାଟି କରିବୁ ମାତ୍ର । ତୁ ବିଲାତରେ ଆଇନ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଯେତେ ଧନ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବୁ—ସେତେ ଧନ ଏଠାରେ ଋଣ ଦେଲେ ତାର କାଳାନ୍ତରରେ ତୁହି ଏବଂ ତୋ କୁଟୁମ୍ବ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି ସୁଖେ ସୁଖରେ ବଞ୍ଚି ପାରିବ । ମଧ୍ଯ ସେତେ ଧନ ତୋତେ ଦେବାକୁ ମୋଠାରେ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଦୁରାଶା ଛାଡ଼ି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଯତ୍ନ କରେ; ନତୁବା ବିଲାତ ନ ଯାଇ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଆଇନ ପଢ଼େ ।

ଏତେ ଶୁଣି ପୁତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଲା;—ଏବେ ଯେଉଁ ଜଜମାନେ ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଟ୍ରିକସି କରିବା ସ୍ପୃହା ନ ଥିବ; କିମ୍ବା ସେମାନେ କୌଶଳହୀନ ହୋଇଥିବେ । ମୁଁ ବାରିଷ୍ଟର ହେଲେ, ମୋ କୌଶଳ ବଳରେ ଜଜ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ନିଶ୍ଚେ ଲଭିବି । ବିଲାତ ଗଲେ ଜାତି ଯାଏ ବୋଲିବା ଧାରଣା ନିହାତ ପୁରୁଣା । ଆଜି କାଲି ବିଲାତ ହୋଇଛି ପରମ ପବିତ୍ର ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ; ବିଲାତଫେରା ବଂଶ ହେଉଛି ସଭ୍ୟବର ।

ତେବେ କମଳା ନିଜ ପତିଙ୍କି ଉଦ୍ଦେଶି ବୋଇଲା;—ଅହେ, ତୁମେ ଧନ ଲୋଭରୁ ଗୋଟିଏ ମାତର ପୁଅକୁ ଭଲ ପାଠ ପଢ଼ାଇ ବଡ଼ କରିବାକୁ ମଙ୍ଗୁନାହଁ । ଧନ ଅରଜି ରଖି ଭଲ କାମରେ ଖରଚ ନ କଲେ ସେ ତ ସଙ୍ଗରେ ଯାଏ ନାହିଁ । ଭଲ କାମରେ ଖରଚ ହେବ ତ ହେଉ । ତା ପାଇଁ ଭାବନା କାହିଁକି ? କାଲିକି ପୁଅ ଜଜ୍ ହେଲେ, ସେ କଣ ଧନ ଅରଜିବ ନାହିଁ ? ଜନ ଧନକୁ ଅରଜେ ନା ଧନ ଜନକୁ ଅରଜେ ? ଏଣୁ ତୁମେ ଅବଶ୍ୟ ଧନ ଦେବାକୁ ହେବ; ପୁଅ ବିଲାତ ଯିବାକୁ ହେବ ।

ମାଇପର ଝଗଡ଼ାରେ ଏବଂ ପୁଅର ଅଳିରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସେ ବାପୁଡ଼ା ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ପୁଅହାତରେ ଦେଲା । କମଳା ନିଜ ପତିର ଅଜଣାରେ ଅଳଙ୍କାର ବନ୍ଧକ ଦେଇ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା କରଜ କରି ଆଣି ପୁଅକୁ ଦେଇ ବୋଇଲା;—ଏବେ ଏତେକ ଟଙ୍କା ନେଇ ଯା । ଲୋଡ଼ା ହେଲେ ଆହୁରି ପଠାଯିବ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଲଣ୍ଡନ ଯାଇ ମିଡ଼ଲ ଟେମ୍ପିଲରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାଓ ବୋଲି ନିଜ ନାମ ଲେଖାଇ ପ୍ରବେଶିଲା । ଅତଏବ ସେ ସେଠାରେ ପି: ସି: ରାଓ ନାମରେ ପରିଚିତ । ଏଣିକି ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ନାମ ବ୍ୟବହାର କରିବା । ବିଲାତରେ ଦୁଷ୍ଟ ସହବାସ ବଶୁଁ ରାଓର ଆଚରଣ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା । ସେ ସିଗରେଟ ପୋଡ଼ାଏ; ମଦ ପିଏ; ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀଙ୍କ ସ୍ନେହ ସମ୍ପାଦେ; ପ୍ରାୟଶଃ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଶା ସିନେମା କିମ୍ବା ନାଟକ ଦେଖିବାକୁ ଯାଏ; ଛୁଟି ଦିନମାନଙ୍କରେ ଦେଶ ଭ୍ରମଣ କରେ । ଅତଏବ ସେ ବାରମ୍ବାର ଧନ ପ୍ରେରଣ ନିମିତ୍ତ ବାପଠାକୁ ପତ୍ର ପଠାଏ । ବାପ ଆଖିରୁ ଲୁହ ନୁହେ— ଲୋହ ଗଡ଼ାଇ କରଜ କରି ଧନ ପଠାଉଥାଏ । ବର୍ଷ ତ୍ରୟରେ ତାର ସକଳ ଚର ସମ୍ପତ୍ତି ନିଃଶେଷ ପାଇ ସ୍ଥିର ସମ୍ପତ୍ତି ବନ୍ଧକ କରିଗଲା । କିପରି ହେଉ ପୁଅ ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇ ଫେରି ଆସୁଥିଲା ସମ୍ବାଦ ଅବଗତ ହୋଇ ତାର ମନ ଥୋଡ଼ା ଖୁସି ହୋଇଥିଲା । ସେ ପୁତ୍ର ପ୍ରେମ-ବଶଗ ହୋଇ ସାଲୁରୁ ରେଲ୍-ଷ୍ଟେସନରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟେ ହାଜର ହୋଇଥାନ୍ତେ, ମେଲ ଗାଡ଼ି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ନାରାୟଣ ଇଣ୍ଟର କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରେ ଏବଂ ସେକେଣ୍ଡ କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରେ ଖୋଜି ନିଜ ତନୁଜକୁ ନ ଦେଖି ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତେ, ପାଦେ ବୁଟ୍, ଅଙ୍ଗେ ଓଭର କୋଟ, ଶିରେ ହ୍ୟାଟ ଧାରଣ କରିଥିଲା ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଫାଷ୍ଟ କ୍ଲାସ ଗାଡିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପ୍ଲାଟଫାରମରେ ତାର ପୂର୍ବ ପରିଚିତ ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭୁଲେ କର ଧାରଣ କରି ଅଙ୍ଗ୍ଳ ଭାଷାରେ ସମ୍ଭାଷଣ କରୁଥିଲା ସମୟରେ ପୋର୍ଟର ଗାଡ଼ିଭିତରୁ ସୁଟକେଶଟିଏ ଆଣି ସେଠାରେ ରଖି ଆପଣାର ହେବା ପାଉଣା ପାଇ ସଙ୍ଗମ କରି ଗଲା । ନାରାୟଣ ମଧ୍ୟ ସାହେବ ବୋଲିବା ଶଙ୍କାରେ କିଛିଦୂର ଘୁଞ୍ଚିଲା । କଥୋପକଥନ କରୁଥିଲା ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱୟରେ ପୂର୍ବସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଗତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉଦ୍ଦେଶି "ଗୁଡ୍‌ବାଇ, ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର" ବୋଲି ଯାନ୍ତେ, ଆଗତ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜାତ୍ମଜ ବୋଲି ତେବେ ଜାଣି ତା ନିକଟକୁ ନାରାୟଣ ଯାଇ ସୁଟକେଶ ବହନ କଲା । ମୋଟର ବସ୍‌ରେ ଯିବାକୁ ରାଓ ଅନିଚ୍ଛୁକ ହେଲା ହେତୁରୁ ଗୋଟିଏ ଭଡ଼ା ମୋଟରକାରରେ ବାପ ଏବଂ ପୁଅ ବସି ସ୍ୱପୁରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ଭାରତ ପ୍ରଥା ଏବଂ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପ୍ରଥା ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର ବହୁତ । ପ୍ରାୟଶ କିଂଶତି ବର୍ଷ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିଲା ହାଲଗୁଲ ତିନିବର୍ଷ ବ୍ୟବଧାନରେ

ରାଓଠାରୁ ଦୂର ହୋଇଯାଇ ତାଙ୍କୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରୀତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୂତନ କରି-ଦେଲା । ଭାରତୀୟ ଭଙ୍ଗୀରେ ଶାଢ଼ୀ ଏବଂ ଖଦି ପିନ୍ଧିଥିଲା କାରଣରୁ ପରି ସେ ନିଜ ଜନନୀ ଏବଂ ଜନକ ସହିତରେ ଭଲେ କଥୋପକଥନ କଲା ନାହିଁ । ହୀରାମଣିର ବର୍ଣ୍ଣ ପୁଣ୍ଡ୍ରସାଙ୍କ ପରି ନୋହି କେତକୀ ପରି ଏବଂ ବେଶ ସୁନା, ରୂପା, କିମ୍ବା ତମ୍ବା ପରି ନୋହି ନୀଳମଣି ପରି ଦିଶୁଥିଲା; ତା ଦେହରୁ ସାବୁନ ବାସନା ନ ବାସି ହାରିଦ୍ର ଗନ୍ଧ ପ୍ରସରୁଥିଲା; ତାର ଶିରରେ ଓଢ଼ଣି; ନାସାରେ ବସଣି; ଭାଲରେ ସିନ୍ଦୁର ବିନ୍ଦୁ; ହାତରେ ଶଙ୍ଖା; ପାଦରେ ନୂପୁର; ଅପଧନ ପେଟୀକୋଟ ବିହୀନ ହୋଇ ଶାଢ଼ୀରେ ଆବୃତ । ଅଧିକନ୍ତୁ ସେ ଲଜ୍ଜାନ୍ୱିତା । ଅତଏବ ସେ ରାଓର ମନକୁ ଟାଣି ଆଣି ପାରିଲା ନାହିଁ । ରାଓ ମୂଳୁହୁଁ ମାଇପ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲା ନାହିଁ । କାନ୍ଥ ମାଟି; ଛପର ଛଣ; ଘର କୁଟିର; ପୁଣି ଅସଜ୍ଜିତ; ଗ୍ରାମ ପଡ଼ା; ଗ୍ରାମବାସୀ ଅସଭ୍ୟ । ଅତଏବ ଜନନ ସ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ସେଠାରେ ସେ ଦୁଇଦିନ ମଧ୍ୟ ରହି ନ ପାରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ବାସକରି ଓକାଲତି କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ବାଞ୍ଛିତ ଧନ ଜନକ ଯୋଗାଇ ନ ପାରିଲା ହେତୁରୁ କେତେ କାଳ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ଓକାଲତି କରି ପରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଯିବା ସ୍ଥିର କରି ଘରରୁ ବାହାରି ବିଶାଖ-ପଟ୍ଟଣ ଯାଇ ସମୁଦ୍ର ତୀରର ଗୋଟିଏ ବଙ୍ଗଳାର ଆଗରେ "ମିଃ ପିଃ ସିଃ ରାଓ, ବାରିଷ୍ଟର" ବୋଲି ଲିଖିତ ହୋଇଥିଲା ଗୋଟିଏ ପଟା ଲମ୍ବାଇ ତହିଁ ବାସକଲା । ସେ ବଙ୍ଗଳାର ମାସିକ ଭଡ଼ା ପଚିଶ ଟଙ୍କା । ରାଓର ଓକାଲତି ନୂଆ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ଉପାଧିବଶୁଁ ପରି ଉପାର୍ଜନ ମନ୍ଦ ନୋହି ଆଶାଜନକ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଘରକୁ ଚିଠି ପଠାଏ ନାହିଁ; କିମ୍ବା ଘରୁଁ ପ୍ରେରିତ ହେଲା ପତ୍ରର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଲେଖେ ନାହିଁ ।

ତେଣେ ମହାଜନ ନାରାୟଣର ସକଳ ଚର ସ୍ଥିର ସମ୍ପତ୍ତି ବିକାଇ ନିଜ ଋଣ-ଧନ ଅସୁଲ କରି ନେଲେ । ସେ ସମସ୍ତ ସମାଚାର ଅବଗତ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ରାଓ ଏକ ପଇସାଟିଏ ହେଲେ ଘରକୁ ପଠାଇଲା ,ନାହିଁ । ଅଭିମାନୀ-ନାରାୟଣ ଗ୍ରାସବାସହୀନ ହୋଇ ଦାମ ବିକୁଥିଲା ଗ୍ରାମରେ ଦାରୁ ବିକିବା ଅନୁଚିତ ବୋଲି ଭାବି ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁର ତେଜି ତେଲିଙ୍ଗୁ ଦେଶକୁ ଯାଇ ଏକ ଗ୍ରାମୋପ୍ରାନ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ପତର କୁଡ଼ିଆ ତୋଳି ତହିଁ ଜାୟା ଏବଂ ପୁତ୍ରବଧୂ ସହିତରେ ରହି କୁଲି ହୋଇ ଜୀବନ ଯାପନ କଲା । ପୁଅଠାରେ

ଆଶା ଭରସା ସ୍ଥାପିଥିଲା କମଳା ତାର ଉପେକ୍ଷାରୁ, ଘରତାର ଗଞ୍ଜଣାରୁ ଏବଂ ଦାରିଦ୍ର୍ୟରୁ ଖିନ୍ନା ହେଲା । ହୀରାମଣିର ଦୁଃଖ କଥନାତୀତ; ଅନୁଭବୈକ ବେଦ୍ୟ ମାତ୍ର । କଷ୍ଟୀ ସୁଖୀ ହେବା ସହ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ସୁଖୀ କଷ୍ଟୀ ହେବା ଦୁଃସହ ।

ଏକ ଦିନେ କମଳା ହୀରାମଣିକି କଡରେ ବସାଇ କହିଲା;—ମା, ତୋ ଭାଲରେ ପତିସୁଖଲାଭ ତ ଲେଖା ଯାଇ ନାହିଁ; ତୁ ନିଜେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ କଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ ଭୁଞ୍ଜିବୁ କାହିଁକି ? ମୋ କଥା ଶୁଣେ—ମାଆ ଘରକୁ ଯା—ସେଠାରେ ଭାତ ଗୁଣ୍ଡାଏ ଏବଂ ଖଦି ଖଣ୍ଡିଏ ହେଲେ ପାଇବୁ ।

ଏତେ ଶୁଣି ହୀରାମଣି ଶୋକାକୁଳା ହୋଇ ଶାଶୁର ପଦଯୁଗ ଧରି ବୋଇଲା;—ମା, ସେପରି କହ ନାହିଁ । ତୁମ ପୁଅ ବାଲ୍ୟରେ ଥିଲାବେଳେ ମୁଁ ମାଆ ଘରେ ତିନି ବରଷକାଳ କାଟିଲି । ତାହା ନିତାନ୍ତ ନିନ୍ଦ୍ୟ । ମାଆ ଘରେ ସଧବାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ମୋ କପାଳରେ ପତିସେବା କରିବା ଲେଖି ଯାଇନାହିଁ । ତାହା ବୋଲି ଗୁରୁଜନ ସେବନ ଛାଡ଼ିବି କାହିଁକି ? ମୋର ମାଆଘରର ଖୀରି ଖେଚଡ଼ି ଠାରୁ ଶାଶୁଘରର ଜାଉ ପେଜ ବଡ଼ ମଧୁର; ସେଠା ପାଟ ପତନୀ ଠାରୁ ଏଠା ଚିରି ଲେଙ୍କଡ଼ା ବେଶୀ ସୁନ୍ଦର । ମାଆଘରେ ରହି ନିନ୍ଦିତା ହୋଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ମା, ମୋତେ ତୁମ ପାଖରେ ମାନ ରଖ; ତୁମ ଦେନଙ୍କ ସେବା କରି ଦିନ ନେବି; ସେତିକି ମୋତେ ଅଣ୍ଟିଇ ।

ତାହା ଶୁଣି କମଳା ଶୋକଭରେ ବହୂକୁ କୁଣ୍ଢେଇ କହିଲା;—ମା, ତୋ କଷ୍ଟ ଦେଖି ନ ପାରି ସେପରି ବୋଇଲି । ପୁଅ ବୋଇଲେ ତୁ; ବୋହୂ ବୋଇଲେ ତୁ । ତୋତେ ଛାଡ଼ି ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁ ଆମ ପାଖେ ଏକା ଥା । ପାଠକେ, ହୀରାମଣିର ଚାଲିଚଳଣି ପୂର୍ବେ ରାଜାମାତ୍ରା ହୋଇ ସ୍ବେଚ୍ଛା ବନବାସକ୍ଳେଶ ଭୁଞ୍ଜି ଶାଶୁ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସେବା କରୁଥିଲା ସାବିତ୍ରୀ ଚରିତକୁ ଜ୍ଞାପନ କରାଏ ନାହିଁ କି ?

ଆଉ ଏକଦିନେ କମଳା ନିଜ ନାଥକୁ ଉଦ୍ଦେଶି ବୋଇଲା;—ଆହେ, ତୁମେ ସିନା ଅଭିମାନୀ ହୋଇ ପୁତ୍ରଠାକୁ ଯାଉନାହିଁ; ମୋର ତ

ଅଭିମାନ ନାହିଁ; ମୁଁ ଥରେ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆସିବି । ସେ ସିନା ଏବେ ପାଗଳ ହୋଇ ମୋତେ ଦୂର କଲା; ପାଇଲା ପେଟ ତାଙ୍କୁ ଦୂର କରିପାରିବି କି ଏଣୁ ମୋତେ ଅନୁମତି ଦିଅ ।

ଏତିକି ଶୁଣିଲା ମାତ୍ରେ କ୍ରୋଧା ଲୋହିତଲୋଚନ ହୋଇ ନାରାୟଣ ଉଚ୍ଚେ ଭାଷିଲା;—କିସ ? ସେ କୁଳାଙ୍ଗାରକୁ ଦେଖିବାକୁ ଯିବୁ ? ତୋ ତେ ଲାଜ ମାଡୁନାହିଁ ? ମୋ ପ୍ରାଣ ଖାଇ ସର୍ବସ୍ୱ ସେ ଦ୍ରୋହୀ ପାଇଁ ଧ୍ୱଂସ କରାଇଲୁ; କୁଳଅଣୀ ହେଲୁ । କୋଡ଼ରେ ଥିବାଯାଏ ପୁତ୍ର; ଥୋଡ଼ ବଢିଲେ ସେ ଅମିତ୍ର । ଏହି ଲୋକୋକ୍ତି ଅର୍ଥର ଜଣା ଯାଇନାହିଁ କି ? ସେ ତୋତେ ପ ସୋର ଦେଇଥିଲେହେଁ, ତୁ ତାଙ୍କୁ ଯାଇ ହାତ ପାତିବାକୁ ପାଅୁ । ମୁଁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟକଷ୍ଟକୁ ସହିଲି; କିନ୍ତୁ ଅପମାନକୁ ସହି ପାରିବି ନାହିଁ । ଯିବୁ ତ ଯା । ସେ ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ତୋତେ ଆଦର କରୁଁ ହେଲେ ଦେଲେ, ଅଣି ଖା, ମାତ୍ର ତାହା ଦ୍ୱାରା ତିରସ୍କୃତା ହୋଇ ଆସିଲେ, ତୋର ଏଠାରେ ଆଉ ସ୍ଥାନ ଥିବ ନାହିଁ । ଖବରଦାର !

ପୁଅଠାରେ ଥିଲା ମମତାରୁ ଏବଂ ଭରସାରୁ କମଳା ଗିରସ୍ତର ଗେର ଠେଲିଦେଇ ବିଶ ଖପଛଣି ଯାଇ ରାଓର ଗୃହଦ୍ୱାରରେ ହାଜର ହୋଇ ଦ୍ୱାରପାଳ ଦ୍ୱାରା ନିଜାଗମନ ବାର୍ତ୍ତା ଭିତରକୁ ପଠାଇଲା । ଦ୍ୱାରୀ ଫେରି ଆସି "ବାବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି; ତୁମେ କିଛି କାଳ ଏଠାରେ ବସିଥାଅ" ବୋଲି କହନ୍ତେ, ସେ ମର୍ଦ୍ଦିତ-ପୁଚ୍ଛଫଣିନୀ ପରି କ୍ରୁଦ୍ଧା ହୋଇ "କିସ ? ତାର ଆଖି ଦିଓଟି ଏବେ ତାଳୁ ଚଢିଲା ! ମାଆକୁ ଦାଣ୍ଡେ ବସାଇ ଘରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି ? ମୋର ବାରଣ ମାନେ କେ ?" ବୋଲି ଜବରଦସ୍ତରେ ଭିତରେ ପଶି ପୁଅର ଅଗରେ ଉଭା ହୋଇ ବୋଇଲା;—ପୂର୍ଣ୍ଣେ, ତୁ ଏବେ କେଡ଼େ ବଡ଼ ହେଲୁ ରେ !!

ଏତିକି ଶୁଣି ରାଓ ଦୁଇ ଆଖି ତର୍ବାଟି ଚାହିଁ ବୋଇଲା;—"ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାଓ ମହାଶୟ" କିମ୍ବା "ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବାବୁ" ବୋଲି ପାରୁନାହୁଁ ? ବାରିଷ୍ଟର ମହାଶୟଙ୍କୁ "ପୂର୍ଣ୍ଣେ" ବୋଲି ଡାକୁଛୁ ? ଅନୁଜ୍ଞା ବିନା ଭିତରକୁ ଆସିଛୁ ?

ଏତିକି ଶୁଣିଲାମାତ୍ରେ କମଳା କୁପିତା ହୋଇ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ବୋଇଲା;—ଆରେ ମୂର୍ଖ, ତୁ ଆନ ଜନଙ୍କର "ମହାଶୟ" "ବାବୁ"

ଆଜ "ବାରଷ୍ଟର"; କିନ୍ତୁ ମା ବାପଙ୍କର ନୋହୁଁ । ତୁ ମଦାନ୍ଧ ହୋଇ ଭଲ ମନ୍ଦ ଜାଣି ପାରୁନାହୁଁ । ତୋତେ ପାଇ ପାଳି ତୋ ପାଇଁ ସବୁ ସମ୍ପତ୍ତି ହରାଇ କଷ୍ଟ ସହି ତୋତେ ମଣିଷ କଲି ମା ବାପଙ୍କୁ ପାସୋରିଲୁ । ହାତ ଧରି ବିଭା ହେଲି ମାଇପକୁ ଛାଡ଼ିଲୁ । ତୁ ମୋ ପୁଅ ନୋହୁ; ବିଶ୍ୱାସଘାତୁକ; ତୋଠାରୁ କୁକୁର ଅଧିକ । ଧର୍ମ ଯଦି ଥାଏ, ତୋ ଗରବ ଗୁଣ୍ଡ ହେବ; ପାପ ଫଳ ଅବଶ୍ୟ ଭୁଞ୍ଜିବୁ । ଛି—ତୋ ମୁହଁ ଆଉ ଦେଖିବି ନାହିଁ । ଗିରସ୍ତଙ୍କ ଗିର ନ ମାନି ଏଠାକୁ ଅସି ବେଶୀ ଖୁସି ହେଲି; ତାର ଶାସ୍ତି ପାଇଲି । ଏତେ ବୋଲି ସେ ସେଠାରୁ ବାହାରି ଗଲା; ମାତ୍ର ସ୍ୱଗୃହକୁ ଯାଇ ନାହିଁ । ସେ କେଉଁଠାକୁ ଗଲା କିମ୍ବା କ'ଣ ହେଲା, ସେ ସମ୍ବାଦ ଜଗତ ଆଜ ଯାଏ ଜାଣି ପାରି ନାହିଁ । ରାଓ ଜନନୀ-ବଚନ ଶୁଣି ମନ୍ଦେ ହସି ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରତ ହେଲା ।

ପ୍ରପଞ୍ଚର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ବଦଳୁଥିବା ପରି ମାନବର ଦଶା ମଧ୍ୟ ବଦଳଇ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘଟିବା କାଳରେ ସୁଧୀର ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ଭ୍ରଂଶ ଘଟେ । ଦଶାନନ ଜନକସୁତାସକ୍ତ; ନଳ ଏବଂ ଧର୍ମଜ ଦ୍ୟୁତାନୁରକ୍ତ; ଦଶରଥ ଏବଂ ପରୀକ୍ଷିତ ମୃଗୟାଭିଳାଷୀ; ଶିଶୁପାଳ ଦୁର୍ଭାଷାଭାଷୀ; ଯାଦବେ ମଦ୍ୟ-ପାନରତ; ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଦାୟଲୁବ୍ଧ ! ତେବେ ବିନୟ ନିମିତ୍ତ କେତୋଟି ମୋଟରକାର ଭଣାଖପଛଣକୁ ଅଣାଗଲା । ତାବତ୍କାଳ ଯାଏ ଟେ।ଟର ବାଇଶିକଲରେ ଗମନାଗମନ କରୁଥିଲା ରାଓ ଧାର କରି ମୋଟରକାରଟିଏ କିଣିଲା । ମନୁଜ ସମାଜ ନୂତନ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରିୟ ସିନା ! ସେ ବେଶ୍ୟା ସହବାସ କଲା; ମଦ୍ୟ ପାନ ବଢ଼ାଇଲା; କାଳକ୍ଷେପ ନିମିତ୍ତ ଜୁଆ ଖେଳକୁ ଅବ-ଲମ୍ବିଲା । କଥିତ କର୍ମାସକ୍ତିବଶରୁ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତ୍ରୁଟି ଘଟି ଆୟ କମିଲା; ଏବଂ ବ୍ୟୟ ବଢିଲା । ଅତଏବ ସେ କୃତ୍ରିମ ଲେଖନାଦି କୁତ୍ସିତ କର୍ମମାନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା; ପାପ ସର୍ବଦା ଲୁଚି ରହେ ନାହିଁ । ତାର ପାପାଚରଣ ପ୍ରକଟିତ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ କେତେ କାଳ ଯାଏ ନ୍ୟାୟ ସ୍ଥାନ ପ୍ରବେଶସ୍ୱତ୍ୱରୁ ଚ୍ୟୁତ ହେଲା । ମଧ୍ୟ ନିଃସ୍ୱ ହୋଇ ଦେଉଳିଆ ହେଲା । ଦୁରବସ୍ଥା ଏକଲା ଅସେ ନାହିଁ । ରାଓ ଆଧିବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ, ଜେନେରଲ ହାସ୍ପିଟାଲର ଦରିଦ୍ର ରୋଗୀଙ୍କ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଏକାକୀ ପଡ଼ି ରହିଲା । ତୃଷା କଲେ ତା ତୁଣ୍ଡକୁ ପାଣି ଟୋପାଏ ମଧ୍ୟ ମିଳେ ନାହିଁ । ଜନନୀର ଲାଳନ ପାଳନ-

ଏବଂ ନିଜର ତିରସ୍କରଣ ସ୍ମୃତ ହୁଅନ୍ତେ, ତା ଚିତ୍ତରେ ପ୍ରଭବିଲା ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ଆଧିବ୍ୟାଧି ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ପୀଡ଼ା ବଢ଼ାଇଲା ।

ଅନ୍ୟୂନ ଏକ ବର୍ଷ ଅତିକ୍ରମ କଲେହେଁ, ଶାଶୁର ଖବର ଅଗୋଚର ହେଲା ହେତୁରୁ ହୀରାମଣି ଦୁଃଖିନୀ ହୋଇ ତଦନୁସନ୍ଧାନ ନିମିତ୍ତ ନିର୍ଗମିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରନ୍ତେ, ନାରାୟଣ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ବନ୍ଧୁ ସଙ୍ଗରେ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ପ୍ରବେଶିଲା । ସେଠାରେ ଯେତେ ଭଙ୍ଗୀରେ ଅନ୍ୱେଷଣ କଲେ ହେଁ, କମଳାର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବିଦିତ ହେଲା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ରାଓର ଅବସ୍ଥା ଜଣାଗଲା । ତାକୁ ଜାଣିଲାକ୍ଷଣି ହୀରାମଣି ଅଧୀରା ହୋଇ ସହସା ହାସ୍ପିଟାଲକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଶ୍ୱଶୁରକୁ ଅନୁରୋଧ କଲା । ତଥାପି ନାରାୟଣ ନନ୍ଦନବଦନ ବିଲୋକନ କରିବାକୁ ଅସମ୍ମତ ହେଲା; ମାତ୍ର ଯିବା ପାଇଁ ବଧୂକୁ ଅନୁମତି ଦେଲା । ହୀରାମଣି ହାସ୍ପିଟାଲକୁ ଯାଇ ବହୁବିଧ ଯତ୍ନ କରି ରାଓର ଖଟ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତା ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା କଙ୍କାଳାକୃତି ଧାରଣ କରିଥିଲା କାରଣରୁ ତାକୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ରାଓ ନିଜ ଜାୟାକୁ ଚିହ୍ନି କ୍ରନ୍ଦନ କରି କହିଲା;—ଏ ଦୋଷୀର ଦୋଷ କ୍ଷମା କଲୁ କି ? ଏ କୃତଘ୍ନତାରେ ତୋ କୃପା ପ୍ରସରିଲା କି ?

ତାହା ଶୁଣି ସାଶ୍ରୁନୟନା ହୀରାମଣି ପତିପଦଯୁଗ ଧରି ବୋଇଲା—; ତୁମେ ବ୍ୟଥିତ ହେବା ଅନୁଚିତ । ତୁମର ଦୋଷ କିଛିହେଁ ନାହିଁ । କଳି ପ୍ରଭାବରୁ ନଳଙ୍କ ମତି ବଦଳି ଯାଇଥିଲା ପରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବଶୁଁ ତୁମ ବୁଦ୍ଧି ବଦଳି ଥିଲା । ଭଲେ ଭାବିଲେ ମଣିଷ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନୁହେ । ପ୍ରାଳବ୍ଧର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତ ଅଛି । ଜଗଦୀଶକୃପାରୁ ଆମ୍ଭ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୂର ହେବ । ବିଷାଦକୁ ତେଜ; ପ୍ରମୋଦକୁ ଭଜ । ତାପରେ ରାଓ ପତ୍ନୀମୁଖରୁ ନିଜ ଜନନୀଜନକଙ୍କ ଗତିସ୍ଥିତି ଅବଗତ କରି ଦୁଃଖିତ ହେଲା ।

ହୀରାମଣିର ଶୁଶ୍ରୂଷା ବଶୁଁ ଏବଂ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଚିକିତ୍ସା ବଶୁଁ ରାଓ କ୍ରମକ୍ରମରେ ଆରୋଗ୍ୟଲାଭ କରି ହାସ୍ପିଟାଲରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଯାଇ ପିତାର ପାଦେ ପଡ଼ି କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା । ସଜଳଲୋଚନନାରାୟଣ ନନ୍ଦନକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପ୍ରବୋଧିଲା । ରାଓ ପୂର୍ବାଭ୍ୟସ୍ତ ସମସ୍ତ ଦୁର୍ଗୁଣ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପୁନଶ୍ଚ ଆଇନ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭିଲା । ତାହା କ୍ରମେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଲା ।

ଗୃହରେ କମଳାକାନ୍ତ ନାମକ ବାଳକଟିଏ ଜନମି ଜନନୀଜନକଙ୍କୁ ଏବଂ ପିତାମହଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦାବ୍ଧିରେ ଭସାଉଅଛି । ଅଦ୍ୟ ଗୃହର କୌଣସି ଅଭାବ ନାହିଁ । ତଥାପି ମାତା ସ୍ମୃତା ହେବା ସମୟରେ ମାତ୍ର ତାର ଆନନ କିଞ୍ଚିତ୍ମଳିନ ହୁଏ ।

ସୁଲକ୍ଷଣା

ଜଗତରେ ନିର୍ଧନର ଜୀବନ ନିରର୍ଥକ । ଧନହୀନର ମାନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ । ତାର ସୁଖ ଏବଂ ଭୋଗ ଗଗନକୁସୁମ ମାତ୍ର । ଧନବାନ କୁଳୀନ, ବିଜ୍ଞ, ଗୁଣଜ୍ଞ, ସୁନ୍ଦରଗାତ୍ର ଏବଂ ଗୌରବପାତ୍ର ଅଟେ । ସେ ଯାହା ଭାବେ, ତାହା କରିପାରେ । ଧନୀ ଖଳ ହୋଇଥିଲେ, ମଦାନ୍ଧ ହୁଏ । ଚଞ୍ଚଳା—ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତାହାର ବଶୀଭୂତା ହୋଇଥିବାରୁ ସେ କାହାକୁ ଖାତର କରେ ନାହିଁ । ଦରିଦ୍ର ଆଦୌ ତା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ହୋଇ ପରଲୋକ ବିଷୟ ଭାବେ ନାହିଁ । ମଧ୍ୟ ଧର୍ମ ଦୂର ହୋଇ ପରକୁ ପୀଡ଼ନ କରି ମୋଦକୁ ଲଭଇ ।

ଅସିକା ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ପତ୍ତନ । ନଦୀ ଦ୍ୱୟ ମଧ୍ୟଗତ ହୋଇଥିବାରୁ ତାର ଆକାର ଲମ୍ବା । ତହିଁ କେତୋଟି ନ୍ୟାୟାଳୟ, ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଏବଂ ଅଙ୍ଗ୍ଲ ବିଦ୍ୟାଳୟ ବିଦ୍ୟମାନ । ସେଠା ନିବାସୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ ଓକାଲତି କରେ । ତାର ପୈତୃକ ଚର ସ୍ଥିର ସମ୍ପତ୍ତି ଥିଲା କାରଣରୁ ସେ ଆଗର୍ଭ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ । ତା ଘରେ ସେ ଏବଂ ସୁଲକ୍ଷଣା ନାମ୍ନୀ ଭାର୍ଯ୍ୟା ମାତ୍ର । କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ନବ୍ୟ ସଭ୍ୟ । ସୁଲକ୍ଷଣା ରୂପବତୀ, ଗୁଣବତୀ, ବିଦ୍ୟାବତୀ, ପତିବ୍ରତା ଏବଂ ସନାତନଧର୍ମନିରତା । ପତିସେବା ଚିନ୍ତା ଛଡ଼ା ତାର ମନରେ ଅନ୍ୟଚିନ୍ତା ଥାଏ ନାହିଁ । ତାର ଗୌରାଙ୍ଗ ହାବଭାବ ରସଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଷୋଳବାନି ସୁନାକୁ ତିରସ୍କାର କରେ, ଅଞ୍ଜନରଞ୍ଜିତ ନୟନଯୁଗଳ ଖଞ୍ଜନକୁ ନିନ୍ଦେ, ଲଲାଟଫଳକର ସିନ୍ଦୂରବିନ୍ଦୁ ବାଳ ତପନକୁ

ଉପହାସ କରେ । ନାସାରେ ବସଣି, ହାତରେ ସୁନାଚୁଡ଼ି, କଣ୍ଠରେ ପଦକଣ୍ଠି ସମୟରେ ପତିଦତ୍ତ ହାଟକହାର ବିନା ଅନ୍ୟ ଅଳଙ୍କାର ତାର ଶରୀରରେ ନ ଥାଏ । ସେ ସାଧାରଣ ବସ୍ତ୍ର ମାତ୍ର ଧାରଣ କରେ । ତାକୁ ଦେଖିଲେ ଲୋକେ "ସର୍ବାଙ୍ଗସୁନ୍ଦରୀର ପୋଷାକ ଅନାବଶ୍ୟକ" ବୋଲନ୍ତି । ମାତ୍ର ତାର କେଶରେ କେଶରଞ୍ଜନୀ ତୈଳ, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କମନୀୟ ଆନନରେ "ଫେସ୍ ପୌଡର" ଅଧରୋଷ୍ଠରେ "ଲୋହିତ ଚୂର୍ଣ୍ଣ" ଅଙ୍ଗରେ "ବୋଡ଼ିସ୍ ଏବଂ ସିଲ୍କଶାଢ଼ୀ", କଣ୍ଠଦେଶରେ "ବ୍ରୁଚ୍" ପଣନ୍ତରେ "ପିନ୍" ମଣିବନ୍ଧରେ "ରିଷ୍ଟ ୱାଚ୍", ଆଖିରେ "ସୁନାଚଶମା" ଏବଂ ପାଦରେ "ବୁଟ୍" ନ ଥିଲା କାରଣରୁ ସେ ନବ୍ୟସଭ୍ୟ—କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରର ମନକୁ ଆକର୍ଷି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସୁଲକ୍ଷଣା ସୁରୂପିଣୀ ଏବଂ ପତିପରାୟଣା ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, ନବନାଗରୀଙ୍କ ଚାଲିଚଳଣିର ବିରୋଧିନୀ ହୋଇଥିଲା ହେତୁରୁ ତାର ପ୍ରୀତିକି ଏଡ଼ି କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ବେଶ୍ୟାସଙ୍ଗରତ ହେଲା । କେବେ କେବେ ସେ ପରଦାର ସଂଗ୍ରହଣ ମଧ୍ୟ କରେ । କୁଳଟା ଧନଲୋଭବଶୁଁ ବିଟବଶବର୍ତ୍ତିନୀ ହେଉଥିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର "ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗଚିହ୍ନ" ବିଲାତି ମଦ ପିଇବା ଶିଖିଲା । ତାକୁ ସ୍ୱଦେଶୀୟ ମଦ୍ୟ ରୁଚେ ନାହିଁ । ସେ ଅବସର ସମୟ ତାସ ଖେଳରେ ହରଣ କରେ । ଦୁରଭ୍ୟାସ କ୍ରମବୃଦ୍ଧି ଲଭିବା ନିଶ୍ଚିତ । ଉକ୍ତ ଦୁରଭ୍ୟାସ ନିଚୟବଶରୁ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟକରଣରେ ତ୍ରୁଟି ଘଟି ଆୟ ହ୍ରାସ ଏବଂ ବ୍ୟୟ ବିଶେଷ ହୁଅନ୍ତେ ସେ କରଜ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ପତି ପ୍ରବୃତ୍ତି ଦେଖି ଦୁଃଖିନୀ ହୋଇ ସୁଲକ୍ଷଣା ନିଜ ମୃଦୁହିତୋପଦେଶ ଦ୍ୱାରା ପତିର ଦୁରଭ୍ୟାସ ଦୂର କରିବାକୁ ପ୍ରାଣପଣେ ପ୍ରଯତ୍ନ କରି ଭଗ୍ନମନୋରଥା ହୋଇ ଯାତନା ଲଭିଲା । ତଥାପି ସେ କ୍ଷୁବ୍ଧା ନୋହି ପତିର ସେବାରେ ସଦା ରତା ହୋଇଥାଏ ।

ଦିନେ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ନିଜ ମନ୍ଦିରର ଉପର ମହଲରେ ଗୋଟିଏ ଚୌକିରେ ବସିଥିଲା । ତା ଆଗରେ ଥିଲା ପଥା ଉପରେ ଦୁଇଟି ବିଲାତି ମଦଶିଶି, କେତୋଟି ସୋଡ଼ାବୋତଲ, ସିଗରେଟ ଡବା, ନିଆଁ କାଠି ପେଡ଼ି ଏବଂ କାଚଗିଲାସ ନ୍ୟସ୍ତ । ସେ ଗୋଟିଏ ମଦଶିଶି କେତୋଟି ସୋଡ଼ା ବୋତଲ ଏବଂ କେତେକ ସିଗରେଟ ନିଃଶେଷ କରି ଦ୍ୱିତୀୟ ମଦଶିଶିକି ଧରନ୍ତେ ତା ହାତକୁ ସୁଲକ୍ଷଣା ନିଜ କୋମଳ କରପଲ୍ଲବରେ ଧରି :—

ସୁଲଃ—ନା—ନା, ନାଥ ! ଅଉ ପାନ କର ନାହିଁ । ଏ ଦୁଷ୍ଟ ପାନୀୟ ପିଅ ନାହିଁ । ନବାବପଣା ଦେବ—ପାନ କର । ତନୁ ଧନ ମାନ ମନ ଖରାପ କରିବା ମଦ୍ୟପାନ ସର୍ବଥା ତ୍ୟାଜ୍ୟ ଅଟେ । ତୁମ୍ଭ ଶରୀର ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲାଣି, ବଳ ହ୍ରାସ ହେଲାଣି । ଏ ଦାସୀର ବୋଲ ଗ୍ରହଣ କର ।

କିଶୋ—(ଆରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ନୟନରେ ତରାଟି ଗୃହିଁ, ଖନା ପର ସ୍ୱନରେ) ଯା—ଯା, ଦୂର ହୋଇଯା । ଏ ଆସବ ସାମାନ୍ୟ ନୁହେ । ଏହା ତୋର ଅଗୋଚର । ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୱେତ, ଅମୃତ ଶ୍ୱେତ, ଇନ୍ଦ୍ରର ଘୋଡା ଶ୍ୱେତ, ତାର ହାତୀ ଶ୍ୱେତ, କ୍ଷୀରବ୍ଧି ଶ୍ୱେତ, ଶେଷ ଶ୍ୱେତ, ମହେଶ ଶ୍ୱେତ, କୈଳାସ ଶ୍ୱେତ, ଶଶୀ ଶ୍ୱେତ, ତୁହ ଶ୍ୱେତ, ମୁହିଁ ଶ୍ୱେତ ଓ ସମଗ୍ର ପ୍ରପଞ୍ଚ ଶ୍ୱେତ । ଜାଣିଥା ଶ୍ୱେତ ତ୍ୟାଜ୍ୟ ନୁହେ । ଏଣୁ ଏହାକୁ କଦାପି ତେଜିବ ନାହିଁ—ନାହିଁ—ନାହିଁ ।

ସୁଲ—ଏ ବିସ୍ତୃତ ଜଗତରେ ତୁମ୍ଭେ ମାତ୍ର ମୋର ଗତି । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ପାଦ ସେବିକା । ମୁଁ ବିନୟରେ ଜଣାଉଛି । ଏତିକି ମାତ୍ର ମୋ ମାଗୁଣି । ଅଉ ପାନ କର ନାହିଁ । ମତ୍ୟକୁ ଅବଶ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କର ।

କିଶୋ—ଏହା ମଦ୍ୟ ନୁହେ । ମଧୁ—ମଧୁ—ମଧୁ— । ଏ ଇହଲୋକର ଅମୃତ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ଆନନ୍ଦ ବର୍ଦ୍ଧିତ । ଏହା ତୋ' ଅଧରାମୃତଠାରୁ ମଧୁରତର । ଜାଣିଲୁ କି ? ତୁ ତୋକେ ପାନ କରେ । ତେବେ ଏହାର ମଜା ଜାଣିବୁ । ନ ଜାଣି ନିନ୍ଦ ନା । ମୁଁ ଏହାକୁ ଛାଡ଼ି ପାରିବି ନାହିଁ—ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ—ନାହିଁ । ଏହା ନିଶ୍ଚୟ ।

ସୁଲକ୍ଷଣା ଉପାୟଶୂନ୍ୟା ହୋଇ ମୌନମୁଦ୍ରା ଧାରଣ କଲା, କିନ୍ତୁ ପତିର ହାତକୁ ଛାଡ଼ିଲା ନାହିଁ । କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର "ପାପିନୀ ! ମୋ ହାତ ଛାଡ଼ିବୁ ନା ନାହିଁ ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ସୁଲକ୍ଷଣା ନିଜ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ମନ୍ଦହାସରେ ମାତ୍ର ପ୍ରକଟିଲା । ତାହା ଦେଖି ସେ ମଦ୍ୟପାନମଦାନ୍ଧ—ପାଷାଣହୃଦୟ ନିଜ ହସ୍ତକୁ ପତ୍ନୀର କରକମଳରୁ ବଳପୂର୍ବକ ମୁକ୍ତ କରି ଗୋଟିଏ ବୋତଲ ଉଠାଇ ଘେନି ପତ୍ନୀର ମସ୍ତକରେ ପ୍ରହାର କଲା । ସୁଲକ୍ଷଣା ରଡ଼ିଟିଏ ଛାଡ଼ି

ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲା, ତାର ଚେତା ବୁଡ଼ିଲା, ଖପୁରି ଫାଟି ଶରୀର ରକ୍ତସିକ୍ତ ହେଲା । ତାହା ଦେଖି କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଉଚ୍ଚେ ହସି "ପିଶାଚୀ ପରାଭବ ପାଇଲା, ମୋ ଅଟକ ତୁଟିଲା," ବୋଲି ଶିଶିରୁ ମଦ ପିଇ ଉଠି କବାଟ ଆଉଜାଇ ଘରୁ ବାହାରିଗଲା ।

ସୁଶୀଲ ବାବୁ ସୁଲକ୍ଷଣାର ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା । ସେ ଅସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ମେଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ । ସେ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରର ଚାଲିଚଳଣିରେ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ତାକୁ ସତ୍‌ପଥଗାମୀ କରିବାକୁ ନାନାବିଧ ଯତ୍ନ କରି ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ମାତ୍ର ସେ କେବେ କେବେ ସୁଲୋଚନା ନିକଟକୁ ଯାଇ ତାକୁ ପ୍ରବୋଧି ଆସୁଥାଏ । ଦୈବାତ୍ ସେ ତେବେ ସେ ଘରକୁ ଯାଇ କବାଟ ପେଲି ଘର ଭିତରେ ପଶି ଦେଖିଲା ଯେ ଘର ନିସ୍ତବ୍ଧ । ପରେ ସେ ଉପର ମହଲାକୁ ଯାଇ ରକ୍ତ-ସିକ୍ତା ହୋଇ ଅଚେତନାବସ୍ଥାରେ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଥିଲା ନିଜ ଭଗ୍ନୀକି ଦେଖି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଡ଼ାକ୍ତରକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ପାଇକକୁ ପଠାଇ ନିଜେ ପାଣି ଆଣି ଭଉଣୀର ମୁହଁ ଧୋଇ ମନ୍ଦାଏ ପାଣି ପିଆଇଲା ।

ସୁଲ—(ଚେତ, ମଥାର ଖଣ୍ଡିଆକୁ ଚେଲାଞ୍ଚଳରେ ଘୁଞ୍ଚି) ନନା ! କେବେ ଆସିଲ ?

ସୁଶୀ—ଏହିକ୍ଷଣି ଆସିଲି । ଏ ଖଣ୍ଡ କ'ଣ ? ଏହା ସେ ଦୁଷ୍ଟ ପାପିଷ୍ଠର କାର୍ଯ୍ୟ କି ?

ସୁଲ—ନନା ! ବୃଥାରେ ତାଙ୍କୁ ନିନ୍ଦା କର ନାହିଁ । ସେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ, ଗୋଡ଼ ଖସି ମୁଁ ପଡ଼ନ୍ତେ; ଏ ପଠା ମଥାକୁ ବାଜି ଖଣ୍ଡ କଲା । ମୋ କର୍ମଦୋଷ ।

ସୁଶୀ—ସେ ପାପୀ କାହିଁ ?

ସୁଲ—ସେ ବାହାରକୁ ଯାଇ ବହୁକାଳ ହେଲା । ସେ ଘରୁ ଗଲାପରେ ମୋର ଏ ଦଶା ।

ଏତିକିମାତ୍ର କହି ସେ ପୁନଶ୍ଚ ସଂଜ୍ଞାହୀନା ହେଲା । ପରେ ଡ଼ାକ୍ତର ଆସି ସୁଲକ୍ଷଣାକୁ ଭଲେ ପରୀକ୍ଷା କରି ମସ୍ତକରେ ପଟୀବନ୍ଧନାଦ୍ଧ ପ୍ରଥମ

ପ୍ରୟୋଜନୀୟୋପଚାର କରି ସୁଶୀଲଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି ବୋଇଲା କି ବାବୁ! ଆଘାତ ଖପୁରିକି ଫଟାଇ ମସ୍ତିଷ୍କକୁ ଭେଦଇଛି। ଏ ଖଣ୍ଡ ସାମାନ୍ୟ ନୁହେ। ମଧ୍ୟ ମସ୍ତିଷ୍କଜ୍ୱର ହେବା ସମ୍ଭବପର। ଏହାର ଉପଯୁକ୍ତ ଚିକିତ୍ସା ଏଠାରେ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ। ଅତଏବ ଆପଣ ଏହାଙ୍କୁ ଅବିଳମ୍ବେ ବ୍ରହ୍ମପୁରକୁ ନେଇ ସେଠା ହାସ୍ପିଟାଲରେ ରଖାଇ ଚିକିତ୍ସା କରାନ୍ତୁ। ଡ଼ାକ୍ତର ପରାମର୍ଶାନୁରୂପେ ସୁଶୀଲ ଭଗ୍ନୀଙ୍କି ନିଜ ମୋଟରକାରରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରକୁ ନେଇ ସେଠା ହାସ୍ପିଟାଲରେ ରଖାଇ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଫେରି ଆସିଲା।

ପତ୍ନୀଚିନ୍ତା କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ମନକୁ ଲେଶମାତ୍ର ହେଲେ ସ୍ପର୍ଶିଲା ନାହିଁ। ତାର ଦୁରଭ୍ୟାସମାନଙ୍କ କ୍ରମ ବୃଦ୍ଧି ସହିତରେ ଋଣ ବୃଦ୍ଧି ହେଲା। ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣେ ତାହାର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରି ତାକୁ ଘରରୁ ଘଉଡ଼ିଲେ। ତାହା ଜାଣି ତାହାର ସକଳ ଦୁରଭ୍ୟାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଆସି ନିଜ ଗୃହରେ ରହିବା ପାଇଁ ସୁଶୀଲ ଅନୁରୋଧ କଲେହେଁ, ସେ ପାମର ସେ ହିତ ବଚନ ନ ଶୁଣି ପାଗଳ ପରି ହୋଇ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଅହର୍ନିଶ ଭ୍ରମଣ କଲା।

ସୁଲକ୍ଷଣା ବ୍ରହ୍ମପୁର ହାସ୍ପିଟାଲର ଖଟରେ ଛଅ ମାସ ପଡ଼ି ରହି ଡ଼ାକ୍ତରଙ୍କ ସୁଚିକିତ୍ସାବଶୁଁ ଦେହାରୋଗ୍ୟକୁ ଲଭିଲା; କିନ୍ତୁ ନିଜ ପତିର ଗତି ଅବଗତା ହୁଅନ୍ତେ ତାର ମନଃକ୍ଳେଶ ବଢିଲା। ଏକଦିନ ପ୍ରାତଃକାଳରେ ହାସ୍ପିଟାଲର ଧାତ୍ରୀ ଡ଼ାକ୍ତରଙ୍କୁ ଜଣାଇଲା ଯେ ସୁଲକ୍ଷଣା ଅଦୃଶ୍ୟ; ଏବଂ ତାର ଖଟଉପରେ ଏହି ଚିଠି ପଡ଼ିଛି। ଏତେ କହି ସେ ଡ଼ାକ୍ତରଙ୍କୁ ଚିଠି ଦେଲା। ଡ଼ାକ୍ତର ଚିଠିକି ଏପରି ପଢିଲା।

"ଡ଼ାକ୍ତର ମହାଶୟଙ୍କୁ—

ଅଭାଗିନୀ ସୁଲକ୍ଷଣାର ଶତାଧିକ ପ୍ରଣାମ।

ଆପଣଙ୍କ ସୁଚିକିତ୍ସାରୁ, ମୋ ନନାଙ୍କ ଅଖଣ୍ଡ ବାତ୍ସଲ୍ୟରୁ ଏବଂ ଜଗଦୀଶ କୃପାରୁ ମୁଁ ରୋଗମୁକ୍ତା ହେଲି। ମୋ ପ୍ରାଣ ଦାନ କରିଥିବାରୁ ଆପଣ ମୋ ଧର୍ମ୍ମପିତା। ଆପଣ ଜାଣନ୍ତୁ ଯେ ସତୀର ଗତି ପତି ମାତ୍ର। ସେ ମୋତେ ପାସୋରିଥିଲେହେଁ, ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପାସୋରି ପାରିବି ନାହିଁ। ସେ ଅନ୍ନବସ୍ତ୍ରବାସହୀନ ହୋଇ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ, ମୁଁ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଖାଇ ଦିବ୍ୟ

ଭବନରେ ରହି ପାରିବ ନାହିଁ । ଗୃହିଣୀ ପତି ସହଧର୍ମିଣୀ । ମୋ ପତି ଯେଉଁ ଦଶା ଭୋଗୁଛନ୍ତି, ମୁହିଁ ସେହି ଦଶା ତାଙ୍କ ସହିତରେ ଭୋଗିବି ଅତଏବ ବିଦାୟ । ମୋ ଅପରାଧ କ୍ଷନ୍ତବ୍ୟ । ଇତି ।

ନନା !

ମୋ ପ୍ରଣାମ ଗ୍ରହଣ କର । ମୋ ଅପରାଧ କ୍ଷମା କର । ମୋ ଭାଉଜଙ୍କୁ ମୋ ପ୍ରଣାମ ଜଣା କର । ଇତି ।

ଅଭାଗିନୀ—
ସୁଲକ୍ଷଣା ।”

ଡ଼ାକ୍ତର ଚିଠିକି ଚିଠି ଖେଦକୁ ଲଭି ସେ ଚିଠି ଡାକରେ ସୁଶୀଳ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ତାକୁ ଷଡି ସପତ୍ନୀକ—ସୁଶୀଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତ ।

କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ନିଶୀଥ, ସମଗ୍ର ଗଗନ କାଳଜଳଧରାଚ୍ଛନ୍ନ; ତଡ଼ିତ୍ ପୁନଃପୁନଃ ବିରାଜିତ; ସ୍ତନିତ ଘନ ଘନ ଶ୍ରୁତ; ଏକୈକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳବିନ୍ଦୁ ଭୂପତିତ । ଏମନ୍ତ ଭୟଙ୍କର ସମୟରେ ଏକାକିନୀ ସୁଲକ୍ଷଣା ନାଥାନ୍ୱେଷଣୋ-ଦ୍ଦେଶରେ ହାସ୍ପିଟାଲରୁ ରହସ୍ୟରେ ନିର୍ଗମି ଏକ ପଥରେ ଗମିଲା । ପାର୍ଶ୍ୱ ଯୁଗଳ ତରୁ ଲତା ଗୁଳ୍ମସଙ୍କୁଳ ହୋଇଥିଲା ହେତୁରୁ ସେ ପଥ ନିବିଡ ତମିସ୍ରାଚ୍ଛନ୍ନ । କେବେ କେବେ ତରୁଶାଖାନ୍ତରଲକ୍ଷିତ ତଡ଼ିତ୍‌କିରଣ ବିନା ସେ ପଥରେ ଆଲୋକ ସ୍ୱପ୍ନଗତମାତ୍ର । ତଥାପି ସେ ଧୈର୍ଯ୍ୟକୁ ମାତ୍ର ଅବଲମ୍ବି ଭୀତିହୀନା ହୋଇ ବହୁଦୂର ଗଲାପରେ ତା'ର ପଥକୁ ଜନୈକ ପୁରୁଷ ନିରୋଧି;—

ପୁରୁ—ତୁ କିଏ ? ଏଡ଼େ ଅନ୍ଧାରରେ ଏକାକିନୀ କେଉଁଠାକୁ ଯାଉଛୁ ?

ସୁଲ ।—ମୁଁ ଜଣେ ଅଭାଗିନୀ । ଗୋଟିଏ ଅବଶ୍ୟକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଏପରି ଯାଉଛି ।

ପୁରୁ ।—ରହ । ତୋର ସବୁ ଅଳଙ୍କାର ମୋତେ ଦେ । ନୋହିଲେ ମରିବୁ ।

ସୁଲ ।—ମୋଠାରେ ଅଳଙ୍କାର କିଛି ହିଁ ନାହିଁ ।

ପୁରୁ ।—ମାଇପେ ମିଛ କହନ୍ତି । ତାଙ୍କ ବଚନ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ତୋ ଦେହ ନ ଦରଣ୍ଡି ତୋତେ ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ ।

ସୁଲ ।—ଅହୋ ଚୋର ! ମୁଁ କୁଳସ୍ତ୍ରୀ;ମୋତେ ଛୁଅଁ ନା । ମୋ ବଚନବିଶ୍ୱସିତ । ଧର୍ମ ପାଳନ କର ।

ପୁରୁ ।—ମୁଁ ଚୋର ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ଚୋରଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ । ମୋର ନାମ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ ମହାଶୟ, ଅଡ୍ଭୋକେଟ । ପାରିଲେ, ମୋ ନାମରେ ନାଲିଶ କରେ ।

ଏତେ ବୋଲି ସୁଲକ୍ଷଣାର ଭୂଜରେ ସେ କର ନିବେଶି ଟାଣିବାର କରି ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲା । ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସର୍ସର ଧ୍ୱନି ଶୁଣି ସୁଲକ୍ଷଣା ତଳକୁ ଚାହିଁବାନ୍ତେ ବିଜୁଳି ଝଟକବଶୁଁ ଦେଖାଗଲା ଯେ, ଗୋଟିଏ ସାପ ଲଟା ଭିତରକୁ ଯାଉଛି । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ନାଥର ମଥ ଆପଣା ଅଙ୍କରେ ଭରି "ହା—ନାଥ ! ତୁମ୍ଭ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଏପରି ଦୁର୍ମରଣକୁ ମଧ୍ୟ ଘଟାଇଲା କି ? ମୋତେ କାହାକୁ ସମର୍ପି ଯାଉଛ ? ମୁଁ କେମନ୍ତେ ବଞ୍ଚିବି ? ରେ—ସର୍ପ ! ମୋତେ ନ ଦଂଶି ମୋ ନାଥଙ୍କୁ କିପାଁ ଦଂଶିଲୁ ?" ବୋଲି ଉଚ୍ଚେ କାନ୍ଦୁଥିଲା । ତେବେ ଗୋଟିଏ ମୋଟରକାର ଆସି ମାର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇ ଜଣ ଥିଲା କାରଣରୁ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ସ୍ଥଗିତ ହେଲା । ତାକୁ ଦେଖି "ହେ—ଈଶ୍ୱର ! ମୋ ନାଥ ସର୍ପଦଷ୍ଟ । ମୁଁ ଅଭାଗିନୀ । ମୋଠାରେ କୃପା କରି ଏହାଙ୍କୁ କୌଣସି ଏକ ହାସ୍ପିଟାଲକୁ ନେଇ ପୁଣ୍ୟକୁ ଲଭ;" ବୋଲି ସୁଲକ୍ଷଣା ବିନୟରେ କହନ୍ତେ, ତା କଣ୍ଠସ୍ୱନରୁ ତାକୁ ଚିହ୍ନି ପାରି ସେ କାରର ମାଲିକ କାରରୁ ସେହିକ୍ଷଣି ଓହ୍ଲାଇ "ଭଉଣୀ ! ଏ କ'ଣ ?" ବୋଲିଲା । ସୁଲକ୍ଷଣା ତାର ପାଦ ତଳେ ପଡ଼ି "ନନା ! ତୁମ୍ଭ ଉଣୋଇ

ସର୍ପଦଷ୍ଟ ।" ବୋଲନ୍ତେ ସୁଶୀଳ ସମସ୍ତମାଷ୍ଟର୍ଯ୍ୟା ବିଷାଦାନ୍ୱିତ ହୋଇ ଡ୍ରାଇବରର ସାହାଯ୍ୟରେ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କାରରେ ଭରି, ଭଉଣୀଙ୍କି ନିଜ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବସାଇ ଅସିକା ହାସ୍ପିଟାଲ୍‌କୁ ନେଇ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ସମର୍ପିଲା । ଡାକ୍ତରର ସୁଚିକିତ୍ସାବଶୁଁ ଏବଂ ସୁଲକ୍ଷଣାର ପୁଣ୍ୟ ବଶୁଁ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ତତ୍ପରଦିନ ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ସକଳ ସମାଚାର ଜାଣି ପଶ୍ଚାତ୍ତପ୍ତ ହେଲା । ସେ ତଦ୍ଦିନାବଧି ସମସ୍ତ ଦୁରଭ୍ୟାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଭାର୍ଯ୍ୟାନୁରାଗୀ ହୋଇ କେତେକାଳ ଶ୍ୟାଳକାଳୟରେ ସଭାର୍ଯ୍ୟାକ ବାସ କରି ଓକାଲତିକି ପୁଣି ଅବଲମ୍ବି ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ଧନୀ ହୋଇ ପୂର୍ବ ଚିରସ୍ଥିର ସମ୍ପତ୍ତିତ ପୁନଷ୍ଟ ସମ୍ପାଦି ନିଜ ନିବାସରେ ବାସ କରୁଅଛି । ସେ ଦମ୍ପତି ରତିମଦନଙ୍କ ପରି ଏବଂ ବନଲକ୍ଷ୍ମୀ ବସନ୍ତଙ୍କ ପରି ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ ଉପଲବ୍ଧି କରୁଅଛନ୍ତି । ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନାମକ ନବଜାତ ପୁତ୍ର ତାଙ୍କ ଆନନ୍ଦକୁ ଦିନଦିନାଭିବୃଦ୍ଧି କରୁଅଛି । ସକଳ ଜନେ ସୁଲକ୍ଷଣାର ଗୁଣଗାନ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ସୁଗୁଣବତୀ ସତୀ ଅସାଧ୍ୟକୁ ସାଧ୍ୟ କରି ପାରେ । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ।

ମୁ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ୪-୮-୩୭

ଲଳିତା

ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣ ଜିଲ୍ଲାର ନାଗାବଳୀ ନଦୀତୀରରେ ସିକାକୋଲ୍ ନାମକ ପଟ୍ଟଣ ବିଦ୍ୟମାନ । ଗଞ୍ଜାମ୍, ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣ, ଗୋଦାବରୀ ଏବଂ କୃଷ୍ଣା ଏହି ଚାରୋଟି ଜିଲ୍ଲା "ଉତ୍ତର ସର୍କାର" ନାମରେ ହାଇଦରାବାଦ୍ ନିଜାମଙ୍କ ଶାସନାଧୀନ ଥିଲା ସମୟରେ ନିଜାମଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ଜଣେ ନବାବ ସିକାକୋଲ୍‌ରେ ରହି ଶାସନ କରୁଥାଏ । ହୈଦରାବାଦରୁ ଜଉମୁଦରେ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇ ପଠା ଯାଉଥିଲା ଲଫାଫା ଏବଂ ଠିକାଣି ସିକାକୋଲ୍‌ରେ

ଖୋଲା ଯାଉଥିଲା କାରଣରୁ ଏବଂ ମୁଦ୍ରାକୁ ଯାବନିକ ଭାଷାରେ "ସକ୍‌କା" ବୋଲୁ ଥିବାରୁ ଯବନମାନେ ଉକ୍ତ ପଲ୍ଲୀକୁ "ସିକ୍‌କା ଖୋଲ୍" ନାମ ଦେଇଥିଲେ। ଅଦ୍ୟ ସେ ପଲ୍ଲୀର ରଙ୍ଗଢଙ୍ଗ ସହିତ ନାମ ମଧ୍ୟ ବିରୂପ ଧାରଣ କରି "ସିକାକୋଲ୍" ବୋଲି ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି।

ସେ ପଲ୍ଲୀର ରାମରାଓ ନାମକ ଜମିଦାର ମହାଜନୀ କରି ବହୁ ଧନ ସମ୍ପାଦି ଥିଲା। ତାହାର ରଙ୍ଗରାଓ ନାମକ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର। ରଙ୍ଗରାଓ ପ୍ରାପ୍ତ ଯୌବନ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମାତୃପିତୃବିହୀନ। ତାର ବର୍ଣ୍ଣ ଗୌର; ଶରୀର ନାତିଦୀର୍ଘ ଏବଂ ନାତିହ୍ରସ୍ୱ; ଆସ୍ୟ ସହାସ। ତାର ଅଭିଭାବକ ହୋଇ କେହି ନ ଥିଲା କାରଣରୁ ସେ ଦୁଷ୍ଟଜନସଙ୍ଗୀ ହୋଇ ନାନା ଦୁରଭ୍ୟାସ-ବଶଗ ହେଲା।

ସେ ପଲ୍ଲୀରେ ମାଧବରାଓ ନାମକ ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତି ବାଣିଜ୍ୟ କରି ସାମାନ୍ୟ ଧନୀ ହୋଇ ସୁଖରେ କାଳ ଯାପନ କରେ। ତାହାର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଝିଅ। ତାର ନାମ ଲଳିତା; ଶରୀର ଶିରୀଷକୁସୁମ ସଦୃଶ; ନୟନ-ଯୁଗଲ ବିକଶିତନୀଳୋତ୍ପଳ; ବୟସ ଷୋଳ ବର୍ଷର। ସେ ଗୁଣବତୀ ଏବଂ ବିଦ୍ୟାବତୀ।

ରଙ୍ଗରାଓ ବନ୍ଧୁଭାବରେ ମାଧବରାଓର ଘରକୁ କେବେ କେବେ ଗମନାଗମନ କରୁଥାଏ। କ୍ରମକ୍ରମରେ ସେ ଗମନାଗମନ ପ୍ରଚୁର ହୋଇ ତାର ଏବଂ ଲଳିତାର ପରିଚୟ ଘଟିଲା। କେତେକାଳ ପରେ ସେ ପରିଚୟ ସ୍ନେହରୂପେ ପରିଣତ ହେଲା। ଆଉ କେତେକାଳ ପରେ ସେ ସ୍ନେହ ପ୍ରୀତି-ରୂପ ଧାରଣ କଲା। ସ୍ୱରୂପ ଯୁବତୀଯୁବକଙ୍କର ପ୍ରାୟଶଃ ମେଳନରେ ପ୍ରୀତି ସମ୍ଭବିବା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ। ସରଳହୃଦୟା ଲଳିତା ରଙ୍ଗରାଓର ସୁନ୍ଦର ରୂପରେ ଏବଂ ମଧୁର ଭାଷଣରେ ନିତାନ୍ତ ବଶ୍ୟା ହେଲା, କିନ୍ତୁ ଭାବିଦଶାକୁ ଭାବି ପାରିଲା ନାହିଁ। ସର୍ପଗ୍ରାହୀ ନାଗସ୍ୱରକୁ ହଲାଇ ଫୁଙ୍କୁ ଥିଲେ, ନାଗ ସେ ଗାନରେ ଭୋଳ ହୋଇ ଖେଳଇ; କିନ୍ତୁ ସେ ସର୍ପଗ୍ରାହୀ ଆପଣାକୁ ଧରି ବନ୍ଧନ କରିବ ବୋଲି ଜାଣି ପାରେ ନାହିଁ। ଭବିତବ୍ୟ ଅଗୋଚର ତ!

ଋତୁରାଜ ଚୈତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସନ୍ଧ୍ୟା। ସୁଧାକର ବିଶଦରଜତଚକ୍ର ପରି ଉଦୟଶିଖରଶିଖରେ ବିରାଜିତ। ଧରିତ୍ରୀକାନ୍ତଙ୍କୁ ଚକ୍ରବାଳରେ ଝାଳିବା କମିତ୍ର

ପ୍ରକୃତି ଜାଳିଲା ସନ୍ଧ୍ୟାରାଗ ଜ୍ୱଳନର ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗସମୂହ ପରି ନକ୍ଷତ୍ରଗଣ ଗଣନ-ଯୋଗ୍ୟଭଳି ଦର୍ଶିତ। କୁମୁଦ, ଚକୋର ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ଦର୍ଶନରେ ପ୍ରମୁଦିତ। ଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତାରଣା କରି ଦର୍ଶନରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଦୁଃଖକୁ ଜନ୍ମାନ୍ତେ କ୍ଷୀଣପ୍ରଭ-ଋକ୍ଷରାଜି ପ୍ରଚୁରେ ପ୍ରକାଶଇ ଏବଂ ଜାରଚୌର-ନିଚୟ ମୋଦକୁ ଲଭଇ।

ସେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ରଙ୍ଗରାଓ ମାଧବରାଓର ଗୃହରେ ପହଞ୍ଚି-ଦେଖିଲେ ଯେ ଲଳିତା ଏକାକିନୀ ହୋଇ ମେଜ ନିକଟେ ଥିଲା। ଚୌକିରେ ବସି ଦୀପାଲୋକରେ ଭଗବତ୍‌ଗୀତା ପଢଇ। ରଙ୍ଗରାଓ ତତ୍ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆନ ଚୌକିରେ ବସନ୍ତେ, ଲଳିତା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ପାଠ ବନ୍ଦ କଲା। ସେ ଯୁବକ ମଧୁରାଳାପ କରୁ କରୁ ପରେ ରମଣୀ ନିମିତ୍ତ ବାହୁଦ୍ୱୟ ପ୍ରସାରନ୍ତେ, ସେ ଯୁବତୀ ସହସା ଚୌକିରୁ ଉଠି କେତେ ପାଦ ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚି ବୋଇଲା କି "ତୁମ୍ଭେ ଏପରି ଅନ୍ୟାୟାଚରଣ କର ନାହିଁ। ମୁଁ କୁଳପାଳିକା। ତୁମ୍ଭେ ମୋ ବାପାଙ୍କୁ ମାଗି, ମୋତେ ବିଭା କରି ତୁମ୍ଭର ସର୍ବସ୍ୱ କରି ପାର"। ଏ ବାକ୍ୟାବଳୀରେ ରଙ୍ଗରାଓ ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ନିଜ ଭବନକୁ ଯାଇ ତତ୍ପର ଦିନ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ମାଧବରାଓ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଲଳିତାକୁ ମଗାଇଲା। ମାଧବରାଓ ରଙ୍ଗରାଓର ଗୁଣ ଗ୍ରାମକୁ ଭଲେ ଜାଣିଥିଲେହେଁ, ତାର ସମ୍ପଦକୁ ଭାବି ଏବଂ ନିଜ ନନ୍ଦିନୀର ମନୋଭାବ ଅବଗତ ହୋଇ କନ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଲା।

ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷରେ ଲଳିତା ରଙ୍ଗରାଓଙ୍କ ବିବାହ ଅତି ସମାରୋହ ସହ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା। ନବ ଦମ୍ପତି ପ୍ରାୟଶଃ ଏକବର୍ଷ ସୁଖରେ କାଳାତିପାତ କଲେ। ରଙ୍ଗରାଓର ଦ୍ୟୁତ ମଧୁପାନ ବ୍ୟଭିଚାରାଦି ଦୁର୍ଗୁଣଗଣ ଦିନ-ଦିନାଭିବୃଦ୍ଧି ଲଭିଲା। ଲଳିତାଠାରେ ଥିଲା ସେ ଯୁବକର ପ୍ରୀତି କ୍ରମେ ସ୍ନେହ ହୋଇ, ପରେ ଦୟା ହୋଇ, ତତ୍ପରେ ଔଦାସୀନ୍ୟ ହୋଇ ଅନ୍ତରେ ଶୂନ୍ୟ ହେଲା। ମାତ୍ର ଲଳିତାର ପତିପ୍ରୀତି ଉଣା ନୋହି ତାହାକୁ ସର୍ବଦା ପତିସେବାପରାୟଣା କଲା। ପଦ୍ମ ବାଳତପନକରସ୍ପର୍ଶରେ ପ୍ରମୁଦିତ ହୋଇ ନିଜ କୋଳରେ ଥିବା ଅଳିକି ତ୍ୟାଗ କରେ; କିନ୍ତୁ ସହସ୍ର କିରଣ ପ୍ରବଳ ପଦ୍ମର ମାର୍ଦ୍ଦବକୁ ନାଶ କରେ।

ରଙ୍ଗରାଓ ରାମମଣିନାମ୍ନୀ ବେଶ୍ୟାକୁ ବିଜୟ ନଗରରୁ ଆଣି ଆପଣା ସଦନରେ ରଖିଲା । ତଥାପି ସହନଶୀଳା ଲଳିତା ତାହା ସହନ କଲା । ସେ ପତିନିକେତନରୁ କେତେଦିନ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପିତ୍ରାଳୟକୁ ଗଲା ନାହିଁ । ମୃଗରାଜ ଶୋଇଥିଲେ, ମୃଗଙ୍କ କୋଳାହଳ ପ୍ରବଳ ହୁଏ । କେତେକ ଦିନରେ ରାମାମଣୀ ଗୃହନେତ୍ରୀ ହେଲା । ତାହାର ସେବା ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ରଙ୍ଗରାଓ ଲଳିତାକୁ ବାଧ୍ୟ କଲା । ସେ ପତିବ୍ରତା ମନୋଦୁଃଖକୁ ଏବଂ ଶରୀରକଷ୍ଟକୁ ସହ୍ୟ କରି ପତିର ଆଦେଶକୁ ପ୍ରତିପାଳି ବେଶ୍ୟାର ସେବା ମଧ୍ୟ କରେ । ରାମାମଣୀ ଏବଂ ରଙ୍ଗରାଓ ଗମ୍ଭୀରିଘରେ ପଲ୍ୟଙ୍କରେ ସୁଖେ ଶୟନ କରିଥିଲେ ଲଳିତା ଦ୍ୱାର ବାହାରେ ବସି ରହି ତାହାଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିଥାଏ । ସେପରି ସମୟରେ ତାର ମନୋଭାବ ସ୍ତ୍ରୀଜାତିର ମାତ୍ର ବୋଧଗମ୍ୟ ।

ଦୁର୍ଯୋଗ ପରେ ଦୁର୍ଯୋଗ ଘଟେ । ଏପରି କେତେକାଳ ଅତିବାହିତ ହେଲା ପରେ ଲଳିତାର ପେଟରେ ବଲ୍ମୀକରୋଗ (Cancer) ଜାତ ହେଲା । ବଲ୍ମୀକରୋଗର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଚିକିତ୍ସା କରାଇଲେହେଁ, ତାହା ନିବାରଣ ହେବ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ସେପରି ଆକ୍ରାନ୍ତ ଲଳିତାର ଚିକିତ୍ସା ଜମାରୁ କରାଗଲା ନାହିଁ । ଅତଏବ ଲଳିତା ଛଅ ମାସ ପରେ ପରଲୋକ ଗମନ କରି ମନୋଦୁଃଖରୁ ଏବଂ ଶରୀରକଷ୍ଟରୁ ମୁକ୍ତା ହେଲା ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ନିଜଗାଡେ ନିଜେ ପଡେ

"ନିଜ ଗାଡେ ନିଜେ ପଡେ ।" ଏହି ଲୋକୋକ୍ତି ପ୍ରାୟଶଃ ସମସ୍ତଙ୍କର ମୁଖସ୍ଥ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଗୋଚର । ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଳ୍ପ ତାର ନିଦର୍ଶନ । ଏହା କେବଳ କଳ୍ପିତ ନୋହି, ସତେ ଚଳିଲା ବିଷୟ ଅଟେ ।

ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟରେ କୋରାପୁଟ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରାମ । ତାର ପୂର୍ବଦିଗେ ପ୍ରାୟଶଃ ସାତ ମାଇଲ୍ ଦୂରରେ ଉମିରପୁଟ ନାମକ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ ଅଛି । ସେ ଗ୍ରାମର ଅନତିଦୂରରେ ଥିବା ବଡ଼ ମଇଦାନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶନିବାର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ହାଟ ବସେ । ସେ ହାଟକୁ ଅନ୍ୟୂନ ପଞ୍ଚଶତ ଶଗଡରେ ନାନାବିଧ ପଣ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଆନୀତ ହୁଏ । ତହିଁ ପାଞ୍ଚ ହଜାରରୁ ବେଶୀ ଲୋକେ ସମବେତ ହୋଇ ପ୍ରାୟଶଃ ଏକ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଜିନିଷ କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ କରନ୍ତି । କୋରାପୁଟ ଏବଂ ଉମିରପୁଟ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଏବେ ସଫା ହୋଇ ନିରାପଦ । ମାତ୍ର ତାହା ପଚିଶ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଅରଣ୍ୟାକୀର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଦସ୍ୟୁଶ୍ୱାପଦ ସଙ୍କୁଳ ହୋଇ ସାପଦ ହୋଇଥିଲା । ଭଲ ସଡ଼କ ନ ଥାଇ ପଥ ସୁଗମ ନୋହିଥିଲା ।

କୋରାପୁଟରେ ନୀଳକଣ୍ଠ ସାହୁ ନାମକ ଜଣେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବଣିକ ନିବାସ କରି ସାମାନ୍ୟରୂପେ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲା । ତାହାର ନାରାୟଣ ନାମକ ଷୋଡ଼ଶ ବର୍ଷର ବୟସ୍କ ପୁତ୍ର ମାତ୍ର । ସେ ନିଜ ପୁତ୍ର ସହିତରେ ଶନିବାର ହାଟକୁ ଯାଇ ବିକାକିଣା କରି ଆସୁଥାଏ ।

ପୌଷ ମାସର ଶନିବାର । ନୀଳକଣ୍ଠ ନିଜ ପୁତ୍ର ସହ ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଶେଯ ତେଜି ମୁହଁ ଧୋଇ ପଖାଳରେ ପେଟ ପୂରାଇ ସୁନାମୁଣି ଧରି ହାଟକୁ ଗଲା । ଦୈବବଶରୁ ତାଙ୍କ ବିକାକିଣା ସେ ଦିନ ପାଞ୍ଚଘଣ୍ଟା ଯାଏ ସରିଲା ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହେଉଥିବା ଦେଖି ସେ ଦୁହେଁ ନିଜ ଗୃହାଭିମୁଖରେ ତର ତର ଗମନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । କିୟତ୍ସମୟପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୁଅନ୍ତେ ଅନ୍ଧକାର ଆକାଶକୁ ଆଚ୍ଛାଦିଲା । ଶୀତଳାନିଳ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ।

ଝିଲ୍ଲୀଝଙ୍କାର ଏବଂ ଘୂକନାଦ ପ୍ରକଟିତ । ପଥ ଜନରହିତ । ସେ ଉଭୟଙ୍କ ଗାତ୍ର ଶୀତରେ ଏବଂ ଚିତ୍ତ ଭୟରେ ପ୍ରକମ୍ପିତ । ଶୀଘ୍ର ନିଜ ନିବେଶନ ପ୍ରବେଶୋଦ୍ଦେଶରେ ତାହାଙ୍କ ଗମନ ଯଥାସାଧ୍ୟ ତ୍ୱରିତ । ପ୍ରାୟଶଃ ଅଧେକ ପଥ ଗମନ କଲା ପରେ "ବିଲଆ ଶୀ ଶୀ" * ନାଦ ଶୁଣି ସେ ଦୁହେଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତ୍ରସ୍ତ ହେଲେ । ଆଉ କେତେ କ୍ଷଣ ପରେ ଗୋଟିଏ କାଣ୍ଡ ନୀଳ-କଣ୍ଠର ହୃଦୟକୁ ଭେଦନ କରନ୍ତେ ସେ ଚିତ୍କାର କରି ଭୂମିରେ ପଡ଼ି, ପୁତ୍ରକୁ ସମ୍ବୋଧି ତାହାର ହାତରେ ଧନମୁଣି ଦେଇ ଏମନ୍ତ କହିଲା :— "ନାରଣ ! ମୁଁ ନିଶ୍ଚେ ଏଠାରେ ମରିବି । ତୁ ଆଉ କିଛି ହିଁ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ଶୀଘ୍ର ବାହାରିଯା' । ମା—ଠାକୁରାଣୀ ତୋର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ ।" ନାରାୟଣ ଜନକାଦେଶ ପାଳନ କରି ଧନମୁଣିକି ଅଣ୍ଟାରେ ବାନ୍ଧି ସାଶ୍ରୁ ନୟନ ଯୁଗଳକୁ ହାତରେ ପୋଛୁ ପୋଛୁ ଧାଇଁଲା । ଅନତିଦୂର ଗଲାପରେ ସେ ଅତି କ୍ଳାନ୍ତ ହେଲା । ତାର ପାଦ ଆଉ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ସେ ବସୁମତୀରେ ବସିପଡ଼ିଲା । ଜନକର ପରି ଦୁର୍ମରଣ ତାର ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଘଟିବ ବୋଲି ସେ ନିଶ୍ଚୟ କଲା । ପିତୃ ମରଣ ଦୁଃଖଠାରୁ ମାତୃଦର୍ଶନ ବଞ୍ଚିତ ଦୁଃଖ ଅଧିକତର ହେଲା । ସେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱ ନିରୀକ୍ଷଣ କରନ୍ତେ ତାର ବାମ ପାର୍ଶ୍ୱର କିୟଦ୍ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଦୀପର ଆଲୋକ ଦେଖାଗଲା । ସେ ଅତି-କଷ୍ଟରେ ଉଠି ମନ୍ଦଗମନରେ ଯାଇ ଦୀପ ଦିଶିଲା କୁଟୀରର କବାଟକୁ ହାତରେ ଠୁକିଲା ।

ଗୋଟିଏ ବୁଢ଼ୀ କବାଟ ଫିଟାଇଲା । ତାର ବୟସ ପ୍ରାୟଶଃ ଷାଠିଏ, ବର୍ଣ୍ଣ କୋଇଲା ପରି, ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ତେନ୍ତୁଳି ପାରୁ ପରାୟେ, ଆଖି ଦିଓଟି ତେନ୍ତୁଳି ପତର ପରି ଓସାର, ମୁହଁ ଘୋଡ଼ାର ପରି, ଆଗକୁ ବାହାରିଥିଲା ଦିଓଟି ଦାନ୍ତ ଲଉମଞ୍ଜିପରି ଦିଶେ, ଗାତ୍ର "ଏ ମାତ୍ରା" ପରି ଆଗକୁ ନତ, ବାଁ ହାତରେ ବାଉଁଶ ବାଡ଼ିଟିଏ । ତାହାର ଦର୍ଶନରେ ନାରାୟଣର ଆପାଦ ମସ୍ତକ କମ୍ପିତ । ତଥାପି ବୁଢ଼ୀ ଆଶ୍ୱାସନା କରି ପଚାରନ୍ତେ ନାରାୟଣ

* (ବନ୍ୟ ବିଲଆ କୁକୁରମାନଙ୍କର ସିଟିପରି ଶୁଣାଯାଉଥିବାରୁ) ତର୍ଜନୀକୁ କୁଞ୍ଚିତ କରି କମ୍ପା ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଓ ତର୍ଜନୀକୁ ମିଶାଇ ତୁଣ୍ଡରେ ଭରି ଫୁଙ୍କିଲେ କନଷ୍ଟେବଲମାନଙ୍କ ସିଟି (whistle) ଭଳି ଯେଉଁ ଧ୍ୱନି ହୁଏ ତାକୁ ବିଲଆ ଶୀ ଶୀ ବୋଲାଯାଏ ।

ସକଳ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସରଳରେ କହିଲା । ତାହା ଶୁଣି ବୃଦ୍ଧା ଖେଦ ପ୍ରକାଶି ବୋଇଲା "ଏଠାରେ ଡ଼ର ନାହିଁ, ଦୁଧ ଦେବି, ପିଇ ସୁଖରେ ଶୁଅ, ରାତି ପାହିଲେ ଘରକୁ ଯାଅ ।" ଏତେ କହି ବୃଦ୍ଧା ନାରାୟଣକୁ କୁଟୀର ଭିତରକୁ ନେଇ ଦୁଧ ପିଆଇଲା । ପରେ ଯେଉଁ ବଖରାରେ ତାର ସତର କମ୍ବା ଅଠର ବର୍ଷର ପୁଅ ଗୋଟିଏ ଖଟରେ ଶୋଇଥିଲା, ସେ ବଖରାରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଲଇବୁଣା ଖଟ ପକାଇ ତହିଁ ଉପରେ ନାରାୟଣକୁ ଶୟନ କରାଇ ଦୀପ ଲିଭାଇ କବାଟ ବନ୍ଦ କଲା । ଦୁଃଖ ଏବଂ ଭୟବଶରୁ ନାରାୟଣ ଅନିଦ୍ର । କେତେକ ସମୟ ପରେ ଦାଣ୍ଡ କବାଟ ଠୁକା ଏବଂ କଡ଼ା ଶବଦ ଶୁଣି ସେ କାନ ଡେ଼ରି ଅଧଃକଥିତ ସମ୍ଭାଷଣ ଶୁଣି ପାରିଲା ଃ—

ପ୍ରଥମ ଃ—ଆମେ ଗୋଟେ ମଣିପବେଷ୍ଟ କଲୁ । ମାଏ ଲଭ କିଛି ନାହିଁ । ଆରକାଠା ଉଡ଼ିଇଗଲା ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଃ—ଉଡ଼ିଇଯିବ କୁଆଡ଼େ ? ଆସି ଜନ୍ତାରେ ପଡ଼ିଛି ।

ପ୍ରଥମ ଃ—କିସ ? ସେ କୋଠେ ?

ଦ୍ୱିତୀୟ ଃ—ମୁଁ ଘରେ ଶୁଆଚି । ତାର ବେଷ୍ଟ ମୋର ବଷ୍ଟା ।

ପ୍ରଥମ ଃ—ଅଚ୍ଛା । ତେବେ ଆମଂକୁ ଦାଠା ଖାଇବାକୁ ଦେ । ଆମେ ଏବେ ଗାଁକୁ ଯିବୁ ।

ଉକ୍ତ ସମ୍ଭାଷଣର କେତେକ ସମୟ ପରେ ଦାଣ୍ଡ କବାଟ କଡ଼ା ଏବଂ ଦାଆ ଶବ୍ଦ ଶ୍ରୁତ ହେଲା । ସେ ସମସ୍ତ ଶ୍ରବଣ କରି ନାରାୟଣ ପ୍ରକମ୍ପିତ, ତାର ଦୁଃଖ ଏବଂ ଭୟ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ । ସେ ସେହିକ୍ଷଣି ଉଠି ପଳାୟନମାର୍ଗ ନିମନ୍ତେ ଚାରି କାନ୍ଥ ଧରଣ୍ଡନ୍ତେ ଭାଗ୍ୟବଶରୁ ଗୋଟିଏ ବାଉଁଶ ପାତିଆଖଞ୍ଜା ଝରକା ଜଣାଗଲା । ସେ ଖଟ କାନ୍ଥକୁ ଆଉଜାଇ ତା ଉପରେ ଚଢ଼ି ବାଉଁଶ ପାତିଆ ଭାଙ୍ଗି ଝରକାବାଟେ ବାହାରି ଯାଇ କରପୁଟେ ପୋଲିଶ ଷ୍ଟେସନରେ ରିପୋର୍ଟ କଲା । ଜଣେ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଏବଂ ଦୁଇଜଣ କାନଷ୍ଟେବୁଲ ଅବଲମ୍ବେ ଆସି ସେ ବୃଦ୍ଧାକୁ ଗିରଫ କରି ତାର କୁଟୀର ତଦାରଖ କରନ୍ତେ ଦେଖାଗଲା ଯେ ତାର ତୃତୀୟ ପୁତ୍ର ଛେଦିତକଣ୍ଠ ହୋଇ ଖଟରେ

ପଡ଼ିଅଛି । ସେ ବିଷୟ ତେବେ ମାତ୍ର ଜାଣି ବୃଦ୍ଧା "ଭୋ-ଭୋ" ରଡ଼ି ଛାଡ଼ି ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ କେତେକ୍ଷଣ ପରେ ଚେତ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ସ୍ୱୟଂକୃତ ଏବଂ ନିଜ ପୁତ୍ରଦ୍ୱୟକୃତ ସକଳ ଘୋରକୃତ୍ୟ ପ୍ରକଟିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ପରେ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇଥିଲା ପୁତ୍ରଦ୍ୱୟ ମଧ୍ୟ ଗିରଫଦାର । ସେ ତିନି ଜଣ ଉପଯୁକ୍ତ ଶାସ୍ତି ଲଭିଲେ ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ବାଳିକା ବିବାହ

ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଜମିଦାରୀରେ ଦଶରଥପୁର ନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ ବିଦ୍ୟମାନ । ସେ ଗ୍ରାମରେ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାଶ ନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାସ କରେ । ତାହାର ଲୋକନାଥ ନାମକ ପୁତ୍ର ଏବଂ ପାର୍ବତୀ ନାମ୍ନୀ ଦ୍ୱାଦଶବର୍ଷୀୟା ପୁତ୍ରୀ ମାତ୍ର । ବିଶ୍ୱନାଥର ବୟସ ପ୍ରାୟଶଃ ପଚାଶ, ଶରୀର ନାତିଦୀର୍ଘ, ନାତିହ୍ରସ୍ୱ ଏବଂ ନାତି ସ୍ଥୂଳ, ନାତିଶୀର୍ଣ୍ଣ, ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୟାମଳ; କେଶ ତିଳତଣ୍ଡୁଳ ମିଶ୍ରଣ ପରି କଳା ଏବଂ ଧଳା । ତାର ପତ୍ନୀବିୟୋଗ ଘଟି ଦୁଇବର୍ଷ ମାତ୍ର ହୋଇଅଛି । ଲୋକନାଥ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିରେ ଆଇ, ଏ, ପଢ଼ି, ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଘରକୁ ଆସିଅଛି । ତାର ବୟସ ଅଠର; ବର୍ଣ୍ଣ ଗୌର । ସେଦିନ ବେଳ ତିନିପହର । ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାଣ୍ଡର ଗୋଟିଏ ପିଣ୍ଡାରେ ମସିଣା ପାରି ବସି ପଇତା ପାଇଁ ସୂତା ତାକୁଡ଼ିରେ କାଟୁଅଛି । ଲୋକନାଥ ଆରେକ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗ୍ଳ ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ୁଅଛି ।

ଲୋକ:—ନନା ! ପାରି କାନ୍ଦୁଅଛି—ସେ ଅଜାକୁ ବିଭା ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ।

ବିଶ୍ୱ :—ତାର ମୁଣ୍ଡ; ତାକୁ କ'ଣ ଜଣା—କହ ? ସେ ତ ଟୋଭି ପାକଲା ପରି ନିର୍ବିପ ।

ଲୋକ :—ସେ ଠିଆ ପାକଲା ପରି ହେଉ କମ୍ବା କଇଁଠ ପାକଲା ପରି ହେଉ, ତାର ବୟସ କେତେ ? ପାତ୍ରୀର ବୟସ କେତେ ? ସେ ଷାଠିଏ ବରଷିଆ । ପାତ୍ରୀର ବୟସ ବାର ମାତ୍ର । ଏପରି ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଯୁକ୍ତ ଅଟେ କି ?

ବିପ୍ର :—ଷାଠିଏ ବରଷ ହେଲେ, କ'ଣ ହେଲା ? ସେ ଚାଳିଶ ବରଷିଆ ପରି ଦିଶେ । ପୁଣି ନିରୋଗ ଦୃଢ଼ ଶରୀର । ତାର ଓଜ ତେଜ ଅଛି କି ? ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ବ୍ରାହ୍ମ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଉଠି ଥଣ୍ଡା ପାଣିରେ ଗାଧୋଇ ଆସନରେ ନିଶ୍ଚଳେ ବସି ଦିନ ପହରେ ଯାଏ ଜପ ତପ କରେ; ମଧ୍ୟ ଶ୍ରାଦ୍ଧବ୍ରାହ୍ମଣଠାରୁ ବେଶୀ ଖାଏ । କେଡ଼େ ଜୀର୍ଣ୍ଣଶକ୍ତି !

ଲୋକ :—ଦେଲେ, ଆମ୍ଭ ବୁଢ଼ୀ ମଇଁଷୀ ଦୁଇମାଣ କୁଣ୍ଡା ଖାଇବ । ଯେତେ ଖାଇଲେହେଁ ବୁଢ଼ା ଭେଣ୍ଡା ହେବ କି ? ପାତ୍ରୀ ତାର ଝିଅ ବୋଇଲେହେଁ କିଏ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ନାହିଁ; ନାତୁଣୀ ବୋଇଲେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ପରା !

ବିପ୍ର :—ଯେ ଯେମନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ, ତହୁଁ ଆସେ କେତେ— ଯାଏ କେତେ ? ପରଶୁରାମପୁରର ବାମଦେବ ନନ୍ଦ ଏହାଠାରୁ ବଡ଼ । ସେ ତୃତୀୟ ବିବାହ କରି ନାହିଁ କି ? ତାର ଭାର୍ଯ୍ୟା ଆନନ୍ଦରେ ଘର କରି ଦିଓଟି ପୁଅ ପାଇ ନାହିଁ କି ?

ଲୋକ :—ନନ୍ଦ ତ ମାନ୍ତ୍ରିକ । ସେ ମନ୍ତ୍ର ବଳରେ ପିଲା ପାଇଥିବ ପରା ! ନନା ! ତୁମ୍ଭେ ଦାନ ଦେଇଥିଲା ବାଛୁରୀକି କେତେ ଟଙ୍କାରେ ବିକିଲ ?

ବିପ୍ର :—ପନ୍ଦର ବୋଇଲେ, କେ ମାଗିଲେ ନାହିଁ । ସେ ହେତୁରୁ ଦଶଟଙ୍କାରେ ବିକିଦେଲି ।

ଲୋକ :—ବାଛୁରୀକି ଦଶ ଟଙ୍କାରେ ବିକିଲ; ଝିଅକୁ ଦୁଇଶହ ଟଙ୍କାରେ ବିକୁଅଛ । ନନା ! ଦତ୍ତ ହେଲା ବାଛୁରୀର ଏବଂ ଜନ୍ମକଲା ଝିଅର ପ୍ରଭେଦ ନ୍ୟୂନାଧିକ ମୂଲ୍ୟରେ ମାତ୍ର ପରିଲକ୍ଷିତ ।

ବିଶ୍ୱ :—କଅଣ—ମୁଁ ଝିଅକୁ ବିକୁଛି ? ସେ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅତ୍ୟୁତ୍ତମ ବୋଲି ମୁଁ ତାକୁ କରୁଅଛି । ଆମ୍ଭ ଭବ୍ୟତାକୁ ଭାବି ସେ ଦୁଇଶ ଦେବାକୁ ରାଜି । ଆମ୍ଭେ ନାହିଁ ବୋଲିବା ଭଲ କି ? ସେ ଦୁଇଶ ତୋ ବିଃ ଏଃ ଶ୍ରେଣୀର ବେତନ ହୋଇ ପାରିବ ।

ଲେଖକ :—ମୋ ପାଠ ପାଇଁ ଭଉଣୀ ବିକା ଟଙ୍କା ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଦେଇ ନ ପାରିଲେ, ମୁଁ ଭିକ ମାଗି ଟଙ୍କା ଅରଜି ପଢ଼ିବି । ସେ କଥା ଛାଡ଼ । ଆମ୍ଭ ଗାଁର କୃଷ୍ଣରଥ ମୋର ସହପାଠୀ । ସେ ଗୁଣବାନ୍, ରୂପବାନ୍ ଏବଂ ପାର୍ବର ଉପଯୁକ୍ତ ବର ।

ବିଶ୍ୱ:—ଅଚ୍ଛା ବରକୁ ବାଛିଲୁ ! କୃଷ୍ଣ୍ୟାର ଗୁଣ ରୂପ ତେଣେ ରଖେ । ତାଙ୍କ କି ସମ୍ପତ୍ତି ଅଛି କହ ? ତା ପାଠ ଶେଷ ହେବା ସମୟକୁ ଘରଖଣ୍ଡିକ ନିକାଶ । ଆଜିକାଲି ଚାକିରିଟିଏ ଲଭ୍ୟ ହେବା ଅସମ୍ଭବ । ସେ ହେତୁରୁ ସେ ବାସହୀନ ହୋଇ ମାଇପକୁ ସଙ୍ଗେ ଘେନି ବୁଲି ବୁଲି ଭିକମାଗିବ । ଭୁଲ—ଭୁଲ ! ଆଜି ପାଠୁଆ ଭିକାରିପଣିଆକୁ ମଧ୍ୟ ଅଯୋଗ୍ୟ । ଶିବ ମିଶ୍ରକୁ ଦେଖେ । ସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁତ୍ର । ତାର ଜମିବାଡ଼ି ବହୁତ; ଘର କରଡିଆ କାଠ ପଥର ଅଡ଼ଙ୍ଗରେ ଗଢ଼ା । ସେ ବାହାରକୁ ବାହାରିଲେ, ଓଣ୍ଟାରେ ମାଣେ ଚାଉଳର ବୁଜୁଳା କାନ୍ଧରେ ଏବଂ ଅଠଅଣା ପଇସା ଅଣ୍ଟାରେ ନ ଧରିଲେ, ଘରକୁ ଫେରେ ନାହିଁ ! ତାକୁ ଦେଲେ, ପାର୍ବ କେତେ ସୁଖ ପାଇବ, ଭାବେ ।

ଲେଖକ:—ପତ୍ନୀର ସଚ୍ଚା ସୁଖ ପତିରୁ ଲଭ୍ୟ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଧନାଢ୍ୟରୁ ଲଭ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ପାରଳାର ବାସୁଦେବ ପାଢ଼ୀ ଛୋଟ ମାଷ୍ଟର କାର୍ଯ୍ୟକରି ମାସିକ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ପାଉଥିଲେହେଁ, ସେ ଦମ୍ପତି ଉପଯୁକ୍ତ ବୟସ୍କ ହୋଇଥିବାରୁ ଅତି ସୁଖରେ କାଳଯାପନ କରନ୍ତି ।

ବିଶ୍ୱ:—ଆରେ ! ତୁ ପିଲା । ତୋର ଲୋକାନୁଭବ ନାହିଁ । "ସର୍ବେ ଗୁଣାଃ କାଞ୍ଚନମାଶ୍ରୟନ୍ତି" । ଧନ ଥିଲେ ସବୁ ଅଛି । ଧନୀର ମାଇପ ହେବା ଗୌରବ । ମୁଁ କରାର କରି ଦେଲିଣି । ଏବେ ପଛ ଘୁଞ୍ଚିବା ଅନୁଚିତ । ନିର୍ବନ୍ଧ କରିବାକୁ ସେମାନେ ଏବେ ଆସୁଥିବେ । ସାବଧାନ ! ସେମାନଙ୍କୁ ଅଛା କର ନା !

ଲୋକ:—ତୁମ୍ଭେ ତ ମୋ ବୋଲ ମାନୁ ନାହଁ, ତୁମ୍ଭ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପେ କର ।

ବିଶ୍ୱ:—ସେପରି କହିବା ଉଚିତ । ମୁଁ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ଅଛି । ସବୁ ବୋଝ ମୋ ମୁଣ୍ଡେ ଲଦି ଦେଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଥା ।

ଆଉ ଦୁଇ ଘଡ଼ି ପରେ ଶିବ ମିଶ୍ର ଏବଂ ରାମ ଶତପଥୀ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ଅଙ୍ଗାରଶିଙ୍ଗୀ ଶାସନ ନିବାସୀ । ଶିବ ମିଶ୍ର ବର । ତାର ବୟସ ଷାଠିଏରୁ ବେଶୀ, ଶରୀର ଶୀର୍ଣ୍ଣ, ଝଲା ଗୋଡ଼; ମୁଖ ଇସ୍ତ୍ରି ନୋହି ଚଉତା ହୋଇଥିବା ଖଦାପରି ବଳୀଯୁକ୍ତ; ନାସାପୁଟଯୁଗ ନସରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ; ହାତରେ ତିନି ହାତ ଲମ୍ବର ଗୋଟିଏ ବାଉଁଶ ବାଡ଼ି; ଅଣ୍ଟାରେ ମୋଟ ଖଦି; ଡେ଼ିବିର କାନ୍ଧରେ ପାଛୁଡ଼ା; ଆରେକ କାନ୍ଧରେ ମଳି ଗାମୁଛା; ଅଣ୍ଟାରେ ଖୋସା ହୋଇଥିଲା ନାସଦାନି ବୋଧ ବୋଲି ଭ୍ରମ ଜନ୍ମାଏ । ସେ ପଣ୍ଡିତ ନୋହି-ଥିଲେହେଁ, "କୁଣ୍ଡଳଂ କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣଂ" ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଶୁଣି ଯୋଡ଼ିଏ ମକରକୁଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ାଇ ଧାରଣ କରିଅଛି । ରାମ ଶତପଥୀର ବୟସ ପ୍ରାୟଶଃ ପଞ୍ଚାଳିଶ; ଶରୀର ସ୍ଥୂଳ, ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୟାମଳ; ଜୀବିକା ପୁରୋହିତ କାର୍ଯ୍ୟ । ବରକୁ କନ୍ୟା ଘଟାଇବାରେ ଏବଂ କନ୍ୟାକୁ ବର ଘଟାଇବାରେ ସେ ପଟୁ । ବିଶ୍ୱନାଥ ସେ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ବହୁତ ସମ୍ମାନ କରି ଅର୍ଘ୍ୟ ପାଦ୍ୟ ଦେଇ ଆପଣାର ମସିଣାରେ ବସାଇଲା ।

ଶିବ: ଦାସ—ଆପଣେ ! ସେ ତୁମ୍ଭ ପୁଅ କି ?

ବିଶ୍ୱ:—ହଁ, ଆଜ୍ଞା ।

ଶିବ:—(ଲୋକନାଥକୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଆଜଯାଏ ଦେଖି ନାହିଁ ।

ଲୋକ:—ମୁଁ ପ୍ରାୟଶଃ ଏଠାରେ ଥାଏ ନାହିଁ । ପାଠପଢ଼ା ପାଇଁ ପାରଳାରେ ଥାଏ ।

ରାମ:—ଦାସ ଆପଣେ ! ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଶୀଘ୍ର ବିଦାୟ ଦିଅନ୍ତୁ । ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହେଉଅଛି ।

ବିଶ୍ୱ:—ହଁ । ଘରେ ସବୁ ସମ୍ମତ । ଚାଲନ୍ତୁ ।

ରାମ:—ଏବେ ଗୃହଆନର ଅଲଙ୍କାର ମାନ ଅଣିଛୁଁ । ବିଭାବେଳେ ବାକି ଅଲଙ୍କାର ଏବଂ ଦୁଇଶ ଟଙ୍କା ଦିଆଯିବ ।

ବିଶ୍ୱ:—ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପେ କର । ମୋର କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ।

ରାମ:—ବିଭା କେବେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କଲ ? ଜାଣ ତ "ଶୁଭସ୍ୟ ଶୀଘ୍ରଂ" ବୋଲି ।

ବିଶ୍ୱ:—ପରଦିନ ରାତି ଧନୁର୍ଲଗ୍ନ ଭଲ ହୋଇ ଅଛି ।

ରାମ:—ଅତ୍ୟୁତ୍ତମ । ଆମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ତୁମ୍ଭେ ସବୁ ଠିକ୍ କର ।

ବିଶ୍ୱ:—ଗୋଟିଏ ବିଷୟମାତ୍ର ସନ୍ଦେହାସ୍ପଦ ।

ରାମ:—କଣ ?

ବିଶ୍ୱ:—ଆମ୍ଭ ଗାଁରେ ଶାରଦା ଅଇନର ଗୋଳ ବେଶୀ । ମଧ୍ୟ ମୋର ଏବଂ କୃଷ୍ଣ ରଥର ଅପଡ଼ । ଅତଏବ ସେ ବାଧା ଦେବ ବୋଲି ମୋର ଭୟ ।

ଶିବ:—ସେପରି ସନ୍ଦେହ ତୁମ୍ଭର ଥିଲେ, କନ୍ୟାକୁ ଘେନି ଆମ୍ଭ ଘରକୁ ଆସ । କବାଟ କଳି ଘରଭିତରେ ବିଭା କରିବା । ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭ ଗାଁର ସମସ୍ତ ମୋର ବଶୀଭୂତ ।

ବିଶ୍ୱ:—ତଥୈବାସ୍ତୁ ।

ତତ୍ପରେ ଶିବ ଏବଂ ରାମ ନିବନ୍ଧ ବିଧାନ ସମାପନ କରି ବାହାରି-ଗଲେ । ଲୋକନାଥ ନିଜ ପରୀକ୍ଷାଫଳ ବୁଝିବା ପାଇଁ ତତ୍ପର ଦିନ ପ୍ରାତଃ-କାଳରେ ପାରଳା ଗଲା ।

ସମସ୍ତ ରାତି, ଶିବମିଶ୍ର ଘରର ଦାଣ୍ଡକବାଟ ବନ୍ଦ; ବାଜାବାଜେଣୀର ଶବଦ କିମ୍ବା ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ଚହଲ ଶୁଭୁ ନାହିଁ । ଭିତରେ ବିବାହ କର୍ମାରମ୍ଭ ହୋଇଅଛି । ଦାଣ୍ଡଘରେ ଶିବ ମିଶ୍ର ଏବଂ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ ଦୁଇଟି ପିଢ଼ାରେ ବସିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ରାମଶତପଥୀ ବସି କର୍ମ କରୁଅଛି । ବାଡ଼ି-ଘରେ ପାର୍ବତୀ ଏକାକିନୀ ବସି କାନ୍ଦୁଅଛି । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଦାଣ୍ଡ କବାଟକୁ ମାରି "କବାଟ କାଢ଼୍—କବାଟ କାଢ଼୍" ବୋଲି ଉଚ୍ଚେ ଡ଼ାକ କଲା । ତାହା ଶୁଣି ଭିତର ମିଶିପ ତିନିଜଣ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ; କିନ୍ତୁ କବାଟ ଫିଟାଇଲେ ନାହିଁ । କେତେକ୍ଷଣ ପରେ "କବାଟ ନ ଫିଟାଇଲେ, କବାଟ ଭାଙ୍ଗି ଭିତରେ ପଶିବି" ବୋଲିବା ଶବ୍ଦ ଶ୍ରୁତ ହୁଅନ୍ତେ ରାମ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଉଠି କବାଟ ଫିଟାଇଲା, ଦ୍ୱାର ଫିଟିଲା ମାତ୍ରେ ଜଣେ ପୋଲିସ ଇନସ୍ପେକ୍ଟର, ଜଣେ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ଏବଂ ଜଣେ କନ୍‌ଷ୍ଟେବଲ ଘରେ ପେଲି ପଶିଲେ । ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରର ମୁହଁରେ ଦାଢ଼ି ଏବଂ ନିସ; ବାକି ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମୁହଁରେ ନିସ ମାତ୍ର ।

ଇନଃ—ଏଠି କିସ କରାଯାଉଛି ?

ରାମଃ—ବାବୁ ! ପୂଜା ।

ଇନଃ—ପୂଜା ? ବଦମାଶ୍ ! ମିଛ କହୁଛୁ ?

ଖବରଦାର ! ଏଠାରେ ବିଭା କରା ଯାଉଛି । ବୋଧ ହୁଏ ତୁ ପୁରୋହିତ; ଏ କାଳିଆ କନ୍ୟାର ବାପ; ସେ ବୁଢ଼ାମାଙ୍କଡ଼ ବର, କନ୍ୟା କାହିଁ ?

ରାମଃ—(ହାତଯୋଡ଼ି) ବାବୁ ! ଦୋଷ କ୍ଷମାକର—କ୍ଷମା କର । କନ୍ୟା ବାଡ଼ିଘରେ ଅଛି ।

ଇନଃ—ତାକୁ ଶୀଘ୍ର ଏଠାକୁ ଆଣ ।

ଏତିକି ଶୁଣି ବିଶ୍ୱନାଥ ଉଠି ଥର ଥର ଯାଇ କନ୍ୟାକୁ ଆଣିଲା । ଇନସ୍ପେକ୍ଟର କନ୍ୟାର ଓଢ଼ଣା କାଢ଼ି ତାକୁ ନିରେଖି ଦେଖିଲା ।

ଇନଃ—ଏ କନ୍ୟା କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦରୀ ! ଏ କାନ୍ଦୁଥିଲେ ହେଁ ମୁହଁ ବିବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନାହିଁ, ଆଖି ଦୁଇଟି ପାଣି ପୂରିଥିବା କଳା କଇଁପାଖଡ଼ା ପରି ଶୋଭେ; ଓଠର ଝୁଲ ପହିଲା ରଙ୍ଗକୁ ନିନ୍ଦେ, ଏହାର ବୟସ ଅନ୍ଦାଜ ଦଶ ।

ବିଷ୍ଣୁ:—ନାହିଁ—ବାବୁ ! ବାର ପୂରିଲା ।

ଇନ:—ତୁ ଏ ବାଳିକାର ବାପ କି ?

ବିଷ୍ଣୁ:—ଆଜ୍ଞା ।

ଇନ:—ଏଁ ସୁନା ପିତୁଳାକୁ ସେ ବୁଢା ପାଚ ମାଙ୍କଡ଼ ହାତରେ ଦେଉଛୁ ? ବେଖୁବ୍ ! ତୋର ଆଖି ନାହିଁ ; ମମତା ନାହିଁ । ଧନ ଲୋଭରେ ଝିଅକୁ ବିକୁଛୁ । ଝିଅର ମାଉଁସରେ ପେଟ ପୋଷିବୁ । ଭଲ—କହତ ? ଝିଅକୁ କେତେ ଟଙ୍କାରେ ବିକୁଛୁ ?

ବିଷ୍ଣୁ:—ବାବୁ ! କ୍ରୋଧ କର ନାହିଁ । ମୁଁ ଝିଅକୁ ବିକୁ ନାହିଁ । ଶିବମିଶ୍ରେ ଧନବାନ୍, ବଳବାନ୍ ଏବଂ ଦାରକୁମାର ହୀନ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଦେଲେ, ମାତୃହୀନା କନ୍ୟା ସୁଖିନୀ ହେବ ବୋଲି ପାଞ୍ଚି କନ୍ୟାଦାନ କରୁଅଛି । କନ୍ୟାର ଅଳଙ୍କାର ଛଡ଼ା ମିଶ୍ରେ ମୋ ମହତକୁ ବାଗୃର ଦୁଇଶ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର ମୋତେ ଦେବେ ।

ଇନ:—ଅରେ—ନରପିଶାଚ ! ତୁ କେଡ଼େ ସୁତାବତ୍ସଳ ! ତୁ ତ ଝିଅକୁ ବିକୁଛୁ । ତୋ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ତୋ ମହତ ଫୁଲ ଫୁଟି ମହକୁଛି । ତା ପାଇଁ ଦୁଇଶ ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ! (ଶିବ ମିଶ୍ରକୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ଏ ବୁଢ଼ା ? ତୋତେ ମଶାଣି ଡ଼ାକୁଛି—ତୋର ବିଭାମଧ କାହିଁକି ମ ? ନିର୍ଲଜିଆ !

ଶିବ:—ବାବୁ ! ସତ କହୁଛିଁ । ମୋ ମାଇପ ମରି ପାଞ୍ଚ ବରଷ ବିତିଗଲା । ମୁଁ ବିଭା ଭାବନା ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲି । ଏ ଦୁହେଁ ମୋତେ ଭୁଲାଇ ଏ ବାଳିକାକୁ ମୋ ବେକରେ ବାନ୍ଧୁଛନ୍ତି ।

ଇନ:—ଏ ପୁରୋହିତ ବି ବଦମାଶ୍ । ଏ ସେ କାଳିଆଠାରୁ ମଧ କିଛି ଖାଇଥିବ । ତୁ ଶୀଘ୍ର ମଲେ, ତୋ ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ ହେବା ପାଇଁ ସେ କନ୍ୟାଦାନ କରୁଛି । ସେ ଯାକରେ ଆମ୍ଭର କି କାର୍ଯ୍ୟ ? ତୁମ୍ଭେମାନେ ଶାରଦା ଆଇନ ଜାଣି ନାହଁ କି ?

ରାମ:—ଜାଣୁ—ବାବୁ ।

ଇନ୍ଃ—ଏବେ ସେ ଆଇନ ବଦଳି ଅଛି । ବରକୁ ଛଅ ମାସ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ଏବଂ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା ଜରିମାନା, କନ୍ୟାର ବାପକୁ ଠିକ୍ ସେହିପରି । ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ମାତ୍ର ଦୁଇ ମାସ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ଏବଂ ଦୁଇଶ ଟଙ୍କା ଜରିମାନା । କନ୍‌ଷ୍ଟେବଲ୍ ! ଏ ତିନିଙ୍କି ଗିରଫ୍ କର ।

ତିନି ଜଣଃ—(ହାତ ଯୋଡ଼ି) ବାବୁ ! ରକ୍ଷା କର—ରକ୍ଷା କର । ଆମ୍ଭ ଦୋଷ କ୍ଷମା କର ।

ଇନ୍ଃ—ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଇନକୁ ଅନୁସରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । କ୍ଷମା କରିବା ଅଧିକାର ଆମ୍ଭ ହାତରେ ନାହିଁ ।

ରାମଃ—ବାବୁ ! ତୁମ୍ଭ ପାଦ ଧରି କହୁଛି । ଆମ୍ଭେ ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଜେଲକୁ ଗଲେ, ଜାତି ଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବୁ । ପାଣି ଠୋପାଏ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ କିଏ ଦେବ ନାହିଁ । ମରିଯିବୁଁ ।

ଇନ୍ଃ—ଆଇନର ମତରେ ବ୍ରାହ୍ମଣାବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ ।

ବିଶ୍ୱ—ବାବୁ ! ତୁମ୍ଭେ ସେପରି କହ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମୋର ନମସ୍କାର । କିପରି ହେଉ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକର ।

ଇନ୍ଃ—ଜାଣି ଜାଣି ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କାହିଁକି କରୁଛ ?

ଶିବଃ—ବାବୁ । ତୁମ୍ଭେ ବୋଇଲ ପରି ଏହା ମୋ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ଦ୍ୟରୁ ଘଟିଲା । ମୁଁ ତିନିବାର ସତ୍ୟ କରୁଛି । ଆଉ ବିବାହିତ ହେବ ନାହିଁ, ହେବ ନାହିଁ, କଦାପି ହେବ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭ ଦୁଇ ହାତ ଧରି ମାଗୁଛି । ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ରଖ ।

ରାମଃ—(ଜନାନ୍ତିକରେ) ମିତ୍ରେ ! କେବଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ବୃଥା । ଦାସଙ୍କୁ ଦେବା ପାଇଁ ଏଠାରେ ରଖାଯାଇଥିବା ଟଙ୍କାମୁଣି ବାବୁଙ୍କ ହାତକୁ ବଢାଇ ଦେଇ ପ୍ରାର୍ଥନା କର । ତେବେ ଗୁହାରି ଶୁଣାଯିବ । "ଜନବଶ୍ୟକରଂଧନଂ" ।

ଶିବଃ—(ଟଙ୍କାମୁଣି ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇ) ବାବୁ ! "ଅନ୍ୟଥା ଶରଣଂ ନାସ୍ତି ତ୍ୱମେବ ଶରଣଂ ମମ" ।

ଇନଃ—(ଝଙ୍କାମୁଣିକି ଧରି) ମୁଁ କାହାଠାରୁ କିଛିହିଁ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏହା ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରସାଦ । ଏଣୁ ତ୍ୟାଜ୍ୟ ନୁହେଁ । କନ୍‌ସଟେବଲ ! ଏହା ତୁମ୍ଭେମାନେ ବାଣ୍ଟିନିଅ । (ମୁଣି କନେଷ୍ଟବଲକୁ ଦେଇ) ବ୍ରାହ୍ମଣେ ! ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏ ବିଭା ବନ୍ଦ କରି ବିନତି କରୁଥିବାରୁ ମୋ ମନ ତରଳିଲା; ଖୁସି ହେଲି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିବି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ସିଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା ବିଭାକୁ ଭାଙ୍ଗି, କନ୍ୟାର ଅନିଷ୍ଟ କରିବା ଅନୁଚିତ । ଏ ସବ୍-ଇନସ୍ପେକ୍ଟରର ଏବଂ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଶାଖା ଏକ । ଏ ଅବିବାହିତ । ଅତଏବ ଏହା ସହିତରେ ଏ କନ୍ୟାର ବିଭା ଏବେ କର । ଆଉ ତୁଣ୍ଡ ଫିଟାଅ ନାହିଁ । ଖବରଦାର ।

ରାମଃ—ଅତ୍ୟୁତ୍ତମ ।

ବିଶ୍ୱଃ—(ସ୍ୱଗତ) ମୋ ଝିଅର ବିଭା ଏବେ ନୋହିଲେ, ତାକୁ ବରପୂକା ବୋଲି ଆଉ କିଏ ବିଭା କରିବେ ନାହିଁ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ମୁଁ ସମ୍ମତ ।

ଶିବଃ—ବାବୁ ! ଯା ତୁମ୍ଭଇଚ୍ଛା, ତା କର ।

ତତ୍ପରେ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ଆପଣାର ପୋଷାକ କାଢି କନେଷ୍ଟବଲକୁ ଦେଇ, ଶିବମିଶ୍ରଦତ୍ତ ନୂତନ ବସ୍ତ୍ରଯୁଗ୍ମ ପରିଧାନ କରି, ପିଢ଼ାରେ ବସିଲା । ରାମ ମହାସଙ୍କଳ୍ପ ପଢିଲା । ବିଶ୍ୱନାଥ କନ୍ୟାଦାନ କଲା । ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ଆପଣାର ଦାଢ଼ି ଏବଂ ନିଶ କାଢି ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲା । ଦେଖାଗଲା ଯେ ସେ ଦଶରଥପୁରର କୃଷ୍ଣ ରଥ ମାତ୍ର ! ଶିବ, ବିଶ୍ୱନାଥ ଏବଂ ରାମ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଭୂତଭୟ

ଜୟପୁରର ଜୟକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର ଏକଦିନ ଚତୁର୍ଥ ପ୍ରହରରେ ଆପଣାର ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ଭାବୁଥିଲେ "କଅଣ ! ବାମିଆ ରାଣ୍ଡିବାଭି କରିବ ? ସମାଜୋଦ୍ଧାର କରିବ ? ଗୋଷ୍ଠୀର ପବିତ୍ର ବିଶୁଦ୍ଧ ବଂଶରେ କାଳି ଲଗାଇବ ? ତା ବାପ—ମୋ ମିତ ବାସୁଦେବ ରଥ କେଡ଼େ ପଣ୍ଡିତ ! କେଡ଼େ କର୍ମନିଷ୍ଠାପର ! ତାଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନିଶ୍ଚେ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ । ସେ ସାଧ୍ୱୀର ସୁଗୁଣ ଏବଂ ପତିପରାୟଣତ୍ୱ ଅକଥନୀୟ । କ୍ଷୀରସାଗରରୁ ହଳାହଳ ପରି ସେ ପୁଣ୍ୟଦମ୍ପତିଙ୍କଠାରୁ ଏ କୁଳାଙ୍ଗାର ଜନ୍ମିଲା । କିବା ସିଂହଠାରୁ ଶୃଗାଳ ପରି ସେ ସାଧୁକର୍ମନିଷ୍ଠଙ୍କଠାରୁ ଏ ଦୁଷ୍ଟ କର୍ମୀ ସମ୍ଭବିଲା । ଏ ଟୋକା ନିଜ କୁଳୋଦ୍ଧାରକ ହେବ ବୋଲି ମୋ ମିତ କେଡ଼େ ଆଶା ପୋଷଣ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏପରି କୁଳଧ୍ୱଂସକ ହେବ ବୋଲି ସେ ଭୁଲେ ହେଲେ ଭାବି ନ ଥିଲେ । ଆହା—ମୋ ମିତ ! ଅଦ୍ୟ ତାଙ୍କ ଆକାର ମୋ ମନୋଗୋଚର । ମୋତେ ସେ ନିଜ ପ୍ରାଣରୁ ଅଧିକତର ମଣୁଥିଲେ । ମୋ ବଚନଭଙ୍ଗୀରେ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଉଥିଲେ । ବେଶର ଏବଂ ସ୍ୱରର ଅନୁକରଣ କରିବା ମୋର ସହଜ ଗୁଣ । ଦିନେ ମୁଁ କାନ୍ଥ ଉହାଡ଼ରେ ରହି ମୋ ମିତଙ୍କ କଣ୍ଠସ୍ୱରର ଅନୁକରଣରେ କେତେକ କଥା କହନ୍ତେ, ସେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଥିଲା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଚମତ୍କୃତ ହେଲେ । ମୋ ମିତ "ମୋ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ! ଏଠାକୁ ଆସ" ବୋଲି ଡାକିଲେ । ତତ୍ପରେ ମୁଁ ମୋ ମିତଙ୍କ ପରି ଚାଲି ଚାଲି ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମୋତେ "ବାସୁଦେବ ରଥ ପ୍ରତିବିମ୍ବ" ବୋଲିଥିଲେ । ମୋ ମିତ ଉଠି ମୋତେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଭାଷିଲେ, ମିତ ! ମୁଁ ମଲେହେଁ, ତୁମ୍ଭ ଦେହରେ ଥିବି ।" ତାହା ଶୁଣି ମୁଁ କହିଲି, "ନାଁ ନାଁ-ମିତ ! ମୋପରି ନଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମଲେ, ସୋରକ୍ଷେ ସୁଦ୍ଧା କ୍ଷତି ଘଟିବ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭପରି ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ଚିରଜୀବୀ ହୋଇଥିବା ସର୍ବଥା ବାଞ୍ଛନୀୟ ।" ସେ ମୌଜକାଳ ବାହାରିଗଲା । ଏବେ ଦୁଷ୍ଟ ଏବଂ ପାପବୁଦ୍ଧିଷ୍ଟ କାଳ ଉପସ୍ଥିତ । ଯେଉଁ ଜନେ ପରଲୋକ ଗମନ କରିଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଧନ୍ୟ । ମୋପରି

ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ପାପାଚରଣ ଦେଖିବାକୁ ଜାଇଁଅଛନ୍ତି । କପଟ ଦ୍ୱେଷ ବାମିଆର ଶାସ୍ତ୍ର ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ପ୍ରଯତ୍ନ କରିବି । ଫଳ ଦୈବାଧୀନ । "କର୍ମଣ୍ୟେ ବାଧିକାରସ୍ତେ ମା ଫଳେଷୁ କଦାଚନ ।"

ଏପରି ଭାବି ଭାବି ମିଶ୍ରେ ବିଷଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା ସମୟରେ ତାଙ୍କ ଦାଣ୍ଡ ଦେଇ ବାମଦେବ ରଥ ଠେଙ୍ଗାଟିଏ ଧରି ଯାଉଥିଲା । ତାର ବୟସ ପ୍ରାୟଶଃ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ; ବର୍ଣ୍ଣ ଗୌର । ସେ ନାତିଦୀର୍ଘ କମ୍ବା ନାତିହ୍ରସ୍ୱ । ସେ ରୂପରେ ଜନକତୁଲ୍ୟ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ଗୁଣରେ ଏବଂ ଜ୍ଞାନରେ ତଦ୍‌ବିପରୀତ । ତାର ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଜନନୀଜନକ ଇହଲୋକ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ବୃଦ୍ଧୀ—ପିଉସୀଟିଏ ଛଡ଼ା ତାର ରକ୍ତସମ୍ବନ୍ଧ ବାନ୍ଧବ ଆଉ କିଏ ନାହିଁ । ସେ ଉପବିଷ୍ଟ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ଠେଙ୍ଗା ଭୂମିରେ ପକାଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି "କକା ! ନମସ୍କାର !" ବୋଇଲା । ତାକୁ ଦେଖିଲା ମାତ୍ରେ ନିଜ ହୃଦୟ-କୁଣ୍ଡରୁ କ୍ରୋଧାନଳ ପ୍ରଜ୍ୱଳି ଉପରକୁ ଉଠିଲେହେଁ, କାର୍ଯ୍ୟସାଧକ—ମିଶ୍ରେ ସେ ଜ୍ୱଳନକୁ ଗର୍ଭଗତ କରି ପ୍ରସନ୍ନ ମୁଖରେ "ଆୟୁଷ୍ମାନ୍ ଭବ । ବାମ ! ଆସେ; ମୋ କତିରେ ବସେ" ବୋଇଲେ । ତାହା ଶୁଣି ଠେଙ୍ଗାକୁ ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ରଖି ସେ ଉପବିଷ୍ଟ ହେଲା ।

ମିଶ୍ରେ ।—ବାମ ! କୋଠାକୁ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲୁ ?

ବାମ ।—ଋଷିତ—ଭଗିଆ କାଲି ବଜାରରେ ଆମ୍ବ ବିକୁଥିଲା ବୋଲି ଶୁଣିଲି । ସେ ହେତୁରୁ ବଗିଚାକୁ ଯାଇ ବିଷୟ ବୁଝି ଆସିବାକୁ ବାହାରିଲି ।

ମିଶ୍ରେ ।—ଉତ୍ତମ, ମାତ୍ର ବାହାରିବାରେ ବିଳମ୍ବ କଲୁ । ଏବେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟ ସମୁପସ୍ଥିତ ହେଲାଣି ।

ବାମ ।—ଅଦ୍ୟାବଧି ଅଶ୍ରଦ୍ଧାରେ କାଳ କାଟିଲି । ଆଉ ବିଳମ୍ବ କରିବା ଅନୁଚିତ ବୋଲି ଭାବି ବାହାରି ପଡ଼ିଲି ।

ମିଶ୍ରେ ।—ଅଚ୍ଛା ! ଅଉ ଡେରି ନ କରି ଶୀଘ୍ର ଯା ।

ମିଷ୍ଟାନ୍ନଭୁକ୍ତ ହୋଇ ବାମଦେବ ଠେଙ୍ଗା ଧରି ବଗିଚା ଅଭିମୁଖରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲା । ଅଳ୍ପ କିୟତ୍‌କାଳ ପରେ ମିଶ୍ରେ କଅଣ ଭାବିଲେ କେଜାଣି ସ୍ୱୀୟ ନିଳୟରେ ପ୍ରବେଶି ଗୋଟିଏ ମଶାଲ ଗ୍ରହଣ କରି ଅନ୍ୟ ମାର୍ଗରେ ଚାଲିଗଲେ ।

ତେବେ ପଥଶ୍ରାନ୍ତ—ଛାୟାକାନ୍ତ ବିଶ୍ରାମ ଲଭିବା ଆଶାରେ ପଶ୍ଚିମା-ଶାକାନ୍ତାକ୍ରୋଡ଼କୁ ଆଶ୍ରୟ କରନ୍ତେ, ବାରୁଣୀ-ତରୁଣୀର ରାଗ-ରକ୍ତିମାଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରକଟିତ ହେଲା । ତାହା ଦେଖି ଅସୂୟାନ୍ୱିତା-ଛାୟା ଇହଧାମ ତ୍ୟାଗ କଲା । ମଳୟାନିଳ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲତାକୁ ଆଲିଙ୍ଗି ଉତ୍ତରାଭିମୁଖେ ଯାଉଥିଲା । ଲତାତତି ମୋଦରେ ମାତି ନାଚୁଥିଲା । ଖଗକୁଳ ନିଜ କୁଳାୟାଭିମୁଖରେ ଉଡ଼ୁଥିଲା । ଗୋଗଣ ପୁରକୁ ବାହୁଡ଼ୁଥିଲା । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ବାମଦେବ ବଗିଚାରେ ପ୍ରବେଶିଲା ।

ସେ ବଗିଚା ଜୟପୁରର ଯାମ୍ୟ ଦିଗରେ ପ୍ରାୟଶଃ ଛଅ ମାଇଲ୍ ଦୂରରେ ବହି ଯାଉଥିବା "କଳାପ" ନଦୀର ନିକଟରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ସଦା କଳନାଦରେ ପ୍ରବାହିତା ହେଉଥିବାରୁ ସେ ନଦୀର "କଳାପ" ନାମ ସାର୍ଥକ । ସେ ବଗିଚାରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଫଳବୃକ୍ଷ କେତୋଟି ଥିଲେହେଁ, ଆମ୍ବଗଛର ସଂଖ୍ୟା ବେଶୀ । ବାମଦେବ ତହିଁ ପ୍ରବେଶି ଭଗିଆକୁ ଅନ୍ୱେଷିଲା; କିନ୍ତୁ ତାର ପତା ପାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଭଗିଆକୁ ଧମକ ଚମକ ଦେଇଯିବା ବାମଦେବର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଅତଏବ ଭଗିଆ ସେଠାକୁ ଆସିବ ବୋଲିବା ବିଶ୍ୱାସରେ କେତେ କାଳ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ସେ ନିଶ୍ଚୟ କରି ଗୋଟିଏ ଗଛ ମୂଳରେ ବସି ରହିଲା ।

ତେବେ ତମିର କ୍ରମକ୍ରମରେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଲା । ତାହା କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ରଜନୀ ହେଲା ହେତୁରୁ ତହିଁ ଦ୍ୱିଜରାଜର ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତି ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ଦିଗଙ୍ଗନାମାନେ ନୀଳଚେଳାବୃତା ପରି ପରିଲକ୍ଷିତା । ସେ ଚେଳର ଜରି-ଫୁଲି ପରି ଉଡ଼ୁଗଣ ପ୍ରତୀୟମାନ । ଝିଲ୍ଲୀପେଚକାଦି ନିଶାଚରସତ୍ତ୍ୱନିନାଦ ପ୍ରସରିଲା । ତଥାପି ଭଗିଆର ଆଗମନ ଘଟିଲା ନାହିଁ । ବାମଦେବ ବିମୁଖ ହୋଇ, ଭଗିଆକୁ ଅଭିଶାପ ଦେଇ ଘରକୁ ବାହୁଡ଼ିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେକାଳେ ତା ମନରେ ଭୂତଭାବନା ଜନ୍ମିଲା । ଦୁଃଖର ବିଷୟ

ଏହି ଯେ, ଅସ୍ମ ଦେଶର ମାତାମାନେ ନିଜାଭିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ସୁକରେ ସମାଧା କରିବା ପାଇଁ କୋକ, କୋକୀ, ଗୋସାଣୀ, ଚିରଗୁଣୀ, ଡାଆଣୀ, ପିଶାଚୀ, ଭୂତ, ପ୍ରେତ ପ୍ରଭୃତି ନାମୋଚ୍ଚାରଣ କରି ପିଲାଙ୍କୁ ଡରାନ୍ତି । ଶିଶୁମସ୍ତିଷ୍କଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ନବବସ୍ତ୍ରରଞ୍ଜିତ ରଙ୍ଗ ପରି ଚିରସ୍ଥାୟୀ । ଭୂତସ୍ମୃତି ହେଲା ମାତ୍ରେ ବାମଦେବର ସର୍ବାଙ୍ଗ କମ୍ପିଲା, ହାତରୁ ଠେଙ୍ଗା ଖସି ପଡ଼ିଲା, ପାଦ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । କିପରି ହେଉ ସେଠାରୁ ସତ୍ୱର ବାହାରିଯିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି; ଠେଙ୍ଗାକୁ ତୋଳି, ତଳେ "ଠକ୍ ଠକ୍" ଶବ୍ଦ କରି କରି, ଏଣେ ତେଣେ ନ ଚାହିଁ ସେ ଚରଣ ଚାଳନ କଲା । ତା ପାଦ ତଳର ଶୁଷ୍କପତ୍ର ଜାତ "ମର୍ମର" ଶବ୍ଦ ତାହାକୁ ଚମକାଉଥିଲା । ତା ପାଦରେ ଗୋଟିଏ ଶୁଖିଲା ଡାଳ ବାଜି "ସର୍ସର" ଧ୍ୱନି ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଅନ୍ତେ, ସର୍ପଭ୍ରମରେ ତାର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଚ୍ୟୁତ ହେଲା । ପରେ ସେ ଡାଳ ଭାଙ୍ଗିଲା ଧ୍ୱନି ଶୁଣି ସେ ଅଳପ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ କେତେକ ପଦାନ୍ତ ଗମିଲା ପରେ "ବାମ" ବୋଲିବା ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସ୍ତମ୍ଭିତ ହେଲା । ତା ପାଦ ଆଉ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ପରେ ସେ ଶବ୍ଦ ଅଶ୍ରୁତ । ସେ ହେତୁରୁ ତାହା ନିଜ ମନୋବିକାର ମାତ୍ର ବୋଲି ଭାବି ସେ ଗମନୋଦ୍ୟତ ହୁଅନ୍ତେ, ପୁନଶ୍ଚ "ବାମ" ଶବ୍ଦ ଶ୍ରୁତ ହେଲା । ତେବେ ତାର ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ ହେଲା, କଲିଜା ପାଣି ହେଲା । ସେ ଅନିଳଚାଳିତ ଶୁଷ୍କ ପତ୍ର ପରି ଥରିଲା, ଭାଗ୍ୟବଶରୁ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ଭୂତଳେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ତେବେ "ବାମ ! ମୁହିଁ ତୋ ନନା" ବୋଲିବା ଶବ୍ଦ ଶ୍ରୁତ ହେଲା । ସେ ଧ୍ୱନିତ ଦିଗକୁ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରସାରି ଦେଖିଲା ଯେ କିୟଦ୍ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଆମ୍ବଗଛର ତଳେ ମନୁଜ ପ୍ରମାଣର ଶ୍ୱେତଲିଙ୍ଗାକାର ବିଦ୍ୟମାନ । ତାକୁ ଭୂତ ବୋଲି ନିଶ୍ଚୟ କରି ସେ ପୁଲକିତଗାତ୍ର ହୋଇ ସେଠାରୁ ପଳାୟନ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲା । କିନ୍ତୁ ତା ଚରଣ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ଅତଏବ ସେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ସ୍ତମ୍ଭାକୃତି ଧାରଣ କଲା ।

ଆକାର ।—ବାମ ! ଭୟ କାହିଁକି ? ମୁହିଁ ତୋ ନନା ସିନା ।

ସେହି ଆକାର ତାର ପ୍ରିୟଜନଙ୍କର ବୋଲି ନିଶ୍ଚିତ ହେଲେହେଁ, ତାହା ଭୂତ ହୋଇଥିଲା ହେତୁରୁ ବାମଦେବ ଭୀତ ହେଲା ।

ଆକାର ।—ବାମ ! ଡର ନା, କଥା କହ ।

ବାମ ।—(କମ୍ପିତ ସ୍ୱରରେ) କି-ଅ-ଣ କ-ହି-ବି ? ନ-ନା ?

ଆକାର ।—ତୋର ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ମାତ୍ର ତୋତେ ଦେଖିଥିଲି । ଏବେ ଯୁବାବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲି । ମୋ ପାଖକୁ ଆସିବୁ କି ?

ବାମ ।—ବାପ ରେ ! !

ଆକାର ।—ଯାଉ—ବ୍ୟସ୍ତ ହୋ ନାଁ । ତୁ ମୋର ପୁଅ । ମୋ ଆତ୍ମାର ସୁଖକରଣ ତୋ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେ କି ?

ବାମ ।—କି-ଅ-ଣ-କ-ର-ବି ?

ଆକାର ।—ମୁହିଁ ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧି ପାଇଥିଲି । ମୋ ପୁତ୍ର ହେବା ତୁହି ଧର୍ମଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ମୋ କୀର୍ତ୍ତିରେ କାଳି ଲଗାଇବୁ କିରେ ?

ବାମ ।—ନା-ହିଁ-ନ-ନା !

ଆକାର ।—ତୁ ବିଧବା-ବିବାହ କରିବୁ ବୋଲି ଅବଗତ ହୋଇ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତ । ତାହା କୁଳକଳଙ୍କିତ କାର୍ଯ୍ୟ । ଅତଏବ ତାହା କର ନାଁ ।

ବାମ ।—କ-ରି-ବି-ନା-ହିଁ ।

ଆକାର ।—ସତ୍ୟ କରେ ।

ବାମ ।—ତି-ବା-ର-ସ-ତ୍ୟ ।

ଆକାର ।—ଅଦ୍ୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲି । ତୁ ଘରକୁ ଯାଇ କୁଳୀନ କନ୍ୟାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରି ସୁଖୀ ହୋ ।

ଏତେ ବୋଲି ସେ ଆକାର ହଠାତ୍ ଗଛ ଉହାଡ଼କୁ ଯାଆନ୍ତେ, ଭୂତ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଲା ବୋଲି ଭାବି ବାମଦେବ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ନିଜ ନିଳୟରେ ପ୍ରବେଶିଲେ । ମିଶ୍ରେ ଆପଣାର ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ସହାସ୍ୟ ବଦନରେ ମନ୍ଦେ ମନ୍ଦେ ଚାଲି ସ୍ୱୀୟ ସଦନରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । କେତେ କାଳ ପରେ ବାମଦେବ ଗୁଣବତୀ କନ୍ୟାର କର ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଅଙ୍ଗହୀନ ଅନ୍ନକଷ୍ଟୀ ଅଷ୍ଟୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ

ଯେ ଅଙ୍ଗହୀନ ହୋଇ ଅତିଶୀତଳ ଦେଶରେ ଅନ୍ନ ନିମିତ୍ତ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିଲା; ସେ ନିଜେ ରସିଲା କନ୍ୟାକୁ ଲଭିପାରିଲା, ବଣର ସପୁସ୍ତି ଏବଂ ନଡ଼ିଆ ମାଂସ ଖାଇ ବଞ୍ଚିଥିଲା ଦରିଦ୍ର, ବାର୍ଷିକ ତିନିକୋଟି ପଞ୍ଚାଳିଶ ଲକ୍ଷ 'ଗିନି' ମୂଲ୍ୟର ବିସ୍କୁଟ୍ ପଇଦା କରୁଥିବା ଫାକ୍ଟରିର ମାଲିକ ହେଲା; ସମୁଦ୍ରରେ ଏକାଧିକବାର ପତିତ ହୋଇ ଜୀଇଁଥିଲା ମୂଲିଆ, ବାର୍ଷିକ ତେର· ଲକ୍ଷ 'ଗିନି' ଲାଭ ଲଭୁଥିବା ଚୂନା (ଗହମ ଅଟା) କାରଖାନାର ସ୍ୱାମୀ ହେଲା; ଯାହାର ଜୀବନ ନିତାନ୍ତ ବ୍ୟର୍ଥ ବୋଲି ତାତଦ୍ୱାରା ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇ ଥିଲା, ସେ ପଞ୍ଚଶତ ବର୍ଗ ମାଇଲ୍ ଜମିର ଜମିଦାର ହେଲା । ସେପରି ଜଣର ଜୀବନବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ନୁହେ କି ?

ସେ ୧୮୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଡେନ୍ମାର୍କ ଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ ଅଣ୍ଡ୍ରେରନ୍ ନାମକ ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମିଥିଲା । ତାର ଅଙ୍ଗ ଛିଣ୍ଡା ଲେଙ୍କଡ଼ା କନାରେ ଆବୃତ । ତାକୁ ଦେଖିଲାମାନେ ଅନୁମେୟ ହେଉଥିଲା କି ଜନ୍ମାବଧି ସେ ପେଟଭରି ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ପାରି ନାହିଁ । ସେ ୧୮୬୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ଏକଦିନେ ସ୍କଟଲଣ୍ଡ୍ର "ଲିଥ୍" ପୋତାଗାରରୁ ସିଙ୍ଗାପୁରକୁ ଯିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଥିଲା ଗୋଟିଏ ପୋତର ପାଖରେ ଛିଡ଼ାହୋଇ ତହିଁ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେବାପାଇଁ ତଦଧିକାରୀମାନଙ୍କୁ ଅନୁନୟ କରୁଥିଲା । ତାର ବୟସ ତେର ହୋଇଥିଲେହେଁ, ସେ ଯୁବକ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ । ୟୁରୋପରେ "କୋଟ୍" ନ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ନ ଥାଏ, କିନ୍ତୁ ସେ ବାଳକ ଜନ୍ମାବଧି "କୋଟ୍" ପରିଧାନ କରି ପାରି ନ ଥିଲା । ସେ ନିଜ ଜନ୍ମସ୍ଥାନକୁ ଏବଂ ଜନନୀଜନକଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲା । ସେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରୁ ନ ଥିଲା । ସେ ହେତୁରୁ ତାର ବାପ ତାକୁ "କୁଳାଙ୍ଗାର"

ଏବଂ "ବ୍ୟର୍ଥଜୀବନ" ବୋଲି ଭର୍ତ୍ସନା କରୁଥିଲା । ସେ ଗାଳି ସହି ନ ପାରି ସେ ବାଳକ ସ୍ୱଗୃହ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ତାର ନାମ ମାରହେଜ୍ ଥାମ୍ସନ୍ ।

ସିଙ୍ଗାପୁରକୁ ଯାଉଥିଲା ସେ ପୋତରେ ତାକୁ କ୍ଷୁଦ୍ର କାର୍ଯ୍ୟଟିଏ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା । ସେ ପୋତର ମାଲିକ ଅତି କ୍ରୁର । ସେ ନିଜ କର୍ମକରଙ୍କୁ ଏପରି ଆହାର ଦେଉଥିଲା ଯେ, ଯାହାକୁ ଦାନ୍ତରେ ହାଡ଼ମାନ ରଗଡୁଥିବା କୁକୁର ମଧ୍ୟ ଛୁଇଁବ ନାହିଁ, ଏବଂ ଯାହାକୁ ଦେଖିଲାମାନେ ଖାଦ୍ୟବିହୀନ ଥାମ୍ସନ୍‌ର ବମନ ଜାତ ହେଉଥିଲା । ସେ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଅକଥନୀୟ । ସେ ପୋତ ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ପହଞ୍ଚିଲାମାନେ ଥାମ୍ସନ୍ ଏବଂ ଆଉ ଏଗାରଜଣ କର୍ମକର ପୋତକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଗୋଟିଏ ବଣକୁ ପଳାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ପୋତଠାରୁ ବଣ ସୁଖତର ହୋଇଥିଲା । ସେ ବାର ଜଣ ସେ ବଣରେ ସପୁରି ଏବଂ ନଡ଼ିଆ ମାତ୍ର ଖାଇ ଜୀବନ ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ସେପରି ଅଠଦିନ ଯାପନ କଲା ପରେ ତାଙ୍କୁ ଅଣିଥିଲା ପୋତ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିଥିବ ବୋଲି ନିଷ୍ଟୟ କରି ପୋତାଶ୍ରୟକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ତେବେ ହଙ୍ଗ୍‌କଙ୍ଗକୁ ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଥିଲା, ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୋତ ମାତ୍ର ସେଠାରେ ଥିଲା । ତହିଁ ଥାମ୍ସନକୁ ମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟଟିଏ ଲବ୍ଧ ହେଲା ।

ସେ ପୋତ ଦୁଇଦିନ ପ୍ରସ୍ଥାଣ କଲା ପରେ ତାକୁ ଚୀନଦେଶର ପୋତ ଚୋରମାନେ ଲୁଣ୍ଠନ କରି ଜଳମଗ୍ନ କଲେ । ଦୈବବଶରୁ ପୋତର ଖଣ୍ଡିଏ କାଠ ଥାମ୍ସନ୍‌କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତେ ସେ କାଠର ଅଶ୍ରାରେ ସେ ପିଇବାକୁ ପାଣି ଏବଂ ଖାଇବାକୁ ଖାଦ୍ୟ ନ ପାଇ ଦୁଇଦିନ ସମୁଦ୍ରଗର୍ଭରେ ଭାସୁଥିଲା । ମେକ୍‌ସିକୋକୁ ଯାଉଥିଲା ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗ୍ଲପୋତ ତୃତୀୟଦିନ ତାକୁ ଉଦ୍ଧରିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ପୋତ ବାତ୍ୟାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଭଉଁରି ପରି ପରିଭ୍ରମଣ କଲା । ତେବେ ପୋତସ୍ତମ୍ଭଶିଖରକୁ ଆରୋହି ରଜ୍ଜୁଚ୍ଛେଦନ କରି ପଟମାନଙ୍କର ଏବଂ ପଟାଶ୍ରୟ କାଷ୍ଠମାନଙ୍କର ବିମୁକ୍ତକରଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ମାତ୍ର ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ କେହି କର୍ମକର ସାହସୀ ହେଲା ନାହିଁ । ପୋତାଧ୍ୟକ୍ଷ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ । ତାହା ଦେଖି ଥାମ୍ସନ୍ ଧୈର୍ଯ୍ୟରେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପୋତକୁ ବିପଦରୁ ବଞ୍ଚାଇଲା । ପରେ ସେ ପୋତ ହନଲୁଲୁ

ବନ୍ଦରରେ ପହଞ୍ଚନ୍ତେ ଥାମ୍‌ସନ୍ ପୋତପଠନମାଶାଗାରରେ ଦୈନିକ ବାଂଶତି "ପେନୀ" ବେତନର କାର୍ଯ୍ୟଟିଏ ଲଭିଲା । ସେଠାରେ ସେ ତୃଳଶ "ଗିନୀ" ସଞ୍ଚୟନ କରି ମନିଅର୍ଡ଼ରରେ ତା ବାପଠାକୁ ପଠାଇଲା । ତତ୍ପରବର୍ଷ ପୁନଶ୍ଚ ତୃଳଶ ଗିନୀ ପଠାଇଲା । ତାର କୁଟୁମ୍ବ ସେତେଧନ କେବେହେଁ ଦେଖି ନ ଥିଲା ।

ପୋତରେ ପୁନଶ୍ଚ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ତାର ମନ ଅଭିଳଷିଲା । ସେ ଗୋଟିଏ ପୋତରେ ଦ୍ୱିତୀୟାଧ୍ୟକ୍ଷରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲା । ତାହାର ଗ୍ରାମନିବାସ ପୁରୋଭାଗସ୍ଥ ପଥପ୍ରାନ୍ତସ୍ଥିତ କୁଟୀରରେ ମେରି ନିସ୍ବେନ୍ ନାମ୍ନୀ କନ୍ୟା ବାସ କରୁଥିଲା । ସେ କନ୍ୟା ଏବଂ ଥାମ୍‌ସନ୍ ବାଲ୍ୟାବଧି ପରସ୍ପର ରସାରସି ହୋଇଥିଲେ । ବାରବର୍ଷ ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ତାର ପଚଶବର୍ଷ ସମୟରେ ଥାମ୍‌ସନ୍ ନିଜ ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ ମେରି କନ୍ୟାର କରଗ୍ରହଣ କରି ସଭାର୍ଯ୍ୟ ଫେରି ଆସି ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲା । କେତେ କାଳ ପରେ ସେ ଦମ୍ପତି ପ୍ରୟାଣ କରୁଥିଲା ପୋତ ଜଳମଗ୍ନ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ଦୁହେଁ ଗୋଟିଏ ନାବକୁ ଆରୋହି ବଞ୍ଚିଲେ । ଥାମ୍‌ସନ୍ ନିଉୟର୍କରେ ନିବାସ କରି ଭାର୍ଯ୍ୟାକୁ ଘରେ ରଖି ଆପେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପୋତରେ କେତେକାଳ କାର୍ଯ୍ୟ କଲା ।

ପରେ ସେ ଭାର୍ଯ୍ୟାର ଅନୁରୋଧବଶରୁ ପୋତ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାବଲମ୍ବନ ନିମିତ୍ତ ସଭାର୍ଯ୍ୟ ଚିକାଗୋ ଯାଇ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଶାଳାରେ ବାସ କରି ଦୈନିକ ଛଅ 'ଶିଲିଙ୍ଗ୍' ବେତନର କାର୍ଯ୍ୟଟିଏ ପାଇ ପାରିଲା । ସେ ବହୁକାଳ ପରିଶ୍ରମଫଳରୂପେ ଷାଠିଏ 'ଗିନୀ' ସଞ୍ଚୟନ କରି ସେ ଧନରେ ଗୋଟିଏ ଜମିକିଣି, ତହିଁ ଥିଲା ଲଠା ବୁଦା ପରିଷ୍କାର କରି ଏବଂ ଖତ ଦେଇ, ତାକୁ ଛଅବର୍ଷରେ ଉତ୍ତମ କେଦାର କରି ଦୁଇ ହଜାର ପାଞ୍ଚଶ 'ଗିନୀ' ମୂଲ୍ୟରେ ବିକିଲା । ପରେ ଏକ ଲୁହା ଦୋକାନ କରି ଏକବର୍ଷ ପରେ ତାକୁ ତିନିହଜାର ତିନିଶ 'ଗିନୀ' ମୂଲ୍ୟରେ ବିକିଲା । ତତ୍ପରେ ସେ ପଶ୍ଚିମ ଦେଶ ଗମନାଭିଳାଷୀ ହୋଇ ସଭାର୍ଯ୍ୟ ଓରେଗାନ୍ ଯାଇ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଚୂନାକଳ ସ୍ଥାପି, ତହୁଁ ବାର୍ଷିକ ତେରହଜାର ଗିନୀ ଲାଭ ଲଭି ପାରିଲା । ତହିଁ ଦୈନିକ ଦଶ ହଜାର 'ବାରେଲ୍' ମଇଦା ପଇଦା ହୁଏ । ସେ କଳରୁ ବାରଲକ୍ଷ 'ଗିନୀ' ତାଙ୍କୁ ଲବ୍ଧ ହେଲା । ସେ

ଜାପାନରେ ଅଉ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଚୂନା କାରଖାନା; କାନାଡ଼ାରେ କାଠ କରତ କଳ ଏବଂ ଓରେଗାନ୍‌ରେ ଇଷ୍ଟକନିର୍ମାଣ ଶାଳା ସ୍ଥାପନ କଲା । ମଧ୍ୟ ଉଏଲସ୍‌ରୁ କୋଇଲା ଅମ୍ଳ ବ୍ୟବସାୟ କଲା । ସେ କିଣି ଚଳାଉଥିବା ବିସ୍କୁଟ୍ ନିର୍ମାଣଶାଳା ୧୯୨୯ ସାଲରେ ତେତିଶି ଲକ୍ଷ ପୌଣ୍ଡ ବିସ୍କୁଟ୍ ବିକ୍ରୟ କଲା । ଥାମ୍‌ସନ୍ ମେକ୍‌ସିକୋରେ ପଞ୍ଚଶତ ବର୍ଗ ମାଇଲ୍ ଜମି ସମ୍ପାଦିଲା । ବହୁସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟବସାୟ ସଙ୍ଘ ମାନଙ୍କରେ ତାର ଭାଗ ଅଛି । ସେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବ୍ୟବସାୟ ସଙ୍ଘାଧ୍ୟକ୍ଷ ।

ପଦେ ଲ୍ଲାଟିନ ବଚନ ଏବଂ ଶୀତଳିବାରକ 'କୋଟ୍' ପରଧାନ ପାଇ ନ ପାରି ଗୃହତ୍ୟାଗ କରି ପଳାଇଥିଲା ତେର ବରଷର ଟୋକା ଡେନୋଟି ଜଳଗଣ୍ଡରୁ ବଞ୍ଚି ଏବେ ଧନପତି, ରସାଧିପତି ଏବଂ ବଣିଗ୍‌ବର ହୋଇଅଛି ।

ସେ ଅନେକ ଦରିଦ୍ରଙ୍କୁ ଧନ ସାହାଯ୍ୟ କରି ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିବିଧ ବ୍ୟବସାୟ କରାଉଅଛି । ତାର ପରାମର୍ଶରେ ଅନେକ ଲୋକେ ଧନୀ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଅଦ୍ୟ ଛୟାଶୀ ବରଷ ବୟସରେ ଭାର୍ଯ୍ୟା, ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଏବଂ ଡନୋଟି ଝିଅ ସଙ୍ଗରେ ସିଟିଲରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବା ଏକ ବୃହଦ୍-ଭବନରେ ବାସ କରଅଛି । ତାର ଭାଇ ଭଉଣୀମାନେ ତତ୍ସମୀପରେ ବାସ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ସ୍ୱୀୟ ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ଏବଂ ବାନ୍ଧବଙ୍କୁ ବହୁ ଧନ ଦାନ କରି ଅଛି । ଡେନ୍‌ମାର୍କ ଦେଶରେ ଅତ୍ୟୁନ୍ନତି ଲଭିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମାରଟେଜ୍ ଥାମ୍‌ସନ୍ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ । ଉନ୍ନତିର ସଦ୍‌ଗୁଣ ଔଦାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ତାହାଠାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ସେ ଅନେକ ବାର କହିଅଛି ଯେ, ଯୁବକ ସମୟରେ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରି କାର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷାକରଣ ଏବଂ ତଦାଚରଣ ମାତ୍ର ତାର ଉନ୍ନତିର କାରଣ । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ।

କାଦମ୍ବରୀ କଥାସାର

ଶ୍ରୀକଣ୍ଠ ହୋଇ ବିଦିଶା ନାମରେ ଗୋଟିଏ ନଗରୀ ବିରାଜୁଥିଲା । ତାର ଅଧିନାୟକର ନାମ ଶୂଦ୍ରକ ମହାରାଜ । ସେ ଯୌବନ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ନାରୀପରାଙ୍ମୁଖ । ଆଖେଟରେ ତାଙ୍କ ଅଭିଳାଷ ଅତ୍ୟଧିକ । ଦିନେ ସେ ନିଜ ସଭାରେ ବିରାଜମାନ । ତେବେ ସେଠାକୁ ଏକ ମାତଙ୍ଗାଙ୍ଗନା ଆସିଲା, ଯେ କି ଅତି ସୁନ୍ଦରୀ । ତାର କରରେ ଗୋଟିଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଞ୍ଜୁରୀ । ତହିଁରେ ଗୋଟିଏ ମନୋହର କୀର ଥିଲା । ସେ ସାମାନ୍ୟ ଶୁକ ପକ୍ଷୀ ନୋହି ସମ୍ଭାଷଣ ଶକ୍ତ, ସକଳ କଳାନୁରକ୍ତ ଏବଂ ପୂର୍ବଜନ୍ମ ସ୍ମୃତିସମ୍ପନ୍ନ ଅଟେ । ପଞ୍ଜୁରୀଟିକି ସଭା ମଧ୍ୟରେ ରଖି ସେ ବାଳା ବାହାରିଗଲା । ତତ୍ପରେ ସେ ଶୁକ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ମୃଦୁମଧୁର ବଚନ ଚୟରେ ମୁନିମାନଙ୍କ ପରି ଆଶୀର୍ବାଦ କଲା । ଧରାଧିପତି ସେ ଆଶୀର୍ବଚନାଳି ଶ୍ରବଣ ବଶରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରସମଜ୍ଜିତ ଏବଂ ଆନନ୍ଦରସପ୍ଲାବିତ ହୋଇ ଶୁକକୁ ଦେଖି "ହେ କୀରବର ! ତୋ ଉଦନ୍ତ କଣ ? କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଜନ୍ମିଲୁ ? କେଉଁଠାରେ ବଢ଼ିଲୁ ? କେଉଁ ପ୍ରଦେଶରେ ଥିଲୁ ? ତୋ ଜନନୀ ଜନକ କିଏ ? ତୋ ବୟସ କେତେ ? କିପରି ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ହେଲୁ ? କେମନ୍ତ ପଞ୍ଜୁରୀ ବନ୍ଧନ ପାଇଲୁ ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ ଶୁକ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ବିଧରେ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଲା ।

ବିନ୍ଧ୍ୟାଚଳ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ମହାରଣ୍ୟ ଅଛି । ତହିଁରେ ଏକ ଶାଲ୍ମଳୀ ବୃକ୍ଷ କୋଟରରେ ମୁଁ ନିଜ ଜନକ ସହିତରେ ବାସ କରୁଥିଲି । ମୁଁ ଜନ୍ମିଲାକାଳରେ ମୋ ଜନନୀ ପ୍ରସବ ବେଦନାତିଶଯ୍ୟ ବଶରୁ ପରଲୋକ ଗମନ କଲା । ଜନକ ମଧ୍ୟ କାଳବଶରୁ ଶବର କରଗତ ହେଲା । ମୁଁ କ୍ଷୁଧା ବାଧା ସହି ନ ପାରି କୋଟରରୁ ତଳେ ପଡ଼ି ପରିତପ୍ତ ହେଉଥିଲି । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଭୂତଦୟାପୂର୍ଣ୍ଣ ଜନୈକ ମୁନିତନୟ ମୋ ନିକଟକୁ ଆସି ମୋତେ ଉତ୍ତମ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଖୁଆଇ ଶୀତଳ ଜଳ ପିଆନ୍ତେ ମୋର ସକଳଶ୍ରମ ଦୂର ହେଲା । ତତ୍ପରେ ମୋତେ ସେ ମୁନିବାଳକ ନିଜାଶ୍ରମକୁ ନେଲା । ସେ ଆଶ୍ରମର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣି ଶେଷ ମଧ୍ୟ ଶେଷ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ସେଠା

ଋଷିତତ କେବଳ ଶାନ୍ତ୍ରାକ୍ଷତ । ମୋତେ ଧେନିଗଲା ବାଳକର ପିତା ବ୍ରହ୍ମ-ଋଷି । ସେ ନିଜ ଦିବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରଭାବରୁ ମୋ ଚରିତକୁ ସମଗ୍ରରେ ଅବଗତ ହୋଇ ଉଚ୍ଚରେ ହସନ୍ତେ ଅନ୍ୟ ମୁନିମାନେ ପଚାରିଲେ "ମୁନିବର ! ଏ କାର ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ କପର ଥିଲା ? 'ଏବେ କାହିଁକି ଏପର ହେଲା ? ଏଣିକି କ'ଣ ହେବ ?'' ତତ୍ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତରକୁ ଉକ୍ତ ମୁନିପୁଙ୍ଗବ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ବିଧରେ କହିଲେ—

[୧] ଅଛନ୍ତି ସକଳ ସମ୍ପଦାକରୀ ହୋଇ ଉଜ୍ଜୟିନୀ ନାମରେ ଏକ ନଗରୀ । ତଦଧିପତି ତାରାପୀଡ଼ । ତାର ମନ୍ତ୍ରୀ ଶୁକନାଶ । ମହାଦେବୀର ନାମ ବିଳାସବତୀ । ମନ୍ତ୍ରୀ ପତ୍ନୀର ନାମ ମନୋରମା । ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି, ବିଳାସ ଏବଂ ସଦ୍‌ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । ସେମାନେ ଚିରକାଳ ଯାଏ ସନ୍ତାନହୀନ ହୋଇଥିଲା ହେତୁରୁ ତାଙ୍କର ସେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉ-ଥିଲା । ଏକ ରାତିରେ ସେ ଭୂପତି ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଆପଣା ରାଣୀର ଆନନରେ ସକଳକଳା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମଣ୍ଡଳ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରବେଶିଲା । ତଦବଧି ବିଳାସବତୀ ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇ ନବମାସାନନ୍ତର ଏକ ଶୁଭ ଦିବସରେ ନିଖିଳ ଲୋକ ହୃଦୟାନନ୍ଦକର କୁମରକୁ ପ୍ରସବିଲା । ସେ ବାଳକର ମନୋଜ୍ଞତ୍ୱ ଦୁର୍ଲଭ ଅଟଇ । ସେହି ସମୟରେ ମନୋରମା ମଧ୍ୟ ପୁତ୍ରଟିଏ ପ୍ରସବିଲା । ସେ ବାଳକ ସୁଦ୍ଧା ଅତି ସୁନ୍ଦର ଅଟେ । ଅହୋ ! କି ମଙ୍ଗଳ ପରମ୍ପରା ! ତାଙ୍କ ଅଭାବଟି ତୁଟି ମନୋରଥ ଫଳ ଫଳିଲା । ଦଶ ଦିବସ ପରେ ଶୁଭ ସମୟରେ ସେ ବାଳକ ଦ୍ୱୟର ଜାତକର୍ମ ନାମକରଣାଦି କ୍ରିୟା କଳାପ ବିଧିମତେ ନିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା । ରାଜପୁତ୍ରର ନାମ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ଏବଂ ମନ୍ତ୍ରୀ ନନ୍ଦନର ନାମ ବୈଶମ୍ପାୟନ ।

ସେ ବେନି ବାଳକେ ଦିନ ଦିନ ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧମାନ ହୋଇ ବାଲ୍ୟା-ବସ୍ଥାରେ ସୁଲଭେ ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟା ପାରଙ୍ଗତ ହେଲେ । ପରେ ତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ଯୁଗଳେ ଯୌବନ ଅଙ୍କୁରିଲା । ତାରାପୀଡ଼ ନିଜ ତନୁଜକୁ ଯୁବରାଜ କଲା । ସେ ସମୟରେ ପାରଶୀକ ଦେଶାଧୀଶ ଗୋଟିଏ ଘୋଟକ ପାରିତୋଷିକରୂପେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼କୁ ଦେଲା । ତାର ନାମ ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧ । ସେ ଘୋଡ଼ୀ ପେଟରୁ ଜାତ ନୋହି, ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭରୁ ସମ୍ଭବିଥିଲା । ସେ ଜ୍ଞାନଯୁକ୍ତ ଏବଂ ବେଗାସକ୍ତ । ତାକୁ ଆରୋହିବାରେ ଯୁବରାଜ ଅତ୍ୟନୁରକ୍ତ । ବିଳାସବତୀ ସ୍ୱୀୟ ତନୟ-

ଠାରେ ତାମ୍ବୁଲକରଣ୍ଡ ବାହିନୀରୂପେ ଖଟୁଥିବା ନିମିତ୍ତ ଏକ ରାଜକନ୍ୟାକୁ ପଠାନ୍ତେ, ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ସୁପ୍ରୀତ ହୋଇ ସଗୌରବେ ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସେ ଅତି ସୁନ୍ଦରୀ, ତା ନାମ ପତ୍ରଲେଖା । ସେ ମଧ୍ୟ ସାନୁରାଗା ହୋଇ ରାଜ-ସୂନୁଙ୍କୁ ସେବୁଥାଏ ।

ଏକଦିନେ ରାଜପୁତ୍ର ଏବଂ ମନ୍ତ୍ରିପୁତ୍ର ହସ୍ତି ଦ୍ୱୟ ଚଢ଼ି ଏବଂ ସସୈନ୍ୟ ହୋଇ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ ନିମିତ୍ତ ବହିର୍ଗତ ହେଲେ । ପତ୍ରଲେଖା ମଧ୍ୟ ରାଜତନୁଜ ସଙ୍ଗରେ ଗଲା । ସେମାନେ ନ ଜିଣିଲେ ଦେଶ ନାହିଁ । ସକଳ ନରବରେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ର କରଦ ହେଲେ । ଫେରି ଆସିଲା ସମୟରେ ସ୍କନ୍ଧାବାର ସୁବର୍ଣ୍ଣପୁରନାମକ କିରାତ ନଗର ସମୀପରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି, ଶ୍ରମ ପରିହାର ନିମିତ୍ତ ସେଠାରେ କେତେ କାଳ ବାସ କରିବାକୁ ନିଷ୍ଠୟ କଲେ । ଏକ ଦିନେ ଯୁବରାଜ ମାତ୍ର ଶିକାର ନିମନ୍ତେ ହସ୍ତ୍ୟାରୋହଣ କରି ବାହାରି ଗୋଟିଏ ଧରାଧର ଶିଖରରେ ଏକ କିନ୍ନର ମିଥୁନକୁ ଦେଖି, ତାକୁ ଧରିବା ଲୋଭରେ ଗୋଡ଼ାନ୍ତେ, ସେ ମିଥୁନ ଧରିବାର କ୍ରମାଗରେ ଧରା ନ ଯାଇ ପଞ୍ଚାଶ ଯୋଜନ ପଳାୟନ କରି ସେଠାରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲା । ରାଜାତ୍ମଜ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ବିବେଚନା ବିହୀନରେ ତେତେ ଦୂର ଆସିଲା ହେତୁରୁ ନିଜ ବିବେକକୁ ନିନ୍ଦାକଲେ । କିନ୍ତୁ ତା ପ୍ରଯତ୍ନ ବ୍ୟର୍ଥ ନୋହି; ଅନ୍ୟ ବିଧରେ ସଫଳ ହେଲା ।

ସେଠାରେ ଅଚ୍ଛୋଦ ନାମକ ସରୋବରଟିଏ ଥିଲା । ତାର ନୀର ଅତି ନିର୍ମଳ । ତହିଁରେ ମହୀଶସୁତ ସ୍ନାତ ହୋଇ ଜଳପାନ କରି ଘୋଟକକୁ ଜଳପାନ କରାଇ ତୀରସ୍ଥିତ ତରୁମୂଳରେ କନକଶୃଙ୍ଖଳ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧନ କରି ତା ଆଗେ ଘାସ ପକାଇ ନିଜେ ଗୋଟିଏ କୁଞ୍ଜଚ୍ଛାୟାରେ ବିଶ୍ରାମି ଥିଲା ସମୟରେ ସଙ୍ଗୀତ ନାଦ ଶ୍ରୁତହୋଇ ତା ମନରେ ଆନନ୍ଦକୁ ଜନ୍ମାଇଲା ।

[୩] ତେଣୁ ସେ ଅଶ୍ୱକୁ ଆରୋହି ଧ୍ୱନି ଆସୁଥିଲା ଅଧିରେ ଯାଇ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ଶିବାଳୟ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥିତ ମଣ୍ଡପରେ ବସି ଶିତିକଣ୍ଠ ସ୍ତୁତି କରୁଥିଲା ଏକ ଦେବକନ୍ୟାକୁ ଦେଖିଲା । ସେ କନ୍ୟାର କଣ୍ଠସ୍ୱର ଅତି ମନୋହର ହୋଇ ଶ୍ରବଣକୁ ଏବଂ ସୁଢ଼ଳଶରୀର ଅତି ସୁନ୍ଦର ହୋଇ ନୟନକୁ ରଞ୍ଜୁଥିଲା । ଘୋର କାନ୍ତାରରେ କାନ୍ତାରତ୍ନଟିଏ ଏକାନ୍ତରେ ବାସକରି

ତାଙ୍କୁ କ୍ଲେଶକର କଠିନ ବ୍ରତରେ ଏକାନ୍ତ ନିଷ୍ଠିତା ହୋଇଥିବା ଭୂକାନ୍ତ ସନ୍ତାନକୁ ବିସ୍ମିତ କଲା ।

ସେ କନ୍ୟା ଭଜନ ସମାପନ କରି ଉଠି ରାଜାତ୍ମଜଙ୍କୁ ଦେଖି ବୋଇଲା "ଭଦ୍ର ! ମୋସହ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସି ଅତିଥି ସତ୍କାର ଗ୍ରହଣ କର ।" ତାହା ଶୁଣି ଯୁବରାଜ ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରି ସଗୌରବରେ "ଜନନୀ ! ତୁମ୍ଭ ସମ୍ଭାଷଣ ମାତ୍ରେ ଧନ୍ୟ ହେଲି," ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଅନୁସରି ଚଳିଲା । ସେ କନ୍ୟା ନିଜାଶ୍ରମରେ ପ୍ରବେଶି ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କୁ ଏକ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ଶିଳା ଉପରେ ଉପବେଶନ କରାଇ ବନ୍ୟ ଫଳାଦି ଦାନରେ ତୃପ୍ତ କଲା । ଅତିଥି ସେ ସତ୍କାର ଲଭି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ବୋଇଲା "ଜନନୀ ! ତୁମ୍ଭ ଚରିତ୍ର ଚରିତ୍ର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟକର ଅଟେ । ତୁମ୍ଭ ଜନ୍ମରୁ କେଉଁ ଗନ୍ଧର୍ବ ଗୋତ୍ର କିମ୍ବା ଦେବବଂଶ ପବିତ୍ର ହୋଇଅଛି ? ଏ କୁସୁମ ସୁକୁମାର ନବଯୌବନ କେଉଁଠାରେ— କଠୋର ତପ କେଉଁଠାରେ ? ଏ ନିର୍ଜନ କାନନରେ ତୁମ୍ଭେ ରହିଥିବା କାରଣ କ'ଣ ?" ତାହା ଶୁଣି ସେ କନ୍ୟା ନିମ୍ନୋକ୍ତ ବିଧରେ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଲା ।

ଆୟୁଷ୍ମାନ ! ଏ ଦୀନାର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁଣ । ହଂସନାମକ ଜନୈକ ଗନ୍ଧର୍ବରାଜ ଗୌରୀନାମ୍ନୀ ଏକ କନ୍ୟାରତ୍ନକୁ ବିଭାହେଲା । ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଜନ୍ମିଲି । ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ସନ୍ତାନ ନୋହିଲା ହେତୁରୁ ଏବଂ ମୋର ଅତି ମନୋଜ୍ଞତା କାରଣରୁ ସେମାନେ ମୋତେ ଅତି ବାତ୍ସଲ୍ୟରେ ଲାଳନପାଳନ କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ମହାଶ୍ୱେତା ନାମରେ ବିଦିତା । ମୋ ସଖୀର ନାମ ତରଳିକା । କାଳ-କ୍ରମେ ମୋ ଅପଘନରେ ଯୌବନ ଅଙ୍କୁରିଲା । ଏକଦିନେ ମୁଁ ସଖୀ ଦ୍ୱିତୀୟା ହୋଇ ପରିଦୃଶ୍ୟମାନ ଏହି ସରୋବରକୁ ସ୍ନାନ ନିମନ୍ତେ ଆସିଥିଲି । ଏଥି ମଜ୍ଜନ କରିବାକୁ ଜନୈକ ମୁନିପୁତ୍ର ମଧ୍ୟ ନିଜ ମିତ୍ର ସହ ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାମ ପୁଣ୍ଡରୀକ ଏବଂ ତାଙ୍କ ମିତ୍ର ନାମ କପିଞ୍ଜଳ । ପୁଣ୍ଡରୀକଙ୍କ ମୁଖ ପୁଣ୍ଡରୀକକୁ ଜିଣଇ । ତାଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତ୍ରିଲୋକ ଦୁର୍ଲଭ । ତାଙ୍କୁ ମୋ କାନ୍ତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଭଗବନ୍ତଙ୍କୁ ଚିତ୍ତରେ ଚିନ୍ତନ କରି କରି ନିଜ ନିଶାନ୍ତକୁ ଗମିଲି । ସେ ମୁନିପୁତ୍ର ମଧ୍ୟ ମୋଠାରେ ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇ ନିଜ ମିତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଣୟପତ୍ର ମତ୍ସକାଶକୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ମୋ ଜନନୀ ଜନକଙ୍କ ଅନୁମତି ଲଭି ଗମିବାରେ ବିଳମ୍ବ ଘଟିବ ବୋଲି ଭାବି ତରଳିକା ଦ୍ୱିତୀୟା

ହୋଇ ମୁନିନନ୍ଦନ ଥିଲା ବନକୁ ଗମନ କଲି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଗଲାବେଳକୁ ପୁଣ୍ଡରୀକ ପୁଷ୍ପକୋଦଣ୍ଡ ଚଣ୍ଡକାଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡିତ ଚିତ୍ତ ହୋଇ ଆଖଣ୍ଡଳ ଲୋକକୁ ଗମନ କରି ଅଛନ୍ତି ଏବଂ କପିଞ୍ଜଳ ତଦ୍ବିୟୋଗ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କ୍ରନ୍ଦନ କରୁଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ସମୀପକୁ ଯାଇ ରମଣ ମରଣକୁ ଅନାଇ ମରଣୈକ ନିଶ୍ଚିତା ହୋଇ ସହୀଙ୍କ ଚାହିଁ 'ସଖୀ' ! ସତ୍ୱରେ ଚିତା ଯୋଗାଡ଼, ପ୍ରାଣେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଅନୁସରିବି" ବୋଇଲି । ତେବେ ଗୋଟିଏ ଅଚମ୍ବିତ ଘଟିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳରୁ ଏକ ଦିବ୍ୟ ପୁରୁଷ ଆସି ମୋତେ ଦେଖି "କୁମାରୀ ମହାଶ୍ୱେତା ! ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କର ନାହିଁ, ତୁମ୍ଭର ପ୍ରିୟସହ ସମାଗମ ପୁନଶ୍ଚ ହେବ;" ବୋଲି ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶରୀରକୁ ଘେନି ଗଗନେ ଉଡ଼ି ଗଲା । କପିଞ୍ଜଳ ତାହା ଚାହିଁ "ଆରେ— ଦୁରାତ୍ମା ! ମୋ ସଖାକୁ କୋଠାକୁ ନେଉଛୁ ?" ବୋଲି ତାକୁ ଅନୁସରିଲେ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସେମାନେ ତାରାଗଣ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ ।

ମୋ ଦୁଃଖ ଦୁଇଗୁଣ ହେଲା । "ମୋ ଜନନୀ କାହିଁକି ? ଜନନୀ-ଜନକ କାହିଁ କି ? ସୁଖ ଆଉ କେଉଁଠାରେ ?" ବୋଲି ଭାବି ଭୂଷଣ ବର୍ଜ୍ଜନ କରି ଏ ବେଶ ଧାରଣ କଲି । ଏ ଅକ୍ଷମାଳା ଏବଂ କମଣ୍ଡଳୁ ସେ ପୁଣ୍ଡରୀକଙ୍କର ମାନ । ତଦବଧି ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟବ୍ରତା ହୋଇ ଏ ସ୍ଥାଣୁକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଏ ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରଇ । ମୋ ଜନନୀ-ଜନକ ଏଠାକୁ ଆସି ମୋତେ ଗୃହକୁ ନେଇ ଯିବା ପାଇଁ ବହୁବିଧ ପ୍ରଯତ୍ନ କରି ଦୃଢ଼ନିଶ୍ଚୟା ହେଲା ମୋତେ ଛାଡ଼ି ହତାଶ ଏବଂ ସଶୋକ ହୋଇ ବାହୁଡ଼ି ଗଲେ ।

ଏତେ କହି ସେ ସତୀ ସ୍ୱୀୟ ନୟନାରବିନ୍ଦ ନିଷ୍ୟନ୍ଦ ବାଷ୍ପକଣଗଣ ମୁକ୍ତାହାରକୁ ବଡ଼ମ୍ବନ୍ତେ ମୁକ୍ତଗଳା ହୋଇ କ୍ରନ୍ଦନ କଲା । ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ବହୁବିଧୋପାୟରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା କରନ୍ତେ ସେ ଧୀରେ ଉଠି ସନ୍ଧ୍ୟୋପାସନ କରି ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ ଚରଣ କମଳା ହୋଇ ବଲ୍କଳ ଶୟନରେ ଉପବେଶନ କଲା । ତେବେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ "ଜନନୀ ! ତୁମ୍ଭ ଚରିତ ବଚନ ଅଛଇ । ସଖୀ ତରଳିକା କେଉଁଠାକୁ ଗଲେ ? ଦୋଷ ନୋହିଲେ ମୋତେ କହ" ବୋଲି ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେ ସେ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ବିଧରେ କହିଲା ।

(୪) ଗନ୍ଧର୍ବ କୁଳରେ ଚିତ୍ରରଥ ନାମେ ଆଉ ଏକ ନୃପ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହି ନିକଟରେ ଥିବା ହେମକୂଟ ପର୍ବତ ତାର ନିବାସ ସ୍ଥାନ । ତ୍ୱେ

ମଦିରା ନାମ୍ନୀ କନ୍ୟାକୁ ବିଭା ହୁଅନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦରୀ କାଦମ୍ବରୀ ନାମ୍ନୀ କୁମାରୀ ଜନ୍ମି କାଳକ୍ରମେ ଯୌବନବତୀ ହେଲା । ବାଲ୍ୟାବଧି ଆମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ପ୍ରାଣସଖୀ । ମୋ ଏ ଚରିତ୍ରକୁ ଶ୍ରବଣ କରି ସେ କ୍ଷୁଭିତା ହୋଇଅଛି । ତାକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା କରି ନ ପାରି ତା ଜନନୀ ଜନକ ମୋ ନିକଟକୁ ଖବର ପଠାନ୍ତେ, ତାକୁ ପ୍ରବୋଧିବା ପାଇଁ ସଖୀ ତରଳିକାକୁ ପଠାଇଲି ।

ଏପରି ମହାଶ୍ୱେତା କହୁ ଚଣ୍ଡକର ଚରମଧରକୁ ଯାନ୍ତେ ନିଶା ପ୍ରସରିଲା । ସେ ସତୀ ଶୟନ କରନ୍ତେ, ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ଦୂରରେ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ଶିଳା ଉପରେ ଶୋଇଲା ।

ପ୍ରାତଃକାଳେ ସେ ଦୁହେଁ ଉଠି ସନ୍ଧ୍ୟୋପାସନ ସାରି ବସିଥିଲେ ସମୟରେ ହେମକୂଟକୁ ଯାଇଥିଲା ତରଳିକା ଏକ ଯୁବକ ସହିତ ହୋଇ ଆସି ମହାଶ୍ୱେତାକୁ ଚାହିଁ "ଭର୍ତ୍ତୃଦାରିକା ! ମୁଁ କାଦମ୍ବରୀକି ଭେଟି ତୁମ୍ଭ ସନ୍ଦେଶ ଜଣାଇଲି । ତାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଏ ନିବେଦନ କରିବେ । ଏହାଙ୍କ ନାମ କେୟୂର । ଏ କାଦମ୍ବରୀଙ୍କ ବୀଣାବାହକ" ବୋଲି ବିଶ୍ରମିଲା । ତେବେ କେୟୂର କହିଲା "ଜନନୀ ମହାଶ୍ୱେତା ! କାଦମ୍ବରୀ କାହାକଥା ଶୁଣୁନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଚିତ୍ତ ସୁସ୍ଥ କରିବାକୁ ତୁମ୍ଭେ ମାତ୍ର ସମର୍ଥା । ତୁମ୍ଭେ ଏକ୍ଷଣି ନ ଗଲେ; ସେ ଜୀଇବେ ନାହିଁ ।" ଏତେ ଶୁଣି ମହାଶ୍ୱେତା "ଅହୋ ! କେଡ଼େ କଷ୍ଟ ଘଟିଲା । ମୁଁ ଯାଇ ମୋ ସଖୀକି ସାନ୍ତ୍ୱନା କରିବି," ବୋଲି କେୟୂରକୁ ପଠାଇ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି "ଭଦ୍ର ! ଆସ ଗନ୍ଧର୍ବ ଲୋକକୁ, ମୋ ସଖୀ କାଦମ୍ବରୀର ଦର୍ଶନ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ତୁଷ୍ଟ କରି ପାରିବ । ହେମକୂଟ ରମଣୀୟ, ଚିତ୍ରରଥ ପଟ୍ଟଣ ଚିତ୍ତହର ଅଟଇ" ବୋଲନ୍ତେ, ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ସମ୍ମତ ଏବଂ ଅଶ୍ୱାରୂଢ଼ ହୋଇ ତାକୁ ଅନୁସରି ଚଳିଲା ।

ସେ ଦୁହେଁ ହେମକୂଟରେ ପହଞ୍ଚି ଗନ୍ଧର୍ବ ରାଜକୁଳକୁ ଦେଖି କନ୍ୟାନ୍ତଃପୁରେ ପ୍ରବେଶିଲେ । ସେଠା ଶ୍ରୀ ମଣ୍ଡପ ମଧ୍ୟଦେଶେ ପ୍ରବିମଳ ପଲ୍ୟଙ୍କରେ କାଦମ୍ବରୀ ପହୁଡ଼ିଥିଲା । ସେ ସ୍ଥାନ ଅତି ମନୋରଞ୍ଜନ । ସେଠା ସକଳ କୋମଳାଙ୍ଗୀଙ୍କ କଳେବର କନକ ପ୍ରତିମାକୁ ନିନ୍ଦା କରଇ । କାଦମ୍ବରୀର ଆକାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋହର । ତାକୁ ଦେଖି ନୃପସୁତ 'ମଦନଙ୍କ ପୀଡ଼ା

ପୀଡ଼ିତ ହେଲା । ସେ କାନ୍ତା ମଧ୍ୟ ସେ ଯୁବକକୁ ଅନାଇ ପ୍ରୀତା ହେଲା । ମହାଶ୍ୱେତାକୁ ଗୃହିଁଲା ମାତ୍ରେ ନିର୍ଭରାନନ୍ଦ ପରବଶା କାଦମ୍ବରୀ ଉଠି ତାକୁ ଗାଢ଼ାଲିଙ୍ଗନ କରି ଖେଦହୀନା ହୋଇ ତାକୁ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼କୁ ସଗୌରବରେ ଆଦରିଲା । ସେ ଦୁହେଁ ସେଦିନ ମାତ୍ର ସେଠାରେ ରହି ପରଦିନ କାଦମ୍ବରୀ କନ୍ୟାନୁଜ୍ଞାତ ହୋଇ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ର ମାନସ କାଦମ୍ବରୀଠାରେ ବାସ କଲା ଏବଂ କାଦମ୍ବରୀର ଚିତ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡଠାରେ ସଂଯତ ହେଲା । ରାଜନନ୍ଦନ ନିଜାନ୍ୱେଷଣୋତ୍କଣ୍ଠିତ ସୈନ୍ୟକୁ ମହାଶ୍ୱେତାଶ୍ରମ ନିକଟରେ ଭେଟିଲା । ବୈଶମ୍ପାୟନ ପ୍ରଭୃତି ପରିଜନଗଣ ଯୁବରାଜକୁ ଦେଖି ପ୍ରମୋଦିତ । ନୃପକୁମାର ସ୍ୱୀୟ ଶିବିରରେ ରହି ବୈଶମ୍ପାୟନକୁ ଏବଂ ପତ୍ରଲେଖାକୁ ମହାଶ୍ୱେତାର ବାତ୍ସଲ୍ୟାଦି ଗୁଣ ଏବଂ କାଦମ୍ବରୀର ରୂପଲାବଣ୍ୟ କହୁ କହୁ ଏକ ଦିନ ବିତଗଲା । ପରଦିନ ପ୍ରାତଃକାଳରେ କେୟୂର ଅତଶୀଘ୍ରେ ଆଗମନ କରି "ଆୟୁଷ୍ମାନ ! ତୁମ୍ଭେ ତୁରନ୍ତ ନ ଆସିଲେ କାଦମ୍ବରୀ କୁମାରୀ ବଞ୍ଚିବା ଅସମ୍ଭବ" ବୋଲି ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼କୁ ଜଣାନ୍ତେ ସେ ସସମ୍ଭ୍ରମ ହୋଇ ସୈନ୍ୟକୁ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ରଖାଇ ପତ୍ରଲେଖା ସହ ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧକୁ ଆରୋହି କେୟୂର ସହିତରେ ହେମକୂଟକୁ ଯାଇ କାଦମ୍ବରୀକି ଗୃହିଁ ମୁଦିତ ହେଲା । କେୟୂର କାଦମ୍ବରୀକି ସମ୍ବୋଧି ଏବଂ ପତ୍ରଲେଖାକୁ ଦେଖାଇ କହିଲା ଯେ ଏ ଭାମିନୀ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡକୁ ତାମ୍ବୁଳବାହିନୀ ପତ୍ରଲେଖା ନାମ୍ନୀ । ତାହା ଶୁଣି କାଦମ୍ବରୀ ପତ୍ରଲେଖାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ତା ସୁନ୍ଦରତା ଗୃହିଁ ଚମତ୍କୃତ ହୋଇ ଭାବିଲା "ଏ ରୂପ ଲାବଣ୍ୟ ଦେବ ଲୋକ ଦୁର୍ଲଭ, ବିଧାତା ନିଶ୍ଚୟରେ ମାନବ ପକ୍ଷପାତୀ ଅଟେ ।" ବହୁଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପତ୍ରଲେଖା, ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ କାଦମ୍ବରୀ ନିବାସରେ ବାସ କଲେ । ପରେ କାଦମ୍ବରୀ ପ୍ରାର୍ଥନାରୁ ପତ୍ରଲେଖାକୁ ତାଠାରେ ରଖି, ନୃପତନୟ ସ୍ୱାୟୂାନୁରକ୍ତା କାଦମ୍ବରୀଠାରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରି ସ୍ୱକୀୟ ଶିବିରରେ ପ୍ରବେଶିଲେ । ଉକ୍ତ କାନ୍ତାଦ୍ୱୟ ହର୍ଷରେ କାଳକାଟି ହେମକୂଟରେ ସଂସ୍ଥିତ ।

(୫) ଏଣେ ଶିବିରରେ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ସନ୍ତୋଷରେ କାଳକ୍ଷେପ କରୁଥିଲା ବେଳେ ଜନୈକ ସେବକ ଆସି ଯୁବରାଜକୁ ପ୍ରଣମି ଗୋଟାଏ ଚିଠାଏ ସମର୍ପନ୍ତେ, ତାକୁ ସେ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ବିଧରେ ପଢ଼ିଲା :—

ସ୍ୱସ୍ତି ଶ୍ରୀ ସମସ୍ତ ରାଜନ୍ୟ ବନ୍ଦିତ ଚରଣାରବିନ୍ଦ—ପରମ ମହେଶ୍ୱର—ଉଜ୍ଜୟିନୀ କେତନ—ତାରାପୀଡ଼ ସକଳ ସମ୍ପଦାବାସ—ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ର ସୁନ୍ଦର ବଦନାରବିନ୍ଦକୁ ଚୁମ୍ବି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ । ତୋତେ ଦେଖି ବହୁକାଳାତୀତ ଅନ୍ତଃପୁରେ ତୋ ଜନନୀ କୃଶା । ତୋତେ ବିଲୋକିବା ପାଇଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ । ଏପତ୍ର ପଠନ କରିବା ମାତ୍ରେ ବାହାରି ଆସିବାକୁ ହେବ ।

"ଜନକାଦେଶ ଅବଶ୍ୟ ପାଳନୀୟ" ବୋଲି ଯୁବରାଜ ମୁଖ ସରୋଜରୁ ବାହାରନ୍ତେ, ପ୍ରସ୍ଥାଣ ପଟହ ବାଜିଲା । "ଏଠାକୁ କେୟୂରକଦ୍ୱାରା ଆନୀତା ପତ୍ରଲେଖାକୁ ଘେନିଆସ । ତାବତ୍ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ସ୍ଥାନେ ବାସ କରିଥାଅ" ବୋଲି ମେଘନାଥ ନାମକ କଞ୍ଚୁକୀକି ଆଦେଶ ଦେଇ ନୃପପୁତ୍ର ମାତ୍ର ନିର୍ଗମି କତିପୟ ଦିବସରେ ଉଜ୍ଜୟିନୀରେ ପହୁଞ୍ଚିଲା । ପୁତ୍ରଗାତ୍ର ପରିଷ୍ୱଙ୍ଗ ସୁଖକୁ ଲଭି ରାଜ ଦମ୍ପତି ଅମନ୍ଦାନନ୍ଦକନ୍ଦଳିତଚିତ୍ତ ହେଲେ । ରାଜକୁମାର ଭବନରେ ରହି, ସଦା କାଦମ୍ବରୀ ଧ୍ୟାନ ମାନସ ହୋଇ ଏକ ନିମେଷ ଏକ ଯୁଗ ପରି ମଣୁଥିଲା । ଏକ ଦିନ ମେଘନାଥ ସହ ଆଗତା ପତ୍ରଲେଖା କାଦମ୍ବରୀର ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଯୁବରାଜକୁ ବିବରଣରେ ଜଣାଇଲା । ଆପେ ବହନ ଗମନ ନ କଲେ, କାଦମ୍ବରୀ ବଞ୍ଚିବା ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି ସେ ବୀର ବିଚାରି ଜନନୀ ଜନକାଜ୍ଞାପ୍ତ ହୋଇ ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧକୁ ଆରୋହି ହେମକୂଟାଭିମୁଖେ ପ୍ରସ୍ଥାଣ କରି ମାର୍ଗେ ମହାଶ୍ୱେତାଶ୍ରମ ନିକଟେ ଥିଲା ନିଜ ସ୍କନ୍ଧାବାରରେ ପ୍ରବେଶିଲା ।

[୬] ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ସର୍ବେଶ୍ୱର ମାୟା ଅତି ଗୂଢ଼ା । ସେ ମାନବର ଅଗୋଚର । ଏକ ନିମେଷରେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଏବଂ ଦୁଃଖ ସୁଖ ହୁଏ । ସ୍କନ୍ଧାବାରରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ନନ୍ଦନ ବୈଶମ୍ପାୟନ ନାହିଁ । ନୃପ କୁମାର ଅନୁସନ୍ଧାୟୀ ହୋଇ ପଚାରନ୍ତେ, ପରିଜନମାନେ ଚିନ୍ତାଭରେ ମୌନ ମୁଦ୍ରା ଧାରଣ କଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ର ମନଃ ପୀଡ଼ା ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । ସେ ସ୍ୱୀୟ ବୟସ୍ୟର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବୁଝିବା ଅଭିଳାଷରେ ମହାଶ୍ୱେତାର ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଇ "ଜନନୀ ! ବୈଶମ୍ପାୟନକୁ ଦେଖିଲକି ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ସେ କାନ୍ତା ଶୋକାକ୍ରାନ୍ତା ହୋଇ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ବିଧରେ କହିଲା ।

ଭଦ୍ର ! ମୋ ମାନସ ପୁଣ୍ଡରୀକାର୍ପିତ ହୋଇଥିବା ବିଷୟ ତୁମ୍ଭେ ଜାଣିଅଛତ । ପତିବ୍ରତା ହୋଇଥିବା ମୋ କତିକି ତୁମ୍ଭ ମିତ୍ର ଆସି କାମାନ୍ଧ ହୋଇ ପ୍ରଣୟୋକ୍ତିଚୟ ନାନାପ୍ରକାରେ ପ୍ରକାଶିଲେ । ତାହା ଉଚ୍ଚାରଣ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେ । ସେ ତୁମ୍ଭ ମିତ୍ର ବୋଲିବା ବିଷୟ ଜାଣିଥିବାରୁ ମୁଁ ଶାନ୍ତ ଏବଂ ସହନ ଚିତ୍ତରେ କେତେକେ ମତେ ପ୍ରବୋଧି କହିଲେହେଁ ସେ ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ପରେ ମୁଁ କୁପିତା ହୋଇ "ଅରେ ମୂଢ଼ ! ମୋ ସଦ୍‌ଗୁଣ ନ ଜାଣି ମୋତେ ରସି ଶୁକପକ୍ଷୀ ପରି କଣି କଣି ବକୁଥିବାରୁ ଶୁକ ହୁଅ" ବୋଲି ଶାପ ଦେଲାମାତ୍ରେ ସେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲେ ।

ଉକ୍ତ ଦାରୁଣ ବଚନ ଶ୍ରବଣ କଲାକ୍ଷଣରେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ର ହୃଦୟ ଫାଟିଗଲେ ସେ ଭୂପତିତ ହୋଇ ବିଗତ ଜୀବ ହେଲା । ସ୍କନ୍ଧାବାରର ପରି-ଜନେ ଉଚ୍ଚରେ କ୍ରନ୍ଦନ କଲେ । ମହାଶ୍ୱେତା ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ବିଳାପ କଲା । ଅତଏବ ସେ ପ୍ରଦେଶ ରୋଦନ ଧ୍ୱନିରେ ପୂରିଲା ।

କାଦମ୍ବରୀ ଉକ୍ତ ସମାଚାର ଶୁଣି ମନୋବେଗଠାରୁ ବେଗତରରେ ମହାଶ୍ୱେତାଶ୍ରମକୁ ଆସି ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ମୃତଦେହ ଉପରେ ପଡ଼ି ପ୍ରଳାପିଲା । ଆହା ! ତୃସ କିସ କରିପାରିବ ? ସେ ଗନ୍ଧର୍ବ ତନୟା ଅନନ୍ୟୋପାୟା ହୋଇ ମହାଶ୍ୱେତାକୁ ଚାହିଁ "ସଖି ! ତୁମ୍ଭ ପୁରୁଷ ପୁନର୍ବପି ଆସିବେ ବୋଲି ଦିବ୍ୟପୁରୁଷ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କହି ଅଛନ୍ତି । ସେପରି ଆଶା ମୋର ନାହିଁ । ଅତଏବ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରିବି" ବୋଲି, ଅଶରୀର ବଚନ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ବିଧରେ ଶ୍ରୁତ ହେଲା ।

'କୁମାରୀ-କାଦମ୍ବରୀ ! କାହିଁକି ଶୋକାକୁଳା ହୋଇ ସାହସ କରୁଛୁ ? ତୋ ପ୍ରିୟ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ଅଚିରେ ପୁନର୍ଜୀବିତ ହେବ । ମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଟଇ । ତୋହର ପ୍ରିୟର ଏହି ଦେହ ମୋହର ଅଂଶ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଏହାର କୌଣସି କ୍ଷତି ନାହିଁ; ବିଶେଷରେ ତୋ କରସ୍ପର୍ଶ ହେତୁରୁ ଶୁଭରେ ଥିବ । କୌଣସି ଶାପ କାରଣରୁ ଏତେକ ବିପତ୍ତି ଏତେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କି ଘଟିଲା । ତାହା ପରେ ବିଦିତ ହେବ । ଶାପ ବିମୋଚନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ କଳେବରକୁ ପାଳୁଥାଅ । ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶରୀର ମହାଶ୍ୱେତା ସମାଗମ ନିମନ୍ତେ ମୋ ଦ୍ୱାରା ପାଳିତ ହେଉ-

ଅଛି । ମହାଶ୍ୱେତା ନିଜ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗୋଦ୍ୟମ କଲାବେଳେ ମୁହିଁହିଁ ତାକୁ ପ୍ରବୋଧି ଥିଲି ।" ଏତେ ଶୁଣି କାଦମ୍ବରୀ ଏବଂ ମହାଶ୍ୱେତା ସନ୍ତୁଷ୍ଟା ହେଲେ ।

ପତ୍ରଲେଖା ଉକ୍ତ ସକଳ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଅବଗତା ହୋଇ ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧ ପୁରଃସରରେ ଅଚ୍ଛୋଦ ସରୋବରକୁ ଯାଇ ତହିଁ ମଗ୍ନା ହୋଇ ତିରୋହିତା ହେଲା । ଅଶ୍ୱହିଁ ମଧ୍ୟ ତଦୁଦକରେ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଲା । ଅନ୍ୟଜନେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ଏବଂ ପରସ୍ପର ମୁଖାବଲୋକନ କରି ପ୍ରତିମାକାର ଧାରଣ କଲେ ।

ତେବେ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ଭବିଲା । କପିଞ୍ଜଳ ସେ ସରୋବରରୁ ବାହାରି ମହାଶ୍ୱେତାକୁ ହେରି "ମୁଁ କିଏ ? ସ୍ମରଣ ଅଛିକି ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ସେ ଯୋଷା ତୋଷିତା ହୋଇ ପାଖେଇ ଯାଇ ସଭକ୍ତିରେ ପ୍ରଣମି "ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବିସ୍ମରି ପାରିବିକି ? ମୋ ମନୋନାୟକଙ୍କ ପ୍ରିୟ ବୟସ୍ୟ ନୁହଁକି ? ତୁମ୍ଭ ନାମ କପିଞ୍ଜଳ ନୁହେଁକି ? ତୁମ୍ଭ ମିତ୍ର ଏବଂ ମୋ ପ୍ରୀତିପାତ୍ର ପୁଣ୍ଡରୀକ ଅଦ୍ୟ କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ? ତାଙ୍କ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କ'ଣ ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ ସେ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ବିଧିରେ କହିଲା ।

ମହାଶ୍ୱେତା ! ଶୁଣ, ତୁମ୍ଭେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ପୁଣ୍ଡରୀକ ମୃତ ଶରୀରକୁ ନେଇ ଯାଉଥିଲା ଦିବ୍ୟପୁରୁଷଙ୍କୁ ଅନୁସରି ଗଗନ ମାର୍ଗରେ ଉଡ଼ି ଯାଇଥିଲିତ । ସେ ପୁରୁଷ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ପ୍ରବେଶିଲା । ସେଠାରେ ମହୋଦୟ ନାମକ ଦିବ୍ୟ ସଭା ଗୋଟିଏ ଅଛି । ତହିଁ ଇନ୍ଦୁକାନ୍ତମୟ ପଲଙ୍କରେ ସେ ବସି ବୋଇଲା "ହେ, କପିଞ୍ଜଳ ! ମୋତେ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଲି ଜାଣ । ତୋ ମିତ୍ର ପୁଣ୍ଡରୀକ ନିଷ୍କାରଣରେ ମୋତେ "ଦୁଷ୍ଟ ଚନ୍ଦ୍ରହତକ ! ତୋ କର ନିକର ସନ୍ତାପିତ ହୋଇ, ହେଇ ମୁଁ ମରୁଛି । ତୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ଜନ୍ମି ଅଲବ୍ଧ ସମାଗମସୁଖ ହୋଇ ତୀବ୍ରତର ହୃଦୟ ବେଦନାଳି ଭୁଞ୍ଜି ମୃତହୁଅ ।" ବୋଲି ଶାପ ଦେଲା । ବିନା କାରଣରେ ଲବ୍ଧ ହେଲା ଶାପ ବଶରୁ ମୁଁ ରୋଷକଷାୟିତେକ୍ଷଣ ହୋଇ ପୁଣ୍ଡରୀକଙ୍କୁ "ତୁ ମଧ୍ୟ ମତ୍ତୁଲ୍ୟ ସୁଖ ଦୁଃଖାକ୍ରାନ୍ତ ହୁଅ;" ବୋଲି ପ୍ରତିଶାପ ଦେଲି । ପରେ ମହାଶ୍ୱେତାକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା କରି ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶରୀରକୁ ଆଣିଲି । ଏ ସ୍ୱୟଂକୃତ କର୍ମବଶରୁ ମତ୍ସହିତରେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକେ

ଜନ୍ମି କେତେକ ଦିନ ରହିବ । ସେହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଶରୀରର କ୍ଷତି ଘଟିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ତୁମ୍ଭେ ଯାଅ ।

ଏତେ ଶୁଣି ମୁଁ ବାହାରି ଅସୁଥିଲି । ବାଟରେ ଜନୈକ ମହାକୋପ ଯୁକ୍ତ ବୈମାନିକ ଅସୁଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ତା ପଥରୋଧ କଲି ହେତୁରୁ ସେ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ "ଅଶ୍ୱରୂପେ ଜନ୍ମ" ବୋଲି ମୋତେ ଶାପ ଦେଲେ । ମୁଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେ ଶାପାବଧି କହିଲେ ।—ମୁଁ ଅଶ୍ୱରୂପରେ ଜନ୍ମିଲି, ସେହି ହସ୍ତିଟି ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ଚଢୁଥିଲେ ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧ । ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରଟି କାଦମ୍ବରୀପ୍ରିୟ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ । ସେ ପୁଣ୍ଡରୀକଟି ମନ୍ତ୍ରିନନ୍ଦନ-ବୈଶମ୍ପାୟନ । ତାଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ଶାପ ଦେଲ । ସେ ଶୁକ ହୋଇଗଲେ ।

କପିଞ୍ଜଳ ନିଜ ଗତାଗତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଏମନ୍ତ କହନ୍ତେ; "ଅହୋ ! କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ବୈଶମ୍ପାୟନ ମୋ ପ୍ରିୟ ପୁଣ୍ଡରୀକ କି ? ହା ! ଦେବ ! ଜନ୍ମାନ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ନ ପାସୋରି ରହିଲ । ମୁଁ ପାପିନୀ ତୁମ୍ଭ କାଳରାତ୍ରି ହେଲି" ବୋଲି ମହାଶ୍ୱେତା ବିଳାପ କଲେ । "କଲ୍ୟାଣୀ ! ଶୋକକୁ ସମ୍ଭାଳ । ଅଚିର କାଳରେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହେବ ବୋଲି କପିଞ୍ଜଳ ମହାଶ୍ୱେତାକୁ ପ୍ରବୋଧି ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ବୈଶମ୍ପାୟନ ସମାଚାର ଜାଣିବାକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ।

ଯୁବରାଜ ମନ୍ତ୍ରୀ ତନୁଜଙ୍କ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଉଜ୍ଜୟିନୀରେ ପ୍ରକଟିତ ହୁଅନ୍ତେ ତାରାପୀଡ଼ ସଦାର ମନ୍ତ୍ରୀ ପରିଜନ ହୋଇ ମହାଶ୍ୱେତାଶ୍ରମକୁ ଗଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଏବଂ ମହାଦେବୀ ବିଳାପ କରନ୍ତେ, ଶୁକନାଶ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ପୁରାଣତତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ଜଗଦୀଶ ମାୟା ମହତ୍ତ୍ୱ କହି ଜଗତର ଅସ୍ଥିରତ୍ୱ ବୁଝାଇଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ଜ୍ଞାନଲବ୍ଧ ସେଠାରେ ନିବାସ କରି ରହିଲେ ।

(୭) ପାଠକ ! ଏ କଥା ପଢୁଥିବା ତୁମ୍ଭେ ଏହାର ଅଭ୍ୟନ୍ତର ତତ୍ତ୍ୱ ଅବଗତ ହୋଇଥିବ । ପ୍ରଥମାଧ୍ୟାୟରେ ଏ କଥାକୁ ଏକ ଶୁକ ଶୂଦ୍ରକ ମହାରାଜକୁ କହୁଥିବା ଏବଂ ସେହି କଥାକୁ ଏକ ମୁନିବର ଅନ୍ୟ ମୁନିଙ୍କି କହୁଥିବା ତୁମ୍ଭର ସ୍ମରଣ ଥିବତ । ସେ ଶୁକ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ବିଧରେ ବୋଇଲା —ମହାରାଜ ! ସେ ମୁନିବର ଏ କଥାରୁ ଏତେ କହୁ ପ୍ରଭାତ ହୁଅନ୍ତେ ତପ

ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଚଳିଲି, ଅନ୍ୟ ମୁନିମାନେ ତାଙ୍କୁ ଅନୁସରିଲେ । ସେ କଥା ଶୁଣି ଶୁଣି ମୋର ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମିଲା । ସେହି ସମୟରେ କପିଞ୍ଜଳ ସେଠାକୁ ଆସି ମୋତେ ଦେଖି ପ୍ରୀତ ହୋଇ ମୋ ସ୍ପର୍ଶସୁଖ କେତେ କାଳ ଉପଲବ୍ଧି କରି ମୋତେ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ରଖି ମୁନିଜନ ଶୁଶ୍ରୂଷା ନିମିତ୍ତ ଗଲା । ମୁଁ ସଞ୍ଚାର କରୁଥିଲି ସମୟରେ କର୍ମବଶରୁ ମୋତେ ଜନୈକ ବ୍ୟାଧ ଧରି ଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଞ୍ଜରାରେ ଭରି ମାତଙ୍ଗ କନ୍ୟା ହସ୍ତଗତ କଲା । ସେ ମୋତେ ଆଣି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସମର୍ପିଲା । ଜାଣ ମହାଶ୍ଵେତା ପ୍ରିୟ ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶୁକ ନାମ ମନ୍ତ୍ରୀ ନନ୍ଦନ ବୈଶମ୍ପାୟନ ରୂପେ ମହାଶ୍ଵେତାକୁ ରସି ତାଙ୍କର ଶାପ ବଶରୁ ଜନ୍ମକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଶୁକ ମୁହିଁ ମାତ୍ର । ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶାପ ବଶରୁ ଶୀତକର ତାରାପୀଡ଼ାତ୍ମଜ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ାକୃତିରେ ଜନ୍ମି କାଦମ୍ବରୀଙ୍କ ରସି ପ୍ରିୟ ବୟସ୍ୟ ମରଣ ସମ୍ବାଦ ଶ୍ରବଣ କରି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲା । ସେହି ପୁଣ୍ଡରୀକ ତୁମ୍ଭେ ମାତ୍ର । ଆମ୍ଭ ଉଭୟଙ୍କ ଶାପାବସାନ ସମୟ ଅଦ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ । ଏତେ କହି ସେ ଶୁକ ତିରୋହିତ ହେଲା ।

ତେବେ ଲୋକମାତା—ରମା ପ୍ରବେଶି ଶୂଦ୍ରକ ମହାରାଜକୁ ଉଦ୍ଦେଶି "ମୁଁ ମାତଙ୍ଗ କନ୍ୟାରୂପେ ଆସିଥିଲି । ତୁମ୍ଭେ ମୋ ସୋଦର । ପୁଣ୍ଡରୀକ ମୋ ଅଂଶ ସମ୍ଭୂତ" ବୋଲି ଅନ୍ତର୍ହିତା ।

କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଶୂଦ୍ରକ ମହାରାଜ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ଜୀବାତ୍ମାକୁ ଭେଦ କରି ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ପ୍ରବେଶିଲା ।

ପାଠକ ! ଆମ୍ଭେ ଏଣିକି ଶୂଦ୍ରକ ମହାରାଜାକୁ ବିସୁରି ମହାଶ୍ଵେତା-ଶ୍ରମଙ୍କୁ ଯିବା । କାଦମ୍ବରୀ ନିଜପ୍ରିୟର ଶରୀରକୁ ଭଲେ ରକ୍ଷଣ କରୁଥାଏ । ଦିନେ ସେ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ସଙ୍ଗରେ ଭରି ଅଉଁସୁଥିଲା । ତେବେ ସେ ଶରୀରରେ ବିଚିତ୍ର କାନ୍ତି ପ୍ରସରି ମୁଖ ବିକଶିତ ହୁଅନ୍ତେ କାଦମ୍ବରୀ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ଵିତା ହୋଇ ପ୍ରିୟ ମୁଖକୁ ନିରେଖୁଥିଲା । ସେକାଳେ ଏକ ଜ୍ୟୋତି ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ବଦନରେ ପ୍ରବେଶିଲା । ତାହା ଚନ୍ଦ୍ରଜ୍ୟୋତି । ତତ୍କ୍ଷଣେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ନିଦ୍ରାରୁ ଉଠିଲା ପ୍ରକାରେ ଉଠି କାଦମ୍ବରୀଙ୍କ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲା । ସେହି ସମୟରେ ଗଗନରୁ ପୁଣ୍ଡରୀକ ସେଠାକୁ ଆସନ୍ତେ ମହାଶ୍ଵେତା ପ୍ରମୋଦିତା

ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣମିଲା । ସବେ ନିର୍ଭରାନନ୍ଦ ପରବଶ ହେଲେ । ସେହି ଗହନରେ କାଦମ୍ବରୀ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କର ଏବଂ ମହାଶ୍ୱେତା ପୁଣ୍ଡରୀକଙ୍କର ବିବାହ ନିର୍ବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା ଉତ୍ତାରୁ ସମସ୍ତେ ଉଜ୍ଜୟିନୀରେ ପ୍ରବେଶିଲେ । ସେଠାରେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ନୃପତି ହେଲା ଏବଂ ପୁଣ୍ଡରୀକ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲା ।

ଦିନେ କାଦମ୍ବରୀ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କୁ ପଚାରିଲା । "ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର । ଅସ୍ମେ-ମାନେତ ସୁଖୀ ହୋଇଅଛୁଁ । ପତ୍ରଲେଖା ମାତ୍ର ସେହି ମତ ଗତିକି କାହିଁକି ପାଇଲା ?" ତତ୍ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ରୂପେ ସେ ବୋଇଲା "ମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ଥିବା ବିଷୟ ସୁବିଦିତ । ପରମ ପତିବ୍ରତା ରୋହିଣୀ ଜନ୍ମାନ୍ତରରେ ସୁଦ୍ଧା ମୋତେ ସେବୁ ଥିବାକୁ ପତ୍ରଲେଖା ରୂପରେ ଜନ୍ମିଲା । ମୋ ମରଣରେ ସେ ଦୁଃଖିତା ହୋଇ ପୁନରପି ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ପ୍ରବେଶିଲା ।" ଏହା ଶୁଣି କାଦମ୍ବରୀ ରୋହିଣୀକି ବହୁବିଧରେ ପ୍ରଶଂସିଲା ।

ସେ ମିଥୁନ ଯୁଗଳ ଇହଲୋକରେ ସକଳ ସୁଖ କଳାପ ଚିରକାଳ ଭୁଞ୍ଜିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ଧର୍ମପରାୟଣ ହୋଇ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଯୋଗକ୍ଷେମ ବିଚାରି ରାଜ୍ୟକୁ ପାଳିଲା । ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶକ୍ରର ବୃହସ୍ପତି ପରି ତାହାର ଅନୁକୂଳ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲା । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

—○—

ଭେଦ କେବଳ ପାଣିରେ ।

ମିଶା ନ ଯାଏ ତାହା କ୍ଷୀରେ ॥

ଯୌବନ, ସମ୍ପଦ, ପ୍ରାଭବ, ଅଜ୍ଞାନ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନର୍ଥକର ।
ଏକଠାବେ ଠୁଳ ହେଲେ ସେ ଗୃହେଷ୍ଟି
ବଚନାତୀତ ନିକର ।

ରାଘବରାଜ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ଚତୁଷ୍ଟୟଯୁକ୍ତ । ନିଜ ଜନକଙ୍କର ମରଣ ପରେ ସେ କଳିଙ୍ଗ ଦେଶାଧୀଶ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ବୟସ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷର, ଶରୀର ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ସବଳ । ସେ ରାଜସିଂହାସନାରୋହଣ କାଳମାନେ ଜନକର ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତି କର୍ମକରଙ୍କୁ ଦୂର କରି, ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଅଯୋଗ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ଦୌଡ଼ଖେଳାର ଉପଯୁକ୍ତ ତୁରଙ୍ଗଙ୍କୁ, ନେପାଳୀ ହାତୀଙ୍କୁ, କୁକ୍କୁଟଙ୍କୁ, କୁଳୀନଶ୍ୱାନଙ୍କୁ ଏବଂ ବଚନ ବିହଙ୍ଗଙ୍କୁ ଭେଟିରୂପେ ସମର୍ପି ବିଦେଶୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ରାଜକୋଷରୁ ଧନାକର୍ଷଣ କରୁଥିଲେ । ନଟୀନଟ ଭଟ ଗାୟକମଲ୍ଲାଦି ଜନଙ୍କଦ୍ୱାରା ରାଜ-ଭବନ ଅନବରତ ମୁଖରିତ । ପ୍ରାଚୀନ ଭୃତ୍ୟଗଣ ଦୂରୀକୃତ ହେଲେହେଁ, ନୃପାବଲୋକନ ପତିତ ନୋହିଲା କାରଣରୁ ପରା ପୁରୋହିତ ମାନେ ବଳି ରହିଥିଲେ । ସେ ସିଂହଦ୍ୱାରଦେଇ ନ ଯାଇ ପଛବାଟେ ମାତ୍ର ରାଜପ୍ରାସାଦରେ ପ୍ରବେଶି ବିହିତ କର୍ମ କରି ଆସୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାମ ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରଶର୍ମା । ସେ ବୟସ୍କ, ପଣ୍ଡିତ, ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ଏବଂ ତପଃଶାଳୀ । ରାଘବରାଜ ସ୍ମାର୍ତ୍ତକର୍ମରେ ଅବିଶ୍ୱାସୀ ହେଲା ହେତୁରୁ ସେସବୁ ବିଧିବିଧାନ ପୁରୋହିତ କରୁଥିଲେ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାଗୃହୀ ହୋଇ ପ୍ରବର୍ତ୍ତୁଥିଲା ସେ ନୃପସନ୍ନିଧିରେ ଏକଦାନେ ଜନୈକ ଛାୟାଚିତ୍ରପଟକର ପ୍ରବେଶି ନିଜ ନିର୍ମିତ ପଟମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲା । ସେ ଚିତ୍ରପଟମାନଙ୍କରେ ରାଜା ଦେଖିଲେ ଯେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ, ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ, ଚନ୍ଦ୍ରୋ-ଦୟ, ଚନ୍ଦ୍ରାସ୍ତ; ବନପ୍ରକର ପର୍ବତ ପଂକ୍ତି, ସୁନ୍ଦରାରାମଚୟ, ସଂଗ୍ରାମଭୂମି, ଦେବାଳୟନିଚୟ, ଦେବତାବିଗ୍ରହସମୂହ, ପୋତସଂକୁଳସାଗର, ବିବିଧ-

ବିହଙ୍ଗ; ନାନାବିଧ ମୃଗ, ସୁନ୍ଦରୀବୃନ୍ଦ ଏବଂ ପୁରୁଷନିବହ । ସେ ପଟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ପଟ ରାଜାଙ୍କ ନୟନ ଯୁଗଳକୁ ଏବଂ ମାନସକୁ ବନ୍ଦୀକଲା । ସେ ପଟରେ ଏକ ରୂପସୀର ରୂପ ବିଦ୍ୟମାନ । ତାକୁ ମାତ୍ର ରାଜା ଗ୍ରହଣ କରି "ଏ ସୁନ୍ଦରୀ କେଉଁ ପ୍ରଦେଶରେ ବାସ କରେ ? ଏହାର ଡେବିରି-ହାତରେ ଫୁଲବିଟା; ଭୁଞ୍ଜିବା ହାତରେ ଗଡ଼ୁ । ଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ରମ୍ଭା-ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କୁ ତୁଚ୍ଛ କରେ;" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ସେ ଚିତ୍ରକାର ଜଣାଇଲା ଯେ ସେ ସତୀର ନିବାସ ଯୁଷ୍ମଙ୍କ ପତ୍ତନରେ, ବୋଧହୁଏ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ । ସେ ଗୋଟିଏ ପୁଷ୍ପବାଟିକାରୁ ବାହାରି ଗମନ କରୁଥିଲା ସମୟରେ ତାହାର ଅଜଣାରେ ଏ ପଟଗୃହୀତ । ଏତେ ଶୁଣି ରାଜା ସେହି ପଟକୁ ମାତ୍ର ରଖି, ଉପଯୁକ୍ତ ପାରିତୋଷିକ ଦାନ କରି ଚିତ୍ରକାରକୁ ବିଦାୟ ଦେଲେ ।

ପରେ ସେ ନିଜ ଦୂତିକାମାନଙ୍କୁ ଡ଼କାଇ ତାହାଙ୍କୁ ସେହି ପଟ ଦେଖାଇ "ତୁମ୍ଭ ଭିତରରୁ କିଏ ଏ ରମଣୀକୁ ଆଣି ମୋତେ ଦେବ ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ସେମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟାନନାବଲୋକନ କରୁଥିଲା ସମୟରେ ସୁଲୋଚନା ନାମ୍ନୀ ଦୂତିକା କର ଯୋଡ଼ି ଜଣାଇଲା—"ମହାରାଜ ! ଏ ସାଧ୍ୱୀକି ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ହେଉ ଆଣିଦେବାକୁ ହୁକୁମ ଦେଲେ, ମୁଁ ନିଶ୍ଚେ ଆଣିଦେଇ ପାରିବି । ସେ ମହିଳାର ଶୀଳ ବଜ୍ରଦୁର୍ଗ, ତାହା ମନୁଷ୍ୟର ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ଏବଂ ଦେବତାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଦୁଃସାଧ୍ୟ ।" ଏତେ ଶୁଣି ରାଜା ପଚାରିଲେ—"ସେ କାନ୍ତା କିଏ ? ତୋ ମୁଖରୁ ନିରୁତ୍ସାହ ବଚନ ତ ଆଜଯାଏ ଶ୍ରୁତ ହୋଇ ନ ଥିଲା, ତାହାର ବୃତ୍ତାନ୍ତ କଅଣ ?" ସେ ଦୂତିକା ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଲା—"ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପୁରୋହିତ ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରଶର୍ମା ଯୁବକ ହୋଇ ଥିଲେହେଁ ଜ୍ଞାନବୃଦ୍ଧ । ସେ ନିସ୍ପୃହ ଏବଂ ତପଃସମ୍ପନ୍ନ । ତାହାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ସେହି ପତିବ୍ରତା, ସେ ସାର୍ଥକନାମ୍ନୀ ସୁଶୀଳାଦେବୀ । ଲୋକେ କହନ୍ତି ଯେ—

(ଶ୍ଳୋକ) ସାବିତ୍ରୀ ମନସୂୟାଂଚ ଲୋପାମୁଦ୍ରାମରୁନ୍ଧତୀଂ ।
ସୀତାଂ ସ୍ମରତିଚେନ୍ନିତ୍ୟଂ ପାପଂ ନାଶୟତି ଧ୍ରୁବଂ ।

ସୁଶୀଳା ଦେବୀଙ୍କୁ ସେ ପଞ୍ଚମହାସତୀଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକତରା ନ ବୋଲି-ଲେହେଁ ତାହାଙ୍କ ସମାନା ବୋଲିବା ନିଃସନ୍ଦେହ । ରାଜା ତାହା କଥାରେ

ବାଧା ଦେଇ କହିଲେ—"ଛୋ ବର୍ଣ୍ଣନା ବନ୍ଦ କର । ତୁ ତାକୁ ଆଣି ମୋତେ ସମର୍ପିଲେ, ଉପଯୁକ୍ତ ପୁରସ୍କାର ପାଇବୁ, ନୋହିଲେ ତୋ ଗଣ୍ଡିରେ ମୁଣ୍ଡ ରହିବ ନାହିଁ ।"

ରାଜାଙ୍କ କଠୋରାଦେଶ ଶୁଣି ସୁଲୋଚନା ନତ ମସ୍ତକରେ ନିଜ ନିବାସରେ ପ୍ରବେଶି ଏମନ୍ତ ଭାବିଲା—"ଅହା ! ମୁଁ ଏତେକାଳ କାହିଁ କଲି କିସ ? ମାତୃମମତାବିହୀନା କୋମଳାଙ୍ଗୀଙ୍କ କୋମଳ ହୃଦୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋହବୀଜାରୋପଣ କରି ତାହାଙ୍କୁ ଭଣ୍ଡାଇ ଆଣି ଏ ଭଣ୍ଡଦଣ୍ଡଧରର କରରେ ସମର୍ପି ଅମାପ ପାପ ଅର୍ଜିଲି । ସେ ପାପ ଫଳ ଏବେ ମୋ ପ୍ରାଣ ହରଣ କରିବ । ମଲେ ନରକନିବାସ ତ ନିଶ୍ଚୟ । ସୁଶୀଳାଦେବୀଙ୍କୁ ଭୁଲାଇବା ମୋ ସାଧ୍ୟାତୀତ । କିସ କରିବି ? ଏବେ ଯାଇ ସେ ସତୀର ପାଦତଳେ ପଡ଼ି ସକଳ ସମାଚାର ଫେଡ଼ି କହିଲେ, ସେ ଦୟାମୟୀ ନିଜର ମାନକୁ ଏବଂ ମୋର ଜୀବନକୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିବ ।" ଏପରି ଭାବି ସେ ରଜନୀରେ ଶୟନ କରି ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଉଠି ସ୍ନାନ ସାରି ଧୌତବସନ ପରିଧାନ କରି ମନ୍ଦେ ମନ୍ଦେ ଯାଇ ସୁଶୀଳାଦେବୀଙ୍କ କୁସୁମାରାମରେ ପ୍ରବେଶି ଦେଖିଲା ଯେ ସେ ଦେବୀ ତାରକାବୃତ ସହ ଚନ୍ଦ୍ରମା ପରି ବିରାଜି କେତେ ବନିତାଙ୍କ ସହିତରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରୁଥିଲେ । ସୁଲୋଚନା ତାହାଙ୍କ କଟକୁ ଯିବାକୁ ଶଙ୍କି ଗୋଟିଏ ନିକୁଞ୍ଜ ଉହାଡ଼ରେ ରହି ଚାହୁଁଥିଲା । ସେ ସତୀ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ପରେ ବନିତାମାନଙ୍କୁ ପଠାଇଦେଇ, କେତେକ ସୁବାସ କୁସୁମ ଚୟନ କରି ବଟାରେ ଭରି ଆଣି ଗୋଟିଏ ବେଦିକାର ଉପରେ ବସି, ଦେବୀ ନାମ ସ୍ମରଣ କରି କରି ମାଳା ରଚନ କରୁଥିଲେ । ତେବେ ସୁଲୋଚନା ତାହାଙ୍କ ସମୀପକୁ ଯାଇ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କରି କରଯୋଡ଼ି ଦଣ୍ଡାୟମାନା ହେଲା । ସୁଶୀଳାଦେବୀ ତାକୁ କଲ୍ୟାଣ କରି ତାର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ପଚାରନ୍ତେ ସେ କହିଲା—"ମୁଁ ମହାପାପିନୀ; ପରମ ପବିତ୍ରକୁଳରେ ଜନ୍ମିଲି, ସୁଲୋଚନା ନାମରେ ଖ୍ୟାତା ହେଲି । ଯୌବନମଦରେ ଜନକଭବନ ବର୍ଜ୍ଜନ କରି, ଏ ରାଜାଶ୍ରୟରେ ଥିବା ଜନୈକ ଦ୍ୱିଜର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କଲି । ତାହାର ପ୍ରରୋଚନାରେ ଏବଂ ଧନାଶାରେ ରାଜାଙ୍କ ଦୂତିକା ହୋଇ ଅନେକ କୁଳବଧୂଙ୍କ ଶୀଳରେ କାଳି ବୋଳିଲି । ରାଜାଙ୍କ ପିପାସା କ୍ରମାଭିବୃଦ୍ଧି ହେଉଅଛି । ତାହାର ସୀମା ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ପତିବ୍ରତାଙ୍କ ଅରେତପତି ଭ୍ରାନ୍ତି

ପାଇ ପ୍ରଣତି କରଇ, ତାହାଙ୍କ ନିଷ୍କଳଙ୍କ ଚରିତରେ ମୁଁ ପାମରୀ କଳଙ୍କ ଦେଇ ପାରିବି କି ? ରାଜା ଜ୍ଞାନହୀନ ହୋଇ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଲଭିବା କାମନା କରି କହିଅଛନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନେଇ ତାହାଙ୍କୁ ସମର୍ପିବାକୁ ହେବ; ନୋହିଲେ ମୋ ଗଣ୍ଡିରେ ମୁଣ୍ଡ ରହିବ ନାହିଁ । ମାଆ ! ତୁମ୍ଭେ ପରମ ପତିବ୍ରତା । ତୁମ୍ଭର ଅସାଧ୍ୟ ହୋଇ କିଛିହିଁ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ବିଚାରିଲେ, ତୁମ୍ଭ ଶୀଳକୁ ରଖି ମୋତେ ବଞ୍ଚାଇ ପାରିବ । ଅଦ୍ଭୁର ମଧ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ଯଶଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରିକାରେ କଳଙ୍କକୁ ପୋଛି ଦେଇ ପାରିବ । ମୁଁ ପ୍ରଣାମ ପୂର୍ବକରେ ଜଣାଉଅଛି । ରାଜାଙ୍କ ଅଜ୍ଞାନ ମୋର ଜ୍ଞାନକୁ ଜାତ କଲା । ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟରେ ପଶ୍ଚାତ୍ତପ୍ତା ହେଲି । ମୁଁ ଜୀଇଁ ରହିଲେ, ସେ ଦ୍ୱିଜକୁ ଏବଂ ରାଜସମ୍ପର୍କକୁ ବର୍ଜ୍ଜନ କରି ତୁମ୍ଭର ଗୃହଦାସୀ ହୋଇ ଶେଷ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବି । ଏହା ସତ୍ୟ, ସତ୍ୟ, ସତ୍ୟ ।

ଏତେ ଶୁଣି ସୁଶୀଳା ଦେବୀ ମନ୍ଦେ ହସି ବୋଇଲେ—"ବନିତା ! ତୁ ନିଶ୍ଚୟରେ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପକୁ ଲଭିଅଛେ, ପୂତା ହେଲୁ । ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ, ଭଗବତୀ ତୋର ମଙ୍ଗଳ ଅବଶ୍ୟ କରିବେ । କାଲି କି ଶୁକ୍ଳାଷ୍ଟମୀ ମଙ୍ଗଳବାର । ତୁ ଯାଇ ରାଜାଙ୍କୁ ମାଗି ଗୋଟିଏ ରୂପାର, ଗୋଟିଏ କଂସାର, ଗୋଟିଏ ପିତଳର, ଗୋଟିଏ କାଚର ଏବଂ ଗୋଟିଏ ପଥରର ଏପରି ପାଞ୍ଚୋଟି ଗିନା ଆଣି ମୋତେ ଦେ । କାଲି ରାତି ଦ୍ୱିତୀୟ ଯାମରେ ରାଜା ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର ଧାରଣ କରି ଏକାକୀ ହୋଇ ଆମ୍ଭ ବାଡ଼ି ବାଟେ ପୂଜା ମନ୍ଦିରକୁ ଆସି ପ୍ରସାଦ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ।" ଏତେ ଶୁଣି ସୁଲୋଚନା ସେ ପତିବ୍ରତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ତଦନୁଜ୍ଞାତା ହୋଇ ବାହାରି ଯାଇ ତତ୍ପୂର୍ବଦିନ ପ୍ରୋକ୍ତ ପାତ୍ରପଞ୍ଚକ ଆଣି ସେ ସତୀଙ୍କୁ ସମର୍ପିଲା ।

ସେ ଦିନ ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱର ଶର୍ମା ସାୟଂ ସନ୍ଧ୍ୟାବନ୍ଦନାଦି ବିହିତ କର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ସମାପନ କରି ଶରୀରାସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବଶରୁ ଶୀଘ୍ର ଶେଯକୁ ଆଶ୍ରୟ କଲେ । ନିଜ ଜାୟା ଉପୋଷିତା ହୋଇଥିଲା ବିଷୟ ସେ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ସେ ସତୀ କତିପୟ ଘଟିକାଯାଏ ପତିଚରଣ ସମ୍ବାହନ କରି ତଦନୁଜ୍ଞାତା ହୋଇ କଣ୍ଠସ୍ନାନ କରି ରକ୍ତପଟ୍ଟ ପଠା ପିନ୍ଧି ପୂଜା ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶି ଦୁର୍ଗା ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କି ବିଧିମତେ ପୂଜନ କରି ଉପରିକଥିତ ପାତ୍ର ପଞ୍ଚକ ପୂରିତ କ୍ଷୀର ସମର୍ପି ପଦ୍ମାସନା ହୋଇ ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ ମାଳା ଧରି ଜପ କରୁଥିଲେ ।

ରାଜା ପ୍ରାୟଶଃ ପ୍ରହର ଦ୍ୱୟ ସମୟରେ ପଞ୍ଚଟେଲ ଯୁଗଲ ପିନ୍ଧି ଗୋଟିଏ କଳା ସାଲ ଓଢ଼ଣୀ କରି ସୁଲୋଚନା ଦ୍ୱିତୀୟ ହୋଇ ସୁଶୀଳା ଦେବୀଙ୍କ ବାଡ଼ିଦ୍ୱାର ଦେଇ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶିଲେ । ସୁଲୋଚନା କବାଟ ବନ୍ଦ କରି ସେଠାରେ ରହିଲା । ରାଜା ମାନ୍ଦ ମନ୍ଦେ ମନ୍ଦେ ଗମନ କରି ଗୋଶାଳାରେ ପ୍ରବେଶ ଗୋପୁଚ୍ଛତାଡ଼ନ ସହନ କରି ତହୁଁ ବାହାରି ପ୍ରଭୁ ସମ୍ମୁଖିକୁ ମାତତସ୍କର ପରି ପ୍ରକମ୍ପିତ ଶରୀର ହୋଇ ଯାଇ ପୂଜାମନ୍ଦିର ଦ୍ୱାର-ଦେଶେ ପ୍ରବେଶ ସୁଶୀଳା ଦେବୀଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରସାରନ୍ତେ; ତାହାଙ୍କ ମନକୁ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମାନବୀ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନା ନୋହି ସାକ୍ଷାତ୍ ଦୁର୍ଗାଦେବୀ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନା ହେଲେ । ତେଣୁ ରାଜା ସହସା ସେ ସତୀକୁ ଦଣ୍ଡପ୍ରଣାମ କରି "ଜନନି ! ମୁଁ ଅପରାଧୀ ଏବଂ ପାତକୀ । ମୋ ଅପରାଧ କ୍ଷମା କର । ସନ୍ତତିର ଦୋଷ କ୍ଷନ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ କି ?" ବୋଇଲେ ! ସେ ଦେବୀ ଜପ ସମାପନ କରି "ଆୟୁଷ୍ମାନ୍ ଭବ । ତ୍ୱମ୍ କୃତାର୍ଥ । ଏବେ ଏ ଦେବୀପ୍ରସାଦ ଗ୍ରହଣ କର;" ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାତ୍ରରୁ କ୍ଷୀର ରାଜାଙ୍କ ହସ୍ତପଦ୍ମରେ ଦିଅନ୍ତେ, ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭକ୍ତିରେ ପାଞ୍ଚିବାର ପାନ କଲେ । ପରେ ସେ ସାଧ୍ୱୀ "କେଉଁ ପାତ୍ରର କ୍ଷୀର ମଧୁରତମ ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ରାଜା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ "ସବୁ ସମାନ, ଉପାଧି ମାତ୍ର ଭେଦ । ଜନନି ! ତୁମ୍ଭ କୃପାରୁ ମୋ ହୃଦୟରେ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରସରିଲା । ମୁଁ ଏ ଦେବୀଙ୍କର ଏବଂ ତୁମ୍ଭର ସନ୍ନିଧିରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି କହୁଅଛି ଯେ ଏଣିକି ଅଜ୍ଞାନୀ ହୋଇ ମନ୍ଦକର୍ମ ଆଉ ଆଚରିବି ନାହିଁ । ଏହା ମୋହର ତିବାର ସତ୍ୟ," ବୋଲି ଅଧଃକଥିତ ପଦ୍ୟଚତୁଷ୍ଟୟ ଗାନ କଲେ ।—

ବାହ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ବ୍ୟକ୍ତ ଏ;
ଅନ୍ତର ପଦାର୍ଥ ଗୋଟିଏ ।
ମୂଢ଼ ହୋଇ ମୁଁ ସେ ତଥ୍ୟକୁ,
ନ ଜାଣି ଲଭିଲି ଭ୍ରମକୁ ।
ଜନନି ! କ୍ଷମି ମୋ ଦୋଷକୁ,
ବୁଝାଇ ଦେଲ ତ ସତ୍ୟକୁ ।
ଭେଦ କେବଳ ପାତ୍ରାଳିରେ,
ଜଣା ନ ଯାଏ ତାହା କ୍ଷୀରେ ।

ପରେ ସୁଶୀଳା ଦେବୀ କହିଲେ ମହାରାଜ "ସ ପିତା ଯସ୍ତୁ ପାଳକଃ।" ତୁମ୍ଭେ ପାଳକ ଏବଂ ପ୍ରଜାଗଣ ପାଳିତ। ଅତଏବ ଆପଣ ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ହୋଇ ନ୍ୟାୟାବଲମ୍ବନ କରି ପାଳନ କରନ୍ତୁ। ଭଗବତୀ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ କରିବେ।"

ରାଜା ସେ ସତୀଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ତଦନୁଜ୍ଞାତ ହୋଇ ନିଜ ଭବନରେ ପ୍ରବେଶି ସର୍ବ ଦୁର୍ଗୁଣ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନ୍ୟାୟମାର୍ଗରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ଚିରକୀର୍ତ୍ତି ଲଭିଲେ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଗ୍ରୀକ ପୁରାଣ କଥା

ଅସ୍ମଦେଶର ଦେବତାଙ୍କ ଚରିତ ଅସ୍ମଦେଶର ପୁରାଣଗଣରେ କଥିତ ହୋଇଥିବାପରି ଗ୍ରୀକଦେଶର ଦେବତାଙ୍କ ଚରିତ ଗ୍ରୀକଦେଶର ପୁରାଣରେ କଥିତ। ଗ୍ରୀକର ଦେବତାମାନେ ପ୍ରାୟଶଃ ଅସ୍ମ ଦେବତାଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ। ଗ୍ରୀକ ପୁରାଣରୁ ଗୋଟିଏ ଚରିତ ଅଧଃ କଥିତ :—

ଜନୈକ ଗ୍ରୀକଭୂପାଳକର ତିନୋଟି ଝିଅ। ତହିଁ ତୃତୀୟାପୁତ୍ରିକାର ନାମ ସୈକ (Psyche)। ସେ ଅତିସୁନ୍ଦରୀ। ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ତାହାର ସମ ହୋଇ ଆଉ କିଏ ନ ଥିଲା। ତାହାର ଦୁଇ ଭଉଣୀ ମଧ୍ୟ ତା ସମ ସୁନ୍ଦରୀ ହୋଇ ନ ଥିଲେ। ସୈକର ପ୍ରସିଦ୍ଧି ପ୍ରପଞ୍ଚରେ ପ୍ରସରିଲା। ସେ ସମାଚାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଦେବତା ଭିନସ (Venus) ର ଶ୍ରୁତିଗୋଚର ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ସୈକପ୍ରତି ଅସୂୟା ଗ୍ରସ୍ତା ହେଲା। "ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଭିନସ ଅସଦୃଶା" ବୋଲି କେବଳ ମାନବ ବଦନରୁ ମାତ୍ର ନୁହେ, ଦେବତାଙ୍କ ବଦନରୁ ମଧ୍ୟ ବାହାରୁ ଥାନ୍ତେ, ଜନୈକ ମାନବୀ ଆପଣାଠାରୁ ବଳିଥିବା ଜାଣି ଭିନସ ସହି ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ। ଅତଏବ ନିଜପୁତ୍ର କ୍ୟୁପିଡ଼ (Cupid-ମଦନ) କୁ ଆଦେଶିଲା କି ସେହିକ୍ଷଣି ମର୍ତ୍ତ୍ୟକୁ ଯାଇ ସୈକକୁ ବିନଶିବାକୁ ହେବ।

କ୍ୟୁପିଡ଼ ମାତାଦେଶ ଲଭି ସତ୍ୱରେ ଦେବଲୋକରୁ ବାହାରି ସୈକିର ଶୟନାଗାରରେ ରହସ୍ୟେ ପ୍ରବେଶିଲା । ସେ ସମୟରେ ସୈକି ଗାଢ ନିଦ୍ରା ଲଭିଥିବା ଦେଖି, ସେ ନିଜ ପୁଷ୍ପଧନୁରେ କୁସୁମ ଶର ଯୋଡି ପ୍ରୟୋଗ କଲା । ସେ ଶରାଘାତବଶୁଁ ନିଦ ଭାଗନ୍ତେ ସୈକି ଚେତି ଲୋଚନ ମେଲିଲା । ସେ କାନ୍ତା ଦେବସ୍ତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ସୁନ୍ଦରତରା ହୋଇଥିବା ବିଷୟ କ୍ୟୁପିଡ଼ ଅବଗତ ହୋଇ ଆନନ୍ଦାମ୍ବୁନିଧିରେ ମଗ୍ନ ଏବଂ ସେ ମୋହିନୀ ମୋହ ପାଶରେ ବନ୍ଧ ହେଲା । ପରେ ସେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରାଶିର ମୃଦୁଳାଙ୍ଗକୁ ଶରବିଦ୍ଧ କଲା କାରଣରୁ କ୍ୟୁପିଡ ଅତି ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ସେ ନାରୀ ଶରୀରରେ କେତେକ ରସାୟନିକ ବିନ୍ଦୁ ସେଚନ କରି ନିଜ ବାଣରେ ସ୍ୱ ଶରୀରକୁ ବିନ୍ଧି କରି ଧେନି ପକ୍ଷଦ୍ୱୟ ମେଲି ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଲୋକକୁ ଉଡ଼ିଗଲା ।

କ୍ୟୁପିଡ଼ ସେଚିତ ଦିବ୍ୟୌଷଧବଶରୁ ସୈକିର ଶରୀରବାଧା ସହିତ ଜନାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତି ଅପସରିଲା । ଅତଏବ କୌଣସି ରାଜା ତାକୁ ରସିଲା ନାହିଁ । ସେହିହେତୁରୁ ତାହାର ଜନନୀଜନକ ସନ୍ତତ ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ । ତାହାର ଜନକ ଅନନ୍ୟୋପାୟ ହୋଇ "ଅପ୍ପଲୋ" (Apolo) ଦେବଙ୍କ ଶରଣାଗତ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ଦେବ କୃପା କରି କହିଲେ ଯେ, ମାନବମାନଙ୍କ ଏ ମଧ୍ୟ ସୈକିର ପତି ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତାର ପତି ଗୋଟିଏ ଭୂତ । ସେ ଅଦୃଶ୍ୟ ରୂପେ ଏ ନଗର ନିକଟସ୍ଥିତ ପର୍ବତରେ ବାସ କରଇ । ସୈକିକୁ ସେ ପର୍ବତ ପାଦ ପ୍ରଦେଶରେ ଛାଡ଼ି ଦେବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ସେ ଆଦେଶ ଶ୍ରବଣ କରି ରାଣୀ, ରାଜା ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନେ ଖେଦାନ୍ୱିତ । ତେବେ ସୈକି ଧୈର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତା ହୋଇ "ବିଧିବିଧାନ ଅମୋଘ" ବୋଲି ପ୍ରବୋଧନ୍ତେ, ରାଜାଦେଶରେ ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତି ତାକୁ ସେ ପର୍ବତର ମୂଳରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିଲା । ସୈକି ସେଠାରେ ପ୍ରବେଶନ୍ତେ ତାକୁ ମନ୍ଦମାରୁତ (Zephyr) ଟେକି ନେଇ ଗୋଟିଏ ମନୋହର କନ୍ଦରର କୋମଳ ଦୁର୍ବାପୂରିତ ପ୍ରଦେଶରେ ଶୟନ କରାଇଲା । ସେ ଚେତିଲା ପରେ ଦେଖିଲା ଯେ ତା ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ନବରତ୍ନ ଖଚିତ ସୌଧ ବିଦ୍ୟମାନ । ସେ ସୌଧର ଦ୍ୱାରମାନ ଉନ୍ମୀଳିତ । ଭିତରୁ ଆହ୍ୱାନଧ୍ୱନି ଶ୍ରୁତ । ମଧ୍ୟ ଅନେକଙ୍କର କଳକଳ ଏବଂ ମଧୁର ଗାନ ଶୁଭିଲା । ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତି ସୈକିକୁ

ଭିତରକୁ ନେଲା ପରେ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ସୌଧ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶି ଦେଖିଲା ଯେ ତହିଁ ସୁନ୍ଦର ଖରଡ ପକା ଯାଇଅଛି । ମଧ୍ୟ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସୁବାସିତ କୁସୁମଗୁଚ୍ଛଚୟ, କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସୁମଧୁର ଫଳଜାଳ ଏବଂ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦିବ୍ୟ ପାନୀୟ ପୀଠମାନଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ । ହଂସ ତୂଳିକା-ତଳ୍ପାଦି ନାନାବିଧ ଭୋଗୋପଯୁକ୍ତ ପଦାର୍ଥଗଣ ପୂରିତ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ସେ ସୌଧ ପ୍ରାଣୀଶୂନ୍ୟ । ସେିକ ଗୋଟିଏ ଦିବ୍ୟ ପୀଠରେ ବସନ୍ତେ ତା ସମ୍ମୁଖରେ କେତୋଟି ରୁଚ୍ୟଫଳ ଏବଂ ମଧୁର ପାନୀୟ ନ୍ୟସ୍ତ । ସେ ଭୁଞ୍ଜି ଗୋଟିଏ କୋମଳ ଶଯ୍ୟାରେ ଶୟନ କଲା ।

କ୍ୟୁପିଡ୍ ଆସି ତାହାର ଦେହକୁ ଲାଗି ଶେଯ ଉପରେ ବସନ୍ତେ ସେିକ ଚେତ କ୍ୟୁପିଡ୍‌ର ଆକାରକୁ ଦେଖି ନ ପାରିଲେହେଁ, ସେ ଏକ ସୁନ୍ଦର ଦିବ୍ୟ ପୁରୁଷ ବୋଲି ଭାବି ପାରିଲା । 'କ୍ୟୁପିଡ୍ ବୋଇଲା "ମୁଁ ତୋତେ ଭଲେ ରସିଅଛି । ମୁଁ ତୋହର ପତି । ତୋହର ସବୁ ସୁଖ ଏବଂ ଶୁଭ କରିବି । ମାତ୍ର ତୋତେ ଦିଶିବି ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାତିରେ ତୋଠାକୁ ଆସୁଥିବି । ତୁ ଏଠାରେ ଚନ୍ଦ୍ରାହ୍ଲାନା ହୋଇ ରହିଥା । ତୁ ମୋ ରୂପ ଦେଖିବା ପାଇଁ କେବେହେଁ ଯତ୍ନ କର ନା । ସେପରି କଲେ, ଘୋରାନିଷ୍ଟ ଘଟିବ ।

ସେିକ କେତେଟି ମାସ ସେ ସୌଧରେ ସୁଖେ କାଳ ଯାପନ କଲା ପରେ ନିଜ ଭଗ୍ନୀଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଅଭିଳାଷରେ ଜେଫୀର (ପବନ— Zephyr) କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେ, ସେ ଦୁଇ ଭଉଣୀଙ୍କୁ ସେିକର ନିକଟକୁ ଆଣିଦେଲା । କନିଷ୍ଠଭଗ୍ନୀ ପରମସୁଖ ଲଭୁଥିବା ଜାଣି ସେ ଦୁହେଁ ଈର୍ଷାଯୁକ୍ତା ହେଲେ । "ମୋ ପତିର ସ୍ୱରୂପ ମୁଁ ଦେଖି ନାହିଁ" ବୋଲି ସେିକ ମୁଖରୁ ଶୁଣି ସେ ଦୁହେଁ ବୋଇଲେ, "ଅପ୍ସଲୋ ଦେବ କହିଲା ପରି ତୋ ପତି ନିଶ୍ଚୟେ ଗୋଟିଏ ଭୂତ ହୋଇଥିବ । ତୁ ତା ରୂପକୁ ଅବଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ହେବ । ସେ ରାତିରେ ନିଦ୍ରାବସ୍ଥାରେ ଥିବା ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଦୀପ ଜାଳି ତାହାର ରୂପକୁ ପରଖି କରେ ।"

ଉଦାସୀନା ସେିକ ନିଜ ଭଗ୍ନୀଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନାବଶୁଁ ଧବାଦେଶକୁ ଲଙ୍ଘି ଏକ ରାତିରେ ଦୀପ ଜାଳି ନିଜ ପତିର ଆକାରକୁ ବିଲୋକିଲା । ସେ

ଭୂତାକୃତ ନୋହି, ଦିବ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ବିଗ୍ରହ । ସେ ପୁରୁଷ ଜରାମରଣରହିତ ମଦନ (କ୍ୟୁପିଡ଼) । ତାହାର ଠାଣି ଦେଖି ସୈକି କମ୍ପମାନା ହୁଅନ୍ତେ, ଆପଣା ହାତରେ ଥିଲା ଦୀପରୁ ତାତଲା ତେଲ ଠୋପାଏ କ୍ୟୁପିଡ଼ର ଦେହରେ ପଡ଼ିଲା । ତତ୍‌କ୍ଷଣେ ସେ ଚେତି ଉଠି ଶଯ୍ୟାବିଗତ ହୋଇ ଅତି କୋପ-ଭରେ ଭାର୍ଯ୍ୟାକୁ ଦୂଷଣ କରି ତୋ ମୁଖ ଆଉ ଦେଖିବି ନାହିଁ ବୋଲି ନିଜ ପକ୍ଷଦ୍ୱୟ ବିସ୍ତାରି ଉଡ଼ିଗଲା ।

ପରେ ସୈକି ନିଜ ମନ୍ଦାଚରଣକୁ ନିନ୍ଦି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଧବାନ୍ୱେଷଣୋ-ଦ୍ଦେଶରେ ନାନା ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରି ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଳେଶ ଲଭିଲା । ତାହାର କଷ୍ଟ ଦେଖି ଭୂଦେବୀ ଶିରସ (Ceres) ତାହାଠାରେ କରୁଣା କରି କହିଲା, 'ତୁ ତାହାର ପୁଅକୁ ପ୍ରତାରଣା କଲୁ ବୋଲି ତୋ ପ୍ରତି ଭିନସ ଦେବୀ କୁପିତା ହୋଇଅଛି । ତା ଦେଉଳକୁ ଯାଇ ତାକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ । ସେ ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ବିହିବ, ତାକୁ ନତମସ୍ତକରେ ଗ୍ରହଣ କରେ ।'

ସୈକି ସେହିପରି ଆଚରିଲା । ଭିନସ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ଧାନକୋଠି ଦେଖାଇ ତହିଁ ଥିଲା ବିବିଧ ଧାନ୍ୟ ବାଛି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଗଦା କରିବାକୁ ଆଦେଶିଲା । ସୈକି କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ା ହୋଇଥାନ୍ତେ, କ୍ୟୁପିଡ଼ ପ୍ରେରଣରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ିମାନେ ଆସି ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବା କଲେ । ପରେ ଭିନସ ତାକୁ ପାତାଳପୁରରେ ଥିଲା ଶୃଙ୍ଗାରଭରିତ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପେଟିକା ଆଣିବାକୁ ଆଦେଶିଲା । ସୈକି ନାନାବିଧ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରି ପାତାଳ ପୁରକୁ ଯାଇ ସେ ପେଟିକାକୁ ସମ୍ଭାଳିଲା, କିନ୍ତୁ ସେ ପେଟିକାରେ ଥିଲା ପଦାର୍ଥକୁ ଦେଖିବା ଅଭିଳାଷରେ ତାକୁ ମେଲନ୍ତେ, ତହିଁ ଶୃଙ୍ଗାର ରୂପର ବିନିମୟରେ ଥିଲା ମୃତ୍ୟୁଦେବତା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହେଲା । ତାହାର ଦର୍ଶନମାତ୍ରେ ସୈକି ଚେତନା-ହୀନା ହୋଇ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲା ।

କ୍ୟୁପିଡ ଭାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱେଷଣୋଦ୍ଦେଶରେ ନାନା ଦେଶ ପରିଭ୍ରମଣ କରି ତେବେ ସେ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶି ନିଜ ଭାର୍ଯ୍ୟାର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ତତ୍‌କ୍ଷଣେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଇ ନିଜ ପିତା—ଜୁପିଟର (Jupiter, ଗ୍ରୀକର ପ୍ରଧାନ ଦେବତା) କୁ ସୈକିର ପ୍ରାଣଦାନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା । ପରେ ସେ

ପିତୃଦତ୍ତ ପୀୟୂଷକୁ ପାନ କରି ଭାର୍ଯ୍ୟାକୁ ଜୀଆଁଇଲା । ପୀୟୂଷ ପାନବସ୍ତୁ ସୈନିକ ଦେବତା ହୋଇ କ୍ୟୁପିଡ଼ ସହିତରେ ବାସ କଲା । ସେ ହିଁ ଗ୍ରୀକଦେଶର ରତି ମଦନ ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ରାଜାଶ୍ରୟବିଧାନ

ଭାରତଖଣ୍ଡରେ ମଗଧଦେଶ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସେ ଦେଶରେ ପୂର୍ବେ ଉଦୟାର୍କ ନାମକ ନରପତି ପ୍ରଜାପାଳନ କରୁଥିଲେ । ସେ ସାଧୁପ୍ରକୃତିକ ହୋଇଥିଲେହେଁ ତାଙ୍କର ଲୋକଜ୍ଞାନ ନ୍ୟୂନ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଦେଶସ୍ଥିତ ଭୈରବ ଶାସ୍ତ୍ରୀନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଲୋକଜ୍ଞ ନୁହନ୍ତି । ସେ ପଣ୍ଡିତ ରାଜସଭା ପ୍ରବେଶ ଲଭି, କ୍ରମେ କ୍ରମେ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହେଲେ । ପ୍ରତ୍ୟହ ରାଜା ଶୟ୍ୟାନ୍ତପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସଙ୍ଗ ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସହିତରେ ଆଳାପ ନ କଲା ସମୟ ଦୁଃସମୟ ରୂପରେ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା । ଏପରି ରାଜାଦର ଲଭ୍ୟ ହେଲା ହେତୁରୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତି କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ସେ ପଣ୍ଡିତ ଖାତର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ନୃପସମ୍ମାନ ଅତ୍ୟଧିକରେ ଲଭିଥିଲା କାରଣରୁ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାପୁଡ଼ା ପ୍ରତି ମନ୍ତ୍ରୀଠାରୁ ପଦାତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅସୂୟାଲତା ଅଙ୍କୁରି କ୍ରମରେ ସୁମଫଳ ଧାରଣ କଲା । ଅତଏବ ସେ ସମସ୍ତେ ଏକମାନସ ହୋଇ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ନୃପ ନିକଟରୁ ଦୂର କରିବାକୁ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କଲେ । ତତ୍ପର ଦିନ ସେ ପଣ୍ଡିତ ରାଜଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତେ ଯାଆନ୍ତେ ଦ୍ୱାରୀ ତାଙ୍କୁ ନବର ଭିତରକୁ ନ ଛାଡ଼ି ସିଂହଦ୍ୱାରରୁ ତଡ଼ି ଦେଲା । ସେ ବିଚାରି କଅଣ କରି ପାରିବେ ? ଆପଣା ମୁଣ୍ଡକୁ ଆଉଁସି ଆଉଁସି ନିଜ ମନ୍ଦିରକୁ ଗଲେ । ତଦବଧି ସେ ନୃପଦର୍ଶନରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ । କିପରି ହେଉ ସେ ନୃପସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ପାରିଲେ, ପୂର୍ବ ସମ୍ମାନ ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ବୋଲି ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ଅତଏବ ନୃପଦର୍ଶନ ଲାଭ ପାଇଁ ସେ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥାନ୍ତି ।

"ଭୈରବ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଅଦ୍ୟ ନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ?" ବୋଲି ରାଜା ପ୍ରଶ୍ନ କରି, ତତ୍ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ରୂପେ ଅବଗତ ହେଲେ ଯେ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଜ୍ୱରରେ ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ରାଜବୈଦ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚିକିତ୍ସିତ ହେଉଅଛନ୍ତି । କେତେକ ଦିନ ପରେ "ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ରୋଗ ଗୁରୁତର ହେଲା" ବୋଲି ଏବଂ ଆଉ କେତେକ ଦିନ ପରେ "ଶାସ୍ତ୍ରୀ ପଞ୍ଚତ୍ୱକୁ ପାଇଲେ" ବୋଲି ରାଜା ଅବଗତ ହୋଇ ବିଷାଦାକ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ ।

ଆଉ କେତେ କାଳ ପରେ ଦଶହରାର ଆଗମନ । ବିଜୟାଦଶମୀ ରାତିରେ ରାଜା ପଟ୍ଟବାରଣାରୋହଣ କରି ବଡ଼ ପଟୁଆର ସହିତରେ ନଗରରୁ ନିର୍ଗମିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ପଥପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ତେନ୍ତୁଳି ଗଛ ଚଢ଼ି ତାର ଡ଼ାଳ ଉପରେ ବସିଥିଲେ । ପଟ୍ଟଗଜ ସେ ଗଛର ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତେ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ବୋଲିଲେ ଯେ "ହେ ମହାରାଜ, ତୁମ୍ଭଙ୍କ ପରିଚାରକେ ଛନ୍ଦ କରାଇ ମୋତେ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରୁ ଦୂର କରିଅଛନ୍ତି ।" ଏତେ ଶୁଣି ରାଜା ହାତୀକି ସେଠାରେ ଠିଆ କରାଇବା ପାଇଁ ମାହୁନ୍ତକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ସେହିକ୍ଷଣି ମନ୍ତ୍ରୀ ନୃପ ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ ଯେ "ମହାରାଜ, ଭୈରବଶାସ୍ତ୍ରୀ ମରି ବ୍ରହ୍ମରାକ୍ଷସ ହୋଇ ଏ ଗଛକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ରହିଅଛି । ଅତଏବ ଅତିଶୀଘ୍ର ଏ ସ୍ଥାନକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା ବିଧେୟ ।"

ରାଜା ମନ୍ତ୍ରି ବଚନ ପ୍ରତେ କରି ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଗୁହାରି ନ ଶୁଣି ସେଠାରୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ତତ୍ପର ଦିନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସେ ଦେଶରୁ ଘଉଡ଼ାଇ ଦେଲେ । ଶାସ୍ତ୍ରୀ ପାର୍ଷଦଙ୍କୁ ଅବମାନନା କଲା ଫଳ ଭୁଞ୍ଜିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଏହି କାହାଣୀକୁ ଶୁଣିଲା ଜନୈକ କବି ଅଧଃ କଥିତ ଶ୍ଳୋକକୁ ରଚିଲେ :—

ଚନ୍ଦ୍ରଃ ସେବ୍ୟୋ ନୃପଃ ସେବ୍ୟୋ ନ ସେବ୍ୟଃ କେବଳଂ ନୃପଃ ।
ପୁରଚନ୍ଦ୍ରାବମାନେନ ଭୈରବୋ ଭୂତତାଂ ଗତଃ ॥

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଆର୍ଯ୍ୟବିବାହାତଙ୍କ

ନବ୍ୟସଭ୍ୟ—କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ପାତି ପୂର୍ବ ଦିଗରୁ ଏବଂ ସନାତନ ଧର୍ମୀ—ବାସୁଦେବ ନନ୍ଦ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରୁ ପ୍ରବେଶ କଲେ ।

କିଶୋର ।—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ବାସୁଦେବ ନନ୍ଦ ପୂର୍ବାଗ୍ରହପରାୟଣ, ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୁତସ୍ମୃତଙ୍କ । କିନ୍ତୁ ଅଙ୍ଗ୍ଳବିଦ୍ୟାବିହୀନ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଲୋକଜ୍ଞାନ-ଶୂନ୍ୟ । ଆର୍ଯ୍ୟସଙ୍ଘର ଉପକାରକ—ଶାରଦା ଆଇନ୍‌କୁ ଏ ନିନ୍ଦା କରେ । ଅତଏବ ଅଦ୍ୟ ଏହା ସଙ୍ଗେ ସେ ଆଇନ୍ ସମ୍ବନ୍ଧ ଟିକିକର ଆଳାପ ଆନନ୍ଦ ଲଭିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) କିହେ—ନନ୍ଦେ ! ଆପଣ ବ୍ୟଗ୍ରଚିତ୍ତରେ ଥିବା ପରି ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଛନ୍ତି ।

ବାସୁ ।—କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ପାତ୍ର ମହାଶୟ କି ? ବାବୁ । କଅଣ କରିବି ? ସମ୍ପ୍ରତି ସେପରି ହୋଇଛି । ମୋଝିଅର ବିଭା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ । ତାହା ମୋତେ ହାରକତ କରୁଛି ।

କିଶୋର ।—ଆପଣଙ୍କ ଝିଅର ବୟସ କେତେ ?

ବାସୁ ।—ଦଶମ ବର୍ଷ ।

କିଶୋର ।—କଅଣ ? ଦଶମ ବର୍ଷ ମାନ ! ଅପଣ ଶାରଦା ଆଇ-ନକୁ ଭୁଲିଗଲେ କି ?

ବାସୁ ।—(ମନ୍ଦେ ହସି) ମୁଁ ଭୁଲି ନାହିଁ । ଅମ୍ଭେମାନେ ଭୁଲି-ଲେହେଁ, ଅପଣମାନେ ଭୁଲାଇବେ କି ? ସେତ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ଶଲ୍ୟ, ତାକୁ ଭୁଲି ହେବ କି ?

କିଶୋର ।—ନାଶ୍ୱେଙ୍କ ପରମ ମଙ୍ଗଳକର ଶାସନ ଆପଣମାନଙ୍କ ହୃଦୟଶଲ୍ୟ ହେଲା କପରି ?

ବାସୁ ।—ତାହା ଦ୍ୱାରା ନାରୀଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଲେଶ ମାତ୍ର ହେଲେ ଘଟେ ନାହିଁ ।

କିଶୋର ।—ସେ ଆଇନର ପ୍ରଭାବରୁ ଏଣିକି ଭାରତରେ ବାଳ-ବିଧବା ଦେଖାଯିବେ ନାହିଁ । ତାହା ନାରୀଙ୍କ ମଙ୍ଗଳକର ନୁହେ କି ?

ବାସୁ ।—ବାବୁ ! ଦୃଷ୍ଟିହୀନ ନୟନ ନିମୀଳିତ ହୋଇଥିଲେ କି ? ଉନ୍ମୀଳିତ ହୋଇ ଥିଲେ କି ? ବାଳିକା ପ୍ରାୟଶଃ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବର୍ଷ ବୟସ୍କା ହେବା ଯାଏ ବିଧବା ହୋଇ ଥିଲେ କି ? ବିଧବା ନୋହିଥିଲେ କି ? ତାର ବୈଧବ୍ୟ କଷ୍ଟ ଚଉଦ ବର୍ଷ ବୟସ ପରେ ମାତ୍ର ଜ୍ଞାତ ହୁଏ । ଏଣିକି ବାଳବିଧବାଏ ଦେଖା ନ ଗଲେହେଁ, ଚଉଦ ବର୍ଷ ବୟସର ଏବଂ ତଦୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱର ବିଧବାମାନେତ ଅବଶ୍ୟ ଦେଖା ଯିବେ । ସେ ଆଇନ୍ ଦ୍ୱାରା ନାରୀଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ସାଧିତ ହେବ କିପରି ? ତାହା ଅନାବଶ୍ୟକ, ଅବାଞ୍ଛନୀୟ ଏବଂ ଅଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ବୋଲି ଅଧୁନା ଅନେକ ଯୁକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପାଦନ କରି ପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାହା ତ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେଲାଣି । ତତ୍ସମ୍ବନ୍ଧେ ବଚନ ବ୍ୟୟ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ମାତ୍ର । ଆପଣ ଭଲେ ଭାବନ୍ତୁ—ତାହା ନାରୀ ମଙ୍ଗଳକାରକ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ସନାତନ ଧର୍ମଧ୍ୱଂସକ ଅଟେ ।

କିଶୋର ।—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ଅଙ୍ଗ୍ଲ ପାଠୁଆ ନୋହି ଥିଲେହେଁ, ଏହାର ଯୁକ୍ତି ଠାଣି ଅଟେ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଆପଣ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଶାସନ ଧିକ୍କାର କରିବେ କି ? ତାହାହେଲେ କଷ୍ଟ ଭୋଗିବାକୁ ହେବ !

ବାସୁ ।—(ମନ୍ଦେହସି) ଆମ୍ଭେମାନେ ପୂର୍ବାଗୁରୁ ପରାୟଣ ସିନା ।

୨୭

କିଶୋର ।—(ଅଟ୍ଟହାସକରି) ସେ ଆଇନ୍ ପୂର୍ବାଗୁରୁଙ୍କୁ ଉପେକ୍ଷିବ ନାହିଁ । ସାବଧାନ !

ବାସୁ ।—(ମନ୍ଦେ ହସି) ତାହା ମୁଁ ଭଲେ ଜାଣେଁ । ଆପଣଙ୍କ ପରି ଦେଶୋପକାରୀଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ସର୍ବଦା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ।

କିଶୋର ।—(କୋପରେ) ଦୋଷ, ଆପଣମାନଙ୍କଠାରେ ରହି ଅସ୍ମମାନଙ୍କୁ ନିନ୍ଦିବା ଅନୁଚିତ । ଆପଣ ରାଜଶାସନୋଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରି ବାଳିକା ବିବାହ କରିବା ସମୁଚିତ କି ?

ବାସୁ ।—ସନାତନ ଧର୍ମୀ କେବେହେଁ ଶାସନୋଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରେ ନାହିଁ ।

କିଶୋର ।—ତାହା ହେଲେ,ଆପଣ ଦଶମବର୍ଷୀୟା କନ୍ୟାର ବିଭା କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ କିପରି ? ଶାରଦା ଆଇନରେ କନ୍ୟାର ବୟସ ଅନ୍ୟୂନ ଚଉଦ ବର୍ଷ ବୋଲି ସୁସ୍ପଷ୍ଟରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଅଛି ତ । ତାହା ଆପଣଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତ କି ?

ବାସୁ ।—ଶାରଦା ଆଇନର ନିୟମମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଭଲରୂପେ ଜାଣେଁ । ଶାସନ ଧିକ୍କାର ଅନୁଚିତ ବୋଲିବା ବିଷୟ ମୋର ଅଗୋଚର ନୁହେ । ସେହି କାରଣରୁ ସିନା ମୋ ଝିଅର ବିଭା କରିବାକୁ ମୁଁ ତ୍ୱରିତ ହେଉଅଛି ।

କିଶୋର ।—(ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ) ଆପଣଙ୍କ ଭାଷଣ ଅର୍ଥବିହୀନ ! ସନାତନଧର୍ମୀଙ୍କ ଭାଷଣରେ ପୂର୍ବାପର ସନ୍ଦର୍ଭ ଥାଏ ନାହିଁ । ତାହା ଶୋଚନୀୟ ।

ବାସୁ ।—(ମନ୍ଦେ ହସି) ପୂର୍ବାପର ସନ୍ଦର୍ଭ ଭାବନା ନ କରି ଆପଣ ଭାଷୁଁଛନ୍ତି । ତାହା ନିଶ୍ଚୟରେ ଶୋଚନୀୟ ।

କିଶୋର ।—ଆପଣ "ଶାରଦା ଆଇନର ନିୟମମାନଙ୍କୁ ଭଲରୂପେ ଜାଣେଁ" ବୋଲୁଅଛନ୍ତି; ଏବଂ "ଶାସନ ଧିକ୍କାର ଅନୁଚିତ" କୋ କହୁଅଛନ୍ତି । ମଧ୍ୟ ଦଶମବର୍ଷୀୟା କନ୍ୟାର ବିଭା ପାଇଁ ଯତ୍ନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏ ସବୁ ତ ଅସଙ୍ଗତ । ଅତଏବ ଆପଣଙ୍କୁ ଲୌକିକଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ବୋଲିବାକୁ ହେବ ।

ବାସୁ ।—ଆପଣ ବିଲାତରେ ପାଠ ପଢି ଆସିଥିବାରୁ ଆପଣଙ୍କ ଲୌକିକଜ୍ଞାନ ଅତ୍ୟଧିକ ହୋଇ ଥାଇ ପାରେ ! କିନ୍ତୁ ମାନବର ଆବଶ୍ୟକ ସମଗ୍ର ଜ୍ଞାନ ଲୌକିକଜ୍ଞାନରେ ମାତ୍ର ପରିସମାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଲୌକିକଜ୍ଞାନକୁ

ବିଲି ବୈଦିକ ଜ୍ଞାନ ବିଦ୍ୟମାନ । ତାହା ଲୌକିକଜ୍ଞାନର ଅପ୍ରାପ୍ୟ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନକୁ ଜାତ କରେ । ତାକୁ ଧର୍ମ କିମ୍ବା ମତଜ୍ଞାନ ବୋଲନ୍ତି । ସେ ଜ୍ଞାନଦ୍ୱୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଶାରଦା ଆଇନକୁ ଦେଖି ଯଥାସାଧ୍ୟ ଶାସନାନୁସାରୀ ହେବା ସମୁଚିତ ।

କିଶୋର ।—(ଅଷ୍ଟାର୍ଥରେ) ତାହା କିପରି ?

ବାସୁ ।—ଅମ୍ଭେମାନେ ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଅନୁସରିବା ଶାସନ ଅଦ୍ୟ ଦୁଇଟି । ପ୍ରଥମଟି ତ୍ରିଲୋକଜ୍ଞ ଋଷିଗଣ ଶାସନ । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ନବ୍ୟସଭ୍ୟକୃତ ଶାସନ । ପ୍ରଥମଟିର ନାମ ସ୍ମୃତି । ଦ୍ୱିତୀୟଟିର ନାମ ଶାରଦା ଆଇନ୍ । ପ୍ରଥମଟି ଦୈବ ଶାସନ । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ରାଜଶାସନ । ଅତଏବ ଉକ୍ତ ଶାସନଦ୍ୱୟ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏହି ଯେ ଉକ୍ତ ଶାସନଦ୍ୱୟ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ । ପ୍ରଥମଟି ଶାସଇ ଯେ, ଦଶବର୍ଷରୁ ଅଧିକବୟସ୍କାକୁ ବିଭା କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ; ସେପରି କଲେ, ଯମଦଣ୍ଡ ଲଭ୍ୟ ହେବ । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ଶାସଇ ଯେ ଚଉଦବର୍ଷରୁ ନ୍ୟୁନବୟସ୍କାକୁ ବିଭା କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ; ସେପରି କଲେ, ରାଜଦଣ୍ଡ ଲଭ୍ୟ ହେବ । ଏ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଶାସନ ତିରସ୍କାରୀନିନ୍ଦୁକ ହେବା ମୁହିଁ ଯମଦଣ୍ଡରୁ ଏବଂ ରାଜଦଣ୍ଡରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଦଶମବର୍ଷୀୟା କନ୍ୟାର ବିଭା କରିବାକୁ ବ୍ୟଗ୍ର ହେଉଅଛି । ଏବେ ଆପଣ ଭଲେ ଜାଣିଲେ ତ ?

କିଶୋର ।—(ଅଷ୍ଟାର୍ଥରେ) ଆପଣଙ୍କ ଭାଷଣ ଅୟୋମୟସଦୃଶ ! କାରଣ;—ଆପଣ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିବାହ ବଳେଁ ଯମଦଣ୍ଡରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ରାଜଦଣ୍ଡରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବେ କିପରି ?

ବାସୁ ।—ଦଶବର୍ଷ ବୟସ୍କାର ବିଭା କରିବା ସବଂଶ ରାଜଶାସନ ବିରୁଦ୍ଧ ନୁହେ । ସେ ଶାସନାନୁସାରେ ଚଉଦ ବର୍ଷରୁ ନ୍ୟୁନବୟସ୍କାର ବିଭା ବ୍ରିଟିଶ ଭାରତରେ ମାନ କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାନ କରିବାକୁ ହେବ । ଆପଣ ଶାରଦା ଆଇନକୁ ଭଲେ ପଢି ନାହାନ୍ତି ।

କିଶୋର ।—(ବ୍ୟଗ୍ରରେ) ଆପଣ ତିଅଙ୍କ ବିଭା ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ କରିବେ କି ?

ବାସୁ ।—ଆଉ କଅଣ କରିବ ? ସନାତନ ପ୍ରଥା ରକ୍ଷଣ ନିମିତ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ମାତ୍ର ଶରଣ । ପରସ୍ପରବିରୁଦ୍ଧ ଶାସନବ୍ୟସ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ପୀଡ଼ା ପାଉଥିବା ସନାତନ ଧର୍ମୀମାନେ ଆଧୁନିକ ପରିଷଦ୍ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅତି ଦୀନ ଭାବରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କ ନିବେଦନ ଅରଣ୍ୟ ରୋଦନରେ ପରିଣତ ହେଲା । ବରଂ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଦଣ୍ଡଯୁକ୍ତ ଶାସନ ପ୍ରୟୋଗ କରାଗଲା । ସେମାନେ କନ୍ୟାଙ୍କ ବିଭା ଭାବନା କରିବାମାତ୍ରେ ଏକ ଦିଗରେ ଯମଦୂତେ, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ରାଜଦୂତେ ଡରାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭିଲେ । ଶାସନବଦ୍ଧ ସନାତନଧର୍ମୀମାନେ ଗତିବିହୀନ ହୋଇ ଦୀନବାନ୍ଧବ ମାଧବଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେ, ସେମାନଙ୍କ ଅନ୍ତରାତ୍ମା କହିଲା ଯେ, "ଅନ୍ୟନ ଶରଣଂ ବ୍ରଜ" । ଅତଏବ ଅନ୍ତରାତ୍ମାଦେଶାନୁସାରେ ମୋ ଝିଅର ବିଭା ଫ୍ରାନ୍ସ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଳିତ ଚନ୍ଦନ ନଗରରେ କରିବି । ସେଠାରେ ବିଭା କରି ପ୍ରୋକ୍ତ ଦଣ୍ଡ ବ୍ୟସ୍ଥରୁ ବର୍ଜିତ ହେବି ।

କିଶୋର ।—(ବିମୁଖ ହୋଇ, ସ୍ୱଗତ) ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବାଟଟିଏ ଫିଟିଛି ତ ! (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଆପଣ ଲୋକମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟକୁ କୂପହସ୍ତାଶ୍ରୟରେ ପଣ୍ଡ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉ'ଛନ୍ତି । ଆଚ୍ଛା—ଅଦ୍ୟ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏବଂ ଆପଣ ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଅତଏବ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଶାରଦା ଆଇନର ଲାଭାଲାଭ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ।

ବାସୁ । ମୁଁ ସର୍ବଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

(ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ।

ଭଣ୍ଡଧର୍ମୀ

ଭାରତରେ ଶ୍ରୀଶପୁର ନାମକ ପତ୍ତନ ବିଦ୍ୟମାନ । ତହିଁ କେତୋଟି ଅଦାଲତ, କେତୋଟି ବିଦ୍ୟାଳୟ, ଚିକିତ୍ସାଳୟ; କାରାଗାର, ପୁରନ୍ଦର, ଟେନିସ୍ କୋର୍ଟ, ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ କାଫି ହୋଟେଲ, କେତୋଟି ଅନ୍ନବିକ୍ରୟାଳୟ, ରିଫ୍ରେସ୍‌ମେଣ୍ଟ ରୁମ୍ ଏବଂ ନାନାବିଧ ପଣ୍ୟ ଥିବାରୁ, ମୋଟର କାର୍, ମୋଟର ବସ୍, ମୋଟର ବାଇସିକଲ୍, ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି, ବଳଦଗାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ଯାନ ବାହନମାନଙ୍କ ଘର୍ଘରଶବ୍ଦ ସର୍ବଦା ଶ୍ରୁତ ହେଉଥିବାରୁ, ଧୂଳିଜାଳ ଉଦରେକୁ ଉଡ଼ି ପଥିକଙ୍କୁ ଅନ୍ଧପ୍ରାୟ କରୁଥିବାରୁ, ମଶକମକ୍ଷିକାଦି ପ୍ରଭାବ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଏବଂ ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗନିଚୟ ନିରନ୍ତର ନିବାସ କରୁଥିବାରୁ ତାହା ସର୍ବବିଧରେ ଆଧୁନିକ ପତ୍ତନମାନଙ୍କ ସମକକ୍ଷ ।

ତାହାର ଅନତିଦୂରରେ ଅନନ୍ତପୁର ନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ । ତହିଁ ଜଗନ୍ମୋହନ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ ବାସ କରନ୍ତି । ସେ ନାତିଦୀର୍ଘ, ନାତିହ୍ରସ୍ୱ ଏବଂ ସବଳ, ଦୃଢ଼କାୟ । ତାଙ୍କ ବୟସ ପଞ୍ଚାଶକୁ ବଳି ଥିଲେହେଁ, ସେ ଚାଳିଶ ବରଷିଆ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ । ବର୍ଣ୍ଣ ସାବର୍ଣ୍ଣ । ସେ ପଣ୍ଡିତ ନୋହି ଥିଲେହେଁ ପଣ୍ଡିତମ୍ମନ୍ୟ । ତାହାଙ୍କ ସନ୍ତାନ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ମିଶି ପାଞ୍ଚୋଟି । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଦୁହିତା ବିଧବା । ତାହାଠାରେ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କର ଅନୁରାଗ ବେଶୀ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ । ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୋସ୍ୱାମୀ ମତାବଲମ୍ବୀ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ତିନିପଟ ପଇତା, କଣ୍ଠରେ ତିନି ସୋର ତୁଳସୀ କଣ୍ଠି, ଅଙ୍ଗରେ ଛାପ ଚିହ୍ନ ସହିତ ଦ୍ୱାଦଶୋର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ପୁଣ୍ଡ୍ର ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତରେ ଝୁଲି ବିଦ୍ୟମାନ । ତାଙ୍କର ପୈତୃକ ଧନ କିଛି ଥିଲା । ସେ ସେ ଧନକୁ ସେ ଶାସନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ବେଶୀ ସୁଧରେ ଋଣ ଦେଇ କ୍ରମ କ୍ରମରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସର୍ବବିଧ ଚରର ସମ୍ପତ୍ତି ନିଜେ ଦଖଲ କରି ସେ ଶାସନର ଏକାଧିପତି ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ କରି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଭାଗବତରୁ ଗୋଟିଏ ଅଧ୍ୟାୟ ପାରାୟଣ ନ କଲେ ଭୋଜନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଘରର ସମସ୍ତେ "ମାସୋପବାସୀ" । ତଥାପି ଏକାଦଶୀରେ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣା-

ଷ୍ଟମୀରେ, ରାଧାଷ୍ଟମୀରେ, ବାମନଜନମ ଦିନରେ, ଚୈତନ୍ୟ ଜନ୍ମ ଦିନରେ, ଶ୍ରୀରାମନବମୀରେ ଏବଂ ନୃସିଂହ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀରେ ତାଙ୍କ ଘରେ ଚୁଲ୍ଲୀ ଅଦୌ ଜଳେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଘରେ ବାଲବୃଦ୍ଧାତୁରମାନେ ମାତ୍ର କିଛି ଜଳଖିଆ କରନ୍ତି । ସେହିଦିନମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ ମହାଶୟ ସାୟଂସମୟରେ ମୋଟରକାର୍ ଚଢ଼ିଯାଇ ରିଫ୍ରେସ୍‌ମେଣ୍ଟ୍ ରୁମ୍‌ରେ ଘଣ୍ଟାଏ ବସିଆସିବା ବନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାହାଙ୍କ ଆଶୟ ଏହି ଯେ, ଏ ଜନ୍ମରେ ଯେ ଯାହାକୁ କିଛି ଦିଏ, ପର ଜନ୍ମରେ ସେ ତାହାଠାରୁ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ଅତଏବ ସେ କାହାକୁ କିଛିହିଁ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ରଇତଙ୍କ ରକ୍ତଶୋଷଣ କରିବାରେ ଅକୁଣ୍ଠିତ । ତାଙ୍କ ହୃଦୟଦେଶେ ଜୀବରେ ଦୟା ଏବଂ ହରିନାମରେ ବିଶ୍ୱାସ ଲେଶମାତ୍ର ହେଲେ—ନ ଥିଲେହେଁ ବାହ୍ୟକୁ ସସ୍ମିତ ବଦନରେ ମୃଦୁ ମଧୁର ଭାଷଣ କରି ବାରଂବାର "ରାଧେ ଶ୍ୟାମ—ରାଧେ ଶ୍ୟାମ" ବୋଲୁଥାଆନ୍ତି । ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟରେ ସନାତନ ଧର୍ମ୍ମ ନାମ ରଟନ କରୁଥିବାରୁ ସେ "ଖାଣ୍ଟି ସନାତନଧର୍ମୀ" ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଧନୀ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ମାନ୍ୟ କରନ୍ତି । "ସର୍ବେ ଗୁଣାଃ କାଞ୍ଚନମାଶ୍ରୟନ୍ତି" । ନବ୍ୟସଭ୍ୟ ସମ୍ମିଳନୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଭାସମ୍ମିଳନୀ ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାୟଶଃ ସେହି ହୁଅନ୍ତି ସଭାଧ୍ୟକ୍ଷ । ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କ ପରି ଭଣ୍ଡଧର୍ମୀ ଏ ଦେଶରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ବିଦ୍ୟମାନ । ସେମାନଙ୍କ ବାହ୍ୟାଡ଼ମ୍ବରକୁ ମାତ୍ର ଦେଖି ଲୋକେ ଭ୍ରମି ସେମାନଙ୍କୁ ଅଗ୍ରାସନ ଦିଅନ୍ତି । ଭଣ୍ଡଧର୍ମୀମାନେ ଘୃଣିତ ଏବଂ ସଦ୍ଧର୍ମୀମାନେ ପୂଜିତ ହେବାଯାଏ ଦେଶର ଉନ୍ନତି ଅସମ୍ଭବ । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମ୍ମା

ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣ, ୨୪।୪।୩୬

ବୁଦ୍ଧ ଚରିତ ନାଟକ

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ନାଟକର ପାତ୍ରାବଳୀ

● ପୁରୁଷ ●

ଗୌତମ-ବୁଦ୍ଧ—	କପିଳବସ୍ତୁ ନଗର ଯୁବରାଜ—କଥାନାୟକ
ଭୀମ, ସୋମ—	ଯୁବରାଜଙ୍କ ସେବକଦ୍ୱୟ
ଛନ୍ନ—	ଯୁବରାଜଙ୍କ ସାରଥି
ରାହୁଲ —	ଯୁବରାଜଙ୍କ ଶିଶୁ ପୁତ୍ର
ଆନନ୍ଦ ମିଶ୍ର— ଗୋପାଳ ଗୌଡ଼— ନିଶାକର, ଦିବାକର— ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ ଶର୍ମା— ବୀରବର ବର୍ମା— ଧନଦ ଗୁପ୍ତ— ସାଧୁଚରଣ ଦାସ— ଅନ୍ୟ କେତେ ଜଣ ।	କପିଳବସ୍ତୁ ନଗରନିବାସୀ
ସୂତ୍ରଧାର—	ନାଟ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ
ମାରିଷ	ନଟ

● ସ୍ତ୍ରୀ ●

ଯଶୋଧାରା—	କପିଳବାସ୍ତୁ ନଗର ଯୁବରାଜ୍ଞୀ—କଥା ନାୟିକା
ଚେଟୀ—	ଯୁବରାଜ୍ଞୀଙ୍କ ଦାସୀ
ସୁଜାତା ଗୌଡୁଣୀ—	ଗୟା ସମୀପସ୍ଥିତ ପଲ୍ଲୀବାସିନୀ

ବୁଦ୍ଧ ଚରିତ

—ନାନ୍ଦୀ—

ଶ୍ଳୋକ— ଶ୍ରିତଜନପରିପାଳଂ ସାମଗାନାତିଲୋଲଂ
କଳିତସୁଗୁଣବାରଂ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନପୂରଂ ।
ଭବଜଳନିଧିସେତୁଂ ବିଶ୍ୱକଲ୍ୟାଣହେତୁଃ
ମୁନିହୃଦୟଚରନ୍ତଂ ନୌମି ସର୍ବେଶ୍ୱରଂ ତଂ ।

ଶ୍ଳୋକ— ଯସ୍ୟ ଜ୍ଞାନମସୀମଞ୍ଚ କାରୁଣ୍ୟଂ ସାଗରୋପମଂ,
ଗୁଣୈଃ କଲ୍ୟାଣସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣୋ ମଙ୍ଗଳଂ ସଦଦାତୁ ବଃ ।

(ନାନ୍ଦ୍ୟନ୍ତରେ)

ସୂତ୍ରଧାର—(ଯବନିକାକୁ ଚାହିଁ) ମାରିଷ, ଅବସର ଥିଲେ ଥରେ ଏଠାକୁ ଆସ ।

ମାରିଷ—(ପ୍ରବେଶ) ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଆଦେଶ କଅଣ ?

ସୂତ୍ର—ଦେଖୁ ନାହିଁ ଏ ବିଜ୍ଞ ସଭାମଣ୍ଡଳୀକୁ ? ଗୋଟିଏ ନୂତନ ନାଟକ ଅଭିନୟ କରି ଏହାର ରଞ୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ ?

ମାରି—କେଉଁ କବି ବିରଚିତ, କେଉଁ ନାଟକ ଅଦ୍ୟ ଅଭିନୀତ ହେବ ?

ସୂତ୍ର— ଭାରଦ୍ୱାଜ-ଗୋତ୍ର ପବିତ୍ର ଚରିତ୍ର
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ସୁତ
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମ ଧରାଧବ-
ରଚିତ ବୁଦ୍ଧ ଚରିତ ।

ମାରି—କଅଣ ! ତାହା ସମ୍ଭବ ? ବୁଦ୍ଧଚରିତ ତ ଶାନ୍ତରସପ୍ରଧାନ, ବୁଦ୍ଧିକବି ଆପଣାର ଅବସ୍ଥାନୁସାରେ ସେ ଚରିତକୁ ନିର୍ବାଚନ କରିଅଛେ । ତାହା ଶ୍ରାବ୍ୟକାବ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ସମୀଚୀନ ହୋଇଥାନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟ ହେବା ଅସମୀଚୀନ ଅଲଙ୍କାରିକ ମତ ଏହି କି—

ଶୃଙ୍ଗାର ବା ବୀରରସ ଅଙ୍ଗୀ ନାଟକର,
ଅନ୍ୟ ରସମାନ ଅଙ୍ଗ ତାହାର ନିକର ।

ସୂତ୍ର—ତାହା କବିଙ୍କ ଅବିଦିତ ନୁହେଁ । ତାହାଙ୍କ ଅଭିମତ ଏହିଯେ ଅନେକ ବିଷୟରେ ଆଧୁନିକ ଜନଙ୍କ ମତ ବଦଳି ଯାଇଥିବାରୁ ନାଟକ ରସସମ୍ବନ୍ଧେ ମଧ୍ୟ ତାହା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିବ । ମଧ୍ୟ କେବଳ ମଧୁର ରସାସ୍ୱାଦନ କରୁଥିବା ରସନା ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଅନ୍ୟ ରସ-ଲାଳସୀ ହେବା ପରି ଶୃଙ୍ଗାରବୀରରସପ୍ରଧାନ ନାଟକ ଦର୍ଶକଙ୍କ ମାନସ ଶାନ୍ତରସପ୍ରଧାନ ନାଟକରେ ଇଚ୍ଛୁକ ହୋଇଥିବ ।

ମାରି—ଆର୍ଯ୍ୟ, ମୋ ମନରୁ ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହେଉ ନାହିଁ ।

ସୂତ୍ର—ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ଅଭିନୟ କରିବା ମାତ୍ର, ଗୁଣାଗୁଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରଣଭାର ଗୁଣୀଙ୍କଠାରେ ନ୍ୟସ୍ତ ।

ମାରି—ତେବେ, ମୋତେ ଏବେ କଅଣ କରିବାକୁ ହେବ ?

ସୂତ୍ର—ଗୋଟିଏ ଋତୁକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଗାଇ ଏ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ଆରାଧିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ମାରି—କେଉଁ ଋତୁକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ?

ସୂତ୍ର—ପ୍ରଥମ ଋତୁକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପର ଋତୁକୁ ଆଶ୍ରୟ କରିବା ଅନୁଚିତ ।

ମାରି— —ଗୀତ—

ପୁନ୍ନାଗ ରାଗିଣୀ—ଅଦ୍ଧତାଳ

ଦେଖ ହେମନ୍ତ ସମୟ,
ଅଖଣ୍ଡଳ ଗୃପଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ହିମମୟ । ପଦ ।

ସର ସ୍ୱଚ୍ଛଜଳେ ହଂସକୂଳେ ସୁଶୋଭିତ
ପୁରବ୍ରଜ ଅବିରତେ ହସନ୍ତୀ ସଂଯୁତ । ୧ ।
ନରଚିତ୍ତ ଗୁଚ୍ଛିପଠଧାରଣେ ଆସକ୍ତ
କର ଦେଇ କୃଷ୍ଣକାଳି ଋଣରୁ ବିମୁକ୍ତ । ୨ ।
ଅରବିନ୍ଦମିନ୍ଦି କରେ ମାନସ ସରାଗ ।
ସରସିଜାତ ଶାନ୍ଦବ କରେ ସେ ବିରାଗ । ୩ ।

ସୂତ୍ର—ମାରିଷ,
ସଙ୍ଗୀତରାଗରେ ଅନନ୍ଦସାଗରେ
ଭାସଇ ମୋହର ମନ,
ଏ ଉଦ୍ୟାନବନେ ବିହାରକରଣେ
ଗୌତମଚିତ୍ତ ଯେସନ ।

(ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଏହା ପ୍ରସ୍ତାବନା

ପ୍ରଥମାଙ୍କ

ଦୃଶ୍ୟ—ଉଦ୍ୟାନବନ

(ଗୌତମ ଆସୀନ)

ଗୌତମ—(ସ୍ୱଗତ)

—ଗୀତ—

ଝିଂଝୋଟୀ ରାଗିଣୀ—ଏକତାଳ

ଭଲି ଦିଶେ ଅଦ୍ୟ ଉଦ୍ୟାନ କେଡେ ଶୋଭନ । ପଦ ।
ବହେ ଗୋଲାପ ସେବତୀ ସୁବାସ ପବନ । ଭଲି ।
ଖଗାଳି ମଞ୍ଜୁଳ ସ୍ୱରାଳି କର୍ଣ୍ଣରଞ୍ଜନ
ଲତାସମୂହ ବାତବଶୁଁ କରେ ନର୍ତ୍ତନ । ୧ ।
ମରାଳଦମ୍ପତି ପ୍ରଯୁକ୍ତ ନିର୍ମଳୋଦକ
ସରୋବରେ ବିରାଜ ନେତ୍ରମୋଦକାରକ । ୨ ।

ଏହି ଉଦ୍ୟାନବନ ମନୋହର ହୋଇଥିଲେହେଁ, ପ୍ରିୟାସଙ୍ଗ-ବିହୀନରୁ ଏହା ହୃଦୟଙ୍ଗମ ହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଏଠାକୁ ଆସିବାରେ ବିଳମ୍ବ ଘଟିଲା କାହିଁକି ? (ଏକଦିଗ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି) ଏଇଟି, ସେ ଆସୁଅଛନ୍ତି !

ଯଶୋଧାରା—(ପ୍ରବେଶି) ଜୟ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର !

ଗୌ—ପ୍ରିୟା, ତୁମ୍ଭେ ମୋ କଡରେ ନ ଥିବାରୁ ଏ ଉଦ୍ୟାନ ଅସୁନ୍ଦର ହୋଇଥିଲା । ଏବେ ଏହା ନନ୍ଦନବନ ସମାନ, ଆସ ମୋ କଡରେ ବସ ।

ଯଶୋ—(ବସି) ତାହା ମୋ ପ୍ରତି ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ କୃପାର ପରିଚାୟକ ।

ଗୌ—ତାହା ମୋ କୃପାର ପରିଚାୟକ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭ ଲାବଣ୍ୟର ପରିଚାୟକ ।

ସନ୍ତତ ବିକାଶ ମାର୍ଦ୍ଦବର କୋଶ
ନିଷ୍କଳଙ୍କ ତୁମ୍ଭ ମୁହଁ,
ତା ସମ ନଳିନ ଚିକ୍କଣ ଦର୍ପଣ
ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଲିବୁ କି କହ ?
କୁରଙ୍ଗ ଖଞ୍ଜନେ ନାହିଁ ଧେନ ମନେ
ତୁମ୍ଭ ନେତ୍ରଭଙ୍ଗୀ ତଳେ,
ମଧ୍ୟମର ଡ଼ରୁ କେଶରୀ ଡ଼ମରୁ
ଶିବା ଶିବଙ୍କୁ ଭଜିଲେ ।
ଶ୍ରୀକରଚରଣ ଭୟରୁ ନଳିନ
ଜଳାଶୟ ବନସ୍ଥିତ,
ଶରୀରର ଝଳ ବିଲୋକି ବିଜୁଳି
କ୍ଷଣପ୍ରଭା ହେଲା ସତ ।

ଯଶୋ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ତ କବିରାଜ !

ଗୌ—(ସହାସ୍ୟେ) କଳିଙ୍ଗ ଦେଶର ବୈଦ୍ୟବୃତ୍ତିଜୀବୀଙ୍କ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲୁଥିବା ପରି ବଙ୍ଗଦେଶର ବୈଦ୍ୟବୃତ୍ତିଜୀବୀଙ୍କ କବିରାଜ ବୋଲୁଏ । ମୋତେ ସେ ଜାତିକ କଲ କି ?

ଯଶୋ—ବଙ୍ଗଦେଶରେ "ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ" ପଦ ନିରର୍ଥକ ହୋଇଥିବା ପରି କବିରାଜ ପଦ ମଧ୍ୟ ନିରର୍ଥକ । କବି ବୋଲନ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନୀ ଏବଂ ଗଦ୍ୟପଦ୍ୟ-ରଚୟିତା । ତୁମ୍ଭେ କବିବର ଏବଂ ରାଜା ହୋଇଥିବାରୁ ତୁମ୍ଭଠାରେ କବିରାଜ ପଦ ଉଭୟାର୍ଥରେ ସାର୍ଥକ ।

ଗୌ— ତୁମ୍ଭ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱଦେଶେ ଏବଂ ବିଦେଶେ ବିଖ୍ୟାତ ହୋଇଥିବାରୁ ତୁମ୍ଭ ଯଶୋଧାରା ନାମଟି ସାର୍ଥକ ଅଟେ ।

ଚେଟୀ—(ପ୍ରବେଶି) ଦେବୀ ! ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଲାଳସାରେ ମହାଦେବୀ ବିରାଜମାନା ।

ଗୌ—ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ଯାଇ ଶାଶୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ କର । ପ୍ରିୟା, କେତେକ୍ଷଣ ମୁଁ ଭ୍ରମଣ କରି ପରେ ଯାଇ ମାତୃପାଦାଭିବନ୍ଦନ କରିବି ।

(ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୃଶ୍ୟ—ଉଦ୍ୟାନ

(ଗୌତମ ଗୃହ ଗୃହ ପ୍ରବେଶ

ଗୌ—(ତଳକୁ ଦେଖି, ସ୍ୱଗତ) ଏ କଅଣ ! ହଂସପକ୍ଷୀଟି ଏଠାରେ ପଡ଼ିତ ! (ହଂସକୁ ଟେକି ଧରି ବିଷାଦରେ)

—ଗୀତ—

ନାଟକୁରଞ୍ଜି ରାଗିଣୀ—ରୂପକତାଳ

ଅହା କେଉଁ କ୍ରୂର ଏ କୁକର୍ମ କରିଲା । ପଦ ।
ପାଷାଣ ସମାନ ହୃଅ କମ୍ପା ବହିଲା ? ଅହା !
ଏହା ମୃଦୁଳାଙ୍ଗ ଚଣ୍ଡ କାଣ୍ଡେ ଫୋଡ଼ିଲା
ହଂସର ଅମୂଲ୍ୟ ପ୍ରାଣବାୟୁ ହରିଲା । ୧ ।
ଆପଣା ରସନାସୁଖ ମାତ୍ର ପାଞ୍ଚିଲା
ସବୁଜୀବ ସମ ବୋଲି କି ନ ଜାଣିଲା ? । ୨ ।

ଆହା ! ଅଜ୍ଞବ୍ୟକ୍ତି ରସନାଚାପଲ୍ୟରେ, ବିଳାସବଶରେ କିମ୍ବା ନିଜର ଅନ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନରେ ପ୍ରାଣିପ୍ରାଣହରଣ କରେ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏହି ଯେ, ପରର ଜୀବନ ନିଜର ଜୀବନ ପରି ବୋଲି ଭାବେ ନାହିଁ । ଅହା ! କରୁଣାହୀନ ଜନଠାରୁ ବନର ବ୍ୟାଘ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠତର । ରସନାଲାଳସ-ନର ସକରୁଣ ହେବ କିପରି ? "ମଦ୍ୟପସ୍ୟ କୁତଃ ସତ୍ୟଂ କୁତୋ ମାଂସାଶିନୋ ଦୟା" ଅହୋ !

ଜୀବନ ଜନ୍ତୁର ହରଣ ସୁକର
ଦୁଷ୍କର ଜୀବନଦାନ,
ସ୍ୱାର୍ଥପର ହୋଇ ବିବେକ ହରାଇ
ନର ହରେ ପରପ୍ରାଣ ।
ମଡ଼ାପୋଡ଼ା ସ୍ଥାନ ଅଟେ ତ ଶ୍ମଶାନ
ନିଜ ଗର୍ଭେ ପୋତି ତାକୁ,
ବାଞ୍ଛିବ କି ଧୀର ପେଟ ଆପଣାର
ଶ୍ମଶାନ କରି ଦେବାକୁ ?

(ପଶ୍ଚିମ ଦିଗାକୁ ଦେଖି)

—ଶ୍ଳୋକ—

ନାମସମ୍ବନ୍ଧଚଣ୍ଡାଂଶୁ ହଂସାଙ୍ଗ ଅପଣା କରେ
ଦୁଃଖେ ସ୍ପର୍ଶି ପ୍ରତୀଚ୍ୟବଧି ନୀରସ୍ନାନାର୍ଥରେ ଗଲା ।
ବର୍ଣ୍ଣସମ୍ବନ୍ଧୁ ଭାବିଲା ଦୁଃଖୋଦରେକ ହେତୁରୁ
କାନ୍ତି ଯାନ୍ତେ ଦିଶେ ଦୃଶ୍ୟାଦୃଶ୍ୟାକାରେ ନଭସ୍ଥଳେ ।

ଏବେ ଯାଇ ଏ ପକ୍ଷୀର କଳେବର ଭୂସ୍ଥାପିତ କରାଇ ମାତୃପାଦାଭି-
ବନ୍ଦନ କରିବି ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦ୍ୱିତୀୟାଙ୍କ

ଦୃଶ୍ୟ—ପଥ

[ଭୀମ ଏବଂ ସୋମଙ୍କର ପୂର୍ବାପର ଦିଗରୁ ପ୍ରବେଶ]

ଭୀମ—ସୋମ, ତେଡ଼େ ଗୃଣ୍ଡ ଗୃଲରେ କୋଠାକୁ—?

ସୋମ—ଯୁବରାଜଙ୍କ ଆଦେଶରୁ ସାରଥିକି ଡ଼ାକି ଆଣିବାକୁ ଯାଉଛି, ଭୀମ !

ଭୀମ—ଏଡ଼େ ସଅଳ ସାରଥିର ଲୋଡ଼ା କାହିଁକି ?

ସୋ—ଆଜ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଇଚ୍ଛା କପିଳବସ୍ତୁରେ ଭ୍ରମଣ କରିବାକୁ ।

ଭୀ—ଜାଣି ନାହିଁ କି ମହାରାଜ ଶୁଦ୍ଧୋଦନଙ୍କ ଆଦେଶ—"ଯୁବରାଜ ଏ ଉଦ୍ୟାନ ଏବଂ ଏହାର ପ୍ରାନ୍ତର ଡେଇଁ ଯିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ" ବୋଲି ?

ସୋ—ଭଲେ ଜାଣିଛି । ତେଣୁ ମହାରାଜ ଏବଂ ମହାଦେବୀ ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ଏବଂ ଦେବୀଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ବାରମ୍ବାର ଏଠାକୁ ବିଜେ କରନ୍ତି, ମାତ୍ର ମହାରାଜଙ୍କ ଆଉ ଏକ ଆଦେଶ ଏହି ଯେ, ଯୁବରାଜଙ୍କ ଆଦେଶ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳୁଥିବାକୁ ହେବ ।

ସ୍ତ୍ରୀ—ମୋ ଭାବନା—ଯୁବରାଜଙ୍କ କପିଳବସ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟାଗମ ଅନୁଚିତ । ତଦ୍ୱ୍ୟତୀତରେ ବିମାତା ହୋଇଥିଲେହେଁ ମହାଦେବୀ ଖିନ୍ନା ହେବେ । ତାଙ୍କ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଅତୁଲ୍ୟ ଅଟେ ।

ସୋ—ମହାଦେବୀ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଜନନୀ ବୋଲି ମୋ ଭାବନା । ସେ ବିମାତା ଅଟନ୍ତି କି ?

ସ୍ତ୍ରୀ—ସେ ମାତୃଷ୍ୱସା ଏବଂ ବିମାତା ଅଟନ୍ତି । ଯୁବରାଜଙ୍କ ଅତି ଶୈଶବାବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ଜନନୀ ଏବଂ ମହାରାଜଙ୍କ ପ୍ରଥମ ପତ୍ନୀ ମାୟାଦେବୀ ପରଲୋକ ଗମନ କରନ୍ତେ ତାଙ୍କ କନିଷ୍ଠା ଭଗ୍ନୀ ଏବଂ ସପତ୍ନୀ ମହାପ୍ରଜାବତୀ ଗୌତମୀ ନାମଦ୍ୱୟଯୁକ୍ତା ମହାଦେବୀ ଆତ୍ମଜ ପରି ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ଲାଳନ ପାଳନ କରନ୍ତି ।

ସୋ—ମହାଦେବୀ ଖିନ୍ନା ହେବେ କାହିଁକି ?

ସ୍ତ୍ରୀ—ଜାଣି ନାହୁଁ ? ଯୁବରାଜଙ୍କ ଜନ୍ମ ସମୟରେ ଗଣକ କହିଲେ କି, ଯୁବରାଜ ଚତୁର୍ବିଧ ଅପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥ ଦେଖିଲେ ବିରାଗୀ ହେବେ । ତେଣୁ ପତ୍ତନରେ ଅପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥ ଦର୍ଶିତ ହେବ ବୋଲି ଏ ଉଦ୍ୟାନବନର ଗଠନ, ଏ ବିଚିତ୍ର ଉପବନର ନିର୍ମାଣ, ଅତ୍ୟନ୍ତ-ସୁନ୍ଦରୀ-ରାଜକୁମାରୀ ସମ୍ପାଦନ, ଯୌବନାରମ୍ଭରେ ପାଣିପୀଡ଼ନ, ସେବାକରଣରେ ଯୁବାଜନ ନିୟୋଜନ, ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି ପୂର୍ବୋପାୟମାନ ।

ସୋ—ପତ୍ତନରେ ପଦାର୍ପଣ କରିବା ମାତ୍ରେ ଅପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥଟିଏ ଦିଶିବ କି ?

ସ୍ତ୍ରୀ—ଦିଶିବ ନାହିଁ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରି ହେବ କି ? ତାହା ଦୈବ-ସଂଘଟନ । ମାତ୍ର ଘଟନା ଘଟିବା ପୂର୍ବରୁ ସତର୍କ ହେବା ସମୀଚୀନ ।

ସୋ—ତେବେ କଅଣ କରିବି ?

ସ୍ତ୍ରୀ—ଆଦେଶ ପାଳନ ଛଡ଼ା ଆଉ କରିବୁ କଅଣ ? ଶୁଭାଶୁଭଫଳ ଦୈବାଧୀନ । ତୁ ଯାଇ ତୋ କାର୍ଯ୍ୟ କର । ମୁଁ ରାଜପ୍ରାସାଦକୁ ଯାଇ ମୋ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରତ ହେବି ।

(ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୃଶ୍ୟ-କୋଠରୀ

(ଗୌତମ ଆସୀନ ଏବଂ ସାରଥି ଦଣ୍ଡାୟମାନ)

ଗୌ—ଛନ୍ନ, ପଂରଦ୍ୱାର ଗୋଟିଏ, କାଲି ଗୋଟିଏ ଏବଂ ଆଜି ଗୋଟିଏ ଏପରି ତିନୋଟି ବିଭତ୍ସ ପଦାର୍ଥ ଆମ୍ଭ ନୟନଗୋଚର । ମୁଁ ବୁଝି ନ ପାରି ତୋତେ ପଚାରିଲି, "କିଛି ନାହିଁ—କିଛି ନାହିଁ" ବୋଲି ମାତ୍ର ତୁ ଭଣ୍ଡିଲୁ । କିନ୍ତୁ ବିବରଣ କରି କହିଲୁ ନାହିଁ । ମୋ ଅନୁରୋଧ—ସେ ତିନୋଟିର ବିବରଣ ଏବେ ଅବଶ୍ୟ କହ !

ଛ—ଯୁବରାଜ ! ବଡ଼ଲୋକଙ୍କର କେତୋଟି ପଦାର୍ଥ ନ ଜାଣିବା ସମୁଚିତ ।

ଗୌ—ସେ ତିନୋଟି ତ ମୋ ଆଖିରେ ଲାଗି ରହିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ନ ଜାଣି ରହି ପାରିବି କିପରି ?

ଛ—ଆମ୍ଭଙ୍କ ଚିତ୍ତ ପ୍ରଶସ୍ତ ବିଷୟରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ସେ କୁତ୍ସିତ ପଦାର୍ଥ-ତ୍ରୟ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଯିବ ।

ଗୌ—ନା, ନା, ସେପରି କଦାପି ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ପଂରଦ୍ୱାର ଯାହା ବାଟରେ ଦେଖାଗଲା, ତାହା ଗୋଟିଏ କିମାକାର । ସେ ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ଦୁଇ ଗୋଡ଼ରେ, ମୃଗ ହୋଇଥିଲେ ଚାରି ଗୋଡ଼ରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାନ୍ତା, ମାତ୍ର ତିନି ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ! ତାର ତିନିଆ ଗୋଡ ବାଡ଼ିଟିଏ ! ମୁଣ୍ଡ ଏବଂ ଦେହ ଝୋଟରେ ଭର୍ତ୍ତି । ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ କାୟ ସରଳ କିମ୍ବା ଭୂଲଗ୍ନ ନୁହେଁ, ନମ୍ର ମାତ୍ର । ସେ କିଏ ?

ଛ—ସେ ବୃଦ୍ଧ ମନୁଷ୍ୟ ।

ଗୌ—ବୃଦ୍ଧ ମନୁଷ୍ୟ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଜୀବ ଅଛି କି ?

ଛ—ସେପରି ପୃଥକରେ ଜୀବଟିଏ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟର ଏକଆ ଅବସ୍ଥା ବାଲ୍ୟ, ଦୁଇଆ ଅବସ୍ଥା ଯୌବନ, ତିନିଆ ଅବସ୍ଥା ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ । ସେ ମନୁଷ୍ୟ ଏବେ ତିନିଆ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛି ।

ଗୌ—କ'ଣ—କ'ଣ ? ସେ ଏବେ ତିନିଆ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛି କି ? ତୁହି ମଧ୍ୟ ତିନିଆ ଅବସ୍ଥା ଲଭି ତାହାର ପରି ହେବୁ କି ?

ଛ—ଅବଶ୍ୟ ।

ଗୌ—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେପରି ହେବି କି ? ଅସ୍ମମାନଙ୍କ ଏ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ସୁଦୃଢ଼ ଦେହ ସେପରି ହେବ କି ?

ଛ—ସ୍ୱଭାବ ତ ।

ଗୌ—ଅହା ! ତାହା ମନୁଷ୍ୟର କେଡ଼େ ଗର୍ହିତାବସ୍ଥା ! ଅଚ୍ଛା—କାଲି ସେ ବଟଗଛ ମୂଳେ ପଡ଼ିଥିଲା ବ୍ୟକ୍ତି ମନୁଷ୍ୟ ଅଟେ, ମାତ୍ର ତାର ଦେହ ଅସ୍ମ ଦେହପରି ନୁହେ, ସେ ଅତିଶୀର୍ଣ୍ଣ, ତାର ହାଡ଼ମାନ ଫୁଟି ଦିଶନ୍ତି, ସେ ନିତାନ୍ତ ବଳହୀନ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ । ସେ ସେପରି ଅଛି କାହିଁକି ?

ଛ—ସେ ମନୁଷ୍ୟ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ।

ଗୌ—ରୋଗ ବୋଲନ୍ତେ କଅଣ ? ତାହା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଗ୍ରାସେ କି ?

ଛ—ରୋଗ ଗୋଟିଏ ପୀଡ଼ାକରଅବସ୍ଥା, ତାହା କେବଳ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହକୁ ମାତ୍ର ନୁହେ, ସକଳ ଜନ୍ତୁ ଦେହକୁ ଗ୍ରାସି ପାରେ ।

ଗୌ—ତାହା ତୋ ଦେହକୁ ଗ୍ରାସିବ କି ?

ଛ—ସମ୍ଭବପର ।

ଗୌ—ମୋ ଦେହକୁ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାସିବ କି ?

ଛ—"ନାହିଁ" ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ ।

ଗୌ—ଅହା ! ତାହା କେଡ଼େ ଦାରୁଣ ! ଅଚ୍ଛା—ଆଜ ଦେଖାଗଲା ଯେ, ଏକ ଜଣକୁ ଚାରି ଜଣ ବହି ନେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଜଣେ ନିଆଁ ଧରି ଚାଲୁଥିଲା । ପଛରେ କେତେ ଜଣ ବିଷାଦବଦନ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । ବାହକ, ସେ ଦୃଶ୍ୟ କଅଣ ?

ଛ—ତାହା ଶବ କିମ୍ବା ମନୁଷ୍ୟର ଚତୁର୍ଥାବସ୍ଥା, ସେ ଅବସ୍ଥାକୁ ମରଣ ବୋଲନ୍ତି ।'

ଗୌ—ମନୁଷ୍ୟର ମଧ୍ୟ ମରଣ ଅଛି କି ? ନିଆଁ କିମ୍ପା ନିଆଯାଉଥିଲା ?

ଛ—ମନୁଷ୍ୟ ମାତ୍ର ନୁହେ, ସକଳ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ମରଣ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ସେ ମୃତ କଳେବରକୁ ଦହିବା ପାଇଁ ସେ ଦହନ ।

ଗୌ—ସେ ମନୁଷ୍ୟର ଦେହକୁ ଦହିବେ କି ?

ଛ—ନ ଦହିଲେ ମାଂସ ତାହା ପର୍ଯ୍ୟ ନୋହି ରହି ଯାଇବ କି ?

ଗୌ—କି ଭୟାନକ ! ବାହକି, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେ ଗତି ଘଟିବ କି ?

ଛ—ତାହା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ।

ଗୌ—(ସ୍ୱଗତ) କ'ଣ ? ଏ ଜକମକ ଦେହ କ୍ରମରେ ଢିଲ୍ଲା ହୋଇଯିବ ! ପୁଣି ରୋଗବଶ୍ଚୁଁ କଙ୍କାଳ ହେବ ! ସେତିକି ମାତ୍ର ନୁହେ—ଦିନେ ମରଣ ଲଭି ପୋଡ଼ାଯାଇ ଭସ୍ମ ହୋଇଯିବ ! ଛି—ଛି ! ନଶ୍ୱର ଦେହର ପୋଷଣ ନିମନ୍ତେ ମନୁଷ୍ୟର ଛଟପଟ ! ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ବିମୋହିତ ! କି ଭ୍ରମ ! କି ଭ୍ରମ ! ନଶ୍ୱର ଦେହରେ ମୋହ ପାଇବା କେଡ଼େ ଅବିବେକିତା ! ନର ଜରାମୃତ୍ୟୁମରଣ ନ ଘଟିବା ଉପାୟର ଉଦ୍ଭାବନ କରି ପାରିବ ନାହିଁ କି ? (ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ) ଛନ୍ନ, ଏବେ ତୋ ଘରକୁ ଯାଅ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ଯିବି ।

[ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ତୃତୀୟାଙ୍କ

ଦୃଶ୍ୟ—ପଥ

(ଅନନ୍ଦ ମିଶ୍ର ଏବଂ ଗୋପାଳ ଗୌଡ଼ ପୂର୍ବାପର ଦିଗରୁ ପ୍ରବେଶ)

ଗୋପାଳ—ଅନନ୍ଦ ମିଶ୍ର ଗୋସାଇଁ ! ଦଣ୍ଡବତ ।

ଅନନ୍ଦ—ଗୋପାଳ ଗୌଡ଼ କି ହୋ ! ଆୟୁଷ୍ମାନ୍ ଭବ ।

ଗୋପା—ଆଜି ଏଆଡ଼େ କେଉଁଠାକୁ ?

ଅନ—ଉଦ୍ୟାନବନକୁ ଯାଉଛି ।

ଗୋପା—ବନବିହାର ପାଇଁ ବାହାରିଲ ? ତୁମର ତ ଜପ ତପ ଆଉ ପଡ଼ା ଶୁଣା ନାହିଁ, ଆଉ କିସ କରିବ ?

ଅନ—ମୁଁ ବିହାର କରିବାକୁ ବାହାରି ନାହିଁ, ହୋ !

ଗୋପା—ତେବେ ଆଜ୍ କାହିଁକି ଗୋସାଇଁ ?

ଅନ—ଜାଣି ନାହଁ ? ଆଜ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର—ରାହୁଲଙ୍କ ତୃତୀୟ ଜନ୍ମନକ୍ଷତ୍ରୋତ୍ସବ । ମୁଁ ସେଠାକୁ—

ଗୋପା—କାହିଁକି ଯାଉଛ ?

ଅନ—ସେଠାରେ ଭଲ ଭୋଜନ ଏବଂ ଧନ ଦାନ ପାଇବି ।

ଗୋପା—ସେଠାରେ ପାଠୁଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ତ ଥିବେ । ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ତୁମକୁ ଭୋଜନ ପୁଣି ଧନ ଦେବେ କି ?

ଅନ—ଅହୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣପଣର ଗୃହ୍ୟୋକ୍ତି ଲକ୍ଷଣ—ଚିତା, ପଇତା, କେଶ, ବାସ । ସେ ଗୃହ୍ୟୋକ୍ତି ତ ମୋର ଭଲ ଅଛି । ପାଠ ସାଠ କଥା କେ ପଚାରେ ମ ? ତୁ ଚିତା ଲଗାଇ, ପଇତା ପକାଇ, ଲମ୍ବା ଜୁଡ଼ା ବାନ୍ଧି, କଚ୍ଛ ଫେର ନ ଲମ୍ବାଇ ଖଦି ପିନ୍ଧି ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଆସ । ତୁ ମଧ୍ୟ କିଛି ପାଇ ପାରିବୁ ।

ଗୋପା—ନା—ନା, ସେପରି କରିବା ଭଲ ନୁହେ । ଜଣା ନ ପଡ଼ିଲେ ଚଳିଯିବ, ମାତ୍ର ଜଣାପଡ଼ିଲେ ପିଠି ଫାଟିବ ।

ଅନ—ତେବେ, ବେଶ ନ ବଦଳାଇ ଆସ । ଭଲ ଖାଦ୍ୟ ପାଇବୁ, ମାତ୍ର ଧନ ପାଇବୁ ନାହିଁ । ଅନ୍ନଦାନରେ ଜାତି ବିବେଚନା ସେଠାରେ କରାଯାଏ ନାହିଁ ।

ଗୋପା—ତାହା ସତ ହୋଇପାରେ । ଭୋଜରେ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରଚୁର ହୁଏ । ମଧ୍ୟ ଠିକ ସମୟ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କାମଦାମ ନ ଥିବାରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ ଠାକ ବସି ପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର ବସି ରହିଲେ ପାଠକ ଜାତର ରୋଜଗାର ଯିବ ।

ଅନ—ତେବେ ମୁଁ ଯାଏଁ ।

ଗୋପା—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ହାଟକୁ ଯିବି, ଦଣ୍ଡବତ ଗୋସାଇଁ ।

ଅନ—ଦୀର୍ଘାୟୁରସ୍ତୁ !

(ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୃଶ୍ୟ—ପ୍ରାଙ୍ଗଣ

(ଗୌତମ ଟହଲି ଟହଲି ପ୍ରବେଶ)

ଗୌ—(ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ, ସ୍ୱଗତ)

—ଶ୍ଳୋକ—

ତାରେଶ ଷୋଡ଼ଶ କଳା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ
ଭୂମିସତୀସୁତାନୁତାପର ଶାନ୍ତି ପାଇଁ,
ଆକାଶରେ ଉଦିତ ହୋଇ ପରୋପକାର
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କର ବୋଲି କରେ ପ୍ରଚାର ।

ଅହା ! ଏ ଜଗତରେ ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟ ପରୋପକାର କରୁଥିବା ଦେଖି କେଉଁ ବିଜ୍ଞଜନ ତାର ବର୍ଜନ କରିବ ? ଅଜି ରାହୁଲଜନନନ୍ଦନୋପଲକ୍ଷେ ବହୁଜନେ ଭୋଜନେ ତୃପ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାହା ନିଷ୍ଟୟରେ ମହତ୍କାର୍ଯ୍ୟ । ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦୀ, ମୁଁ ମାତ୍ର ନୁହେ । ସେ ଗର୍ହିତ ଦୃଶ୍ୟନିଚୟ ନୟନରେ ନାଚୁଥିଲେ ଆନନ୍ଦ ଜନ୍ମିବ କୋଠୁଁ ? ଆହା, କେତେ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ।

—ଗୀତ—

ଧନ୍ୟାସୀ ରାଗିଣୀ—ଆଦିତାଳ

ନର ତ ନପଟ ଅଜ୍ଞାନୀ । ଦେହାଭିମାନୀ । ପଦ ।

ଶିରାସ୍ଥି-ରୁଧିର-ମାଂସ—
ନିର୍ମିତ ତନୁ ବିକାଶ—
କରି ଯୌବନ କରଚ୍ଛା ପରି ଭରେ ହୁଏ ନାଶ । ୧ ।

ପୟୋଦଧିଘୃତାଦିରେ
ପୋଷିତ ତନୁ ରୋଗରେ
ପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ବଶଇ ନେଜିକଣ୍ଠକ ରୂପରେ । ୨ ।

ଯେତେ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ପାଳନ
କଲେ ମଧ୍ୟ ଅପଘନ
ଜୀବ ଯିବା ପରେ ଅହା ହୁଏ ମାଟିରେ ମେଳନ । ୩ ।

—ଶ୍ଳୋକ—

ଦେହ ଶାଶ୍ୱତ ବୋଲି ମାନବ ଭାବି ସର୍ବବିଧେ ସଦା
ତାର ରକ୍ଷଣ ଅଚିରେ ସତ ବୃଦ୍ଧତା ପୁଣି ରୁଗ୍ଣତା ।
ମୃତ୍ୟୁ ଗାତ୍ରର ଶତ୍ରୁ ହୋଇ କରନ୍ତି ନାଶନ କେସନ
ସେ ଉପଦ୍ରବ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇବ ଜାଣୁ ନାହିଁ ତ ମୋ ମନ ।

ଅହୋ ! ମନୁଷ୍ୟ କେଡ଼େ ମୂଢ଼ ! ବୃଦ୍ଧତ୍ୱ, ରୁଗ୍ଣତ୍ୱ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁଯୁକ୍ତ ଦେହାଭିମାନୀ ହୋଇ ଗେଡ଼ା ଲମ୍ବା ଗଛର ପାଚିଲା ଆମ୍ବ ପାଇଁ ହାତ ବଢ଼ାଇବା ପରି ଆନନ୍ଦ ପାଇବାକୁ ପାଞ୍ଚଇ ! ଯାକୁ ଆନନ୍ଦ ବୋଲି ଭାବି ଉଲ୍ଲସଇ, ତାହା କେବଳ ଆନନ୍ଦାଭାସମାତ୍ର । ଭଲେ ଭାବିଲେ, ଏ ଜଗତ କେବଳ ଦୁଃଖମୟ ମାତ୍ର, ଏଥି ତିଳେହେଲେ ସୁଖ ନାହିଁ—ନାହିଁ—ନିଶ୍ଚୟରେ ନାହିଁ । ତେବେ କ'ଣ ଏ ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତରେ ନିତ୍ୟସୁଖ ଲଭିବା ଉପାୟ ନାହିଁ ? ପ୍ରଯତ୍ନ କଲେ ତାହା କି ଅସାଧ୍ୟ ଅଟେ ? ଦେଖାଯାଉ । ଅସ୍ତୁ, ଏବେ ପ୍ରିୟାର ପାଖକୁ ଯିବି ।

[ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଦୃଶ୍ୟ—ଶୟନାଗାର

(ଯଶୋଧାରା ଓ ରାହୁଲ ଏକତ୍ର
ଏବଂ ଚେଟୀ ଅନ୍ୟତ୍ର ଶୟନ ଏବଂ ଗୌତମ ଦଣ୍ଡାୟମାନ)

ଗୌ—(ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଆଜ ପ୍ରିୟାର ମୁଖସୁଧାକର କେଡ଼େ ଭାସମାନ ! ତନୟଜନନନ୍ଦନୋତ୍ସବାନନ୍ଦାନୁଭବ ନିଦ୍ରାବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ! ଏ ସୁନ୍ଦରୀ, ସୁକୁମାରୀ, ନୃପକୁମାରୀ, ଚତୁରୀ ଏବଂ ସୁଗୁଣାକରୀ । ଏତେ ଗୁଣ ଅନ୍ୟତ୍ର ଏକତ୍ର ହେବା ଅସମ୍ଭବ । ଏ ମୋର ଭାଗ୍ୟଦେବତା । ମୋର ଭାଗ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟରେ ଅନୁପମ । ଏ ପୁତ୍ରରତ୍ନ ଆମ୍ଭ ଦୁଇ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ପ୍ରେମପାଶଦୃଢ଼ୀକରଣରଜ୍ଜୁ । ଏହାର ବିଶାଳ ଲୋଚନ ଏବଂ ବିକଶିତ ବଦନ ଠିକ୍ ତନ୍ମାତାର ପରି ଅତୁଳନୀୟ । ଏ ଧୂଳିରେ ଖେଳି ଧୂସରିତାଙ୍ଗରେ ଆସି ମୋତେ

ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ମୋ ମନ କର୍ପୂରଚନ୍ଦନକୁ ତୁଚ୍ଛ କରେ । ମୁଁ ଜନନୀ ଜନକଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିପାରିବି, ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ପାରିବି, ସକଳ ଭୋଗ ବିଳାସ ଛାଡ଼ି ପାରିବି, ରାଜ୍ୟାଧିକାର ଛାଡ଼ି ପାରିବି, କିନ୍ତୁ ଏ ପତିପ୍ରାଣା ସୁଲକ୍ଷଣାକୁ ଏବଂ ଏ ଶିଶୁକୁ ଛାଡ଼ି ପାରିବି ନାହିଁ । ପତ୍ନୀତ୍ୟାଗ ଗର୍ହିତ ନୁହେଁ କି ? ଶିଶୁତ୍ୟାଗ ଦୂଷିତ ନୁହେଁ କି ?

ଜନନୀ ଜନକ ଷୋଦଶି ସୋଦର
ସଙ୍ଗିନୀ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କର ଆଦର ।
ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ପ୍ରେମ ଛାଡ଼ିହୁଏ କାନ୍ତା
ପତି ମାନ ଗତି ବୋଲି କର ଚିନ୍ତା ।
ସେପର ଜାୟାକୁ ତେଜିବା ଧବର
ପାତକଭାର ନୁହଇ କି ଦୁର୍ଭର ।
ଶିଶୁତ୍ୟାଗୀ ତାତ ନିଶ୍ଚେ ଧର୍ମଭ୍ରଷ୍ଟ
ତା କୀର୍ତ୍ତିକଳାପ ହୁଅଇ ବିନଷ୍ଟ ।

ନା, ନା, ମୁଁ ଗୃହତ୍ୟାଗ କରିବି ନାହିଁ, କେବେହେଁ କରିବି ନାହିଁ, ଏବେ ଶୟନ କରିବି । (ଶଯ୍ୟାସମୀପକୁ ଯାଇ, ଫେରି ଆସି ସ୍ୱଗତ) କଅଣ ? ମୁଁ କେଡ଼େ ଅଜ୍ଞାନୀ! ମୁଁ କୁଟୁମ୍ବ ମୋହରେ ମୋହିତ !

କାହା ମାତା କିଏ କାହା ପିତା କିଏ
କା ସୁତ କିଏ ଜଗତେ,
କାହା ପତ୍ନୀ କିଏ କାହା ପତି କିଏ
ଯାହାର ସେ ମାତ୍ର ସତେ ।

କାଲ ଏବେ ମୋ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ ଜାୟା ତନୟଙ୍କୁ କୁଣ୍ଢାଇ ରହି ପାରିବି କି ? ନତୁବା ଏମାନେ ମୋ ଅନୁଗାମୀ ହେବେ କି ? କାଳ ଛିଣ୍ଡାଇବା ମୋହବନ୍ଧନ ମୁଁ କାହିଁକି ଛିଣ୍ଡାଇବି ନାହିଁ ? ମୋହବନ୍ଧନକୁ ବିଜ୍ଞାନକୃପାଣରେ ଛେଦନ କରିବାକୁ ହେବ ? ମିଥ୍ୟା—ମିଥ୍ୟା ! ତାହା କେବଳ ଚିତ୍ତଭ୍ରମ ମାତ୍ର । ଏ ଭ୍ରମଭ୍ରମରେ ଲାଗି ରହିବା ଅନୁଚିତ । କଣ୍ଠକ ନାମକ ଘୋଟକକୁ ସାଜ ରଖିଥିବାକୁ ମୁଁ ସାରଥିକି କହିଅଛି । ସେ

ସେପରି ଅବଶ୍ୟ କରିଥିବି । ଏ ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ । ଏବେ ଯାଇ ଅଶ୍ୱାରୋହଣ କରି ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିବି । ଧୀରେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଅଟଳ ଅଟଇ । ଆଉ ବିଳମ୍ବ କରିବା ଅନୁଚିତ । (ପୁନର୍ମୁଖ ନିରେଖି) ପୁଅର ଗୁନ୍ଦପରି ମୁହଁରେ ସରୁ ଚୁମ୍ବାଟିଏ ଦେଇ ବାହାରିଯିବି । (ଦୁଇ ପଦାଏ ଯାଇ ଫେରି ଆସି) ନା, ନା, ସେପରି କରିବି ନାହିଁ । ଚୁମ୍ବା ଦେଲେ ବାଳକ ଚେଇଁ କାନ୍ଦିବ । କ୍ରନ୍ଦନଧ୍ୱନିବଶୁଁ ମାତାର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିବ । ତାହାହେଲେ, ମୋ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ସର୍ବନାଶ ଘଟିବ । ଏବେ ପଳାୟନ ମାତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୃଶ୍ୟ—ପ୍ରକୋଷ୍ଠ

(ଯଶୋଧାରା ଆସୀନା ଏବଂ ଚେଟୀ ଦଣ୍ଡାୟମାନା)

ଯଶୋ— —ଗୀତ—

(ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ କାଫୀ ରାଗିଣୀ—ଆଦିତାଳ)

ଅହା ମୋ ପରାଣନାଥ ! କରିଲ ମୋତେ ଅନାଥ । ପ ।
ହୋଇଲି ଯେମନ୍ତ ତନୁ ଦେଖାଯାଏ ବିନାମାଥ । ଅହା ।
ମୋ'ଠାରେ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ, ହୋଇଲ ଅତି ନିର୍ଦ୍ଦୟ
ଅନପରାଧରେ ତୁମ୍ଭେ ବିସର୍ଜିଲ ମୋ ପ୍ରଣୟ । ୧ ।
କି ଉପାୟ ଆଚରିବି, ବିରହ-ତାପ ନାଶିବି,
କେମନ୍ତେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଲଭି ପୁଣି ସୁଖିନୀ ହୋଇବି । ୨ ।

ପ୍ରାଣନାଥ; ମୋ'ଠାରେ କେତେ ପ୍ରୀତି କରିଥିଲ ! ଆହା, ତାହା ଭୁଲି ପାରିବ କି ? ମୋର କି ଦୋଷ ଦେଖିଲ ? କାହିଁକି ମୋତେ ଅନାଥା କରି ବାହାରିଗଲ ? ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା କୌଣସି ଅପରାଧ ଆଚରେ ନାହିଁ ! ଯଦି ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ମତରେ ଅପରାଧିନୀ, ତାହାହେଲେ ମୋର ଉପଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡ ବିଧିଥାନ୍ତ, କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଛାଡ଼ିଯିବା ଉଚିତ ହେଲା କି ? ଖଡ଼୍‌ଗାଘାତରେ କି ମୁଣ୍ଡକଟା ଦଣ୍ଡ ? ମୋତେ ତେଜିଲେ ସୁଦ୍ଧା 'ରାହୁଲକୁ' କିପରି ଛାଡ଼ି ପାରିଲ ? ସେ ତ କପଟ ବାଳୁତ ! ସେ କିସ କଲା-? ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଗଲ କିପରି

ଭୁଲି ପାରିଲ ? ମୋତେ ଅନାଥା ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଅପିତାଂକରିଯିବା ସମୁଚିତ କି ? ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଘରେ ରଖିବାରେ ପୁରୁଣା ପ୍ରୀତି ବଳବତୀ ହୋଇ ପାରି ନ ଥିବ । ଯାଉ, କିନ୍ତୁ ନୂତନ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅସମର୍ଥ ହେଲା କି ? ଅହା ! ବିଧିବାମ ସମୟରେ ସକଳ ନିଷ୍ଫଳ ! (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଚେଟୀ, କୌଣସି ଖବର ଶୁଣିଲୁ କି ?

ଚେଟୀ—ଦେବି, ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ଖୋଜି ଆଣିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ମହାରାଜ ଚୁରିଆଡେ ବରଗିଅଛନ୍ତି । ଅନେକ ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଠାରେ ଥିବା ଭକ୍ତିବଶରୁ ନିଜେ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଖୋଜୁଅଛନ୍ତି ।

ଯଶୋ—(ସ୍ୱଗତ) —ଗୀତ—

(ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଭୈରବୀ ରାଗିଣୀ—ଆଡ଼ା ତାଳ)

ଉପାୟ କିସ ଆଉ
ଘୋର—ଅଟେ ବିଯୋଗର ଦାଉ । ପଦ ।
ସତୀର ମଣ୍ଡନ ବିଳାସ କାମନା
ଭୋଗ ସୁଖ ଧନ ପ୍ରାଣପତି ବିନା । ୧ ।
ଯେଉଁ ଜଗ ତେବେ ଅତି ଭାସମାନ
ତାହା ଦିଶେ ଏବେ ଶ୍ମଶାନ ସମାନ । ୨ ।
କେଉଁଠାକୁ ଯିବି ? କାହାକୁ ପୁଛିବି ?
କେଉଁଠାରେ ପତିଶ୍ରୀପଦ ଦେଖିବି ? ୩ ।
ବିରହ-ସାଗର କିପରି ତରିବି ?
କାନ୍ତସଙ୍ଗ ବିନା କେମନ୍ତ ବଞ୍ଚିବି ? ୪ ।

ଚେଟୀ—ଦେବି, ଧୈର୍ଯ୍ୟଧର, ଅଧୀରା ହୁଅ ନାହିଁ । ଯାଇଥିବା ଲୋକେ ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ଖୋଜିଆଣିବେ ।

ଯଶୋ—ଧୈର୍ଯ୍ୟ ! ଧରିବି ? ଆଶା ନିରାଶା ହେଲା ପରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଆସିବ କୋଉଁ ? ଏତେ କାଳ ବିତିଗଲାଣି । ଅହା ! ଏ ଜନ୍ମରେ ମୋର **ପତିସଙ୍ଗ ଆଉ ଘଟିବ** ନାହିଁ—ଘଟିବ ନାହିଁ !

—ସୀସକ ପଦ୍ୟ—

ପତି ମୁଖଶଶୀ ଦେଖି ମୋ ଲୋଚନ-ଚକୋର—
ଯୁଗ ପରିତୃଷ୍ଟ ହୋଇବ କି ଆଜି ?
ପତି-ମଧୁରାଳାପ ଶୁଣି ମୋର ଶ୍ରୁତିଯୁଗ
ଅତ୍ୟନ୍ତ ତୁଷ୍ଟି ପାଇବ କି ଆଜି ?
ପତି-ବିମ୍ବାଧର-ସୁଧାପାନ ଅଚିରେ ମୋର
ରସନା ପ୍ରମୋଦ ଲଭିବ କି ଆଜି ?
ପତି-ଦେହସୌରଭ ଆଘ୍ରାଣ କରି ମୋର
ନାସିକା ତୃପ୍ତି ପାଇବ କି ଆଜି ?
ପତି-ଶରୀରକୁ ଆଲିଙ୍ଗି ମୋ ଶରୀର
ତାପକୁ ବର୍ଜି ଶୈତ୍ୟ ପାଇବ କି ଆଜି ?
* ପତି ସମାଗମ ପାଇ ମୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଚୟ
ଖେଦ ବରଜି ସନ୍ତୃପ୍ତ ହୋଇବ କି ଆଜି ?

(ମୂର୍ଚ୍ଛିତା, ଚେଟୀର ଶୀତଳୋପଚାରବଶୁଁ ଚେତ)

ଅହା ! ଏତେ କଷଣ ସହି ସୁଦ୍ଧା ମୋର ଏ ନିଷ୍ଠୁର ଜୀବନ ବାହାରି ନ ଯାଇ ଅଛି ରହିଛି !

ଚେଟୀ—ଦେବୀ, ତୁମ୍ଭ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ଏବଂ ଚିତ୍ତ ବଡ଼ ଅସୁସ୍ଥ । ଏବେ ପହୁଡ଼ିବା ଉଚିତ ।

(ଚେଟୀ କର ଧରି ନିଅନ୍ତେ ଯଶୋଧାରା ପ୍ରସ୍ଥାନ)

---

* ପାଠାନ୍ତର—
ପତି ପଦଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱସେବାକୁ କର ମଞ୍ଜୁ
ହସ୍ତ ଯୁଗଲ ସଫଳ ହୋଇବ କି ଆଜି ?

ଚତୁର୍ଥାଙ୍କ

ଦୃଶ୍ୟ—ଗୟାପ୍ରାନ୍ତ କାନ୍ତାର

[ଗୌତମ ସନ୍ନ୍ୟାସବେଶରେ ପ୍ରବେଶ]

ଗୌ—(ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ଦେଖି) ଅହୋ !

ନିଜ ଜାୟାଙ୍କୁ ଭୁଲେ ଗଗନରେ ଥିଲେ
ନଳିନୀ ଚକ୍ରବାକୀଙ୍କ
ବିରହ ସନ୍ତାପ ନ ପାଇବ ଲୋପ
ବୋଲି ଅଦୃଶ୍ୟ ଶଶାଙ୍କ ।
ଧବାନୁଗାମିନୀ ହୋଇଲା ରଜନୀ
ପରକାଶି ସତୀପଣ
ପରସୁଖ ଲାଗି ନିଜ ସୁଖତ୍ୟାଗୀ
ହୁଏ ତ ଉଦାର ଜନ ।
ଶୀତଳ ପବନ ବହି ଅପଘନ
ତାପ ହରଣ କରଇ
ନାନା ପକ୍ଷୀଙ୍କର ସୁସ୍ୱରପ୍ରକର
କର୍ଣ୍ଣ ମାନସ ତୋଷଇ ।

(ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଦେଖି)

—ଗୀତିକା—

ଅନ୍ଧକାର-ବିନାଶକ ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣ,
ଚକ୍ରବାକାନୁଭୂତ ସନ୍ତାପହରଣ ।
ଲୋକରଞ୍ଜନ କଳାତୈକଚକ୍ରଯାନ,
ପୂର୍ବ ପର୍ବତ-ଶିଖରରେ ଭାସମାନ ।

ଅହୋ ! ଏ ସରଳ ତମସାଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ନିର୍ଜୀବ ତୁଲ୍ୟ ପ୍ରତୀୟ-
ମାନ ହୋଇଥିଲା ପ୍ରପଞ୍ଚ ଦିବାକରକରବର୍ତ୍ତି ସଜୀବ ରୂପେ

ଭାସମାନ! ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣୀ ସ୍ୱାର୍ଥୀ ହୋଇ ବ୍ୟର୍ଥ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ! ଆହା ! ଏ ଜଗତ ଅଜ୍ଞାନାଚ୍ଛନ୍ନ ! ଏଥି ନିଜେ ବିଜ୍ଞ ବୋଲି ଭାବିବା ବ୍ୟକ୍ତି ନିଶ୍ଚେ ଅଜ୍ଞ ଅଟେ ।

ଜରା ରୋଗ ଦୁଃଖ-ମୃତ-ବହ୍ନିରେ ସନ୍ତପ୍ତ
ଦଗ୍ଧ ହୋଇ ଲୋକତ୍ରୟ କଲ୍ପନାହତ ।
ଭୃଙ୍ଗ ପରି ଭ୍ରମି ଭ୍ରମି ନ ପାଏ ନିଷ୍କୃତ
ଶାରଦାଭ୍ର ପରି ଧ୍ରୁବ ହୀନ ତାର ସ୍ଥିତି ।
ବିଶ୍ୱ ଅଟେ ରଙ୍ଗଭୂମି ତହିଁ ଅନୁକ୍ଷଣେ
କ୍ରମରେ ନୃତ୍ୟ କରନ୍ତି ଜନନ ମରଣେ ।
ଗିରିଶୃଙ୍ଗୁ ବହୁଥିବା ପ୍ରବାହସଙ୍କାଶ
ସୌଦାମିନୀ ପରି ପରମାୟୁ ପାଏ ନାଶ ।
ତୃଷ୍ଣାବଶୁଁ ଅଜ୍ଞାନରୁ ମୂଢ଼ ହୋଇ ନର
କୁମ୍ଭକାରଚକ୍ର ପରି ବୁଲେ ନିରନ୍ତର ।
ଯେସନ ଲୋଭାସ୍ତ ମୃଗ ବ୍ୟାଧଜାଲେ ରୁଦ୍ଧ
ତେସନ ବିଷୟାସକ୍ତ ପାପପାଶେ ବଦ୍ଧ ।
ନରର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୀତଜନକ ପ୍ରଧାନ
ଶତ୍ରୁ ଅଟେ ମୃତ୍ୟୁ କିଏ ନୁହେ ତା ସମାନ ।
ବିବିଧୋପଦ୍ରବଙ୍କର ଅନନ୍ତ ଶୋକର
ମୂଳକାରଣ ବାସନା ଅଟଇ ନିକର ।
ପୁଣି ତାହା ମଧୁଲିପ୍ତ କ୍ଷୁରଧାରା ସମ
ତାକୁ ଭାବନ୍ତି ଅରଇ ସାଧୁଙ୍କ ମରମ ।
ଭୋଗବିଷୟାଳି ବିଷଯନ୍ତ୍ର ତୁଲ୍ୟ ସତ
ମଳଘଟ ପରି ତାକୁ ତେଜିବା ଉଚିତ ।
କାମନାର ଆକାର ତ ଅତି ଭୟଙ୍କର
ପୁଣି ମୂଳ ସମ୍ବନ୍ଧ ଦୁଃଖମାନଙ୍କର ।

ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ କେତୋଟି କାବ୍ୟ ଏବଂ ବ୍ୟାକରଣ ପଢି ଭାଷାଜ୍ଞାନ ସମ୍ପାଦିଥିଲି; ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେଲା ପରେ ବାରାଣସୀରେ ବାସ କରି

ତତ୍ତ୍ୱାନୁସନ୍ଧାନ ନିମିତ୍ତ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଉପନିଷଦ୍‌ମାନ ପଢ଼ିଲି । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଲଭିଲି କଷ୍ଟ ଏବଂ ସମସ୍ତ ହେଲା ନଷ୍ଟ । ଚିତ୍ତଶାନ୍ତି ତିଳେହେଲେ ଲଭ୍ୟ ହେଲା ନାହିଁ । ଅତଏବ ଅଧ୍ୟୟନରେ ଏବଂ ବୋଦ୍ଧା କଥନରେ ଅସ୍ଥା ଆଉ ନ ରଖି ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣିବା ପାଇଁ ତପ କରିବି । "ତପଃ ସର୍ବାର୍ଥ ସାଧନଂ" ବୋଲନ୍ତି । ଦେଖାଯାଉ, ତପର ଫଳ, ଏ ବୋଧିବୃକ୍ଷମୂଳ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ । ଏଠାରେ ତପ କରିବି ।

[ବସି ତପୋନିଷ୍ଠ]

[ସୁଜାତା ଗୌଡ଼ୁଣୀର ପ୍ରବେଶ]

ସୁଜାତା—(ସ୍ୱଗତ) ଆଜକୁ ଦଶ ଦିନ ହେଲା ମୁଁ ଏ ତପୀଙ୍କ ଏ ଗଛ-ତଳେ ଦେଖୁଛି । ଏ ଏକଲା ଆଖି ମୁଦି ଏକା ଭଳି ରହିଥାଏ; କାକୁ କିଛି ମାଗେ ନାହିଁ । ଆଜିକାଲି ଦେଶରେ ବହୁତ ମିଛତପୀ କାମ ଦାମ କରି ନ ପାରି ଲୋକଙ୍କୁ ଠକି ଦିଅନ୍ତି । ଠକଲୋକେ ତପୀ ବେଶରେ ବୁଲୁଥିବାରୁ ସତ ତପୀଠାରେ ପ୍ରତେ ଜନମୁ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏ ସତ ତପୀ ପରି ପ୍ରତେ ହେଉଛି । ଖାଦ୍ୟ ନ ଖାଇ ଯାର ଦେହ ଶୁଖିଥିଲେ ହେଲେ, ଝଳ ଝଟୁକୁଛି ।

ଖତଗଦାରେ ଥିଲେହେଁ ରତନର ଦର
ଯାତ ନୁହେ ତିଳେ ହେଲେ ଏ କଥା ନିକର ।

ମୁଁ ଶୁଣିଛି ଭଲ ତପୀର ସେବା କଲେ ମଙ୍ଗଳ ହେବ, ଏଣୁ ଯାର ସେବା କରିବି । (ତତ୍‌ସମ୍ମୁଖେ କର ଯୋଡ଼ି ବସି, ସ୍ୱଗତ) ଏ ଆଖି ମେଲୁଛି । ଏବେ ଓଲଗି କରିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ବାବା, ଓଲଗି ।

ଗୌ—ସୁଖିନୀ ଭବ । ମା, ତୁମେ କିଏ ?

ସୁଜା—ମୁଁ ଗୌଡ଼ୁଣୀ, ମୋ ନାଁ ସୁଜାତା ।

ଗୌ—ଏଠାକୁ ଆସିଛ କାହିଁକି ?

ସୁଜା—ତୁମ୍ଭ ସେବା କରିବାକୁ ।

ଗୌ—ମୋ ସେବା ?

ସୁଜା—ହଁ ।

ଗୌ—ମା; ମୋ ସେବାରେ ତୁମର କି ଲାଭ ? ଯାଇ ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ କର ।

ସୁଜା—ବାବା, ମୋର ପୁଅ ଆଉ ବୋହୂ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଦୁହେଁ ଘରକାମ ଚଳାଇ ନିଅନ୍ତି, ମୋତେ କାମ କରିବାକୁ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଆମର ଖାଇବାକୁ ପିଇବାକୁ ଭାବନା ନାହିଁ । ବାବା, ଆମ ଘର ଏଠାକୁ ଧାପେ ବାଟ । ତୁମେ ଖାଇବାକୁ କିସ ଆଣି ଦେବି ?

ଗୌ—ଏ ଦୀନଠାରେ ତୁମର ଏତେକ କରୁଣା କାହିଁକି ? ମୋ ନିମିତ୍ତ ତୁମେ ଶ୍ରମ ସ୍ୱୀକାର କର ନାହିଁ ।

ସୁଜା—ତୁମ ପରି ବଡ଼ଲୋକ ଭୋକେ ଥିବ, ଆମେ ଖାଇ ପିଇ ସୁଖେ ଥିବୁ ? ନା, ନା; ତା ହେବ ନାହିଁ । ତୁମକୁ କିସ ଲୋଡ଼ା—କହ ? ଏବେ ଆଣି ଦେବି !

ଗୌ—ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱାଭାବିକାହାର ଦୁଧ । ତାହା ପୋଷେ ମାତ୍ର ହେଲେ ଯଥେଷ୍ଟ । ଆଉ କିଛିହିଁ ଦରକାର ନାହିଁ—ମା !

ସୁଜା—ପୋଷେ ଦୁଧ ତ ବାଳୁତ ପିଲାକୁ ନିଅଣ୍ଟ—

ଗୌ—ଆହାର ଶରୀରଧାରଣ ନିମନ୍ତେ ମାତ୍ର ତାକୁ ଯେତେ ବଢ଼ାଇଲେ ତେତେ ବଢ଼େ, ଯେତେ ଛିଣ୍ଡାଇଲେ ତେତେ ଛିଡେ । ବିଶେଷତଃ ତପସ୍ୱୀର ଅଧିକାହାର ଅନୁଚିତ ।

ସୁଜା—ବାବା, ତୁମେ ଦିଅଁ ପରି ଲୋକ, ମୁଁ ଜଣେ ଗୌଡ଼ୁଣୀ । ତୁମେ ମୋତେ ମା ମା ବୋଲି ମାନ୍ୟ କଲେ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିଯିବ ।

ଗୌ—ନା ମା', ତାହା ହେବ ନାହିଁ, ଡ଼ର ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତ୍ରୀ ମୋର ମାଆ । ବିଶେଷତଃ ତୁମେ ଦୁଧ ଦେଇ ମୋତେ ପୋଷିବ ।

ସୁଜା—ବାବା, ମୁଁ ଯାଇ ଦୁଧ ଆଣିବି ।

ଗୌ—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଯାଇ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ନାନ କରି ଆସିବି ।

[ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଦୃଶ୍ୟ—ବୋଧିବୃକ୍ଷମୂଳ

(ଗୌତମ ଆସୀନ)

ଗୌ—(ସ୍ୱଗତ) ମୁଁ କଠୋର ତପସ୍ୟା ଆରମ୍ଭି ଛଅ ବର୍ଷ ହେଲା । ମୋ କାମନା ପୂରିଲା ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ଆହାର ନିୟମରୁ ଶରୀର ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ବଳ ହ୍ରାସ ହେଲା । ତନୁବଳ ହ୍ରାସ ହେଲେ, ମନୋବଳ ହ୍ରାସ ହୁଏ ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର ।

ବୀଣାତନ୍ତ୍ରୀ ବେଶୀ ଟାଣିଲେ
ନାଦ କର୍ଣ୍ଣକଠୋର
ତାକୁ ଅତି ଶ୍ଳଥ କରିଲେ
ନାଦ ପୂର୍ଣ୍ଣାନୁସ୍ୱାର ।
ତାହାର ମଧ୍ୟମ ସ୍ଥିତିରେ
ମାତ୍ର ନାଦ ମଞ୍ଜୁଳ
ତେମନ୍ତ ଆହାର ବର୍ଜନେ
ଦେହ ହୁଏ ଦୁର୍ବଳ ।
ଅମିତ ଭୋଜନକରଣେ
ତନୁ ମନ ଅସୁସ୍ଥ
ନିୟମିତ ସାତ୍ତ୍ୱିକାହାରେ
ମାତ୍ର ସେ ଦେହ ସୁସ୍ଥ ।

ଏତିକି ମାତ୍ର ଜାଣିପାରିଲି ଯେ, ପାଠ ପଢିବା ଦ୍ୱାରା କିମ୍ବା ତପ କରିବା ଦ୍ୱାରା ତତ୍ତ୍ୱ ଜଣା ଯାଏ ନାହିଁ, ତନୁର ଏବଂ ମନର କ୍ଳେଶ ସମ୍ଭବେ । ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣିବାକୁ ବାଞ୍ଛିଲେ, ଚଞ୍ଚଳ ମନକୁ ନିଶ୍ଚଳ କରିବାକୁ ହେବ । ବୁଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ମନ ସ୍ଥିର କରାଯାଇ ପାରେ । ମନ ସ୍ଥିରୀକୃତ ହେଲେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାତ ହେବ । ଅତଏବ କଠୋର ନିୟମ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ମନକୁ ସୁସ୍ଥିରେ ଏବଂ ନିଶ୍ଚଳରେ ରଖି ତତ୍ତ୍ୱାନ୍ୱେଷଣ କରିବି । (ଆଖି ମୁଦି ବସି, କେତେ କ୍ଷଣ ପରେ ଆଖି ମେଲି ଆନନ୍ଦରେ) ଅହୋ ! ଜଣାଗଲା ! ଜଣାଗଲା ! ତତ୍ତ୍ୱ ଜଣାଗଲା ! !

ଦେହରୂପ ଗୃହନିର୍ମାଣକାରିଣୀ
ତୃଷ୍ଣାକୁ ନ ଜାଣି ମୁହିଁ
ବହୁଜନ୍ମ ଲଭି କଲି ଅଜଯାଏ
ବହୁତ ସନ୍ତାପ ସହି ।
ତାକୁ ଏବେ ଜାଣି କୁଡ୍ୟସ୍ତମ୍ଭାଦିଙ୍କି
ଭାଙ୍ଗିଦେଲି ଯୋଗବଳେ
ସେ ଆଉ ମନ୍ଦିରନିର୍ମାଣିକୁ କରି
ପାରିବ ନାହିଁ କୌଶଳେ ।
ବାସନାବିହୀନ ମାନସ ମୋହର
ହେଲା ତୃଷ୍ଣାନ୍ତସାଧନ
ଏଣିକି ନିର୍ବାଣ ସୁଖ ନିଷ୍ଟସୃରେ
ମୋର କରଗତ ଧନ ।

ମଧ୍ୟ ଆକାଶବାଣୀ ଶୁଣାଗଲା ଯେ—ବୁଦ୍ଧୋଽସି—ବୁଦ୍ଧୋଽସି—ବୁଦ୍ଧୋଽସି । ଅତଏବ ମୁଁ ଆଜଠାରୁ ବୁଦ୍ଧ ଏବଂ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ । ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନାନନ୍ଦକୁ କେବଳ ମୁଁ ମାତ୍ର ଅନୁଭବ କରିବା ଅନୁଚିତ । ମନୁଷ୍ୟ ବିଗତସ୍ୱାର୍ଥ ହେବା ସମୁଚିତ, ତେଣୁ ଏବେ ଦେଶରେ ଭ୍ରମଣ କରି ଜନସମାଜକୁ ଜ୍ଞାନଦାନ କରିବି ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଞ୍ଚମାଙ୍କ

ଦୃଶ୍ୟ—କପିଳବସ୍ତୁ ପୁର ରାଜପଥ

(ନିଶାକର ଏବଂ ଦିବାକର ପୂର୍ବାପର ଦିଗରୁ ପ୍ରବେଶ)

ନିଶା—ଅହୋ ! ଦିବାକର, ବହୁକାଳଦର୍ଶନ !

ଦିବା—ମୁଁ ତୀର୍ଥସେବନ ନିମନ୍ତେ ଯାଇଥିଲି ସମାଚାର ତୁ ଜାଣିଅଛୁ । ଫେରି ଏବେ ତ ଆସୁଅଛି । ନିଶାକର, ଖବର କ'ଣ ? ସବୁ କୁଶଳ ତ ?

ନିଶା—ଯୁବରାଜ ଫେରି ଆସିଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ସେ ଏବେ ଗୌତମ ନୁହନ୍ତି, ବୁଦ୍ଧ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଧାବା—ସେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେଲା ପରେ ବୁଦ୍ଧନାମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବେ । ଯାହା ହେଉ, ସେ ସ୍ୱଦେଶକୁ ଫେରି ଆସିବା ମଙ୍ଗଳକର ।

ନିଶା—ଅମଙ୍ଗଳକର ହୋଇ ନାହିଁ କାହିଁକି ?

ଧାବା—କିଆଁ ?

ନିଶା—ସେ ଆସି ଯଶୋଧାରା ଦେବୀଙ୍କୁ ସନ୍ନ୍ୟାସିନୀ କରି ଆଶ୍ରମକୁ ପଠାଇଲେ ।

ଧାବା—ତାହା ଅମଙ୍ଗଳକର ନୁହେ । ସତୀର ଗତି ପତି ମାତ୍ର । ଭରିତା ହେବାରୁ ଭାର୍ଯ୍ୟା, ଭରଣ କରିବାରୁ ଭର୍ତ୍ତା । ପତିତ୍ୟକ୍ତାର ଗତି ସନ୍ନ୍ୟାସିଧର୍ମ ଛଡ଼ା ଆଉ କଅଣ ଅଛି ?

ଅଙ୍ଗାର ଜଳିଲେ ନିଭାଏ ଜଳ
ଜଳ ଜଳିଲେ ଆଉ ନାହିଁ କଳ ।
ପତି କେବଳ ସଧବାର ଗତି
ପତିତ୍ୟକ୍ତାର ନାହିଁ ତ ନିଷ୍କୃତି ।

ନିଶା—ସେତିକିରେ ସମାପନ ହୋଇ ନାହିଁ । ରାହୁଲ ମଧ୍ୟ ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ । ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ବୋଧନବଶରୁ ମହାରାଜ ଏବଂ ମହାଦେବୀ ବୌଦ୍ଧମତାବଲମ୍ବନ କଲେ ।

ଧାବା—କ'ଣ ? ତାହା ଅସମ୍ଭବ, ଅସମ୍ଭବ ! ଯୌବନଚାପଲ୍ୟରୁ ରାହୁଲ ନୂତନ ମତପ୍ରିୟ ହୋଇ ସନ୍ନ୍ୟାସର କଠୋରତା ନ ଜାଣି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇଥିବେ, କିନ୍ତୁ ବୃଦ୍ଧବୟସ୍କ ପୁଣି ବୈଦିକ ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ମହାରାଜ ସ୍ୱମତ ପରିତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ପରମତ ଗ୍ରହଣ କଲେ ବୋଇଲେ କିଏ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ? ନିଶାକର ! ନିଶା ଖାଇ ନିଜ ନାମ ସାର୍ଥକ କରି ନାହୁଁ ତ ?

ନିଶା—କେବଳ ମହାରାଜଙ୍କ ମତ ମାତ୍ର ବଦଳିଅଛି, ଆଉ କିଛିହିଁ ବଦଳି ନାହିଁ । ତୁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ବୋଧନ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ତୋ ଗର୍ବ ଖର୍ବ

ବୈଦିକ ଓ ତାନ୍ତ୍ରିକ ମତାବଲମ୍ବୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି
ଧର୍ମ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରାସ୍ତ ହୋଇ
ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବା ।

ହେବ । ତୁହି ଘରକୁ ଆଉ ନ ଯାଇ, ନିଜ ଧର୍ମରେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ, ମୁଣ୍ଡିତ ହୋଇ କନ୍ଥା କାନ୍ଧେଇ, ଭିକ୍ଷାପାତ୍ର ବହି ବୁଲିବୁ ।

ଧାବା—ଦିନେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ଭେଟିବି ତ । କଅଣ ହେବ—ଦେଖାଯିବ । କଥାଳହରରେ ପାସୋରିଥିଲି । ଭଲ ସ୍ମରଣ କରାଇଲୁ । ଏବେ ଘରକୁ ଯିବି । ତୁ କେଉଁଠାକୁ— ?

ନଶା—ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଉଦ୍ଧ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ବାଦପ୍ରତିବାଦରେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ପରାଭୂତ କରିବାକୁ ତାଙ୍କଠାକୁ ଯାଉଅଛନ୍ତି । ସେ ତାମସା ଦେଖିବାକୁ ମୁଁ ଯାଉଛି ।

ଧାବା—ସାବଧାନ ! ବୁଦ୍ଧବୋଧନରେ ତୁମି ବୌଦ୍ଧ ହୁଅନା ।

(ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୃଶ୍ୟ—ମଣ୍ଡପ

(ବୁଦ୍ଧ, ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ ଶର୍ମା, ବୀରବର ବର୍ମା, ଧନଦ ଗୁପ୍ତ, ସାଧୁଚରଣ ଦାସ ଆସୀନ ଏବଂ କେତେ ଜଣ ଦଣ୍ଡାୟମାନ)

ବୁଦ୍ଧ—ପ୍ରିୟ-ଜନସମାଜ ! ମୋ ବଚନ ମନ ଦେଇ ଶ୍ରବଣ କର, ଶୁଣି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କର—

ଇନ୍ଦ୍ରିୟବଶ୍ୟ-ଦେହ-ଗର୍ତ୍ତ ବହ୍ନିକୁଣ୍ଡେ
ପ୍ରଜ୍ୱଳୁଥାଏ ବାସନା-ହୁତାଶ ପ୍ରଚଣ୍ଡେ ।
ସେ କୁଣ୍ଡରେ ଜୀବ ଦଗ୍ଧ ହୁଏ ନିରନ୍ତର
ତାର ପ୍ରଶମନେ ଜ୍ଞାନୀ ସର୍ବଦା ତତ୍ପର ।
ବାସନା ପ୍ରଶମନର କେବଳ ସାଧନ
ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ କର ତା ଅବଲମ୍ବନ ।
ପ୍ରେମଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଏ ଶୋକ ଭୟ ଦ୍ୱୟ
ପ୍ରେମବିମୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାହିଁ ଶୋକ ଭୟ ।

ପ୍ରିୟଦ୍ରବ୍ୟର ଅଲାଭେ ଅପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥ—
ଲାଭେ ମାନସ ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ ଏ ଯଥାର୍ଥ ।
ଜୟୀ ସୁଖୀ ହୁଏ, ଦୁଃଖୀ ହୁଏ ପରାଭୂତ
ତାହା ଦ୍ୱେଷ ଯା ସେ ବେନି ଜନ ମଧ୍ୟେ ଜାତ ।
ତେଣୁ ପ୍ରିୟାପ୍ରିୟ ଦ୍ରବ୍ୟେ ଜୟେ ପରାଜୟେ
ଧୀରେ ନ ଲଭନ୍ତି ମୋଦ ଖେଦ ସ୍ୱହୃଦୟେ ।
କେଉଁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କି ନ ମାର, ପରସ୍ୱ ନ ହର,
ବ୍ୟଭିଚାର କର ନାହିଁ ତେଜ ମିଥ୍ୟାଗିର ।
ପରୁଷ ଗିରେ ନ ବାଧ ଚିତ୍ତକୁ ପରର
କାୟକ୍ଲେଶଠାରୁ ଚିତ୍ତକ୍ଲେଶ ଗୁରୁତର ।
ସୁରାଦି ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ ନ କର ସେବନ
ଅପରାହ୍ନର ପୂର୍ବକୁ ନ କର ଭୋଜନ ।
ଦେଖ ନାହିଁ ନୃତ୍ୟଗୀତବାଦ୍ୟଯୁକ୍ତୋତ୍ସବ
ଭୂଷାଗନ୍ଧମାଲ୍ୟ ଧେନ ନାହିଁ ଏହା ଧ୍ରୁବ ।
ଉନ୍ନତାସନ ପଲ୍ୟଙ୍କ ପରିତ୍ୟାଗ କର
ହେମ ରଜତ ନିମିତ୍ତ ନ ପ୍ରସାର କର ।
ଦୁଃଖର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଦୁଃଖମୂଳ ଦୁଃଖଲୟ
ଦୁଃଖନାଶୋପାୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ସତ୍ୟ ଚତୁଷ୍ଟୟ ।
ସେ ଉପାୟପ୍ରାପ୍ତିମାର୍ଗ ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗସଂଯୁତ
ସତ୍ୟଦୃଷ୍ଟି ସତ୍ସଙ୍କଳ୍ପ ଯଥାର୍ଥଜୀବିତ ।
ପ୍ରଶସ୍ତକର୍ମାଚରଣ ସୂନୃତକଥନ
ସତ୍ୟସ୍ମୃତି ସତ୍ସମାଧି ସତ୍ୟପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ।
ଦୁଃଖର ଜନକ ଅଟେ ବିଷୟାଳିଭୋଗ
ସୁଖର କାରଣ ନିଶ୍ଚେ ବିଷୟାଳିତ୍ୟାଗ ।

ଦଣ୍ଡୀ—ବୁଦ୍ଧଦେବ ! ଆପଣଙ୍କ ଉପଦେଶ ଅତୀବ ସମୀଚୀନ ଏବଂ ଆଦରଣୀୟ, ମାତ୍ର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟ କତିପୟ ସଂଶୟମୟ ।

ବୁଦ୍ଧ—"ସଂଶୟାତ୍ମା ବିନଶ୍ୟତି", ଅତଏବ ତୁମ୍ଭ ସଂଶୟ ପ୍ରକଟନ କର ।

ଦତ୍ତ—ଅପଣଙ୍କ ଉପଦେଶ "କେଉଁ ପ୍ରାଣୀକି ନ ମାର।" ମାତ୍ର ବେଦରେ "ଅଗ୍ନିସୋମୀୟଂ ପଶୁମାଲଭେତ" ବୋଲି ସୁସ୍ପଷ୍ଟରେ କଥିତ। ଅତଏବ କଅଣ କରିବାକୁ ହେବ ?

ବୁଦ୍ଧ— —ଗୀତିକା—

ଜନ୍ତୁ ଜୀବନନାଶନ ଦୁଷ୍ଟ ହୁଅଇ
ଦେବତାତୃପ୍ତିଲାଭ ଅଜ୍ଞାତ ଅଟଇ।
ଜ୍ଞାତ ନୋହିବା ପୁଣ୍ୟରେ ହୋଇ ନିରତ
ଜାଣି ଜାଣି ପାପାର୍ଜନ ନିନ୍ଦ୍ୟଟି ସତ।

ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ ଶର୍ମା ! ତୁମ୍ଭ ଉଦାହୃତ ବାକ୍ୟସ୍ଥିତ "ଆଲଭେତ" ପଦର ଅର୍ଥ "ବିଶସନ କରିବ" ବୋଲି ତୁମ୍ଭେ ଭାବୁଛ; ମାତ୍ର ତାର ସତ୍ୟାର୍ଥ ଏହି ଯେ, ଆ=ସର୍ବତୋଭାବେ; ଲଭେତ=ଲଭିବ; ଭଲେ ପ୍ରତିପାଳିବ ବୋଲି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ। ଭଲେ ଭାବିଲେ ମୁଁ କହିଲି ଅର୍ଥ ମାତ୍ର ଉପଯୁକ୍ତ ଅଟେ। ପଶୁମାରଣରେ ଅଗ୍ନିସୋମଙ୍କର ଲାଭ ଲେଶ ହେଲେ ହୁଏ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ପଶୁପାଳନ ଦ୍ୱାରା ଲବ୍ଧ ହେବା ଦୁଗ୍ଧଦଧିଘୃତ ବସ୍ତୁଁ ଅଗ୍ନିସୋମ ତୁଷ୍ଟ ହେବା ସମ୍ଭବପର।

ଦତ୍ତ—ବ୍ରାହ୍ମଣ ମାତ୍ର ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେବା ବିଧେୟ। ଆପଣ ଯଶୋଧାରା ଦେବୀଙ୍କୁ ସନ୍ନ୍ୟାସିନୀ ଏବଂ ରାହୁଲକୁମାରଙ୍କୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ କଲେ। ତାହା ଉଚିତ କି ?

ବୁଦ୍ଧ—ଭବଲିଥିତ ନିୟମ ସ୍ୱାର୍ଥଜନକକୃତ ଅଟେ। ସଂସାରରେ ବିରକ୍ତି ଲଭିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସନ୍ନ୍ୟାସିଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରେ। ତହିଁ କୌଣସି ପ୍ରତ୍ୟବାୟ ନାହିଁ।

ବ୍ୟକ୍ତି ବିରକ୍ତ ଯେଉଁ ଦିନେ
ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେବ ସେହି ଦିନେ।

ବୀର—ଏ ଜଗତରେ ଦରିଦ୍ର ଅଭାବବସ୍ତୁଁ ଦୁଃଖ ଲଭୁଥିବାରୁ ସେ ମାନ୍ତ ବିରକ୍ତ ହେବା ସମୁଚିତ। "ଅଭାବେ ବିରକ୍ତି" ପଦାର୍ଥ ସମୂହ

ମନୁଷ୍ୟର ଭୋଗବିଳାସ ନିମିତ୍ତ ସୃଷ୍ଟି । ଧନୀ ସକଳ ପଦାର୍ଥ ଭୋଗ କରି ସୁଖୀ ହୋଇ ପାରେ । ଅତଏବ ସେ ବିରକ୍ତ ହେବା ଅନୁଚିତ । ଭୋଗବିଳାସ ଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟି କଅଣ ?

ବୁ—ହିରବିର ବର୍ମା ! ତୁମ୍ଭର ଆଶୟ ଏହି ଯେ, ପଦାର୍ଥ ସମୁଦାୟ ତୁମ୍ଭ ନିମିତ୍ତ ସୃଷ୍ଟ । କିନ୍ତୁ ବାଘର ଆଶୟ ଏହି ଯେ, ତୁମ୍ଭେ ତାର ନିମିତ୍ତ ସୃଷ୍ଟ । ଏଥି କେଉଁ ଆଶୟ ସତ୍ୟ ଅଟେ ? ତୁମ୍ଭେ ଭାବିବା ପରି ଦରିଦ୍ର କେବଳ ଦୁଃଖୀ ନୁହେଁ; ଧନୀ କେବଳ ସୁଖୀ ନୁହେ । ଦରିଦ୍ର ଜାଉ ଖାଇ କମ୍ବା ପେଜ ପିଇ, ତଳେ ଗଡ଼ି, ଶୋଇ ସୁଖାନୁଭବ କରେ । ଧନୀ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟରୋଗାଦି ବାଧାରୁ ବର୍ଜିତ ନୋହି, ପୁଣି ବହୁତ ଧନ୍ଦାରେ ବ୍ୟସ୍ତହୋଇ ଦୁଃଖାନୁଭବ କରେ । ତୁମ୍ଭେ ଯାହା ସୁଖ ବୋଲି ଭାବୁଛ, ତାହା କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ମାତ୍ର । ପରିଣାମରେ ତାହା ଦୁଃଖ ହେଉଥିବାରୁ ତାହା ସୁଖାଭାସ ଅଟେ । ସବୁ କ୍ଷଣିକ—ନିତାନ୍ତ କ୍ଷଣିକ । ଏ ଜଗତ୍ ଦୁଃଖମୟ—କେବଳ ଦୁଃଖମୟ । ଭୋଗବିଳାସବଶୁଁ ସର୍ବାନର୍ଥକାରିଣୀ ତୃଷ୍ଣା ବୃଦ୍ଧି ପାଏ ।

ବିଷୟଭୋଗେ ତୃଷ୍ଣା ବଢ଼େ
ବିଷୟତ୍ୟାଗେ ତାହା ଛୁଟେ ।

ଅତଏବ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ବିରକ୍ତ ହୋଇ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ନିର୍ବାଣ ଲଭିବା ନିୟତ ।

ଧନ—ଜଗତ୍ ନିତ୍ୟ ନାଁ ଅନିତ୍ୟ ?

ବୁଦ୍ଧ—ତାହା ପରିଣାମ ଲଭୁଥିବାରୁ ଅନିତ୍ୟ ବୋଲି କେତେ ଜଣ ଏବଂ ଅଦୃଷ୍ଟ ପରମାଣୁରୂପେ ପରିଣତ ହୋଇ ରହୁଥିବାରୁ ନିତ୍ୟ ବୋଲି କେତେ ଜଣ ବାଦ ପ୍ରତିବାଦରେ କାଳ ହରଣ କରନ୍ତି । ଧନଦ ଗୁପ୍ତ ! ତଦ୍‌ବିଚାର ନିତାନ୍ତ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।

ଦତ୍ତ—ବ୍ରହ୍ମ ସତ୍ୟ, ନାଁ ଅସତ୍ୟ ?

ବୁଦ୍ଧ—ବ୍ରହ୍ମ ସତ୍ୟ ବୋଲିବା ମାତ୍ରେ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ପୁଷ୍ଟି ହେବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଅସତ୍ୟ ବୋଲିବା ମାତ୍ରେ ନଷ୍ଟି ହେବ ନାହିଁ । ବାସନା-

ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବିନା ନିର୍ବାଣ ଲଭ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । କାରଣରୂପିଣୀ ତୃଷ୍ଣା ତ୍ୟକ୍ତା ନୋହିଲେ, କାର୍ଯ୍ୟରୂପିଣୀ ବାସନାର ନାଶ ଅସମ୍ଭବ । ଅତଏବ ତୃଷ୍ଣା ପରିତ୍ୟାଗର ପ୍ରଯତ୍ନ କର—ବ୍ରହ୍ମ, ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି ବସି ରହ ନାହିଁ । ତଦ୍‌ବିଚାର ଅନାବଶ୍ୟକ ।

ପୋଡୁଥିବା ଘରୁ ବାହ୍ୟକୁ
ପଳାଇବାକୁ ନର
ବ୍ୟଗ୍ର ହେବା ସ୍ଥିତ ଅଚିର
ସଂସାରମ୍ମୁଖି ତର ।

ସାଧୁ—ଦେବ ! ଲୋକେ ଧର୍ମ, ଧର୍ମ ବୋଲନ୍ତି । ତାହା କେତେ ପ୍ରକାର ?

ବୁଦ୍ଧ—ସାଧୁଚରଣ ଦାସ ! ପ୍ରବୃତ୍ତିମୂଳକ, ନିବୃତ୍ତିମୂଳକ ଏବଂ ପ୍ରବୃତ୍ତି-ନିବୃତ୍ତିମୂଳକ ବୋଲି ଧର୍ମ ତ୍ରିବିଧ ଅଟେ ।

ସତ୍ୟବାକ୍ୟଭାଷଣାଦି ପ୍ରବୃତ୍ତିମୂଳକ
ଜୀବହିଂସାବର୍ଜନାଦି ନିବୃତ୍ତିମୂଳକ ।
ଫଳାଶାତ୍ୟକ୍ତ ପରୋପକାରାଦି ସୁକର୍ମ
ଅଟଇଟି ପ୍ରବୃତ୍ତିନିବୃତ୍ତିମୂଳ ଧର୍ମ ।

ସର୍ବେ—ଅମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କ ବୋଧନରେ ସନ୍ତୃପ୍ତ ହୋଇ ଆପଣଙ୍କ ଶିଷ୍ୟତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରୁଅଛୁଁ ।

ବୁଦ୍ଧଂ ଶରଣଂ ଗଚ୍ଛାମି !
ଧର୍ମଂ ଶରଣଂ ଗଚ୍ଛାମି !
ସଂଘଂ ଶରଣଂ ଗଚ୍ଛାମି !

ଦତ୍ତା—ସ୍ୱାମୀ ! ଆଉ ଆବଶ୍ୟକ କଅଣ ?

ବୁଦ୍ଧ—ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ ଏହି ଯେ, ତୁମ୍ଭେମାନେ ସତ୍ୟମତ ଗ୍ରହଣ କଲ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ନିର୍ବାଣସୁଖପ୍ରାପ୍ତି ହେବା ନିଶ୍ଚୟ । ଅତଏବ ଆଉ କିଛିହିଁ ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ତଥାପି ଏପରି ହେଉ ।

(ଭରତ ବାକ୍ୟ)

ଶ୍ଳୋକ —ଘୋରେତି ବାଧା ଜଗତେ ନ ଆଉ
ଲୋକଙ୍କ ଅଜ୍ଞାନ ବିନଷ୍ଟ ହେଉ ।
ହୃଦ୍ଦେଶୁଁ ସନ୍ତାପ ତୁରନ୍ତ ଯାଉ
ଜୀବାଳି ନିର୍ବାଣ ଦଶାକୁ ପାଉ ।

[ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ ଏବଂ ଯବନିକାର ପତନ]

ନେପଥ୍ୟେ— —ଗୀତ—

ସୌରାଷ୍ଟ୍ର ରାଗିଣୀ—ଆଦିତାଳ

ଶ୍ରୀ ବୁଦ୍ଧ ବୌଦ୍ଧଙ୍କର ହେଉ ସଦା ମଙ୍ଗଳ । ପ ।
ବିଜ୍ଞାନଜ୍ଞାନୀଙ୍କର, ସଦ୍ଭକ୍ତ ଜନଙ୍କର । ଶ୍ରୀ । ୧ ।
ନିର୍ଧନୀମାନଙ୍କର, ସମସ୍ତ ଜନ୍ତୁଙ୍କର । ଶ୍ରୀ । ୨ ।

ସମାପ୍ତ

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଶ୍ରୀ

ଉତ୍କଳ କୁନ୍ଦମାଳା ନାଟକ

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମ୍ମବିରଚିତା

ଭୂମିକା

ଏ ନାଟକର ଇତିବୃତ୍ତ ରାମାୟଣାନ୍ତର୍ଗତୋତ୍ତରକାଣ୍ଡର ଚରିତ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ସୀତାହସ୍ତରଚିତା କୁନ୍ଦମାଳା ଶ୍ରୀରାମରେ ପ୍ରଥମତଃ ଦର୍ଶିତା ହୋଇ ତନ୍ମାନସ କରୁଣାର୍ଦ୍ର କଲା କାରଣରୁ ଏହା "କୁନ୍ଦମାଳା" ନାମରେ ଅଭିହିତ । ଏହା ଅଧୁନା ଉତ୍କଳୀକୃତା ହୋଇ "ଉତ୍କଳକୁନ୍ଦମାଳା" ନାମ ଧାରଣ କଲା ।

ଏ ନାଟକକୁ ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ ଅରାରାଳପୁରନିବାସୀ ମନୀଷୀ ଦିଙ୍ଗ୍ନାଗଙ୍କ ରଚିଲା ପରି ସୂତ୍ରଧାରୋକ୍ତିରୁ ବିଦିତ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ସେ ପୁରସ୍ଥିତ ପ୍ରଦେଶ ଏବଂ କବିକୁଳଗୋଷ୍ଠୀ ଅଗମ୍ୟଗୋଚର । କିଏ କିଏ ଦିଙ୍ଗ୍ନାଗଙ୍କୁ ବୌଦ୍ଧ ବୋଲନ୍ତି । ସେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇଥିବ । ମାତ୍ର ସୂତ୍ରଧାରଦ୍ୱାରା ଗଣେଶପାଦରଜ ଏବଂ କପର୍ଦ୍ଦ ସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏ ଦିଙ୍ଗ୍ନାଗ କବି ଆର୍ଯ୍ୟମତାବଲମ୍ବୀ ।

—ଶ୍ଳୋ—

ଅଦ୍ରେଃଶୃଙ୍ଗଂ ହରତିପବନଃ କିଂସ୍ୱିଦିତ୍ୟୁନ୍ମୁଖୀଭି
ଦୃଷ୍ଟୋତ୍ସାହଶ୍ଚକିତଚକିତଂ ମୁଗ୍ଧସିଦ୍ଧାଙ୍ଗନାଭିଃ

ସ୍ଥାନାଦସ୍ମାତ୍ସରସନିଚୁଳାଦୁତ୍ପତୋଦଙ୍ମୁଖଃ ଖଂ
ଦିଙ୍ନାଗାନାଂ ପଥି ପରିହରନ୍ ସ୍ଥୁଳହସ୍ତାବଲେପାନ୍ ।

ଏହି ପୂର୍ବ ମେଘ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶ୍ଳୋକର ଟୀକାରେ ଦିଙ୍ନାଗ କବି କାଳିଦାସମହାକବିର ସମସାମୟିକ ବୋଲି ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ କୋଲାଚଳ ମଲ୍ଲିନାଥସୂରିଦ୍ୱାରା ସୁନିଶ୍ଚିତ । କାଳିଦାସ ସମୟ ଏକ ପ୍ରକାର ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏ କବିର ସମୟ ତାହା ମାନି ବୋଲିବାକୁ ହେବ ।

ଏ କୁନ୍ଦମାଳାର ଏବଂ ମହାକବି—ଭବଭୂତି ବିରଚିତୋତ୍ତର ରାମଚରିତର ଇତିବୃତ୍ତ ପ୍ରାୟଶଃ ଏକବିଧରେ ଥିବାରୁ ଏକର ନାଟକ ଦେଖି ଅପରେକ ରଚିଥିବା ସମ୍ଭବପର । ତାହା ହେଲେ, କେଉଁ ନାଟକ ପ୍ରାଚୀନ, ତଦ୍‌ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବିଚାର୍ଯ୍ୟମାଣ । ଦିଙ୍ନାଗ କାଳିଦାସ ସମସାମୟିକ ବୋଲି ଏବଂ ଭବଭୂତି ଅର୍ବାଚୀନ ବୋଲି ପଣ୍ଡିତନିଶ୍ଚିତ । ମଧ୍ୟ ଉତ୍ତରରାମଚରିତର ରଚନାଚମତ୍କାର ସୁନ୍ଦରତର । ଅତଏବ ଉତ୍ତରରାମଚରିତ ଅର୍ବାଚୀନ ଅଟେ ।

ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏହି ଯେ, ମୁଦ୍ରିତ ସଂସ୍କୃତ ପୁସ୍ତକର ଗଦ୍ୟରେ ମାନ କେତୋଟି ସ୍ଥାନରେ କେତୋଟି ବାକ୍ୟ ଲୁପ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅନନୁବାଦିତ ଏବଂ ଟୋପା ଧାଡ଼ିରେ ସୂଚିତ ।

ଏ ନାଟକ ଏବଂ ଅନୁବାଦ ବିଧି ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ନୂତନ । ଏ ଅନୁବାଦ ବିବୁଧାନୁମୋଦିତ ହେବା ଯାଏ ସମଞ୍ଜସ ବୋଲି ଯାଇ ନ ପାରେ । ମୁଁ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ସ୍ୱୀକାର କରେଁ କି, ଏ ନାଟକର ଗୁଣ ଦିଙ୍ନାଗ କବିର, ଦୋଷ ମୋହର—ଏହା ନିଶ୍ଚୟ । ଇତି ।

ଜୟପୁର
୧ । ୨ । ୩୩ } ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଏ ନାଟକର ପାତ୍ରାବଳୀ

—ପୁରୁଷ—

ରାମ—	ଅଯୋଧ୍ୟାଧିପତି— କଥାନାୟକ
ଲକ୍ଷ୍ମଣ—	ରାମଭ୍ରାତା
ସୁମନ୍ତ୍ର—	ସାରଥି
ବାଲ୍ମୀକି—	ମହର୍ଷି— ରାମାୟଣକାବ୍ୟକର୍ତ୍ତା
ତାପସ—	ରାମାଶ୍ୱମେଧ ନିମିତ୍ତ ଯାଉଥିବା ପଥିକ
ବାଦରାୟଣ—	ବାଲ୍ମୀକି ଶିଷ୍ୟ
କଣ୍ୱ—	ବାଲ୍ମୀକି ଶିଷ୍ୟ ଏବଂ ରାମଙ୍କ ବାଲ୍ୟ ମିତ୍ର
କୌଶିକ—	ବିଦୂଷକ
କୁଶ ଏବଂ ଲବ—	ସୀତାଙ୍କ ଯାମଳ ପୁତ୍ର
କଞ୍ଚୁକୀ—	ଅନ୍ତଃପୁର ଦ୍ୱାରପାଳ
ସୂତ୍ରଧାର—	ନାଟକାଧ୍ୟକ୍ଷ

—ସ୍ତ୍ରୀ—

ସୀତା—	ରାମମହିଷୀ— କଥାନାୟିକା
ପ୍ରଥମା ଯଜ୍ଞବେଦୀ }	ବାଲ୍ମୀକ୍ୟାଶ୍ରମର ମୁନିକନ୍ୟା ଦ୍ୱୟ
ବେଦବତୀ—	ମୁନିକନ୍ୟା ଏବଂ ସୀତାସଖୀ
ପୃଥିବୀ—	ଭୂଦେବୀ

ଶ୍ରୀ ରାଧାକୃଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ଉତ୍କଳ କୁନ୍ଦମାଳା

ପ୍ରଥମାଙ୍କ

ସୁରେଶ ଶେଖର ମନ୍ଦାର ସୁବାସ, ମକରନ୍ଦ-ଧାରାଚୁମ୍ବିତ ଗଣେଶ ।
ଚରଣସରୋଜାତରଜୋଜାଳକର, ଶୋଷୁ ବିଘ୍ନପୟୋରାଶି କି ସତ୍ୱର ।

(ନାନ୍ଦ୍ୟନ୍ତେ ସୂତ୍ରଧାର ପ୍ରବେଶି)

ସୂତ୍ର— ପରଶିତ ତପୋଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ବହ୍ନିର
ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗତ ଶିଖା ପରି
ମନ୍ଦାକିନୀ ବୀଚିସଙ୍ଗିସୃପାବଳୀ
ନିବାସ ବଲ୍ମୀକ ସରି ।
ମନୋହର ଶସ ମୃଦୁଳାଙ୍ଗ ଚନ୍ଦ୍ର
ନିତ୍ୟ ସନ୍ଧ୍ୟାର ସଦୃଶ
ଦୀପ୍ତ ପ୍ରାତଃସୂର୍ଯ୍ୟରୁଚି ଶିବଜଟା
ପାଳୁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅନିଶ ।

ଅଖିଳ ପୁରଜନବାସୀ—ମହାମାନ୍ୟ—ଦିଙ୍ନାଗ କବିଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କୃତରେ ବିରଚିତ ଏବଂ ଜୟପୁରାଧୀଶ୍ୱର ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳଭାଷାରେ ଅନୁବାଦିତ କୁନ୍ଦମାଳା ନାଟକକୁ ପ୍ରୟୋଗ କର ବୋଲି ସବ୍ୟସ୍ତାରେ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ । ଅତଏବ ତନ୍ନାଟକସନ୍ଦର୍ଭପ୍ରୟୋଗ ସାଚିବ୍ୟବିଧାୟିନୀ—ଆର୍ଯ୍ୟା—ମୋଭାର୍ଯ୍ୟାକୁ ଡାକି ରଙ୍ଗସ୍ଥଳକୁ ଯିବି ।

ନେପଥ୍ୟେ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଏଠାରେ ଓହ୍ଲାଅ ।

ସୂତ୍ର—ହେଇଟି ! କିଏଟି ଆର୍ଯ୍ୟସମାହ୍ୱାନରେ ମୋର ସହାୟ ହେଉଛନ୍ତି ।

(ଦେଖି) ଅହା ! କେଡ଼େ କଷ୍ଟ ! କେଡ଼େ କଷ୍ଟ !

ଅତି ଦୁଃଖକର କର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ଅଛି ଛି ! !

ରାବଣ ମନ୍ଦିର ଚିରସ୍ଥିତ ବର୍ଷେ ଜନ—
ନିନ୍ଦା ଭୟ୍ଯାକୁଳ ଚିତ୍ତ କୌଶଲ୍ୟାନନ୍ଦନ ।
ତେଣୁ ଗର୍ଭବତୀ ସୀତାଙ୍କୁ ଘେନି ତୁଲେ,
ଘୋର ବନେ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଏ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଚଲେ ।

(ସୂତ୍ରଧାର ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ) ଇତି ପ୍ରସ୍ତାବନା ।

(ରଥାରୂଢ଼ ହୋଇ ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସାରଥିଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯା, ଏଠାରେ ଓହ୍ଲାଅ । ଏ ଭାଗୀରଥୀ ତୀର କାନ୍ତାରବାରର ବାଟପିପାଳି ଏବଂ ଲତାଜାଳସଙ୍କୁଳ ହୋଇ ପଥନିରୋଧ କରୁଥିବାରୁ ଏଠାରୁ ସ୍ୟନ୍ଦନଗମନ ଅଶକ୍ୟ, ଏଠାରେ ଅବତର ।

ସୀତା—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରବୃତ୍ତ ତୁରଗ ବେଗରୁ ସମଗ୍ର ଶରୀର ବିଚଳିତ ହୋଇ ଉଠିବାକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଅଶକ୍ୟା ହେଲିଣି । ଅବତରଣ ବାଞ୍ଛନୀୟ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ସୁମନ୍ତ, ଘୋଟକଙ୍କୁ ଅଟକିବା ଯତ୍ନ କର ।

ସାର—ମୁଁ ରୋକିବାକୁ ଯେତେ ପ୍ରଯତ୍ନ କଲେହେଁ, ଗାନରସପ୍ରିୟ ହୋଇଥିବାରୁ ଏ ହୟଦ୍ୱୟ ଅତିକ୍ରମଇ ।

—ଶ୍ଳୋକ—

ଉଚେ ହଂସ ନିନାଦାଳି ହୁଅନ୍ତେ କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର
ନ ରହି ଧାନ୍ତି ଏ ଅଶ୍ୱେ ଟାଣିଲେ ମଧ୍ୟ ବାଗକୁ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ସୁମନ୍ତ, ଅତିରଭସ ପ୍ରବୃତ୍ତ ବେଗ ହୋଇଥିବାରୁ ଏ ତୁରଗଯୁଗ ସମ ବିଷମ ପ୍ରଦେଶ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ କରି ଏ ଶତାଙ୍ଗକୁ ଗଙ୍ଗା ପ୍ରବାହରେ ଠେଲିପାରେ । ରଥ ରଖିବାକୁ ସର୍ବଥା ପ୍ରଯତ୍ନ କର ।

ସାରଥି—(ବାଗ ଟାଣିବା ଅଭିନୟ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ରଥ ସ୍ଥଗିତ; ଅବତର

ସୀତା—(ଓହ୍ଲାଇ ଚାଲିବା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏ ତୁରଙ୍ଗଯୁଗ ଦୀର୍ଘମାର୍ଗଧାବନବଶରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିଶ୍ରାନ୍ତ । ଏହାଙ୍କୁ ବିଶ୍ରାନ୍ତ କରାଅ ।

ସାରଥି—ଯେ ଆଜ୍ଞା—ଦେବ ! (ରଥ ଅବରୋହ ଗମନ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ଗୃହିଲ, ସ୍ୱଗତ) ଭାଇ—ନା—ପ୍ରଭୁ, ମୋତେ ଦେଖି "ବତ୍ସ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ରାବଣଭବନ ନିବସନ କାରଣରୁ ସୀତା ଦେବୀ ଚରିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧେ ସମୁତ୍ପନ୍ନ ବିମର୍ଶନ ହୋଇ ପୁରଜନେ ଅନ୍ୟଥା ପ୍ରଳପନ୍ତି । ଯଦ୍ୟପି ସୀତା ପାଇଁ ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ର ନିର୍ମଳ ହେବା ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ କୁଳରେ କଳଙ୍କ ଦେଇ ପାରିବା ନାହିଁ । ଗର୍ଭିଣୀଭାବସୁଲଭ ଦୌହୃଦ ବଶରୁ ସୀତା ଭାଗୀରଥୀ ଦର୍ଶନାଭିଳାଷ ମୋ ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି । ଅତଏବ ଏ ଗଙ୍ଗା ଦର୍ଶନ ଗମନ କୈତବରେ ସୁମନ୍ତାଧିଷ୍ଠିତ ରଥାରୋହଣ କରାଇ କୌଣସି ଏକ ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରଦେଶରେ ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଆସ" ବୋଲି ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ହେତୁରୁ ପାଳିତ ହରିଣକୁ ବଧ ଭୂମିକି ନେବା, ପରି ଦେବୀଙ୍କୁ ଅଟବୀକୁ ଘେନି ଆସିଲି ।

ସୀତା—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଗୁରୁଗର୍ଭଭାରୋଦ୍‌ବହନବଶରୁ ଶ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ମୋ ପାଦଯୁଗ ଚଳି ପାରୁ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଆଗକୁ ଯାଇ ଭଗବତୀ ଭାଗୀରଥୀ କେତେ ଦୂରେ ଅଛନ୍ତି ଦେଖି ଆସି କହ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ବିଷାଦ ଲଭ ନାହିଁ, ଭଗବତୀ ସମୀପବର୍ତ୍ତିନୀ, ହେଉଛି ! ପାଖକୁ ଆସିଲୁଁ ।

ଅରବିନ୍ଦଠାରୁ ମଧୁର ମଧୁର—
ବାସନା ଘେନି ସଙ୍ଗରେ
ମରାଳ ମୁଖରୁ ପ୍ରଚୁର ନିନାଦ
ପ୍ରସରାଇ ବହୁଳରେ ।
ଚଳଦୂର୍ମି ଜଳକଣଙ୍କୁ ବିକ୍ଷେପି
ଗାଙ୍ଗ ଶୀତ ବାତ ଭଲେ
ସାଦରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଳିବା ପାଇଁ
ପାଛୋଟିବା ପରି ଚଳେ ।

ସୀ—(ସ୍ପର୍ଶାନୁଭବ କରି) ଜନନୀକରସ୍ପର୍ଶସୁଖଶୀତଳ ଭାଗୀରଥୀତରଙ୍ଗ-ମାରୁତସ୍ପର୍ଶରୁ ପଥଶ୍ରମର ଏବଂ ତାପଙ୍କର ପରିଶମ ଘଟିଲା । କିନ୍ତୁ ଗଙ୍ଗାବଗାହନ ନିମିତ୍ତ ଦୋହଦ କୌତୂହଳ ମୋତେ ଉତ୍ସାହିତା କରେ । ଅତଏବ ଏ ବିଷମ ତଟରୁ ନିରାୟାସରେ ଓହ୍ଲାଇବା ବାଟ ମୋତେ ଦେଖାଅ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ହସ୍ତରେ ଦେଖାଇ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରଳ ନରସଞ୍ଚାର ହୋଇଥିବାରୁ ଏ ତଟ ପ୍ରଦେଶ ଅବତରିବାରେ କଷ୍ଟତର । ଅତଏବ ଅଙ୍ଗୁଳ୍ୟଗ୍ର ଧରିରେ ଦୃଢ଼େ ଚୁପି—

—ଗୀତିକା—

ବାମ ହସ୍ତରେ ନୀବାରଗୁଚ୍ଛ ଧରି,
ହସ୍ତରେ ଆପଣା ଜାନୁ ଧାରଣ କରି ।
ମୋର ପଦଚିହ୍ନରେ ପାଦ ଥୋଇ ଥୋଇ,
ଏଠି ମନ୍ଦରେ ଚାଲ ନିମେଷ ମାତ୍ର ।"

ସୀ—(କଷ୍ଟରେ ବିଧରେ ଓହ୍ଲାଇ) ବତ୍ସ, ଅତି ଶ୍ରାନ୍ତା ହେଲି । ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମାତ୍ର ଏ ପାଦପଚ୍ଛାୟାରେ ବିଶ୍ରମିବି ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ଯେ ଇଚ୍ଛା ।

ସୀ—(ଛାୟାକୁ ଯାଇ ବିଶ୍ରାମ କରିବା)

ଲକ୍ଷ୍ମଣ—ଅହୋ ! ସୁକୃତଜନଙ୍କର ପରିଜନନ୍ୟୂନତା କେଉଁଠି ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ଘଟଇ ନାହିଁ ତ!

ନିର୍ମଳାମ୍ବୁକଣିକାଧିକାର୍ଦ୍ରିତାରେ
ବାଟ ବହେ ଶୀତାନିଳ
କଳ ମୃଦୁ ଗାନ ମଧୁର କଣ୍ଠରେ
କରନ୍ତି ମରାଳକୁଳ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପରି ଛାୟା ଆଲିଙ୍ଗନ କରେ
ଆର୍ଯ୍ୟାଙ୍କ କ୍ଳାନ୍ତି ନାଶନେ
ନିର୍ଜନ କାନନେ ମଧ୍ୟ ଲଭ୍ୟ ହେଲେ
ସେବକାଏ ଅଯତନେ ।

ସୀ—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସତେ ସ୍ୱଜନ ମଧ୍ୟେ ଥିଲା ପରି ମୋ ହୃଦୟ ଆନନ୍ଦ ଲଭଇ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ଏବେ ଗତଶ୍ରାନ୍ତା ହୋଇ ସୁଖରେ ବସିଛନ୍ତି । ଯଥା ସ୍ଥିତି ଜଣାଇବାକୁ ଏ ସମୁଚିତ ସମୟ । (ହଠାତ୍ ପ୍ରଣମି ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଅନବରତ ପ୍ରବାସ କ୍ଲେଶଭାଜନ—ନୀଳଯଷ୍ଟି—ଏ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବିଜ୍ଞାପନ କରେ । ଦେବୀ, ନିଜ ହୃଦୟକୁ ଦୃଢ଼ କର ।

ସୀ—(ସସମ୍ଭ୍ରମେ) ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କର କୁଶଳ ତ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ବନକୁ ଦେଖାଇ) ଏମନ ସ୍ଥିତିରେ ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କୁଶଳ କେମନ ?

ସୀ—ଅମ୍ବା—କୈକେୟୀ ପୁନଶ୍ଚ ବନବାସାଦେଶ ଦେଲେ କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ବନବାସ ସମାଦିଷ୍ଟ, କିନ୍ତୁ କୈକେୟୀ ମାତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନୁହେ ।

ସୀ—ଆଉ କାହାଦ୍ୱାରା ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ।

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କେମନ୍ତ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ଲୋତକ ସମ୍ଭାଳି)

—ଗୀତିକା—

ମୋ ନନାଙ୍କର ଆଦେଶ-ମାନ ବୋଲି,
ଭାଷିବାକୁ ଭାବେଁ ଅତି ଯତନରେ ମୁଁ ।
ମାନ ବାଣୀ ମନେ ମୋର ହୋଇ ନାହିଁ,
ସୁଦୃଢ଼ ଭାବରେ ବାଗ୍‌ବନ୍ଧ କରଇ ହାୟ !

ସୀ—ମୋର ବନବାସ ଆଦିଷ୍ଟ ହେଲା କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ତୁମ୍ଭର ମାତ୍ର ନୁହେ, ତାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ।

ସୀ—ତାହା କିପରି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ— ନିଜର ବୋଲିବା ଅଭିମାନ ମାନସରେ
ତ୍ୟାଗ କରି ଯୁକ୍ତ ପୁତ୍ରେ ମିତ୍ର ସହିତରେ ।

ଆର୍ଯ୍ୟ ବାସ କରୁଥିଲେ ହେଲେ ତୁମ୍ଭ ବିନା
ସେ ନିବାସ ନିଶ୍ଚୟରେ ବନବାସ ସିନା ।

ସୀ—ବତ୍ସ, ସୁସ୍ପଷ୍ଟରେ କହ, ଏବେ ମୋର ବନବାସ କାହିଁକି, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କର ବନବାସ କାହିଁକି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ଆଉ ଅଛି କିସ ? ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ—ମୁଁ କହେଁ, ଶୁଣ ।

ଜନନୀ, ଗୁରବ୍ୟ ଗୁଣ ଧନ୍ୟ ନନା
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କରି ବର୍ଜନ
ଭୟଙ୍କର ବନ ମଧ୍ୟେ ଛାଡ଼ିବାକୁ
ନିଷ୍ଟେ କରିଲେ ପ୍ରେଷଣ ।
ଅଧୁନା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଏ ଘୋର ବନକୁ
ମୁହିଁ କରି ସମର୍ପଣ
ପୁରକୁ ବାହୁଡ଼ି ଗମିବାକୁ ହେବ
କରି ଆଦେଶ ପାଳନ ।

ସୀ—ହା ! ତାତ—ଆର୍ଯ୍ୟ—କୋଶଳାଧୀଶ, ତୁମ୍ଭେ ଏବେ ମୃତ ।
(ମୂର୍ଚ୍ଛିତା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆହା, କେଡ଼େ କଷ୍ଟ ! କେଡ଼େ କଷ୍ଟ ! ଅଶନି ପତନ ସମାନ ଦାରୁଣ ପରିତ୍ୟାଗ ବାର୍ତ୍ତା ଶ୍ରବଣରେ ଦେବୀ ନିଶ୍ଚୟରେ ମୃତା । (ନିରୂପଣ କରି) ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ନିଶ୍ୱାସ ଅଛି ଅଛି । ଏହାଙ୍କୁ ପୁନଶ୍ଚ ସଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉପାୟ କିସ ? (ବିଷାଦାଭିନୟ କରି) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ !

—ଗୀତିକା—

ଗାଙ୍ଗଶୀକରଶୀତଳ ଗନ୍ଧ ବହରୁ
ମୋର ପ୍ରାକ୍ତନ ଭାଗ୍ୟ ବିଶେଷ ବଶରୁ ।
ଦେହରେ ପ୍ରାଣ ରହିବାରୁ କପରି କପରି
ଚାହାଁଇଲେ ପ୍ରସନ୍ନା ସତୀ ଜ୍ଞାନ ପାଇ କରି ।

ସୀ—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ବାହାରଗଲ କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ହତଭାଗା ଏଠାରେ ତ ଅଛି, ଆଦେଶ ଦିଅ ।

ସୀ—ମୋଠାରେ ନିନ୍ଦାରୋପଣ କରି ତେଜିଲେ କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ତୁମ୍ଭଠାରେ ନିନ୍ଦା ଥାଇ ପାରେ କି ?

ସୀ—ଅହା ! ମୁଁ କେଡ଼େ ଅଧନ୍ୟା ! ଦୋଷ ଲେଶ ନ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ନିଗୃହୀତା ! ବତ୍ସ, ମୋ ନିମିତ୍ତ କି ତେଜିଲେ ତଦ୍ୱିଷୟ ସନ୍ଦେଶ ଅଛି କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଅଛି ।

ସୀ—କହ, କହ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—

ତୁମ୍ଭେ ତୁଲ୍ୟ ଗୁଣା ସମାନବଂଶଜା
ପବିତ୍ରଚରିତା ପୁଣି
ସୁଖରେ ଦୁଃଖରେ ମୋ ଅନୁଗାମିନୀ
ବୋଲି ଜନକନନ୍ଦିନୀ ।
ଭଲେ ଜାଣି ମୁହିଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ତେଜିଲି
ଲୋକନିନ୍ଦା ଭୟେ ସତ
ତୁମ୍ଭ ଅପରାଧ ଭଲେ ହେଲେ ମୋତେ
ହୋଇ ନାହିଁଟି ବିଦିତ ।

ଏହା ମାତ୍ର ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ।

ସୀ—ବତ୍ସ, ଲୋକନିନ୍ଦା ବୋଲନ୍ତେ କିସ ? ମୋ ସମ୍ବନ୍ଧେ କୌଣସି ଦୂଷଣ ହେଲେ ଅଛି କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ତୁମ୍ଭ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଦୂଷଣ କେମନ୍ତ ?

ଋଷିଙ୍କର ଦିକ୍‌ପାଳଗଣର ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କର
ମୋହର ସମ୍ମୁଖରେ ମା ଗୋ ତୁମ୍ଭେ ନିକର ।

ବିଶୁଦ୍ଧା ଅଟ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଜ୍ୱଳନରେ କିନ୍ତୁ—

ସୀ—(ଲଜ୍ଜାଭିନୟ କରି) କିନ୍ତୁ ବୋଇଲ କାହିଁକି ? କହ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଶଙ୍କିତ ଜଗତ ନିରଙ୍କୁଶ ଅଧିକନ୍ତୁ ।

ସୀ—ଅଗ୍ନିଶୁଦ୍ଧି ବିଷୟ କଥିତ ହେଲା ହେତୁରୁ „ସୀତାର ମଧ୍ୟ ଏପରି ଅପବାଦ ସମ୍ଭବପର, କି ?" ବୋଲି ମୁଁ ଭାବନ୍ତେ ରାବଣଭବନ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସ୍ମୃତହୋଇ ମୋତେ ଅତ୍ୟୁର ବାଧୁଛି । ଏମନ୍ତ ପରିତ୍ୟକ୍ତା ହେଲି ତ ! କେବେହେଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଜନ୍ମ ଲଭିବା ଅନୁଚିତ । ଅଥ୍ବା— ପରିତ୍ୟକ୍ତା ହେଲି । ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ତେଜିଲେ ମୋତେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରି ଧେନିବା ସମୁଚିତ ନୁହେ କି ? ତଥାପି ସେ ନିରନୁକ୍ରୋଶଙ୍କ ସମ ହେବା ଏ ପ୍ରସବ ପରିପାଳନୀୟ ବୋଲି ଭାବି, ପରିବାଦ କଷ୍ଟ କୋପହତ ଏ ଜୀବିତକୁ ରଖିବି ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ମହାନୁଗ୍ରହ । (ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ପ୍ରଣମି) ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଆଉ ଏକ ସନ୍ଦେଶ ।

ସୀତା—ତାହା କେମନ୍ତ ଅଟେ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ମୋର ହୃଦୟର ଅଭୀଷ୍ଟ ଦେବତା
ସ୍ୱପ୍ନେ ଦିଶିବା ସଙ୍ଗିନୀ
ମୋର ଶଯ୍ୟା ତୁମ୍ଭେ; ଗ୍ରହଣ କରିବି
ନାହିଁଟି ଅନ୍ୟ କାମିନୀ ।
ଯଜ୍ଞ ବିଧି ପାଇଁ ତୁମ୍ଭର କନକ—
ପ୍ରତିମା ମାତ୍ର ମୋହର
ପତ୍ନୀ ହୋଇଥିବ ସତୀଶିରୋମଣି
ନିଶ୍ଚୟ ଅଟେ ଏ ଗିର ।

ସୀତା—ବତ୍ସ, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କର ଏ ସନ୍ଦେଶବଶରୁ ମୋତେ ବାଧୁଥିବା ପରିତ୍ୟାଗ ଦୁଃଖ ନିଃଶେଷିତ ହେଲା । ଅନ୍ୟାସକ୍ତ ପୁରୁଷ ବଶରୁ ସ୍ତ୍ରୀର ଯେତେ ଦୁଃଖ ଘଟେ, ଅନ୍ୟାସକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀବଶରୁ ପୁରୁଷର ତେତେ ଦୁଃଖ ଘଟେ ନାହିଁ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ପ୍ରତିସନ୍ଦେଶ କିସ ?

ସୀତା—କାହାକୁ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ।

ସୀତା—ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ପ୍ରତିସନ୍ଦେଶ କି ? ମୋ ବଚନରେ ପାଦାଭିବନ୍ଦନ ଆଚରି, ଶାଶୁଙ୍କୁ ଏପରି ଜଣାଅଃ—ଏମନ୍ତ ଅଶରଣ୍ୟା ହୋଇ ଶ୍ୱାପଦସମାକୀର୍ଣ୍ଣ ମହାରଣ୍ୟରେ ଥିବା ମୋତେ ପୂଜ୍ୟା ହେବା ତୁମ୍ଭେମାନେ ନିଜ ହୃଦୟରେ ଅନୁଗ୍ରହ କର ବୋଲି···

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ ! ଏ ଆଜ୍ଞାକୁ ପରିଗ୍ରହ କଲି । ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ କିଛି ହେଲେ ସନ୍ଦେଶ ନାହିଁ କି ?

ସୀତା—ସେଭଳି ନିଷ୍ଠୁରଙ୍କୁ ସନ୍ଦେଶ ପ୍ରେଷଣ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବଚନ ନିରାକରଣ କରି ନ ପାରି ମାତ୍ର; କିନ୍ତୁ ସୀତା ଧନ୍ୟତାରୁ ନୁହେ । "ଏ ହତଭାଗିନୀ ନିମନ୍ତେ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ପରିପାଳନ ବିରଜ ନିଜକୁ କ୍ଳାନ୍ତ କର ନାହିଁ; ଏବଂ ସଦ୍ଧର୍ମରେ ପୁଣି ସ୍ୱଶରୀରରେ ସାବଧାନ ହୋଇ ରହିବା ବିଧେୟ ଅଟେ" ବୋଲି ମୋ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଜଣାଅ—ବତ୍ସ ଲକ୍ଷ୍ମଣ—ମୁଁ ମହାରାଜାଙ୍କ ଉପାଳମ୍ଭ କଲି କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ଏତିକି ମାତ୍ର ବୋଲିବାକୁ ତୁମ୍ଭେ ଅଯୋଗ୍ୟା କି ?

ସୀତା—ହୃଦୟରୁ ପରିତ୍ୟକ୍ତା ନୋହିବା ଏ ନିରପରାଧିନୀକୁ ଦେଶରୁ ଘଉଡ଼ିବା ସମୁଚିତ କି ? ବୋଲି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଅ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟା, କଥନୀୟ ସନ୍ଦେଶ କହିଲି ।

ସୀତା—ବନବାସିନୀକୃତା ସୀତା ସୀମନ୍ତନିବଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ହୋଇ 'ମୁଁ ଗୁଣହୀନା ହେଲେହେଁ, ଚିରପରିଚିତା କିମ୍ବା ଅନାଥା କିମ୍ବା ସୀତା ବୋଲି ସ୍ମରଣ ମାତ୍ରରେ ହେଲେ ମୋଠାରେ ଅନୁଗ୍ରହ କର ବୋଲି ଜଣାଇଲା" ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ବିଜ୍ଞାପନ କର ।

—ଗୀତିକା—

ଲକ୍ଷ୍ମ—

ସ୍ରାବିତ ବ୍ରଣରେ ଲବଣ ଗୁଞ୍ଜିବାର
ରୀତିରେ ଏହି ବାର୍ତ୍ତାତି ଅହିତ ଅଟଇ ।
ଆର୍ଯ୍ୟ ଏହାର ଶ୍ରବଣରେ ଅଧିକ ଶୋକ
ତାପଗତି ପାଇବେ ବ୍ୟକ୍ତିଭାବରେ ତ ।

ସୀତା—ଯେଡ଼େ ବଡ଼ ପରିବାର ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖରେ ସଙ୍ଗୀ ହେବା ସ୍ତ୍ରୀଜନ କେମନ୍ତ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ? "ମୁଁ ପ୍ରବାସିନୀ ହୋଇଥିବା ସମୟରେ ମହାରାଜଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ମାଏ ଦେଖୁଥାଅ; ଏଙ୍କଙ୍କ ଶରୀର ସମ୍ବନ୍ଧେ ତୁମ୍ଭେ ସାବଧାନ ହୋଇଥାଅ" ବୋଲି ମୋ ଜଣାଣି ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ଏହା ତୁମ୍ଭ ମହାନୁଭବତାର ଅନୁରୂପ ।

ସୀତା—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ରଘୁବଂଶର ରାଜଧାନୀ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ମୋର ପ୍ରତ୍ୟାମ୍ନାୟରେ ପ୍ରଣମ, ପ୍ରତିମାଗତ ମହାରାଜଙ୍କ ଶୁଶ୍ରୂଷା କର, ପ୍ରିୟମ୍ବଦା ହେବା ମୋ ପ୍ରିୟ ସଖୀମାନଙ୍କୁ ଅଶ୍ୱାସ, ହତଭାଗିନୀ ହେବା ମୋତେ ସଦା ଚିନ୍ତ । (କ୍ରନ୍ଦନ କରିବା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—[ଉଦ୍‌ବେଗରେ]

ଆର୍ଯ୍ୟାଙ୍କୁ ଆଣି ମୁଁ ବନରେ
ଛାଡ଼ନ୍ତେ ଏହାଙ୍କର
ଦୈନ୍ୟ ବିଳାପ ଶୁଣିବାକୁ
କାନ ଭିରି ମୋହର ।
ଲଙ୍କା ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ସୁଖେ
ମୃତ ହୋଇଲି ମୋତେ
ଜିଆଁଇଲା ମାରୁତି ସେ ମୋ
ଗର୍ଭଶତ୍ରୁ ସାକ୍ଷାତେ ।
(ଦେଖି) ହରିଣେ କାନ୍ଦନ୍ତି ଲୋତକ ବୁହାଇ
ନ କରି ତୃଣ ଗ୍ରହଣ,
କରୁଣ ସ୍ୱରରେ ବିଳାପ କରନ୍ତି
ଏଥି ରାଜହଂସଗଣ ।
ଆର୍ଯ୍ୟାଙ୍କ ବିଲୋକି ନର୍ତ୍ତନ ଉପେକ୍ଷି
ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ ମୟୂରତତି
ସହାନୁଭୂତିରେ ତିର୍ଯ୍ୟଗ୍‌ଜନ୍ତୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ;
ନହେ ମାନବ ସନ୍ତତି ।

ସୀତା—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହେଉଅଛି । ଏଠାରେ ନର ସଞ୍ଚାର ଦୂର ହେଲା, ଖଗନିଚୟ ନିଜ କୁଲାୟାଭିମୁଖ, ଶ୍ୱାପଦ ସଞ୍ଚାର ପ୍ରାରମ୍ଭ ହେଲାଣି । ତୁମ୍ଭେ ଆଉ ବିଳମ୍ବ କରିବା ଅନୁଚିତ; ଗମନ କର ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ) ଦେବୀ, ଲକ୍ଷ୍ମଣର ଅନ୍ତିମ ପ୍ରଣାମ ସାବଧାନରେ ଗ୍ରହଣ କର ।

ସୀତା—ମୁଁ ସର୍ବଦା ସାବଧାନା ମାତ୍ର ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏହା ମୋ ବିନତିପୂର୍ବକ ବିଜ୍ଞାପନ ।

ହେ ଦେବୀ, ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ମିତ୍ରଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ
ଚିତ୍ତେ ସ୍ମର, ସାହସରେ ।
ଶୋକଭରରେ ତୁମ୍ଭେ ସୁତନୁ ନ ଭର
ମୃତ୍ୟୁ ଦେବତା ମୁଖରେ ।
ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ ବଂଶର ରାଜା ଅଛି ତୁମ୍ଭ
ପବିତ୍ର ଗର୍ଭାଳବାଳେ
ତାହା ସର୍ବବିଧେ ରକ୍ଷଣୀୟ ବୋଲି
ବୈଦେହୀ ମୁଁ ଜଣାଏଁ ତାଳେ ।

ସୀତା—ସୌମିତ୍ରି, ତୁମ୍ଭ କଥାର ଅନ୍ୟଥା ଘଟିବ ନାହିଁ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏ ଆଉ ଏକ ଜଣାଣ ।

ସୀତା—ତାହା କଅଣ ?

—ଶ୍ଳୋ—

ଲକ୍ଷ୍ମ—ମୁହିଁ ଭ୍ରାତାଙ୍କ ଆଦେଶୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅଣି କାନନେ ଛାଡ଼ଯାଏ ମହାଦେବୀ, ମୋ ଦୋଷକୁ କ୍ଷମାକର ।

ସୀତା—ଭ୍ରାତାଙ୍କ ବଚନକୁ ଅନୁସରିଲା ତୁମ୍ଭେ ଅଦ୍ୟ ସନ୍ତୋଷିତ ହେବା ସମୁଚିତ, ଶଙ୍କିତ ହୁଅ କାହିଁକି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ସୀତାଙ୍କୁ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବକ ପ୍ରଣାମ କରି ଗମିବା ଏବଂ ସୀତା ରୋଦନ କରିବା) । (ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦିଗନ୍ତନିରୀକ୍ଷଣ କରି) ଅହେ ଲୋକପାଳମାନେ, ଶୁଣ—

ଏହି କୁଳବଧୂ ଦଶରଥ ମହା
ରଥଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର

ସୀତା—ଅତଶ୍ଳାଘାମାସୁ ବର୍ତ୍ତନାନଚସୁ କର୍ଣ୍ଣରେ ପଡ଼ତ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ପତ୍ନୀ ମନୋହରରାମନାମସୁତ
ମଧୁକୈଟଭାରିଙ୍କର ।

ସୀତା—ସେମନ୍ତ ଗତ ମୋର କାହିଁ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ପଡ ପୁରୁଁ ତଡ଼ି

ସୀତା—(ବେଳା କରେ ବେଳା କର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରିବା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ପେଷିଲେ ନିର୍ଜନ, ବାସ ପାଇଁ ଏ ବନୀକୁ ।

ସୀତା—(ନିଜ ଗର୍ଭକୁ ଦେଖିବା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ତୁମ୍ଭେ ସାହା ହୋଇ ସଂରକ୍ଷଣ କର
ଏକାକିନୀ ଏ ସତୀକୁ ।

ଦେବୀଙ୍କ ନିମିତ୍ତ ଭାଗୀରଥ୍ୟାଦିଙ୍କୁ ଏମନ୍ତ ଜଣାଇବି ।

ଏହି ରାଜ୍ଞୀ ଶ୍ରାନ୍ତା ହେଲେ ଜାହ୍ନବୀ ଗୋ
କୃପା କର ଏହାଙ୍କରେ
ଶ୍ରମ ହର କଞ୍ଜ ବାସନା ବାସିତ
ତରଙ୍ଗାଳି ପବନରେ ।
ପୁଣି ଏହି ଦେବୀ ମାଜଣା ନିମନ୍ତେ
ତୁମ୍ଭ ସଲିଳେ ପଶିଲେ
ତୁମ୍ଭ ଅତପୂର୍ତ୍ତି ନୀରର ବେଗକୁ
ଦଣ୍ଡେ ବନ୍ଧ କର ଭଲେ ।

ନମି ଜଣାଏଁ ମୁଁ ଏ ବନ—
ସ୍ଥିତ ମୁନିସମୂହ
ଏ ସ୍ତ୍ରୀ ପୂଜ୍ୟା ଗଡବତ୍ସାନା
ନାହିଁ ଏହାଙ୍କ ଟଗହ ।

ପୁଣି ଉକ୍ତିଟା; ସେ ହେତୁରୁ
ତୁମ୍ଭ କରୁଣା ପାବୀ
ସବଂବିଧେ ସଂରକ୍ଷଣୀୟା
ସୁମ କୋମଳ ଗାତ୍ରୀ ।

ମୁଁ ନମି ଜଣାଏଁ ବନ ଦେବତା ପ୍ରକର
କୃପାରେ ଶ୍ରବଣ କର ମୋ ବିନୟ ଗିର ।
ବିପଦ୍ଦଶାରେ ବିଷମ ସ୍ଥିତରେ ଶୟନ
କାଳରେ ଏହାଙ୍କୁ ରଖ ହୋଇ ସକରୁଣ ।

* * *

ଘାତୁକ ଜନ୍ତୁଏ ତୁମ୍ଭେ ଆଜ ଏ ବନେ
ନ ରହ ଅନ ଆନକୁ ଯାଅ ବହନେ ।
ଏଣିକି ଇତର ଜୀବଙ୍କର ପ୍ରବେଶ
ନିଷିଦ୍ଧ ଅଟଇଟି ଏ ବନ ପ୍ରଦେଶ ।
ଏଣମାନ ତୁମ୍ଭେଟି ପ୍ରବାସିନୀଙ୍କର
ସଙ୍ଗୀ ଅଠ ସାହା ହୁଅ ଏ ଦୀନାଙ୍କର ।

* * *

ଦେବ-ଦିକ୍ପାଳ ପ୍ରକର, ସଖୀ ଦଶରଥ୍ୟ
ମା ଜାହ୍ନବୀତଟିନୀ, ଭାଇ ଗିର ନିଚୟ ।
ଏ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଜଣାଇବେ ବିନୟକୁ ବହ
ଏହାଙ୍କୁ କୃପାରେ ଦେଖି ରଖ ଯାଏଁ, ମୁହିଁ ॥

(ନମି ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ସୀତା—ମୋତେ ଏକାକିନୀ ରୂପେ ତ୍ୟାଗ କରି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନିଷ୍ଠୁରରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ କି ? (ଦେଖି) ଅହା ! ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହେଲଣି । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବଚନ ମଧ୍ୟ ଶୁଣା ଯାଉ ନାହିଁ । ଏଣଗଣ ନିଜ ସଦନକୁ ଯାଏ । ବିହଗକୁଳ ନିଜ କୁଳାୟାଭିମୁଖେ ଉଡ଼େ । ଘାତୁକ ମୃଗ ସଞ୍ଚାର ଦେଖା ଦଏ । ତମିର ନୟନାଚ୍ଛାଦନ କରେ । ଅରଣ୍ୟ ନିର୍ମାନୁଷ । ହତଭାଗିନୀ ମୁଁ କଅଣ କରିବି ? ଏ କାନନରେ ଏକାକିନୀ କିପରି ସଞ୍ଚରିବି ? ମୁଁ

କେଉଁ ପାପ କରିଛି ? ଏବେ ଏବାଧ ବିରହ ଦୁଃଖ ଭୁଞ୍ଜୁଅଛି······ ···
କେମନ୍ତ·········କେମନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମଣୋକ୍ତ ବନଦେବତାଳି·········
କେମନ୍ତ ରଘୁବଂଶକୁଳ କ୍ରମାଗତ ବଶିଷ୍ଠ ବାଲ୍ମୀକ ପ୍ରମୁଖ ମହାମହିମ
ମହର୍ଷିପାଳି ଏବେ ମୋତେ ପରିତ୍ୟାଗ କର·········(ମୂର୍ଚ୍ଛିତା)

(ବାଲ୍ମୀକି ପ୍ରବେଶ)

ବାଲ୍ମୀକି— ସାୟଂକାଳେ ସ୍ନାନ ପାଇଁ ଜାହ୍ନବୀନଦୀକି
ଗଲିମୁନି ସୁତେ ଗର୍ଭଭାରୀକୁ ବିଲୋକି ।
ଜଣାନ୍ତେ ବନସ୍ଥା ଦୀନା ବିଗତଶରଣା
ଏକାକୀକୁ ଖୋଜିବାକୁ ମୁଁ ଅସିଛି ସିନା ।

ସୀତା—(ଚେତି) ଏ କିଏ ? ମୋତେ ଦେଖୁଛନ୍ତି । (ଅବଲୋକନା କରି) କିଏ ନାହାନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବିଜ୍ଞାପନ ଶ୍ରବଣ କରି ଭଗବତୀ ଭାଗୀରଥୀ ନିଜ ତରଙ୍ଗମାଳା ଦ୍ୱାରା ମୋତେ ଅନୁଗ୍ରହ କରୁଛନ୍ତି ।

ବାଲ୍ମୀ—ପ୍ରଚୁର ତମିରବଶରୁ ମୋ ଆଖି ଦେଖି ପାରୁ ନାହିଁ, ଅତଏବ ସମ୍ବୋଧିବି, ଆଗୋ ! ହେଇଛି ମୁହିଁ ।

ସୀତା—(ସହର୍ଷରେ) ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଫେରି ଅସିଲ କି ?

ବାଲ୍ମୀକି—ମୁଁ ଲକ୍ଷଣ ନହେଁ ।

ସୀତା—(ଅବଗୁଣ୍ଠିତା ହୋଇ ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ମହାପଦସମ୍ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲି ତ ! ଏ କିଏଟି ପରପୁରୁଷ । ଏହାକୁ ଏବେ କିପରି ବାରଣ କରି ପାରିବି ? ଏ ତ ମହାକଷ୍ଟ । (ଭାବି) ଏମନ୍ତେ ବୋଲିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ମୁଁ ଅବଳା ଏବଂ ଏକାକୀ ।

ବାଲ୍ମୀ—ହେଇଛି, ମୁଁ ଅଛି । ବତ୍ସା, ପର ପୁରୁଷଙ୍କ ଶଙ୍କା ଦୂର କର । ସାୟଂ ସମୟ ସ୍ନାନ ନିମିତ୍ତ ଭାଗୀରଥୀକି ଯେବେ ବାହୁଡ଼ି ଅସିଲି ମୁନିବାଳକଙ୍କ ମୁଖରୁ ତୁମ୍ଭ ସମାଚାର ଗୋଚର ହୁଅନ୍ତେ ତପୋଧନ ହୋଇଥିବା ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଅନୁସନ୍ଧାନ ନିମନ୍ତେ ଅଗମନ କଲି । ବତ୍ସା, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବି ।

ଧର୍ମ ନିକେତ କଦନ—ରାମ ଭୂରମଣ
ଧରା ପାଳନ୍ତେ ଏପରି ହୃଦୟ ଦାରଣ
ଦୁର୍ଯୋଗ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କେଉଁ ବିଧେ ସଙ୍ଘଟିତ,
କହ କହ ଜନନୀ ଗୋ ମୋତେ ତାର ସତ ।

ସୀତା—ସେହିଠାରୁ ମାତ୍ର; ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ପଙ୍କୀ ଉପରେ ଅଶନି ପତନ ।

ବାଲ୍ମି—କଅଣ ! ରାମଙ୍କର ହେତୁରୁ ତୁମ୍ଭର ଏ ଘୋର ବିପତ୍ତି ସମ୍ଭବିଲା କି?

ସୀତା—ଆଜ୍ଞା ହଁ ?

ବାଲ୍ମି—ବତ୍ସା, ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ଭୂକାନ୍ତଙ୍କଦ୍ୱାରା ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭେ ନିର୍ବାସିତା ହୋଇଥିଲେ, ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱସ୍ତି, ମୁଁ ଯାଏଁ ।

(ଗମନୋଦ୍ୟତ)

ସୀତା—ମହାଭାଗ, ମୋର ଗୋଟିଏ ବିଜ୍ଞାପନ ।

ବାଲ୍ମି—କହ ।

ସୀତା—ମହାଭାଗ, ରଘୁ ବରେଣ୍ୟଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାସିତା ହେଲି ବୋଲିବା କାରଣରୁ ଏ ଦୀନା ତୁମ୍ଭର ଅନୁକମ୍ପନୀୟା ନୋହିଲେହେଁ, ମୋ ଗର୍ଭଗତ ସନ୍ତାନ ତାଦୃଶ ରଘୁ ସଗର ଦିଲୀପ ଦଶରଥାଦିଙ୍କର ବୋଲି ହେଲେ, ଅନୁଗ୍ରହ କରି, ଏବେ ମୋତେ ପାଳ ।

ବାଲ୍ମି—(ପଛକୁ ଫେରି ସ୍ୱଗତ) କଅଣ ! ଏ ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ ବଂଶୋଦ୍‌ଘାଟନ କରଇ । ତାହା କପରି ପଚାରି ଜାଣିବ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ବତ୍ସା, ତୁମ୍ଭେ ଦଶରଥ ମହାରାଜଙ୍କ ବଧୂ ଅଟ କି ?

ସୀତା—ଆଜ୍ଞା ହଁ ?

ବାଲ୍ମି—ମଧ୍ୟ ବିଦେହାଧିପ ଜନକ ଭୂପନନ୍ଦନୀ ଅଟ କି ?

ସୀତା—ହଁ ।

ବାଲ୍ମି—ପୁଣି ସୀତା ଅଟ କି ?

ସୀତା—ମହାଭାଗ, ମୁଁ ସୀତା ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ହତଭାଗିନୀ ।

ବାଲ୍ମି—ହା ! ମୁଁ ହତଭାଗା ମଲି, ବତ୍ସା ! ସୌଧୋପରିଭାଗରୁ ତୋର ଏ ଅଧଃପତନ କେମନ୍ତେ ସମ୍ଭବିଲା ମା ?

ସୀତା—(ଲଜ୍ଜାଭିନୟ)

ବାଲ୍ମି—ଲଜ୍ଜ ଲଭୁଛୁ ? ହେଉ—ଯୋଗ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବି । (ଯୋଗାଭିନୟ କରି) ବତ୍ସା, ରାମଚନ୍ଦ୍ର କେବଳ ଜନାପବାଦ ଭୟବଶରୁ ମାତ୍ର ତୋତେ ତେଜିଲେ; କିନ୍ତୁ ହୃଦୟରେ ତେଜି ନାହାନ୍ତି । ନିରପରାଧିନୀ ତୁ ଆମର ତ୍ୟାଜ୍ୟା ନୋହୁ । ଅଶ୍ରମପଦକୁ ଯିବା, ଆସ ।

ସୀତା—ମହାଭାଗ, ତୁମ୍ଭେ କିଏ ?

ବାଲ୍ମି—କହିବି ? ଶୁଣ—

ମୁଁ ଅଟେ ତପସ୍ୱୀ ଚିରମିତ୍ର ତତ୍ତ୍ୱ-
ଜ୍ଞାନୀ ଜନକେଶଙ୍କର,
ପୁଣି ବାଲସଖା ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ କୁଳଜ
ଦଶରଥ ନୃପଙ୍କର ।
ମୋ ନାମ ବାଲ୍ମିକି ପର ବୋଲି ମୋରେ
ଶଙ୍କା ନ କର ମନରେ
ତୋହର ଜନକ ଆବର ଶ୍ୱଶୁର
ହୋଇବି ମୁହିଁ ନିକରେ ।

ସୀତା—ମହାଭାଗ, ପ୍ରଣମଇଁ ।

ବାଲ୍ମି—ବୀରପ୍ରସବା ହୁଅ, ତୋର ପତିପୁନର୍ଦର୍ଶନଲାଭ ହେଉ ।

ସୀତା—ମହାଭାଗ, ତୁମ୍ଭେ ଲୋକର ବାଲ୍ମିକି; କିନ୍ତୁ ମୋହର ତାତ ମାତ୍ର । ଆଶ୍ରମପଦକୁ ଯିବା, ଚାଲ । (ଗଙ୍ଗାକୁ ଦେଖି କରଯୋଡ଼ି) ଭଗବତି ଭାଗୀରଥୀ ଜନନୀ, ତୁମ୍ଭ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ମୁଁ ଶୁଭପ୍ରସବା ହେଲେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନରେ ଗୋଟିଏ କୁନ୍ଦମାଳା ରଚି ଉପହାରରୂପେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସମର୍ପୁଥିବି ।

ବାଲ୍ମି—ବତ୍ସା, ଏ କାନ୍ତାର ମାର୍ଗ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖସଞ୍ଚାର । ଅଧିକନ୍ତୁ ତୋର ଅତି କଷ୍ଟକର । ଅତଏବ ଯେଉଁ ମାର୍ଗ ଦେଖାଇବି, ସେହି ମାର୍ଗେ ଚାଲ ।

ପାଦ ଧୀରେ ରଖ, ଏଠାରେ କୁଶାଗ୍ର
କଣ୍ଟକ, ଅଳ୍ପ ଆଗରେ,
ନତା ହୋଇ ଚାଲ, ଏ ବିଟପ ନତ,
ବଡ଼ ଖାଲଟି ବାମରେ ।
ଅଣ୍ଡ୍ରାଳ ଦକ୍ଷିଣେ ବଡ଼ ଗଛଟିଏ,
ଏଣିକି ସମାନ ସ୍ଥଳ;
ଏ କମଳାକରେ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ କର
ତୁମ୍ଭ ଚରଣକମଳ ।

ସୀତା—(କହୁଲ ପର ଗମିବା)
ବାଲ୍ମୀ—(ନିର୍ଦ୍ଦେଶି)
ପୁଂସବନାଦ୍ୟ ସୁକର୍ମ ଅମ୍ଭେ କରୁଁ
ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ ବଂଶଜଙ୍କର,
ଅତଏବ ତୋର ଗର୍ଭ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ଚିନ୍ତା ଚିତ୍ତରେ ନ ଧର ।
ବୃଦ୍ଧାଙ୍କ ଠାବରେ କୌଶଲ୍ୟାଚରଣ
ଶୁଶ୍ରୂଷା ଲଭିବୁ ନିତ;
ତୋହର ସଙ୍ଗିନୀ ଅବର ଭଗିନୀ
ଏଠା ମୁନି ସୁତା ତତ ।

(ସର୍ବେ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ଦ୍ୱିତୀୟାଙ୍କ

(ମୁନିକନ୍ୟାଦ୍ୱୟର ପ୍ରବେଶ)

ପ୍ରଥମା—ସଖୀ—ବେଦବତି, ତୁ ଭାଗ୍ୟବତି, ତୋ ପ୍ରିୟ ସଖୀ ସୀତାର ରାମ ସଦୃଶ ଶ୍ୟାମଲବର୍ଣ୍ଣ ପୁତ୍ରଦ୍ୱୟ ସଞ୍ଜାତ ।

ବେଦ—ସନ୍ତୋଷ, ସନ୍ତୋଷ । ସଖୀ, ସେ ବାଳକଙ୍କ ନାମ କଅଣ ?

ପ୍ରଥ—ପ୍ରଥମ କୁଶ ବୋଲି ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ଲବ ବୋଲି ଭଗବାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆହୂତ ।

ବେଦ—ସେ କେବେ ଗମନୋଦ୍ୟତ କି ?

ପ୍ରଥ—ଗମନୋଦ୍ୟତ ବୋଲି ଭାବ କାହିଁକି ?

ହରିଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଧାଆଁନ୍ତି, ଯୁଝନ୍ତି
ସିଂହ ଶିଶୁଙ୍କ ସହିତେ,
ଗୋତ୍ରାରେ ମୋହନ୍ତି ତପସ୍ୱିନୀ ସର୍ବେ
ସେ କେବେ ସୁନ୍ଦର ସୁତେ ।

ସେ ପ୍ରେମାସ୍ପଦ ବାଳକେ ମୁନିଜନଙ୍କର ଏକ କାଖରୁ ଆରେକ କାଖକୁ ଚଢି ଏବେ ବାଲ୍ମୀକି-ବିରଚିତ ରାମାୟଣ ପଢୁଛନ୍ତି ।

ବେଦ—ସଖୀ, ଏ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ମୁଁ ଅବଗତା ହୋଇ ଏତଦର୍ଥରେ ପ୍ରିୟସଖୀ-ସୀତା ମହାଭାଗ୍ୟଶାଳିନୀ ବୋଲି ମୋ ଭାବନା ।

ପ୍ରଥ—ଏହା ନିଶ୍ଚୟରେ ମହାଭାଗ୍ୟ ମାତ୍ର । ଅଉ ନୈମିଷ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କିସ ହେଲେ ଜଣାଗଲା କି ?

ବେଦ—ମହାରାଜଙ୍କ ଯଜ୍ଞସମ୍ଭାରସମୂହ ସିଦ୍ଧ ହେଲା, ସପତ୍ନୀକ ହୋଇ ଆସିବା ପାଇଁ ସଂଯମି ସଂଘାତ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ।

ପ୍ରଥ—ଭଗବାନ ବାଲ୍ମୀକି ନିମନ୍ତ୍ରିତ କି ?

ବେଦ—ଶୁଣିଲି କି ବାଲ୍ମୀକି ତପୋବନକୁ ମଧ୍ୟ ରାମଦୂତ ଆଗତ । ସୀତାକୁ ଦେଖିବି । ଏବେ ସେ କେଉଁଠାରେ ?

ପ୍ରଥ—କପର କାଳ ହରଣ କରିବି ବୋଲି ଭାବି ସେ ଏହିଠାରେ ଶାଲପାଦପଚ୍ଛାୟାରେ ଆସୀନା ।

(ଦୁହେଁ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

(ପରେ ଚିନ୍ତାକାନ୍ତା ସୀତା ଅବନୀରେ ଆସୀନା ହୋଇ ପ୍ରବିଷ୍ଟା)

ସୀତା—(ଦୀର୍ଘରେ ନିଶ୍ୱସି) ଆହା ! ସ୍ୱଭାବକଠିନ ଜନଙ୍କ ମନ ତଳେ ହେଲେ ବିଶ୍ୱସନୀୟ ନୁହେ, ଶିଳାକ୍ଷର ପ୍ରାୟ ପ୍ରଣୟଯୁକ୍ତ ଦମ୍ପତି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସେ ଲୋକରେ ଉମା ମହେଶ୍ୱର ଏବଂ ଏ ଲୋକରେ ସୀତା ରାମ ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଥାଇେପି ଏବେ ନିରପରାଧିନୀ ହେବା ମୋତେ ଈଦୃଶ ଦୁସ୍ତର ଦୁରବସ୍ଥାଭାଗିନୀ କଲି ତ ! ଏ ବିଷୟରେ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କୁ କେମନ୍ତେ ନିନ୍ଦିବି ? ପୂର୍ବେ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ରହି ପର ଥିଲି ମୁହିଁ, ଏବେ ନିଷ୍କାରଣରେ ଅନେକ ଯୋଜନାନ୍ତରିତା ହୋଇ ମହର୍ଷିଙ୍କ ପୁଣ୍ଡ୍ର ଦୁଃଖକାରିଣୀ ହେଲି । ମୁଁ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ସହିତରେ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ଦେଖେଁ, କୋକିଳକଳାଳାପ ଶୁଣେ ଏବଂ ମଳୟ ମାରୁତସ୍ପର୍ଶ ଅନୁଭବ କରେଁ । ଆଜ ଏବେ ମୁଁ ଜଣେ ମାତ୍ର ଦେଖୁଛି, ଶୁଣୁଛି ଏବଂ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ମୋ ପରି ନାରୀର ମରଣ ଘଟେ ନାହିଁ । ପୂର୍ବେ ପତିଲାଳନ ବଶୁଁ ସକଳ ମିଥିଳା ଜନସମ୍ମାଥନୀୟା ହୋଇ ଥାଇ ଏବେ ଏପରି ଦୁର୍ଗତି ଲଭିଲି ତ ବୋଲି ପରିତ୍ୟାଗ ଦୁଃଖ ଅପେକ୍ଷା ଲଜ୍ଜା-ଦୁଃଖକୁ ମାତ୍ର ମୁଁ ଅଧିକତରରେ ଭୁଞ୍ଜୁଅଛି । ଜନ୍ମିଲା ବେଳ ବାଳକେ ବଡ଼ିଲେ, ବାଲ୍ମୀକି ମହର୍ଷି ସାଦର ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ ତପୋବନ ବାସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ସହ କାଳହରଣ ମୋର ଅନୁଚିତ । ଯାଉ—ମରିବି ବୋଇଲେ, ମୋ ପ୍ରିୟସଖୀ ବେଦବତୀ ନିକଟକୁ ସନ୍ଦେଶ ପ୍ରେରଣ କମ୍ବା ତଦାମନ୍ତ୍ରଣ ସମ୍ଭବପର ନୋହିଲା ହେତୁରୁ ପ୍ରତିବନ୍ଧ ଘଟିଅଛି ।

(ବେଦବତୀର ପ୍ରବେଶ)

ବେଦ—(ସ୍ୱଗତ) ଏବେ ତପୋଧନଙ୍କ ବନ୍ଦନ ଏବଂ ଅତିଥିଜନଙ୍କ ସେବନ ନିବର୍ତ୍ତିତ । ଅତଏବ ଏ ଶାଲପାଦପ ସମୀପକୁ ଯାଇ

ପ୍ରିୟସଖୀଙ୍କ ଭେଟିବି । (ଗମନ କରି) ହେଇଟି ! ବିଦେହରାଜଦୁହିତା ଗ୍ରୀଷ୍ମସମୟ ବଲ୍ଲରୀ ପରି ଅତି କ୍ଷୀଣ ପାଣ୍ଡୁରାଙ୍ଗୀ ହୋଇ—ହୃଦୟକୁ ପ୍ରବୋଧି—ଶାଳପାଦପ ମୂଳକୁ ମଣ୍ଡୁଅଛି । ନିକଟବର୍ତ୍ତିନୀ ହେବି । (ସମୀପକୁ ଯାଇ) ଳମ୍ବାଳକ ଅମ୍ବକ ଆଚ୍ଛାଦନ୍ତେ ଏ ଚିନ୍ତାପରବଶା ପରି ସ୍ଥାନଦୃଷ୍ଟି ସହିତରେ ଅଧୋମୁଖୀ । ହକାରିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ସଖୀ—ବୈଦେହି !

ସୀତା—(ସସମ୍ଭ୍ରମେ ଦେଖି) ଆନନ୍ଦ—ଆନନ୍ଦ ! ପ୍ରିୟସଖୀ ବେଦବତୀଙ୍କ ଆଗମନ । ପ୍ରିୟସଖୀ, ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱାଗତ ।

ବେଦ—ସଖୀ, କୁଶ ଲବଙ୍କର କୁଶଳ ତ ?

ସୀତା—ବନବାସୀଙ୍କ ଉପଯୁକ୍ତ ପଥରେ—

ବେଦ—ସଖୀ, ତୁମ୍ଭ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କଅଣ ?

ସୀତା—(ବେଣୀକି ନିର୍ଦ୍ଦେଶି) ଏହା କିପରି ଅଛି ?

ବେଦ—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ସ୍ଥାନା ଅତି ଦୁଃଖିତା । ରାମ କୃତାବହେଳନ କଥାନୁଷ୍ଠାନରେ ବହନ ଏହାଙ୍କ ଚିନ୍ତାପନୋଦନ କରିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଅଗୋ ମୁଗ୍‌ଧା, ନିରପେକ୍ଷ ଏବଂ ନିରନୁକ୍ରୋଶ ହେଲି ତାଦୃଶ ଜନ-ପାଇଁ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଚନ୍ଦ୍ରରେଖା ପରି ଦିନ ଦିନ କୃଶା ହୁଅ କାହିଁକି ?

ସୀତା—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ନିରନୁକ୍ରୋଶ କିପରି ?

ବେଦ—ସେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ ତ !

ସୀତା—ସଖୀ, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ମୋତେ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ କି ?

ବେଦ—(ହସି ଏବଂ ବେଣୀକି ଆଙ୍ଗୁଳି) ଜନେ ତେମନ୍ତ କହନ୍ତି । ସତେ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ କି ?

ସୀତା—କେବଳ କଳେବରରେ ମାତ୍ର, କିନ୍ତୁ ହୃଦୟରେ ନୁହେ ।

ବେଦ—ସଖୀ, ପରହୃଦୟ କିପରି ତୁମ୍ଭର ଗୋଚର ?

ସୀତା—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ହୃଦୟ ସୀତାର ପରହୃଦୟ କିପରି ହେବ ?

ବେଦ—ଅହୋ ! ତୁମ୍ଭ ଅପରିତ୍ୟକ୍ତାନୁରାଗିତା !

ସୀତା—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ମାନ ମୋଠାରେ ପରତ୍ୟକ୍ତାନୁରାଗ ବୋଲିବାକୁ ହେବ କି ? ଏ ହତଭାଗିନୀ ନିମନ୍ତେ ମାନ ସେ ମହାପୁରୁଷ ସେତୁବନ୍ଧାଦି ପରିଶ୍ରମ ପାଇଥିବା ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ତ ।

ବେଦ—ଅଗୋ ଅସ୍ମଶ୍ଲାଘିନୀ, ତାହା ସୁକ୍ଷତ୍ରିୟୋଚିତ ରାବଣୋପରି ଦ୍ୱେଷାବେଶ ମାତ୍ର, ସୀତୋପରେ ପ୍ରୀତି ନୁହେ ।

ସୀତା—ସଖୀ, ଅଉ ଗୋଟିଏ ଦେଖୁ ନାହିଁ କି ?

ବେଦ—ଅଉ ଗୋଟିଏ କଅଣ ?

ସୀତା—ଏହା ମାତ୍ର ।

ବେଦ—ଏହା ବୋଲନ୍ତେ ?

ସୀତା—(ଲଜ୍ଜାରେ) ସଖୀ, ସପତ୍ନୀଜନ ନିଶ୍ୱାସାନୁପରିଦ୍ଧ ରହିତ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳରେ ଚିରସମ୍ଭାବିତା ହେଲି ତ ।

ବେଦ—ସଖୀ, ତୁରିତା ହୁଅ ନାହିଁ । ରାମଭଦ୍ର ଯଜ୍ଞ ଦୀକ୍ଷା ସମୟ ଆସନ୍ନ ହେଲାଣି ।

ସୀତା—ତଦ୍ଦ୍ୱାରା କି ଲଭ ?

ବେଦ—ସହସା ଯଜ୍ଞରେ ଯଜମାନର ସହଧର୍ମଚାରିଣୀ ପାଣିଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ ତ ।

ସୀତା—ସଖୀ, ମୁଁ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ପାଣିରେ ମାତ୍ରକ ନୁହେ, ହୃଦୟରେ ମଧ ପ୍ରାଭବଯୁକ୍ତା ଅଟେଁ ।

ବେଦ—(ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! କି ! ଏହାଙ୍କ ସୁଦୃଢ଼ାନୁରାଗ ! (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ସଖୀ ପୁତ୍ରମୁଖ ସନ୍ଦର୍ଶନ ବଶୁଁ ହେଲେ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରବାସ ଦୁଃଖ ଅପନୀତ ହୋଇ ନାହିଁ କି ?

ସୀତା—ସଖୀ, ଦୁଃଖ ପରିହାରରୁ ମଧ ସେ ଦୁଃଖ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଉଅଛି ।

ବେଦ—ତା କିପରି ?

ସୀତା—ବେନି ବାଳକେ କିଅଁଦଙ୍କୁରିତରଦନାଙ୍କୁରଦର୍ଶିତ କୋମଳ ବଦନରେ ମୋ ଲପନ ଅବଲୋକନ କରି ହସିଲା ସମୟରେ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୃଦୁଲାଲାପ କରିଲା ସମୟରେ—ତାଙ୍କ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ତ—ସାଦୃଶ

ବଶତଃ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଲହରୀ ନିମଗ୍ନା ହେଉଥିଲି । ଏବେ କାଳକ୍ରମରେ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ବାଲ ଭାବ ହୋଇ ମୋର ଅଧିକତର ସନ୍ତାପକାରକ ହେଉଅଛନ୍ତି ।

ବେଦ—ପୁତ୍ରଜନନୀ—ସୀତା ଏମନ୍ତ ସନ୍ତାପସଂଯୁତା । ଆହା ! ତାଙ୍କ ନୃଶଂସତ୍ୱ କେଡ଼େ ବଡ ।

ସୀତା—ସଖୀ, ବେଦବତୀ, କେବେ ହେଲେ—(ଲଜ୍ଜାଭିନୟ)

ବେଦ—ସଖୀ, ଲଜ୍ଜା କାହିଁକି ? କହ । ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖିବ ବୋଲି କି ?

ସୀତା—(ସ୍ୱଗତ) ଲଜ୍ଜିତା ହେବି କାହିଁକି ? ଏପରି କହିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) କେବେ ହେଲେ କୁଶ ଲବ ତାତ ଦର୍ଶନରେ ମୋ ଜନ୍ମ ଧନ୍ୟ ହେବ କି ?

ବେଦ—ସଖୀ, ରାଜଦର୍ଶନ ତୁମ୍ଭର ସମାସନ୍ନ ମାତ୍ର ।

ସୀତା—କେମନ୍ତେ ?

(ନେପଥ୍ୟେ ଋଷି)

ଭୋ ଆଶ୍ରମବାସିଜନେ ! ଶୁଣ, ହେଉଛି ! ଏ ସମୀପରେ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯାଗ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଛି । ସକଳ ଯଜ୍ଞୋପକରଣ ସମ୍ଭୃତ । ନାନା ଦେଶା-ଶ୍ରମବାସୀ—ବଶିଷ୍ଠାତ୍ରେୟ ପ୍ରଭୃତି ମହାମୁନିମାନେ ସମାଗତ, କେବଳ ଭଗବାନ୍ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ଆଗମନ ମାତ୍ର ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରି ମହାରାଜ ଯଜ୍ଞଦୀକ୍ଷାରେ ଅଦ୍ୟାପି ପ୍ରବେଶି ନାହାନ୍ତି । ସେ ଭଗବାନଙ୍କ ଆଶ୍ରମବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ ରାମ ଦୂତ ଆଗତ, ଅତଏବ ବିଳମ୍ବ କର ନାହିଁ ।

କୁଶ ତୀର୍ଥ ଜଳ ସମିଧଙ୍କୁ ଧରି
ମୁନିକନ୍ୟାଏ ମୁନିଏ
ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ ଆଶ୍ରମରେ
ଡେରି ନ କରି ଢେଣ୍ଡିଏ ।
ମଙ୍ଗଳ ନିମିତ୍ତ ବିଧାନ ପ୍ରକାରେ
ଜମାଇ ଦ୍ରବ୍ୟନିକର,
ଉଟଜ ପ୍ରାଙ୍ଗଣମାନଙ୍କରେ ଏବେ
ମୋଦେ ବଳି ଦାନ କର ।

ସୀ—ବିଳମ୍ବ ଅନୁଚିତ । ପ୍ରସ୍ଥାନ ଘୋଷଣାନନ୍ତର ଆର୍ଯ୍ୟ କଶ୍ୟପ ଯଜ୍ଞୋପକରଣ ଗ୍ରହଣ କରି ହୋଇଛି ପ୍ରସ୍ଥାନୋଦ୍ୟତ ହେଲେଣି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ କୁଶ ଲବଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ ମଙ୍ଗଳାଚରଣ କରିବି ।

(ସର୍ବେ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ତୃତୀୟାଙ୍କ

(ମାର୍ଗ ପରିଶ୍ରାନ୍ତ—ତାପସର ଧାଇଁ ଧାଇଁ ପ୍ରବେଶ)

ତାପ—(ସ୍ୱଗତ) ହାୟ ! ଏ ସନ୍ତାପ ଦୀର୍ଘ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସମୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରାନ୍ତ ହେଲି । ଗମନବଶୁଁ କ୍ଳାନ୍ତ ହେଲା ଜଙ୍ଘାଯୁଗ ଉପରକୁ, କିମ୍ବା ତଳକୁ ଚଳୁ ନାହିଁ । ମୋ ପ୍ରପଦଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସ୍ଫୋଟକଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଫାଟିଲଣି । ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସଙ୍ଗ—ତେଡ଼େ ସୁକୁମାରୀ ସୀତା ଏବଂ ତାଦୃଶ କୋମଳ କୁଶ ଲବ ତାପସସମୂହ ସହିତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ନୈମିଶାରଣ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ମୁଁ ଅହ୍ନର ଅରଣ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ମଧ୍ୟ ଯାଇପାରି ନାହିଁ । (ଭାବି) ମୋତେ ଏବେ ନୈମିଶମାର୍ଗ କିଏ ଦେଖାଇବ ? (ଦେଖି) ହୋଇଛି ! ଏମାନେ ନୈମିଶାରଣ୍ୟଗାମୀ । ଏ ଦୁହେଁ ନିଶ୍ଚେ ରାମ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଅତଏବ ଏହାଙ୍କୁ ଅନୁସରିବି ।

(ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

(ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ରାମ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଏଆଡେ—ଏଆଡ଼େ । (ସ୍ୱଗତ)

ଲେଶ ହେଲେ ଦୋଷ ନ ଥିବା ଆର୍ଯ୍ୟାଙ୍କୁ
ନିର୍ଜନ ଘୋର ବନରେ
ତେଜି ଆସିବାକୁ ବଡ଼ପଣେ ମୁହିଁ
ବାହାରିଲି ସେ କାଳରେ ।

ଏବେ ବଂଶ ଶେଷ ଶ୍ରୀରାମନୃପଙ୍କୁ
କେଉଁଠାକୁ ନେବ ଛୁଟି ଛୁଟି
ମୁଁ ଅଭାଗା ପୁଣି ସ୍ୱଜନାର୍ତ୍ତ ଦାନ
ଦଗ୍ଧ ହୋଇ ରହିଅଛି ।
ଏହା ଭଲେ କଥିତ ।

"ପ୍ରମାଦରେ ସମ୍ପଦ, ବିସ୍ମୃତିରେ ପ୍ରଶ୍ରୟ
ବ୍ୟସନରେ ବିନୟ, ଶୋକରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷୟ ।"

ମନ୍ଦର ମହୀଧର ସମାନ ଧୀର ହେବା ଏ ବାଲ୍ମୀକିଭଗବାନଙ୍କ ଆଗମନ ଅବଗତ ହୋଇ ତଦୀୟ ଦର୍ଶନ-ନିମିତ୍ତ ଗୋମତୀ ତୀରାଶ୍ରମପଦକୁ ଉଦ୍ଦେଶି ତାହାର ଶୋକାବେଗ ସମାକ୍ଷିପ୍ତ ହୃଦୟତ୍ୱବଶୁ ସେ ପଥ ଛାଡ଼ି ମହାବନାଭିମୁଖ ହୋଇ ଚାଲି ଅଛନ୍ତି । ଏହା ଏହାଙ୍କୁ କହିବ କି ? ତାହା କାହିଁକି କହିବ ? ଏ ପ୍ରତିହାରୀ ଯାଉଥିବା ବାଟ ଦେଖାଇବ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅଜ୍ଞାତରେ ବାଲ୍ମୀକ୍ୟାଶ୍ରମରେ ପ୍ରବେଶିବେ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଆର୍ଯ୍ୟ, ଏଆଡ଼େ—ଏଆଡ଼େ ।

ରାମ—(ଦୀର୍ଘରେ ନିଶ୍ୱସି)
ସାଗରେ ଗିରିଚୟେ ସେତୁ
ନିର୍ମାଣକୁ ଭୁଲିଲି
ବସୁନ୍ଧିର ସାକ୍ଷି-ପାବକ
ଦେବଙ୍କୁ ନ ଗଣିଲି ।
ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁଙ୍କ ଲୋକବିନୁତ
ବଂଶକୁ ନ ଚିନ୍ତିଲି
ଅଉ କି କରିବି ସୀତାଙ୍କୁ
ଅତି ମୋହେ ତେଜିଲି ।

ହା ! ହା ! ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିରାଲମ୍ବ ହେବା ସେ ତପସ୍ୱିନୀଙ୍କ ପ୍ରବାସ ମହାକଷ୍ଟ ସିନା !

କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ନିବେଶିବେ ?
କାହିଁ ମନ ଦେଇ ସାନ୍ତ୍ୱନା ପାଇବେ ?

ଝାଗା ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଭୂମିସୁତା କପର,
ସର୍ପାଗାର ବନେ ଥିବେ ପ୍ରାଣ ଧରି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ସ୍ୱଗତ) ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାତୃଜଙ୍କ ପ୍ରବାସକୁ ଏବଂ ନିଜର ଅବନାଶକୁ ଭାବି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତାପିତ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଦେବୀ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ପାସୋରିଇବ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଆର୍ଯ୍ୟ, ହେଇଟି ! ଏହାକୁ ଦେଖ ।

ଆର୍ଯ୍ୟ ଦେଖ ଅଗେ ମରକତପ୍ରଭା
ହରିତସଲିଲଘଟା
ଚୁରୁ କଳହଂସ ମଧୁର କୂଜିତ
ସଂଯୁତ ସୁନ୍ଦର ଛଟା ।
ଗୁରୁତର ନୀରଜାତାଳି ବାସନା
ସୁବାସିତ ଦିକ୍‌ପ୍ରକର
ଭରିଜେ ପବିତ୍ରା ଗୋମତୀ ତଟିନୀ
ହୋଇ ଲୋକମନୋହର ।

ରାମ—(ମୂର୍ଚ୍ଛାଭିନୟ କରି)

ସୀତାଙ୍କ ତେଜିଲା ଦିନରୁ
ମଳୟାନିଲୋ ଽମ
ଚନ୍ଦ୍ରକର ପଟୀର ମୁକ୍ତା
ହାର ମୋତେ ଗରମ ।
ଗୋମତୀ ତଟିନୀ ମାରୁତ
ଶୀତଳ ମୋତେ ଏବେ
ସେ ପ୍ରୋଷିତା ବରାକୀ ହୋଇ
ନଷ୍ଟେ ଥିବେ ଏ ଠାବେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ତୀର ଅତୀବ ନିମ୍ନୋନ୍ନତ । ଅତି ସାବଧାନରେ ଅବତରିବାକୁ ହେବ । (ଉଭୟଙ୍କ ଅବତରଣାଭିନୟ) ।
(ଲକ୍ଷ୍ମଣନିରୂପି) ଏ ପୁଳିନରେ ପଦାଙ୍କ ବ୍ରଜ ଅବିରଳରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏ ତୀରୋପରି ବଲ୍ଲୀଗୃହତଳରେ ବୃନ୍ତବ୍ରାତ ମାନ ଅବଶିଷ୍ଟ ହୋଇ କୁସୁମଚୟନ ଚିହ୍ନ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । କିଶଳୟ ଗୁଚ୍ଛ କୃନ୍ତନବଶୁଁ ଏ

ବନସ୍ପତିଙ୍କ ଛାୟା କ୍ଷୀଣ ହୋଇଛି; ଅତଏବ ମୋ ଭାବନା ଏହି ଯେ ଏ ସମୀପରେ ଜନେ ବାସ କରନ୍ତି ।

ଜଳସୁମାଳରେ ନୂତନେ ଦେବତା
ପୂଜାନ୍ତି ପୁଲିନ ରମ୍ୟ
ଏହି କୁନ୍ଦମାଳା ଭାସେ ବୀଚିଚୟେ
ବହି ଭୁଜଗୀର ସାମ୍ୟ ।

ରାମ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, କେବଳ ଏ ସମୀପେ ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ଏ ପ୍ରତିସ୍ରୋତର ନିକଟ ପ୍ରଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ମାନବେ ବାସ କରୁଥିବେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଅସ୍ତୁଯ୍ୟ, ଅସ୍ତୁଯ୍ୟ ! ଆର୍ଯ୍ୟ, ଭବଦୀୟ ଚରଣପରିଚର୍ଯ୍ୟାଚରଣାପେକ୍ଷିତାରେ ପରସାଗରଗାମିନୀତରଙ୍ଗପରମ୍ପରା ହେଇଛି କ୍ରମରେ ଏ କୁନ୍ଦମାଳାକୁ ଅଣି ଭବତ୍ପାଦସନ୍ନିଧିରେ ସମର୍ପିଲି । ଏ ରଚନାନିପୁଣତାକୁ ଅବଲୋକନ କର ।

(ମାଳାକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ରାମଙ୍କରେ ପ୍ରଦାନ କରିବା)

ରାମ—(ଭଲେ ବିଲୋକି ଏବଂ ରୋମାଞ୍ଚାଭିନୟ କରି) ଲକ୍ଷ୍ମଣ, କୁସୁମରଚନାବିନ୍ୟାସକୌଶଳ ପୂର୍ବେ ଦେଖିଲି ପରି ପ୍ରତୀତ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—କେଉଁଠାରେ ?

ରାମ—ଇନ୍ଦୁଶାବସ୍ଥାନ ଆଉ ଅନ ସ୍ଥାନରେ କପରି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀଙ୍କ ଠାରେ କି ?

ରାମ—ଆଉ କଅଣ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦୁର୍ବିଦଗ୍ଧ ବିଧାତୃକ୍ରୀଡ଼ନ ଭଙ୍ଗୀ କାହାର ଗୋଚର ? ଆର୍ଯ୍ୟ, ଏ କୁନ୍ଦମାଳା ନିର୍ଗମିଲି ସ୍ଥଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିସ୍ରୋତୋଽନୁସାରୀ ହୋଇ ଏ ଗୋମତୀ ତୀରରେ ଗମିବା ।

ରାମ—ଭାଇ, ରଚନା ବିନ୍ୟାସ ଏକର ପରି ଅପରେକର ଏ ଲୋକରେ ଥାଇପାରେ । ଆମ୍ଭର ସେତେ ଭାଗ୍ୟ କି ? କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ ଦୂରସ୍ଥାନରେ ପରିତ୍ୟକ୍ତା ସୀତା ଏ ସ୍ଥାନକୁ ଆସିବା ଅସମ୍ଭାବ୍ୟ ସିନା ! ତଥାପି ଅମ୍ଭେ ଏ ନଦୀକି ନ ଛାଡ଼ି ତତ୍ସମ୍ଭବ ସ୍ଥାନଯାଏ ଯିବା । ବାଟ ଦେଖାଅ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏ ନଈତଟଜ୍ କଣ୍ଟା ଲଟାମାନଙ୍କରେ, ଗୁଣ୍ଡ ପଥରମାନଙ୍କରେ, ପୁଣି ଗେଣ୍ଡ୍ରାମାନଙ୍କରେ ପୂର୍ବ ଅତ ଦୁଃଖ ସଞ୍ଚାର ହୋଇଅଛି । ମୁଁ ଦେଖା-ଇବା ବାଟରେ ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭେ ଚାଲିବାକୁ ହେବ ।

ରା—ଅଚ୍ଛା, ଏ କୁନ୍ଦମାଳା ମୋର ପ୍ରିୟତମା ହେଲେହେଁ, ଦେବତୋପହାର ଶଙ୍କାରୁ ଏହାକୁ ମୁଁ ଉପଭୋଗାର୍ହା କରିପାରିବି ନାହିଁ ।

(ମାଳା ପରିତ୍ୟାଗ)

ଲକ୍ଷ୍ମ— ବେଦିକୁ ଲଙ୍ଘ, ଏ ଶୁକ୍ଳସୁକ୍ତସ୍ଥାନେ
ଚରଣଯୁଗ ନ ଭର ।
ଆଗରେ ରସାଳ ବିଟପ ନଇଁଛି
ନତ କର ତୁମ୍ଭ ଶିର ।
ଧନୁ ଆଗେ ରଖି ଶାଖାରୁଦ୍ଧ ପଥ
ଦେଖି ମନ୍ଦେ ମନ୍ଦେ ଚାଲ,
ଅମ୍ବ ଚହଲରୁ ଭୀତ ହେବ ପରା
ହଂସ ଭୀରୁ ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ ।

ରା—(ଯଥୋକ୍ତ ବିଧିରେ ଚାଲି) ଭାଇ, ଏ ପ୍ରଦେଶରେ ବାଲ୍ମୀକି ଭଗବାନଙ୍କ ଆଶ୍ରମପଦ ଅଛି କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ କଅଣ ଦିଶିଲା ?

ରା— କ୍ଷୀଣ ହେବାରୁ ସାବଧାନେ ଦେଖିଲେ,
ଦିଶଇ ହୋମଧୂମରେଖା ବିରଳେ ।
ମନ୍ଦ ମାରୁତରେ ହୋଇ ସମାକୃଷ୍ଟ,
ସାମଗାନ କରଇ କାନକୁ ହୃଷ୍ଟ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଭଲେ ବିଲୋକିଲ ! ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ରଗାମୀ ହୋଇ ନିରୂପିବି । (ଗମି ଏବଂ ଅଶ୍ରୁଯାଭିନୟ କରି ସ୍ୱଗତ) ଏ କଅଣ ! ଏଠାରେ ପଦାର୍ପଣ କରନ୍ତେ ମୋ ହୃଦୟ ଭୟକମ୍ପିତ, ଜାନୁଯୁଗ ସ୍ତମ୍ଭିତ, ପାଦଦ୍ୱୟ ବିଚଳିତ । ଏହାର କାରଣ କଅଣ ? (ବିଚାରି) ସ୍ପଷ୍ଟମାତ୍ର ! ଏ ପ୍ରଦେଶ ଗୁରୁଜନ ସମାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଥିବ । ହେଉ ! ଏଠାରେ ପଦାଙ୍କବୃଜ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

(ଭୂମିକି ବିଲୋକିବା)

ରା—ଭାଇ; କାହିଁକି ଏ ମହୀକି ସେତେ ଆଦରରେ ଦେଖୁଛ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ମଞ୍ଜୁଳ ମୁଦ୍ରିତ ଚରଣତଳ ସୌକୁମାର୍ଯ୍ୟଯୁତ ହୋଇ ଲଳିତ ନାତ୍ଯୁତ ବିନ୍ୟାସବଶରୁ ସ୍ତ୍ରୀପଦାଙ୍କାବଳୀ ବୋଲି ପ୍ରତେ କରାଇ ଏ ପୁଳିନ ତଳରେ ପାଦଚିହ୍ନଜାଲ ଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ । ଦେଖ ।

ଶାନ୍ତିରୁ କିବା ବିଳାସରୁ, କମ୍ବା କେବଳ ସ୍ୱଭାବରୁ ।
ଜନୈକ ମହିଳା ଏଠାରେ, ସଞ୍ଚାର କଲା ଧୀରେ ଧୀରେ ।
ତାହାର ପଦଚିହ୍ନମାନ, ପୁଳିନେ ହୋଇ ବିଦ୍ୟମାନ ।
ମତ୍ତ ମରାଳ ବିଭ୍ରମର, ଭଙ୍ଗୀକି କରାଏ ଗୋଚର ।

ରା—(ବିଶେଷ ହର୍ଷରେ) ଭାଇ, ଜନୈକ ମହିଳାର ବୋଲି କାହିଁକି ? ସୀତା ପଦାଙ୍କନମାନ ବୋଲି ମାନି କହିବାକୁ ହେବ, ଦେଖ ।

ଅଙ୍କୁଶ ରଚନ ରମ୍ୟତା ନମ୍ରତା
କଞ୍ଜାର୍ଦ୍ଧ ରେଖା ଆବର,
ଦମ ସରସମ, ଯେ ପାଦକୁ ପୂର୍ବେ
ବିଲୋକି ଆମ୍ଭ ମୋହର,
ପୂତ ହେଉଥାଏ, ସେ ପାଦର ଚିହ୍ନ
ଦେଖି ଏଠାରେ ଏବେ ସେ,
ଅନିର୍ବଚନୀୟ ସନ୍ତୋଷ-ସାଗର-
କଲ୍ଲୋଲନିଚୟେ ଭାସେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଯେପରି ହେଲେ, ଏ ପଦାଙ୍କନପଙ୍କ୍ତିକି ମାନି ଅନୁସରି ବାଲ୍ମୀକ୍ୟାଶ୍ରମ ପଦରେ ପହଞ୍ଚିବା । ଏ ନୂତନ ପଦାଙ୍କନବଶରୁ ଦେବୀ ମଧ୍ୟ ଏଠାରୁ ନିକଟରେ ଥିବେ ବୋଲି ମୋ ଭାବନା ।

(ପରେ ସୀତାଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ସୀ—(ସ୍ୱଗତ) ସୋମଲତା କର୍ତ୍ତନ ହେଲା, ସାନ୍ଧ୍ୟୋପାସନ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା, ହୋମକାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା, ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ ସମାପନ ହେଲା । ଭଗବତୀ ଭାଗୀରଥୀ କି ସ୍ୱହସ୍ତଗ୍ରଥିତା କୁନ୍ଦମାଳା ସମର୍ପିଲି । ଆଜ ଏ କୁତୁଙ୍ଗ ଏବଂ ଶୀତଳ କୁଞ୍ଜରେ ପ୍ରବେଶି ଅତିଥି ଜନ ପୂଜନଯୋଗ୍ୟ ପୁଷ୍ପ ତୋଳିବି ।

(କୁଞ୍ଜ ପ୍ରବେଶ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଏ ପଦଚାରଣକ୍ରମରେ ପୁଲିନତଳ ଅତିକ୍ରମି ସ୍ଥଳ ଅରୋହ ଅବ୍ଧଶ ହେଲା । ଅତଏବ ଅଗ୍ରସ୍ଥିତ ମଞ୍ଜୁଳ ଲତା ଗୁଳ୍ମର ଛାୟାରେ ବିଶ୍ରମି ଶ୍ରମାପନୋଦନ କରି ବାଲ୍ମୀକି ମହର୍ଷିଙ୍କ ଭେଟିବା ।

ରା—(ଦୀର୍ଘରେ ନିଶ୍ୱସିସ ଲୋତକ ଲୋଚନରେ) ଭାଇ—ଭାଇ !

ସୀତା—(ଶୁଣି ସ୍ୱଗତ) ଏ କିଏ ? ସଜଳଜଳଧରସ୍ତନିତ ଗମ୍ଭୀରସ୍ୱର ବିଶେଷ ଦ୍ୱାରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖଭାଜନ ହୋଇଥିବା ମୋ ଅପଧନଙ୍କୁ ପୁଲକିତ କରୁଅଛନ୍ତି ! ହେଉ କିଏଟି ନିରୂପଣ କରିବି, କିନ୍ତୁ ଯଥାର୍ଥ ନ ଜାଣି ଅସ୍ଥାନରେ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରସାରିବା ମୋର ଉଚିତ ନୁହେ । ମାତ୍ର ଏଠାରେ ଜାଣିବାକୁ ହେବ କଅଣ ? ପର ପୁରୁଷ ଶବ୍ଦ ମୋ ଶରୀରରେ ରୋମାଞ୍ଚ ବିକାର ଜନ୍ମାଇପାରେ ନାହିଁ । ସେ ନିରନୁକ୍ରୋଶ ଏଠାକୁ ଆସିଥିବା ସୁବ୍ୟକ୍ତ । ଅତଏବ ଦେଖିବି, ନାହିଁ । ସେପରି ପରାଙ୍ମୁଖ ହେଲା ଜନଠାରେ ଏପରି ଅଭିମୁଖୀ ହେବି ବୋଲି ଭାବିବା ନିଷ୍ଠୁରରେ ମୋରେ ମୋତେ ମାତ୍ର ଲଜ୍ଜାମାଡେ । ଅତଏବ ଅନାଇବି ନାହିଁ । (ପରାଙ୍ମୁଖୀ ହୋଇ) ଏହା କଅଣ ? ମୋତେ ମୁଁ ବଶ୍ୟ କରି ପାରୁ ନାହିଁ । ବଳେ ମୋ ଦୃଷ୍ଟି ସେ ଦିଗକୁ ମାତ୍ର ପ୍ରସରଇ, ଆଉ କିସ କରିବି ? ରାଜପରାଧୀନା ହୋଇଥିବାରୁ ମୁଁ ତାକୁ ସେପରି ମାତ୍ର ନିଯୁକ୍ତ କରିବି । (ବିମର୍ଷି) ଅହୋ । ଦିଶିଲେ ବୋଲି ଆନନ୍ଦ ! ଚିର ବିରହପ୍ରାପ୍ତ ହେଲି ବୋଲି ଦୁଃଖ । ଶୁଷ୍କ ହେଲେ ବୋଲି ଭୟକମ୍ପ. ନିରନୁକ୍ରୋଶ ବୋଲି ଅଭିମାନ, ଚିରପରିଚିତ ବୋଲି ଅନୁରାଗ, ଦର୍ଶନୀୟ ବୋଲି ଉତ୍କଣ୍ଠା, ଭର୍ତ୍ତା ବୋଲି ବହୁମାନ, କୁଶଲବଙ୍କ ତାତ ବୋଲି କୁଟୁମ୍ବିନୀ ସଦ୍ଭାବ ଏବଂ ଅପରାଧ ପ୍ରବେଶିତା ମୁଁ ବୋଲି ଲାଜ, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ସନ୍ଦର୍ଶନରେ କିଭଳି ଅବସ୍ଥା ଭୋଗିବିଟି ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ମୋତେ କାହିଁକି ହଠାତ୍ ବିକାରି ଲୋଚନ ଲୋତକପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅନ୍ତେ ବଦନ ଅବନତ କରି ମୌନକୁ ଭଜିଲ କାହିଁକି ?

ରା—ଭାଇ, ଜନସଞ୍ଚାରଶୂନ୍ୟ ହେବା ଏ ଅରଣ୍ୟକୁ ଏବଂ ତଟରୁହତରୁ-ଚ୍ଛାୟାସମାକୀର୍ଣ୍ଣରମଣୀୟସୈକତଶାଳିନୀ ଏବଂ ସାଗରଗାମିନୀ ହେବା ଏ ପ୍ରସନ୍ନସଲିଳବାହିନୀକୁ ଦେଖନ୍ତେ ଦଣ୍ଡକ ବନବାସ ସ୍ମୃତ ହେଲା ହେତୁରୁ ସେପରି ବିହ୍ୱଳ ହେଲି ।

ସୀତା—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ବନବାସ ମାତ୍ର କିନ୍ତୁ ବନବାସିନୀ ସ୍ମୃତା ହୋଇ ନାହିଁ ତ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦୁଃଖୈକବାସ ହେଲା ସେ, ବନବାସରେ ସ୍ମରଣଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ କଅଣ ଅଛି ?

ରା—ଭାଇ, ଦୁଃଖୈକବାସ ହେଲା ସେ ବନବାସରେ ସ୍ମରଣଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ କଅଣ ଅଛି ବୋଲି କାହିଁକି ? ଦେଖ—

ପ୍ରିୟାଙ୍କର କ୍ଷତପଲ୍ଲବପାଣିକି
ଧରି କରେ ମୁଁ ପ୍ରୀତିରେ
ବିବିଧସୁରତିପ୍ରସଙ୍ଗ ଆଚରି
ସାୟଂକାଳେ ରଭସରେ ।
ଅମ୍ବର ଚରଣ ଭରନ୍ତେ ସ୍ଫୁରିତ
ସଲିଳନଦୀପୁଳିନେ,
ଅତିବିଳାସରେ ବିହାରକରଣ
ସ୍ମରେଁ ମୁହିଁ ନିଜ ମନେ ।

ସୀତା—ହେ କରୁଣାକୋଷ, ସେପରି ସଦାଳାପକୁ ଉଠାଇ ଦୁଃଖିତା ଏବଂ ଶରଣରହିତା ହୋଇଥିବା ଏ ଜନକୁ ଅଧିକତରରେ ବାଧୁଛ କାହିଁକି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଶୋକ କର ନାହିଁ ।

ରା—ଭାଇ, ହତଭାଗା ଶୋକ ନ କରିବ କିପରି ? ଦେଖ—

ଅଧମକୁ ମୋତେ ଲଭି ପୂର୍ବେ ବନେ,
ପରେ ଲଙ୍କାରେ ଏବେ ପୁଣି କାନନେ ।
ପ୍ରବାସ କରି ସୀତା ସ୍ୱ ଜୀବନରେ,
ପାଇଲେ ଆହା, କଷ୍ଟକୁ କଷ୍ଟ ପରେ ।

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ବନବାସିନୀ ହେଲା ମୋ ନିମନ୍ତେ ଏବେ ଏପରି ଦୁଃଖିତ ହେବା ତୁମ୍ଭର ଅନୁଚିତ ।

ରା—ହା, ଜନକ ରାଜପୁତ୍ରୀ !

ସୀ—ଅଳ୍ପ ପୁଣ୍ୟଭାଗିନୀ—ବର୍ଜନୀୟା ।

ରା—ହା ! ବନବାସ ସହାୟିନୀ !

ସୀ—ଆଉ ଏବେ ତାହା ନାହିଁ ତ ?

ରା—ହା ! କେଉଁଣେ ଗଲ ?

ସୀ—ହତଭାଗିନୀ ଏ କେଉଁ ଠାକୁ ଯିବ ?

ରା—ମୋତେ ପ୍ରତିବଚନ ପ୍ରଦାନ କର ।

ସୀ—ଏ ଜନ ତ ଅସମ୍ଭାଷଣୀୟ, ପ୍ରତିବଚନ କେମନ୍ତେ ?

ରା—(ଶୋକାକୁଳ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଶୋକ ପରିତ୍ୟାଗ କର ବୋଲି ମୋ ଜଣାଣ ।

ରା—ଭାଇ, ବୈଦେହୀ ଶୋଚନୀୟା ହୋଇଥାନ୍ତେ, ମୁଁ ଶୋକ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବି କେମନ୍ତେ ?

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ବୈଦେହୀକି ଶୋଚନୀୟା ବୋଲ ନାହିଁ । ଯାହାକୁ ଭାବି ବଲ୍ଲଭ ଏଭଳି ଶୋକାକୁଳ, ସେ ଲେଶ ମାତ୍ର ହେଲେ ଶୋଚନୀୟା ନୁହେ ।

ରା—ଭାଇ, ସୀତା କେଉଁ ଠାରେ ଅଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭେ ଜାଣି ପାରିବ କି ?

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ଦିବସାବସାନନିବାରିତ ସମାଗମା ଚକ୍ରବାକୀ ପରି ସେ ଏଠାରେ—ପ୍ରବାସରେ ଅଛି ବୋଲି ଜାଣ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, କେଉଁ ଠାରେ ଅଛନ୍ତି ଜାଣିବା ଅଶକ୍ୟ ।

ରା—ଭାଇ, ଚିରକାଳାବଚ୍ଛିନ୍ନ ରଘୁକୁଳ ମୋଦ୍ୱାରା ଅଦ୍ୟ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହେଲା ।

(ରୋଦନ କରିବା)

ସୀ—(ଶୋକଭରରେ) ଆହା ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତାପିତ ତ, କିସ କରିବି ? ସାହସ କରି ଦୃଷ୍ଟି ନିରୋଧକ ଲୋତକ ପୋଛିବି । (ପାଦ ଠେକି)

ନା, ଏପରି ନୁହେଁ । ଜନ-ପ୍ରବାଦକୁ ପାଳିବାକୁ ହେବ ତ ! ମୁଁ ଶୋକାବେଗବଲାକ୍ରାନ୍ତା ହେଲେହେଁ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ମୋତେ ନ ଦେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ସେପରି କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ଏବେ ଏ ସ୍ଥାନ ମୁନିଜନା-ଗମନଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ । ଅତଏବ ହଠାତ୍ କିଏ ହେଲେ ଆସି ମୋତେ ଦେଖିବେ ପରା ! ଏ ଲତାଗୁଳ୍ମରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇଥିବା ସୁଖସଞ୍ଚାର-ସରଣୀରେ ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଇ କୁଶଳବଙ୍କୁ ଆଦରିବି ।

[ପ୍ରସ୍ଥାନ]

(ବାଦରାୟଣ ଋଷିଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ବାଦ—"ବତ୍ସ—ବାଦରାୟଣ, ଲକ୍ଷ୍ମଣସହାୟ—ରାମଭଦ୍ର ଏ ବନକୁ ଆଗମନ କଲା ପରି ଶ୍ରୁତ ହେଲା । ସେ କେତେବେଳୁଁ ଆମ୍ଭ ଦର୍ଶନାପେକ୍ଷାରେ ଆସି, ଆମ୍ଭେ ମାଧ୍ୟାହ୍ନିକକ୍ରିୟାବ୍ୟଗ୍ର ବୋଲି ଭାବି ବାହ୍ୟରେ ବସିଥିବେ । ତୁ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଆମ୍ଭେ ମାଧ୍ୟାହ୍ନିକ କୃତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସମାପନ କରି ତଦ୍ଦର୍ଶନ ବାଞ୍ଛୁଥିବା ସମାଚାର ତାଙ୍କୁ ଜଣାଅ" ବୋଲି ବାଲ୍ମୀକି-ଭଗବାନ ମୋତେ ଆଦେଶ ଦେଲେ ତ । ଅତଏବ ଭଗବାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞାନୁସାରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅନ୍ୱେଷିବି ।

(ଗମନ କରିବା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ଦେଖି ସସମ୍ଭ୍ରମରେ) ଆର୍ଯ୍ୟ, ହେଉଛି ! ଜଣେ ତପୋଧନ ଏ ଆଡ଼େ ଆସୁଅଛନ୍ତି ।

ରା—(ଲୋଚନ ପୋଛି ସଧୈର୍ଯ୍ୟେ ସ୍ଥିତ)

ବାଦ—(ନିରୂପି) ହେଉଛି ! ଏ ଲତା ଗୁଳ୍ମ ପ୍ରଚ୍ଛାୟରେ ପୁରୁଷଯୁଗଳ ଦେଖାଯାଏ । ଲକ୍ଷ୍ମଣସହାୟ—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇଥିବେ । (ଭାବି) ଆଉ ସନ୍ଦେହ କଅଣ ?

ତପନ-କିରଣ ତୀବ୍ରତାବିହୀନ
ମନ୍ଦେ ମନ୍ଦେ ବହେ ବାତ,
ଛାଡି ଏଡ଼ି ସ୍ନେହେ ମୃଗେନ୍ଦ୍ରସହିତେ
ବିଚରଇ ମୃଗୀବ୍ରାତ ।

ଏନାଙ୍କ ହେଲେହେଁ ଛାୟା ନ ସ୍ପର୍ଶଇ
ସେ ରହିଥିବା କୁଞ୍ଜକୁ,
ରାମନାମଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀହରି ନିଶ୍ଚୟେ
ଆସିଛନ୍ତି ଏ ବନକୁ ।

କେବଳ ଅତିମାନୁଷ ପ୍ରଭାବଦ୍ୱାରାମାନ ନୁହେ, ଆକାର ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ସେପରି ନିଶ୍ଚୟୀକରଣଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । (ନିରୂପି)

ମଲ୍ଲକ୍ରୀଡ଼ାବଶୁଁ କଠିନ ଶରୀର
ଆକଣନେନ୍ତ ଜନୀତ
ସୁବିଶାଳ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ, ଦୀର୍ଘବାହୁ
ଏ ନିଶ୍ଚେ ଅଜଙ୍କ ସୁତ ।

ମୁଁ ଏହାଙ୍କ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜଣାଇବି । (ସମୀପକୁ ଯାଇ) ମହାରାଜ, ସ୍ୱସ୍ତି ।

ରା—ମୁନୀନ୍ଦ୍ର, ମୁଁ ନମଇଁ ।

ବାଦ—ବିଜୟୀ ଭବ ।

ରା—ମୁଁ ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଆଗମନ ପ୍ରୟୋଜନ ଜାଣିବା ଇଚ୍ଛୁକ ।

ବାଦ—ପରିସମାପ୍ତସକଳକୃତ୍ୟ ହୋଇ ବାଲ୍ମୀକି ଭଗବାନ ମହାରାଜାଙ୍କ ଆଗମନାପେକ୍ଷିତ ।

ରା—ଅହୋ ! ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଅତିକମିଲା ।

ମଧ୍ୟାହ୍ନତାପରୁ ବୃକ୍ଷମୂଳେ ରହି
ଆତପ ଯାନ୍ତେ ସେ ସ୍ଥଳୀ
ତେଜି ଇଷ୍ଟମାର୍ଗେ ଯିବା ପାନ୍ଥ ପରି
ଛାଇ ମନ୍ଦେ ଗଲା ଚଳି ।
ଅନ୍ତୁର—ମଧ୍ୟାହ୍ନାର୍କକରତାପଶିଖିଶାନ୍ତି
ପାଇଁ ସ୍ନାତ ହୋଇ ନୀରେ,
ଜଳାଦ୍ର୍ରୀସବଣପବନେ ମୁଖକୁ
ପ୍ରସନ୍ନ କରି ହୁଅନ୍ତେ ।

ସ୍ଥିତ ବାର ମଦେ ପାର୍ଶ୍ୱକୁ ବହନ୍ତେ
ନଦୀରେ ତୁଙ୍ଗତରଙ୍ଗ
ଭଗ୍ନଘାତଧ୍ୱନିସହିତେ ଜନ୍ମାଇ
ତୀର ଅରୋହେ ମାତଙ୍ଗ ।

[ସର୍ବେ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ]

ଚତୁର୍ଥାଙ୍କ

(ବେଦବତୀ ଯଜ୍ଞବେଦୀ ନାମ୍ନୀ ତାପସୀଦ୍ୱୟଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ବେଦ—ସଖୀ—ଯଜ୍ଞବେଦୀ, ରାମାୟଣସଙ୍ଗୀତନିମିତ୍ତ ବାଲ୍ମୀକି ତପୋବନକୁ ଆସିଲା ତିଲୋତ୍ତମା ନିଜ ପ୍ରଭାବନିର୍ମିତ ସୀତା ରୂପରେ ରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ସୀତାଦେବୀ ଠାରେ ତାଙ୍କର ଅନୁକମ୍ପା ଅଛି କି ନାହିଁ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଁଥିବା ପରି କହି, ରାମଚନ୍ଦ୍ରସ୍ଥିତିସ୍ଥାନ ଜାଣି ଆସ ବୋଲି ମୋତେ ପଠାଇଲା । ଅତଏବ ସଖୀ, ରାମ କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି, ମୋତେ ଦେଖାଅ ।

ଯଜ୍ଞ—ସଖୀ—ବେଦବତୀ, ତୋତେ ତିଲୋତ୍ତମା କହିଲା ସମୟରେ ସେ ସମୀପଲତାଗୁଳ୍ମଗହନରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇଥିଲା, ରାମବୟସ୍ୟ—କୌଶିକ ନାମକ ବିପ୍ର ଏ ସକଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଶୁଣିଲା ।

ବେଦ—ଅହା ! ମହାନର୍ଥ ଘଟିଲା ତ ! ସମସ୍ତ ରହସ୍ୟ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜାଣିଲା ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ତିଲୋତ୍ତମା ସୀତା ଚରିତ୍ର କିପରି ଅନୁକରଣ କରି ପାରିବ ? ଏହା ଖତେଇ ହେବାକୁ ଯାଇ ଉତ୍ତାନ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ପରି ହେବ । ଅତଏବ "ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କର ନା" ବୋଲି ପ୍ରିୟସଖୀ—ତିଲୋତ୍ତମାକୁ ବାରଣ କରିବି ।

ଯଜ୍ଞ—ସଖୀ—ବେଦବତୀ, ସୀତାଦେବୀ ଏବେ କେଉଁଠାରେ ?

ବେଦ—ସଖୀ ଶୁଣ, ଏ ସପ୍ତମ ଦିବସରେ ସମାଗତା ହେଲା ତପସ୍ୱିନୀମାନେ ବାଲ୍ମୀକି ମହାମୁନିଙ୍କୁ ଭେଟି "ମହାଭାଗ, ମହାରାଜ ସନ୍ନିହିତ ହୋଇ

ଥିବାରୁ ପଦ୍ମାର୍ପଂଚସ୍ନାନ୍ଦିକାଉ୍ଭୋପଭୋଗମାନପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବା ସମୟରେ ଏ ଅଶ୍ରମଦୀର୍ଘିକା ନିଷ୍ଟୟରେ ପରସ୍ପରୁଷ ନୟନଗୋଚର ହେବ । ଅତଏବ ତାହା ସ୍ତ୍ରୀଜନସ୍ନାନର ଅନନୁକୂଳା” ବୋଲି ଜଣାନ୍ତେ ସେ ଭଗବାନ ଣ୍ଢ୍ୟାନ ନିଷ୍ଠଳ ନେତ୍ରରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମାତ୍ର ବିଲୋକ “ଏ ଦୀର୍ଘିକାତୀର ସଞ୍ଚରିତ ସ୍ତ୍ରୀଜନ ପୁରୁଷନୟନଗୋଚର ନୋହୁ” ବୋଇଲେ । ତଦବଧି ସୀତା ଦେବୀ ରାମ-ନୟନଗୋଚର ନୋହି ଦୀର୍ଘିକାତୀରରେ କାଳକ୍ଷେପ କରେ ।

ଯକ୍ଷ—ସଖୀ, ରାମଙ୍କର ଏବଂ ଆପଣାଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧ କୁଶଲବ ଜାଣନ୍ତି କି ?

ବେଦ—ଶୈଶବରୁ ଏବଂ ମୁନିଜନସଂସର୍ଗରୁ ନିଜଜନନୀ ନାମ ତ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଦୀର୍ଘ ପ୍ରବାସବଚ୍ଛିନ୍ନ ରାମ-ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜାଣିବେ କେମନ୍ତେ ?

ଯକ୍ଷ—ସଖୀ, ତୁ ତିଲୋତ୍ତମା ନିକଟକୁ ଯାଅ; ମୁଁ ସୀତାପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତିନୀ ହେବି । (ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ଉତ୍ତରୀୟାବଗୁଣ୍ଠିତା ସୀତା ଏବଂ ଯକ୍ଷବେଦୀଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ଯକ୍ଷ—ସଖୀ ବୈଦେହୀ, ଅପୂର୍ବ ହୋଇଥିବା ଏ ଉତ୍ତରୀୟଦ୍ୱୟର ଧାରଣ କିଏ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବତାଇଲା ?

ସୀତା—ସଖୀ, ଏ ତ ଦୀର୍ଘିକାତରଙ୍ଗାଗତାତିଶୀତ ବାତ ।

ଯକ୍ଷ—ସଖୀ, ଶାରଦଚନ୍ଦ୍ରିକାସମ ଧବଳ ଏବଂ ଅତି ପରିମଳାସକ୍ତିସଂକ୍ରାନ୍ତ-ସହାଗତଭୃଙ୍ଗତତି ମଧୁହରଗାନମଞ୍ଜୁଳ ହୋଇଥିବା ଏ ଦୁକୂଳ ପ୍ରବାସ ଜନାନନ୍ଦକୂଳ ସିନା !

ସୀତା—ସଖୀ, ତେବେ ମହାରାଜଶାସନପ୍ରାପ୍ତବନବାସସମୟରେ ଚିତ୍ରକୂଟ ତ୍ୟାଗ କରି ଦକ୍ଷିଣାପଥ ପ୍ରୟାଣୋଦ୍ୟମ କରନ୍ତେ ଚିରବନବାସସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ-ସଖୀସ୍ନେହରୁତ୍କଣ୍ଠାକୁଳା ହୋଇ ବନଦେବତା—ମାୟାବତୀ ସ୍ତ୍ରୀୟ ସ୍ମରଣ ନିମିତ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଧବଳ ଏବଂ ବହୁଳ ପରିମଳ ହେବା ତାଙ୍କ ଉତ୍ତରୀୟ ଉପହାରରୂପେ ମୋତେ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ସେକାଳେ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ମଧ୍ୟ ସେ ସ୍ଥଳେ ଥିଲେ । ଅମ୍ଭ ଉଭୟଙ୍କ ହସ୍ତମାନଙ୍କରେ

ସଖୀଭୂତ ଏବଂ ଚିରଦୁଃଖ ସହାୟ ହେଲ ବୋଲି ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଏହାଙ୍କୁ ମୁଁ ସାଦରେ ଧରିଛି ।

(ରୋଦନ କରିବା)

ଯକ୍ଷ—ସଖୀ, କାନ୍ଦ ନା—କାନ୍ଦ ନା, ତପୋବନବାସ ବନବାସ ନୁହେ ବୋଲନ୍ତି ।

ସୀତା—ସଖୀ, ମୁଁ ନ କାନ୍ଦି ରହି ପାରିବି କେମନ୍ତେ ? ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଏ ତପୋବନକୁ ଆସିଲେ······ମୁଁ ଏକାକିନୀ ହୋଇ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କରି ରାତି ଦିନ ଅତି କଷ୍ଟରେ ବଞ୍ଚାଉଅଛି । ଏହା ମାତ୍ର ମୋର ବିଳୀୟାବେଗକାରଣ ।

ଯକ୍ଷ—ସଖୀ, ଏହା ଅନର୍ଥଜାତ—ଅନୁଭବିତବ୍ୟ । ତୁମ୍ଭେ ଏ ଦୀର୍ଘିତାଟିରରେ ବିହଙ୍ଗମିଥୁନବିଭ୍ରମ ବିଲୋକି ବିନୋଦକୁ ପାଅ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆସକ୍ତା ହେବି । (ଗମନ କରିବା)

ସୀତା—(ଦୀର୍ଘିକାକୁ ଦେଖି ସ୍ୱଗତ) ଏ ରାଜହଂସମିଥୁନ ଅତି ଧନ୍ୟ ସିନା । ବିରହଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଏସନ ସମାଗମ-ସୁଖ ଅନୁଭୋଗ କରେ । ଦମ୍ପତିଙ୍କୁ ମୋ ବିରହ ସମ ବିରହ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଦକ୍ଷ ଶିକ୍ଷକ କେଉଁଠାରେ ହେଲେ ନ ଥିବା ନିଶ୍ଚୟ । ବିହଗଗଣ ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପର ହୃଦୟଗ୍ରହଣସମର୍ଥଲଳିତମଧୁର ହୋଇ ଚଞ୍ଚୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ କରେ ।

ଯକ୍ଷ—(ନିରୂପି ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଏ ମୁନିଜନ ସମସ୍ତେ ସସମ୍ଭ୍ରମରେ ହଠାତ୍ ଆପଣା ଆସନମାନଙ୍କୁ ତେଜି କାନ୍ଧରେ ବଲ୍କଲାମ୍ବରମାନଙ୍କୁ ସଜାଡ଼ି ଏବଂ ବିସ୍ମୟୋତ୍‌ଫୁଲ୍ଲଲୋଚନ ହୋଇ ଏକମୁଖତାରେ ଚାନ୍ଦ୍ରୀ ! ମୁଁ ଭାବେଁ ମହାରାଜ ବିଜୟ କରିଥିବେ ।

(ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

(ଶାନ୍ତାକାନ୍ତ ରାମ ଏବଂ କଣ୍ୱଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

କଣ୍ୱ—"କଣ୍ୱ, ନୈମିଷାରଣ୍ୟ ରମଣୀୟକ ଦର୍ଶନରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବିନୋଦୀ କର" ବୋଲି ବାଲ୍ମୀକି ଭଗବାନ ମୋତେ ଆଦେଶ

ଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଏ ଚିନ୍ତାପରାଧୀନ ମାନସ ହୋଇ, ସମ୍ମୁଖସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେହେଁ ମୋତେ ଜାଣି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଅବନ୍ଧୁର ପଥେ ମଧ୍ୟ ବାରମ୍ବାର
ଭ୍ରଂଶ ପାଇ ପାଦଯୁଗ
ମନ୍ଦେ ମନ୍ଦେ ଭରି ଅଯନ୍ତ୍ର ବିଳମ୍ବେ,
ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅଦୂରଗ ।
ମୁଖ ନତ କରି ଅତି ଶୋଭାସ୍ପଦ,
ହେଲେହେଁ ଏ ଅଠବକ୍ର ।
ଅନାଇ ନାହାନ୍ତି ଭଲେ ହେଲେ ଅହୋ !
ପ୍ରସାରି ନିଜ ଦୃଷ୍ଟିକି ।

(ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ହେ ମହାରାଜ !

ରାମ—ଆହା ! ବୟସ୍ୟ, ତାପସ ବଟୁଙ୍କରେ ସମ୍ବୋଧିଲ ! ତଥାପି ଏ ଅପରାଧ ବୟଃପରିଣାମର; କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭର ନୁହେ ।

ଶୈଶବେ ତୁମ୍ଭର ରାମ ମୁହିଁ; ମୋର
କଣ୍ୱ ତୁମ୍ଭେ ଏ ନିକର ।
ବଦଳନ୍ତେ ଆମ୍ଭ ବୟସ ଅଧୁନା
ତୁମ୍ଭେ ଅର୍ଘ ମୁଁ ନୃବର ।

କଣ୍ୱ—ଅହୋ ! ଏ ଉପାଲମ୍ଭ ଧୀରୋଦାତ୍ତ ସିନା !

ରାମ—ବୟସ୍ୟ, ତୁମ୍ଭ କଥନୀୟ ବିଷୟ କହ ।

କଣ୍ୱ— ସୁରଭିକୁସୁମବାସନାରେ ସବୁ
ଦିଗ କରି ସୁବାସିତ,
ପରିଣତ ରୁଚ୍ୟ ଫଳଭାରେ ରମ୍ୟ
ତରୁତତି ବିରଚିତ ।
ନୀଳପରିବେଷ ପରି ଦେଖା ଦେବା
ଉପାନ୍ତ ରେଖା ସଂଯୁତ,
ଏ ରମ୍ୟକାନନ ତୁମ୍ଭ ମାନସକୁ
ଉଲ୍ଲସାଏ କି କହ ତ ?

ରାମ—ବହୁମାନନିରନ୍ତରସିକ୍ତମାନସ ହେବା ମୋତେ ଏ ତପୋବନ ମୁଦ୍ରିତ କରେ । ମୁଦ୍ରିତ କରେ ନାହିଁ ବୋଲିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ଦେଖ—

ଦାବାଗ୍ନିଙ୍କ କତୁ ହୋମାନଳ, ବୃକ୍ଷ—
ପ୍ରକରକୁ ଯୂପଚୟ,
ବିହଗରୁତକୁ ସାମଗାନ, ମୃଗ—
ବ୍ରାତକୁ ମୁନିନିଚୟ ।
ବୋଲି ସଭକ୍ତିରେ ଭାବ ମୁହିଁ ଏହି
ନୈମିଶବନଭୂମିରେ,
ମନ୍ଦେ ମନ୍ଦେ ପାଦ ଭରୁଅଛି ଅତି
ଯନ୍ତ୍ରଣାଯୁକ୍ତଚିତ୍ତରେ ।

କଣ୍ୱ—ସକଳ ଜଗଦଭ୍ୟୁଦୟ ନିଃଶ୍ରେୟସ କାରଣ ଏବଂ ଧର୍ମୈକପରାୟଣ ହେବା ମହାରାଜାଙ୍କର ପୂର୍ବ ରାଜର୍ଷିବଂଶାଧିଷିତ ଏବଂ ନିଷ୍ପ୍ରତ୍ୟୂହ-ତପଃସିଦ୍ଧିକ୍ଷେତ୍ର ହେବା ନୈମିଶରେ ଏଭଳି ବହୁମାନ ଯୁକ୍ତିରୂପ ସିନା !

ବର ଶରାସନେ ନାଶଯାଏ ଲୋକ
ବିଜୟକୁ ଲଭି ପରେ,
ଗୁରୁକତୁପୁଣ୍ୟଫଳରେ ସ୍ୱର୍ଗଗ
ମାର୍ଗକୁ ରଚି ସୁକରେ ।
ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁବଂଶଜେ ସୁତଙ୍କରେ ରାଜ୍ୟ
ଭାରକୁ ଦେଇ ଅନ୍ତରେ,
ମୋକ୍ଷ ବାଞ୍ଛି ଅବଲମ୍ବନ୍ତି ଏହି
ବନକୁ ମୁନି ବୃତ୍ତିରେ ।

ରାମ—[ନମସ୍କାର କରିବା]

କଣ୍ୱ—ମହାରାଜ, ଅନନ୍ୟତପୋବନସାମାନ୍ୟ ହେବା ଏହି ନୈମିଶାରଣ୍ୟ-ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଅବଲୋକନ କର ।

ଶିବ୍‌ଶିରସ୍ଥିତ ହିମାଂଶୁଶୀତଳ
କାରଣମିଶ୍ରିତ ହୋଇ
ହ୍ରାସ କଲା ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳଚଣ୍ଡକର
କରଜାଳର ବଢ଼ାଇ ।
ଚନ୍ଦନପଲ୍ଲବେ ସରସୀନୀରଯୋ
ତାପ ହୁଅନ୍ତେ ରହିତ,
ତାପଶୂନ୍ୟ ତେଜମାନ ପ୍ରାଣିନେଣ—
ଯୁଗଳର ଅଧିଗତ ।

ଅଙ୍ଗୁର—

ଏ ଯଜ୍ଞବଶରୁ ହୁଅନ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟହ
ସମାଗମ ଶକ୍ରଙ୍କର
ଛଡ଼ାଇ ନନ୍ଦନବନସ୍ଥ ସନ୍ତାନ
ତରୁ ପ୍ରତାନ ପ୍ରକାର ।
ଆଲାନରୂପରେ କରନ୍ତେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ
ଗୃହିବା ଏ ବୃଷବାର
ଐରାବଣଙ୍କଣ୍ଠରଜ୍ଜୁ ଘର୍ଷଣରୁ
କ୍ଷତସଂଯୁତଶରୀର ।

ରାମ—(ଦେଖ) ସତତପ୍ରବୃତ୍ତମହାଧ୍ୱର ହେବା ଏ ଧର୍ମାରଣ୍ୟ କାରଣରୁ ପୁରନ୍ଦର ନନ୍ଦନବନକୁ ବିସ୍ମରିଲେ ।

ଏ ମହାଯାଗରେ ସୁରେଶବାହନ
ବେଦମନ୍ତ୍ର ପ୍ରକରକୁ
ମନକାନ ଦେଇ ଶୁଣି ଭୀତା ହୋଇ
ବରଜି ଦାମଚୟକୁ ।
ପୁଲୋମନନ୍ଦନୀ ବିପ୍ରଯୋଗଜନ
ଯୋଗ୍ୟ ବେଣୀକାବନ୍ଧକୁ
ସର୍ବଦା ଧାରଣଃକରଇ ହୃଦରେ
ଭରି ଅତି ସନ୍ତାପକୁ ।

କଣ୍ୱ—ଅଙ୍ଗୁର ଏହା ଦେଖ ନାହିଁ କି ?

ବାସିତକପୋଲମଦପାନଲୋଲ
ମାନସରେ ଫଳ ହୋଇ
ଅସିଲା ଧ୍ୱନିତ ଭ୍ରମରଙ୍କ ବାଞ୍ଛା
ପୂରାଇବା ପାଇଁ ନୋହି ।
ସ୍ଥିର ଚତ୍ତେ ଯାଗସାମଗାନରବ
ଶ୍ରବଣକରନ୍ତି କେବଳ
ଏ ବଣର ମଦଗଜଗଣ ଗୁରୁ
ଶ୍ରବଣତାଳ ନିଶ୍ଚଳ ।

ରାମ—(ହସି) ଏଠାରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଅଣ ?

ମୁନିବରପୁଣ୍ୟତମମଧୁର
ସାମଗାନରବ ପ୍ରବାସିନର—
ଗଣର ମଧ୍ୟ କର୍ଣ୍ଣସୁଖକର
ହେଉଅଛନ୍ତି ଏହି ତପୋବନର;
ସିନ୍ଧୁରଙ୍କ କଥା, କହଣା ହୋଇବ ନାହିଁ କି ବୃଥା ।

କ—(ସ୍ୱଗତ) ଅହା ! ପ୍ରବାସରେ ରାମଙ୍କର କେଡ଼େ ନିର୍ବେଦ ! ବିରହି ଜନେ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଶୂନ୍ୟହୃଦୟ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ସାବଧାନରେ ଏ ଆଡ଼େ ଦେଖ ।

ବସନ୍ତ ଗଲେହେଁ ଅଧିକରେ ମୁନି
ମହା ପ୍ରଭାବୁଁ ବାସିତ
ସୁମଗୁଚ୍ଛଯୁତ ସହକାର ଶାଖା—
ନିଚୟରେ ନୋହି ରତ ।
ଭ୍ରମରେ ଅଯୁକ୍ତ ହେଲେହେଁ ଘୋଟନ୍ତି
ସପ୍ତତନ୍ତୁ ହୋମ ଧୂମ,
ସରୋବରଚୟେ ବକଶତକଙ୍କ
ଗର୍ଭକୁ କରନ୍ତି ଧାମ ।

ରା—କଅଣ ଏ ! ଅନବରତ ହୋମ ସଂବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବା ଏ ଧୂମସମୂହ କେବଳ ଭ୍ରମରଙ୍କୁ ମାତ୍ର ନୁହେ, ଅମ୍ଭଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟସ୍ତ କରୁଅଛି ।

(ଧୂମ ବାଧାଭିନୟ)

କ—ଧୂମବଶ୍ଚ ନୟନାତପୀଡ଼ିତବ୍ୟକ୍ତି ପରି ତୁମ୍ଭେ ବ୍ୟକ୍ତ ।

ରା—ଶ୍ଳୋକ— ସୀତା ବିଯୋଗସନ୍ତାପୁଁ ସଦାଗଳିତଲୋଚନ
କ୍ଷୁବ୍ଧ ମନେଏବ ଅତ୍ୟନ୍ତପୀଡ଼ାପ୍ତ ହୋମଧୂମରୁ ।

କ—ଅତଏବ ମହାରାଜ, ତୁମ୍ଭ ପୁରତେ ଥିବା ଅଶ୍ରମଦୀର୍ଘିକାରେ ସ୍ନାନ କରି ଏବଂ ଶୀତଳଜଳରେ ନୟନ ପଖାଳି ବ୍ୟପଗୀତବାଧାଭରେକ ହୋଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମାତ୍ର ଏଠାରେ ବିଶ୍ରାନ୍ତି ଲଭ । କୁଳପତିଙ୍କ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର-ବେଳା ହେବାରୁ ତାଙ୍କ ସନ୍ନିଧିକି ଯାଇ ସମ୍ଭାଳିବି ।

(ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ରା—(ଗମି) ଏଁ ଦୀର୍ଘିକାରେ ଓହ୍ଲାଇବି । (ଓହ୍ଲାଇ) ଅହୋ, ଏ କମଳାକର-ନୀର କେଡ଼େ ପ୍ରସନ୍ନ ! (ନୀରେ ସୀତାଚ୍ଛାୟା ଦେଖି ସସମ୍ଭ୍ରମରେ) କଅଣ ଏ ! ସୀତା ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଅଛନ୍ତି !

(ହର୍ଷ ଶ୍ରସୁସ୍ୱାଭିନୟ)

ସୀତା—ଅହା ! ମରାଳମିଥୁନଦର୍ଶନସକ୍ତା ହୋଇ ଅତର୍କିତ ସମାଗତାର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଅପସରିବି ।

[ଘୂରିବା]

ରା—ଏ କଅଣ ! ମୋତେ ନ ସମ୍ଭାଷି ସୀତା ବାହାରି ଯାଉଛନ୍ତି !

ଅଳକାତତପତିତପାଣ୍ଡୁରଲପନ,
ମୋହର ବିରହଦୁଃଖ କରନ୍ତେ ଜ୍ଞାପନ ।
ବହୁ କାଳେ ବହୁ ବାଞ୍ଛା ଦଶିଲେହେଁ ପୁଣି,
ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଆନଠାକୁ ଯାନ୍ତି ଭୂନନ୍ଦନୀ ।

ଏହାଙ୍କ ଧରିବି । (କର ପ୍ରସାର) ଏ ସୀତା ନୁହେ ।

ଏ ସରସୀତୀରସରଣିରେ ଗଲ୍
ସୀତା ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଛାନ୍ଦେ,
ଜଳ ଭିତରେ ସେ କଞ୍ଜମୁଖୀ ମାତ୍ର
ବୋଲି ଦେଖିଲି ଆନନ୍ଦେ ।

ଅତଏବ ସେ ପ୍ରକୃତିର ମୂଳପ୍ରକୃତିକି ଖୋଜିବି । (ଖୋଜି) ଏ ଦୀର୍ଘିକାତୀର ନିଃସମ୍ପାତଶବ୍ଦଶୂନ୍ୟ ଅଟେ । ବିମ୍ବିତା ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଅସମ୍ଭାବ୍ୟ । ଏହା କିଅଣ ?

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଏଠାରେ ମୋ ପ୍ରତିବିମ୍ବକୁ ତ ଦେଖିଲେ, ମୋତେ ନ ଦେଖିବା କାରଣ କିଅଣ ? (ଭାବି) ହଁ ! ବିଦିତ, ଏ ତପୋବନ-ସ୍ଥିତ ସ୍ତ୍ରୀଜନ ଏ ଦୀର୍ଘିକାତୀରରେ ପୁରୁଷନୟନଗୋଚର ନୋହିବା ମହର୍ଷିପ୍ରସାଦ । ପ୍ରତିବିମ୍ବ ମଧ୍ୟ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଉ ବୋଲି ମହର୍ଷି ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ, ତାହା ଏ ଜନର ମହାନୁଗ୍ରହ ହୋଇଥାନ୍ତା । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତ ଦୃଶ୍ୟ ନ ହେଉ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇଥାନ୍ତି ।

ରା—ଯାଉ, ପ୍ରସନ୍ନ ସଲିଳ ମଧ୍ୟରେ ଦିଶିଲା ସେ ପ୍ରତିମା ସୀତାକୁ ମାତ୍ର ଦେଖିବି । (ଦେଖି) ଆହା ! ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲା ତ !

(ମୂର୍ଚ୍ଛିତ)

ସୀ—ଆହା ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେଲେ ତ ! ସମୀପକୁ ଯିବି । (ଗମି) ନା, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ସଲକ୍ଷିତ ହୋଇ ପୁଣି କୁପିତ ହେଲେ, ମୁନିଜନେ ମୋତେ ଅବନୀତା ବୋଲି ଭାବିବେ । ଅତଏବ ଫେରିବି । (ଫେରି) ତଥାପି ଏ ଯୁକ୍ତାଯୁକ୍ତବିଚାରଣସମୟ ନୁହେ । ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ କୋପ ମୋଠାରେ ପ୍ରସରୁ, ମୁନିଗଣ ମୋତେ ଅବନୀତା ବୋଲୁ, ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ପାରିବି ନାହିଁ । (ଅଗ୍ରସରି ହୋଇ) ହେ ଲୋକପାଳେ, ଶୁଣ ! ମୁଁ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାସିତା । ତଥାପି ଅବନୀତବଶୁଁ ତାଙ୍କ ଶାସନକୁ ଏବେ ମୁଁ ଲଙ୍ଘୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଶୋକାବେଗବଳାତ୍କାରବଶୁଁ ରହି ନ ପାରି ମୁଁ ଏପରି ସାହସ କରୁଅଛୁଁ । (ନିକଟକୁ ଯାଇ ଏବଂ ପରିଶୀଳନ କରି) ଆହା ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଚେତନ ପରି ଦୃଶ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି !

(ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା)

ରା—(ଚେତନାଭିନୟ)

ସୀ—(ରାମଙ୍କଠାରୁ ଦୂର ହେବା)

ରା—କିଅଣ ଏ ? ମୋ ଶରୀର ହଠାତ୍ ପୁଲକିତ !

ସୀ—ସେପରି ନିନ୍ଦାସିତା ହୋଇ ଏପରି ସାହସ କଲି ହେତୁରୁ ମୁଁ ଲଜ୍ଜିତା ହେଉଛି ।

ରା—(ସବିଳାପରେ) ଜାନକୀ, ଗାଢ଼େ ଆଲିଙ୍ଗନ କର

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ମୁଁ ଅପରାଧିନୀ ହେଲି ।

ରା—ମୋତେ ଦିଅ ଦର୍ଶନ ତୁମ୍ଭର ।

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ସେଦ୍ଧଶାସନ ବାରଣ କରଇ, ମୁଁ ହତଭାଗିନୀ, କିସ କରିବି ?

ରା—ଦୀର୍ଘ କୋପ ଏଣିକି ପରିହର ।

ସୀ—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କୁ ସେହିପରି ଜଣା କରୁଅଛି ।

ରା—କିମ୍ପା ଅକରୁଣା ମୋରେ ଆଚର ?

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ଏହା ବିପରୀତୋପାଳମ୍ଭ ସିନା !

ରା—ଦେବୀ, ମୋ ଜଣାଣ ଶ୍ରବଣ କର

ସୀ—ମୁଁ ଅବହିତା, ଆଜ୍ଞା ଦିଅ, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର !

ରା—ତୁମ୍ଭେ ପରିବର୍ଜନୀୟା ନକର ।

ସୀ—ଅହୋ ! ମୋ ପ୍ରାଣ ଆଜ ବର୍ଜନୀୟ ନୁହେ ତ ।

ରା—କଲି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦେଶରୁ ବାହାର

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ସକଳ ପରିଜନଙ୍କ ନିଗ୍ରହାନୁଗ୍ରହ ସମର୍ଥ ସିନା !

ରା—ହୁଅ ପ୍ରସନ୍ନା ଷମି ଦୋଷ ମୋର ।

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅ, ମୁଁ ସର୍ବଦା ପ୍ରସନ୍ନା ମାତ୍ର ।

ରା—
ବାହୁ ଉପଧାନ କରି ଚନ୍ଦ୍ରରଜନୀରେ
ସୁନ୍ଦରସୌଧଚତ୍ୱରେ କୋମଳଶେଯରେ ।
ଦେବୀ ତୁମ୍ଭ ପାଖେ ଶୋଇ ସୁଖରେ ରାତକି
ବଞ୍ଚାଇବା ଭାଗ୍ୟ ଆଜ ଲଭି ପାରିବି କି ?

ସୀ—ଜନପଦବାଦଭୀରୁକ-ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ଏ ଜନସ୍ଥମୁରେ ଥାନ୍ତେ ଏଡ଼େ ସନ୍ତାପିତ କାହିଁକି ?

ରା—ହା ! ପ୍ରିୟା—ଜନକରାଜତନୟା, ପ୍ରତିବଚନ ପ୍ରଦାନ କର ।

(ମୂର୍ଚ୍ଛିତ)

ସୀ—ଅହା ! ଏ କିସ ! ଆର୍ଯପୁତ୍ର ପୁଣି ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ! ପ୍ରବୋଧିବି ।

(ପଣନ୍ତରେ ବାଇଁବା)

ରା—(କର ପ୍ରସାରି ପଣନ୍ତ ଧରି) କଅଣ ! ପଣନ୍ତ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ ! ଏହା କିସ ହୋଇଥିବ ? (ଭାବି)

ଜଗତେ ସୀତା ପରି ପ୍ରଭାବାନ୍ୱିତା,
ମୋତେ ଦିଶି ନାହିଁ ତ ଆନ ବନିତା ।
ମୋ ଶରୀରକୁ ନିଜ ପଣଅଞ୍ଚଳରେ,
ମନ୍ଦେ ସେ ବାଞ୍ଛୁ ଅଛନ୍ତି ନିଷ୍ଠୁରରେ ।

ଏହାଙ୍କୁ ମୁଁ ଦେଖିବି । (ଆଖି ମେଲି) ଅନବରତ ବାଷ୍ପପିହିତ ଲୋଚନଦ୍ୱୟରୁ କିଛିହିଁ ଦିଶୁ ନାହିଁ । ଏହାକୁ ଝିଙ୍କି ନୟନ ପୋଛିବି ।

(ସେପରି କରିବା)

ସୀ—(ଉତ୍ତରୀୟ ବର୍ଜି) ଆର୍ଯପୁତ୍ର, ତୁମେ ପ୍ରଣୟକୋବିଦ ପରକୀୟୋ-ତ୍ତରୀୟରେ ଭବଦୀୟାଶ୍ରୁ-ସମ୍ମାର୍ଜ୍ଜନ ଅବିଧେୟ ଅଟେ ।

ରା—(ଭୂପତିତୋତ୍ତରୀୟକୁ ଦେଖି) କେବଳୋତ୍ତରୀୟକୁ ମାତ୍ର ମୁଁ ଦେଖୁଅଛି । ପରିଧାନ (ଦୃଶ୍ୟ) ଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ କାହିଁକି (ପରଖି)

ଅବିବେଚକ ହୋଇ ଅନ୍ୟାର ବସନ,
କରିଲି ମୁହିଁ ତ୍ୱରିତ ଅବକର୍ଷଣ ।
କି ଅବା ଏହା ଚନ୍ଦ୍ରିକା କବଚବର,
ଗଗନଗଳିତ ହୋଇ ସୁନ୍ଦରତର ।

(ପୁଣି ପରଖି) ଅହା ! କଅଣ ଏ ! ହଠାତ୍ ଅନ୍ୟାଂଶୁକ ବୋଲି ଭାବିଲି । ଏବେ ଜାଣିଲି, ଏହା ତେବେ ଚିତ୍ରକୂଟ ବନଦେବତା ମନ୍ୟୁଦେବୀ ପ୍ରଦତ୍ତ ମାତ୍ର ! ନିଶ୍ଚୟ ଅସମୀକ୍ଷକାରୀ ହୋଇ ହଠାତ୍ ଏହାକୁ ଅନ୍ୟାଂଶୁକ ବୋଲି ଭାବିଲି ।

ପୁଷ୍କରଣୀରେ ସୀତାଙ୍କ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖି ରାମ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେବା—
ସୀତା, ରାମଙ୍କୁ ଚେତନା କଲ୍ଲ ସମୟେ ରାମ ସଚେତ
ହେବାରୁ ସୀତାଙ୍କର ଅନ୍ତର—ସୀତାଙ୍କ ଉତ୍‌ସାପୃ
ରାମ ମୁଖରେ ଦେଖି ଶନ୍ତାନ୍ୱିତ । ସୀତା
ପାଖରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତପଃ-ପ୍ରଭା-
ବରେ ରାମଙ୍କୁ ଅଦୃଶ୍ୟ ।

ପ୍ରଣୟ-କେଳିରେ କଣ୍ଠପାଶ; ଭ୍ରୂକ୍ଷେପଣ,
ରତାନ୍ତ ଜାତତନୁଶ୍ରମହରବ୍ୟଜନ ।
ପ୍ରଣୟକୋପେ ନାଶୀଥେ ଶେଯ ପ୍ରିୟାଙ୍କର,
ଏ ଚେଲ, ଭାଗ୍ୟେ ଏଠାରେ କରସ୍ତ୍ର ମୋହର ।

ସୀ—ଭାଗ୍ୟ ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଚହିଲେ ।

ରା—ପ୍ରିୟାଙ୍କ ପ୍ରେମାସ୍ପଦ ହେବା ଏହାକୁ କେସନ ସମ୍ମାନ କରବ ? (ଭାବି) ଏହା ମାନ ଏହାର ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ସମ୍ମାନ ବିଶେଷ । (ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇ ନିଜକୁ ଦେଖି) ପ୍ରାବରଣୋପରି ପ୍ରାବରଣ ଧାରଣ କଲା ମୋତେ ଦେଖି ମୁନିଜନେ ଆକ୍ଷେପ କରବେ । ଅତଏବ ମୋର ଉତ୍ତରୀୟକୁ ବରଜବ । (ନିଜୋତ୍ତରୀୟକୁ କାଢି ଉଡ଼ାଇବା)

ସୀ—(ଉତ୍ତରୀୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ସହର୍ଷରେ) ଅହୋ ! ମୋର କେଡ଼େ ପ୍ରିୟ ପାତ୍ର । ଏହା ଜାଣିଥିବାର ମହାଫଳ । (ଶୁଙ୍ଘି) ଅହା ! ମୋ ଅଦୃଷ୍ଟ ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ଉତ୍ତରୀୟ ଅଙ୍ଗରାଗାଦରହିତ ହୋଇଅଛି । ରାଘବମାନେ ସର୍ବଥା ସତ୍ୟସନ୍ଧ । (ଅବଗୁଣ୍ଠନ କରି) ପ୍ରିୟଜନ-ସଂସର୍ଗ ସୁଖସ୍ପର୍ଶ ହେବା ଏ ଉତ୍ତରୀୟକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ-ପରିଶ୍ରାନ୍ତା ହେଲା ପରି ମୁଁ ସମୁଦ୍ଭିନ୍ନରୋମାଞ୍ଚା ହେଉଅଛି ।

ରା—କଅଣ ଏ ! ମୋ ଉତ୍ତରୀୟ ମହୀରେ ନ ପଡ଼ୁ କଏହି ହରଣ କଲା । ସେ ହେତୁରୁ ମୋ ମନୋରଥ ଅସନ୍ନ ଫଳ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବେଁ । ଉତ୍ତରୀୟାପହରଣ ଜଳଚ୍ଛାୟାରେ ଦିଶିଲା । ସୀତା ଅଦୃଶ୍ୟା । ଏ କଅଣ ? ସିଦ୍ଧାଶ୍ରମୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା ପ୍ରଭାବ ତାହା ହୋଇଥିବ । ତାଙ୍କୁ ମୋ ପୁରତେ ବିଲୋକିବା ଉପାୟ କଅଣ ? ହେ ବୈଦେହୀ, ପୂର୍ବ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଲେଶ ହେଲେ ସ୍ମରୁ ନାହିଁ ତ ! ମୋତେ ଦର୍ଶନ ମାତ୍ରରେ ସୁଦ୍ଧା ସମ୍ମାନ କରୁ ନାହିଁ ।

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ଅଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବବୃତ୍ତାନ୍ତ କଅଣ ?

ରା—ଚିତ୍ରକୂଟେ ତୁମ୍ଭେ କୁସୁମାପଚୟ
ନିମନ୍ତେ ଏକଦା ଯାନ୍ତେ,
ତୁମ୍ଭ ଅଜାଣାରେ ପଛେ ପଛେ ଯାଇ
ପଣ୍ଟାନ୍ତକୁ ମୁଁ ଧଇନ୍ତେ ।

ତୋଳିଲି ସୁମାଳ ବାନ୍ଧି ହୋଇଗଲା
ସେ ବିଷୟ କେବେ ହେଲେ,
ଶାରଦପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁବଦନା ତୁମ୍ଭର
ସ୍ମରଣ ହୁଏ କି ହାଲେ !

ସୀ—ସାହସିକ, ସେହି ହେତୁରୁ ମୋର ଦୂରୀକରଣ ହେଲା ।

ରା—ଏ କଅଣ ! ପଦେ ହେଲେ ପ୍ରତିବଚନ ଦେଉ ନାହାନ୍ତି !

ସୀ—ସାୟଂ ସମୟ ସମୀପ ହେଲା । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦେବତା ଦ୍ୱିତୀୟ କରି ବାହାରିଯିବା ଅନୁଚିତ । ଏବେ କଅଣ କରିବି ? (ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପଣ କରି) ହେଉଛି ! ଭାଗ୍ୟବନ୍ତେ ପ୍ରିୟବୟସ୍ୟ —କୌଶିକ ନିଜେ କିଛି ଖୋଜୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପରି କୌତୂହଳ ସମାବେଶନିଷ୍ପ୍ରନୟନ ହୋଇ ଏ ଅଡ଼େ ଆସୁଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ବାହାରି- ଯିବି । [ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତା]

(ଖୋଜି ଖୋଜି କୌଶିକର ପ୍ରବେଶ)

କୌ—ପୂଜ୍ୟ ମହାରାଜ କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତିଟି ? (ଗମି ଏବଂ ଦେଖି) ହେଉଛି ! ଏଠାରେ ପ୍ରିୟ ବୟସ୍ୟ ଚିନ୍ତାକୁଳ ବ୍ୟକ୍ତି ପରି ନିଭୃତ ମନୋହରାକାରରେ ଦୀର୍ଘିକା ତୀର ମଣ୍ଡନ କରିଅଛନ୍ତି । ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହେବି । [ସମୀପକୁ ଯାଇ] ଜୟ—ଜୟ ।

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଭାଗ୍ୟ । ପ୍ରିୟବୟସ୍ୟ କୌଶିକ ଆଗତ । [ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ବୟସ୍ୟ—କୌଶିକ, କେଉଁଠାରୁ ?

କୌ—ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟାରମ୍ଭରୁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମୁଁ ଖୋଜୁଅଛିଁ । ଏବେ ସାୟଂ ସମୟ ହେଲା ।

ରା—ମୋତେ ସେଭଳି ଖୋଜିବାକୁ ଏଡ଼େ ପ୍ରୟାସ ତୁମ୍ଭର କି ନିମିତ୍ତ ?

କୌ—ଆଜି ପ୍ରାଭାତିକ ସମୟରେ ମୁନିକନ୍ୟାମାନେ ଏବଂ ଅପ୍‌ସରାମାନେ ରହସ୍ୟ ସମ୍ଭାଷଣ କରୁଥାନ୍ତେ ମାଧବୀମଣ୍ଡପାଭ୍ୟନ୍ତରରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନରେ ଥାଇ ତୁମ୍ଭର ଅପ୍ରିୟକର ହେବା ଗୋଟିଏ ତପୋବନରହସ୍ୟ ଶୁଣିଲି । ଅଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥିତଗୂଢଗର୍ଭ ପରି ତାହା ମୋତେ ଅଧିକତରେ ବାଧୁଅଛି ।

ରା—ସେ ତପୋବନ ରହସ୍ୟ କେଉଁ ବିଧ ?

କୌ—ଜାଣ ନାହିଁ କି ? ତନ୍ ଭଗବତୀ—

ରା—(କାନ ବୁଜି) ସେ ରହସ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ବନ୍ଧ କି ? ଅହୋଇ, ଶୁଣିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ।

କୌ—ଭ୍ରାନ୍ତ ହୁଅ ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମ-ବୟସ୍ୟ ସିନା, ତନ୍ ଭଗବତୀ ପୁରାଣ ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ, ତାକୁ ଜାଣ ନାହିଁ କି ?

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ସେ କଥା ଦେବଗଣିକାସମ୍ବନ୍ଧ; ତାକୁ ଶୁଣିବାରେ ଲେଶ ହେଲେ ଦୋଷ ହେବ ନାହିଁ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ସେ ପୁରାଣ ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ କିଏ ? ଉର୍ବଶୀ ନା ତିଲୋତ୍ତମା ?

କୌ—ତିଲୋତ୍ତମା କିମ୍ବା ଶିଲୋତ୍ତମା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ଚିରକାଳବୟୁଙ୍ଗା—ବିଦେହ ରାଜସୁତାଙ୍କ ଚରିତାନୁଷ୍ଠାନ କରି ପ୍ରିୟ-ବୟସ୍ୟଙ୍କୁ ପରିହାସ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକା ।

ରା—(ସ୍ୱଗତ) କୌଶିକ ନିଷ୍ଠୁରରେ ଅତି କଷ୍ଟ ବିଷୟ ଅବଗତ । ପ୍ରିୟାସନ୍ନିହିତା ହୋଇଥିବା ଚିହ୍ନ ଦୃଶ୍ୟ ହେଉଥିଲେହେଁ, ସେ ମୋତେ ଦିଶନ୍ତି ନାହିଁ ତ । ଏହା ମାନୁଷୀଙ୍କଠାରେ ଅସମ୍ଭାବ୍ୟ । କାମରୂପିଣୀ—ତିଲୋତ୍ତମା ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ସର୍ବଥା ବଞ୍ଚିତ ହେଲି ।

—ଶ୍ଳୋ—

ପାନେଚ୍ଛାରେ ମହାମୋହେ ନିର୍ମଳୋଦକ ବୋଲି ମୁଁ
ହାତ ପାତିଲି କାନ୍ତାର ମୃଗତୃଷ୍ଣାକୁ ବ୍ୟର୍ଥରେ ।

(ଉତ୍ତରୀୟକୁ ଦେଖି) ସେ ମାୟାବିନୀ ଉତ୍ତରୀୟକୁ ମଧ୍ୟ କେସନ ଗଠନ କଲା ? ଅହୋ ! ସେ ପରବଞ୍ଚନରେ କେଡ଼େ ବଡ ନିପୁଣା !

କୌ—ବୟସ୍ୟ, ତୁମ୍ଭେ ଆଚମ୍ବିତ ହେଲା ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ । ସେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କି ହେଲେ ପ୍ରତାରଣା କଲା କି ?

ରା—ବୟସ୍ୟ, ମୁଁ କେବଳ ବଞ୍ଚିତ ହେଲି ।

କୌ—ମିତ୍ର, ମୁଁ ଶୁଣିଲା ରହସ୍ୟ ଅନ୍ୟଥା ହେବ କି ?

—ନେପଥ୍ୟେ—

ଉଗ୍ର ନୃପତି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପ୍ରତାପ
ପ୍ରସାରି ଅଚିରି ଲୋକ ସନ୍ତାପ
ବୃଦ୍ଧଦଶାରେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ତେଜକୁ
ଲଭିବା ପରି ଶୀତଳ କରକୁ,
ବହି ବିକର୍ତ୍ତନ
ଦିନାନ୍ତେ କରେ ଲୋଚନରଞ୍ଜନ ।

ସି—(ନିରୂପି) ହେଲଣି ଭଗବାନ—ଭାସ୍କର ଅସ୍ତଗତ ହେଉଛନ୍ତି ।

ପ୍ରୋଷିତ ପତିଙ୍କ ଆସିବା ଦିନ
ଶେଷ ଜାଣିବାକୁ କରି ଗଣନ
ଯୁବତୀଏ ମୁଡୁଥିବା ଅଙ୍ଗୁଳି
ସଦୃଶରେ ସରସୀଜାତ ଦଳ
ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ
ମୁଦ୍ରିତ ହୁଅନ୍ତେ ପଦ୍ମିନୀ-ସାଇଁ ।

ଅଭୁବ— ବାଗକୁ ଟାଣି ରହି, ସାରଥିକଶାହତ
ପାଇ ରହି ନ ପାରି ଦିନେଶହୟବ୍ରତ ।
ଅସ୍ତାଦ୍ରି ନିମ୍ନୋନ୍ନତ ଶିଖରେ ନିଜ ଖୁରେ
ନ ଚଳନ୍ତେ ଅତି କଷ୍ଟେ ପଶିଲେ ଜଳଧିରେ ।

(ସର୍ବେ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ପଞ୍ଚମାଙ୍କ

(କୌଶିକର ପ୍ରବେଶ)

କୌ—(ନେପଥ୍ୟକୁ ଦେଖି) ମିତ୍ର, ତପୋଧନମାନେ ଆଗମନ କରିବା ସମୟ ହେଲା । ତ୍ୱରିତ ହୁଅ—ତ୍ୱରିତ ହୁଅ ।

(ରାମଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ସରେ ସ୍ନାନ, ବୀତହୋନେ ହୋମ, ପୂର୍ବ
ସନ୍ଧ୍ୟାପ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟୋପାସନ
ଏମନ୍ତ ଦିନାଦିବିଧି କୃତ୍ୟ ଭକ୍ତି
ସହ କରି ଆଚରଣ ।
ଯୋଗିବରଦିବ୍ୟଚରଣସଲିଳ—
ଜାତ ଭ୍ରମର ଭାବକୁ
ଲଭିବା ନିମନ୍ତେ ଆଗମନ କଲି
ଏ ପବିତ୍ର ପ୍ରଦେଶକୁ ।

କୌ—ମିତ୍ର, ଏହା ଆସ୍ଥାନ ମଣ୍ଡପ, ଏଥି ପ୍ରବେଶ କର ।

ରା—(ପ୍ରବେଶି ଚନ୍ଦ୍ରାଭରେ ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! କାଲି କେଡ଼େ କାର୍ଯ୍ୟ ଘଟିଲା !

ପାଣ୍ଡୁରକପୋଳା ପ୍ରଳମ୍ବକୁନ୍ତଳା
ଆସୃତ କଞ୍ଜନୟନା
କୃଶାଙ୍ଗୀ ଉପମାରହିତ ପ୍ରସନ୍ନ
ବରଲଲିତଲପନା ।
ସଲିଳରେ ପ୍ରତିଫଳିତା ସୀତାଙ୍କୁ
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ମୁଁ ଦେଖିଲି
ମାନ ବନ୍ଧୁ କାଳ ବିତଲା ହେତୁରୁ
ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି ଭାବିଲି ।
ଅଥବା ତିଲୋତ୍ତମା କୃତ ପରିହାସକୁ ମାନ ଦେଖିଲି ପରି ?

ଜନକ-ନନ୍ଦନୀ ସ୍ୱକର-ରଚିତ
କୁନ୍ଦମାଳାର, ଅବର
ଗୋମତୀ ପୁଳିନସ୍ଥଳ ପଦାଙ୍କର,
ସରସୀ ପ୍ରଭବମ୍ବର ।
ତୁଲ୍ୟରେ ସବୁ ସେ ନିଦ୍ଧବଗଣିକା
ଅବା କର ପାରଥିବ
ମାତ୍ର ଆପଣାର ପଣ୍ତ୍ରକାନରେ
ରାମକୁ କର୍ମା ବାଝିବ ?

(ଚନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ]

କୌ—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ଚନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ । ମୁଁ ସମୀପକୁ ଯାଇ ସବିଶେଷରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବି । (ଯାଇ ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଭୋ ବୟସ୍ୟ, ତୁମ୍ଭେ କେଉଁଠାରେ ଅଛ ? ସେଠାରେ ତୁମ୍ଭେ ରହିବା ଅନୁଚିତ । ନବନୀରଦ ସ୍ନିଗ୍ଧଶ୍ୟାମଳ ଏବଂ ପରିଶୋଭିମୁକ୍ତାହାର ହେବା ତୁମ୍ଭେ ହରିନୀଲମଣିମୟ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମୁନ୍ନତଦୁରାରୋହଣ ହେବା ଭବନସ୍ତମ୍ଭଗଣରେ ଗୋଟିଏ ପରି ମୋ ହୃଦୟରେ ସଂଶୟ ଜନ୍ମାଉଛି । ଅତଏବ ଲକ୍ଷ୍ମୀନିବାସାବାସ ଏବଂ ସେବାସମୟସମୁପାଗତ ଦାସେରଙ୍କ ସାମନ୍ତ ନରେଶ୍ୱର ମଧୁରଶବ୍ଦୋପଗୀତ ହେବା ଏ ଆସ୍ଥାନ ମଣ୍ଡପ ପୁଣ୍ଡରୀକର କର୍ଣ୍ଣିକାମଣ୍ଡଳ ପରି ଥିବା ସିଂହାସନରେ ମଧୁମଥନନାଭିକମଳ କର୍ଣ୍ଣିକାରୂଢ଼ ପିତାମହ ମହତ୍ତ୍ୱଙ୍କୁ ନିନ୍ଦ ଉପବିଷ୍ଟ ହୁଅ ।

ରା—ମିତ୍ର, ତୁମ୍ଭେ କହିଲା ପରି କରିବି । (ବସି ବିଷାଦରେ) ଏବେ ମୁହିଁ ଅଭିନବ ସୁଖଦୁଃଖାନୁଭୂତିରୁ ସଚେତନ ହେଲି । (ଧ୍ୟାନ କରି ଏବଂ ବକ୍ଷରେ ହସ୍ତ ଭରି)

ଜାହ୍ନୁଙ୍କ ଭସ୍ମୁଦ ବନକୁ ଘଉଡ଼ି
ନିରାଶା ଲୁପ୍ତ ଚିତ୍ତରେ
କରୁଣାସୁଖଙ୍କୁ ଲଭି ନ ପାରି ମୁଁ
ଦୁର୍ଦ୍ଦିବସନ୍ନିଚୟରେ ।

ତାଙ୍କ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ପଦ ଚନ୍ଦ୍ରମାଳା
ହୁଅନ୍ତେ ନେତ୍ରଗୋଚରେ
ସୁଖକୁ ଦୁଃଖକୁ ପୁନର୍ବାର ଏବେ
ଲଭେ ମାନସ ମୋହରେ ।

(ଚିନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ)

କୌ—(ନିରୂପି ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଏବେ ଏହାଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ଜାଣି ପାରିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ମହାରାଜ, ଏ ଅସନକେଶରପ୍ରକର ଗୁରୁତର ଭାରବହନ ଜାତଶ୍ରମରୁ ପରି ମୁଖବିବରବିନିର୍ଗତ ମୁକ୍ତାକଳାପକୈତବରେ ଫେନ-ବମନ କରେ । ବାହୁଯୁଗଳରେ ମହୀକୁ ଏବଂ ହୃଦୟରେ ମହୀଦୁହି-ତାଙ୍କୁ ବହି ତୁମ୍ଭେ ବହୁତ ଭାଗ୍ୟ ହେଲ ବୋଲି ମୋର ଉହ ।

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ସୀତାବୃତ୍ତାନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବତାକୁ ନିଷ୍ଟୟରେ ଜାଣିବାକୁ କୌଶିକ ଇଚ୍ଛୁକ । ଏ ବାଲ ସଖା ତ । ଏହାଙ୍କୁ ଯାଥାତଥ୍ୟ କହିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ବୟସ୍ୟ, ତାହା ସତ୍ୟ । ମୁଁ ଅବିଚ୍ଛେଦରେ ବିଦେହଜାଙ୍କୁ ସ୍ମରୁଅଛି ।

କୌ—ମିତ୍ର, ଦୋଷବଶରୁ ନା ଗୁଣବଶରୁ ?

ରା—ଦୋଷବଶରୁ ନୁହେ; କିମ୍ବା ଗୁଣବଶରୁ ନୁହେ ।

କୌ—ସେ ଉଭୟକୁ ଉପେକ୍ଷି ସୀମନ୍ତିନୀଙ୍କୁ ସ୍ମରିବା କେମନ୍ତେ ?

ରା—ବୟସ୍ୟ; କାରଣାନୁରୋଧିପ୍ରେମାବେଶ ଅନ୍ୟ ଦମ୍ପତିଙ୍କ ବିଷୟ । ସୀତା-ରାମଙ୍କ ପ୍ରେମାବେଶ ତେମନ୍ତ ନୁହେ ।

ଅକୁଟିଳ ଭାବବନ୍ଧ ସୁଖରେ ଦୁଃଖରେ
ଅଙ୍କିତରେ ପ୍ରକଟେ ହୋଇ ସୁସ୍ପଷ୍ଟରେ ।
ଯେସନ୍ତେ ତଦ୍‌ଗୁଣ ଦୋଷ ଭାବନାରହିତରେ
ଅକାରଣେ ଚିର ସ୍ନିଗ୍ଧ ହୁଏ ମୋ ମନରେ ।
ତେସନ୍ତେ ମୋହର ଗୁଣଦୋଷ ଭାବନା ବିନା
ନିଷ୍କାରଣେ ତାଙ୍କଠାରେ ନିତ୍ୟେ ଦୃଢ଼ ସିନା ।

କୌ—ମିତ୍ର, ଅଳୀକ ମଧୁର ବଚନଚୟରେ ବୈଦେହୀଙ୍କୁ ଏବଂ ଅସ୍ମାଦୃଶ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପ୍ରତାରିବା ପ୍ରଯତ୍ନ କର ନାହିଁ । ସୀତା ବିନା ତୁମ୍ଭ କାଳକ୍ଷେପ ହେଉଛି ତ !

ରା—ମିତ୍ର, ରାମ ଏକାନ୍ତରେ ସୀତାଙ୍କଠାରେ ନିରପେକ୍ଷ ବୋଲିବା ତୁମ୍ଭ ନିଷ୍ଠୟ ଅଯୁକ୍ତ ଅଟେ ।

ପ୍ରେମଗର୍ଭ ହୋଇ ବାହ୍ୟକୁ କର୍କଶ
ପରି ଦିଶିବା ମୋ ମନେ,
ଚନ୍ଦ୍ରାତନ୍ତୁ, ଭଞ୍ଜନାଳାନ୍ତରସ୍ଥିତ
ସୁସୂକ୍ଷ୍ମ ତନ୍ତୁ ଯେସନେ ।

କୌ—ମିତ୍ର, ବଡ଼ବାନଳ ବର୍ଷେ ଭଗବାନ—ମହାସମୁଦ୍ରର ଗରିମା ପରି ପ୍ରବଳ ହୃଦୟ-ସନ୍ତାପରୁ ତୁମ୍ଭର ବଡ଼ିମା ହ୍ରାସ ହେଉଅଛି । ଆଜ ମୁହିଁ ସୀତାଦେବୀ ଗତକ ଭାବ ସ୍ବଭାବଲଘୁତ୍ୱବର୍ଷେ ଦାବାନଳରେ ହିମକଣି ପରି ସମଗ୍ରରେ ଶୋଷିତ ହେଉଅଛି ।

[ରୋଦନ କରିବା]

ରା—ସୀତା ସ୍ମରଣଯୋଗ୍ୟା ବୋଲି ତୁମ୍ଭେ ଜାଣିଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ପରିତ୍ୟାଗ କଲାବେଳେ କାହିଁକି ନିଷେଧିଲ ନାହିଁ ?

କୌ—ପ୍ରସାଦସୁମୁଖ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ତ ବିଷୟ ନିବେଦନ କରିବାକୁ ସେବକେ ଶଙ୍କନ୍ତି । କୋପଭୀଷଣ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ କିପରି ଜଣା କରିପାରିବେ ?

ରା—ବୟସ୍ୟ, ମାଦୃଶବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ତାଦୃଶ କୋପାବସ୍ଥାର ବଶୀଭୂତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, ଯେପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେହେଁ, ସୁହୃଦଙ୍କର ଅନାଶ୍ରବ ମଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

ମହାତେଜେ ଅନୟେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଲେ ନୃପତି,
ତାଙ୍କୁ ନିରୋଧିବା ଯୁକ୍ତ ବିଜ୍ଞ ମନ୍ତ୍ରୀ ତତି ।
ଅତ୍ୟନ୍ତୋଷ୍ଣ ଦୁଃସହ ସହସ୍ରାଂଶୁରେ ଲୋକ—
ତାପକର ରବିକୁ ରୋଧେ ତ ମେଘମାଳିକ ।

ବୟସ୍ୟ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସୀତାବୃତ୍ତାନ୍ତ ଅସ୍ମ ଉଭୟଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସନ୍ତାପଜର ମାତ୍ର । ଅତଏବ ତୁମ୍ଭେ ସିଂହଦ୍ୱାର ନିକଟକୁ ଯାଇ ତପୋଧନଙ୍କ ଆଗମନ ସମୟ ହେବାରୁ ସବୁ ଦ୍ୱାର ସମ୍ମୁଖ ଦେବଙ୍କର ବୋଲି ଦ୍ୱାରପାଳଙ୍କୁ ଆଦେଶ କର ।

କୌ—ମହାରାଜ, ଫଳମୂଳ ଖାଇ, ଶଶପଠ ପଢ଼ି, ଠେଙ୍ଗା ଧରି, ଜଙ୍ଗଲରେ ବୁଲିବା ସେମାନେ ଆମ୍ଭଦ୍ୱାରା ଏତେ ଆଗ୍ରହରେ ସମ୍ଭାବିତ ହେବାକୁ କେତେ ବଡ଼ ଅଟନ୍ତି ।

ରା—ମିତ୍ର, ଏହା ତୁମ୍ଭର ଜାତଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ଦେହ ନୁହେଁ । ପରମାତ୍ମଜୀବାତ୍ମ-ଯୋଗମୂଳକସକଳପୁରୁଷାର୍ଥସାଧକ ସିନା ଜ୍ଞାନ ଧନ ! ଦେଖ—

ଦୀପ୍ତ କରଣଦୀପିତ ବିନା ଅଭ୍ୟନ୍ତର,
ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ଅଶକ୍ୟ ନିକର ।
ବାତ ବିନା ଜ୍ୱଳନାଖ୍ୟ ଜ୍ୟୋତି ଅପଚାର,
କର୍ମଚରଣେ ଅଶକ୍ତ ଏହା ନିରଧାର ।

କୌ—ମିତ୍ର, ତପୋଧନସମାଗମ ମହାର୍ଥ ହେଲେ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତରେ ଯାଇ ଆଜ୍ଞାନୁସାରେ ଆଚରିବି । (ନିଷ୍କ୍ରମି ପୁଣି ପ୍ରବେଶି) ଇ, ହ, ହ, ! ମୁଁ ଏବେ ଭବଦାଜ୍ଞାନୁସାରେ ପ୍ରତୀହାର ନିକଟକୁ ଯାଇ ସେହିଠାରେ ସୁସ୍ନିଗ୍ଧ ଶ୍ୟାମଳବର୍ଣ୍ଣ, ଅନୁଦ୍ଭିନ୍ନତାରୁଣ୍ୟାପ୍ରଘନ, ବାଲଭାବରେ ମଙ୍ଗଳାଙ୍କୁରଶଙ୍କାଧର, ରୂପସୌଭାଗ୍ୟରେ କନ୍ଦର୍ପଦାରକ ସନ୍ଦେହକର, ଶୀଳଭକ୍ତିଇତର, ଲୋଲତର, ମହାବଳ ଏବଂ ଅତି କୋମଳ ହେବା ତାପସକୁମାରଯୁଗଳ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସଙ୍ଗୀତ-କଳା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଇବାକୁ ଆଗତ ହୋଇ ତୋରଣସ୍ତମ୍ଭ ସମୀପେ ଥାନ୍ତେ ଦେଖି ଆସିଲି ।

ରା—(ସାଭିପ୍ରାୟରେ) ମୋ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବାକୁ ତାଙ୍କର କି ପ୍ରତିବନ୍ଧ ?

କୌ—ମିତ୍ର, ବାଲଭାବଲଳିତ ଏବଂ କୌତୂହଳସମ୍ପନ୍ନ ହେବା ସେ ଦୁହେଁ ମୋତେ କହିଲେ କଥା ଶୁଣ ।

ରା—ମିତ୍ର, କହ—କହ ।

କୌ—ସେ ଦୁହେଁ ବାଲ୍ମୀକି ମହର୍ଷି ଶିଷ୍ୟ। ବୀଣାକଳାପ୍ରବୀଣ ଏବଂ ଅପୂର୍ବ ବିଜ୍ଞାନବିଶିଷ୍ଟ ବୋଲି ଆତ୍ମପରିଚୟ ଦେଇ କହିଲେ କି ରାଜର୍ଷି ଦେବା ତୁମ୍ଭର ତପୋଧନବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁପେ ଭୂସ୍ଥାନ ମାତ୍ର ଆସନ କରି······ ଦୁଷ୍କରବିନ୍ୟାସ ମହାକବିସଂଗ୍ରଥିତ ମହାପୁରୁଷଚରିତ୍ରବନ୍ଧ, ମହାର୍ଥଗମ୍ଭୀର, ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବାଗମ; ଗାନ୍ଧର୍ବ ବେଦ ସମ୍ବାଦଯୁକ୍ତ, ସରସ, ଯୋଗବିରଚିତ ବର୍ଣ୍ଣରମଣୀୟ ଏବଂ ବୀଣାତନ୍ତ୍ରୀ ରଚିତାନୁବନ୍ଧ ହେବା ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ, ପରେ ବିଜ୍ଞାନ ବିଶେଷ ପ୍ରସନ୍ନହୃଦୟ—ମହାରାଜ କଅଣ କରିବେ, ସେ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜାଣିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ଭଗବାନ—ବାଲ୍ମୀକି ମହର୍ଷି ତାଙ୍କୁ ଆଦେଶ କଲେ।

ରା—ଅହୋ ! ବାଳକଙ୍କ ବିଜ୍ଞାପନାବଲେପ ! ଏ ଉପନ୍ୟାସ କେତେ ଗର୍ବଗର୍ଭିତ ହୋଇଅଛି ! ବୟସ୍ୟ, ତୁମ୍ଭ ଇଚ୍ଛା ବୋଲି କହି ତାଙ୍କୁ ତରେ ଆଣ। ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିବାରେ ଡେରି ଘଟିଲା ବୋଲି ଚିଠାରେ ଚଢ଼ିବେ ପରା !

କୌ—ଚିଠା ଘଟିବ କେମନ୍ତେ ? ସେ ବେନିଙ୍କ ବାତ୍ସଲ୍ୟକୁ, ଆକାର ସାଦୃଶ୍ୟକୁ ଏବଂ କାକପକ୍ଷପରିଭୂଷିତାସ୍ୟଙ୍କୁ ଦେଖି, ଦଶରଥ ମହାରାଜ ଜୀବିତସମୟରେ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏହି ଠାଣିରେ ଥାଇ ରାଜସ୍ଥାନ ମଣ୍ଡନ କରନ୍ତି ବୋଲି ତୁମ୍ଭ ବାଲ୍ୟକୁ ଏବଂ ମହାରାଜ ଦଶରଥଙ୍କୁ ସ୍ମର ଲୋତକପୂରିତଲୋଚନ—କଞ୍ଚୁକୀମାନେ ତାଙ୍କ ସହିତରେ ସଲ୍ଲାପ କରନ୍ତେ ସୁଖରେ ବସିଅଛନ୍ତି।

ରା—ମିତ୍ର, ତାହାଙ୍କ ଆକୃତ ଅସ୍ମଦୀୟ ଶୈଶବାନୁକାରିଣୀ ମାତ୍ର କି ?

କୌ—ଆଉ କଅଣ ?

ରା—ମିତ୍ର, ମୁଁ ଅତି କୁତୂହଳୀ; ସତ୍ବରେ ତାଙ୍କୁ ଆଣ।

କୌ—ଯେ ଆଜ୍ଞା। (ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

(ପରେ କୌଶିକ ପଥ ଦେଖାନ୍ତେ ତାପସଦ୍ୱୟ—କୁଶଲବଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

କୌ—ଅର୍ଯ୍ୟେ, ଏଆଡ଼େ—ଏଆଡ଼େ।

କୁ—(ପଛକୁ ବୁଲି) ଭାଇ—ଲବ, ଏବେ ମାତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ବାଲ୍ମୀକି ଭଗବାନଙ୍କ ଆଦେଶାନୁସାରେ ମୁଁ ରାଜଭବନାଭିମୁଖୀ ହୋଇ ଗଲା-ଥାନ୍ତେ, ମାତା କାହିଁ ପଛ ଗ୍ରହଣ ସଙ୍କଟରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପର୍ଣ୍ଣଶାଳାକୁ ନେଇ ରହସ୍ୟରେ କହିଲା ଅନ୍ୟ ବିଷୟ କଅ ?

ଲ—ଅନ୍ୟ ବିଷୟ କିଛିହିଁ ନାହିଁ । ତେବେ ତାପସ ଜନ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀରା-ଭ୍ୟନ୍ତରରେ ପ୍ରବେଶି, କର ଯୁଗେ ତନୂଦରରେ ମୋତେ ଦୃଢ଼େ ଭିଡ଼ି ଆଲିଙ୍ଗି, ସୀତାରଲକ୍ଷିତସ୍ମିତମଧୁରରେ ଶିର ସୁଙ୍ଘି, ମନ୍ଦେ ମନ୍ଦେ କର୍ଣ୍ଣପଦକୁ ସଜାଡ଼ି ଏବଂ ତାଙ୍କ ମୁଖ ମୋ ମୁଖେ ଭରି "ବତ୍ସ, ତୁମ୍ଭେ ବେନି ସ୍ୱାଭାବିକାବଲେପକୁ ବରଜି ମହାରାଜଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି କୁଶଳ ପୁଚ୍ଛ" ବୋଲି ଉପଦେଶ କଲେ ।

କୁ—ଭାଇ, କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ ଯୁକ୍ତ ମାନ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରଣାମ କେମନ୍ତେ ?

ଲ—କେମନ୍ତେ ବୋଲିବା ଅଯୁକ୍ତ ।

କୁ—ଭାଇ, ଅମ୍ଭ ବଂଶଜମାନେ ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ।

ଲ—ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସେପରି କହିଲେ କିଏ ?

କୁ—ମାତା ।

ଲ—ପ୍ରଣାମକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ତ ଉପଦେଶ କଲେ । ଗୁରୁ ନିଯୋଗ ବାଗୁରଣୀୟ ନୁହେଁ ।

କୁ—ହେଉ—ଯିବା । ସେଠାରେ କାଳୋଚିତ କରିବା ।

(ଗମିବା)

କୌ—ଅହେ, ଏଆଡ଼େ—ଏଆଡ଼େ ।

ରା—(ଦେଖି ସ୍ୱଗତ) ଏ ନିଷ୍ଟପୃରେ ସେ ବାଳକ ଦ୍ୱୟ ! କୌଶିକୋପଦେ-ଶ୍ୟମାନମାର୍ଗ ହୋଇ ଏଆଡ଼େ ଅସୁଅଛନ୍ତି । ଏ କଅଣ ? ମୋତେ ମୁଁ ବିସ୍ମୃତ !

ଏ ଦୁହେଁ କିଏ ମୋହର ଅଗୋଚର
ମଧ୍ୟ ଅଜ୍ଞାତ ଆଶୟ ଏହାଙ୍କର ।
ତଥାପି ଏ ବେନିଙ୍କୁ ଦେଖିଲା ମାତ୍ରେ
ଲୋତକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ମୋହର ନେତ୍ରେ ।

ହେଲେ ଏଥି ଅଣ୍ଟଯଁ କଅଣ ?

ଶୈବାଳ ସମ୍ବନ୍ଧ ବର୍ଗ ଗୁଣ ଦୋଷ,
ହୃଦେ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଭଲିଲେ ତାରେଶ ।
କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ ଯୁକ୍ତିବଶୁଁ ଶଶ—
ଧରକାନ୍ତ ଦ୍ରବଯୁକ୍ତ ତ ଅଜଣ ।

ଏହାଙ୍କ ରୂପ କପର ବଦ୍ୟମାନ ଦେଖିବ । କଅଣ ଏ ! ମୁଁ ଦେଖି ତ ପାରୁ ନାହିଁ ! ଏ ବେନକୁମାରଙ୍କୁ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଅନନୁଭୂତପୂର୍ବ ସାଧ୍ୱସ ପ୍ରହର୍ଷ ଶୋକାନୁକ୍ରୋଶ ସମ୍ଭେଦ ଚବାବସ୍ଥା ବିଶେଷ ମୋ ହୃଦୟକୁ ଅନମି ମୂର୍ଚ୍ଛା ପର ତରୋହତ କରୁଅଛି । (ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ଚେତ) କଅଣ ଏ ବାଷ୍ପଘାତ । ଏଥିରୁ ମୋ ହୃଦୟସ୍ତମ୍ଭ ଶାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତେ, ସ୍ୱସ୍ଥୀକୃତ ହେଲି । ଏ ବ୍ୟପନୀତବାଷ୍ପବ୍ୟବଧାନ ଲୋଚନରେ ପୁଣି ବିଲୋକିବ । (ଭଲେ ଦେଖି) ଆକାର ଅତି ଗମ୍ଭୀର; ବେଶରଚନ ପ୍ରଶାନ୍ତମନୋହର, ସ୍ୱଭାବ ବିନୟୋଦାର । ଏଣୁ ଏ ବାଳକେ କୁଳୀନ ହେବା ସୁବ୍ୟକ୍ତ ।

କୌ—ଏ ମହାରାଜ, ତୁମ୍ଭ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅ ।

କୁ—ଭାଇ—ଲବ, ମୁଁ ଏବେ ପ୍ରଣାମ ସମ୍ବନ୍ଧେ କହିଲି କଥା ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଜଣାଗଲା କି ?

ଲ—ଆଉ ଏବେ କଅଣ ?

କୁ—ଏ ପାର୍ଥିବଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଉ ଯାଉ ଭୟରେ ହୃଦୟ କମ୍ପନ୍ତେ ମୁଁ ବିବଶାଙ୍ଗ ହେଉଅଛି । କେଜାଣି କାହିଁକି ତୁଲ୍ୟାବଲେପ ଦୂର ହେଲା । ଏ ମହୋଦୟଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଅବନତ ନୋହି ଉତ୍ତମାଙ୍ଗ ଉନ୍ନତ ହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ବହୁଭାଷଣ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ପ୍ରଣମିବ ।

ଲ—(ସ୍ୱଗତ) ଏ କଅଣ ! ଆର୍ଯ ମଧ୍ୟ ମୋର ପର ପରବଶତ୍ୱଭାଗୀ ହେଲେ ।

ଉଭୟେ—(ପ୍ରଣାମ କରିବା)

ର—ତୁମ୍ଭେ ମର୍ଯାଦାତିକ୍ରମଣ କର ନାହିଁ—କାହିଁକି ପ୍ରଣତ ହେଲ ? ବ୍ରହ୍ମଶିରୋନମିତ ହେଲି । କଷ୍ଟ ସିନା । (ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ)

କୌ—ମିତ୍ର, ତୁମ୍ଭ ବିଷଣ୍ଣ ହୁଅ କାହିଁକି ? ଏହାଙ୍କ ପ୍ରଣାମ ପ୍ରତିଗୃହୀତ ହୋଇ ନାହିଁ ତ । ଏଥି ତୁମ୍ଭର ହାନି କଅଣ ?

ରା—(ସ୍ୱଗତ) କୌଶିକ ଭଲେ ବୁଝିଲେ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ବିଶେଷ ପେଶଲ ପୂଜ୍ୟ, ଶୁଣ ।

ଅତ୍ୟାଦରେ କୋମଳ କର—
ଯୁଗ ଯୋଡ଼ି ମଥାରେ ,
ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ କଲ ପ୍ରଣତି
ଦ୍ୱୟ ମୋ ଅନୁଜ୍ଞାରେ ।
ତୁମ୍ଭ ଗୁରୁଙ୍କ ପଦ୍ମମଳ
ଚରଣଯୁଗଲରେ
ଉପଯୁକ୍ତୋପହାର ହେଉ
ନିଷ୍ଠେ ଅବଲମ୍ବରେ ।

କୌ—ଏହା ମାତ୍ର ପ୍ରଣାମ ପରିଣାମ ବୋଲି ପ୍ରିୟ ବୟସ୍ୟ ପ୍ରତିହତ ଶାସନ ହେଲେ ।

କୁଶ ଲବ }—(ନତ ମସ୍ତକ ଉନ୍ନତ କରି) ମହାରାଜଙ୍କ କୁଶଳ ତ ?

ରା—ତୁମ୍ଭ ଦର୍ଶନ ବିଷୁଁ କୁଶଳ ମାତ୍ର । ମୁଁ ଏଠାରେ ତୁମ୍ଭର ଅତିଥିସଭାଜନୋଚିତ କଣ୍ଠଗ୍ରହର ଭାଜନ; କିନ୍ତୁ କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନର ନୁହେ । (ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଏ ସ୍ପର୍ଶ ହୃଦୟଗ୍ରାହୀ ତ ! ତନୟାଲିଙ୍ଗନ ସୌଖ୍ୟରେ ମୁଁ ଅନଭିଜ୍ଞ ମାତ୍ର । ତଥାପି ତାଦୃଶାନନ୍ଦ ଲଭୁଅଛି । ଗୃହମେଧୀ ତପୋବନ ପରାଙ୍ମୁଖ ହୁଏ । ତାହା ଉଚିତ ସିନା । (ସିଂହାସନ ଦେଖାଇ ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଏ ଆସନାର୍ଦ୍ଧରେ ଉପବେଶନ କର ।

ଉଭୟ—ଏହା ରାଜାସନ ତ । ଆମ୍ଭେ ଏଥି ବସିବା ଅନୁଚିତ ।

ରା—ବ୍ୟବଧାନରେ ସ୍ପର୍ଶ ଦୋଷ ଘଟି ପାରିବ ନାହିଁ । ଅଙ୍କ ବ୍ୟବହିତରେ ସିଂହାସନ ମଣ୍ଡନ କର ।

(ରାଜାଙ୍କରେ ଉଭୟଙ୍କୁ ବସାଇବା)

ଉଭୟ—(ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରକାଶି) ମହାରାଜ, ଏତେ ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ଅନୁଚିତ ।

ରାମ—ତୁମ୍ଭର କାହିଁକି ଏ ଶାଳୀନତ୍ୱ ?

ବର ଗୁଣୀଙ୍କର ମଧ୍ୟ ବୟୋଽନୁରୋଧରେ
ଅର୍ଭକ ଲାଳନୀୟ ହୁଅଇ ଜଗତରେ ।
ବାଲ ଭାବ କାରଣରୁ ଶୂଳୀଙ୍କ ମୌଳିରେ
ବିଧୁ ଲଭେ ତ କେତକପଦ୍‌ତ୍ୱ ବିଧିରେ ।

(ସ୍ନେହକଷ୍ପୂର୍ତ୍ତ୍ତ୍ତ୍ତ୍ତିଲୋଚନରେ ପୁଣି ଆଲିଙ୍ଗି କୌଶିକଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି)

ମିତ୍ର, ସୀତାଙ୍କୁ ତେଜି କେତେ ବତ୍ସର ହେଲା ତୁମ୍ଭର ସ୍ମରଣ ଅଛି କି ?

କୌ—ହଁ, ସ୍ମରଣ ଅଛି । (ହସ୍ତାଙ୍ଗୁଳି ପ୍ରମାଣ ସଂଖ୍ୟା ଗଣି, ପରେ ପାଦାଙ୍ଗୁଳାତ୍ରି ତତ୍ସୂଙ୍କୁ ଦେଖାଇ) ଏହାର ଏତେ ଗଣିବା କାହିଁକି ? ସୀତା ଦେବୀଙ୍କୁ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ବନସ୍ତକୁ ପଠାଇ କେତେ ବତ୍ସର ହେଲା ବୋଇଲେ, ସର୍ବଥା ଏବେ ଦଶମ ବତ୍ସର ।

ରା—ସୀତା ଗର୍ଭରେ ପ୍ରସବିଥିଲେ ଏବଂ ନନ୍ଦନଜନନ ହୋଇଥିଲେ, ଏବେ ସେ ତନୟର ଠିକ୍ ଏ ବୟସ ।

କୌ—ଆହା ! ଏତଦଙ୍କିତ ବପ୍ରଯୁକ୍ତବୃତ୍ତାନ୍ତବଶୁଁ ମୁଁ ହତଭାଗା ଦୁଃଖିତ ସିନା । (କ୍ରନ୍ଦନ କରିବା)

ରା—ଏ ତାପସ କୁମାରଙ୍କୁ ଦେଖି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଦୁଃସହ ବେଦନାବସ୍ଥାକୁ ଲଭୁଅଛୁଁ ।

ପ୍ରବାସିମାନବଦୂରସ୍ଥିତାତ୍ମଜ
ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବ
ବୋଲି ଭାବେ, ସେହି ଅବସ୍ଥାର ଅନ୍ୟ
ଶିଶୁକୁ ଯଦି ଦେଖିବ ।
ତାହା ମାନସରେ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଉଚ୍ଛୁଳି
ଅଶ୍ରୁ ପୂରିତନେତ୍ରରେ,
ସେକ୍ଷଣି ସେ ଦୀନ ନିଷ୍ଟଯେ ବୁଡ଼ିବ
ଦୁଃସହ ଦୁଃଖ-ସାଗରେ ।

(ଉଭୟଙ୍କୁ ଅଲିଙ୍ଗି କାନ୍ଦିବା)

କୌ—(ସସମ୍ଭ୍ରମରେ) ଶରଣ, ଶରଣ, ସର୍ପ, ସର୍ପ, ଛାଡ, ଛାଡ଼ । ମୁନି-ତନୟେ ଜିଅନ୍ତୁ, ସିଂହାସନରୁ ଉତ୍ତରନ୍ତୁ ।

ରା—(ସସମ୍ଭ୍ରମରେ କୁମାରଙ୍କୁ ଦେଖି) ଏ କଅଣ ?

କୌ—ସାକେତସ୍ଥିତ ବୃଦ୍ଧଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ଶୁଣିଛି କି ରଘୁବଂଶଜ ବିନା ଯେ ଏ ସିଂହାସନ ଚଢ଼ିବ, ତାର ଶିର ଶତଧା ଭଗ୍ନ ହେବ ।

ରା—(ଆବେଗରେ) କୁମାରେ, ତରେ ଉତ୍ତର, ତରେ ଉତ୍ତର ।

ଉଭୟ—(ଉତ୍ତର ବସୁଧାରେ ବସିବା ।)

ରା—ମୁନିତନୟେ, ତୁମ୍ଭେ ସୁଖରେ ଅଛ କି ? ତୁମ୍ଭ ଶିରମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅପାୟ ଘଟି ନାହିଁ ତ ?

ଉଭ—ମହାରାଜ, ଅମ୍ଭେ ସୁଖେ ଅଛୁଁ । ଅମ୍ଭ ଶିରମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅପାୟ ଘଟି ନାହିଁ ।

କୌ—କଅଣ ? ଏ କୁମାରେ ଅକ୍ଷତପ୍ରକୃତସ୍ଥଶରୀର ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ରା—ମିତ୍ର, ଏଥି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଅଣ ? ତପଃଶରୀରସ୍ୱସ୍ତ୍ୟୟନ ପରିଗୃହୀତ ସିନା । ଦେଖ—

ତପୋନାମକ ବର କବଚଧର
ମୁନିଙ୍କଠାରେ ବ୍ୟର୍ଥ ଶରପ୍ରକର ।
ସେ ମହାତ୍ମାଙ୍କଠାରେ ଶକ୍ରଭିଦୁର—
ଧାରିଚୟ ମଧ୍ୟ କୁଣ୍ଠିତ ନିକର ।

(କୁମାରଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ପୂଜ୍ୟେ, ତୁମ୍ଭେ ଅବ୍ୟବହିତ ମହୀକି ଅବ-ଲମ୍ବିଲ କି ?

ଉଭ—ମହାରାଜ, ଏ ଅର୍ଥ ପ୍ରଥମ ପରିଣୀତ ।

ରା—ହଁ ।

କୌ—ମହାରାଜ, ଏମାନେ ଅତଥ୍ୟ ତ, ସମ୍ଭାଷଣରେ ଆତଥ୍ୟକର ।

ରା—ପୂଜ୍ୟେ, ଯୁଷ୍ମଦୀୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାବଲୋକନଜନିତ କୁତୂହଳ ପ୍ରେର୍ଯ୍ୟମାଣ ହୋଇ ମୁଁ ପଚାରୁଅଛି, ତୁମ୍ଭ ଜନ୍ମ ଏବଂ ଦୀକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା କେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଆଶ୍ରମ ଅଳଙ୍କୃତ ?

କୁ—(ଠାରରେ ଆଦେଶ ଦେବା)

ଲ—ବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱିତୀୟ, ଆଶ୍ରମ ପ୍ରଥମ ।

ରା—ତୁମ୍ଭେ ଅଗ୍ରଜବ ନୁହ କି ? ତାହାହେଲେ ପ୍ରଣାମ ପ୍ରୟୋଗ ଏବଂ ନ୍ୟୂନାସନପରଗ୍ରହ ଅଧିକାପରାଧ ନୁହେ, ଆଉ କ୍ଷତ୍ରିୟ କୁଳ ପିତାମହ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଥବା ଚନ୍ଦ୍ର । ତୁମ୍ଭ ବଂଶକର୍ତ୍ତା କିଏ ?

ଲ—ଭଗବାନ—ସହସ୍ରକିରଣ !

ରା—କଅଣ ! ଅସ୍ମତ୍ସମାନାଭିଜନ ହେଲ ତ !

କୌ—ବେମାନଙ୍କର ଏକମାନ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର କି ?

ରା—ତୁମ୍ଭ ଉଭୟଙ୍କର ଗର୍ଭ ସମ୍ବନ୍ଧ କି ହେଲେ ଅଛି କି ?

ଲ—ଅମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ଏକଗର୍ଭଜନ୍ମାତ—ଅଗ୍ରଜାବରଜ ।

ରା—ଆକାର ଭିନ୍ନ ମାତ୍ର, କିନ୍ତୁ ବୟସରେ ଲେଶ ହେଲେ ଅନ୍ତର ନାହିଁ ।

ଲ—ମହାରାଜ, ଅମ୍ଭେ ଯାମଳ ।

ରା—ଏବେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଛି । ଆଉ ତୁମ୍ଭରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କିଏ ? ନାମ କିସ ?

ଲ—(ଅଞ୍ଜଳିବଦ୍ଧ ହୋଇ) ଆର୍ଯ୍ୟ, ପାଦାଭିବନ୍ଦନ ସମୟରେ ମୁଁ "ଲବ" ବୋଲି ଜଣାଏଁ, (କରେ ମାନ୍ୟରେ ନିରୂପି) ପୂଜ୍ୟପାଦ ଆର୍ଯ୍ୟ!

କୁ—ମହାରାଜ, ଗୁରୁଚରଣାଭିବନ୍ଦନ ସମୟରେ ମୁଁ "କୁଶ" ବୋଲି ଜଣାଏଁ ।

ରା—ଅହୋ ! ଏ ସମୁଦାୟର ଉଦାତ୍ତ ରମଣୀୟ ସିନା !

କୌ—ନାମଧେୟ ବିଦିତ, କିନ୍ତୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କିଏ ତତ୍ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ରହିତ ।

ରା—ଅଞ୍ଜଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶରୁ ଏବଂ ଅନାମଗ୍ରହଣରୁ ଅଗ୍ରଜ "କୁଶ" ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ପ୍ରଦତ୍ତ ତ ।

କୌ—ଏବେ ମୋତେ ଭଲେ ବିଦିତ ।

ରା—କୁମାର ତୁମ୍ଭ ଗୁରୁଙ୍କ ନାମଧେୟ କଅଣ ?

ଲ—ଭଗବାନ—ବାଲ୍ମୀକି ।

ରା—ସେ କେଉଁ ସମ୍ବନ୍ଧେ ତୁମ୍ଭ ଗୁରୁ ?

ଲ—ଉପନୟନୋପଦେଶଦ୍ୱୟରୁ ।

ସ—ତୁମ୍ଭ ଶସ୍ତ୍ରର ଧାତା—ପିତାଙ୍କୁ ଜାଣିବାକୁ ମୁଁ ଇଚ୍ଛୁକ ?

ଲ—ତାଙ୍କ ନାମ ମୋର ଅଗୋଚର । ଏ ତପୋବନର କିଏ ହେଲେ ତାଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସ—ଅହୋ । ମାହାତ୍ମ୍ୟ !

କୁ—ତାଙ୍କ ନାମ ମୁଁ ଜାଣଇଁ ।

ସ—କହ ।

କୁ—ନିରନୁକ୍ରୋଶ ।

ସ—(କୌଶିକଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ମିତ୍ର, ଏ ନାମ ଅପୂର୍ବ ଅଟଇ ତ !

କୌ—(ଭାବି) ମୁଁ ପଚ୍ଛୁରେଁ ନିରନୁକ୍ରୋଶ ବୋଲି କିଏ କହନ୍ତି ?

କୁ—ଆମ୍ଭ ମାତା ।

କୌ—କୁପିତାବସ୍ଥାରେ ନା ସ୍ୱାଭାବିକାବସ୍ଥାରେ ?

କୁ—ବାଲଭାବଜନିତ ହେବା ଆମ୍ଭ ଅବିନୟ ଦୃଷ୍ଟ ହେଲେ "ନିରନୁକ୍ରୋଶ ପୁତ୍ରେ ଗୃପଲ ଅବିଧେୟ" ବୋଲି ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ତର୍ଜନ୍ତି ।

କୌ—ଏହାଙ୍କ ପିତା ନିରନୁକ୍ରୋଶ, ସେ ଏହାଙ୍କ ମାତାଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟକ୍ତେ, ସେ ବାପୁଡ଼ୀ କଷ୍ଟହିଁ କରି ନ ପାରି ସେ ବଚନରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଡ଼ରାଏ ।

ସ—କୌଶିକ, ଭଲେ ଅବଗତ ହେଲି । (ଦୀର୍ଘେ ନିଶ୍ୱସି ସ୍ୱଗତ) ଛି ! ମୋର କି ଜୀବିତ ? ମୋ ଅପରାଧରୁ ସେ ଦୀନା ମନ୍ୟୁ ଗର୍ଭିତା ଅନ୍ତ-ଳିରେ ନିଜ ତନୁଜଙ୍କୁ ଏପରି ଡ଼ରାନ୍ତି । (ଲୋତକପୂରିତଲୋଚନ ହୋଇ ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ସେ ପୂଜ୍ୟ—ନିରନୁକ୍ରୋଶ ତୁମ୍ଭ ଆଶ୍ରମରେ ଅଛନ୍ତି କି ?

ଲ—ଆମ୍ଭ ଆଶ୍ରମରେ ନାହାନ୍ତି ।

ସ—(ସସମ୍ଭ୍ରମରେ) ଶ୍ରୁତ ହୁଅନ୍ତି କି ?

ଲ—(କୁଶ ମୁଖ ଦେଖିବା)

କୁ—ତାଙ୍କ ପାଦଦ୍ୱୟ ଆମ୍ଭ ନମସ୍କୃତପୂର୍ବ ନୁହେ; କିନ୍ତୁ ମାତାଙ୍କ ଏକ ବେଣୀ ତାଙ୍କ ଜୀବିତକୁ ସୂଚନ କରେ ।

ରା—ତୁମ୍ଭେ କେବେ ହେଲେ ସେ ନିରନୁକ୍ରୋଶଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଭ୍ରାତପୂର୍ବ ଅଛ କି ?

କୁ—ତାହା ମଧ୍ୟ ଘଟି ନାହିଁ ।

ରା—କୁମାର, ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏତେ କାଳ ଯାଏ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଲୋଚନା-ଗୋଚର ହୋଇଥିବା ଏ ଅତି ଦୀର୍ଘପ୍ରବାସ ମହାଦାରୁଣ ଥିଲା ! (କୌଶିକଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି ଜନାନ୍ତିକେ) ମୁଁ କୁତୂହଳାବିଷ୍ଟ ହୋଇ ଏହାଙ୍କ ମାତୃନାମ ଜାଣିବାକୁ ବାଞ୍ଛିଲି । ସ୍ତ୍ରୀ ନାମ ପଚାରିବା ମୋର ଅନୁଚିତ; ବିଶେଷତଃ ତପୋବନରେ । ଏହାର କି ଉପାୟ ?

କୌ—(ଜନାନ୍ତିକେ) ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତି ଅପ୍ରତିହତବଚନ ମହତ୍ତ୍ୱ ତ । ତେଣୁ ମୁଁ ପଚାରିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) କୁମାର, ତୁମ୍ଭ ମାତାଙ୍କ ନାମ କଅଣ ?

ଲ—ତାଙ୍କର ଦୁଇଟି ନାମ ।

କୌ—କି କି ?

ଲ—ତପୋବନବାସୀମାନେ "ଦେବୀ" ବୋଲି ଏବଂ ବାଲ୍ମୀକି ଭଗବାନ "ବଧୂ" ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ।

ରା—ବାଲ୍ମୀକି ମୁନିମୁଖନିର୍ଗତ ବଧୂ ଶବ୍ଦରେ କେଉଁ କ୍ଷତ୍ରିୟକୁଳ ବୁଝିପାଏ ଟି !

କୌ—କ୍ଷତ୍ରିୟ ବଂଶ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ । କେଉଁ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବଂଶରେ, ତାହା ଅଗୋଚର ।

ରା—ବୟସ୍ୟ, ଏକ ନିମେଷ ଏଠାକୁ ଆସ ।

କୌ—(ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ) ଆଦେଶ ଦିଅ ।

ରା—ଏ କୁମାରଙ୍କର ଏବଂ ଆମ୍ଭର କୁଟୁମ୍ବ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସର୍ବାକାରସମଞ୍ଜସ ହୋଇଅଛି ତ !

କୌ—କିପରି ?

ରା—ଦେଖ । ଏହାଙ୍କର ଏବଂ ସୀତାଗର୍ଭର କାଳଯାପନ ସମାନ, ଏ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ କ୍ଷତ୍ରିୟ, ସୂର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟଜ, ଅଜାତପ୍ରୋଷିତ ଏବଂ ରାଜାସନାରୋହଣରେ ନିର୍ବିକାର, ଏହାଙ୍କ ପିତାର ଦାରୁଣତ୍ୱସୂଚକ ନିରନୁକ୍ରୋଶ ଶବ୍ଦ, ମାତାର ମହତ୍ତ୍ୱସୂଚକ ଦେବୀ ଶବ୍ଦ, ଏ ସାଦୃଶ୍ୟବାହୁଲ୍ୟରୁ ସର୍ବଥା ମୁଁ ହତଭାଗା ବିକଳ । (ବିହ୍ୱଳ ହେବା)

କୌ—ମିତ୍ର, ତୁମ୍ଭ ଅଭିମତ ଏ ବାଳକେ ସୀତାଗର୍ଭଗତ ବୋଲି କି ?

ରା—ଅହୋ ! ନାହିଁ ହେ ! ତପୋବନବାସିଜନଠାରେ ଏପରି ସମ୍ଭ୍ରମ କପଟ ଆରୋପି ପାରିବ ? କିନ୍ତୁ—

ଏ ବେଳ କୁମାରେ ବୟଃସମତାରେ
ଜାତରେ ଶ୍ୟାମଲୋଳତ
କାୟରେ ଜନକନନ୍ଦନୀନନ୍ଦନ
ପରକାରେ ଅନୁମିତ ।
ସେହି କାରଣରୁ ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ
ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହୃଦୟ ମୋର
ନ ଫାଟି ତରଳି ତରଳି କେବଳ
ଦ୍ରବିତ ଯେମନ୍ତ ନୀର ।

[ବିଷାଦାକ୍ରାନ୍ତ]

ନେପଥ୍ୟେ—ହେ ! ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁକୁଳଜ ହୋଇଥିବା କୁଶଲବଙ୍କରେ କିଏ ଏଠାରେ ?

ଉଭୟ—(ଶୁଣି) ଅମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଅଛୁଁ ।

ନେପଥ୍ୟେ—ଏ କଅଣ ? ନିଯୋଗକୁ ଏତେବେଳ ଯାଏ ଉପେକ୍ଷା କରୁଅଛ ?

ପୁରାଣପୁରୁଷ—ଧୀର—ରଥୀଶଙ୍କ
ମନୋଜ୍ଞ ଚରିତବର
ବିରଚିଲେ ଦିବ୍ୟ କାବ୍ୟ ସ୍ୱରୂପରେ
ବାଲ୍ମୀକି ଋଷି ପ୍ରବର ।
ତାକୁ ରଘୁପତି ଶ୍ରୁତିରଥ୍ୟାତଥି ,
କର ବିନା ବିଳମ୍ବରେ
ମାଧ୍ୟାହ୍ନିକ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ହେବ
ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ।

ଉଭୟ—ମହାରାଜ, ଅମ୍ଭଙ୍କୁ ଉପାଧ୍ୟାୟଦୂତ ତ୍ୱରିତ କରୁଛନ୍ତି ।

ସୂ—କୁମାରେ, ମହାର୍ଥ ସଂବାଧାସ୍ମି ମୃଣାଣଯୋଗ ମୋର ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭାବନୀୟ ତ ।

ଭବଭୂତିନାଥ ସୁପୁରାଣବକ୍ତା
ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ତ ଗାୟକ
ଧରାରେ ପ୍ରଥମେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ
ରଚେ ସେ କାବ୍ୟନାଟ୍ୟକ ।
ସୁରସଚରିତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ୍ୟ
ଏ ସବୁ ନାଟ୍ୟେ ଶ୍ରୋତାଙ୍କୁ
ପୂରମତ ଭବ ପ୍ରଦାନ କରବ
ଅପରିମିତ ମୁଦାଙ୍କୁ ।

ମିତ୍ର, ଏହା ମାନବସମାଜରେ ଶାରଦାବତାର, ଅପୂର୍ବ ଏବଂ ସର୍ବସୁହୃଜ୍ଜନ ସଂଶ୍ରବଣୀୟ ତ, ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ । ସଦସ୍ୟଙ୍କ ସନ୍ନିଧିକୁ ଆଣାଇବାକୁ ହେବ । ଯୌମିନିଙ୍କ ଡକାଇବାକୁ ହେବ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଏହାଙ୍କ ଚରିସନପରିଚ୍ଛେଦଙ୍କୁ ପାଦବିହରଣ ଜନ୍ମାଇ ପରିହରିବ ।

(ସର୍ବେ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ଷଷ୍ଠାଙ୍କ

(କଞ୍ଚୁକୀର ପ୍ରବେଶ)

କଞ୍ଚୁ—(ସ୍ୱଗତ) କୌଶିକ ମୁଖସଂକ୍ରାନ୍ତ ମହାରାଜାଦେଶ ଲଭିଲି ମୁଁ ଏଠାରେ ଥିବା ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ବିଲୋକିବି। (ଦେଖି) ହେଇଟି! ପ୍ରଭୁ ବିରାଜମାନ।

ଅନୁସରନ୍ତେ ବିମଳଶୀଳ ତିନି ଜଣ
ଏ ବେଗେ ବିଜେ କରନ୍ତି ଧରଣୀରମଣ।
ଯେପରି ଋଗ୍‌ଯଜୁଃସାମବେଦ ପରିଷ୍କୃତ
ସାକାର ଘୋଟକମେଧଯଜ୍ଞ ଉପଗତ।

(କୁଶଲବାନୁଗମ୍ୟମାନ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମଣସହିତରେ ଚାଲି ଚାଲି ପ୍ରବେଶ)

କଞ୍ଚୁ—(ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ) ଜୟ ଜୟ ଆର୍ଯ୍ୟ; ହେଇଟି! ଅସ୍ଥାନମଣ୍ଡପ ସଜ୍ଜିତ; ଏହି ଆସନ।

(ସମସ୍ତଙ୍କର ଉପବେଶନ)

କଞ୍ଚୁ—ଦେବ; ହେଇଟି ଦେଖନ୍ତୁ। ଏମାନେ ରାଘବ; ଏମାନେ ପୌର-ଜାନପଦ; ଦେବଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି।

ରା—(ଦେଖି) ଆଉ ଏମାନେ କିଏ? ପରଦାବଶୁଁ ଅଦୃଶ୍ୟ।

କଞ୍ଚୁ—ଏ ନିକଟସ୍ଥ କୌଶଲ୍ୟାମୁଖମହାରାଜ୍ଞୀଏ
ଏ ତିନି ଜଣ ତୁମ୍ଭର ଭ୍ରାତାଙ୍କ ପତ୍ନୀଏ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(କଞ୍ଚୁକୀକି ଉଦ୍ଦେଶି) ଆର୍ଯ୍ୟ, ମହାରାଜ୍ଞୀମାନଙ୍କରେ କମ୍ବା ବଧୂମାନଙ୍କରେ ବୈଦେହୀ ପରିଗଣିତା ନୋହିଲେ ତ।

ରା—(ଦୀର୍ଘେ ନିଶ୍ୱସି) କଞ୍ଚୁକୀ, ତୁମ୍ଭେ ଯାଇ ନିଜ ସ୍ଥାନରେ ରହ।

କଞ୍ଚୁ—ଯେ ଆଜ୍ଞା— (ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ରା—(କୁମାରଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ପୂଜ୍ୟେ, ପ୍ରାରମ୍ଭ କର।

ଭଭସୂ— ପରେ ଦଶରଥ ନୃପତିବର
କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ କୈକେୟୀଙ୍କୁ ଅବର ।
ସୁମିତ୍ରାଙ୍କୁ ବର ପତ୍ନୀ ରୂପରେ
ଗ୍ରହଣ କଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମରେ ।

ରାମ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ—(ଆନନ୍ଦରେ) ମହାକବିତାତପାଦଙ୍କୁ ତ କଥାଃ
ନାୟକ କଲେ ।

(ନମସ୍କାର କରି ଆସନରୁ ଓହ୍ଲାଇବା)

ଭଭ— ପ୍ରଥମେ କୌଶଲ୍ୟା ପାଇଲେ ରାମଙ୍କୁ,

ଲକ୍ଷ୍ମ— (ନମସ୍କାର କରିବା,)

ଭଭ— ପରେ କୈକେୟୀ ପାଇଲେ ଭରତଙ୍କୁ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ତଦନନ୍ତର,
ସୁମିତ୍ରା ପ୍ରସବ କଲେ ଏକ ଥର ।

ସୀ— (ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗିବା)

ଭଭ— ସୀତାଙ୍କୁ ରାମ ଉର୍ମିଳାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ,
କୁଶଧ୍ୱଜଙ୍କ ସୁତାଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ପୁଣ ।
ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ କଲେ ପରିଗ୍ରହ,
ପ୍ରାଦୁର୍ଭୂତ ପ୍ରବିମଳ ପ୍ରୀତି ସହ ।
ବାଲ୍ୟ ତାରୁଣ୍ୟ ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ସମୟେ
ବରିଜ ବସୁନ୍ଧରାଧିପତନୟେ ।
ଜାୟାଙ୍କଠାରେ ନବୋଲ୍ଲାସୀ ବହନ୍ତେ,
ମନୋହରକାରଙ୍କୁ ଲଭିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ— ଅହୋ ! ରମଣୀୟ, ରମଣୀୟ !

ସୀ— କାଳାତିପାତ ଅନୁଚିତ, ଗାନ କର ।
କରିବଣ୍ଟି ପୂଜ୍ୟପାଦ ତାତଙ୍କ ମସ୍ତକ,
ପଳିତ ହେଲା ଆମ୍ଭେ କାକପକ୍ଷ ଶୀର୍ଷକ ।
ତେବେ ସାକେତୋପବନ ବାଟପିଲାକର,
ଜାନୁଦଘ୍ନବାବଶରୁ ମନୋହରତର ।

ଉଭ— ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଭିଷେକ କାମନ୍ତେ,
ସମସ୍ତ ସମ୍ଭାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅନ୍ତେ ।
ମାତୁଳ ଦର୍ଶନେ ହୋଇ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ,
ମାତାମହପୁରକୁ ଯାନ୍ତେ ଭରତ ।

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ନଷ୍ଟସ୍ମୃ; ଏଣିକି ମଧ୍ୟମାମ୍ବାନିନ୍ଦିତା ହେବେ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ସେ କଥାଭାଗକୁ ଛଡ଼ାଇଁ, ସୀତାପହରଣକୁ ପ୍ରାରମ୍ଭି ଗାନ କର ।

ଉଭ— ସୂର୍ପଣଖା ମୁଖରୁ ଜାନକୀଙ୍କର,
ମନୋହରତ୍ୱକୁ ଶୁଣି ଦଶଶିର ।
ହରଣ କଲା ତାଙ୍କ ଗାତ୍ରକୁ ମାତ୍ର,
ହରଣୀୟ ନୁହେ ତ ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ର ।

ଲକ୍ଷ୍ମ— (ରାମଙ୍କୁ ଦେଖିବା)

ଉଭ— ତାହା ପରେ ରାମ ସାଗରେ ସେତୁକୁ,
ନିର୍ମାଣ କରି ସଂହରି ରାବଣକୁ,
ବୈଦେହୀସହିତେ ଅତି କୁତୂହଳେ
ପ୍ରବେଶି ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରକୁ ମଣ୍ଡିଲେ ।

ରା—ଅହୋ ! ସଂକ୍ଷେପ !

ଉଭ— ରାଜ୍ୟଶାସନଭାର କରି ଧାରଣ
ରାମ ଜନାପବାଦ କରି ଶ୍ରବଣ ।
"ସୀତାଙ୍କୁ କାନନେ ଛାଡ଼ିଆସ" ବୋଲି
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ରହସ୍ୟେ କହିଲେ ଭାଳି ।

ରାମାଦେଶ ମାନି ଅଚିରେ ଲେଖକ—
ସଜଳମୁଖାମ୍ବୁଜାଙ୍କୁ
ଅନାଥାଙ୍କୁ ଶୋକଭରିତାଙ୍କୁ ଗର୍ଭେ
ରୁଗ୍ଣ ସନ୍ତାପଧାରିଣୀଙ୍କୁ ।

ପୂତାଙ୍କୁ ସୀତାଙ୍କୁ ବସୁଙ୍କର କ୍ରୂର
ମୃଗଗଣବାସ-ନିର୍ଜନ
ଘୋର କାନନରେ ବିସର୍ଜନ କରି
ବାହୁଡ଼ିଗଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଅହୋ ! ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅପକୀର୍ତ୍ତିଭାଗୀ ହେଲେ ସିନା !

ରା—ଭାଇ, ତୁମ୍ଭ ଦୋଷ କିସ ଅଛି ? ଏସବୁ ରାମର ପରାକ୍ରମ ରୂପେ ଗୃହୀତ ହେବ ତ ! ତପରେ ?

ଉଭ—ଅମ୍ଭ ଗୀତ ସମାପ୍ତ ।

ରା—(ଉଦ୍‌ବେଗରେ) ସୌମିତ୍ର, କଷ୍ଟପ୍ରାପ୍ତ ହେଲି ସିନା ।

ନାରଣା ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତା ସୀତା ଜୀବନରେ,
ବିସର୍ଜିତା ହେଲେ ଘୋର କାନନରେ ।
ଅପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଭ୍ରାତଙ୍କୁ ତାହାପର,
କଥାକୁ ରଚିଲେ ନାହିଁ କବିବର ।

କୁ—(ପଛକୁ ବୁଲି) ଭାଇ, ଏ ମହାଭାଗେ ସୀତାବୃତ୍ତାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଷାଦ ପାଉଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ ପଚାରିବା । (ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ତୁମ୍ଭେ ରାମାୟଣ କଥାନାୟକ ହେବା ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣ କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦୁଃଖଭାଗୀ ହେବା ଅମ୍ଭେ ସେହି ବେନି ମାତ୍ର ।

କୁ—ସୀତା ତୁମ୍ଭଦ୍ୱାରା ନୀତା କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ଲଜ୍ଜାଭରେ) ହତଭାଗା ହେବା ମୋ ଦ୍ୱାରା ମାତ୍ର ।

କୁ—ସୀତା ରାମଙ୍କ ଧର୍ମପତ୍ନୀ କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆଉ କଅଣ ?

କୁ—ସୀତାବୃତ୍ତାନ୍ତ କିମ୍ବା ତଦ୍‌ଗର୍ଭବୃତ୍ତାନ୍ତ ତୁମ୍ଭେ ଅବଗତ କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏବେ ତୁମ୍ଭ ଗୀତବର୍ଣ୍ଣେ ବିଦିତ ।

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ଅତଃପର ପୁଣି କି ହେଲେ ମଙ୍ଗଳ କଥିତ ହେବ କି ? [ଭାବ] ଏହାଙ୍କୁ ଏପରି ପଚାରିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ପୂଜ୍ୟେ, ଏ ଅବସ୍ଥା ତୁମ୍ଭ ଆଗମନର ନା ଗ୍ରନ୍ଥ ସନ୍ଦର୍ଭର ?

କୁ—ଅମ୍ଭର ଅଗୋଚର ।

ରା—କଣ୍ୱଙ୍କୁ ପଚାରିବାକୁ ହେବ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ, କଣ୍ୱଙ୍କୁ ଡାକ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—[ନିଷ୍କ୍ରମି କଣ୍ୱ ସହିତରେ ପ୍ରବେଶିବା]

କଣ୍ୱ—(ଦେଖି ସ୍ୱଗତ)

ସନ୍ନିଧିସଂସ୍ଥିତ ଜନକଜାସୁତ
ଦ୍ୱୟରେ ହୋଇ ସେବିତ
ଜନନୟନାଭିରାମ ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ—
ଶ୍ରୀରାମ ଅଦ୍ୟ ଶୋଭିତ ।
ଯେପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପୁଷ୍ୟ ପୁନର୍ବସୁ
ତାର ଯୁଗ ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ
ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଧାକର ମାନବଲୋଚନ
ରଞ୍ଜନ କରି ରାଜିତ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ହେଉଛି ! କଣ୍ୱ ଆସିଲେ ।

ରା— ନମସ୍କାର କରି ଏ ଆସନ, ବସ ।

କ—ବସି, ରାମାୟଣ ଶ୍ରବଣକୌତୁକ ଥିଲେ, କୁଶଲବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କେତେ ଯାଏ କଥିତ ହେଲା ତାହା କହ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—("ପୂତାଙ୍କୁ ସୀତାଙ୍କୁ ଭୟଙ୍କର କ୍ରୂର ମୃଗନାବାସ ନିର୍ଜନ ଘୋର କାନନରେ ବିସର୍ଜନ କରି ବାହୁଡ଼ିଗଲା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।" ବୋଲି ପଢି) ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୁଶଲବଙ୍କ ଗାନ ।

କ—ତାହା ପରେ ଶୁଣ ।

ସୀ—(ସ୍ୱଗତ) ଗତ କଅଣ ? ବାଧ ହୋଇ ଶୁଣିବାକୁ ହେବ ।

କୁଶ ଏବଂ ଲବ—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ଥର ଭର୍ଯ୍ୟାଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଗାଇବେ ।

କ— ନିଜ ଶିଷ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁଣି,
ତଟରେ ଯାଇ ପ୍ରବୋଧି ବାଲ୍ମୀକି ମୁନି ।
ଜନକନନ୍ଦନୀଙ୍କୁ ଘେନି ସଙ୍ଗରେ,
ପ୍ରବେଶିଲେ ଅପଣା ତପୋବନକୁ ।

ରା—ଭଗବାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ରାଘବକୁଳ ଅନୁଗୃହୀତ, ମହର୍ଷିଙ୍କଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଉଦ୍ଧରିତ !

କୁଶ ଏବଂ ଲବ—ଭାଗ୍ୟ ! ରାମଭଦ୍ରାଙ୍କର କୁଶଳ ।

ସର୍ବେ—[ହର୍ଷଯୁକ୍ତ]

କୁ—ଭାଇ—ଲବ, ବାଲ୍ମୀକି ତପୋବନରେ ସୀତା କିଏ ?

ଲ—ଆର୍ଯ୍ୟ, କେହି ନାହାନ୍ତି । "ସୀତା—ସୀତା" ବୋଲିବା ବର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱୟ କେବଳ ଗୀତକାବ୍ୟବନ୍ଧନ ମାତ୍ର ।

ରା—ତାହା ପରେ ?

କୁ— ତଦନନ୍ତର ମାସ ହୁଅନ୍ତେ ଭର,
ସୂର୍ଯ୍ୟ ସୁଧାକରଙ୍କ ଗଗନ ପରି,
ତେଜୋମୟ ଯାମଳସୁତଙ୍କୁ ଭଲେ,
ସୀତା ଶୁଭମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପ୍ରସବିଲେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ ଜୟ ! ଭାଗ୍ୟବଶୁଁ ରାଘବକୁଳ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଉ ।

କୁଶ ଏବଂ ଲବ—ପୁତ୍ର ଜନନବଶୁଁ ମହାରାଜ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ।

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ଏ କୁଶଲବ ମାନ ପରି !

—ଶ୍ଳୋ—

ଲ— ଜାତ କର୍ମକୁ ବାଲ୍ମୀକି କରି ସକ୍ରମରେ କୁଶ,
ଲବ ବୋଲି ମୁଦେ ନାମ ଦେଲେ ସେ ଶିଶୁ ଯୁଗକୁ ।

ରା—ଅହୋ ! ଏ ଦୁହେଁ ସୀତା-ସୁତ ! ହା ପୁତ୍ର କୁଶ ! ହା ପୁତ୍ର ଲବ !

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏ ଯୁଗଳ ଦେବୀସମ୍ଭବ ହେବା ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଅମୃତନାହାନ୍ତି ।

କୁଶ ଏବଂ ଲବ—କଅଣ ! ଏ ମାନ ସେ ? ହା ! ତାତ, ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ

(ପରସ୍ପର ଆଲିଙ୍ଗି ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, କୁଶ ଏବଂ ଲବ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ)

ଲ—(ବିଷାଦରେ ସ୍ୱଗତ) ଏ କଅଣ ? କଷ୍ଟ ଅପାଦିତ ହେଲା ତ ।

ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, କୁଶ, ଲବ,—ପରସ୍ପର ପରିଚୟ ପାଇ
ମୂର୍ଚ୍ଛିତ, ବାଲ୍ମୀକି ଓ ସୀତାଙ୍କର ଜଳ ସେଚନ
ଦ୍ୱାରା ସଚେତ କରିବା ।

ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ ହୁତ ମୁଁ ଏକା
କଥା ଗାଇ ଶୁଣିବେ
ଏ ଗୁହ ରଘୁବୀରଙ୍କୁ ଭୁ—
ଶାସ୍ତି କଲି ବ୍ୟର୍ଥରେ ।

(ନିରୂପି) ଭାଗ୍ୟ, ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ ଅଛି । ଏ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଦେବୀଙ୍କୁ ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କୁ ନିବେଦିବ । (ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

(ବାଲ୍ମୀକି ଏବଂ ସସମ୍ଭ୍ରମା ସୀତାଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସା, ସ୍ଥିରଚିତ୍ତା ହୁଅ; ବିଳମ୍ବ କର ନା । ଅପ୍ରତିବିଧୀୟମାଣା ହୋଇ ଏ ମୂର୍ଚ୍ଛା ମରଣ ରୂପରେ ପରିଣତା ହୋଇପାରେ ।

ସୀତା—ତାତ, କହ-କହ । ରାଘବେ ନିଶ୍ଚେ ଜୀବିତ କି ?

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସା, ଶାନ୍ତା ହୁଅ । ରାଘବେ ଜୀଇଁ ଅଛନ୍ତି । ଏ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତଙ୍କୁ ଦେଖୁ ନାହୁଁ କି ?

ସୀତା—ତାତ, ମୋତେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଜନ୍ମାଇଲ ।

ବାଲ୍ମୀ—(ଅନ୍ୱେଷଣ କରି)

ମନ ଦୃଢ଼ କରି ଆଖି ମେଲି ଏଣେ
ପୁତ୍ରି ଦେଖ ସତର୍କରେ
ଅଗୋ ସୀତା ତୋର ଚରିତ ନାମକ
ଘନ ବିଲସ୍ମାନିଳରେ ।
ଜନନ୍ତପାଦ ରଘୁକୁଳାସନ
ହୋଇ ସମୂଳୋତ୍ପାଟିତ,
ବିକଟ ଦୁର୍ବିଧି ପରିଣାମ ବଶୁଁ
ଧରଣୀରେ ନିପତିତ ।

ସୀ:—(ସଲଜ୍ଜା ହୋଇ) ତାତ, ମୋତେ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଦର୍ଶନାଦେଶ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ତ ।

ବା—(ଅବଷ୍ଟମ୍ଭରେ) ବତ୍ସା, ମୁଁ ଆଉ ତୋତେ ଅନୁରୋଧ କରିବି କିମ୍ବା କହିପାରିବି ? ଚାଲ, ବାଲ୍ମୀକି ମୁହଁ ତ ତତ୍‌ଦର୍ଶନ ନିମିତ୍ତ ତୋତେ ଅଭ୍ୟନୁଜ୍ଞା ଦେଇଲା । ନିଃଶଙ୍କରେ ତୋ ପତିଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଅ ।

ସୀ—(ପାଖକୁ ଯାଇ ଦେଖି) ଅହୋ ! ଏପରି ଘଟିଲା କିସ ? ମୁଁ ସବୁଆ ହତଭାଗା ହୋଇ ହେଲି । (ଭୂମିରେ ପଡ଼ି କାନ୍ଦିବା)

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସା, ଉଠ ଉଠ; ଶୋକ ସମ୍ବରଣ କର । ମୁଁ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ସଚେତ କରିବି । ବତ୍ସ—ରାମ, ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସାନ୍ତ୍ୱନା ଲଭ; ସାନ୍ତ୍ୱନା ଲଭ ।

ସୀ—ବତ୍ସ—କୁଶ, ବତ୍ସ—ଲବ, ଚେତ ଚେତ । (ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା)

ରା—(ଚେତ) ଆର୍ଯ୍ୟ-ଭଗ୍ନେ, ସୀତା ଜୀବିତା କି ?

ବାଲ୍ମୀ—ତୁମ୍ଭ ପୁରତେ ତ ଅଛି ।

ରା—ଅହୋ ! ଭଗବାନ ବଞ୍ଚେ କଲେ ତ ! (ସଲଜ୍ଜ)

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସ, ଲଜ୍ଜା ଅନୁଚିତ । କଳଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସିନା ତୁମ୍ଭ କରୁଣା ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ସୁସ୍ଥ ହୋଇ) ଆର୍ଯ୍ୟ ଚେତିଲେ କି ?

ରା—ଭାଇ, ମୁଁ ହତଭାଗା ଚେତିଲି ।

କୁଶ ଏବଂ ଲବ }—(ଚେତ) ହା ! ତାତ, ରକ୍ଷାକର ।

(ରାମ ପାଦେ ଲୋଟି କାନ୍ଦିବା)

ରାମ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ }—(କୁଶଲବଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗି ପ୍ରବୋଧୋକ୍ତିରେ)

କୁମାରେ, ଆବେଗ ଅନୁଚିତ ।

ବାଲ୍ମୀ—ହା ! ତାତ ଦର୍ଶନ ଦୁର୍ଲଭତେ, କାହା ପାଇଁ କେଉଁଠାରେ କାନ୍ଦୁଅଛ, ଲୁହ ପୋଛ ।

କୁଶ ଏବଂ ଲବ }—(ଲୁହ ପୋଛି ରାମଙ୍କୁ ଦେଖୁଥିବା)

ସୀ—(ପଛକୁ ଚାଲି) ତୁମ୍ଭେ କେବେ ଅନାଉଥିବା ଏ ଜନ କିଏ ?

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! କଅଣ ! ଏ ବୈଦେହୀଙ୍କ ଔଦାସୀନ୍ୟ । ମୋ ସନ୍ନିଧାନ ଚିରକାଳ ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେହେଁ କେବଳ ମୁଖବାକ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ବାଲ୍ମୀ—(କୋପଭରେ) ହେ ଭୂପ, ଧୃତସୌହାର୍ଦ୍ଦ, ମହାକୁଳୀନ, ସମୀକ୍ଷକାରୀ, ଜନକଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀପ୍ରତିପାଦିତା, ଦଶରଥ ମହାରାଜପ୍ରତିଗୃହୀତା, ଅରୁନ୍ଧତୀକୃତମଙ୍ଗଳା—ବାଲ୍ମୀକି ବହୁଭଗୁରନ୍ଧ୍ର, ବୈଶ୍ୱାନରସଂବୃତ ବିଶୁଦ୍ଧି, କୁଶଲବ ଜନନୀ, ବସୁନ୍ଧରା ଭଗବତୀ ଦୁହିତା—ଏପରି ସୀତାଙ୍କୁ ସ୍ୱୀୟ ମହିଷୀଙ୍କୁ ଜନାପବାଦ ମାତ୍ର ଶ୍ରବଣରେ ନିରାକରଣ କଲ; ତୁମ୍ଭର ଏ କୃତ୍ୟ ଉଚିତ କି ?

ରା—(ବୈକ୍ଳବ୍ୟ ଲଜ୍ଜିତ)

ବାଲ୍ମୀ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଏହା ସମୁଚିତ କି ? ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନିନ୍ଦିବା ଅନୁଚିତ । ତୁମ୍ଭେ ତ ନିୟୋଜ୍ୟ ଏବଂ କନୀୟ । (ରାମଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ଭୂପ, ଦଶଗ୍ରୀବବୀର-ବଧାବସାନରେ ସୀତାପରିଗ୍ରହ ସମ୍ବନ୍ଧେ କେଉଁ ଦେବ ପ୍ରମାଣରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଲେ ?

ରା—ଭଗବାନ—ବୈଶ୍ୱାନର ।

ବାଲ୍ମୀ—ତାହାହେଲେ ଅବିଶ୍ୱାସର କାରଣ କଅଣ ?

ସୀ—(ସ୍ୱଗତ) ଆ ହା ହା ! ହତଭାଗିନୀ ହେଲି ମୋ ନିମିତ୍ତ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଏଭଳି ଭର୍ତ୍ସିତ ସିନା ! (ବେନି କରେ ବେନି କର୍ଣ୍ଣ ବୁଜିବା)

ବାଲ୍ମୀ—କୁଶ ଲବଙ୍କର ମାତାର ଶୁଦ୍ଧିର
ସାକ୍ଷୀ ହେଲେ ତ ପାବକ,
ପ୍ରାକୃତ ଜନଙ୍କ ନିନ୍ଦାକୁ କାହିଁକି
ତୁମ୍ଭ ମାନସରେ ଦକ ।

ରା—(ସ୍ୱଗତରେ ମୁନିଙ୍କ ଅଳପ ଛୁଇଁବା)

ବାଲ୍ମୀ—ଭୂପ, କାର ହସ୍ତରେ ମୋତେ ଦେଲ କାହିଁକି ?

ଅନୁକୂଳ ସରଳ ପ୍ରାକୃତ ଜନ-ହୃଦେ,
ଅନୁରାଗ ଅଛେ କରିଥାଏ ନିରାପଦେ ।

ନୃପ ହୃଦୟ ଅହଲ୍ୟ ଭୂମି ଅଟଇ ତ,
ତହିଁ ଅନୁରାଗ ହୋଇ ପାରିବ କି ସ୍ଥିତ ।
ଯେ ପ୍ରକାରେ ରଣି ଗଛ କେବଳ ପୁଳିନ,
ସ୍ଥଳରେ ରହିପାରେ ନାହିଁ ପାଇ ଜନନ ।

ବତ୍ସ, ଏ ଧର୍ଷଣ କାହିଁକି ? କୁଶଲବଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କର; ଅମ୍ଭେ ନିଜାଶ୍ରମପଦକୁ ଗମିବୁଁ । [ଚାଲିବା]

ରାମ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ } ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅ, ଦୟା କର ।

ବାଲ୍ମୀ—(ଫେରି) ବୈଦେହୀ, ତପୋବନଗତଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଦଣ୍ଡକୁ ଏ ଆଦେଶନ୍ତି । ଅତଏବ ନିଜକୁ ପରିଶୋଧ ।

ସୀ—ମୁଁ କି ପରିଶୋଧ କରିବି ?

ବାଲ୍ମୀ—ନିଷ୍ପାପା ହେବା ଭଲ ।

ସୀତା—(ଲଜ୍ଜାଭରେ) ମୁଁ ହତଭାଗିନୀ ଜନମଧ୍ୟଗତା ହୋଇ "ବିଦେହ-ରାଜସୁତା ଅଭିନ୍ନଚରିତା" ବୋଲି ଭାଷିବି ।

ବାଲ୍ମୀ—ବିକାରାନୁରୂପ ପ୍ରତିକାର ବୋଲି ଘୋଷଣା କର ।

ସୀତା—ଗୁରୁନିୟୋଗ ପ୍ରାଭବବନ୍ତ । (କର ଯୋଡ଼ି ଦିଗାବଳୀକି ଦେଖି) ଅହେ ଲୋକପାଳମାନେ, ଗଗନ ମଧ୍ୟ ଚର ଗନ୍ଧର୍ବ ସିଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟାଧର ଦେବତାମାନେ, ପ୍ରଭାବ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀକୃତସର୍ବଲୋକ ରହସ୍ୟ ହେବା ବାଲ୍ମୀକି ବଶିଷ୍ଠ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରପ୍ରମୁଖ ମହର୍ଷିମାନେ, ସକଳ ଲୋକଶୁଭାଶୁଭ-କର୍ମ ସାକ୍ଷୀ—ରଘୁକୁଳ ପିତାମହ—ସୂର୍ଯ୍ୟ ଭଗବାନ, ଚରିତଶୁଦ୍ଧି-ନିମିତ୍ତ ଅନ୍ୟ ପରିହରି ସୀତା ଏପରି ସତ୍ୟପ୍ରମାଣ କରୁଅଛି । ତୁମ୍ଭେ-ମାନେ ସମସ୍ତେ ଶୁଣ ।

ବାଲ୍ମୀ—ମହାପ୍ରଭାବାକୃଷ୍ଟସୀତାମାହାତ୍ମ୍ୟସମ୍ଭୂତାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟକୁ ତୁମ୍ଭେ ସର୍ବେ ବିଲୋକ ।

ସର୍ବେ—(ବିସ୍ମୟରେ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ହେଇଛି ! ଦେବୀ ବଚନାନନ୍ତର ସ୍ଥାବରଜଙ୍ଗମପ୍ରପଞ୍ଚ ସମସ୍ତ ନିଃଶବ୍ଦ, ପ୍ରଶାନ୍ତ ଏବଂ ନିବୃତ୍ତ ସର୍ବାରମ୍ଭ ହୋଇ ଦତ୍ତାବଧାନରେ ଅଛି ।

ତରଙ୍ଗ ଚଳନ ବିନା ଶାନ୍ତ ଅବ୍ଧି ଗଣ,
ନିଶ୍ଚଳ ହେଲା ଗଗନେ ଚଞ୍ଚଳ ପବନ ।
କାନ ନ ଗୁଞ୍ଜିଲା ସ୍ଥଗିତ ଏଠାର ବାରଣେ,
ସବୁ ଲୋକେ ସତର୍କ ସୀତା-ବାକ୍ୟ ଶ୍ରବଣେ ।

ସୀ—(ରାମଙ୍କୁ ନିରୂପି) ସକଳ ଲୋକ ମହାର୍ଥପ୍ରତ୍ୟୟାପୂର୍ବକ ଗୁରୁଶାସନଙ୍କୁ, ଉନ୍ମୂଳିତମହାମହୀଧରସହସ୍ରବିରଚିତ ସେତୁବନ୍ଧ ବିଭକ୍ତମହାସମୁଦ୍ରଙ୍କୁ, ସୁରାସୁରଭୁବନୈକଧନୁର୍ଦ୍ଧରଙ୍କୁ, ରାଘବକୁଳ-ନନ୍ଦନଙ୍କୁ, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବିନା ଅନ୍ୟଙ୍କୁ କାହାକୁ ହେଲେ ପତିବ୍ରତା ବିରୁଦ୍ଧ ଭାବରେ ମୁଁ ଆଖିରେ ଦେଖି କିମ୍ବା ମୁଖରେ ଭାଷି ଅଥବା ହୃଦୟରେ ଚିନ୍ତି ନ ଥିଲେ, ଏ ମୋ ସତ୍ୟବଚନରେ ନିଖିଳଲୋକପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦୃଶ୍ୟମାନଦ୍ରବ୍ୟରୂପଧାରିଣୀ ହୋଇ ମହାପ୍ରଭାବବତୀ, ଭଗବତୀ-ଧାରିଣୀ ଦେବୀ ମୋର ଶଉଶୁଦ୍ଧି ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରକଟନ୍ତୁ ।

ସର୍ବେ—(ସସମ୍ଭ୍ରମ)

ବାଲ୍ମୀ—ଏ କଅଣ ! ଅବ୍ୟକ୍ତ ଭୀଷଣ ହୋଇ ଲୋକର ରସାନ୍ତର ଆବିର୍ଭୂତ ।

ପାତାଳୋଦରରେ ଗୁରୁବିଲଦ୍ୱାର
ପୂର୍ଣ୍ଣ ନାଦ ଜାତ ମୋଟେ,
ଗୃହଦ୍ୱାରେ ଗବପ୍ରକର ଗଡ଼ଇ
ଯେହ୍ନେ ପବି ପାତେ ଲୋଟେ !
ନଦୀସାଗରଜଳ ବଢ଼ି ବେଳାତଟ
ନିଜନୀରପ୍ରବାହରେ,
ପ୍ରତୀରକାନନନିଚୟକୁ ମଗ୍ନ
କରଇ ଜାତ ପ୍ରେମରେ ।

ସୀତା, ତୋତେ ଉଦ୍ଦେଶି ଲକ୍ଷ୍ମଣଭ୍ରାତ ପାଦର୍ଭୂତ । ସତ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ପୁଣଃ କର ।

(ସୀ—ସକଳଲୋକମହାର୍ଥେତ୍ୟାଦାଙ୍କ ପୁଣି ବୋଲିବା ।)

ନେପଥ୍ୟେ—ଗୋରୁଙ୍କର ସ୍ୱସ୍ତି, ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ସ୍ୱସ୍ତି, ରାଘବକୁଳର ସ୍ୱସ୍ତି ।

ସୀତା ସତ୍ୟବଚନେ ଅକୃଷ୍ଟା ଜାଁକୃତ,
ସାଗର-ଧର ସ୍ଥାବରରୂପକୁ ଭୂଷିତ ।
ତେଜ ଦିବ୍ୟ କାନ୍ତାକୃତି ଧରି ପାତାଳକୁ,
ବରଜି ଜନେ ଦେଖନ୍ତୁ ଅଗତା ମଞ୍ଚକୁ ।

ସର୍ବେ—(ଶୁଣି ବିସ୍ମୟାକ୍ରାନ୍ତ)

ବାଲ୍ମି—ଏ କଅଣ ? ଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟପରମ୍ପରାବୃତ୍ତ ଅଦୃଷ୍ଟପୂର୍ବ ଏବଂ ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ ହୋଇଅଛି ।

ହେଇଟି ! ଏବେ ପାତାଳପୁରୁଁ ମହାତେଜ,
ପୁଣି ଚହଟେ ନଳିନମାଲ୍ୟବାସ ହେଜ ।
ଦେଖ ଭୂଦେବୀ ଅଗତା ତାଙ୍କୁ ରାମ ନମ,
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଣମ; କୁଶଲବ ବାଅ ସୁମ ।

ରାମାଦି—(ଯଥୋକ୍ତବିଧରେ ଆଚରିବା)

(ପାତାଳୋଦ୍ଭେଦ କରି ପୃଥିବୀଦେବୀର ପ୍ରବେଶ)

ସର୍ବେ—(କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ)

ଦେବୀ, ତୁମ୍ଭେ ଧରିଛ ସର୍ବଚରାଚରଙ୍କୁ,
ଶେଷ ନିଜ ମସ୍ତକରେ ଧରଇ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଗୋରୁପିଣୀ କରି ସର୍ବ ସୁପର୍ବେ,
ଅଭିମତ ଦ୍ରବ୍ୟଚୟ ଦୁହିଁଲେ ତ ପୂର୍ବେ ।
ଧରାଦେବୀ, ବିନ୍ଧ୍ୟରଜତଧର,
ଅଟନ୍ତି ତୁମ୍ଭର ଉରୁପୟୋଧର ।
ପୂତା ଜାହ୍ନବୀ ଦିବଦୀପ୍ତ ହାର,
ରତ୍ନମେଖଳା ଅଟେ ପାରାବାର ।
ଯଜ୍ଞ ପରିକରଚୟ ଜନ୍ମ ପାଇଁ,
ବର୍ଷା ଦିଅନ୍ତି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଶଚୀସାଇଁ ।

ଔଷଧିମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଭବସ୍ଥଳ,
ଜନନୀ ଅଟ ଦେବୀ, ତୁମ୍ଭେ ଯାଙ୍କର ।

ଭଗବତୀ—ବିଶ୍ୱମ୍ଭରା, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନମସ୍କାର । (ନମିବା)

ପୃଥ୍ୱୀ—(ଚାରିଆଡ଼େ ଦେଖି ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ପତିବ୍ରତା—ପତିବ୍ରତା ଶାସନ ଅନତିକ୍ରମଣୀୟ ସିନା !

ଯହିଁ ନାହିଁ ଦ୍ୟାବା ପୃଥିବୀ
ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ତପନଙ୍କର,
ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ଅଗମ୍ୟ ବେଗ—
ପ୍ରଥିତ ଗରୁଡ଼ର ।
ସ୍ୱଳ୍ପତପସ୍ୱୀର ଅପ୍ରାପ୍ୟ
ଯାହା ଦୂରବଶରୁ,
ଜନକସୁତାକାଙ୍କ୍ଷୀ ହୋଇ
ଆସିଲି ସେ ସ୍ଥାନରୁ ।

ଅତଏବ ତାହା ସହ ସମ୍ଭାଷିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ବତ୍ସା—ମୈଥିଲୀ ତୁ କାମିତ ପ୍ରାର୍ଥନା ?

ସୀ—(ବିସ୍ମୟରେ ଦେଖି) ଭଗବତୀ, ତୁମ୍ଭେ କିଏ ?

ପୃଥ୍ୱୀ—ଅଗୋ, ତୁହ ମୋତେ ଜାଣୁ ନାହିଁ କି ?

ମୁନିଏ ପଣ୍ଡିତେ ପ୍ରଣବଦ୍ୱିତୀୟା
କହି ମୋତେ ଉଚ୍ଚରନ୍ତି
ଅଗୋ ସୀତାଦେବୀ ମୋଠାରୁ ସବ—
ଚରାଚର ସମ୍ଭବନ୍ତି ।
ମୋହର ହେତୁରୁ ମୁନିବରଙ୍କର
ତପସ୍ୟା ସିଦ୍ଧ ହୁଅଇ
ଭୂତଧାତ୍ରୀ ବୋଲି ଜାଣ ମୋତେ ଏବେ
ଆସିଲି ଡାକନ୍ତେ ତୁହ ।

ବତ୍ସା, ତୁହ ଏହା ମଧ୍ୟ ଜାଣ ।

—ଶ୍ଳୋ—

ମହାବରାହରେ ପୂର୍ବେ ବଳାତ୍କାରେ ମୁଁ ଉଦ୍ଧୃତା,
ଏବେ ସେହି ପରି ହେଲି କୁମାରୀ ତୋ ପ୍ରଭାବରୁ ।

ସୀ—(କରଯୋଡ଼ି) ଭଗବତୀ, ଗୃହବାସକଳଙ୍କରେ ତୁମ୍ଭ ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଯେପରି ରକ୍ଷିତା, କରୁଣାକରି ତାହା ଲୋକଙ୍କୁ ବିଦିତ କର ।

ପୃଥ୍ବୀ—ତଥାସ୍ତୁ । (ସବଂସ ବିଲୋକ)

ଦିକ୍ପତିଏ ବିଦ୍ୟାଧରେ ଯକ୍ଷେ ସିଦ୍ଧେ
ପରମ ତପସ୍ୱିଜନେ
ଅସୁରେ କିନ୍ନରେ ନରେ ତୁମ୍ଭେ ସର୍ବେ
ସାବଧାନ ହୁଅ କ୍ଷଣେ ।

ଶୁଣ ଦାଶରଥି ରାମଙ୍କୁ ବରଜି
ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷରେ ଆପଣା ମରଜି;
ବଳାଇ ନାହିଁ ଜାନକୀ କେବେ ହେଲେ,
ଜାଣିଅଛ ତ ଏହା ତୁମ୍ଭେ ନିରୋଳେ ।

(ଆକାଶରୁ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ଏବଂ ଦୁନ୍ଦୁଭିଧ୍ୱନି)

ସର୍ବେ—(ସହର୍ଷରେ) ଅହୋ ! ମହାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ବସୁନ୍ଧରାସମ୍ପାଦିତ ଶୁଦ୍ଧିଙ୍କ ଅନୁସାର ଏମାନ ବହୁବିଧରେ ଆବିର୍ଭୂତ !

ଦେବଦୁନ୍ଦୁଭିନାଦ ସବୁ ଦିଗେ ଭରନ୍ତି,
ଗଗନରୁ ବର୍ଷଇ ବାସିତସୁମନତତି ।
ଆକାଶରୁ ଦେବୀଙ୍କ ଉପରେ ବିତାନ
ଅବିଦିତବ୍ୟକ୍ତିଧୃତ ହୋଇ ଭାସମାନ ।

ନେପଥ୍ୟେ—ଜୟ ଦଶରଥସୁତ ଜୟ ସତ୍ୟଧାମ,
ଜୟ ସର୍ବଜନଭୂପ ଜୟ ରଘୁରାମ !
ଜୟ ରଘୁକୁଳମା ଜୟ ପୂତଚରିତା,
ଜୟ ସୀତା ଜୟ ବୁଧପ୍ରିୟଙ୍କର କାନ୍ତା ।

ପୃଥ୍ୱୀ—ବୈଦେହ୍ୟାଂ ଶୁଦ୍ଧିମତୀ ହେଲା କି ?

ସର୍ବେ—(କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ)

ପରମପବିତ୍ରା ନିର୍ମଳ—
ଗୁଣା ଜନକସୁତା,
ଜନାପବାଦପୟୋଧରେ,
ସେକାଳେ ଅଚ୍ଛାଦିତା ।
ଶରଦୁତ୍ଫୁଲ୍ଲଲକ୍ଷ୍ମୀ ନିକଟେ,
ଚନ୍ଦ୍ରିକା ପରି ଭଲେ,
ତୁମ୍ଭି, ତୁମ୍ଭ ଦର୍ଶନବର୍ଷୁଁ,
ଏବେ ଶୁଦ୍ଧା ହୋଇଲେ ।

(ପୃଥ୍ୱୀଙ୍କ ପ୍ରଣମି) ମିଥୁନ ପୁନଷ୍ଟ ସଲଗ୍ନ । ଏହା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସିନା !

ବାଲ୍ମୀ—ହେ କୌଶଲ୍ୟାକୁମାର, ପରଶୁଦ୍ଧି ପରଗ୍ରହଣରୁ ସୀତା ସମ୍ମାନିତା ହେଉ ।

ରା—ଯେ ଗୁରୁଜନାଦେଶ । ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ପାଦପ୍ରଣାମ କର ।

ସୀ—(କର ଯୋଡ଼ି ସହର୍ଷରେ) ଜୟ—ଜୟ, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର !

ରା—ଏ ପ୍ରତିଗ୍ରହପ୍ରକାର ହୃଦାଭିଶାଳୀନ ତ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ହର୍ଷରେ ଏବଂ ଲଜ୍ଜାରେ) ଆର୍ଯ୍ୟା, ବଧ—ପାପାତ୍ମା—ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଣମଇ । (ପ୍ରଣମିବା)

ସୀ—ବତ୍ସ, ନିଜକୁ କାହିଁକି ନିନ୍ଦ ? ଏହିପରି ନିଜଗୁରୁନିଯୋଗବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଚିରକାଳ ବଞ୍ଚ ।

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଏତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସୀତା ଗୃହୀତା ହେଲା ! ଅତ ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ସମ୍ପ୍ରତି ପାଣିଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ଯଜ୍ଞକାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତା କର ।

ରା—(ଲଜ୍ଜାଭରେ)

ବାଲ୍ମୀ—ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଯଜ୍ଞାଙ୍ଗୀଳ ବିନା ସର୍ବସାକ୍ଷିକପାଣିଗ୍ରହଣ ଅନୁଚିତ ଏବଂ ଅପୂର୍ବ ବୋଲି ଲଜ୍ଜିତ ହୁଅ ନାହିଁ ।

ରା—ଏହା ଲୋକାଗୁରର ଏବଂ ଗୁରୁଙ୍କ ନିଯୋଗ । (ସୀତା କର ଧରି) କଲ୍ୟାଣୀ ବୈଦେହୀ—

ଦାରଗ୍ରାହକଙ୍କର ଇଷ୍ଟ ଅଟଇ ସନ୍ତତି,
ବେନି ଫଳ ବୋଲି ଭାଷେ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କତତି ।
ସତୀ, ଦ୍ଵିତୀୟ ଫଳ ଫଳିଲା ତୁମ୍ଭଠାରେ,
ପ୍ରଥମ ଫଳକୁ ଲଭି ପ୍ରବେଶି ଆଗାରେ ।

ସୀତା—ଯେ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ଆଦେଶ । (ସ୍ଵଗତ) ମୋ ହୃଦୟ ଏବେ ନିଶ୍ବାସ ବୁହାଇଲା; ମୋ ପ୍ରାଣ ଫେରି ଆସିଲା ।

ପୃଥ୍ବୀ— ସୀତା ରାମ ଦୁହେଁ ହେଲେ ମିଳିତ,
ଯଜ୍ଞକର୍ମ୍ମବିଘ୍ନ ହେଉ ଖଣ୍ଡିତ ।
କାଳରେ ବୃଷ୍ଟି କରୁ ପୁରୁହୂତ,
ଭୟରହିତ ହେଉ ପ୍ରଜାବ୍ରାତ ।

(ଅନ୍ତର୍ହିତା)

ରା—କଅଣ ! ପୃଥ୍ବୀ ଦେବୀ ଅନ୍ତର୍ହିତା !

ବାଲ୍ମୀ—ଦେବତା ଅତିଦୀର୍ଘସନ୍ନିଧାନା ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ତ !

ରା—ଭଗବାନ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭଦ୍ଵାରା ଅନୁଜ୍ଞାତ ହେବି । ଲକ୍ଷ୍ମଣକୁ ଅଭିଷିକ୍ତ କର ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ) ଆର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ, ଯୁବରାଜ ଶବ୍ଦ ଅଦ୍ୟ ତନୟସଂକ୍ରାମୀ ହେଲା ହେତୁରୁ ଚିରକାଳାନ୍ତରେ ସୌମିତ୍ରି ତଦ୍ଧୁରସ୍କୃତ ହେଉ ।

ବାଲ୍ମୀ—ଏହା ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ କୁଳର ଉପଯୁକ୍ତ ବଚନ ।

ରା—କଅଣ କରିବି ? ଲକ୍ଷ୍ମଣପ୍ରାର୍ଥନା ରାମର ଅନୁଲ୍ଲଙ୍ଘନୀୟ । ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ପୁନରବି ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଅବଶ୍ୟ କରିବି । ସୌମିତ୍ରି, ଅଭିଷେକ ସମ୍ଭାର ଆଣ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ବୀରଗ୍ରହସ୍ତ ହୋଇ ଅଭିଷେକସମୟୋଚିତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେବତା-
ମାନେ ତ ସିଦ୍ଧ କଲେ । ହେଉଛି !

ଶାରଦଚନ୍ଦ୍ର ସମାଚ୍ଛନ୍ନକୁ ଶିରଧରେ,
ଶଚୀ ଗଙ୍ଗା ଚାମରହସ୍ତା ଦେବୀ ପାଖରେ ।
ଅହୋ ! ହେମ ଜଳକୁମ୍ଭଯୁକ୍ତକରନରେ,
ଏମନ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ସମ୍ପଦ ସୁଲଭ ସ୍ୱେହରେ ।

ରା—ସେପରି ହେଲେ ବେଦାଧିକାରି ଆମ୍ଭର ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ସେ ଅଧିକାରସଂବିଭାଗ ମହାନୁଗ୍ରହ ।

ରା—ଭାଇ, ବେଦଧାରଣା କର । (ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କି ଉଦ୍ଦେଶି) ଭଗବାନ,
ପୌତ୍ରର ଅଭିଷେକ କର ।

ବାଲ୍ମୀ—(କଳଶ ଧରି ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ) ହେ ସାକେତନିବାସୀ ପୌରେ,
ହେ ନାନା ଦ୍ୱୀପାନ୍ତବାସୀ ନୃପେ, ହେ ବିଭୀଷଣ ସୁଗ୍ରୀବ ହନୁମତ୍‌ପ୍ରଭୃତି
ମହାରଥେ, ତୁମ୍ଭେ ସର୍ବେ ଶୁଣ ।

ସୀତା ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶକ୍ତିଯୁକ୍ତ,
କୁଶ ପ୍ରାଜ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ।
ତାର ଉତ୍ତମ ଶାସନ ଜଗତରେ,
ଅଭିମାନ୍ୟତାକୁ ପାଉ ନିରନ୍ତରେ ।

(କୁଶକୁ ଉଦ୍ଦେଶି)

ଯେପରି ମଙ୍ଗଳ ସ୍ୱର୍ଗେ ପୁରନ୍ଦରର,
ପାତାଳ ଭୁବନେ ବାସୁକିନାଗର ।
ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ମନୁର ମାନ୍ଧାତୃ ନୃପର,
ତେସନେ ମଙ୍ଗଳ ହେଉ କୁଶ ତୋହର !

ନେପଥ୍ୟେ—(ଅଭିଷେକ କୋଳାହଳ) ଜୟ ଜୟ, ମହାରାଜ !

ସୀ—ଭାଗ୍ୟବଶୁଁ ମୋର ଶୁଭ ସଂଘଟିତ ।

ରା—ଭାଇ, ତୁମ୍ଭ ମନୋରଥ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ସବେ—(ହର୍ଷଭର)

ରା—(କୁଶକୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ଭୂପ, ତୋ ଅନୁମତ ଲଭି ଯୌବରାଜ୍ୟରେ ଲବକୁ ଅଭିଷିକ୍ତ କରିବାକୁ ମୁଁ ଇଚ୍ଛୁକ ।

କୁ—ତାତ, ଯଥା ଭବଦଭିପ୍ରାୟ ।

ରା—ହେଉ । (କଲଣ ଧର)

ଏ ଲବ କୁଶମହାରାଜସୋଦର
ଏହାକୁ ଅନୁମତରେ ମହାଶୂର ।
ଯୌବରାଜ୍ୟପଦବୀରେ ଅଭିଷିକ୍ତ
କରଇଁ ଏବେ ମୁଁ ହୋଇ ଅନୁରକ୍ତ ।

ସବେ—(ହର୍ଷନିର୍ଭର)

ବାଲ୍ମୀ—ଅଜ ତୁମ୍ଭର କେଉଁ ପ୍ରିୟ ସଙ୍ଘଟାଇବ ?

ରା—ଦେବ, ତୁମ୍ଭ ଦର୍ଶନବଶୁଁ
ମୋ ବାହୁତାଧ୍ୱରର
ପୁଣି ପ୍ରିୟପତ୍ନୀର ଶୁଦ୍ଧି—
ବାଧ୍ୟ ହେଲା ନିକର ।
ରାଜତ୍ୱକୁ ଦେଇ ପାରିଲି
କରେ ପୁତ୍ରଦ୍ୱୟର
ମାଗିବାକୁ ଆଜ କି ଅଛି
ହୋଇ ଆଦରଭର ।

ବା—ତଥାପି ଏପର ହେଉ ।

ହରିହରକଞ୍ଜସମ୍ଭବେ
ବହ୍ନିବାତସାଗରେ
ସୁରନର ନାଗଗ୍ରହଗଣେ
ତପସ୍ୱୀଏ ସୁସ୍ଥରେ ।

ବେଦେ ବୈଦ୍ୟବେତ୍ତାଏ ହୋଇ
ସଜ୍ଜନେ ସଦ୍‌ଗୁଣି
କରନ୍ତୁ ନୃପର ମଙ୍ଗଳ
ବୃଦ୍ଧି ପାଉ ଗୋଗଣ ।

(ସର୍ବେ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

● ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ●

—ଏ ନାଟକର ନିଗୂଢ଼ଶବ୍ଦ ଏବଂ ତଦର୍ଥ—

ଅନାଶ୍ରବ=ଅବଚନେ ସ୍ଥିତ

ଅବଲେପ=ଗର୍ବ

ଅବଷ୍ଟମ୍ଭ=ସମୀପାବଲମ୍ବନ

ଅହଲ୍ୟ=ଅକୃଷ୍ଟ—କୃଷ୍ଟ ନୋହିବା

ଆଲାନ=ଗଜବନ୍ଧନସ୍ତମ୍ଭ

ଇଷ୍ଟି=ଯଜ୍ଞ

ଉଦାତ୍ତଶାଳୀନ=ଅତ୍ୟନ୍ତଲଜ୍ଜାବହ

ଦାସେରକ=ପରଗୃରକ; ଦାସୀପୁତ୍ର

ନିଃସମ୍ପାତ=ଗମନାଗମନଶୂନ୍ୟ

ନିଧ୍ୟାନ=ଦର୍ଶନ

ନିରନୁକ୍ରୋଶ=ନିର୍ଦ୍ଦୟ

ପ୍ରାଭବ=ପ୍ରଭୁତା

ରଭସ=ହର୍ଷ

ବଟପିପାଳ=ବୃକ୍ଷପଙ୍କ୍ତି

ବିବିକ୍ତ=ବିଜନ

ଶଶଧରକାନ୍ତ=ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତଶିଳା

ଶାଳୀନତ୍ୱ=ସଲଜ୍ଜତା

ଶ୍ୱାପଦ=ହିଂସ୍ରପଶୁ

ସପ୍ତତନ୍ତୁ=ଯଜ୍ଞ

ସଭାଜନ=ଆନନ୍ଦନ—ଆଲିଙ୍ଗନ କୁଶଳପ୍ରଶ୍ନାଦିପୂର୍ବକ ସମ୍ଭାବନା

ସାଚିବ୍ୟ=ସହାୟତା